VINCAS KRĖVĖ

RAŠTAI

II

ŠIAUDINĖJ PASTOGĖJ
ŽENTAS – RAGANIUS

LIETUVIŲ ENCIKLOPEDIJOS LEIDYKLA

Redagavo

VINCAS MACIŪNAS ir PRANAS SKARDŽIUS

Copyright 1956 by Juozas Kapočius

Printed in USA 1956

Išleido JUOZAS KAPOČIUS

Spausdino

Lietuvių Enciklopedijos spaustuvė

265 C Street, So. Boston 27, Mass.

ŠIAUDINĖJ PASTOGĖJ

B E D I E V I S

I

Tą vasarą pas mane viešėjo draugas, kuris „kuniguosna ėjo".

Vasara buvo šilta, giedra, o tą dieną šutino ir kaitino kaip puode. Niekur nei lapas nesušlamėdavo, nei žolė nesukukždėdavo: nebuvo jokio vėjelio.

Vidudieny dangus nusidumblavo, bet kaitino dar labiau.

Ėmiau kviesti draugą maudytis. Ežeras buvo ne arti, už kokio verstо, miške, ir draugas nenorėjo taip toli eiti ir dar tokiam karšty, bet aš įgundžiau jį.

Nuėjova į ežerą ir išsimaudėva. Pas ežerą buvo vėsu; mudu sėdėjova ir gulėjova ten, vejelėj, ilgą laiką ir būtuva dar ilgiau sėdėjusiu: tiek ten buvo ramu ir gera; bet debesys ėmė slinkti padangėmis vis tirštesni, vis tamsesni, pabrinkę. Toli, ten kažkur už kalno, už girios, sugriaudė, ar gal mums tik pasirodė, kad griaudė.

Ežeras buvo gilioj klony ir miške; draugas ėmė nerimauti. Ir neapsižiūrėsi gi, kai pakils audra, o į namus kelio visas gudų verstas.

Grįžova namo šilu. Netoli lauko buvo kalnelis, apaugęs ištekinėmis pušimis, kurios buvo daug storesnės ir augštesnės negu medžiai kitoje šilo vietoje. Kai čia seniau kirto girią, augančių šiame kalnely medžių kirsti niekas nenorėjo. Kad ir kiek miškų vertelgos siūlė žmonėms, kad ir kaip gundė, senų pušų niekas nekliudė. Taip jos ten ir pasiliko.

Vieni tą kalnelį vadina Milžinkapiu, kiti Šmėklų kalnu.

Žmonės kalba, kad toji vieta esanti negera. Kiekvienas eidamas skubinosi greičiau ją praeiti, ypač pavakarėj arba sutemus; kas jaunesnis, net bėgte bėgo. Dažnai ten vaidenosi žmonėms. Nors ten niekados nieko pikta neatsitikdavo, kaip kad kitose vietose, kur vaidenasi, bet visdėlto ten gero žmogus nelauk, kur šmėkla apsigyveno.

— Kur, vaikeliai, judu skubinata? Ar tik ne nuo lietaus judu bėgata?

Nustebau. Kas čia mus užkalbino? Ar tik nesivaidena man?

Dirstelėjau į kalnelį ir matau: sėdi ant vėjalaužio senis Vainoras, kurį vienu žodžiu vadina viso sodžiaus moterys „bedieviu", o vyrai — „filozopu", ir tuo mano pasakyti, kad jisai jau suvaikėjęs, nukalbąs, nes labai jau senas.

Netoli jo sėdi ant akmenų krūvos Noreika ir, pasidėjęs krepšį sterblėj, kemša sau pypkę.

— Tfu, kad jus kur galai! O aš tik vakar pasakojau draugui, kad čion nei vienas sodietis kojos nekelia!..

— Ką judu čia veikiata? — klausiu aš sustojęs. Draugas truputį pasėjėjo, bet matydamas, kad aš stoviu, sustojo ir jisai.

— Bitukes šile aplankiau. Čia yra viena drevė, kurioje bitės jau gyveno, kai aš dar buvau jaunas.

— Ir niekas iki šiol jų neišplėšė?

— Kas gali turėti tokią piktą širdį, kad išvaikytų bitukes iš tokio seno lizdo?

— O gal dar nėra tokių žmonių? — paabejojau aš, lipdamas kalnelin. — Žmogus žmogų išvaro iš senos tėvų būklos, o kad jau bitės pasigailėtų.

Pasisveikinau už rankų ir su vienu ir su kitu ir atsisėdau ant vėjalaužio greta senelio.

— Žmogus žmogui, vaikel, padaro pikta, kai širdis užgula. Keršija tada ir vienas antram pikta daro. O bitukė maža, nieko neįžeidžia, ir jos niekas nekliudo. Štai nors ir skruzdėlė: kam ji gera daro, ar nauda iš jos kokia? Kas praeina basas, dar kojas nuperšia, apsiavusiam autuosna įlenda, tačiau skruzdėlyno niekas nepaliečia — nei geras žmogus, nei piktas, nors skruzdėlynų daugiausia pakelėje. Žmogus, vaikel, visai ne tokis piktas, kaip tu manai, o ypač nepiktas mūsų žmogus, sodietis.

Matydamas, kad aš, įlipęs kalnan, atsisėdau, atėjo ir draugas.

— Ar negeriau būtų, kad pasiskubintuva namo?

— Palauk, drauge. Pamatysi sodietį, kokio niekuomet nesi dar užtikęs. O šiandien, kaip matau, jis linkęs pasikalbėti.

— Tai mūsų filozopas, — paaiškino Noreika. Jis įsikando pypkę dantysna ir užsirišo krepšį.

Draugas pastovėjo, lyg svyruodamas, ar kviesti mane namo, ar taip pat atsisėsti.

— Ar neužlis mūsų?

— Kaip, dėde, manai, neužlis mūsų čia?

— Ne, vaikel. Matai, paukštukai ramiai lekioja. Ir musė nelenda į akis. Gal nakčia tik ar nebus lietaus?

— Na, girdėjai dabar, — nusijuokiau aš į draugą.

Draugas atsisėdo.

— Aš net nusigandau, dėde, kai tu mudu prakalbinai. Aš maniau, kad čia vien šmėklos gyvena.

— Ir mane nugąsdino, — prabilo Noreika, skildamas ugnį. — Einu sau, galvą nuleidęs, ir girdžiu — šaukia kas: „Jonai, Jonai!" Tiesiog nuo kal-

nelio. „Monai“ — tariau sau ir nustebau. Net kūnas pagaugais nuėjo.

— Nuilstu, kol nueinu, ir mėgstu čia pasėdėti, atsilsėti. Čia vistiek kaip kapinyne. Tokių minčių ateina galvon, jog paskui net stebiesi žmogus.

— Tikrai, tylu ir ramu čia. Ir vieta taip pat graži. Malonu, kad tokis senas žmogus kaip tamista apie mirtį galvoji, nepamiršti ir jos nesibijai, — pagyrė jį klierikas.

— Gražių vietų yra daugel. Dar gražesnių yra. O šile tylu ir ramu, jei vėjo nesti. Bet visdėlto ten ne tas. Čia senų amžių žmonės guli, milžinai — štai kas yra. Kol buvau jaunesnis, man nei galvoj jie buvo, o dabar mėgstu čia pasėdėti, su jais pasiginčyti. Su šio meto žmonėmis jau nesusikalbu.

— Tikrai įdomus senelis. Jis net su numirusiais moka kalbėtis, — nusijuokė į mane atsigręžęs klierikas.

Noreika krūptelėjo petimi, nusispjovė, ištraukęs pypkę iš dantų, ir padaužė pirštu kelis kartus kakton, rodydamas akimi Vainorą, — suprask: senis nenuvokia, ką kalba.

— Prieš kelerius metus buvau stipriai susirgęs. Ilgai sirgau; ne visai sirgau, bet lengau, — tęsė senelis tyliai, lyg sau tik vienam kalbėdamas. — Visą tada mane laužė, mankė, kojas mielino ir lyg mane kažkas traukė į žemę, kad atsisėstau, atsigultau. Maniau — mirsiu, kad jau žemė į save traukia. Amžius mano tokis jau buvo. Jaunas miršta netikėtai, o senas turi mirti — kalba žmonės; bet tik susergi kiek žmogus, ir manai jau: dabar mirsiu. Sunku, vaikel, senam. Man tada pasirodė, kad aš dar nei negyvenau, kad vos vakar tik esu užgimęs. Nuilsau eidamas nuo bičių, atsisėdau pakelėj ant kelmelio ir tariau sau: štai, medžiai siūbuoja, žolė auga, paukščiai skraido, o aš gal po kelių dienų nieko nei matysiu, nei girdėsiu, numiręs jau gal būsiu ... Kažin, ar jausiu aš ten ką, ar gal tik sudūlėsiu kaip mėšlas. Vai, baisu, vaikel, mirti, ir senam, vaikel, baisu! — tęsė senis: — dar baisiau negu jaunam. Tasai apsirgęs vis tikisi, kad dar nenumirs, pasveiks.

Vos tik taip sau tariau, man lyg kas ausin kalba, girdžiu aiškių aiškiausiai: nemirsi dar, nemirsi! Nuo to laiko aš nepraeinu šitos vietos, kad čia neužeitau!

— Tikrai, čia dažnai vaidenasi, kad tave kažkas šaukia. Mano čia palaukėje rėželis yra. Kitą kartą ardamas aiškių aiškiausiai girdi, kad tave kažkas vardu šaukia, jog net nusigręžti žmogus. Bet aš manau, kad tai tik iš oro vaidenasi, iš karščio, — paaiškino Noreika. — Tai atsitinka vasaros karščiais dažnai ir kitose vietose.

— Galite manyti, kad ir man tik pasivaideno, bet aš žinau, kad ne,— tikrai man kalbėjo tie, kurie čia guli. Aš ir dabar girdžiu, kaip jie man kušta

ausin, kad ne tik pasivaideno tada man... Bet galgi ir dabar tik rodosi, — jūs juk nieko negirdite?

Noreika neramiai apsidairė; paskui, išėmęs iš dantų pypkę, vėl nusispjovė ir lūpas nusišluostė marškinių rankove.

— Visai suvaikėjo senis, — paaiškino jisai mum. — Kalba nei du, nei vienas. Užeina jam kaikada...

— Tikrai nuostabus senelis, — pritarė klierikas. — Aš niekuomet nebūtau tikėjęs, kad tokis gali atsirasti sodžiuje. Tik ar ne heretikas jisai?

Noreika atsikėlė, nuskynė smilgą ir ja ėmė valyti rūkiklį.

— Dar ne tai išgirsite, ilgiau su juo pakalbėję.

Visą šitą kalbą mes kalbėjome tyliai, pusbalsiu; senelis negirdėjo, matyti, nieko ir manė, kad mes kalbam apie numirusius.

— Sako, vaikel, kad tu esi labai mokytas, visus mokslus išėjęs, — kreipėsi senis vėl į mane: — sako, kad tu daugiau žinai negu kunigas. Pasakyk gi tu man, vaikel, kodėl, kur tik kapinynas, ten vis medžiai auga, žolė želia ir kaip dar nubujoja. Ne pas mus, sakysim — „Šiluose". Žiūri, kitur aplinkui nei medelio, nei žolelės, vieni smiltynai, o kapinynas žaliuoja ir švokščia kaip šilas.

— Aš manau, — todėl, kad dažnai žmonės mylėdami tuos, kurie ten guli palaidoti, puošia jų kapus, sodina ten žolynus, net ir medžius. O kas kapinyne užauga, niekas nei šakutės nenulaužia, nei vienos gėlelės nenuskina, nesunaikina.

— Ir aš anksčiau taip maniau. Yra net tokių žmonių, kurie sako: žemė ten riebi, gerai įmėžta, todėl ten viskas gerai auga — ir medžiai ir žolės. Bet aš manau, kad netiesa. Mūsų žmogus nemėgsta kapinyno, ir retas kuris pasodina ten žolynėlį, o kad jau medį kokį, nesu nei matęs to, nei girdėjęs. Aš manau, kad numirę ten gyvena ir patys žiūri kapinyno. Mūsų žmonės mėgsta girias, medžius, o numirę gal net labiau mėgsta, negu gyvi būdami mėgo.

— Užteks tau, dėde, apie numirėlius kalbėti! — šiurkščiai subarė jį Noreika. — Teguli jie sau ramiai, o mes dar mirti nesirengiam.

— Matai, matai, kaip jis nemėgsta, kada aš apie numirėlius kalbu. Jis jau bijo. Ir kodėl žmonės jų taip bijo? — nusistebėjo Vainoras. — Numiršta mažas vaikas, kuris musės dar nenuskriaudė, ir jau viso sodžiaus moterys bijo iš pirkios išeiti, vos tik sutemo.

— Nebijau aš nieko. Tik nekenčiu mirtį minėti. Dar visi mes gyventi norime.

— Žinau gerai, kad visi nemėgsta kapinyno. Ir aš pats nemėgau jo, kai jaunas buvau. O dabar mėgstu ir čia pasėdėti, ir kapinyne; nueini, ten, lyg viešnagėn.

Klierikas pakraipė galva.

— Tikras filosofas!

— Mes jį taip ir vadiname, o kas praminė, niekas nepamena. Gal kunigėlis, — paaiškino Noreika.

— Ar tu išpažinties laikyti vaikščioji? — paklausė Vainorą klierikas: — katekizmų mokeisi? Argi nežinai, kad numirę ne kapinyne gyvena, tik danguje ar pragare, kur kas, gyvas būdamas, nusipelnė darbais sau vietą? Argi šio niekuomet nesi girdėjęs? Argi kunigas nemoko to?

Klierikas net karščiuotis ėmė. Atsikėlė iš vietos ir ėmė lazdele daužyti sausas šakeles. Apėjęs aplink vėjalaužį, atsisėdo toj pačioj vietoj, tik iš kito šono.

— Temoko sau. Juk jūs tam ir duoną valgote, — ramiai atsakė Vainoras. — Betgi aš vis juntu, kad ten kažkas gyvena, ir gana. Ten kryžius, ir tasai, rodosi, gyvas. Tik gyvybė ten kitoniška, rami, ne tokia kaip žmonių tarpe. Sėdi ten žmogus, ir vis rodosi, kad štai, štai vienas akimirksnis — ir tu sužinosi, didelę didelę paslaptį ir būsi tokis pat ramus. Neberūpės tau tada nei javai, nei gyvuliai, nei bitės.

Senis nuleido galvą, nutilo, susimąstė. Noreika pakrapštė pirštu savo pypkę, patraukė stipriai, jog net vidury sugruzdėjo, lyg lašiniai suspirgėjo ant ugnies, ir nusispjovė. Jisai mirktelėjo, kryptelėjo galva Vainoro link.

— Senis namo rengiasi, — tyliai į mus kalbėjo, prisidengęs lūpas ranka. — Žemė jau pas save jį traukia. Ir metas gi jau: svetimą amžių žmogus gyvena.

Noreika iškrapštė pypkę ir užsikišo už juostos. Klierikas tylėjo ir lazdelės galu raižė kažką smėlyje.

— Kas žino, — atsakiau aš Noreikai, norėdamas paerzinti jį ir klieriką: — galgi senis tiesą kalba.

— Kokią tiesą? Herezijas, bet ne tiesą! — šiurkščiai atsikirto klierikas ir net subarė mane: — o tau gėda šį „mažutį" piktinti.

— Geras mažutis, — nusijuokiau aš. — Jonai, ar girdi? Kunigėlis sako, kad tu mažutis, ir tave mudu su Vainoru piktinava.

Noreika linksmai nusijuokė. Sugriebęs pilną saują akmenų, jis pavarė juos pakalnėn.

— Kas jo, kunigėli, paiso! Jis vistiek kaip vaikas, jau nebenuvokia, ką kalba. Tokiam gal jau ir nuodėmės nėra.

Toli vėl sugriaudė.

— Girdite, griaudžia. Traukimės namo, kol neužlijo, — pasiskubino Noreika. — Aš čia užtrukau ir, žiūrėk, dabar šieną sulydysiu. Ak, kad

tave galas! — pakrapštė jisai pakaušį ir neatsisveikinęs bėgčiomis nulipo nuo kalnelio ir pranyko tarp medžių.

Senis pakėlė galvą ir tęsė dabar balsu savo mąstymus. Man atrodė, kad jisai pamiršo mus, kurie čia sėdim.

— Vai, nemėgau kapinyno. Nelinksma buvo man ten, baugu ir koktu... Svetimas juk man jisai buvo. O dabar, — ir senis, dirstelėjęs į mane, balsiai kalbėjo toliau: — einu ten, lyg viešnagėn. O galgi ir viešnagėn tikrai: juk mano amžiaus žmonės bene visi ten nusikraustė.

— Argi tu negirdėjai, ką aš tau kalbėjau, kad vėlės negyvena kapinyne? Taip ir šventa Bažnyčia moko. Ar gal tu netiki tuo, ko ji moko?

— Tau gi, kunigėli, geriau žinoti, ko ji moko. Tu tam ir augštus mokslus eini.

— Taigi bažnyčia šventa, — karščiavosi klierikas: — moko, kad vienų žmonių vėlės danguje, kitų pragare — pagal tai, kaip jų žemėje buvo gyventa.

Senis pažiūrėjo į kunigėlį, supliauškino lūpom, lyg jisai ką valgė. Paskui išsiėmė iš užančio ragelį, išpylė ant nykščio piršto nago tabokos ir suuostė visą. Nesiskubėdamas užkišo ragelį ir vėl įdėjo užantin.

— O aš kvailu protu manau, — prabilo jisai vėl: — kad pragaras, tik kol žmogus gyvas. Dangus čia, žemėje, mūsų giriose, šlaituose, kapinynuose, tik mes jo per darbą nemokame pamatyti. Dangus tenai tam, kuris jau nieko nebereikalauja, kurio siela jau laisva kaip paukštutė. Manau, kad gyvas žmogus neklausytų savo uvėrių akių, o tik sielos balso, kuriai nieko nereikia, jis dar šiame gyvenime dangų sau rastų.

— Tikras heretikas! — sušuko klierikas ir, atsistojęs prieš Vainorą, paklausė:

— Ar tu, seni, vaikščioji išpažinties atlikti?

— Vaikščioju, kunigėli. Mano amžiuje kaip nevaikščiosi?

— Ir tu kunigui viską sakai, ką dabar čia kalbėjai?

— Kaip pareina į žodį, sakau, kunigėli.

— Ir jis klauso tavo išpažinties?

— Senas klauso, o pas jauną aš nebuvau. Bet kodėl jisai turėtų neklausyti?

— Ir kunigas tau nieko nesako, girdėdamas tavo kalbą?

— Kadai nesako! — „Palauk, sako, netrukus abu viską sužinosiva, nebeilgai jau mum laukti". Ir tikrai, devintą dešimtį baigiu.

— M-m! — krūptelėjo pečiais klierikas ir pasitraukė šalin. — Kaip jisai galėjo tave leisti į Švenčiausiąjį, jei šventajai Dvasiai esi nusidėjęs?

— Kodėlgi neleisti, kunigėli? Ar aš už kitus žmones aršesnis? Juk aš

niekam pikto nedarau. O kad aš, kunigėli, manau kitaip negu tu, patsai Dievas kaltas, kam tokį man protą davė.

Vėl sugriaudė, dar smarkiau ir arčiau. Draugas norėjo dar kažką pasakyti, bet aš priėjau ir truktelėjau už rankovės.

— Griaudžia, girdi, drauge. Eisiva namo, kad neužlytų.

Bet jisai neiškentė, kad dar nepabartų senio Vainoro.

— Ne nūnai — ryt tau mirti reikės, o tu Dievą rūstini savo kalbomis. Melstaisi geriau.

— Na, na! — tempiau jį už rankos: — užteks tau, brol, kalbėti! Tu jo nepamokysi. Tavo visas protas iš knygų, o jo pažiūros savos, iš galvos, iš širdies...

— Dėde! — pašaukiau jį, nes maniau, kad jisai negirdėjo griaudžiant: — einam namo! Girdi — griaudžia.

— Nesiskubėkita. lis dar negreitai. Gal naktį kada...

Mudu nulipova nuo kalnelio, palikusiu ten senį vieną. Išėjusiu iš miško, pamatėva, kad šalimis slinko mažas debesėlis ir griaudė.

Audra pakilo, tik vėlaus vakaro sulaukus, ir siuto visą naktį.

II

Praėjo daugiau kaip savaitė laiko. Mano draugas išvažiavo namo; aš jį nulydėjau į stotį ir ten viešnagėjau pas pažįstamus kelias dienas.

Kada aš pėsčias grįžau, žmonės jau pradėjo rugius pjauti.

Dar neparėjęs namo, sužinojau, kad Jonas Noreika sunkiai serga. Jis tą dieną, apie kurią aš esu pasakojęs, nubėgęs pievon, gerai iškaito ir nuvargo, šieną benešiodamas, kūgelius bestatydamas. Suplakęs paskutinę plakę, prigulė ant jos truputį pailsėti ir užmigo. Saulė jį gerai įkaitino. Atsikėlęs pajuto, kad jam gelia šoną, ant kurio jis gulėjo. Tarėsi nugulėjęs. Bet naktį surėmė jį tokie diegliai, jog žmonės manė, kad gyvas nebeliksiąs. ir net kunigo važinėjo. Bet dabar jau pagerėjo, ir galima spėti, kad pasveiks.

Žmonės mano, kad jį monai užkerėję, kai jisai sėdėjo ant Šmėklų kalno.

— Pamatysi, kad ir tave dar kažkas pikta ištiks, jei lankysi tas vietas. Atmink mano žodį! — įspėjo mane Šimas Kūdris, kurį aš sutikau, eidamas šilu, ir kuris man visa tai papasakojo. — Argi galima klausyti senio, kuriam jau nesivaimėja? O vėl dievai jį žino. Kur tik jisai savo amžiuje nėra buvęs. Jis, sako, skersai ir išilgai išvaikščiojęs visą pasaulį. Gal senis kažką žino!

Ėjova namo ne keliu, bet daržais, nes taip buvo arčiau. Kaip tik teko eiti per Vainorų daržą. Senas Vainoras buvo sodely, pas bites. Pamatęs mudu, pakvietė mane užeiti sodelin. Kadangi didelio darbo vyrams dar nebuvo, užėjo drauge ir Kūdris.

Ten sėdėjo dar vienas vyriškis, Petras Karpis. Vainoras rengėsi leisti spiečių avilin.

— Suleisim bitukes naujan naman, ir aš tamistas šių metų medumi pavaišinsiu.

— Ar bus dar naudos iš to spiečiaus? Juk vėlu jau. Pievas nušienavo, rugius pjauna. Viskas giriose ir laukuose jau peržydėjo, — išreiškė savo nuomonę Kūdris, kuris taip pat turėjo bičių, keletą kelmų.

— Žinai, ką seni žmonės kalba? Per rugius spiečius lekia — vyk, o jei per rugieną — akmenimi pavaryk. Rugius dar tik pradeda pjauti, — atsakė jam Vainoras ir atidarė avilį.

Buvo tai storo medžio kamblys, gana papuvęs. Vienas galas, kuris žemiau buvo nuleistas, visai išpurtęs ir buvo užlipdytas moliu, maišytu su spaliais. Vidury tas galas buvo užkaltas lentele.

Vainoras dabar avilį ištrynė vašku, „kad kvepėtų", įkorė ten vieną baltą korelį, pritaisė nuo žemės į avilį dvi lenteli ir užklojo jas balta paklote: kelią bitėms paruošė.

Paskui apsirišo galvą skarele ir mums tokias pat davė, kad apsirištume. Anūkas atnešė iš pirkios rūkulį, padarytą iš seno skarulio ar autakojo.

Senis dar vieną kartą viską apžiūrėjo, pamiklino, ar stipriai laikosi lentelės, pataisė paklotę, kad garankščių nebūtų, rūkulį padėjo šalin ir atnešė iš papavietės sietą, tam tikrai pritaisytą, kuriame buvo susemtas spiečius.

— Kurgi tavo bitininkas? — paklausė jį Kūdris.

— Kam jisai?

— Argi nežinai kam? Bitiną kaipgi avilin patupdysi?

— Žmogel, tegul laisvas gyvena. Niekur mano spiečius nelėks iš avilio. Bitės juk jaučia, kad aš myliu jas. Na, su Dievo pagalba pradėsime dabar.

Senis persižegnojo; paskui peržegnojo avilį ir atrišo sietą. Bičių buvo daug, spiečiaus būta didelio.

Vainoras pasėmė bites medinių šaukštu iš sieto lyg tyrės ir įpylė avilin kartą ir kitą...

— Kad turšimas susidarytų. Tada bičiukės pačios eis avilin,— paaiškino jisai man.

Paskui du, tris šaukštus išpylė ant paklotės.

— Keliui parodyti, — aiškino vėl. Tikrai, bitės iš sieto ėmė kopti augštyn, viena per kitą lipti per ištiestą paklotę avilin... Slinko, slinko ir

slinko. Rodos, nei nelekiojo, tik vis kopo. Reginys buvo man iškilnus ir dar nei karto nematytas. Žiūrėjau atsidėjęs, net akyse ėmė mirgėti.

— Sakyk tu, žmogau! — nusistebėjo Karpis: — tokis mažas gyvuliukas, o kiek turi proto! Eina kaip avelės tvartan! A, kad jas Dievulis!

— Bitė, žmogau, protingesnė už kitą vyrą. Ji net supranta, ką žmogus mano, — paaiškino jam Kūdris, dėdamasis gerai žinąs bites.

— Ar nejaugi? — nusistebėjo vėl Karpis.

— Matai, vaikel, kokia rami bitukė, — prabilo Vainoras: — nors užantin pilk. Tebūtų čia kas nors, kuris pavydėtų ar kitą kurią piktą mintį turėtų, pamatytume, kaip kirsti pradėtų. Štai tirštai ėmė kopti! Žiūrėkit, vyručiai, ar nepamatysite bitino?

— Štai, štai! Bitinas! — rodau aš pirštu bitukę, kuri kopia pakrašte avilin, didesnė negu kitos.

— Tai, vaikeli, jaunas tranas. Bitino reikia žiūrėti ten, kur tirščiausia bičių. Juk jis dar slapstosi po kitomis.

— Štai, štai, jisai! — rodo Kūdris ten, kur didžiausia bičių krūva.

— Matau, matau, žmogeli! O, o! — rodo šaukštu Vainoras čia vienoje, čia kitoje vietoje: — štai kad sprunka avilin!

Aš nors labai norėjau pamatyti, kokis tasai bitinas, bet nieko nemačiau.

— Kad bitinas avily, dabar nėra ko jūsų čia paisyti.

Vainoras pakėlė sietą ir iškratė bites paklotėn. Vienos jų ėmė tuoj kopti avilin, kitos pasikėlė oran, palekiojo, palekiojo ir sutūpė ant avilio, avily...

— Na, na! Greičiau, mažosios, nesnauskite; kam gaišinate laiką?

Ir, paėmęs rūkulį, papūtė į bites dūmų. Bitėms dūmai nepatiko, jos ėmė greičiau kopti avilin, o kitos net pasikėlė ir nulėkė.

Po dviejų, trijų minutėlių liko paklotėj vos keletas bičiukių. Vainoras atsargiai, kad nesutrintų kurios, atėmė nuo avilio paklotę ir nukrėtė bičiukes žemėn.

— Sakiau, nesnauskite. Dabar teks lėkti avilin.

Vainoras truputį parūkė, kad nuvarytų nuo avilio krašto bites giliau ir, kiek galėdamas atsargiau, pridengė vienu plautu. Lukterėjęs vėl parūkė tą vietą, kur antrasis plautas turėjo gulti, ir pridengė avilį.

— Dabar gyvenkite ramiai ir laimingai, mažosios bitutės, Dievo darbininkės. Tesaugoja Jisai jus nuo viso ko pikto. Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Dvasios Šventosios! Amen!

Ir Vainoras tris kartus peržegnojo avilį. Augštas, žilas, saulės spinduliais apvainikuotas, jis panašus buvo dabar į kažkokį senąjį krivį, kuris seniai seniai kažkada gal taip pat laimino mažas bičiukes.

Abu vyrai persižegnojo. Kad nesugadintau sau įspūdžio, ūpo kitiems, aš irgi persižegnojau.

— Kad jos iš šio avilio niekuomet neišnyktų, kad kas vieni metai po du spiečiu leistų! — palinkėjo Kūdris.

— Kad kas metai šis avilys būtų pilnas medaus. — pridėjo dar Karpis.

— Kad kitus metus šiuo laiku vėl mes visi, sveiki ir gyvi būdami, leistum iš avilio naują spiečių! — neatsilikau ir aš.

— Ačiū, ačiū, vyručiai! Dėkui, kad padėjote suleisti. O dabar aš jus už tai medumi pavaišinsiu. Juk dabar jūs mano bičiuliai esate.

— Argi padėjome?! — nusijuokė Karpis. — Mes tik žiūrėjome.

Senis užmynė rūkulį, pakėlė nuo žemės paklotę, paėmė sietą ir nuėjo į pirkią.

Mes atsitraukėme toliau ir susėdome ant vėjelės. Ramu buvo, tylu ir jauku. Sodas kvepėjo medumi; toli darže čirškė žvirbliai.

— Štai senis! Žiūrėkite tik jūs! Devintą dešimtį baigia, o kokis dar vikrus. Namo rengtis nei nemano. — lyg pavydėdamas nusistebėjo Karpis.

Tikrai, senis ėjo dar tiesus ir lengvas, lyg jo negniaužė šimto metų našta.

— Kodėl jam vikriam nebūti? Nei nusidarbuoja, nei jam kas rūpi. Ir gardesnį kąsnelį šeimininkė visada pataiko.

— Tikrai, stipri šeima; kol senis gyvuoja, tvirtai ją laiko savo rankose. Bet tenumiršta jis nūnai, ryt ji iškriks į visas šalis.

— Nieko, kad ir iškriks. Turtus gerus turi susikrovę už senio pečių.

— Kad ir sekasi žmogui. Nors ir bites imkime. Kasmet kiekvienos spiečiasi, o kitos du, tris kartus. Ir kad nors vieną kada spiečių būtų paleidęs! Žino gal senis ką?

— Ne be to, kad nežinotų.

— Betgi davė jam kunigėlis, vai gerai davė! — nusijuokė į mane Kūdris.

— Ką gi jam kunigėlis davė? — paklausiau aš.

— Kai atvažiavo į Noreikus su Švenčiausiu. Matyti, kažkas juo bus pasiskundęs, gal tercijonka kuri buvo pripliauškinusi. Pasišaukė jį kunigėlis, kad ėmė jam kalbėti, kad ėmė — ir iš Šventojo Rašto, ir iš šventųjų gyvenimų, ir iš Evangelijos... Bet ką? Senis vis savo varo, ir tiek. Bedievis juk, — papasakojo Kūdris.

— Kam kalbėti, ko nereikia, — subarė jį Karpis. — Suvaikėjo kiek senis, tai tiesa, bet ne bedievis jisai. Bažnyčion juk vaikščioja dažnai, nors ir senas, išpažinties eina kas vieni metai, o senam to užtenka. Ir žmogus jisai geras, minkštos širdies, pikto niekam nedaro. Ne, jis ne bedievis — kam veltui kalbėti.

Vainoras tuoj grįžo ir atsinešė dubenį, pilną korių. Kitoj rankoj nešė lėkštę, išmargintą įvairių spalvų gėlėmis, kokių gamtoje dar nei nėra. Šalia jo ėjo anūkas ir nešė sėtuvėlėj agurkus ir peilius.

Senis pastatė medų ant vejelės priešais mūsų, o man padėjo lėkštelę ir peilį.

— Juk tu pripratęs prie lėkštelės. Pamėgink medaus su agurku. Gal dar nevalgei šiemet? Valgykite, vyručiai! — paragino jisai kitus.

Senis išsitraukė iš sėtuvėlės patį didžiausią agurką, perpjovė jį išilgai pusiau, uždėjo ant vienos pusės korį medaus, antra prispaudė ir padavė anūkui.

— Še tau, vaikeli. Dabar bėk sau.

Vaikas paėmė agurką, pabučiavo geram seneliui ranką ir, prilaikydamas smunkančias kelnaites, nudūmė į gatvę.

Vyrų raginti nereikėjo. Vainoras atsisėdo greta ant kelmelio, bet nevalgė.

— Kodėlgi, dėde, neragauji patsai? — paklausė Karpis. — Sėsk arčiau ant vejelės ir valgyk.

Ir jis pasitraukė į šalį, kad padarytų seniui vietos.

— Man, vyručiai, ne naujiena. Antra vėl, aš žaliaukių jau nebevalgau. Mano amžius tokis, kad agurkų geriau visai neragauti.

Senis apsidairė. Pakėlęs galvą, parodė pirštu kregždes, kurios augštai augštai lekiojo, maudėsi mėlynose padangių gelmėse.

— Štai kam gyvenimas yra linksmas.

— Kokis gražus povakaris! — pasidžiaugiau aš ir, atsigulęs augštyninkas vejelėje, grožėjausi kregždžių vikrumu.

— Gražios dienos! — pritarė Kūdris. — Jei toki orai pabus dar nors savaitę, nupjausim ir suimsime rugius kaip auksą.

— O kaip Noreikų draugė? — pasidomėjo senis.

— Daro, ką gali, — atsakė jam Karpis. — Dievo tieson nepatrauksi, kad darbymetėje ligą žmogui atsiuntė.

— Arba Dievas kaltas? Tenevaikščioja Šmėklų kalnan! — išreiškė savo nuomonę Kūdris.

— Aš irgi ten buvau, ir sveikas. Dėdė Vainoras dar dažniau ten būna, — atsiliepiau aš.

— Dėdė Vainoras ir tu — mokyti žmonės; judu daugel žinota. Ką galita judu, mūsų žmogui niekuomet tas netinka.

— Niekus kalbi! — susiraukė Vainoras ir dar pakartojo: — niekus, žmogau, kalbi.

— Ne mano vieno tai nuomonė. Ir kunigėlis taip sako.

— Dovanok, tamista! — nusijuokiau: — aš gerai žinau, kad kunigėlis to nesakė ir sakyti negalėjo.

— Ne aš vienas girdėjau, — nedrąsiai gynėsi dabar Kūdris. — Štai ir Petras girdėjo.

— Ne, aš to nesu girdėjęs, kam tai sakyti! — ramiai atkirto Petras ir užkando geru kąsniu agurko su medumi.

— Dėde, — prakalbinau aš Vainorą: — kaipgi tu ginčijaisi su kunigėliu?

— Su kunigėliu? —Ne, kam aš su juo ginčus kelsiu. Argi aš jam lygus?

— O kai pas Noreikus buvo su Švenčiausiu! Ar užmiršai? — priminė Kūdris.

— A, tada? Aš nei kiek nesiginčijau. Gal tavo draugas, — atsigręžė jis į mane: — pasiskundė kunigui?

— Nemanau; laiko juk jis neturėjo.

— O gal sodiškiai ką pripasakojo? Pasišaukė jisai mane pas save, kaip ėmė, kaip ėmė kalbėti, taip gražiai, lyg iš knygų skaito, jog aš net jau nieko nesupratau. Ir nesiginčijau. Dar lūpų nepravėriau, kai visi, stovėdami už kunigo pečių, rankomis mosto, kad tylėtau, o moterys tai tik dūsauja, kitos net ašaras šluosto. Na, — manau sau, — aš tavęs, kunigėli, neperkalbėsiu, nes tu tam ir mokslus esi išėjęs. O man kas? — pabaigė jisai: — Kaip kas nori, tepranta sau. Manęs nesupras...

— Kodėl, dėde? Nejaugi visi šio laiko žmonės toki kvaili?

— Kur tau, vaikeli! Dabartinių laikų vaikai gudresni, negu kadaise buvo suaugę vyrai. Bet ko žmonės nenori prasti, ar dabar, ar seniau būdavo, jie to ir nepranta. Kai aš dar buvau jaunas, pradėjo geležinkelius tiesti. Kai pasklido šis gandas, kad bus geležiniai keliai, mano tėvas, amžiną jam atilsį, tik juokėsi: „Kelią geležinį tiesią! Žmonės noragams neturi geležies, o jie kalba, kad geležinį kelią tiesią. Ir sumano gi sumeluoti!"

— Ir mano tėvelis netikėjo. O kai teko jam Vilniun važiuoti ir pamatė jisai traukinį, spjovė piktai ir sako: „Velnias jį neša. Matai, kaip gyvatė lenda. Nesulauktų jo galva, kad aš, senų metų sulaukęs, nusidėtau Dievui dėl jo. Nevažiuosiu!" Nusispjovė dar kartą senis ir nuėjo pėsčias Vilniun, — pakartojo Karpis.

— Net Vilniun? — nusistebėjau. — Juk tai kokis šimtas verstų.

— Na, šimtas, žinoma. Pasižadėjęs buvo senis Kalvarijon. — Dėkui už medų ir agurkus! — nusigręžė jis į Vainorą.

— Ko dar nevalgai? — paklausė Vainoras. — Juk medaus neturi.

— Akis norėtų, bet siela jau nebeima.

— Medus tokis daiktas, kad daugel jo nesuvalgysi, ypač kai dar šviežias, — šluostydamas ūsus pridūrė Kūdris ir padėjo peilį sėtuvėlėn.

— O tau, dėde, ar teko jau važiuoti geležinkeliu? — paklausiau aš Vainorą.

Abu vyru tik nusijuokė.

— Aš, vaikeli, ne tik važinėjau, bet ir kelią tiesiau. Būdavo, tėvas širsta, pyksta, kada kas apie geležinkelį, traukinius pasakoja, o man taip įdomu buvo viską savo akimi pamatyti, jog tarytum už šimto mylių eitau, kad tik pamatytau. Net sapne, būdavo, sapnuodavau. Prašau tėvą: — „Leisk, eisiu uždarbiauti". Bet kur tau? — Senis iš tolo nei klausyti nenorėjo. Tylomis tada susiderėjau, iš namų išsivogiau — ir kur tik aš nebuvau? Ir Varšuvoj buvau, ir Kieve. Ten yra, vaikeli, tokių lygumų, jog už šimto mylių nei kalnelio, nei medelio nepamatysi; net nesuprantu ir dabar, kaip ten žmonės galutinai nenuskursta be girių, be medžių?.. Na, kas — manau aš sau — pasodinti nors šakelė! Bet ne... Na, — sumojo senis ranka: — žmogus prie visko pripranta, net prie minties, kad ne nūnai, tai ryt jisai turės mirti.

— Kodėlgi tu, dėde, jų nepamokei, nepatarei jiems, kad sodintų medžius?

— Kadai nepatariau. Kaikuriems net sėjau, nes kur tu ten medį gausi. Gal ten jau dabar yra sodų... Vienam miestely — aš užmiršau dabar, kaip jis vadinosi — mes apsigyvenome žydo namuose. Kalbėjo kiti žydeliai, kad mūsiškis labai labai mokytas ir išmintingas esąs, visus jųjų mokslus išėjęs. Jisai jokio darbo nedirbęs: visus namus vedė jo žmona; krautuvėlę mažą turėjo, iš to ir gyveno, matyti... Dėl juoko ėmė kažkas ir pasiklausė jį, ar neišrado jisai naujo Dievo? Juoktis iš jo labai mėgome. „Išradau", — atsakė jisai: — „kad to Dievo, kurį jūs gerbiate, visai nėra". Vieni, išgirdę tai, tik daugiau išjuokė jį, bet kiti įpyko, net mušti norėjo. Ir aš taip pat pasikarščiavau. O dabar aš matau, kad jo būta tikrai išmintingo žydo.

Aš atsisėdau ir atsidėjęs dirstelėjau į Vainorą. Nesupratau, ką jis čia išmintingo rado.

— Kas gi čia yra išmintingo? — paklausė jį Kūdris.— Žinoma, žydas — nekenčia Viešpaties Kristaus.

— Ne, jis ne tą norėjo gal pasakyti, — neigiamai pakraipė galvą senis. — Štai ir aš nūnai manau, kad Dievas visai ne tokis, kaip visi ir aš pats anksčiau jį sau buvau įsivaizdavęs.

— Tu jau vėl imiesi savo pasakų, — įspėjo jį Kūdris. — Vai, gausi vėl iš kunigėlio.

— Palauk, — sulaikė jį Karpis.

— O kokis gi yra Dievas? — pasidomėjau aš.

— Aš anksčiau vis maniau, kad Jisai gyvena danguje, galingas, visa žinąs, senas, truputį rūstus, truputį geras, dažnai susiraukęs, nes jį žmonės nuolat piktina, sėdi augštame soste ir iš augšto niauriai žiūri į visą, kas dedasi čia žemėj.

— Tokis juk jisai ir yra, — pritarė Kūdris.

— Aš manau, kad ne, — užgynė Karpis. — Kam gi knygose pasakyta, kad Jisai yra visur, danguje ir žemėje. Žinote, — nusigręžė jisai į mane: — aš dažnai to nesuprantu, kaip tai: — visur! Bet štai, kada aš vienas kur dirbu tokiu štai metu, gražiu ir ramiu kaip dabar, man rodosi, kad suprantu. Man vis rodosi, kad Jisai, Švenčiausiasis, kaip vėjelis kokis, kaip oras. Dėl to taip lengva ir ramu, kad Jisai, žemę apglobęs, turi ją ir turi. Viskas tada nutyla...

Ko negalėjo Karpis žodžiais išreikšti, stengėsi mostais. Mes visi lyg supratome, lyg nujautėme Dievą ir nutilome.

Pajutome, kaip plaka Jo širdis, į kurią Jisai glaudžia visą pasaulį, iš kurios plaukia dabar į šį pasaulį ramybė ir laimė.

Visi mes dabar sėdėjome tyliai, lyg klausėme ko.

Man pasirodė, kad ne vieni mes klausome, bet ir šitie medžiai, kurie nei vienu lapu nesušlama. Vien tik bitės dainuoja savo darbo dainą.

Kregždė įskrido spragon tarp medžių, kur mes sėdėjome; pamačiusi mus, sučirškė lyg nusigandusi, ir vėl pranyko. Liepoje sušvirkštė volungė. Pro lapus praritavo vos juntamas vėjelis. Lapai sušlamo, ir vėl viskas nutilo.

— Ir aš taip manau, — prabilo Vainoras, ir jo balsas man atrodė kažkokis žemas, pasikeitęs: — kad jis yra visur: jis yra šitame medy, šitos vejelės žolėje, kur sėdime, šitame ore, šitame vėjely, kuris dabar mums kušta ausysna. Visur jis yra... O kaip žmogus elgiasi, ką jis veikia, jam visai ne daboj. Blogai, gerai — jam vistiek.

— Aš jau to nesuprantu, dėde. Jei Dievas nesidomėtų, kaip žmogus elgiasi, gerai ar blogai, tada nebūtų ir teisybės pasauly! — prieštaravo jam Karpis.

— Nėra, vaikeli. Sunku pripažinti žmogui, bet tikrai jos nėra. Štai, musė lekioja, tu ją užmušei, sutrynei, ir sako žmonės — nėra tau jokio *nusidėjimo*. Paukštį nušauk — nėra, kiaulę paskersk — nėra. Vien jei žmogų užmušei — didelis jau nusidėjimas. Kodėlgi? Ar visi — musės, paukščiai, žvėrys, gyvuliai — nenori gyventi? Ar jie mirti nebijo? Ar juos gal Dievas ne tam leido, kad jie saulės šviesa džiaugtųsi? Ar jiems gal nesopa? Kurgi čia teisybė? Kad nors nusidėjimas būtų, žmogus — skriaudėjas — ne čia, šiame gyvenime, nors ten, kitame pasauly, bausmės sau lauktų. Bet kur tau! Nukovei, nužudei, kraują praliejai — nei tau *nusidėjimo*, nei bausmės. Ne, čia teisybės nėra. Kaip sau žmogus nori, taip gyveni...

— Galgi tavo tiesa. — atsiduso Karpis. — Tikrai, piktam žmogui čia juk vyksta net geriau. E, — sumojo ranka: — nieko aš čia suprasti negaliu.

— Ką judu čia tarškata! — subarė juos aštriai Kūdris. — Kam gi tada pragaras būtų, kam pragaro kankinimai? Pasakykita gi tada man, kam jį Dievas įkūrė, kam toji pragaro ugnis dega, kodėl derva ten verda?

— Ar tu esi matęs pragarą, ar gal kas matęs grįžo ir pasakė tau? — Pragaras ten, kur bloga žmogui, kur skriauda, skausmas, sopuliai, kur žmogus skursta — mat, kas yra! — aiškino Vainoras. — Mūsų žmogui čia pragaras, nes jisai skursta ir vargsta, o ten jisai tik atsilsės. O kur pragaras ponams, turtuoliams? — Kas jį žino, kur jis yra — štai kas! .. Tu gal dar atmeni gerai, — paklausė jisai Karpį: — kai aš buvau brostvininkas, tercijonas? Gal dar atsimeni?

— Kaigi, atsimenu. Vaikščiojai įvairiausiomis juostelėmis susijuostęs.

— Tada aš mėgau šventųjų gyvenimus skaityti. O skaityti aš, vaikeli, išmokau dar mažas būdamas patsai, — kreipėsi Vainoras į mane. — Beskaitydamas pastebėjau, kad daugiausia šventųjų vis iš ponų, o iš mūsų gi žmonių lyg nei vieno ... Tik šventas Izidorius buvo artojas ... Ponams čia gera, — manau sau, — ir ten gera, o kurgi gera mūsų žmogui, vargdieniui? Ir kodėl tie ponai, karaliai, vyskupai — šventi? Geri buvo, nevogė, neskriaudė žmonių, pikto nedarė, daugel meldėsi ... Ogi mūsų žmonės argi kitaip gyvena? Kiek jų yra tokių? Gal tik tiek dažnai nesimeldžia, nes laiko už darbų trūksta ... Dėjau sau tada galvon, dėjau, kažkokis gailesys širdį apėmė, net ant Dievo supykau. Maniau — iš galvos išeisiu, kaip pamišęs vaikščiojau. Štai imsiu kažką pikta padarysiu, tegulgi mato Dievas ... Ir lyg kažkas man ausin tada kuštėjo: — daryk, daryk! ..

— Piktasis gundė, ne kas kitas! — pastebėjo Kūdris.

— Ne. Tai širdį buvo užgulęs nusivylimas. Mečiau net brostvininkavęs. E! — susiraukė senis ir ranka pamojo: — nesupratau tada, kad šventųjų gyvenimus, kaip ir kitas knygas, ponai vien sau rašo! ..

Toli kažkur laukuose sudainavo pjovėja. Vienatonis balsas plaukė lygiai, ramiai ir buvo kupinas tokio ilgesio, lyg skundėsi kažkas ore, kad teisybės čia nesą, ir Dievo jieškojo.

Vyrai vėl nutilo ir klausėsi ...

III

Praslinko treji metai. Sugrįžęs gimtinėn šalin, sodžiun, kur aš gimiau ir augau, neradau seno Vainoro: jo numirta pereitą rudenį.

Mirdamas senis prašė, kad jį palaidotų Šmėklų kalne, bet jam numirus sūnus nepaklausė ir jo noro neįvykdė — nenorėjo, kad tėvas gulėtų ne-

pašventintoje žemėje, vienui vienas, kaip kokis nusidėjėlis. Nepatarė ir kunigėlis, kuris su visa „brostva" lydėjo seną Vainorą į amžino atilsio namus. Palaidojo jį augštame kapinyne, pačiame kalnely.

Nukeliavo Vainoras ten, kur tik viešnagėn anksčiau vaikščiodavo.

Vieną vakarą nuėjau į kapinyną. Turėjau aš ten nemaža ko aplankyti. Graudūs jausmai sugniaužė širdį — jausmai, kokių neišpasakosi, neaprašysi, — kada įžengiau kapinynan.

Aplankęs brangiausius kapelius, nuėjau į Vainoro kapą. Buvo gražiai aptvertas, ir kryžius gale galvos pastatytas. Kapas buvo dar neapžėlęs, žole neapaugęs.

Atsisėdau ir pajutau tą ypatingą kapinyno gyvybę, apie kurią kadaise pasakojo Vainoras.

— Dėde Vainorai! — pašaukiau aš tyliai ir nusigandau, nes man toptelėjo, kad aš šventvagiškai sudrumsčiau kapinyno ramybę...

* * *

D V A I N I A I

I

Dvainis nūnai atsikėlė piktas. Jis miegojo šiandien kluone, nes bijojo, kad naktigoninkai gali apvalyti jo sodelį. Ryt šventadienis, Žolinė, tai trankysis jie visą naktį, tikėdamiesi, kad išsimiegoti užteks dienos.

Atsigulė Dvainis šiene tiesiog po kraigu. Dar iš vakaro ėmė lynoti, ir kraigas pravarvėjo. Dvainis priverstas buvo keltis kiton vieton. Jis nulindo pačian palėpin, užsiklojo kailiniais ir užmigo. Visą naktį jis sapnavo, kad naktigoninkai skiną jo obuolius, kriaušes ir mėtą jam vis pečiuosna, o jisai gulįs po kriauše ir negalįs pasikelti, pajudėti. Užsikėlęs pajuto, kad jis labai sušalęs, ir visi marškiniai ant jo pečių šlapi. Mat, nakčia smarkiai lietus lijo, stogas čia pravarvėjo, ir jį visą suvarvino. Tai dar būtų niekis, bet pikčiausia, kad sudrengė vienintelius jo naujus kailinius: sutrūkinės jie dabar.

Dvainis užsimetė kailinius ant pečių ir išėjo iš kluono. Dabar nelijo, bet dangus buvo apsiniaukęs, žolė ir medžiai šlapi kaip vanduo, o ant takelio stovėjo klanai. Šiandien buvo Žolinės šventė, ir Dvainis rengėsi bažnyčion: nūnai juk reikia vežti sėkla šventinti. Vakar jis liepė sūnui anksti anksti parjoti iš naktigonės ir įleisti arklį sodelin, kad geriau pasiganytų. Dabar eidamas pasižiūrėjo sodelin, ar jau namie arklys, bet ten nieko nebuvo.

— Kurgi jis arklį dėjo? — tarė sau Dvainis ir išėjo iš kluonienos. Po lietaus kieme buvo neišbrendamas purvynas, o ties pasvirne stovėjo klanas kaip ežeras. Dvainis buvo basas ir brido tiesiog per purvyną.

— Matyti ir pirkioje varvėjo? — pagalvojo jisai ir, sustojęs vidury kiemo, apsidairė, lyg pirmą kartą jis būtų pamatęs savo „augštąjį dvarą".

Pirkaitė buvo sena, supuvusi, bet „dviem galais". Sienos žemėn sukniubo, į vidų įdubo. Pasieny, kiaulių išknistam ir vištų išpurtintam, žibėjo plyšiai. Langai mažučiai, bet ir juose pusė stiklų buvo išdaužyta. Vienos skylės buvo skalelėmis užtaisytos, kitos užkištos skaruliais. Langas ties vartais turėjo tik du stiklu, o kiti du buvo gražutėliai išdaužyti: vienas užkištas

buvo sena suknele, o kitas jo miline, kurią dar vakar vilkėjo; rankovė laisvai kabojo ir supėsi, vėjo papučiama.

— Tai moterys nedraugės vištas nuvaikė. Visus langus išnešiojo! — tarė sau Dvainis.

Stogas senas, žolėmis ir samanomis apžėlęs, kepurnomis suaugęs. Kaminas pasviręs, o kraigas buvo žvirblių nupurtintas, vėjo nupustytas.

— Reiktų nauja pirkia statyti, bet iš kur žmogus pinigų imsi? — mąstė Dvainis. — E, vėl mano amžiui užteks ir šitos, o sūnus tesistato sau, jei jisai nori. Ves, paims gerą kraitį ir pasistatys. Ko gi aš turiu rūpintis, jei jam galvos nesopa? O galgi nepaims geros mergos? Paims! — galvojo jis toliau. — Tiesa, gyvena jisai skurdžiai, betgi vienatūris sūnus ir sėdi ant pusės valako lauko. Ir vaikas gi nieko sau, tik nelabai klauso tėvo, begėdis. Kuris laikas, ir dabar jo nėra namie, nors vakar gerai įsakiau, kad anksti parjotų. Tik kažin, ar jau vėlu?

Dvainis pakėlė galvą ir pasižiūrėjo į dangų; bet dangus buvo tirštų debesų apniauktas, ir negalima buvo įspėti, kaip augštai dabar saulė. Tik iš to, kad jo kaimynas Gaidys, kuris pernai nusipirko sau sieninį laikrodį, tepė pakaladninkėje ratus, galima buvo manyti, kad laikas buvo jau nebeankstyvas.

— Kur jisai nusidangino su tuo arkliu? Tai duosiu begėdžiui, kai parjos! — nusprendė jisai.

— Petrule, ar Kaziukas dar neparjojo? — pasiklausė jisai dukterį, kuri išėjo iš pirkios ir čia pat, pas priemenės slenkstį, šliūkterėjo pamazgas.

— Kur jis tau parjojo! — Gal apmigęs kur kniukso. Žmonių naktigoninkai jau seniai namie.

— Galgi jis nuvedė arklį kur ganyti, — galvojo Dvainis ir trenkė kailinius pasvirnėn. Paskui nuėjo papavietėn, išsitraukė vežimą kieman ir atsinešė iš svirno dėžutėje tepalo. Numovė vieną ratą — patepė, kitą. Suraizgė sėdynę, atnešė iš kluono virkščių, prikimšo ir vežimą nustūmė atgal papavietėn.

Parengęs vežimą nuėjo pirkion.

Įeini žmogus Dvainio pirkion, lyg kokion duobėn, nes asla priemenėj augštesnė negu pirkioje. Durys žemutės, iškrypusios. Įeinant reikia žemai nusilenkti, kad kaktos nesudaužytai. Asla molinė, gal jau visa savaitė kaip nešluota, purvyno iki klupsčio, ypač pas duris, kur ant žemo suolelio stovėjo visuomet vandens kibiras, o po suoleliu pilni pamazgų ceberiai. Kibiras ar ceberiai, matyti, tekėjo, nes po suoleliu visuomet dvokdavo klanas. Aplinkui, pagal sienas, ėjo suolai, pajuodę, nešvarūs. Ypač nešvarus buvo kampas pas lentyną, kur buvo sukrauti puodai, puodeliai, dube-

nys — košėti, pienuoti, bulbėti. Viename iš jų buvo sukišti šaukštai, nenuplauti dar po vakar vakarienės valgymo.

Kitam kampe, šviesiajame, stovėjo iš sudrožtų lentų prasčiausios skobnys, panašios į augštą uslaną — „ožį", kaip žmonės vadina. Ar jos buvo baltos, ar nudažytos, nieko nesuprasi: tiek buvo apskretusios. Viršutinės lentos blizgėjo, lyg kažkuo išteptos, ir buvo musių apkepusios. Gale buvo padėtas duonos puskepalis, apklotas „taračkiniu", kuris kadaise turėjo būti baltas, bet tai pasakyti dabar galėjo vien kokis gudrus tyrinėtojas. Aplink duoną buvo be galo prigurinta gurinių.

Kitame kampe priešais skobnių stovėjo dvi lovi; viena išilgai pagal sieną, kita skersai. Po viena ir kita lova užstumti loveliai, vienas didesnis, kitas mažesnis. Mažesniame buvo dar prikrėsta tešlos, kurią knisinėjo du paršu, išvertusiu pusę žemėn. Keli dar paršai zujo po pirkią, pasuolėmis.

Suolai buvo užversti rūbais; juos nakčia pasiklodavo patalui Dvainio draugė, kuri negalėjo tilpti visa lovose. Ypač didelė krūva visokių rūbų suversta kampe, už lovos — „užulovėj".

Lovos buvo sutaršytos kaip migis. Vienoje dar miegojo mergaitė, užsiklojusi kailiniais.

Tiesiog ant lovų pakabinta šatra, ant kurios buvo sukarti sijonai, prijuostės, skepetos ir kitas geresnis rūbas, skirtas vien šventadieniui.

Po skobnimis gulėjo klumpės ir senos, išbristos, purvinos iki aulų, pušnys; čia pat buvo purvini, suskretę autai.

Po pirkią vaikščiojo vištos. Viena iš jų purtėsi ir kapstė kampe už skujinės, kur buvo sušluota ko didžiausia mėšlų krūva, o kita, užlėkusi ant skobnių, lesinėjo gurulius.

Dvainis, įėjęs trobon, nuvijo nuo skobnių vištą, metęs ją kepure. Višta pašokėjo augštyn, sukudekino ir net užgavo lempą, nuo kurios pasipylė išgaišusios musės.

Dvainis sulaikė ranka lempą ir atsisėdo ant uslano.

— Ar Kaziukas gi dar neparjojo?

— Sakiau gi, kad ne! — atsiliepė duktė, maišydama košę, pasistačius puodą su virintu vandenimi ir miltus ant suolo ties krosnim.

Pasuolėje, kur stovėjo puodai su prarūgusiais vakarykščiais viralais, ėmė kažką lakti šuva. Petrelė, neatsitraukdama nuo savo darbo, paspyrė koja šunį, jog tasai net suskalino.

— Ar neisi tu laukan! — suriko ji ant šunies. — Tau čia pagaminta! Išvarytai nors šunį, — nusigręžė ji į tėvą: — išlaks, ir paršams nebus ko duoti.

Tėvas atsikėlė ir atidarė duris.

— Eik laukan! — suriko jisai ant šunies. Tasai, nuleidęs uodegą, spruko

per duris, kaip galėdamas, bet Dvainis visdėlto surojo paspirti jį koja.

Paskui Dvainis užsiraitojo rankoves, paėmė nuo suolelio kaušelį vandeniui semti, vadinamąjį „belčių", ir pasisėmė iš kibiro.

Prigėręs vandens pilną burną, liejo rieškučiosna ir prausėsi.

— Tu gi nors kaklą nusipraustai! — patarė jam žmona, gulėdama ant krosnies: — dabar juodas, lyg pušnių aulas, net žiūrėti negražu.

— Kad tau negražu, nežiūrėk! — atrėžė jisai žmonai ir, nutraukęs nuo duonos rankšluostį, ėmė šluostyti burną ir rankas. Kaklo, ausų, paausių jis nei nepalytėjo.

Nusišluostęs atsiklaupė pas suolą poteriauti.

Petrelė, išmaišius košę, įstūmė puodą krosnin, kad dar pavirtų, ir apžarstė jį žarstekliu.

— Ar neisite jūs čia man iš pirkios! — sušuko ji ant vištų, kurios vėl sulėkė ant suolų, ant skobnių ir lesė gurinius. — Pritrėkėt čia, kad jus vanagai išnešiotų!

Ir nustvėrusi tą patį taračkinį, kuriuo buvo užklota duona, išginė juo iš pirkios vištas ir paršus. Paskui sustumdė lovelius ir, sugriebusi šluotą, ėmė šluoti pirkią.

— Tu gi, dukrele, nors pasuoles nušluotai, o dabar ten mėšlų krūvos, — paragino ją motina.

— Atsikels Mortytė, iššluos, kaip reikia, o man nėra kada. Štai, druni iki pietų kaip karvė.

Sušlavė mėšlus po skujine ir šluotą pastatė kampan.

Priėjus į lovą, nutraukė nuo mergaitės kailinius.

— Kelkis, mazniule! Užteks miegoti, jau pietūs. Nors mėšlus išneši.

Mergaitė atsisėdo lovoj ir ėmė kasinėtis ir žiovauti, o Petrelė suėmė nuo suolo rūbus, suvėlė krūvon ir suvertė užulovėn.

— Tu gi, dukrele, išneštai juos anan galan. Nūnaigi šventa. Ateis kas, net negražu, kad pas mus toks migis.

— Nešiosiu čia jums viską, — nusišiepė piktai Petrelė; priėjus į krosnį, atkeldinėjo puodus ir statė juos ant suolo, traukė iš pasuolės žemėtus dugnus, šluostė juos marškinių rankove ir dangstė puodus, kad juosna nekristų musės, kurių čia buvo didžiausi spiečiai.

Tėvas pasipoteriavęs atsisėdo ant uslano.

— Tai raivysis bei kutensis. Ar tave utėlės užpuolė? — subarė jisai Mortytę. — Kad sutampysiu juosta, tai žinosi.

— Jau ir utėlės, kaipgi! Blakės, kad jas maras. Visai sukramtė, — atsakė mergaitė, žiūrėdama į pūslėtas rankas.

Atgrėbus nuo akių plaukus ir pasitaisius suknelę, išėjo oran.

Petrelė stovėjo pas krosnį ir šlavė žarijas „duobėn".

— Tu ko ten guli? — paklausė Dvainis žmoną. — Dar krosnį sugriausi!

— Sergu, ir pilvą sopa.

— Kur tą Kaziuką velniai nunešė, kad jisai nejoja namo? Jau galgi neankstyvas laikas.

— Eisim valgyti, — patarė žmona, nulipdama žemėn: — o tuo laiku gal dar parjos.

Petrelė, sušlavusi žarijas, uždengė krosnį ir, pasiėmus nuo lentynos dubenį, pylė iš puodo rūgštį. Motina ištraukė iš puodelio, kuriame buvo sukišti, šaukštus.

— Tu, mazniule, vakar nei šaukštų nepaplaudei, — pabarė jį dukterį.

— Tu vien mane matai, — atsikirto toji, statydama rūgštį ant skobnių: — o kurgi tu su Mortyte buvai, kad negalėjota nei šaukštų paplausti?

Motina įpylė puodelin vandens, pabalzgino ten šaukštus, paskui nušluostė juos prijuoste ir sudėjo ant skobnių.

Pati atsisėdo ant uslano. Tėvas užlindo už skobnių kampan.

Mortytė atėjo iš kiemo ir tiesiog už šaukšto.

— Mazniule, — sudaužė ją šaukštu kakton Petrelė: — atsikėlė kaip kiaulė iš migio ir tiesiog už šaukšto. Nei nusiprausus, nei snukio peržegnojus.

— Tai jau, die! — susiraukė Mortytė. — Ogi motulė ar prausėsi?

— Tu gi motulės nepaisyk . . .

II

— Tegul bus pagarbintas! . .

— Ant amžių . . .

— Skalsink, Dieve!

— Prašom!

— Prašom, bet neduosim, jei savo šaukšto neatsinešei, — pajuokavo Dvainis. Daugelis atsistojo vidury trobos ir nusiėmė kepurę.

— Kurgi jūsų bernas? — paklausė jisai, dairydamasis Kazio.

— Neparjojo dar iš naktigonės.

— Kokis ten galas? Ir mano gi dar neparjojo. Maniau, paklausiu tavo Kazį, kur jis paliko Miką. Vakar vakare jie drauge nujojo.

— Ko stovi, kūmuli? Prisėsk, — paragino Dvainienė.

— Kad neturiu laiko, kūmule,— atsakė Daugelis ir atsisėdo ant suolo. — Dar mano vežimas neparengtas. Vis laukiau Miko, kad parjojęs padėtų.

Atsisėdęs padėjo kepurę greta, paglostė delnu plaukus ir išsitraukė pypkę.

— Aš jau parengiau. Bet tas pats galas, kad arklio nėra.

— Gal sumigo kur, judošiai. Baldinasi visą naktį po svetimus sodus, tai miegti dieną. Nueitute pajieškotų, o tai ir apie pietus jie neparjos.

— O kur tu jų, mergele, eisi jieškotų? Arba žinai žmogus, kur jie nujojo.

Daugelis nuėjo į duobę ir įsidėjo pypkėn žariją.

— Mano moterys, — kalbėjo jisai užsitraukdamas pypkės: — dar nei krosnies neiškūreno.

— Argi nevėlu jau, dėdule?

— Galgi jau neanksti.

— Saulė, matyti, ant liepos: ten debesys baltesni, — parodė Dvainis šaukštu.

— Jau, žiūrėkite, ir žmonės ėmė važiuoti, — pridūrė Daugelis. — Tai persiu kailį, kai parjos, tai kulsiu, jog net plunksnos lekios! — kalbėjo jis toliau, traukdamas iš pypkės ir leisdamas augštyn dūmus. — Sakiau vakar pusgalviui: nejokite toli. Kai tik išauš, veskit arklius namo, dar paganysim daržely. Bet ar klauso gi šitie šėtonai!

Ir jisai atsisėdo vėl ant suolo.

— Kas važiuos, dėdule, bažnyčion?

— Aš važiuosiu. O kas daugiau, nežinau. Gal senė važiuos.

— Gal ir Tarasė važiuos?

— Tarasė — nedidelė ponia. Suvaikščios ir pėsčia.

Čia kabalkstelė durys, ir pirkion įėjo visų laukiamas Kazys. Buvo tai bernas aštuoniolikos metų, gana augštas, geltonplaukis. Nosis ir burna lupėsi saulės apdeginti. Apsiavęs buvo klumpėm, apsivilkęs kailiniais ir miline.

Įėjęs trobon, nepasakė niekam nei žodžio. Nusimetė nuo pečių apsiaustą, trenkė kepurę ir patsai atsisėdo ant suolo, skobnių gale. Ten sėdėdamas, nukratė nuo kojų klumpes ir pastūmė pasuolėn. Nuvyniojęs pakorė šlapius autus ant pastalės.

Visi pajuto, kad kažkas yra negera.

— O kurgi tavo arklys? — paklausė Dvainis sūnų.

— Kur? Tvarte, — atsakė piktai bernas, trindamas akis, lyg jis dabar tik būtų iš miego atsikėlęs.

— Kaipgi tu kieman įjojai, kad mes nei nematėm?

— Sakau, kad arklį tvartan paėmė.

Dvainis padėjo šaukštą ir įsmeigė akis į sūnų.

— Kaip tai — paėmė tvartan? Ar tu juokies, ar nori, kad aš tau kailį nupertau?

— Velnias žino, kaip tie arkliai pakliuvo miestelio pievosna.

— Ak tu, valkata! — sušuko ant sūnaus Dvainis. — Nagi aš tau galvą perskelsiu!

— Ar mano vieno arklį tvartan paėmė, kad tu čia rėkautai? Visų gi.

— O jūs kur buvote, kad arklių neprižiūrėjote?

— Svetimuose soduose grūdosi, nežinote gal, kur buvo, — pridūrė Petrelė.

— Dar tavo čia trejoko reikia, — nusišiepė į ją Kazys. — Dar zaunija, kalė!

— O kurgi mano Mikas? Ar ir jisai parėjo namo?

— Ne, jis liko miestely. Kitų arkliai tvarte pas Maušą. Jie pas jį nuėjo. Sako — visą barzdą jam išrausią, jei neatiduos gražia daba arklių.

— Tai nedraugai, tai šuniagalviai! Nukulsiu gi, kai sugrįš namo. Tegul tik neparves arklio.

— O tavo gi arklį kas paėmė tvartan? — paklausė Dvainis.

— Ogi kunigo svainis. Sako, dobiluose radęs.

— Kunigo svainis? Ak tu, parše! — sušuko Dvainis ir paleido sūnui šaukštu tiesiog galvon.

— Dar jau kautis! — Namie gulint gera rėkaloti. Bet nujotai patsai naktigonėn, padrunėtai lietuje, nebijok, kitaip kalbėtai! — pasivarė sūnus ir spyrė šaukštą su tokiu įnirtimu, jog tasai nulėkė net vidurin pirkios. — Stengsti visą naktį lietuje kaip šuo, pareini namo, tai dar kautis lenda.

Dvainienei pagailo sūnaus. Ji tuo sau įsivaizdavo, kaip sūnus miegti lauke po medžiu, o iš viršaus ant jo lyja ir lyja lietus.

— Rėk nerėk, tuo nieko dabar nepadėsi, — tramdė ji vyrą. — Argi jisai to norėjo? Kas gi tau, vaikeli, sakė, kad arklys kunigo tvarte?

— Aš gi patsai buvau ir kalbėjau su jo svainiu. — Neduosiu, sako, tau arklio. Teateina tėvas ir atneša tris rublius. Pigiau neatiduosiu.

— Tris rublius? — nusistebėjo Daugelis. — Argi arklys jam vežimą dobilų suėdė?

— Dar jau kunigas ims pinigus iš mūsų? — paabejojo Dvainienė.

— Manai, kad ne? — nusišaipė Dvainis. — Žinoma, ims. Šio laiko kunigas gobšesnis negu kitas žydas.

— Na jau, tėvulis nukalbi — subarė jį Petrelė. — Tu gal užmiršai, kad išpažinties eisi.

— Kunigas, brol, kaip kunigas. Jisai gal neimtų nuo varguolio žmogaus, pasigėdytų, bet kunigo giminė — tai jau toji neturi nei sąžinės, nei gėdos. Ji nulups ir nuaus žmogų geriau negu žydas.

— Gėdykitės, žmonės! Ką jūs kalbate! — subarė Daugelį Dvainienė.

— Ar gal netiesa? — paklausė jisai. — Visi žinome, kokie jie ponai

buvo, kai atvažiavo, o kokie dabar yra. Ot, pamatysite, kad užmokėsit! Ir ne tris, bet dar penkis rublius. Ne aš būsiu, jei neužmokėsite.

— Tegul ten arklys nors padvesia tvarte, neisiu aš jo atsiimti. Eisiu aš akių svilinti? Kas padavė tvartan, tegul tasai ir atsiima.

— Taigi, judošiai, tikri judošiai! — kalbėjo toliau Daugelis. — Mušti juos, šungalvius, ir verkti dar neduoti. Tokia nūnai šventė, kad kiekvienas bažnyčion rengiasi, o jie arklius tvartan atidavė. Ir nesakyk gi tu jiems nieko žmogus, nebark tokių ištvirkėlių! — karščiavosi jisai toliau. — Sprandą savajam nusuksiu, tepareina tik be arklio.

Daugelis pasikėlė nuo suolo ir užsimovė kepurę.

— Tau kas? Nueisi išsibarsi su žydu ir arklį gausi. O man eik, svilink dabar akis pas kunigą! Ir vis per šitą nevaimėlį! — piktai žvilgtelėjo jisai į sūnų, kuris, paėmęs motinos šaukštą, delnu jį nušluostė ir, atsirėmęs ant duonos kepalo, srėbė dabar kruopas.

— Na, eisiu namo. Likit sveiki.

— Sudiev, — atsakė jam Dvainienė.

Daugelis išėjo iš pirkios.

— Aš tave, tu ištvirkėli! — šyptelėjo tėvas į sūnų, ljsdamas iš užustalės, ir kumštelėjo jį šonan.

— Die, tėvuli, nesikauk — sumurmėjo sūnus, pasitraukdamas šalin.

— Palaidūnai! — Maniau, kad nors šiandien nuvažiuosiu bažnyčion kaip žmonės. O dabar brisk pėsčia per purvyną. Maža dar jo aš klampojau! — išsišiepė į Kazį ir Petrelė.

— Nedidelė ponia. Dar tau arklys neužaugo. Vėl kas gi varo, sėdėk namie.

— Dar zurzėsi ten! — Kaip drošiu šaukštu kakton! — sumojo Petrelė.

— Na, pamėgink! Galgi ir aš šaukšto neturiu?..

Petrelė padėjo šaukštą, persižegnojo, atsirūgo ir pasitraukė nuo skobnių. Priėjus į suolą, pakėlė Kazio kailinius ir milinę ir trenkė kampan.

— Obuolių pilnos kišenės. Keltavos! Kieno gi jūs nūnai sodą nuliuobėte?

— Tau kas? Ne tavo gi.

— Užsidirbai belandžiodamas svetimuosna soduosna.

— Tu man eik ir parvesk arklį. Girdi? Neparvesi — kailį gyvam nuimsiu! — pagrasė jam tėvas ir atsigulė lovon.

— Parvesiu, kaipgi. Tik tu manęs lauk. Kad man būtų davę, aš jau būtau seniai parvedęs.

Kazys aplaižė šaukštą, padėjo ir atsikėlė.

— Na, tu gi greičiau valgyk, nežiopsojus! — suriko ant Mortytės Petrelė. — Ar aš tavęs, ponios, vienos gal lauksiu!

Ir atitraukė nuo jos dubenį. Mortytė nusitvėrė už jo abiem rankom.

— Die, palauk, nors kąsnį pagynėsiu.

III

Petrelė rengėsi bažnyčion. Pastačiusi dubenį ant suolelio po lentyna, prausė kaklą.

— Mortyt, suveizdėk man švarų rankšluostį.

— Kur aš jį tau veizdėsiu, — susiraukė Mortytė ir nesikėlė iš vietos.

— Paveizdėk užulovėje, ten rasi.

— Ajau, veizdėk sau pati.

— Kaipgi aš veizdėsiu? Matai, rankos šlapios.

— Nusišluostysi senu. Ne Dievas žino, kokia esi ponia.

— Sakau, paveizdėk, — pasivarė Petrelė: — jei nenori, kad plaukus nurautau. Kudle! Ir tinginės gi šitos mergaitės, tegul Dievas gelbėja!

Motina nukopo nuo priekrosnio, kur buvo jau užsirepetinus, ir suveizdėjo jai švarų rankšluostį

— O judu argi čia ilgai drunėsita? Gal užmiršota, kad nūnai Žolinė, ir žmonės veža bažnyčion sėklą šventinti.

— Nuneš Petrelė, kad ji eina bažnyčion, — atsakė tėvas.

— Kaipgi, nunešiu, tik tu tikėkis. Negana, kad pati brisk per purvyną, dar nešulius čia jums tampysiu.

— O arklys gi kaip? Ar jis ten kunigo tvarte ilgai stovės? Ar gal lauksita, kad patsai kunigas atvestų jį?

— Kas mokėjo paduoti tvartan, tegul ir atsiima. Kad jis ten išgaištų, tvarte bestovėdamas, neisiu aš akių svilinti.

Petrelė paėmė švarų rankšluostį, nors jisai buvo nei kiek baltesnis už tąjį, kuriuo buvo užklota duona, ir nusišluostė. Paskui, pastačius dubenėlį žemėj, prausė sau kojas.

— Ar tu negali pas lovį kojų nusiplausti, neterblinus čia vandens? Ir taip purvynas pirkioje niekados neišdžiūsta, — bambtelėjo Kazys.

— Tau kas? Tarytai, tu pirkią prižiūri, — atsikirto jam Petrelė.

— Kazy, a Kazy, ar tu namie? — šaukė jį kažkas, už lango stovėdamas. — Eik še, ką aš tau pasakysiu.

Kazys pasikėlė nuo lovos, pasiraivė, pakrapštė galvą ir išėjo per duris. Po kokių penkių šešių minučių sugrįžo atgal ir atsisėdo ant uslano.

— Petrelė, duok man marškinius.

— Kaipgi, skubinuosi. Bažnyčion nūnai neini, o užporyt sekmadienis. Pavaikščiosi nūnai su juodais.

— Jau ir taip antra savaitė vilkiu.

— Vistiek drunėsi, ar apsivilksi baltais, ar būsi su juodais.

— Tau kas? Sakau — duok! — ir duoki.

— Va, bėgu, bėgu, — nusišiepė Petrelė; nusiprausus kojas, apšluostė jas puodakėle, kuri čia pat kampe gulėjo, už kulbės užkimšta.

— Tu, vaikel, šitų tinginių neprisiprašysi, — prakalbėjo motina, kuri stovėjo dar pas suolelį ir plaudė indus. Ji nusišluostė rankas ir nuėjo ieškotų užulovėje Kaziui baltinių. Suradus pirmus, kokie pakliuvo, padavė sūnui. Tasai pavartė marškinius, pažiūrėjo išsivyniojęs...

— Argi nėra su atkočinėm rankovėm?

— Tu gi aną šventadienį kai užsivilkai, dvi savaiti tampei. Dar nevelėjome.

Kazys nieko nebesakė, tik susiraukė ir apžiūrėjo kelnes.

— Guziko nėra, — bambtelėjo jisai.

— Ar tai tau dar guzikus pirksime? Pasidaryk sau brūzgulį, — patarė Petrelė.

Kazys išsitraukė iš šluotos storgalio ražą, ir atsilaužė. Paskui paėmęs peilį, ėmė drožti sau brūzgulį.

— Vaikeli, nūnai metų šventė, o tu droži peiliu. Ar neapsieitai kaip nors, — pabarė jį motina.

— Kaip aš apseisiu? Gal kelnes rankoje nešiosiu?

Padaręs ir įrišęs brūzgulį, Kazys sukorė ant rankos skalbinius ir nuėjo kitan galan.

— Tai jau, die. tėvuli, kaip aklas. Nematai, kad rūbas nuo šatros nukrito. Taip ir atsigulei. — pyko Petrelė, traukdama iš po tėvo šonų sumankštytus apsagalus ir kitus rūbekšius. — Sugarankštėjai man suknelę, kad nežinau dabar, nei kaip apsisegsiu.

— O velnias jus čia žino! Galvoje man tavo suknelės. Ar neturite daugiau vietos, kaip tik šatra. Už tinginiavimo rankų nepraskiriat!

— Patsai tinginiauji, o kitus tik rėki. Aš už darbų rankų nepraskiriu, o tu tik gulinėji nuo ryto iki vakaro, — atsikirto Petrelė. — Kaip aš dabar, Dievulėliau, apsirengsiu šitą suknelę, kad ji taip sugniūžta.

— Nūnai nešalta, dukrele, apsisek mano skersinaitę. — patarė Dvainienė.

— Na, kaipgi, kad žmonės pirštais badytų.

Petrelė nusitraukė nuo šatros rūbus, kurie jai buvo reikalingi, ir nusinešė kitan pirkios galan.

— Nagi tu, žmoguli, ar drunėsi? Jei patsai neini, nors paprašytai ką, kad sėklą nuvežtų pašventinti.

— Laiko dar pakaks. Nuvešiu sekmadienį.

Pirkion įėjo Kazys, nusitraukė nuo šatros naują milinę gunčelę ir užsimetė ant pečių.

— Kurgi tu eini? — paklausė tėvas.

— Einu! . . — sumurmėjo sūnus ir kabalkstelėjo durimis.

— Tai vaikai pasidarė dabar, kad juos supleškintų! — sukeikė tėvas ir atsisėdo lovoje. — Mortyt, paduok man pušnis.

Mortytė nulindo nuo priekrosnio ir padavė tėvui pušnis. Tasai apsiavė gryna koja. Paėmęs nuo lango veidrodėlį, musių aptrėktą, nušluostė jį ranka ir, žiūrėdamas į jį, čiupinėjo savo seniai jau neskustą smakrą.

— Nors marškinius permainytai, jei eini kur. O tai vistiek kaip puodžius: trečią gi savaitę vilki.

— Ė, kad ir kažinkaip apsirengsi, visi žino, iš kokio puodo aš duoną valgau.

Paspjovė delnan ir ėmė glostyti plaukus. Paskui išvertė, išrausė užulovėje visą krūvą rūbų, išsitraukė savo žiponaitį, sugarankštėtą, sumankytą, kirsterėjo jį kartą ir įsimovęs išėjo per duris.

IV

Diena apsiniaukė dar labiau; lynojo, lyg amaras krito. Dvainis ėjo miestelin tiesiog per daržus, per mišką, kad sutrumpintų sau kelią, ir nešė kalviui taisyti kirvį. Anądien, kirsdamas miške sausą medį, užkliudė akmenį ir išlaužė ašmenis. Kirvis buvo vienintelis visame ūky, ir be jo kaip be rankų.

Lietus lynojo, o Dvainis eidamas mąstė apie savo dalią negerą, ir širdį jam spaudė nuliūdimas.

Ir laimė gi jo prakeikta! Niekur niekas nesiseka, lyg jį Dievas užmiršo. Jo javai visada menkesni negu kitų jo kaimynų. Supjauna visuomet mažiau negu kiti, nors lauko turi tiek, visą pusę valako. Atsitinka sodžiuje kas negero — ne kam kitam, vien tik jam. Šį pavasarį ėjo ledai, išmušė javus. Visų kur kliudė, kur ne, o jo visus rugius kaip patalą išguldė. Užbėgo sodžiun pasiutęs šuo — ne kieno kito apkramtė kiaulę, tik jo. Ant žąsų krito liga. Kieno išgaišo vienas, du žąseliu, o jo pagaišo kuomet visi. Vos senės liko ir du ar trys žąseliai, o buvo apie dvylika.

Kas pikto pasitaiko sodžiuje, vis jam ir jam. Štai ir dabar visų arkliai

pakliuvo pas žydus, o jo paėmė kunigas. Su žydu išsibartai, išsiplūstai, ir tiek to. O su kunigu nesibarsi, akių tik prisisvilinsi ir dar užmokėsi.

Ir kodėl jo Dievas taip nemyli? Juk visa daro, kas reikia: ir bažnyčion vaikštinėja, ir išpažinties eina, ir pasninkus pasninkauja. Kur nepasninkausi, kad dažnai ir sekmadienį tenka suniekę graužti! Nors neturtingas, nors skatiko niekur nesugriebia, bet visdėlto ir per Velykas, ir per Sekmines, ir per kitas šventes duoda elgetoms — diedams. Ir bažnyčios neužmiršta: kad turi kokį dviskatikį, nepraeina altoriaus, nepadėjęs ten savo aukos. Egzekvijų, tikrai, seniai nekėlė, nors tai ir reikėjo, kai numirė ir jo ir žmonos tėvai.

Bet argi jisai kaltas, kad pinigų neturi: o egzekvijų be pinigų neiškelsi. Skolos turi jau ir taip užtektinai, ir daugiau niekas skolinti nebenori.

Ir kodėl taip? Kodėl gerai gyvena žydai, kurie nieko nedirba, tik žmones apgaudinėja — ir sekasi jiems. Gražiai pasipuošę, visuomet gardžiai pavalgę. Arba nors ponai? Nei jie pasninkų žiūri, nei gavėnios laiko, nei jie bažnyčion tiek vaikščioja kaip jis. O kiek jau žmonių nuskriaudžia, kiek ašarų dėl jų, Dievas vienas mato. Nors ir Dragušauskas, advokatas, kuris gyvena miestely. Ko jam reikia, ko jis neturi? Gal vien gegužės pieno. O kiek jisai žmonių apgavo, kiek veltui pinigų išlupė, Dieve tu mano.

Ar gal jau taip Dievas lėmė, kad tam visuomet sektųsi, kas blogas, kas piktas. O geram žmogui buities nėra, ir gana. Kaip Dievas, taip ir kunigas. Štai dabar nešk jam iš paskutinio.

Tegul, nuneš, bet ir prikalbės, ir kunigui ir Dievui! Viską išpasakos, kas širdy guli.

Nebijok, ir kunigas jo juk nepasišauks pas save, už skobnių nepasodins, nors ir „brostvon" įsirašęs. O Dragušauską sodina su savim, ir arbatą drauge su juo geria ir valgo.

Matyti, nėra teisybės nelaimingam žmogui nei pas Dievą, nei pas kunigus. Būk blogas, apgaudinėk, Dievo nebijok, kunigus keik, kaip anas Dragušauskas, tada Dievas tau padės, seksis visur tau gerai, ir kunigas tave gerbs. O dabar kas tave gerbia, kas tavęs klauso? Tikri vaikai, ir tie klausyti nenori, jau nepalenksi jų.

Sunku žmogui. Ne gyvenimas, tikras pragaras. Ir galo tam nematyti.

Čia Dvainis sustojo ir apsidairė. Štai čia aną dieną kirto sausamedį, rodos, šitą patį, išlaužė kirvio ašmenis ir medžio nenukirto. Ir čiagi Dievas nepadėjo. Nešk dabar, užmokėsi kalviui du auksinu, o gal ir daugiau dar.

Toli, vos girdėti buvo, suskambino varpai. Mišioms skambino.

Štai, šaukia bažnyčion žmonių, o jisai pasivėlavo — nesuspės. Vėl kas iš

to, kad nueis bažnyčion? Melsies ar nesimelsi, vis tas pat galas: gero nesusilauksi, ir gana.

— Na, kadgi tu man taip, Dievuli, tai ir aš tau taipogi. Tu man už mano maldas gero neduodi, taigi aš tau ir nesimelsiu, bet otgi ką padarysiu. Ot, ten mišias kunigas laiko, o aš mišką kirsiu! Otgi!

Dabar Dvainis pajuto tokį širdy nusivylimą, ir tokis jį pagavo piktumas, jog atsiklaupė ant žemės pas sausmedį ir senu įpratimu persižegnojo; paskui drožė išlūžusiu kirviu kartą, kitą ir trečią. Net atbalsis per mišką nuaidėjo.

Vos kirto trečią kartą, kai virš galvos kažkas sulapatavo sparnais, paskui suriko taip baisiai, lyg keturi velniai būtų nusikvatoję.

Kėkštas tupėjo viršūnėj ir snaudė; nugąsdintas rėkdamas nulėkė į kitą medį. Visai nesitikėdamas to, Dvainis baisiai nusigando. Staiga prisiminė jis daugel baisių pasakų apie tai, kaip buvo nubausti žmonės, kurie šventos dienos nelaikė.

Prisiminė, kaip jo tėvas pasakojo, kad vienam žmogui, kuris per mišias nuėjęs girion riešutautų, gyvatė apsivyniojusi aplink kaklą ir negyvai jį užsmaugusi.

Nusigandęs pašoko jisai dabar iš vietos ir ėmė bėgti į kelią, dairydamasis į visas šalis. Kelis kartus sugriuvo, kelis kartus koja duobėn pateko. Jam vis rodėsi, kad štai kris nuo medžio gyvatė ir apsivynios jam aplink kaklą.

Tik išbėgęs į lygų ir platų vieškelį, Dvainis sustojo, atgavo kiek kvapo. Ten atsiduso, persižegnojo, nusiėmęs kepurę, nusišluostė prakaitą ir nuėjo keliu į miestelį.

Vos pasėjėjo kelias varsnas, kai staiga sudundėjo, ir ant kelio pamatė bernus, kurie raiti vedė namo arklius. Jie dar iš tolo ėmė jam šaukti.

— Dėde, ir tavo arklį vedam.

Dvainis sustojo.

— Kaip tai ir mano? Ar tai kunigas atidavė?

— Nežinom, gatvėje radome; gal išleido iš tvarto, ar patsai arklys ištrūko...

— O jūs gi savus kaip išgavote?

— Aprovėme Maušai barzdą, ir atidavė, — nusijuokė Daugelio Mikas, sušvilpė ant arklių, suriko ir šoko šuoliu. Tiek jų ir matė.

Dvainis užsėdo savo arklį. Jam dabar dar sunkiau buvo, dar liūdniau širdy, kad jisai veltui Dievui tiek nusidėjo. Kas bus, jei Dievas liga nubaus?

— Tai vis per tave! — tarė arkliui Dvainis, ir jo širdis vėl pabrinko piktumu, kaip tada miške. Iš visų jėgų drožė arkliui viduausin. Arklys

šoko šonan, tiesiog krūmuosna, ir Dvainis vos vos nenukrito. Jisai dar labiau įnirto ir drožė arkliui iš kitos pusės. Tasai dabar šoko kitan šonan, atgalio į kelią. Dvainis ėmė mušti jį kojomis ir kumščiais. Arklys pasileido šuoliu, Dvainis greit pavijo ir aplenkė bernus.

— Ėė, kaip senis laksto arklį! Argi mes jam pasiduosime!

Sušvilpė, suriko bernai, rankom sumatažgojo: arkliai šoko šuoliu ir bėgo taip net sodžiun. Dvainis seniai jau norėjo sulaikyti arklį, bet negalėjo. Piktumas kaip gimė staiga, taip staiga ir pranyko. Girdėjo tik, kaip arklys jaksi tulžimi, ir jo buvo gaila jam.

Įjojęs kieman nusėdo nuo arklio ir, matydamas, kaip tasai sunkiai šonais kvėpuoja, paglostė kaklą ir įleido sodelin.

— Kam gi aš jį taip nuvariau? Kuo gyvulys kaltas? Jis gi proto neturi.

Įėjęs pirkion, Dvainis sunkiai atsisėdo ant suolo ir atsiduso. Žmona sėdėjo po langu ir poteriavo.

— Kas gi, kad taip greitai arklį parvedei? — paklausė ji, bet Dvainis jai nieko neatsakė. Ilgai jis dar sėdėjo, nuleidęs galvą, ir mąstė.

— Ar daugel turime pinigų? — paklausė pagaliau žmoną.

Toji liovėsi poteriavus ir pasižiūrėjo į jį atsidėjus.

— Kas dabar tau atsitiko? Ar gal bėda kokia?

— Nieko neatsitiko, tik reikia žinoti, ar daugel turim pinigų.

— Gal bus kokia dešimtis rublių.

Dvainis vėl ilgai tylėjo ir mąstė. Dvainienė baigė poteriavusi, pabučiavo kryželį, persižegnojo ir ražančių užsidėjo ant kaklo.

— Ar tai arklį tau dovanai atidavė? — paklausė ji, bet vyras vėl jai nieko neatsakė.

— Ar žinai ką, sene, — prakalbėjo jisai: — mes dar egzekvijų nekėlėm. Aš nūnai Dievui nusidėjau. Duokš man visus pinigus: eisiu pas kunigą, užpirksiu mišias...

* * *

IŠSIBARĖ

— Kas tai, kad tu pėsčias? Ar arklys koją miksterė? — sulaikęs arklį, klausė Traibėnas kūmą Rambį, kuris pašale, kur sausiau buvo, brido miestelin; ten važiavo ir Traibėnas.

Laikas buvo į rudenį. Keliai atlyti, purvynas iki klupsčio, o kur klonelė, ten klanai stovėjo kaip ežerai.

— Abu užimtu. Vasarojieną aria.

— Aš dar nei nemanau pradėti. Ar jau taip skubotas darbas, kad net tokią atlytą žemę judinti? .. Na, sėskis, nes nuklimpsi purvyne. Pavėžėsiu, nors alaus nupirksi. Tpru-u, kad tave vilkai! Kai reikia, lazda nepavarysi, o dabar sustabdyti negaliu keltavos.

Traibėnas sustabdė arklį, ir Rambis, įlipęs vežiman, atisėdo šiauduosna greta Traibėno, kuris pasitraukė į šalį.

Traibėnas sumykė ant arklio, truktelėjo vadelėm ir sutaisė „žirgą" rimbu. Tasai sumalė uodega, įrėmė galvą ir nutrepsėjo purvynu.

— Tai kur kūmas eini? Mokesčius neši?

— Užvakar pardaviau pernykščius rugius, sudariau kelis skatikus ir nešu. Apmokėsiu — nerūpės. Ir druskos reikia.

— Gerai tau, kad turi iki rudens senos duonos, ir dar parduoti lieka. O aš kas metai priperku. Ir sakyk tu žmogus, — pasitaisė sėdynėje Traibėnas ir vėl suvelėjo arklį rimbu; tasai šoko per klaną ir apdrabstė abu vyru purvynu. — Sakyk tu žmogus — abu turiva po pusę valako, abiejų greta laukai eina, ir tavo javas visur kaip užrėžtas. Ar daugel šiemet supjovei?

— Rugių trisdešimt keturias kapas.

—O aš vienuolika: triskart mažiau.

— Kam vilką įleidai žemėn? Tinginiauji kūmas.

— Kalbėk! Ir ariu savo metu ir kartoju kaip visi, bet nesiseka man niekur niekas. Štai nors bitės — kadaise turėjai du kelmu, ir aš du. Aš turiu dabar tris, o tu kiek?

— Aš devyniolika. Bitės, tikrai, man sekasi. O vėl aš geriau gal prižiūriu jas negu tu.

— Ė, kalbi. Ką prižiūrėsi, kad mano nei nesispiečia. Sekasi tau, kaip raganiui kokiam. Laimę gerą turi — štai kas yra. O laimę turint ir grybauti gera, kalba žmonės. Vėlgi tu ir su pinigais apsukrus, kaip niekas kitas. Nei tu geri, nei rūkai, kurgi tu tą skatiką išleisi? Nebent apsirengti. Ir to mažiau reikia, nes tau ir vilnos savos užtenka ir kailių, ir moterys juk tavo kitokios negu mano: nei apsirengti, nei dėvėti gražiau už kitas nemėgsta. Kada pamatysi, jos vis naminiais apsirengusios.

— Duok tik moterims valią, nuogas liksi.

— Gerai tau kalbėti, kad tavo moterys tokios. Mane jos nukvailino kaip seną kumelę. Ir kalbu aš joms: kam gi tai? Arba žmonės nežino, kas jūs per vienos. Įsišveiskit, nežiniau kaip, vistiek visi žino, kas jūs — Traibėno padermė, kuris kas pavasaris žydo duoną valgo. Bet kalbėk, kiek nori, — mostelėjo jisai vėl rimbu: — klauso, lyg joms avinas koja ausį būtų numynęs. Skatiko žmogus niekur nesusigraibai, o čia visur skylės. Štai kad ir su kunigu. Niekas nemokėjo nieko. Ar apmokėjai tu jam?

— Ne.

— Ir nemokėsi?

— Dabar nemanau. O kaip bus toliau, pamatysiu. Jei mokės visi, duosiu ir aš gal.

— O aš, brol, kad kažinkas, neduosiu nei skatikėlio. Štai ir dabar važiuoju bartis. Išplūsiu jau jam kaip skerdžiui. Jam dar niekas tiesos akysna nėra sakęs, tai dabar išgirs. Išgirs dabar, arba ne aš būsiu. Tokią tiesą išgirs, jog net burnoje rūgštu pasidarys.

— Kas tau atsitiko, kad toks piktas pasidarei? Neduodi — ir nereikia: ko dar tau važiuoti su kunigu bartis? Jis tavo barimo nenusigąs, tik tave išbegėdinti dar gali.

— Ko užširdau, klausi? Reikia užsirsti, kaip neužpyksi? Kad jisai kunigas, tai jau gali kiaulė būti? Paprašė anądien Šlapokai mano Marytę kūma. Išrengiau, išleidau, kaip Dievas liepė, ne blogiau negu kiti žmonės, o jisai tokią jai gėdą padarė, jog mergaitė nežino dabar, kaip žmonėms akysna dirstelti. Kad tu piktas ant tėvo, tėvą ir bark, o vaikas kuo kaltas?

— Kalbi tu ir tą ir šitą, o žmonių ilgaliežuvių yra daugel, tai papasakoja kunigui su priedu. Matai, kas išeina. Ką gi jis tavo Marytei padarė?

— Ogi nenorėjo leisti jos kūma būti. Pavarė ją nuo krikštijimo, o jos vieton pastatė varpininkę Kastutę, kuri elgetyne gyvena. Žinai — mažu varpu skambina, apskretusi tokia, šleiva. Ji, — sako, — man ir Dievui vertesnė nekaip tavo duktė tokio tėvo, kuris šventos bažnyčios negerbia. Pasakyk tu man, kuo aš bažnyčios negerbiu? Ir bažnyčion vaikščioju, ir išpažinties einu, ir gyvenu, kaip Dievas įsakė. Kad neduodu pinigų naujiems kunigo namams statyti? Taigi, kad dar mano namai tokie būtų!

O ar man kas stato naujus? Užsimanė naujos klebonijos, testato sau nors ir akmens rūmus, kas jam kliudo, bet kam reikalauja, kad mes jam statytume? Šimtai kunigų joje gyveno — ir gera buvo, o jam, matai, ankšta. Už užrašus ima, už krikštą ima, už jungtuves lupa kaip žydas. Būdavo trys rubliai jungtuvės, o dabar mažiau penkių nei nesiūlyk, klausyti nenori. Pinigus už kiekvieną žingsnį lupa, naudojasi bažnyčia, o kai tenka kas padaryti ar nors paveikslėlis nupirkti, tai jūs, žmonės, dėkite pinigus. Tai tau ir kunigai, tai tau ir teisybė! Tu bažnyčią atnaujink, išpuošk, o atvažiuosi bažnyčion, už tavo pinigus išpuošton, tau vietos nėra, jei neturi skatiko. Ir kur jie tuos pinigus deda?

— Ar maža jo giminės, — pritarė Rambis. — Ar mes nematėme, kokiais ponais atvažiavo sesuo ir svainis. O dabar už versto kepurę nusiimk. Apsikrovė geru, net pavydėjimo pagunda ima žmogų. Ir vaikus, žiūrėk, moko, ir prancūzai ir prancūzės pas juos gyvena. Vis tai mūsų pinigai daro.

— Taigi, taigi, žmogau! — kimšdamas iš krepšio pypkėn taboką, kalbėjo toliau Traibėnas. — Statėm naują raštinę; prašo kunigas — duokite jam senąją: pastatysime, sako, naują elgetyną ir namus, kur galės užeiti pernakvoti kiekvienas. Ir davėme, ir statėme, ir vežėme — ir mišką, ir lotas, ir lentas, ir ko tik pareikalavo. Pastatėm namus, kad ir vyskupui gyventi. O kam jis juos sunaudojo? Elgetyną padarė? Pasodino ten savo svainį su vaikais.

Traibėnas, prikimšęs pypkę, įsikando ją dantysna. Paskui išsitraukė titnagą, pintį ir skiltuvą, ėmė atsidėjęs skilti. Įskylęs padėjo pintį ant nago, papūtė kelis kartus ir įkimšo pypkėn.

— Dabar panorėjo kleboniją statyti, — kalbėjo toliau rūkydamas: — sako, šioji sena, menka. Ko ji menka, kad niekur dar nevarva, sienos kaip varpas: senovinio medžio, ne dabartinio. Ji dar dvi naujas prastovės. Ir ne klebonijos jam, matyti, reikia, tik sako, pagaminti namą kitam svainiui. Mat, ko jam reikia.

Įpykęs Traibėnas net nusispjovė šalin.

— Ar tai aš turiu tam krauti, kad tavo svainiai rūmuose gerai gyventų? Ne, brol, to nebebus! Dievaž, nebebus! Nors tu ir kunigas, bet nepažiūrėsiu, akysna tau viską imsiu ir išporinsiu. O kai reikės, ir į vyskupą kelią surasiu. Jau aš kenčiu kenčiu, bet neiškęsiu, jaugi, brol, duosiu! Išplūsiu kaip skerdžiui, dovanok man, Dieve, mano prasikaltimus.

Čia piktai vėl nusispjovė, iškratė pypkę ir įdėjo kišenėn.

— Išpasakok jam, kaip žadi, mes tau visi ačiū pasakysim, nes jau gyvenimo nebėra.

— Nebėra, žmogau, ir tiek: nors gyvas žemėn lįsk. Ir valsčiun mokesčius nešk, ir kunigui nešk, o iš kurgi aš turiu imti? Iš piršto neišlaušiu.

— Lupa visi mūsų žmogų nesigailėdami.

— Kad dar pats kunigas. Bet pikčiausia, kad tave auna ir seserys, ir svainiai jo, ir visi velniai. Imk nors biletus. Jie prisikrovė sau pilnas dėžes visokio drabužio, o žmonės kruvinomis ašaromis verkia.

— Negražu tai kunigo giminei, tikrai negražu; kad taip būtų žydas padaręs, šunim pavadintai, o dabar juk — kunigo giminė.

— Kad kunigo giminė, tai negali šuo būti!

— Aš visdėlto nesuprantu, kaip jie žmones apgavo?

— Prigavo ir mano kvailą senę, įteikė jai biletų už du rublius. Pirkusi tokį vieną biletą, nusiųsk, sako, jį Varšuvon ar Lodziun, velniai juos žino, kur, gausi ar drabužiui audeklo, kokio nori, ar nors ir gelumbės. Nusiuntė. Atsiuntė jai 15 tokių korčiukių. Sako, parduok visas penkiolika, nusiųsk pinigus, tada ir gausi. Bet kvailų dabar nėra, ir pirkti niekas neperka — ir du rubliu žuvo. O pirma, kai tik pasirodė, pirko žmonės, ir labai pirko. Jie šimtus sau susikrovė, dėžes rūbais, sakau, užvertė. Man kas, dėl dviejų rublių elgetauti neisiu, betgi moterys darbininkės? Kita sudėjo visos vasaros uždarbį ir dabar kruvinomis ašaromis verkia. Tai tau, sako, ir kunigo giminė!

— Moteriškė, žinoma, kvaila. O ypač „šilų" moteris.

— Taigi, kitus jisai mato, o savų neregi. Betgi, kad jisai mano dukteriai tokią gėdą sukėlė ir mane bedieviu pavadino, tai jau aš jį apšauksiu! Apšauksiu taip, kad visas pasaulis žinotų.

— Na, na, nesigirk. Tik už akių kalbi, bet jam pasakyti akysna neišdrįsi, — nusišypsojo Rambis.

— Neišdrįsiu, sakai? Ir kaip dar išdrįsiu. Man kas? Aš taip sau juodas žmogelis, prie manęs gėda nelimpa, o jis, brol, kunigas! Pamatysim, kam bus pikčiau.

Čia bekalbėdamas ėmė vis labiau karščiuotis, ir besikarščiuodamas sutempė skaudžiai kumelę rimbu. Toji truktelėjo taip smarkiai, jog Traibėnas su Rambiu vos neiškrito iš vežimo.

— Tpru, kad tave galas, — traukia vadeles Traibėnas. — O aš jam visdėlto nei skatiko neduosiu. Mirsiu, bet neduosiu, kaip mane gyvą matai. Ir tau sakau: neduok, nei skatiko neduok!

— Kad ir norėtau, neturiu dabar iš ko. Vėl aš nemėgstu pirma kitų lįsti.

— Jau kad tu neturi iš ko, tai iš kur tada aš imsiu, ar kitas tokis vargšas kaip aš? Sudaryti valsčiaus mokesčiams aš turėjau iš žydo už rugius pasiskolinti, nors gerai žinau, kad pavasarį pačiam teks pas tą patį žydą duona pirkti.

Tuo tarpu jie įvažiavo miestelin.

— Štai, važiavova, važiavova, žmogel, ir atvažiavova, — nusijuokė Traibėnas. — Ir „papo" neatsivežėva.

Traibėnas sustojo ties Leibos Iršiko vartais. Abu jiedu su Rambiu iškopo iš vežimo.

— Na, dėkui tau, kūme, kad pavėžėjai, — atkišo ranką Rambis.

— Dėku neatsilyginsi, — spausdamas jo ranką atsakė Traibėnas. — Alaus butelį pastatysi — parvešiu namo, jei neužtruksi ilgai miestely.

— Ne, aš tik valsčiui sumokėsiu, šio to nusipirksiu, ir vėl grįžtu namo.

— O aš tai eisiu pirmiausia su kunigu bartis, — atkeldamas vartus, tarė Traibėnas: — palauk manęs pas Motkę ar valsčiaus raštinėje.

— Gerai, gerai, palauksiu, nors kad pamatytau, kas bus iš tavo barnio.

Ir Rambis nužingsniavo sau miestelin.

Traibėnas pastatė vežimą arklidėje, iškinkė arklį, pririšo jį į pirmagalį, kurį prikimšo šieno, ir nuėjo pas kunigą.

Eidamas jisai visu keliu dėjo sau žodžius, kaip jis kalbėsiąs kunigui, ir bedėdamas taip įnirto, įkarštėjo, jog ėmė net rankom matažgoti ir kumščiais grasyti. Ne vienas, šalimi praeidamas, net sustojęs žiūrėjo, kas šitam žmogui atsitiko. Viena žydaitė net nusigando. Bet kai Traibėnas įėjo kunigo kieman, jo narsumas ėmė staiga nykti. Priėjęs duris, jisai net sustojo ir galvojo, ar eiti pas kunigą, ar gal ne, kitam kartui gal geriau būtų atidėti, bet prisiminęs, kad iš jo pasijuoktų tada Rambis, mostelėjo ranka ir nuėjo.

Kai jisai įėjo klebonijon, kunigas Kakuris tada pietus valgė. Staiga tarnaitė įleido jį valgomajin, kur su klebonu pietavo keli klierikai, pažįstami ir ne, ir kažkokis ponaitis.

Traibėnas taip pasijuto nesmagiai, ir jo narsumas taip staiga pranyko, jog pamiršo visą elgesį, kurį sau iš anksto jau, dar eidamas per miestelį, buvo sudėjęs. Jis dabar gniaužė savo kepurę rankose, net nulaužė kaušelį, ir nežinojo kas kalbėti.

— Garbė Jėzui Kristui, — pratarė jisai pagaliau.

Norėjo dar pasakyti: „skalsink, Dieve", bet pabijojo, kad bus negražu. Kunigas juk ne savo žmogus, lygus tau.

— Per amžių amžius, — atsakė kunigas ir, atsikėlęs nuo skobnies, nusišluostė nosine lūpas. — Na, ką pasakysi, žmogel? — priėjęs į jį, padavė jam ranką, kurią Traibėnas, žemai nusilenkęs, pabučiavo.

— Atnešiau, tėvel, pinigus bažnyčiai! — išrėžė vienu matu Traibėnas, patsai to nesitikėdamas.

— Gerai, gerai. O iš kurgi žmogelis būsi? Ar tik ne iš Traškūnų?

— Iš Traškūnų, tėveli, Petras Traibėnas.

Kunigas atsinešė didžiąsias knygas, įrašė josna Traibėno vardą ir pavardę. Paskui įrašė jis dar mažosna ir davė jam kažkokį lapelį.

Traibėnas drebančiom rankom išrišo iš skarelės kampo dešimtarublinę ir padavė kunigui, o ton vieton įrišo lapelį, kurį jam davė kunigas.

Net nukaito žmogus, ir jo kaktoj kaip rasa išmušė prakaito lašai.

— Sekmadienį paskelbsiu iš sakyklos, kad ir tu, kaip geram krikščioniui dera, davei bažnyčiai, paklausęs savo dvasios tėvo. Na, sudiev dabar.

Ir padavė jam ranką, kurią Traibėnas, vėl žemai nusilenkęs, pabučiavo.

Nusišluostęs rankove prakaituotą kaktą, Traibėnas kaip vėžys išlindo iš kunigo buto.

— Tfu, kad tave velnias! Ir vėl nepavyko! Tai tau ir išsibariau! — nusispjovė jisai, išėjęs iš klebonijos. — Ir velnias mane nešė! Kuo dabar aš mokesčius mokėsiu? —

Ilgai dar spjaudė ir keikėsi Traibėnas, eidamas iš klebonijos valsčiaus raštinėn.

Ten jisai rado Rambį, kuris jo laukė.

— Paskolink man, kūmuli, jei turi, dešimtį rublių, — paprašė jis jį, tuojau priėjęs.

— Na, kas gi dabar tau? — nustebo tasai. — Juk mokesčius turi sudaręs?

— Reikia, brol, ir gana. Gelbėk, jei turi.

— Na, ar išsibarei su kunigu? — klausia tasai, traukdamas iš krepšio pinigus. — Ką gi jisai tau sakė?

— Ė! — sumojo ranka Traibėnas ir daugiau nieko nekalbėjo, nors kūmas jį labai klausinėjo.

Sekmadienį kunigas iš sakyklos paskelbė, kad Petras Traibėnas iš Traškūnų sodžiaus paaukojo statyti klebonijai dešimtį rublių. Už paaukojusiojo sveikatą prašo čia esančiuosius sukalbėti „Sveika Marija! . ."

* * *

ŽMONĄ PAMOKĖ

I

Kazys Budraitis nūnai užtruko miestely: be galo turėjo daug reikalų. Visą savaitę dangus buvo tokis giedras, oras tokis kaitrus, saulė taip šutino, jog žmonės nei neapsižiūrėjo, kai rugiai prinoko ir nubalo. Vakar, šeštadienio vakarą, saulei leidžiantis, padarė prapjautuves, o ryt visą draugę, nuo mažo vaiko, varys lauko darban: moteris rugių pjautų, vyrus šienautų. Reikėjo todėl nūnai viskas pagaminti, visi reikalai atlikti; neatidėsi juk nei vieno kitam šventadieniui. Budraitis pertraukė ratus, nupirko dalgių, aslų, bobelių, kūjelių dalgėms tinti, išdantino pjautuvus... Ir neapsidairė, kai vakaras užslinko.

Atėjęs Zeliko kieman, kurio arklidėje stovėjo jo vežimas, Budraitis pasikinkė arklį ir išvažiavo už vartų.

Išvažiavęs gatvėn, Budraitis sustojo ties Zeliko prieangiu, pririšo arklį pataisė sėdynę ir, atsinešęs iš vidaus, ėmė kaišioti šiauduosna rakandus ir kitus daiktus, kuriuos nūnai buvo nusipirkęs ar iš namų atsivežęs pataisyti.

Parengęs vežimą ir patogiai jame viską sukrovęs, įėjo prieangin ir atsisėdo ant suolelio.

— Na, rodos, viską padariau, nieko neužmiršau. Galiu sėstelti ir atsidusti, — pats į save prabilo.

Išsitraukė krepšį, kurį visuomet nešiojo už juostos, ir prisikimšo pypkę. Kimšdamas jis vis mąstė, ar nepamiršo dar ko nupirkti. Druskos paėmė penkis svarus, tepalo ratams dėžutė štai kabo vežimo gale, degtukai kišenėje, žibalo butelis štai stovi vežimo pakoju, kitam kampe deguto lekelis padarams ištepti, kad neskilinėtų; dalgę nusipirko, pjautuvus išdantino. Cukraus, miltų, viską, rodos, ko reikė jam pačiam ir ko žmona prašė, nupirko. Gaila tik, kad iš namų išvažiuodamas pašaro mažai pasiėmė, ir arklys kiaurą dieną prastovėjo tvarte kone tuščiomis.

Užkimšęs krepšį už juostos, įsikandęs pypkę dantysna, nusileido Budraitis nuo prieangio, paglostė arklio snukį, pataisė diržoves ir norėjo jau sėsti vežiman.

— Ak, kad tave kur galas! — Visai buvau užmiršęs mieles. Nagi žmona

mielių prašė! — Ei, galva tu mano! — sudaužė jis delnu sau kakton: — pasenau jau!

— Zelikien, a Zelikien, — šaukė jisai, stovėdamas prie vežimo, žydę, kuri čia pat prie prieangio laikė kambariuky krautuvėlę: — ar neturi tu mielių?

— Yra, yra, — atsiliepė Zelikienė. — O kiek tamistai reikia?

— Nežinau gerai. Duok gal aštuntą svaro dalį, — paprašė, pamąstęs truputį ir pakasęs pakaušį. — Tik žiūrėk, kad šviežios būtų, ir žmona veltui miltų nesutrėktų.

— Na, ką tu, žmogau kalbi! Kaip aš tau, pažįstamam ir tokiam ūkininkui, blogų mielių parduosiu? Kam tai ir kalbėti.

Budraitis išsiėmė skiltuvą, titnagą ir pintį ir ėmė skilti ugnies. Degtukų pypkei uždegti jisai nepripažindavo. Kam jie gadinti, jei galima įskilti ugnies.

Uždegęs pypkę, užsitraukė kartą, kitą, smagiai nusipjovė ir nuėjo krautuvėlėn. Ten Zelikienė jam pagamino mielių ir suvyniojo popiergalin. Budraitis paėmė mieles ir įsikišo kišenėn. Pamatęs silkes, pajuto, kad jis labai alkanas. Užsimanė uškąsti.

— Žinai, Zelikien, aš valgyt užsimaniau. Visą dieną tūpčiojau ant kojų, nei neprisėdęs. Nuo paties ryto nieko burnoj neturėjau. Turi ko užkąsti?

— Kodėl neturėsiu? Tamistai visko bus. O kad aš neturėsiu, pas kitus surasiu. Eik, tamista, kambarėlin.

— Na, o degtinės stiklelį man rasi?

— Visko surasiu tamistai.

Budraitis įėjo per mažutes dureles kambarėlin, kurios buvo greta krautuvėlės. Tuoj atėjo ir žydė, atnešė ir sustatė ant skobnių du rūgintu agurku, tris riekeles baltos duonos, kelis kąsnelius silkės, sudarytos su svogūnu.

— Gal tamista žuvies norėtai? Čia greta žydė, mano kaimynė, gerai žuvis gamina. Pasiųsiu parnešti...

— Ima ją dievai, tą žuvį, apsieisiu ir be jos, — sumojo Budraitis ranka ir atsilaužė duonos kąsnelį.

Žydė išėmė iš indaujos, kuri čia pat stovėjo, stiklelį, pastatė ant skobnių ir pati išsinešdino. Netrukus sugrįžo su degtinės buteliuku.

— Slepiu, kad juodieji neprikibtų. Tai nelaikau spintoj, — kalbėjo ji, pildama stiklelin.

Budraitis išgėrė degtinės stiklelį, užkando rūgintu agurku, suvalgė vieną silkės kąsnelį ir liepė pripilti dar kitą stikliuką...

— Kiek dabar tau mokėti už viską? — paklausė, šluostydamas ūsus ir lūpas rankove.

Zelikienė ėmė skaityti:

— Du stikleliu degtinės tai grivina, du agurku — keturi skatikai, silkė ir duona — aštuoni skatikai, tai bus auksinas ir du skatiku; mielės dvylika skatikų, tai viso bus keturiasdešimt ir keturi skatikai.

— Gobši tu labai, Zelikien, nori greitai pralobti. Auksino už viską tau nepapkaks?

— Kad taip mano nedraugai pralobtų, kaip aš pralobsiu! Štai ir šiandien visa mano apyvarta, kad už tris keturis rublius tepardaviau. Uždirbau gal auksiną kitą. Kaip čia toliau gyvensiu, kaip versiuos, pati nežinau.

— Kalbėk, kalbėk! Dantų man vistiek neužkalbėsi. Auksino tau pakaks, — derasi Budraitis, traukdamas iš užančio skepetaitę, kurioje laikė pinigus, suraišiotus po visus kampelius.

— Kad aš taip gyva būtau, kaip aš neužsiprašau daugiau, negu reikia.

Budraitis išrišo pinigus, užsimokėjo ir skarelę vėl įdėjo užantin.

II

— Zelikien, Zelikien! Kur tave galas nešioja?.. Eik čion! .. — išgirdo Budraitis iš kito kambario. Balsas buvo lyg pažįstamas.

— Kas ten tave šaukia? Ar ne bernas tik tavo mylimasis? — nusijuokė jisai, imdamas nuo palangės kepurę.

— Oi, vargas mano šaukia. Nuo paties ryto kaip atsisėdo gerti, ir dabar dar geria ... — Gerai, kad juodieji nūnai nezuja.

— Zelikien, ar tu lauki, kad aš tau langus išdaužytau?.. Dievaž, išdaužysiu, puodus sugurinsiu!..

— Einu jau, einu! — atsišaukė Zelikienė.

— Kas gi ten tokis baisus sėdi? — pasidomėjo Budraitis.

— Iš jūsų sodžiaus. Rupeika, ar kaip kitaip jis vadinas, — atsakė Zelikienė, kraustydama indaujon nuo skobnių lėkštes ir stiklelį.

— Rupeika? — nusistebėjo Budraitis. — Jisai juk buvo blaivus žmogus.

— Blaivus, blaivus! .. O nūnai visą dieną užsidaręs geria, mano nelaimei. Vienui vienas sėdi ir geria. O kad žmogus vienas geria, tai jau tokia iš jo nauda! — sumojo Zelikienė ranka ir išėjo iš kambariuko. Budraitis užsimovė kepurę ir jau buvo beeinąs laukan. Bet staptelėjęs nuėjo pas Rupeiką.

Kada Budraitis įėjo kambarin, kur sėdėjo Rupeika, pamatė, kad tasai girtas kaip pėdas. Dabar jisai sėdėjo, apkniubęs ant skobnių kampo, pasidėjęs rankas po galva. Zelikienė čia pat stovėjo ir skaitė pinigus.

— Tai tu čia, kūmai? Kad tavo dievai! Kas tau pasidarė, kad tu taip pasigėrei? — užkalbino jį Budraitis.

Rupeika pakėlė galvą ir, rodos, nepažino kūmo. Bet įsižiūrėjęs nusidžiaugė.

— Tai tu, kūmuli? A, kad tave dievai, — linksmas nusišypsojo jisai. — Pasigėriau, kūmuli, tikrai pasigėriau. Nėra ko slėpti.

Budraitis su priekaištu palingavo galva.

— Bus tau šiandien, kūmai, negerai.

— Kodėl man bus negerai? Ar man kiškis kelią jau perbėgo?

— Vėlu jau, o tu dar Merkinėj.

— Ir tu juk, kūmuli, Merkinėj.

— Aš? Mane reikalai sutrukdė, o tu čia sėdi?

— Geriu. Zelikien, ima tave galas. Duok dar pusbonkį: išgersiva su kūmu.

— Užteks, užteks! — pabarė jį Budraitis. — Vėlu jau, namo metas. O tu ir taip ne vieną gal stiklelį išlaižei nūnai, ir be duonos,— nusijuokė jisai.

— Buvo, kūmuli, kam turiu gintis, buvo. Išgėriau, kaip reikia. Bet už savo, kūmuli, ne už kieno svetimo, Dievas neužpyks. Nei aš kam stačiau, nei man kas statė. Už savo kruviną skatiką. Zelikien, sakau, duok dar, kol gražumu prašau.

— Nėra daugiau, nėra,— atsakė Zelikienė, suėmė nuo skobnių stiklelį, buteliuką ir išėjo.

— Už savo, tai už savo, bet žmona tau nūnai duos gerų pipirų. Dar su skujinakočiu pasitiks.

— Ova! Tepamėgina tik. Parodysiu, kaip aguonas krečia.

— Ar tu jai parodysi, nežinau, — erzina jį Budraitis: — bet visi mato, kad ji tau dažnai užpila pipirų už kailio. Paėmė ji tave savo rankon ir jokios valios tau neduoda. — nusijuokė Budraitis ir atsisėdo kėdėn.

— Tiesą sakai, Dievaž, tiesą. Ir taip paėmė, jog gyventi jau nebegalima. Ir vis todėl, kūmuli, kad aš minkštas žmogus, barnio nemėgstu, riaušių nenoriu. Dievaž, tiesa, kūmuli! Mano tokis jau būdas, kad aš kiekvienam nusileidžiu visados ir visur. O jos liežuvis, kaip iš kalės skolintas, ir gerklė, lyg ji Kriokiškėj būtų užaugusi, bet ne sodžiuje, pas gerus tėvus. Tik jau nūnai, kūmuli, galą padarysiu. Jau kad kulsiu ją, tai kulsiu, visus laikus priminsiu.

— Na, na, kalbėk, — nusijuokė Budraitis. — Ji tave greičiau nuvanos, o dargi pasigėrusį.

— O tu numanai, kodėl aš pasigėriau? A?..

— Ne?

— Manai, kad aš taip sau ėmiau ir pasigėriau? Kad man degtinė gardi?

Ne, kūmuli! Tam pasigėriau, kad žmoną nukultau, kai pareisiu namo.

— Na, jau? — paabejojo Budraitis.

— Neabejok. Kad sakau, tai tiesa. Blaivų ji mane tuoj vėl apjotų, įžabotų kaip seną arklį, o kai pasigėriau, to jau nebeatsitiks.

— Na, na, pamatysim, kokis tu narsus su žmona kovoti, o dabar imk kepurę ir einam, parvešiu tave, nes žąsis varinėdamas nepakliūsi namo. Nuvirsi kur griovin ar klanan, ar dar baloj nuklimpsi kaip senas Daugelis. Tada ir žmonos nebepamokysi.

— Eisiu, Dievaž, eisiu, kodėl neiti, kad geras žmogus kviečia... Dėkui tau, kūmuli, kad manęs pasigailėjai. Kur tik mano toji kepurė pražuvo?

Rupeika apsidairė, pasigriebė kepurę, užsimovė ant galvos ir, vos atsikėlęs, ėjo į vežimą, šlyvinėdamas į visas šalis.

— Na, ir varinėji gi tu žąselius! — nusijuokė Budraitis, eidamas paskui. — Siauras tau būtų nūnai kelias namo eiti.

— Kojos, kūmuli, pamielino. Nusėdėjau ir nebevaldau, lyg ne mano

Su vargu jis nusirito nuo prieangio, dar su didesniu vargu įsirioglino vežiman ir atsigulė skersai, šiauduosna.

— Sėskis sėdynėn. Bus geriau ir patogiau.

— Man taip geriau. O nuo sėdynės dar žemėn nukrisiu.

— Na, kaip sau nori.

Budraitis atrišo vadeles, įsėdo vežiman ir nuvažiavo pakalnėn. Rupeika, sėdėdamas skersai vežimo, iškabino kojas per drangas ir toliau skundėsi.

— Manai, kūmuli, kad aš veltui, taip sau ėmiau ir pasigėriau. Ne, kūmuli, iš bėdos, iš vargo. Kantrybės pritrūko — štai kas yra kūmuli. Kenčiau, kenčiau, betgi pasakiau: užteks!..

— Kam gi daveisi, kad žmona tave taip savo valion paimtų. Argi tai vyriškiui gražu?

— O velniai žino, kaip tai atsitiko. Nemušiau anksčiau, gailėjausi, kad graži buvo, nors ir dažnai taip užgaudavo, jog tarytum žemėn įgrūstau. Vėl, matai mano rankas. Kaip, tokius kumščius turėdamas, kausies su moterimi. Duosiu — šlapia vieta tik beliks, į visas šalis pateškės.

— Ir aš gi su savąja niekuomet nesikoviau. Per visą gyvenimą tik vieną kartą ausin sudaviau, ir tai aš buvau kaltas, ne ji.

— Tavo gi žmona kitoniška. Ji galvoj proto daugel turi, o mano vien gerklę gerą, nasrus kaip nemėžtus tvartus ir liežuvį, kuriuo be paliovos mala ir mala kaip šuo uodega. Die, kūmuli, tiesą kalbu. Betgi nūnai aš juos sulaikysiu! Užimsiu nasrus visam laikui.

— Sulaikyk, sulaikyk, kol nevėlu. Kai vaikai suaugs, tada jau nebegalėsi. Jie visuomet motinos šali palaiko. No-o, kumeliuke, — sušvilpė jis rimbu: — pasibėgėk iš kalnelio. Greičiau namo parbėgsi, avižų gausi.

Kumelšė pasibėgėjo kelias varsnas ir vėl ėjo žingsniu. Ratai kelis kartus trinktelėjo, ir Rupeika pajuto, kad drangos jo galvai perkietos. Surangė kojas į vidų ir galva atsispyrė į sėdynę, išsitiesęs per visą vežimą.

— Nesudaužyk ten mano butelių kojom, — įspėjo jį Budraitis. — Sėstai geriau sėdynėn.

— Nieko, kūmuli, man ir taip gerai, — nuramino jį Rupeika ir patraukė kojas. — Žinai, kokią ji man nūryt gėdą padarė? Aa? Tu dar nežinai? — kalbėjo jis toliau. — Tokią, brol, gėdą, jog dabar sunku žmonėms akysna žiūrėti.

— Neteko girdėti...

— Pereitą šventadienį suėjau Daugelę iš Šilų. Susėdom pas Maušą, paėmėm alaus ir bekalbėdami gerokai jo ištraukėm. Tiesą, kūmuli, sakau, kam gintis, — gerokai ištraukėm. Giminės juk ir kiaurus metus nesimatėm. Kalbame šį tą, liežuviais malam, kaip paprastai būna. Skundžiasi man, kad darbymetė ateina, o jisai ašių neturi. Šiluose, žinai gi, kūmuli, ąžuolaičio su ugnimi jieškok nejieškok, vistiek nesurasi! Na, aš ir pažadėjau kaip savam žmogui. Giminė juk, kaip negelbėsi? Šienapjūtė, rugiapjūtė ne už kalnų. Šienas vežti, rugiai vežti reikia, o ašių nėra. Pasakyk patsai, tu blaivus žmogus: ar nereikia gelbėti žmogaus tokioje padėtyje?

Budraitis tik nusijuokė ir sutaisė kumelei rimbu. Rupeika skundėsi toliau.

— Aš girtas, kūmuli. Jau kad pasakoti, tai viską išpasakosiu, išporinsiu.

— Porink, porink. Tik ar bus iš to bent kokios naudos?

— Naudos? Nušersiu kailį savo žmonai, tai bus man ir naudos. Kai imu aš pasakoti, žmogeli, tai įširstu kaip šuo pasiutęs. Tai ką gi aš tau pasakojau?

— Kad ašį pažadėjai Daugelei.

— A-a! Atvažiuok, sakau, pas mane gausi ne vieną, bet dvi, o gal ir daugiau. Nusidžiaugė žmogus, net karčiosios pusbonkį pastatė. Išgėrėm gi, nors aš jos nemėgstu. Bet kad žmogus prašo, neatsisakysi. Na, žinai, atvažiavo šiandien anksti pas mane ašių, tokį kelią padarė. Aš juk ūkininkas, mano valia ūky, ne kieno kito. Vėl, kas jai tos ašys? Nei ji darė jų, nei jai galvoj jos. Mano juk bėda, jei man ašių pritrūktų, ne jos. Tiesą aš kalbu, kūmuli, ar ne? A? Tiesą? — sakyk man.

— Žinoma, tiesą. Ne moteriško daiktas kištis į ūkio padarus.

— Taigi. Ir aš taip manau. Bet ką tu žmogus padarysi, kad jos galvoje nėra smegenų nei už skatiką. Kad ėmė, kad ėmė plūsti ir mane ir Daugelę, lyg gudas iš Kudariškių. Kur jai tiek ir žodžių imasi! Kad dar plūstų, kai niekas negirdi, betgi prie svetimo žmogaus. Gėda, nežinau kur akys dėti,

iš namų pabėgau. Taip ir išvažiavo žmogus, ašių negavęs. Na, sakyk tu man kūmuli, ar neverta, kad aš jai kailį išpertau?

— Verta tai verta. Bet ir tu geras, kad nuo žmonos liežuvio bėgi.

— Ne kūmuli, nebebėgsiu daugiau. Išdarbuosiu kailį nūnai, šilkinė bus. Žinai, pareisiu namo, pamatys, kad girtas esu ir labai girtas, — tuo pulsis į dantis. Betgi jau tada duosiu! Duosiu — tai duosiu! Dantis išdaužysiu, puodus sugurinsiu ...

— Kam tu juos gurinsi? Tau juk paskui teks pirkti nauji, ne kam kitam.

— Tegul. Bet nuo šios dienos bus jai amen!

— Žiūrėk, kad nepranyktų tavo narsumas, kai išsipagiriosi.

— Nepranyks, kūmuli. Rytoj pradės loti — snukin, nesiliaus — ausin, dar maža — kiton. Tokią man gėdą padarė, juokui mane iškėlė, jog su Šilų žmogumi dabar nei nesusieik. Ir ne vien tik su Šilų. A, ji, velnio šluota! Palauk, palauk, aš gi tau parodysiu! ..

Ir Rupeika atsisėdo vežime, lyg pasirengęs iškopti.

— Dargi neparvažiavova. Sėdėk dar.

— Neparvažiavova? — dairosi Rupeika. — O kam gi sustojai?

— Kumelšę pagirdysiu. Štai upelis.

— Aa ...

Rupeika vėl išsitiesė ir nutilo. Budraitis iškopo iš vežimo, atleido pakeltį, kad kumelei būtų patogiau gerti, kad pavalkai kaklo nespaustų. Kumelė, įbridus vidurin upelio, sustojo, atsigėrė, atsiduso paskui, pakėlė galvą.

— Na, atsigėrei ir pilnesnė. Užteks stovėti.

Ir Budraitis sumojo rimbu. Kumelė truktelėjo vežimą ir staiga išvežė kitan kraštan. Budraitis iškopo vėl iš vežimo, pataisė pakeltį ir pavarė kumelę. o patsai ėjo pėsčias šalia vežimo, nes buvo kalnan ir smėlys.

Kada, išvažiavęs lygumon, vėl atsisėdo vežiman, Rupeika gulėjo sukniubęs šiauduose ir snaudė. Budraitis važiavo dabar mišku, tyliai švilpė ir nekalbino Rupeikos, kuris net kriokti ėmė.

Budraitis važiuodamas minėjo senus laikus. Atsiminė jisai dabar, kaip prieš penkiolika metu važiavo, dar jaunas vyras, šituo pačiu keliu per šitą mišką, su šiuo pačiu Rupeika, važiavo Randamonysna, piršliuosna į dabartinės jo žmonos tėvus. Jauni tada dar buvo abu; kitaip, rodos, ir saulė švietė, ir giria šlamėjo. Rodos, vakar visa tai buvo, o jau nuo tų laikų praslinko penkiolika metų, ir jo plaukai jau pražilo. Kas bus už kitų penkiolikos metų? Gal jau nebematys tuomet nei saulės, nei girios girdės, tik kaulai jo šus augštame kapinyne ... Dirbi žmogus, bėgi ir nepaeidamas, o kam? Nei nepamatai žmogus, nei neapsižiūri, kai gyvenimas praeina.

— E, kas bus, tesie. Kad žmogui skirta mirti, niekas negelbės. Geriau nei negalvoti.

Ir Budraitis sutaisė kumelei rimbu, lyg ji buvo kalta, kad žmogus mirti turi.

— Tai dribsėsi man, kad tave vilkai papjautų! — sukeikė ją ir truktelėjo vadelėm, sutempė dar kartą ir kitą rimbu per šonus. Kumelė pasišokėjo ir nubėgo šuoliu ...

Atvažiavęs sodžiun, Budraitis prikėlė Rupeiką ties jo kiemu.

— Kelkis, kūmai. Atvažiavova. Štai ir tavo žmona laukia.

Rupeika praplėšė akis, atsisėdo vežime.

— Argi jau parvažiavova?

— Matai, parvažiavova.

Budraitis sustabdė arklį, ir Rupeika išsirito iš vežimo tiesiog nuolatos purvinan griovin šalia kelio.

— E, ir pataikei gi tu. Kur giliausia bala, — nusijuokė iš jo Budraitis.

Rupeika stovėjo pas vežimą ir dairėsi į visas šalis, lyg nepažino, ar namo jis parvažiavo, ar kur kitur. Budraitis truktelėjo vadelėm.

— Palauk, kūmai, — ėjo Rupeika greta vežimo, prisilaikydamas drangos. — O kurgi mano pjautuvai, kuriuos daviau dantinti, ir miltai?

— Fiu-fiu! — sušvilpė Budraitis: — štai kada atsiminei! Gal pas Zelikienę liko, o gal pas kalvį.

— Tai aš, brol, palikau pjautuvus pas kalvį ir neatsiėmiau ... Ir miltų nenupirkau, o pinigus pragėriau. Ką dabar turiu daryti?

— Nežinau. Vertas, kad tave žmona išvanotų, — atsakė jam Budraitis ir pavarė arklį. Rupeika stovėjo vidukelėje ir krapštė pakaušį ...

III

Budraitis nieko nerado iš vyrų namie. Vien tarnaitė samdininkė dairėsi aplink krosnį, vakarienę gamino, ir senė sodely sėdėjo, pas bites, kurios dar vidudienį išsispietė, ir nebuvo, kas suleistų spiečių, nors avilys seniai jau buvo parengtas.

— Tegul pabūna siete, suleisiu rytoj, o šiandien jau vėlu. Matai, bitės gultų eina, — kalbėjo Budraitis žmonai, išklausęs jos pasakojimų. — Dėkui Dievui, penktasis jau spiečius. Ir dar nevėlyvas. Ar didelis?

— Didokas spiečiukas. Vos susėmėm. Tik, žinai, ką aš tau pasakysiu, seneli: bitės kaip avelės: nei viena neįgėlė. Sulipo ant šakelės štai šitos obelies, pačios žemiausios, pakratėm šakelę, ir nubyrėjo visos sietan.

— Dėkui Dievui už biteles. Sveikos, kad negelia, nepiktos. Jaugi aš šiemet paaukosiu Jam žvakelių. Už kiekvieną spiečių — žvakelę... Bet aš čia kalbu su tavim, o ten kumelšė pavalkuose.

Ir senis išėjo iš sodelio.

Vos rojo Budraitis iškinkyti arklį, pagirdyti ir sunešti svirnan padargus, kai kieman įbėgo Marytė, Rupeikos duktė, dvylikos metų mergaitė.

— Vai, dėdule. dėdule! — rėkia ji verkdama ir bėga tiesiog į Budraitį.

— Ko tu čia rėki? Ar tave vilkas pjauna? — klausia jisai mergaitę ir šaiposi ūsuosna — susiprotėjo, kad Rupeika moko savo žmoną, kaip reikia vyro klausyti.

— Ogi tėvulis motulę muša! — Vis už plaukų tampo! Vai, dėdule, dėdule! Bėg greičiau apginti, kad neužmuštų.

— Neužmus, neužmuš, apginsim, — ramina jis mergaitę. Nesiskubėdamas užrakino svirną ir perkopo per spragelę, kuri jungė jo kiemą su Rupeikos. Nemėgo jisai Rupeikienės dėl jos ilgo liežuvio. Nebuvo sodžiuje žmogaus, kurio ji būtų neapkalbėjusi ar su kuriuo būtų nesusibarusi. Tokiai žmonai seniai reikėjo kailis nuperti, ir gerai padarė Rupeika, jei kiek ją pavanos. Tik žinodamas jo kumščių svorį, bijojo, kad girtas būdamas nepasidarytų sau bėdos. Stukters gerai kumščiu, moteriškė ir kojas išties.

Vos tik jis įėjo Rupeikos kieman, kai iš priemenės durų, lyg iš mėtyklės paleistas akmuo, išspruko Rupeikienė. Ji buvo be skarelės; plaukai sutaršyti, marškiniai ištraukyti, viena rankovė visai atplėšta.

Paskui ją išbėgo verkdamu du vaiku.

— Kas tai? Puotą keliate, ar kas, kad vaikai dainuoja, ir pati paraudus, lyg šokai?

— Vaigi, tasai pasaulio išgama parėjo namo, akis užsipylęs, kad jis būtų sau kojeles palaužęs, rankeles pasisukęs, dervos atsilakęs!.. Vaikus išporino, puodus pagurino, manęs vos neužmušė. Vai, Dievuliau, rankelės nepakeliu! Kaip aš rytoj eisiu rugių pjautų?

— Aš tave, gyvate! Laimė tavo, kad ištrūkai. Tu man suimsi dantis! — rėkia pirkioj Rupeika. — Tu dar bartis sumanei? Aš tau sunersiu nasrus, tu man žinosi!..

— Kam gi pristoji girtą? Štai ir gavai.

— Kaipgi, Dievuliau, tylėsi. Parėjo namo, akis užliejęs. Nei jis pjautuvų parnešė, nei druskos, nei miltų. Ką gi dabar aš rytoj darysiu? Visi eis rugių pjautų, o aš pjautuvo neturiu. Ir dar, sako, tylėk jam! Aš jį lazda kaip šunį nuvanosiu!

Ir Rupeikienė ėmė traukti iš tvoros straigą.

Duryse atsistojo Rupeika su skujinakočiu. Norėjo peržengti slenkstį, bet kojos jo neklausė, ir jis vos nenuvirto.

— Eikite visi iš mano namų! Kad jūsų čia visų nei kojos nebūtų! . .

— Aš tau, žmogžudy, pasaulio išgama, smegenis pramušiu, galvą pravirinsiu! — puola jį Rupeikienė ir lenda vėl į vyrą.

— Eikš-eikš! Dar tau maža teko. Palauk, dar aš tave sugriebsiu savo rankosna, — grasydamas ritasi per slenkstį Rupeika.

Budraitis sulaikė pirmiausia Rupeikienę.

— Na, žmona, kur tavo protas? Matai, žmogus girtas kaip pėdas, o tu į jį lendi. Nori, kad dar primuštų? Neliesk dabar jam akysna. Eik pas mus, ten pernakvosi. Ryt išsipagirios vyras — tada kalbėsita.

— Kad jį Dievulis taip kliudytų, kaip jį kas kliudė, šitą girtuoklį, kad jam velnias sprandą nusuktų! — keikė ji vyrą, eidama į spragelę. — Einam, vaikeliai, nuo tėvo girtuoklio! — šaukė ji vaikus.

— Eikite iš mano namų! Ir iš kiemo eikite, kad jūsų čia nei koja nebevaikščiotų. Visiems galvas suskaldysiu, o tau pirmai.

Į tą riksmą, kurį sukėlė Rupeikos šeima, subėgo, kur buvę, kur nebuvę, viso kaimo vaikai. Dabar jie sukibo ant vartų ir žiūri, kas bus toliau.

— Na, kūmai, užteks. Eik pirkion, išmiegok. Pamokei žmoną, ir užteks.

— Ne, aš dar jai, gyvatei, mažai daviau. Išspruko iš mano nagų . . . Leisk, kūmuli! Aš ją surasiu, nepasislėps ji nuo manęs.

— Užteks, užteks . . . Matai, visas sodžius subėgo. Juoksis vėliau.

— Juoksis, sakai? Tegul juokiasi . . . Ar tai dar maža iš manęs prisijuokė, maža dar prisišaipė. Palaukite, aš dar ir kitą kartą pasigersiu, tada visiems galvas suskaldysiu. Ar tai jūs čia karstysitės ant vartų, varliai! — puolė jisai vaikus.

Tie strimagalvėmis, kaip žvirbliai, nukrito nuo vartų, sustojo kitoje gatvės pusėje ir žiūri, ar dėdė vis juos toliau.

Pagaliau Budraitis įkalbėjo ir nuvedė Rupeiką pirkion.

Ten atsisėdo Rupeika skobnių gale ir ėmė verkdamas skųstis žmona, vaikais.

— Žinai, kūmuli, ji mane, matyti, nunuodijo!

— Kur jau ji tave nunuodys? Ką tu dabar kalbi?

— Kad pikta man, kūmuli. O ji ragana tokia, jog iš jos visko galima laukti . . . Pikta, kūmuli. Dievaž, vemsiu! . .

Ir Rupeika apkniubo gale skobnių.

— Pasigėrei, ir pikta todėl. Gulkis lovon ir užmik, tada viskas praeis.

Rupeika šlaistydamas nuėjo į lovą ir atsigulė.

— Štai, kūmuli, buitis. Vienas, kaip pirštas! Apsirgau, ir vandens nėra

kas paduotų. Nudvėsiu čia vienui vienas, ir nebus kas žvakę rankon įdėtų... Ir vis per tą mano raganą...— aimanavo Rupeika.

— Nemirsi, nesibaidyk. Tai degtinė tave taip valo, gerti neįpratęs. Išsimiegosi, ir sveikas būsi, — ramina jį Budraitis.

— Kur žmogus būsi įpratęs, kad skatikėlio niekados rankoj neturi. Kokis atsiranda namie, tuoj jį sugriebia toji giltinė. O iš jos nagų gal išlupsi?.. Betgi jos čia kojos daugiau nebebus, kūmuli. Teeina sau, iš kur atėjusi... Vienas dabar gyvensiu, kaip patinka!

Budraitis tuoj išėjo iš pirkios, ir Rupeika užmigo.

IV

Anksti anksti nubudo Rupeika, dar saulei netekėjus. Kas vakar buvo, jis nieko neatsiminė; tik juto, kad jam nežmoniškai skauda galvą, ir kankina jį be galo troškimas. Gerklė ir burna išdžiūvusios, lūpos apsmogojusios.

— Gerti! — paprašė jisai, neatmerkdamas akių, bet niekas neatsiliepė. Palaukęs truputį ir daugiau atsipotrinęs iš miego, jis pravėrė akis ir norėjo pakelti galvą, bet negalėjo: taip ją skaudėjo, ir tokia ji buvo sunki, lyg geležinis, pilnas vandens puodas. Ausyse ūžė, lyg kipšai ten malūną būtų įsitaisę.

Dideliu vargu pasivertė jisai ant šono ir apsidairė: — mato — pilnos grindys šukių ir šukelių sudaužytų puodų ir dubenų. Jis patsai guli vienui vienas lovoj, apsivilkęs, apsiavęs, su įpurvintomis iki aulų pušnimis. Ant lovelės ir užulovėj, kur visuomet vaikai gulėdavo, nieko nėra. Tik už skobnių, ant gryno suolo, vien po galva pasidėjus kažkokius rūbekšius, gulėjo jo žmona.

Rupeika iš pradžios negalėjo suprasti, kas gi tokio atsitiko, ar sirgo jisai labai, ar kas pasidarė? Paskui ėmė neaiškiai, kaip per sapną, vaidentis vakarykščia diena. Atsiminė, kaip jis, pragėręs visus pinigus, nenupirko nei druskos, nei miltų šventei, kaip girtas parvažiavo su Budraičiu namo, neatsiėmęs iš kalvio pjautuvų, kaip namie primušė žmoną ir išvaikė vaikus iš pirkios.

Atsiminė viską Rupeika ir — nusigando. Kas dabar bus? Ką jam pasakys žmona? Kaip namiškiams ir kitiems akysna pažiūrės? O ypač žmonai! Vai, grieš ji dabar, tai grieš!.. Paleis liežuvį per visą sodžių. Ir verta gi jam...

Nagi su pjautuvais kas daryti? Visi juk eis nūnai į rugius, o jo pjautuvai

pas kalvį. Ar padantino jisai tik vakar? Tiek turėjo kalvis darbo! Kas stovėjo ant sprando ir niukino, tam įdantino, o jisai nei neužėjo kalvėn.

Štai bėdos! Štai gėdos! Nieko kito čia žmogus nesugalvosi, nesumanysi, Reikia, kol žmonės nesusikėlė, ir žmona dar miega, subėgioti Merkinėn ir parnešti pjautuvai.

Taip, bet ar kalvis panorės dėl jo pjautuvų anksti keltis ir darbo imtis, jei jų vakar neįdantino? O vėl kuo jisai užmokės, kad vakar visus pinigus pragėrė!..

Tai mušti jį! Tai mušti! Ir verkti neduoti! Tai bus keiksmo, tai sius žmona!..

— Ką žmona? Ar jisai gi nevertas, kad jį keiktų! Kad taip kitas būtų padaręs, jis pirmas iškoneveiktų tokį!..

O kurgi vaikai? Kam jis vaikus išgąsdino? Kaip jiems dabar akysna pažiūrės!

— Ak, tu Dieve mano — sudejavo Rupeika, taip jam neramu ir gaila pasidarė. Širdį taip jam suspaudė, susopo, lyg kas karštu vandeniu apipylė, ir lyg traukučiai jį suraivė, net lova subraškėjo.

Žmona nubudo, pakėlė galvą ir apsidairė. Rupeika nusigando, kad ji nesuprastų jį esant nubudus. Jisai baisiai nenorėjo, kad ji dabar imtų bartis. Tegul sau paskui, vėliau, bet tik ne dabar.

Apie tai, kad „užimtų" žmonai nasrus, kaip jis vakar sau žadėjo, dabar nei galvoti nenorėjo, nes jautėsi esąs kaltas. Visas jo vakarykščias noras jam atrodė dabar tokis vaikiškas ir kvailas, jog net būtų nusispjovęs, jei žmonos nebūtų bijojęs.

Kai tik ši pakėlė galvą, jis užmerkė akis ir apsimetė miegąs.

Rupeikienė apsivertė ant kito šono, nusigręžė į sieną ir vėl užmigo.

Kadangi jį be galo kankino troškulys, Rupeika, palaukęs truputį, kol jam pasirodė, kad žmona jau miega, atsisėdo lovoj ir nuleido kojas žemėn. Galvoj taip terškino, taip laužė, lyg ją norėjo kas lankais apkalti...

Atsistojo ir netvirtom dar kojom nuėjo pasisemti sau vandens. Paėmęs kaušelį, ilgai negalėjo įkišti jį kibiran: pasaitas kliudė, ir rankos vis drebėjo.

Žmona vėl pakėlė galvą.

— A? Lakti užsimanei. Maža tau dar, kad vakar prisilakei mano ašarų!

— Tylėk, tylėk! — nedrąsiai pabarė ją Rupeika. — Kad guli, tai gulėk. Nesiusk nuo ryto, kaip Ribinskio kalė.

— Tai aš tau kalė! Tai aš tau siuntu!.. Ak tu, žmonių išgama, ak tu girtuokli!.. Akis tau išdraskysiu nūnai, plaukus išrausiu! Juokui mane iškėlei ir dar kale vadini! Žiūrėk tu jo tik!..

Ir ji atsisėdo ant suolo.

Rupeika, nelaukdamas, kas bus toliau, sugriebė greičiau kepurę, užmovė giliai, net ant ausų, ir išsinešdino kieman.

Per sodžių ėjo skerdžius ir trimitavo.

Rupeika nuėjo skiedrynan ir atsisėdo ant kulbelės...

V

Saulė buvo gan augštai. Rupeika sėdėjo ant kluono slenksčio, susiraukęs, paniuręs ir tynė dalgę.

Iš daržų grįžo namo Budraitis, užsikoręs du maišu ant rankos. Jis sustojo ties kluono vartais, pakorė maišus ant tvoros, o patsai atsisėdo ant slenksčio greta su Rupeika. Rupeika nei nedirstelėjo jo pusėn, neprakalbėjo nei žodžio ir dar su didesne atidžia plakė dalgę. Budraitis išsitraukė iš užujuostės krepšį, prisikimšo pypkę ir įskylė ugnies.

— Na, kaip tavo žmona? Ilgam numalšinai? — paklausė jisai, leisdamas augštyn dūmus.

— E, neklausk, geriau! — sumojo ranką ir rūsčiai nusispjovė Rupeika. Pakėlęs dalgę iki akių, ėmė mėginti pirštu ašmenis.

— Einam, padėsi man bičių suleisti avilin. Būsi mano bičiulis. Kai iškopsiu, medaus gausi. Tik žiūrėk, kad nūnai daugiau nebesibartai, nepyktai, nes kitaip bitės nesivaisins.

— Prašyk sau kitą, ne mane. Geriau bus, — murmtelėjo jisai ir, paėmęs dalgiakotį, pritaisė tuojau ištintą dalgę.

Budraitis žiūrėjo į jį, leido dūmus augštyn ir tylėjo.

— Tėvuli, tėvuli, ko neini valgyti? Motulė pyksta, kad viralas užšąlo! — šaukė Rupeikos duktė, užsikorus ant kluonienos vartų.

— Kur tasai išgama? Ko jisai neina, ko nesako, pas ką jis pjautuvus paliko? Ar jis laukia, kol aš jam plaukus nurausiu!.. — šūkaloja ant viso kiemo Rupeikienė.

Rupeika pritaisė dalgę, užsimetė ant pečių ir, užkišęs už juostos aslą, neprabilęs į nieką nei vieno žodžio, nuėjo į laukus.

— Na, ir vyras! Tai tau ir numalšino! — nusijuokė Budraitis ir nusispjovė. Pasikėlęs paėmė maišus ir nuėjo į savo kiemą.

— Reikia kas kitas pasišaukti bičiuliuosna.

Taip ir nėjo Rupeika visą dieną pirkion valgyti. Vėlų vakarą parėjęs namo, atsiriekė duonos, suvalgė su vandenimi, sėdėdamas pasvirnėje, ir

nuėjo gultų kluonan. Rytojaus dieną, saulei dar netekėjus, pasikinkė arklį ir nuvažiavo pievosna, kurios buvo už penkių verstų nuo sodžiaus...

Ištisą savaitę baidėsi pirkion įžengti.

Nuo to meto Rupeika nebesvajojo daugiau „mokyti žmoną ir nasrų jai užimti".

* * *

S I L K Ė S

I

Buvo pusiaugavėnis. Į pavasarį virto. Dienos buvo šiltos, saulėtos; sniegas tirpo, viršukalniai visur juodavo; klonelėmis, vagomis, vidukelėmis bėgo upeliai ir šniokšdami pasakojo pavasario pasaką, pranešdavo, kad jisai jau arti, arti...

— Moterėlės, ar neturite šerių, vištų, kiaušinių? — pirštu langan belsdamas klausė vieną tokią dieną Kušlius.

Buvo tai senas žydelis, iki akių apžėlęs, ilga raudona barzda. Plaukai buvo visai žili, barzda tik pusiau, ir šis pusiaužilumas nedengė ir negadino prigimtos jo plaukų spalvos. Jisai buvo labai kušlas ir niekados nematė, kas guli po kojų, todėl eidamas čiupinėdavo pirma savęs lazda, kaip aklas; ypačiai atsargiai žengdavo, jei nešdavo kiaušinius.

— Kodėl tu akinių sau nenusiperki? — klausia jį ne kartą žmonės.

— Akinių? O kur aš imsiu pinigų akiniams pirkti? — klausdavo jisai ir sunkiai dūsaudavo.

Daugiausia turėdavo jis nukęsti nuo sodžiaus vaikų. Jie mėgo padėti jam po kojų pagalį ar ką kita, kad tik Kušlius sukluptų. Tai būtų juokų! Bet Kušlius gerai žinojo jų norus ir buvo ypačiai atsargus, kada matė žaidžiančius vaikus ar pusbernius.

— Kam jūs pikta darote senam žmogui? — kalbėdavo jisai priekaišiai, pastumdamas lazda nuo kelio šalin tyčia padėtą pagalį ar akmenį. — Ar tai būtų gera, jei aš nuvirstau ir užsimuštau?

Bet pykti jis niekuomet nepyko: gal jau jo širdis priprato prie visokių pajuokimų.

Žiemą ir vasarą vienodai apsitaisęs, ėjo per sodžius, nešdamas rankoj pintinėlę, maišą—krautuvėlę už pečių ir neaplenkdavo nei vieno kiemo.

Dabar jisai stovėjo po Gerdviliaus langu ir klausė, priglaudęs į stiklą ausį, ką atsakys jam moterys.

— Yra tekio jeknos, — pasityčiojo iš jo piemuo, kuris, sėdėdamas ant suolo, mezgė prie lango tinklą. Bet Kušlius, pripratęs jau panašius pasityčiojimus girdėti, neėmė dabon jo žodžių. Palaukęs truputį ir nesulaukęs atsakymo, jis vėl beldžia pirštais langan.

— Ar nereikia muilo, adatų, degtukų, silkių?..

— Užeik, užeik, pamatysime, — kviečia jį pirkion Gerdvilienė, pasikuštėjusi, pasitarusi su marčia, kuri, užgulusi ant lopšio, žindo dabar vaiką.

Kušlius nušlepsėjo per kiemą į priemenę. Piemuo pašoko į pakrosnį, išsitraukė storiausią pagalį ir padėjo po slenksčiu.

— Paimk pagalį, paimk pagalį! — subarė jį Gerdvilienė. —Ar tu nori, kad senas žmogus užsimuštų? Ak tu, begėdi!

— Būta žmogaus — nekrikštas! — šaiposi piemuo ir sėdasi prie lango. — Kai aš tarnavau Šilakiemy, ne tokius dar juokus jam krėtėme.

Monikė, Gerdviliaus duktė, apie penkiolikos metų mergaitė, prisiglaudus į sieną kuodelį ir pašokus greitai — Kušlius jau ėjo per priemenę — pakėlė pagalį ir numetė pakrosnin.

— Palaidūne! Štai kad duosiu kukurėn, tai žinosi! — bara ji piemenį, savo vieton, prie kuodelio, eidama.

— Pertrumpos rankos. Ar ne Kušliaus marti nori būti, kad už jį taip stoji? — pasityčiojo iš jos piemuo.

— E, varliūkštis, dar šaiposi kaip pelė žirniuose.

— Ką tu Šilakiemy darei, tu sau žinokis, o čia to nebedarysi, — subarė jį taip pat Gerdvilienė. — Tik išdykėliai juokus daro iš seno žmogaus. Nesijuok, nes ir patsai senas būsi. Nusidėsi Dievui, tyčiodamasis iš senatvės, Dievas pačiam neleis senų metų susilaukti.

— Dar jau ten Dievui nusidėsi, kai iš žydo pasijuoksi, — paabejojo Marcelė, tarnaitė algininkė. — Jie gi mūsų Viešpatį Dievulį nukankino.

Čia, sunkiai stenėdamas, vos persirito per slenkstį Kušlius. Matyti, buvo labai nuvargęs.

— Pagarbintas Dievas! — prabilo jisai, nenusiimdamas kepurės.

— Per amžius! — atsakė vien Gerdvilienė.

Kušlius, priėjęs į skobnis, arti lango atsistojęs, nusiėmė nuo pečių maišelį, kuriam buvo jo prekės sukrautos, padėjo jį ant uslano, pintinėlę su kiaušiniais pastatė po suolu, pabeldinęs lazdele, ar ten nėra ko. Kibirėlį su silkėmis pasidėjo šalia, ant suolo, ir atidengė lopinį, kuriuo buvo silkės užklotos.

— Nu, eikite, imkite silkių! — kviečia jisai moteris ir ima rinkti kibire viršun kur mažiausias. — Kiek jūs norite imti? Dvi, tris?

Gerdvilienė nulindo nuo priekrosnio, pasitaisė suknelę ir, priėjus į suolą, ėmė kibire rinkti silkes ir išrinko sau, kurios jai atrodė pačios geriausios.

— Vai, tu pačias geriausias silkes pasirinkai. Kas gi nupirks menkas? — murma Kušlius.

— Nieko, paims žmonės ir menkas, kai nebus gerėlesnių.

Gerdvilienė, išsirinkusi sau penkias silkes, atidėjo jas ant suolo.

— Kiekgi tu nori už jas kiaušinių? —pasiklausė ji Kušlių.

Kušlius paėmė silkes rankon, pakilnojo, pavartė, pasvėrė ...

— Kiek kiaušinių? Kiaušiniai dabar labai pigūs, o silkes pasirinkai didžiausias. Ot, žiūrėk, riebios kaip vištos, — pakišo jisai silkes Gerdvilienei po nosimi.

— Tu man nekaišiok akysna. Aš nekušla, matau. Silkės kaip plokštės.

— Geros plokštės! Kad aš geresnių savo amžiuje nevalgytau. Nu, duosi man ketvirtą kapos dalį. Gerai?

— Vai, kad tu nesulauktai, nekrikšte, kad aš tau už šitas plokštukes tiek duotau! Še tau tavo silkes, turėkis sau.

Paėmus nuo suolo silkes, sumetė jas kibiran ir nusigręžus eina į priekrosnį, kur ant mažo uslanėlio guli jos verpstis.

— Nu, kiek duosi? Sakyk, kiek duosi? — šaukia Kušlius ir krauna tas pačias silkes iš kibiro vėl ant suolo.

Gerdvilienė šluostosi prijuoste rankas ir sėdasi už ratelio.

— Aštuonių nori, — pasiūlė ji Kušliui: — tai imsiu.

— Aštuoni kiaušiniai už tokias penkias silkes? — nusistebėjo Kušlius. — Kad mano nedraugas tiek turėtų, kaip jos man pačiam daugiau atsieina. Keturiolika duosi?

— Neduosiu. Nori, devynis imk, daugiau negausi nei skatikėlio.

Ir pastačius verpstį, prisitraukė ratelį, paseilino kuodelį ir ėmė verpti, lyg jai silkės nei nerūpi.

— Trylika duosi? — klausia Kušlius. — Pigiau negaliu. Kad aš taip gyvas būtau, negaliu! — siekia Kušlius, bet nekrauna dar silkių atgal kibirėlin.

— Dešimts, paskutinis žodis. Daugiau nei vieno kiaušinio nepridėsiu.

— Kad nors silkės būtų geros, — palaikė ją marti. Pažindžiusi vaiką, apklostė jį vystyklėliais ir, eidama į verpstį, pavartė gulinčias ant suolo silkes. — Mažos, menkos, lyg mekšrukai.

— Kad aš taip gyvas būtau, kaip man pačiam brangiau atsieina.

Kušlius sukrovė silkes kibirėlin, užsimetė maišinę savo krautuvėlę ant pečių, į permestą per petį maišo galą prikabino pintinėlę su kiaušiniais ir dūsaudamas eina į duris.

— Dvylika duosi? — klausia stabtelėjęs duryse.

— Dešimts, sakiau. Daugiau nepridėsiu, ir nesiderėk veltui. Aš — nemažas vaikas.

— Negaliu, dievaž, negaliu.

— Negali, neparduok, — bambtelėjo marti.

Išėjęs kiemaп Kušlius priėjo prie lango ir dar sykį klausia:

— Moterėle, vienuolika duosi?

— Dar akysna lenda. Sakau, dešimts.

Kušlius minutėlę stovi vietoj ir mąsto, ar eiti toliau ar grįžti atgal. Kaip negrįši, jei visdėlto uždarbio bus: penki šeši skatikai, o gal ir visas dešimtokas.

Kušlius grįžta atgal pirkion, stato toje pačioje vietoje savo prietaisus ir krauna iš kibiro silkes.

— Nu, nešk kiaušinių, ir imk sau silkes, — šaukia jisai, sukroves jas ant suolo.

Gerdvilienė, priglaudusi verpstį į sieną, nusiėmė nuo lentynos dubenėlį silkėms sudėti.

— Kokių dabar tu man čia duodi silkių? Ar tu mane kvailą matai, kad aš tokias imtau! — pyksta Gerdvilienė, vartydama išdėtas ant suolo silkes; jai parinko dabar Kušlius kurios mažesnės.

— Kokių tau reikia silkių? — rėkia Kušlius. — Pačios geriausios silkės, kad aš taip gyvas būtau.

— Imk, imk sau šitas, man tokių nereikia, — kemša jam rankosna atgal silkes. — Žiūrėk tik jo! Parinko, kurios blogiausios.

— Už dešimtį kiaušinių tu nori gerų silkių, — bambsi Kušlius ir pamaino dvi silki geresnėm. — Nu, še geresnės. Imk silkes ir nešk kiaušinius.

Gerdvilienė atsisėdo po kuodeliu ir žiūrėte nežiūri į silkes.

— Nereikia man tokių. Neduodi gerų — laikyk sau visas.

Žydas vėl rankioja kibire silkes. Parankiojęs, pauostęs, dar dvi pamainė.

— Ar imsi moterėl? Man nėra kada, kam laiką gaišini? — net supykęs rėkia žydas. — Nu, imk, kokias buvai išsirinkus:

Gerdvilienė mato, kad jisai pamainė visas geresnėmis.

— Marcele, paimk tu iš jo silkes, — liepė ji samdininkei, o pati pasikėlusi išėjo su dubenėliu priemenėn, kur spintelėje buvo sukrauti kiaušiniai.

Marcelė, neatsikeldama nuo kuodelio, pasiekė iš kampo dugnelį, kuriuo užvoždavo puodus su karštu viralu, kad juosna musės nekristų, ir sudėjo ant jo silkes.

Kada Gerdvilienė atnešė kiaušinių, Kušlius apžiūrėjo kiekvieną jų, ir į saulę žiūrėjo, ir kratė, ir į ausį dėjo.

— Kokius tu man davei kiaušinius? — reikalavo dabar Kušlius. — Kas matė tokius kiaušinius? Už juos man niekas nei dviejų skatikų neduos.

— Nenori — neimk, Merkinėje parduosiu, — atrėžė Gerdvilienė. — Marcele, atiduok jam silkes.

— Nu, nu, kam taip greitai, — tyliau ir taikiau kalba Kušlius ir krauna kiaušinius pintinėlėn. — Tu man duosi dar kelias keptas bulbes. Aš nūnai dar nieko nevalgiau.

— Moniute, duok jam bulbių, — nusigręžė Gerdvilienė į dukterį.

Toji pasėmė rieškučias bulbių ir pabėrė ant skobnių. Kušlius nusilupęs suvalgė uvėriai dvi tris, o kitas įsidėjo sau kišenėn.

Kol žydas lupė ir valgė bulbes, Marcelė ištraukė jam iš kibiro vieną, antrą ir trečią silkę, taip paselino, jog niekas nei nepastebėjo, kai ji ištraukė jas ir paslėpė už verpsčio. Vien tik piemuo matė. Kada ji paslėpė silkes, jis dirstelėjo, mirktelėjo į ją ir nusikvatojo ant visos pirkios.

— Ko dabar tu čia gerklę plėši? — nusistebėjo Monikė. — Paleido nasrus kaip trimitą.

— Iš seno žmogaus juokiasi, kad jam sunku, — pasiskundė Kušlius, rydamas bulbę. — Negerai iš nuvargusio juoktis.

Marcelė dirstelėjo į piemenį ir taip pat nusikvatojo; supratusi, kad jisai viską matė, mirktelėjo jam, kad tylėtų.

Kušlius, likusias bulbes įsidėjęs kišenėn, pasiaiškino:

— Parnešiu mano bobai; ji labai serga.

Paskui Kušlius užsirišo, užsidėjo maišelį ant pečių ir giliai atsiduso.

— Moteriške, ar neturi man vištos parduoti? a? Vištos, gaidžio?

— Nėra. Kas tau dabar vištas parduos.

— Mano žmona serga, jai vištos reikia, ir vištos nėra, — pasiskundė Kušlius ir, pasiėmęs savo mantą, nuėjo į duris. Dūsauja senis, sunku jam ji nešioti: jis vos kojas velka, o čia braidžiok tokioje palaidoje, tokioje slidumoj, iki klupsčio šlapias, purvinas. O ten namie jo senė viena, ligota, be pagalbos.

— Ui, kad mano nedraugams būtų taip lengva gyventi, kaip man lengva, — dūsauja eidamas Kušlius.

Kai tik jis išėjo per slenkstį, piemuo ir Marcelė vėl abu nusikvatojo pilna gerkle.

— Tai judu, begėdžiu, iškrėtėta dabar jam kokį pokštą? — susiprato Gerdvilienė.

Marcelė pakėlė augštyn už uodegų tris silkes.

— Tai tu jas, begėde, jam pavogei? Ak, mazniule! — nusijuokė marti, o Marcelė ir piemuo dar labiau nusikvatojo.

— Ir negaila tau jo vargo, begėde! — subarė Gerdvilienė. — Gal visos dienos uždarbį pavogei. O ten jo žmona gal alkana guli. Dievo tu nebijai.

— Neims jo galas! — pasiteisino Marcelė, liovusi juoktis. — Maža jie apgauna mūsų žmogų.

— Tai jų darbas. Bet pažiūrėsime, ką pasakys tau kunigas, kai nueisi išpažinties?

Marcelė visai nutilo, nes ji nusigando, kunigą priminus. Vėlgi jai

toptelėjo širdin, kad gal tikrai Kušlius ir jo šeimyna badauja. Ir prisiminė, kaip uvėriai valgė keptas bulbes.

— Pasijuoksita judu, kai teks jum aname pasauly, įsikandus silkes dantyse, prašinėti Kušlių, kad jas nuo jūsų atgal paimtų! — pagrasė jiem Monikė.

— Nesulauktų jo galva, kad aš žydą prašinėtau, — atrėžė piemuo. — Arba ten žydai bus, kur mes, katalikai?

— Kai pateksi pragaran, ten gana rasi visų: ir žydų, ir katalikų, ir ponų, ir prasčiokų.

— Dar jau, die, yra nusidėjimas Dievui žydą apgauti, — mėgino teisintis Marcelė. — Jie gi mūsų Viešpatį Dievulį nukankino, nukryžiavo.

— Vai, mergele! — atsiduso Gerdvilienė: — mes jį kasdien, mieliausią Dievulį, kiek kankinam, kiek kryžiuojam! .. Ir jis mums vis atleidžia ...

II

Prisisapnavo Marcelei, kad ji pateko dangun. Ten buvo gražu, kaip Pivošiūnų bažnyčioje. Visur žvakės dega, žiburiai; patsai Ponas Dievulis, žilas, ilga barzda, sėdi augštai ant altoriaus, o aplinkui vis angelėliai: vieni maži maži, kaip Švenčiausios Panelės paveiksle Merkinėje, lekioja ir augštai ir žemai aplinkui Dievulį, o kiti — dideli jau, ilgais rūbais apsitaisę ir dideliais sparnais už pečių, klūpauja pas altorių, rankutes sudėję, kaip jauni kunigėliai ar klierikai, ir garbina Dievulį.

Visas dangus pilnas numirėlių; iš tų, kurie dar gyvi, Marcelė nepamatė nei vieno. Jai net baugu pasidarė ir toptelėjo širdin, ar tik ji nebus numirusi, kad pateko dangun. Tik prisiminti, kadagi ji mirė, negalėjo. Ilgai mąstyti neteko, nes numirėlių ėmė vis daugiau ir daugiau brautis dangun pro mažąsias dureles, kur stovėjo, jog ją nustūmė net kampan ir ten prispaudė prie sienos. Prisibrukė tiek numirėlių dangun, lyg žmonių Merkinės bažnyčion per švento Roko atlaidus. Visi jie buvo gražiai apsitaisę, lyg vos tik palaidoti. Daugel ten buvo vyrų, moterų, ponų, kunigų ir prasčiokų žmonių.

Ponai ir ponios už grotelių sėdėjo, arčiau Pono Dievulio; pamačiusi tai, Marcelė net atsiduso.

— Tai Dievuliau, ponams ir danguje geriau!

Čia pamatė Marcelė daugelį savo pažįstamų; vieni jų jau seniai buvo mirę, kiti dar tik pernai. Čia buvo Lukošiūnas Petras, jos krikštatėvis, pas

kurį ji penkerius metus tarnavo ir piemene ir pusmerge. Pamatė ir Vakšienę, savo krikštamočią, kuri jai padovanojo šilkinę skarelę, kada ji ėjo pirmosios išpažinties. Tiesa, skarelė buvo jau nebe nauja, net maža skylutė pačiam vidury žibėjo, bet Marcelė ir dabar ją nešioja, kad tik eina kur didesnin atlaidan. Čia buvo daugel ir kitų, kuriuos Marcelė vos atsiminė.

Stovi Marcelė arti durų, pas sieną prisiglaudus, ir dairosi. Mato, kad ten, pas groteles, klūpauja ir jos sena motutė. Pajuto ji, kad tiek pasiilgo savo motutės, tiek pasiilgo, jog širdį suspaudė kaip replėm. Taigi jau dabar pasikalbės, taigi papasakos savo motutei, išporins visus savo vargelius, kaip kad būdavo, kada dar motutė nemirus buvo ir kas šventadienis pas ją ateidavo.

Nieko nebodama, braunasi Marcelė ten, kur klūpauja motutė, daro sau kelią alkūnėm ir šonais, kaip tik gali, tiesiai; tą prispaudė, tam koją užmynė; net pyksta ir šaiposi iš jos vėlės. Bet ji nepaiso ir braunasi toliau.

Kada ji tai įsibrovė net dangaus vidurin, ir motina jau buvo visai arti — liko tik porą žingsnių žengti — pastojo jai kelią angelas. Jis buvo baltai apsitaisęs; per petį buvo persijuosęs raudona juosta su aukso blizgeliais, o rankoje laikė didelę auksinę buožę.

— Ko čia brauniesi kaip nesivaimėlė ir trukdai vėlėms Dievą Tėvą garbinti! — subarė jis Marcelę. Apžiūrėjęs nuo galvos iki kojų ir dar pridėjo: — Atėjai čia apskretusi ir trini baltus vėlių rūbus.

Pasidairė į save Marcelė, ogi ji tikrai apskretusi, apsisegusi kasdiene suknele, marškiniai gal jau dvi savaiti nemainyti. Susigėdo Marcelė, net nusigando ir akis žemyn nuleido. O angelas žiūrėjo į ją vis rūsčiau ir rūsčiau.

— Kam atsinešei silkes Dievo namuosna? — klausia angelas. — Ar kad tvanką darytai? Duoki silkes, teišmesiu jas.

Žiūri Marcelė, kad tikrai rankose laiko silkes, tas pačias, kurias iš Kušliaus kibiro buvo pavogusi. Kaip ji jas pasiėmė ir kaip čia atsinešė, pati nežinojo. Prisiminė tik, kad jas jau buvo suvalgiusi, ir dar daugiau nusigando. Dabar pajuto Marcelė, kad nuo silkių varva per pirštus ant suknelės skystimas. Ištiesė tada greičiau rankas, atiduodama angelui silkes. Angelas pašaukė kitą mažesnį ir tarė:

— Imk iš jos silkes ir išmesk laukan. Danguje yra savo valgymų ir savo gėrimų, ne žemiškų. Silkių čia nebereikia.

Jau mažas angelėlis atkišo ranką paimti iš jos silkių, kai už dangaus durų pasigirdo rūstus balsas:

— Atiduokite man silkes! Tai mano silkės, kurias ji man pavogė!

Pažino Marcelė Kušliaus balsą ir dar labiau nusigando. Pamatė, kad visos vėlės nuo jos pasitraukė, o Dievulis, augštai sėdėdams, net kaktą

suraukė. Marcelė bijojo pakelti į Jį akis, bet, žvilgtelėjus iš pasalų, gerai pamatė, kad Jisai rūstauja. O tasai begėdis Kušlius vis rėkauja už durų. Išraus ji jam barzdą, net piemenį paprašys, kad vilkutį įleistų! Ar nevertas gi? Jau kad sužinojo, būtų kur kitur jai pasakęs, vienų vienai, ir pareikalavęs mokesčio. o ne čia, danguje, angelų ir Dievo akivaizdoje.

— Ar tai ir danguje tiesos nėra, kad man silkių neatiduoda?! Ir ten pavargėliui žydui skriaudą daro? — nesiliauja Kušlius.

— Tai tu, prisivogusi silkių, dangun atėjusi? Dievo namuosna atsinešusi vogtų daiktų? — klausia angelas, bet Marcelė tyli, lyg žadą užkandusi: tiek ji nusigando.

— Kad taip darai ir dar tyli, pasiaiškinti nenori, einam pas Dievulį, tenubaudžia Jis tave, kaip esi užsitanavusi!

Paėmė angelas ją už rankos ir veda per visą dangų tiesiog į Dievo sostą prie altoriaus. Marcelei tokia gėda, jog, rodosi, primanytų — žemėn prasmegtų. O visi tai tik traukiasi šalin, lyg ji būtų niežais užkrėsta, ir pasipiktinę šaiposi.

— Vagilka! Silkes pavogė žydui . . . — girdi Marcelė eidama.

Tai vėlės piktais žvilgsniais ją lydi. Sunkiausia buvo Marcelei, kada ją angelas vedė šalia tos vietos, kur motutė klūpavo. Nors Marcelė akių nepakėlė, bet pajuto, kaip į ją motutė graudžiai pasižiūrėjo. Pajuto Marcelė ir paraudonavo kaip putino uoga; ar gal jai tik pasirodė, kad paraudonavo.

— Tu pavogei Kušliaus silkes? — paklausė Dievulis, kai Marcelė priėjo prie Jo sosto ir atsiklaupė.

Marcelė tyli kaip nebylė, tik ranka akis uždengė ir dreba kaip epušės lapas.

Dievulis tyli ir laukia, ką pasakys Marcelė. Nesulaukdamas pasiteisinimo, Jis atsigręžė į angelus ir paliepė jiems:

— Veskite ją pragaran ir atiduokite velniams, tekankina ją amžių amžius.

Kai tik Dievulis ištarė, angelai tuojau prišoko, ir Marcelė nespėjo atsikvėpti, kai jau ją išstūmė iš dangaus ir duris užrakino.

Už dangaus durų buvo tamsu, niauru ir baisu. Vos tik užsidarė durys, kai ją iš visų pusių apspito velniai. Jie buvo raguoti, uodeguoti, iš gerklių ugnis liepsnojo kaip iš krosnies; vienas per kitą jie lindo į Marcelę, o patsai bjauriausias jau taikė ją šakėmis paverti. Pamačius tai, Marcelė nusitvėrė už dangaus durų, suriko ne savu balsu ir — nubudo.

Nubudus atsisėdo Marcelė patale, visa suprakaitavusi, drebanti, lyg ją drugys būtų krėtęs.

Pirmas jos noras buvo — šokti tuoj iš patalo, bėgti pas Kušlių, prisipa-

žinti jam ir prašyti, kad dovanotų. Bet pamatė, kad už langų naktis, tamsu, o Merkinė, kur gyveno Kušlius, toli! Vėl kur tu jį surasi nakčia?

Dar žmonės pamanys, kad iš proto išsikrausčiusi...

Ilgai ilgai sėdėjo Marcelė patale, susirangiusi kojas, ir bailiai dairėsi į langus, ar ne lenda per kurį nors raguotasis.

Paskui peržegnojo patalą, aslą, iš visų šonų sienas, kampus, o ypačiai žegnojo langus ir duris. Apžegnojusi viską, nušoko žemėn, priėjo lovą, kur gulėjo Gerdvilienė, ir ėmė atsargiai grobstyti aplinkui, jieškodama jos suknelės. Suradusi ją, Marcelė, drebančiom rankom, bijodama, kad kas nepabustų, išėmė iš kišenės raktelį nuo spintos.

Atsargiai pravėrusi duris, kad nesugirgždėtų, išėjo priemenėn. Ten vėl ko atsargiausiai, dažnai pasiklausydama, ar nepabudo kas, atrakino spintą ir ėmė patamsėje jieškoti puodelio, kuriame, kaip ji gerai žinojo, sukrauti buvo kiaušiniai.

Surado vieną indą, įkišo ranką — ten saldaus pieno būta, kitan — visais pirštais pateko grietinėn, o ten pataikė ranka kruoposna. Pagaliau atrado ir kiaušinius. Išėmusi šešis, užrakino spintą, o kiaušinius pakasė smėlin, kuriuo buvo nuo rudens užverstas visas priemenės kampas, kad žiemą būtų kuo išbarstyti nušluota asla.

Paslėpus kiaušinius, vėl taip pat atsargiai grįžo Marcelė pirkion, padėjo raktelį atgalio ten, iš kur buvo pasiėmusi, ir atsigulusi patalan ramiai užmigo.

Rytojaus dieną Gerdvilienė stebėjosi, kad spintos ir pirkios durys ir jos pačios suknelė pienuotos. Nejaugi ji užsisapnavusi vaikščiojo spinton?..

Apžiūrėjusi betgi indus, pastebėjo, kad nevisi kiaušiniai, ir užsipuolė piemenį. Tasai gynėsi ir keikėsi, kad jis neėmęs, bet Gerdvilienė juo netikėjo.

Marcelė girdėjo viską ir tylėjo. Ji dabar kas vienas vakaras knaisioja smėlį patikrinti, ar ten dar guli kiaušiniai, ir nekantriai laukia šventadienio, kada nuneš juos Kušliui ir užmokės už pavogtas silkes...

Tada jau nebebijos, kad ją vėl lieps Dievulis išmesti iš dangaus už vagystę!..

* * *

BOBULĖS VARGAI

Darbymetė. Laukai kniugžda žmonėmis, o sodžiai tarytum išmirė: dideli ir maži, seni ir jauni — visi išėjo laukan; namie beliko vien tik vaikai ir senos bobulės, kurios jau neturėjo sveikatos dirbti lauke. Jų priežiūroje likdavo namų ūkis ir maži vaikai. Bet ir vargo šitos bobulės, namie būdamos — kaip pragare! Nuo ankstaus ryto iki vakaro nei valandėlės atoilsio: jos ir gula visų vėliausiai ir keliasi anksčiausiai.

Dar tik rytas prašvito, saulė dar negreitai tekės,— o skerdžius jau eina per sodžių, pliauškindamas botagu.

Tryk-tryk-tryyk — trimituoja jo ragas... Tai tau ir miegas! — Kelkis, tuoj ginsiu gyvulius, — kalba jis bobulei, žadindamas ją iš patalo. Ir keliasi. Juk jai tenka gyvuliai iš tvartų išvarinėti, jai reikia ir piemenukas prikelti, aprengti. Be jos niekas taip anksti keltis nepanorės: matai, toji nuvargusi, vakar perdien rugius pjovė; tas arė, tas šienavo; visi pailsę, visi nuvargę; su saule atsikėlę, vėl eina į laukus... Tu viena, bobule, nepailsai, nenuvargai, namie bebūdama, tai tu ir kelkis dabar.

Vėl kam gi rūpės, jei gyvuliai pasiliks tvarte neišginti. Kitiems neteks nei žoliauti, nei jų šerti — padarys visa tai bobulė: ji namie juk sėdi.

Tryk-tryk-tryyk!.. — trimituoja skerdžiaus ragas. Bobulė pašoko iš patalo, nėra kada pasiraivyti, patampyti senų kaulų — išsitampo, išsimiklina jie perdien pakankamai. Šoko iš lovos bobulė ir kelia ko greičiausiai piemenuką. Prikelia, pasodina jį ant patalo, o tas į kitą šoną svirsta, negalėdamas akių pramerkti; žinai, mažas — nuilsta, visą dieną paskui gyvulius bebėginėdamas, norėtų ilgiau pamiegoti.

Bobulė vėl jį kelia, vėl sodina, ir taip snaudžiantį ir apauna ir apvelka...

Try-try-tryyk!.. — sutrimitavo vėl skerdžiaus ragas... Jau gena! Na, argi tu žmogus pasitikėsi snaudžiančiu piemenuku; kaip matai, paliks ką tvarte. Čia bobulė vėl bėga, išvarinėja pati gyvulius, kiaules, apžiūri visus kampus, kad neliktų kuris gyvulys, ypač kiaulė.

Vos išginė, žiūrėk, saulė jau tuo tekės, darbininkai kelsis darban eitų. Jie negali laukti, gaišti. Žinai, — laikas dabar labai brangus... O čia dar krosnis neįkurta!.. Vai tu, Dievuli!.. Įkišo ugnį malkon bobulė, dar piemenį keldama, bet, kol bėginėjo, kol tupinėjo aplink jį, krosnis visai užgeso. Nėra vėl kada bobulei nei prisėsti, nei atsidusti — skubinasi, žarsto,

malkų primeta; kad primanytų, pati krosnin įlįstų, bet tik greičiau užvirtų puodai.

Štai žvirbliai sučirškė mėšlyne, kregždės sutryliavo: saulė teka.

Va, vienas darbininkas atsisėdo patale, pasiraivė, pasižiovavo, persižegnojo ir pasikėlęs už semtuvo — „belčiaus" — greičiau praustis. Dar jis nenusiprausė, atsikėlė jau kitas, trečias; susikėlė ir moterys.

Ačiū Dievui, puodai užvirė!

Po pusės valandėlės visi užkandę išėjo laukan, kiekvienas savo darban; namie beliko tik viena bobulė su vaikais.

Dievuli, kiek darbo, kiek darbo! Nežinai, nei kur pulti, nei ko stvertis!

Štai, kas atsikėlė, tasai ir nuėjo, ir jam nei galvoje patalą suglausti; Troba kaip kiaulių migis: visi kampai užversti, visur prikrėsta ... Ir tau, bobulei, viskas teks paslėpti, priglausti, kad nedulkėtų, nesivalkiotų po kojų.

Bobulė stvarsto, neša, glaudžia, karsto, kabina, kur galėdama, ir ant šatros, ir kamaron, ir ant augšto; šeima didelė, rūbų daugybė, — kiekvienas juk taiko minkščiau pasikloti, — bus visur jų padėti.

Išnešiojo rūbus, iššlavė trobą — kaip ir erdviau pasidarė. Net akyse šviesiau; ir smagiau, tarytum darbas sekasi ... Bobulė tuo už dubenų, už šaukštų, suplovė viską, sukabino, sudėjo lentynon, apsišluostė rankas ir atsisėdo ...

Ačiū Dievui, gal dabar atsidus!

Kaip tik! Lauk tiktai! Žiūrėk, vienas vaikas keliasi, kitas subliovė kaip telias ... Kiekvieną dabar aprenk, nuprausk, ta papenėk, kitam valgyti paduok, šaukštą; paskui viską paimk, paplausk, vaikščiok aplink juos visus, tūpčiok kaip aplink kažkokius ponus.

Vos apėjo vaikus, vos paskutinis išbėgo kieman, jau saulė šit kaip augštai, tuoj pareis iš lauko pusryčiautų, o dar bobulės nieko nepagaminta: nei agurkų neparinkta, nei batvinių nepalaužta, nei nieko ...

O kiekvienas parėjęs skubinasi, bara, rėkauja ant bobulės, kad ji tinginiaujanti namie būdama, kad jai čia darbo mažai tesą ...

Nesurojo bobulė visiems pusryčių duoti, o jau galvoja, kad štai tuo vidudienis, tuo pargins iš rytagonių, o ji dar žolės nei lapo neturi. Skubina bobulė su pusryčiais; šiaip bjaurybės kiaulės, parbėgusios iš lauko, duris išgriaus; žinai, alkanos, pūdymai visur išarti, tiek tepriėdusios, kiek namie gauna. Nors jos įgriso bobulei, betgi ir jų gaila — žinoma, savas gyvulys, kaipgi jis gaiš badu ...

Parginė iš rytagonių. Bobulei naujas darbas, naujas bėgiojimas: apžiūrėk gyvulius, pamelžk karves, pripenėk kiaules, suvarinėk jas tvartan, sudaryk — ir ten nubėga bobulė, ir čia bėga: ten žolės saują tvartan įmeta,

tam pamazgų šukę po snukiu pakiša — nieko nepamiršta... O čia jau ir pietūs reikia gaminti. Žinoma, kitu nepasitikėsi; lauke pailsai, — pastovėjai, tavo darbas nepabėgs; o namie visai kas kita! Svetimas atėjęs už tave nepadarys, viską pati turi atlikti; nors iš kailio nerkis, o savu laiku viskas turi būti paruošta, pagaminta.

Nespėjo pietų laukan nunešti, parėjusios iš lauko pjovėjos, kai karščiui atvėsus, skerdžiaus ragas vėl trimituoja gatvėj. Čia bobulei naujas rūpestis: sek paskui piemenį, kad jis ko nepaliktų namie, o, neduok Dieve, kiaulės. Šito aitvaro neišlaikysi nei kieme, nei tvarte; kad kažinkaip ją pripenėsi, kažinkaip uždarysi, vistiek išsibraus, išvers ir duris ir vartus ir, įlindus kieno nors daržan, išės viralus arba pasodninkus išknis. Gerai, jei dar savo, o tai paskui nežinosi iš gėdos kur dėtis. Reikės akys svilinti prieš svetimą žmogų.

Išginė gyvulius. Čia ir vėl bobulei darbo ligi kaklo: prižoliauk vakarui gyvuliams, kiaulėms pritrupink žolės, prikask jaunų bulbių vakarienei, prilupk — vienu žodžiu, darbas ir darbas, josios sveikatai ir seniems kaulams darbas labai didelis ir sunkus; per visą dieną ant kojų, lyg jos geležinės būtų; eina, bėga, skubina, o darbams kaip nėra galo, taip nėra: vieno nepabaigei, o matai, jau kitas laukia...

Kur dar tu čia vaikų žiūrėsi! O gal sužiūrėsi jų, kad ir laiko turėtai! Kaipgi, lauk tiktai...

Štai, žaidžia kasdami pas vartus ant krantelio duobeles, o po valandėlės, žiūrėk, ten kažkur sodžiaus gale, patvoryje, pešasi kaip žvirbliai, įkibę vienas antram plaukuosna, ir rėkia, kiek jiems gerklės leidžia — o ten, kaip bematai, jau kitam sodžiaus gale, žaidžia ir vėl geruoju.

Mato juos bobulė tik tada, kai, panorėję valgyti, parbėga namo ir, bėginėdami paskui ją kaip uodegos, kiekvienas savo balsu šaukia:

— Bobule, duok man valgyti!..

— Bobule, duok man duonos!..

— Bobule, duok man pieno!..

O bobulė skuba, stveriasi vieno darbo, kito, pyksta, bara juos, varo nuo savęs... Kaip čia nepyksi, nerėksi, kaip čia nebarsi — už darbų nėra kada nei rankų praskirti: čia iš lauko pareina, reikalaudami greičiau pietus duoti, čia vakaras tuo, čia bulbių dar neprikasta, čia žolės dar netrupinta, o jie lenda akysna.

— Ar jūs neisit iš po kojų, kad jus kur galas! — bara vaikus bobulė. — Ar duonos nematot ant stalo...—

Ir žiūrėk, vienas užlindęs ant suolo, atsisuko duonos kepalo kampą ir, apžabojęs lustą, kone didesnį už save, nudūmė per kiemą, tik dulkės parūko; kitas pasistiepęs traukia kažką iš krosnies su dubeniu... Išvertė...

Krosnis: šu-u-u — ūžia. Išgirdusi tai bobulė prišoko prie krosnies, nustūmė vaiką....

— A, kad tave kur galas paimtų! Visas kruopas išvertei! Ir ką aš dabar duosiu tėvui? Ak, tu!.. — ir kukt kukt vaikui sprandan, lyg višta katei; vaikas: be-e-e... — ir ėmė dainuoti. Betgi bobulė jau pati ištraukė viralą iš krosnies, įpylė dubenėlin ir pastatė ant suolo vaikui po nosimi. Vaikas pabėksojo truputį, paašarojo, įsimurzino dar labiau, patampė pirštais lūpas — pavalgė ir vėl strikt kieman.

Trečias, įkyresnis ir atkaklesnis už kitus, nesitraukia nuo bobulės, į kruopas ir žiūrėti nežiūri. Neišleisdamas iš rankų bobulės suknelės, verkdamas reikalauja, kad bobulė duotų jam pieno — ir gana. Dukart bobulė jo vos nepargriovė bėginėdama, kartą vos nesumindė — į pabaigą, kad atsikratytų nuo uodegos, turėjo įpilti pieno. Įpylė; vaikas pasižiūrėjo ir nepatenkintas vėl verkia.

— Bobule, saldaus! Aš nenoriu rūgusio...

— A, neims tave galas! Kai užsimanysi, bus gardus ir rūgęs, — šyptelėjo bobulė ir nuėjo savo darban. Vaikas pažiūrėjo į bobulę, pamąstė, ar jam verkti, ar valgyti, bet mato, kad bobulė į jį nežiūrinti, nekreipianti dėmesio, o musės begėdės, apsėdusios pieną, tik punta, tik ėda, net ir dubenėlio briaunų nematyti — išės visą... Vai, kad jos nesulauktų! Stvėrė vaikas šaukštą ir, kaip bematai, nei lašelio nebeliko, dar ir dubenėlį išlaižė; apsišluostė vaikas burną, paskui pilvą, ant kurio marškiniai jau kaip skuralas ar puodakėlė, Dievas tik vienas žino, ko ten nebuvo, — ir pieno, ir bulbių skutulių, ir kruopų, ir batvinių: ką pylė burnon, pusę liejo ant pilvo...

Apsišluostęs užgniaužė aplietą vietą sausa marškinių sterble, kad bobulė nesupyktų, ir išdūmė iš trobos, tik kiemas sudundėjo.

Bobulė vėl viena, vėl darbas verda rankose.

Stuk stuk stuk langan!

— Bobule, bobule! — šaukia pasistiepęs į langą vaikas: — ko Janka kaunasi...

— Aš jam, nebijok!.. — atsiliepė bobulė, bet vaikas jau nebegirdėjo, ką jam atsakė ji: apskundęs Janką, jisai vėl nubėgo gatvėn...

O bobulės tuo laiku peilis rankose tik verda, skutuliai į visas šalis tik teška, tik lekioja... Štai atsivėrė durys, ir mažas vaikas ritasi per slenkstį rėkdamas:

— Bobule, bobule, Mikalka mūsų kriaušes skina!..

Bobulė čia jau pašoko, metė peilį kraitelėn, o pati greičiau į langą: žiūri, kad Mikalka, įsikoręs tvoron, jau siekia kriaušę... Štai, tuoj pagaus šaką...

— Vai, ką tu vagie, darai?.. — sušuko bobulė. — Ar tai kriaušes man skinsi?.. Aš tau parodysiu, išdykėli!

Mikalka, kaimyno sūnus, aštuonerių metų bernaitis, išgirdęs baisų bobulės balsą, stačiagalviais krinta nuo tvoros ir dumia, kiek išgalėdamas, į savo tvartus, prilaikydamas viena ranka smunkančias kelnes, kita — kepurę, kuri nenori laikytis ant jo galvos ir dairosi, kad tik kur nenukristų... Tenukrinta tik jam nuo galvos, bobulė tuoj ją pagriebs: tokia graži ir dar su geltona žvaigžde kaktoj; kas gi tokios kepurės nepanorės pasisavinti?..

Nubėgęs už tvoros, Mikalka dar ilgai dairėsi iš užu sąsparos, ar neina bobulė jo ieškotų...

O bobulė visai nei nesuko galvos dėl Mikalkos, nei dėl jo kepurės; ji ir nematė, kad toji kepurė su žvaigžde. Apgynusi kriaušes, ji vėl prisėdo prie kraitelės su bulbėmis.

Praslinko vos kelios minutės, nespėjo bobulė nuskusti dviejų trijų bulbių, kai vienu matu kieme suriko nesavu balsu kažkoks vaikas. Bobulė šoko kaip įgelta, net nusigandusi: taip vaikas suriko! Ar neatsitiko tik nelaimės katram? Žinoma, vaikai — kitą kartą per kvailumą, vienas Dievas žino, ką gali iškrėsti...

Kol bobulė numetė puodakėlę, kol pribėgo prie lango, jau per slenkstį ritasi trobon vienas per kitą visa vaikų virtinė, visi rėkdami, visi porindami. —

— Bobule, bobule, Šimkės Petruška sudavė akmenimi Vincukui krūtinėn, — šaukia vienas.

— Bobule, jis vos man galvos akmenimi nepravirino, — pasakoja kitas.

— Bobule, jis man akmenimi krūtinėn kad davė!.. — skundžiasi striūbaudamas Vincukas, nedidelis ketverių metų vaikinas su pilvu kaip lopšiu, o kojom kaip su jienom, apskretęs, įsimurzijęs...

— Aš jam, tam žmonių išgamai, tam žmogžudžiui, tepagausiu tik aš jį, — graso supykusi bobulė. O jau tasai „žmonių išgama" seniai dreba, palindęs po svirnu, ir dairosi kaip pelė per skylę, ar tik neateina kas jo ieškotų; jis labiausiai bijo, kad nepasiskųstų bobulė jo tėvui...

— Ko jūs lendate prie jojo! Neliškite, kad jis tokis žmogžudys, begėdis...

— Mudu su Vincuku kasėva krantelyje duobukes, o jis ėmė mėtytis... Tai mes norėjom...

Bet ko norėjo, negalima buvo sužinoti, nes visi sykiu, vienas per kitą, ėmė pasakoti, kaip Petruška mėtėsi akmenimis, kaip jie Petrušką „užkūrė", net į jo tėvo tvartus nusiviję, kaip jis sudavė Vincukui krūtinėn, akmenį paleidęs. Vincukas gi susigraudinęs, kad jį tiek nuskriaudė, ėmė verkti visu balsu, — vienu žodžiu, pasikėlė toks riksmas, tarytum du šimtu žvirb-

lių sulėkė gūžinėtų — ir tai tokio riksmo nebūtų sukėlę... Eik tu čia, sužinok, kas kaltas, rask jį, jei nori.

Bobulė ir nejieškojo prasikaltusiojo; pamačiusi, kad Vincukui nieko pikto neatsitiko, nurimo ir, išbarus nesamą čia Petrušką, nutildė Vincuką, o vaikus vėl išginė kieman — ir savuosius ir svetimuosius — kad nesipainiotų po kojom...

Po kelių minučių buvo girdėti gatvėje jų balsai: — bekelnis — bevelnis!.. — Janka-Kanka, žydo pastaranka.

Tai jie vėl mėtėsi akmenimis, išdžiūvusiais arkliašūdžiais, kiaulašūdžiais su kitu savo priešininku, Šimkio Janka, kuris jau nešiojo kelnes, nors daugiau rankoje, negu ant pilvo, bet vistiek nešiojo, ir juokėsi iš kitų, vadindamas juos „bekelniais". Na, betgi už tai jam ir tenka! Vos iškiša galvą iš kiemo, lekia į jį visa kruša sudžiūvusių kiaulašūdžių.

Pirkioje liko tik vienas Vincukas ir, apsiašarojęs, verkuliuodamas, dar vis skundėsi bobulei.

— Bobule, — uuk-uk — aš jam nieko nedariau, — uuk-uk — aš tik sėdėjau ant krantelio ir kasiau su Onyte — uuk-uk — duobutes, o Janka, pribėgęs, — uuk-uk — kad davė man akmenimi krūtinėn — uuk-uk...

— Tylėk, neverk, mano mažas anūkėli, — tildė jį bobulė. — Neįsk tu į juos, kad jie tave skriaudžia, žaisk vienas, — kalbėjo bobulė, šluostydama prijuoste ašarotas Vincuko akeles ir bešluostydama dar labiau įmurzino.

— Aš jų, bobule, nemėčiau akmenimis... Aš, bobule, neisiu kieman, aš troboje pasiliksiu.

— Gerai, gerai, anūkėli, žaiski pirkioj; še tau šukutes, žaiski. — Ir metė bobulė Vincukui sugurintą puodelį, o pati ėmėsi vėl peilio ir bulbių. Vaikas pavartė puodelį, apžiūrėjo jį, padėjęs ant uslano, išlaužė dar šoną, dirstelėjo į bobulę, ar toji žiūri, ką jis daro — neiškentęs nudūmė per duris, net priemenė sudundėjo.

Bobulė vėl viena, skubinasi greičiau su bulbėmis: saulė nebeaugštai, o dar žolė netrupinta. Na, jau nebedaug liko... Bet gal nelaimingą valandą prisėdo bobulė skustų — nes dar ji neapskutė nei dviejų trijų bulbių, kai jau, įkibusi į langą, šaukė Onutė:

— Bobule, bobule, Šimkės paršai pasodninkus iškniso!

Tai jau čia suvirpėjo bobulė, lyg ją kas karštu vandenimi būtų apipylęs! Nusitvėrus lazdą, keikdama, rėkdama, kiek galėdama, nubėgo vaikyti kiaulių iš daržo. Varinėjo, vaikė jas, vaikų padedama. Ne tiek paršai padarė žalos, kiek jie visi varinėdami, bėginėdami. Bevaikydami paršus, išmindė ežias, palaužė aguonas, išvartė ir tuos pasodninkus, kurių paršai dar nebuvo lietę.

Išvarius kiaules, bobulė, numirėliškai skųsdamasi, taisė kėlė sukniubusius ir palaužtus pasodninkus: sukišo žemėn išverstas lazdeles, kuolelius, pakėlė sugriautus pasodninkus, prikaišiojo ir atsiklaupusi apkasinėjo šaknis, kurias paršai buvo apknisę.

— Vai, kad juos vilkai išnešiotų, vai, kad jūs kojas palaužytute! Pačius geruosius pasodninkus sugadino! Vai, Dievuliau mano, Dievuliau!.. Keltavos! — sušuko ji ant vaikų: — Landžiojate visur kaip šunys, ir vartelių neužkeliat!.. Ir galas jums neateina... Vai, Dievuliau mano, Dievuliau! — dejuoja bobulė: — per visą pavasarį paliedinėjau, prižiūrėjau, šitiek darbo padėjau, ir viskas nuėjo niekais... Ir vilkų jiems nėra!.. Vai, kad jūsų kaulelius šunys po laukus išnešiotų!.. Dievulis duotų... Gal dar prigis!.. — įkalbinėjo sau bobulė, kilnodama ir taisydama pasodninkus.

— Bobule, bobule! — šaukė prie vartelių stovėdamas, atsirėmęs šulo, nemažas jau berniokas artojas.

— Ko? — atsiliepė klūpaudama bobulė.

— Eik, duok man valgyti.

— Palauk, tuoj, tuoj...

— Die, parėjau iš lauko, šaukiau, šaukiau, o ji čia sau tupinėja. Galas žino, pareini pavargęs kaip šuo, o čia dar valgyti nieku būdu neprisišauki. Eik, die, greičiau, aš neturiu laiko, — klegėjo berniokas, vieną ranką užlošęs už galvos, o kita trindamas tai akis, tai nusilupusią nuo saulės nosį. Bobulė vis dar krutėjo aplink pasodninkus ir nesiskubino trobon.

— Die, bobule, eik greičiau, duok man valgyti. Tuščia jų, šitų pasodninkų, neims jų galas.

— Lukterėk truputį, — atsiliepė nekantriai bobulė: — ir tavęs nepaims galas.

— A jau, die, kipšas žino, — kalba jau kiek supykęs, nekantriai artojas: — pareini namo kaip šuo alkanas, vos kojas tempi, o čia dar prašinėk kiekvieną. Ji sau kaip ponia su pasodninkais žaidžia, o tu lauk... Pavaikščiotai tokiam karšty su arklu, žinotai, kaip gardu. Eik, die, greičiau — užteks tau ten knistis.

— Einu jau, einu! — atsakė supykusi senukė ir, atsitraukusi nuo pasodninkų, nukrėtė žemes nuo suknelės ir nuėjo trobon dejuodama.

— Dievulėli mano brangiausias, — aimanavo bobulė: — jau geriau aš numirtau, negu kad turiu taip gyventi. Eini, eini ir kojų netenki, o dar kiekvienas tau prikiša, kad nieko nedirbanti...

Berniokui pagailo bobulės, kad prasitarė, ar gal kad ji mirtį paminėjo. Jisai pats gerai žinojo, kiek jinai namie daug darbo turi.

— Vai, die, bobule, ar ne gėda tau šitaip kalbėti? Net pikta darosi,

beklausant tavo kalbos. Nesišauk mirties, pati ateis, nebijok... Tiktai Dievą veltui rūstini; negera tau, ar kas...

— A jau, gerumas! Tegul Dievas saugoja kiekvieną nuo tokio gerumo. Visi išėjo laukan ir ramūs sau, o tu čionai trankykis ir su gyvuliais, ir su vaikais, ir su visais. Eini, eini, ir tavo darbas vis nebaigtas. Bėgi iš paskutinių jėgų...

— Nedaryk, ko negali! Kas tau liepia, ar ką?..

— O gal šuo padarys viską?..

— Pareis iš lauko ir padarys, kas reikia.

— Lauk, padarys! Šuniui ant uodegos! Parėjęs kiekvienas žiūri, kad tik kur nuvirtus užmigti... Tik šūkauti kiekvienas moka... — sumurmėjo bobulė, eidama per priemenę.

Įėjus trobon, ištraukė iš krosnies puodą, pripylė batvinių dubenį ir pastatė ant stalo. Paskui atnešė lašinių kąsnelį, sutrupino, pasidėjus ant dugnelio, ir padavė artojui.

— Gal pieno nori? — paklausė.

— Jei yra saldaus.

— Nūdienį visą išbaltinau; vakarykščias, rodos, jau apkirpęs. Rūgusio gal nori?

— Ima jį galas. Gal kruopų dar liko?..

— Vaikai jau išterblino, tai prarūgo. Išpyliau teliui.

Artojas pavalgęs atsigulė lovon, o bobulė prisėdusi baigė skusti bulbes. Suskutus išpylė puodan iš kibiro vandenį, pastatė tuščią kibirą ant kulbės ir ėmė plausti bulbes. Paplaudžiusi apsišluostė prijuoste rankas ir, paėmusi kibirą, eina per duris.

— Bobule, duok aš parnešiu! — šaukia artojas ir, pasikėlęs nuo lovos, pasiraivęs, paėmė kibirą ir išėjo.

Bobulė gi pastatė puodą su bulbėmis ant priekrosnio ir užvožė dugnu. Paskui, paėmusi nuo lentynos burokų stambus, apšluosčiusi lašiniuotą peilį, ėmė juos trupinti.

Gatvėje vėl suriko vaikai; juo toliau, juo riksmas didėjo... Neiškentė bobulė ir, metusi šalin peilį, greičiau į langą. Užu medžių nieko nematyti, tik ten, ties Šimkių kiemu, girdėti vaikų ir moterų balsai. Bobulė išbėgo už vartų: mato, eina Rožė, jos marti, su visu vaikų pulku, o ties Šimkiais, atsirėmęs tvoros, gudelio Astaška, apie dvi savaiti atgal pabėgęs iš ketvirto ar penkto iš eilės ūkininko, pas kurį buvo piemenimi, stovi ir suka papirosą.

— Vai, kas gi čia dabar dedasi? — klausia bobulė marčią.

— Ogi štai tas vagių padermė bastosi be darbo, kaip šuo patvoriais, ir virkdo vaikus.

— Aš tau parodysiu vagies padermę! — graso moterėlei gudukas. — Tu man nelosi...

— Ir velnias čia juos atnešė mūsų vargui! — skundžiasi toliau marti.

— Kas gi čia, sesule, atsitiko? — klausia kaimynė Petrienė, kopdama su ąsočiais per tvorą.

— Štai tas gudo pantis valkiojasi be darbo gatvėmis ir virkdo vaikus; begėdis toks...

— Motule, motule, — porina Jonukas Petrienei, bėgdamas paskui ją ir stvarstydamasis suknelės: — jis mane kad suėmė už nosies, net ašaros iš akių nuriedėjo, tai aš jam ėmiau ir įkandau pirštan. Tai jis man dilgėle per ranką... Štai, kokia ranka...

— Tai, dievaž, ir gėdos neturi, — kalba Petrienė. — Šitoks kumelys vaikus kimba. Jaugi bernas būtų... Tik papirosus vis įsikandęs seilina ir svilina... Dar užkrės kur ugnį ir sudegins visą kaimą. Tokie karščiai dabar!..

— Vai, ką darysi su šitais bedieviais! Nei jie žmonių vengia, nei Dievo bijo. Argi tai gerų tėvų šitokiu laiku valkiotųsi tokis jautis be darbo? Tokios dienos, tiek reikalingas kiekvienam darbininkas!

— Nebijok, kai ateis žiema, glausis tada prie žmonių! Argi jis negalėtų dabar rasti darbo? Tingi — tai niekur ne piemenim neišbūna — matai, niekas veltui penėti nenori.

— Žinoma, kas gi šitokį meitėlį veltui penės? Šunį peni, tai tasai nors loja, o šitas? Gal vogti ims kaip tėvulis.

— Taigi! — atsakė Petrienė ir pašaukė atsigręžus savo vaikus: — Eikite trobon, vaikeliai, nors valgyti jums duosiu, o tai badu padvėsite... Ir nekliudykite jo, vaikeliai, ima jį galas, — kalba atsigręžus į visus vaikus. — O kai ims pirmas jus kibti, pasitraukite kieman.

— Kaigi, pasitrauksi! Užgauk tik jį, jei nori, jis toks stiprus, — sako vienas.

— Jis ir už Antanuką stipresnis

— Tai kad jis jau jus visus kimba, eikite vaikučiai, mūsų kieman žaisti, — stabdo bobulė. — Nebijokite, čia jis nebelįs.

Visi vaikai tuo suūžėjo kieman ir užkėlė vartus. Po valandėlės jie jau pamiršo ir gudelį ir visa, kas buvo dvi minuti atgal, vėl žaidė ir pešėsi, rėkė ir ūžė kieme kaip bitės avily...

O bobulė aplink namus triūsė...

* * *

KŪČIŲ VAKARAS

Mėnesiena. Kieme šalta, žverbla ir tylu. Tik tvora kaikada sutreška nuo šalčio, tai šuo kieme suamsi kartą kitą ir vėl nutyla, tai sniegas sugurgžda einančiam po kojų.

Ar šuo suloja, ar tvora suterškina, ar sniegas sugurgžda — kiekvienas balsas toli nuskamba įšalusioj tylumoj.

Rambio pirkioj buvo niauru ir tamsu.

Pas krosnį žibinte rūko skala ir leido mirgančią, unksnėtą šviesą.

Senė Rambienė stovėjo pas krosnį, poteriavo ir traukė kriukaite slizikus, o mažas anūkėlis, Vikčiukas, čia pat stovėjo, prisilaikydamas viena ranka bobutės suknelės, kitos pirštus sukimšęs burnon ir pasistiepęs žiūrėjo, kaip bobutė, traukydama iš krosnies, mėtė niekotaitėn karštus slizikus.

— Bobule, duok man vieną sliziką, tą mažiuką mažiuką ... — neiškentęs paprašė anūkas.

— Kad karšti jie, anūkėli: apdegsi rankeles.

Vaikas paleido sijoną ir užėjo iš kito bobulės šono, kur stovėjo niekotaitė, ir išsitraukė patikusį jam sliziką, bet tasai buvo tikrai karštas. Vikčiukas, pūsdamas jį pilna burna, prispaudė rankove sliziką į pilvą, o kita ranka užraitojo marškinaičių sterblę ir sugriebė jon savo lobį ...

Linksmas, kad gavo sliziką, nubėgo į lovą, kur sėdėjo motutė. Ten pasistiepė ant josios kojos plaksno, kurį jam atkišo motutė, kaip lieptu užkopo ant lovos, atsigulė pasieny, už motutės pečių, ir ėmė gardžiai velėti sliziką.

Elena, Vikčiuko motutė, sėdėjo ant lovos ir supė už raikščių lopšį. Lūpos krutėjo — matyti, ji meldėsi, poteriavo. Akys, įsmeigtos vienon vieton, lyg ji stengėsi toli, kažkur už šaltos lygumų bekraštės, pamatyti, kažinką, buvo užsiašarojusios. Ji nieko nei matė, nei girdėjo, kas darėsi aplinkui, net kai pravirko lopšy vaikas.

— Elena, argi tu nematai, kad vaikas nusiklostė?

Elena apklostė vaiką margomis palelėmis, antklodėle ir supė toliau, bet vaikas nesiliovė verkęs.

— Užmik, užmik, vargdienėli mano mažas, užmik, našlaitėli, prisiverksi, bus dar laiko tėvelio netekusiam, kol didis užaugsi, — migdė jį graudžiai motutė; paskui ji užsigulė ant lopšio ir davė jam krūties ...

Durys prasivėrė; trobon įritavo šalto oro garai ar tiršta migla, pakriko pirkioje ir pranyko. Lyg debesy įėjo pirkion piemuo, apsirengęs kailiniais ir giliai ant ausų užsimovęs kepurę.

Jis grįžo iš pirties, kuri buvo net pačiam sodžiaus gale, toli nuo namų ir kitų ūkio trobesių.

— Ačiū už šilimą, — prabilo, įėjęs pirkion.

Jam niekas nieko neatsakė.

Nusirengęs piemuo išsiėmė iš stalčiaus šukas, sušukavo sau galvą ir, priėjęs arčiau į žibintį, ėmė trinti nagu, kas pasitaikė ant šukų.

Nelinksma buvo, gūdu ir niauru Rambio pirkioje. Gedulas ir skausmas skraidė aplinkui, šaipėsi iš tamsių kampų, šešėliais mirgėjo ant sienų ...

O kieme buvo šalta, žverbla ir tylu; tik tvoros traiškino nuo šalčio, bei kur nekur kartą kitą sulojo šuo ...

Suvyravo durys, ir pirkion įėjo senas Rambys. Jisai atsinešė šieno glėbį ir padėjo ant skobnių. Nusirengęs uždegė lempą, kuri buvo musių trėkte nutrėkta ir kabojo ties skobnių viduriu, ištaisė šieną, kad visur lygu būtų, ir užklojo balta paklote.

Vikčiukas jau sėdėjo kampe ir stebėjosi, ką tokio senelis daro.

Kada senelė atnešė ir pastatė vidury skobnių lėkštę, kurioj gulėjo kelios spalvotos plotkelės, vaikas neiškentė ir paprašė:

— Dieduli, duok man šitą raudoną.

Rambys atlaužė pusę plotkelės ir padavė anūkui, o visas kitas suplėšė į mažus kąsnelius.

Vikčiukas pavartė gautąją, apžiūrėjo iš visų pusių, dar pavartė ir atkando kartą kitą.

Paskui nubėgo į lovą, kur vis dar sėdėjo motutė ir supė migdė mažutį jo broliuką.

— Motute, motute, prilipo man ... — nusiskundė jis ir krapštė pirštu burnoje.

Senė Rambienė sunešė ir sustatė ant suolo visą dvylika valgymų, kuriuos kiekviena ūkininkė gamino kūčiai. Buvo čia ir silkės svogūnuose, ir žuvys, ir grybai, ir grucė, ir kisielius, ir slizikai, ir miešimas, ir daug kitų dar valgymų.

Senis Rambys kiekvieno valgymo atidalino, kąsnelį atlaužė, atkabino šaukštą ir krovė visa vienan dubenėlin, kuris stovėjo skobnių gale ant suolo. Visų valgymų paragavęs, dėjo juos atitinkamon skobnių vieton, kaip nuo seniausių laikų tėvų tėvai darydavo.

Anūkėlis jau vėl rymavo skobnių gale ir atsidėjęs stebėjosi, ką gi tai senelis daro.

— Dieduli, kam tu visko kabini tan mažiukan dubenėlin?

— Gyvulėliams, anūkėli. Težino ir jie, kad nūnai Kūčia, — paaiškino Rambys anūkui, ir širdį jam taip suskaudėjo, jog net susiraukė senis, lyg jiešmu jį kas nuvėrė. Atsiminė jisai, kad gyvulių jau nebėra, kad tvartai stovi tušti, ir nėra kas kūčia šerti. Visuose tvartuose vos viena nekemėžna karvytė užsiliko, kumelšė, kurią dvi savaiti atgal pirko už puskapį rublių, ir viena avis — štai ir visi gyvuliai.

Atsiminė senis, kokis jį nūnai apėmė skausmas, kai jisai šėrė šiuos savo gyvulėlius. Suplakė ėdžio glėbį ir be rezginių nunešė tvartan pamesti karvei ir aviai. Paskui pravėrė senis vieno tvarto duris — tuščia; o, būdavo, čia stovėdavo keturios karvės; dabar tik branktai ant saitų pakampėse kėpso, karves karas suėdė. Nuėjo kitan tvrtan — ir ten tuščia. Štai čia kampe stovėjo „Šarkė", marčios pasoginė; ją dar telyčaitę atsivarė. Sena jau buvo karvė, bet labai pieninga, ir parduoti jos gailėjosi...

O ten, kitame kampe, stovėjo „Grąžagalvė". Čia buvo atitverta vieta teliams. Ir ten dabar tuščia, o vasarą juk darže bėginėjo trejetas teliukų, dabar jų nei vieno nebeliko — ir juos karas suėdė.

Paskui nunešė šieno glėbelį arklidėn ir vos neapalpo senis, kaip jam širdį sugėlė. Tokio gyvulio, kaip pamena, jo arklidėje niekuomet dar nebuvo. Bet dabar geresnio negausi niekur, ačiū Dievui, kad nors toks yra.

O pernai šią Kūčios dieną čia stovėjo dvejetas arklių ir eržilas, kuris dabar po žiemos būtų buvęs ketvirton. Geras buvo kumelys, kito tokio niekur nesurasi. Davinėjo jam arkliapirkliai net pustrečio šimto... Gal būtų ir pardavęs, bet sūnus nedavė. Bijojo paskui, kad nepavogtų jo, ir naktin rakino dvejais geležiniais pančiais. Ir kodėl jis neturėjo būti geras, jei Jonukas, kur tik galėdamas, vogė avižas ir šėrė jį. Ne kartą už tai tekdavo jam nuo tėvo.

Ir atsiminė senis, kaip barė ir net mušti ketino Jonuką, atsiminė ir pagailo jam, kad dažnai barniu kankino savo sūnų. Kas gi manė, kas gi tikėjosi, kad jo tokis vargas laukia, tokis baisus likimas...

Pernai Kūčios dieną šėrė gyvulius pats ketvirtas, ir vyrų buvo pilna pirkia: du sūnu ir bernas samdininkas — visi kaip ąžuolai.

O kur jie dabar, vargdienėliai?..

Ir taip pagailo jam sūnų ir savęs, kad vienui vienas senatvėn liko kaip pirštas, jog vos nepravirko senis. Sukandęs dantis murmėjo:

— Ne man vienam, ne man vienam... Kitiems dar prasčiau... Dievas taip norėjo...

Nors lūpos kuštėjo šiuos nusiraminimo žodžius, bet širdis jų neklausė, ir senis juto, kaip sunkiau ji plaka, lyg maža jai buvo oro. Krūtinėje lyg katės draskėsi, ir ašaros veržėsi iš akių. Rijo ašaras ir stengėsi, kad ne-

pravirktų kaip moteriškas, o juo labiau stengėsi, juo labiau širdį skaudėjo. Net dantis sugriežė senis...

— Otgi neverksiu — ir tiek!..

Ir neverkė, nepravirko.

Gamino Rambys kūčią šeimynai ir gyvuliams, o šios nelinksmos mintys plaukė kaip bangos upėje, vienos kitas sekdamos, vienas kitas vydamos, ir graudūs jausmai ėdė jo širdį... Lovoje pas lopšį sėdėjo apsiašarojusi marti ir supė vaiką, o kampe pas lentyną senė Rambienė merkė miešiman slizikus, poteriavo ir dažnai šluostė rankove akis... Senis piktai žvairėsi į jas, nes jisai nekentė ašarų, o dar labiau nemėgo, kad tos ašaros jį verste vertė pravirkti. Dirstelėjo senis į verkiančią marčią, į savo senę ir lyg votį sau sužeidė...

— Na, eikite gi... — prabilo Rambys, pabaigęs savo darbą; patsai atsisėdo ant suolo, skobnių gale, kur sėdėjo jau daugel metų. Tą vietą jis užėmė tėvui mirus. Manė, kad užims ją vyresnysis sūnus, tik jam mirus.

Atsisėdęs senis paėmė plotkelės kąsnelį ir persižegnojo...

— Teleidžia Dievas sulaukti geroje sveikatoje linksmesnių Kūčių, — prabilo jisai ir atkando plotkelės.

Piemuo ir Vikčiukas sėdėjo už skobnių ant suolo, moterys susėdo ant uslano. Skobnys buvo didelės, ilgos, pagamintos didelei šeimynai, ir gūdu buvo vos keliems užu jų sėdėti.

Visi valgė plotkeles tylėdami. Tik skala pas krosnį traiškino, ir šešėliai mirgėjo ant sienų.

— Kur mūsų vaikeliai dabar? Kas jiem, Dievuliau, kūčią pagamino? — neiškentusi graudžiai prakalbėjo Rambienė. — Gal jų nei gyvų nėra, gal jų tik kaulelius jau vėjas purto!

Ir ašaros nukrito iš senės akių kaip rasa, nuriedėjo per senus, surūkusius, garankščiuotus veidus net šaukštan.

— Ar gal, Dievuliau, sužeisti kažkur pagalbos šaukiasi ir prisišaukti negali?.. — pravirko marti.

— Ar nenutilsi tu!.. — rūsčiai subarė ją senis.

Elena, kaip buvo atsikandusi silkės kąsnį, taip ir paspringo juo. Metė šaukštą ir, užsidengusi delnais akis, nubėgo į lovą. Ten įkimšo pagalvin veidą, sustriūbavo, užsikvatojo, verksmu paspringo, drebėdama visu kūnu.

Neiškentė dabar ir Rambienė, paleido balsą ant visos pirkios, numirėliškai marčiai pritardama, raudodama.

Vikčiukas, pamatęs, kad motutė verkia, ir bobulė verkia, susirangė kampe ir gailiai uždainavo, trindamas kumščiukais ašarotas akis, o lopšy jam pritarė mažas broliukas.

Tik vienas piemuo, padėjęs šaukštą, dairėsi į visas šalis ir svyravo, ar ir jam verkti, ar ne.

— Ar nesiliausite staugusios! — šūktelėjo Rambys ir piktai trenkė šaukštą vidurin skobnių.

— Suvalgyti neduodate kūčios! .. Ir be jūsų staugimo sunku! — pasisakė tyliau.

Jaučia senis, kad gerklėje lyg kažkokis kamuolys kopa vis augščiau, augščiau, tojoja, smaugia ... Vienas akimirksnis — ir pravirks senis, kaip net moterys neverkia. Stvėrė Rambys kepurę, kailinius, lyg labai įpykęs, trinktelėjo durimis ir nuėjo priemenėn. Ten pasirėmė į ušėką, prikniubo ir užstriūbavo taip, jog net sena krūtinė sudiegė.

Pajuto sena Rambienė savo vyro skausmą, suprato, kad širdies skauda išvijo iš pirkios, ir išėjusi viena ranka apkabino jo kaklą, o kita glostė jam galvą, tarytum ramino savo mažą anūkėlį ...

— Tai Mariute, prisigyvenova! Auginova vaikelius ir senatvėje likova du vienu kaip pirštu ...

* * *

ANTANUKO RYTAS

Antanukas labiausiai myli savo senelę. Nei savo motutės, nei tėvelio, nei ko kito jisai tiek nemyli, kiek savo seną seną senelę. Ir kur nemylėsi! Motutė dažnai Antanuką subara, kaikada net kumštelėja supykusi, o senelė niekuomet jo nenuskriaudžia. Joje Antanukas randa tik meilę, ji didžiausia ir uoliausia jo užtarytoja ir gynėja.

Tėvelio Antanukas tiesiog bijo. Kodėl, patsai nežino. Gal todėl, kad jį rečiausiai mato, gal todėl, kad tėvelio visi kiti irgi bijo ir klauso kiekvieno jo žodžio.

Kai supykusi motinėlė ar net patsai tėvelis nori Antanuką nuskriausti, jisai visuomet turi uoliausią gynėją — savo seną senelę. Jei tik Antanukui sunkioje padėty pavyksta pasislėpti už jos sijono, jisai jau ramus, nes žino, kad ten jo nepasieks nei motinėlė, nei net tėvelio sunki ranka. Ten Antanukas visai nesibijo, nors labai būtų įpykusi motutė, baisiai grasytų tėvelis.

Antanukas ir miega su senele vienoj lovoj. Kada ji gula ir keliasi, Antanukas retai tejunta. Bet nūnai jisai tuojau nubudo, kai tik senelė pabudus atsisėdo lovoje ir ėmė klostyti Antanuką iš visų pusių.

Nubudęs Antanukas praplėšė akis, pasiraivė ir, nejusdamas šalia savęs senelės, ištiesė rankutes ir ėmė aplinkui grobstyti.

— Užmik, užmik dar, mano mažas anūkėli. Matai, dar visai tamsu, — kuždomis įkalbinėja senelė ir dar labiau jį klosto antklode.

Antanukas ištiesė rankutes ir, sugriebęs nusilenkusios prie jo senelės kaklą, apkabino ją ir pabučiavo. Paskui pasivertė ant kito šono ir apsimetė, kad jau miegąs.

Senelė nulipo nuo lovos, pataisė suknelę, ištraukta iš pagalvio skarele susirišo galvą ir nuėjo į krosnį. Antanukas girdi, kaip senelė pas krosnį grobsto šalą, kad uždegtų ugnį.

— Trakšt, trakšt... — girdi Antanukas: tai senelė laužo skalas, kad būtų lengviau įžiebti užsiplaiskanojusį nulaužtą skalos galą.

Antanukui baisu vienam gulėti lovoj. Jam vaidenasi, kad pirkios vidury stovi kažkas kaip arklys ir linguoja galva. Visur kažkas knarkia. Antanukas apsikloja antklode galvytę ir ima tyliai šaukti senelę.

— Mik, mik, anūkėli! Aš čia, aš tuojau įpūsiu ugnelę, bus šviesu, — ramina ji Antanuką.

Išgirdęs šnabždantį senelės balsą, Antanukas visai nurimo. Jis iškišo iš po antklodės galvytę, pasivertė ant kito šono, į tą pusę, iš kur girdėti senelės balsas, ir pravėrė akis. Nors baisu žiūrėti tamsumon, bet jau ten nieko, kas jį gąsdintų, nemato. Įsižiūrėjęs savo šviesiom akutėm, Antanukas vos vos matė, kaip senelė stovi prie krosnies, knaisioja „duobėje" ir grobsto užsilikusias dar ten mažas žarijėles vienon krūvelėn. Antanukas mato, kaip senelė prispaudė žarijas skalų galais, kad papūtus jos į šalis nenulekiotų, pasilenkė ir, prikišus raukšlėtą veidą į pačias žarijas, ėmė pūsti ...

Antanukui gražu ir linksma žiūrėti, kaip senelė pučia ugnį. Jos veidas toks nuostabus atrodo, lyg spinduliuotas, ir nuolat keičiasi. Antanukas tai aiškiai mato visą jos veidą, skalas ir jas prilaikančius senelės pirštus, tai vėl visa temsta, ir jis vos vos mato atsikišusias senelės lūpas. Kada ji pūstelėja smarkiau, žarijos šviesiau sužiba, ir aplink senelę Antanukas mato didelį įvairių spalvų ratą. Nuo to rato į visas šalis trykšta spinduliai, kurie nuolat keičiasi, dreba, mirga, didėja, tai vėl mažėja ... Antanukui įdomu, ar senelė mato tą ratą. Keista, kodėl ji nemėgina, jo pagauti?..

Ugnis įpūsta, skalos užžiebtos, ir senelė jau kemša vieną žibintuvan, kuris riogso pirkios vidury, kitą mažan žibintuvėlin, pakabintan prie kamino. Antanukas nusigręžia, vėl ima snausti ir pagaliau užmiega ...

Kai Antanukas nubudo, krosnis jau buvo pakurta, puodai sukaisti. Moterys vienos dar dairėsi aplink krosnį, kitos jau sėdėjo ant suolo ties žibintuvu ir verpė. Vyrų pirkioje jau nebebuvo — jie, vos tik užsikėlę, išėjo kluonan kultų.

Gaidys pakrosnėje rėkia visa gerkle, nežina, kurį jau syk. Jis, budintojas, Antanuką ir pažadino ...

Antanukui nesinorėtų dar keltis: taip šilta ir jauku gulėti lovoje, iš visų pusių apklostytam antklode, kailiniais, ir snaudžiant klausyti, kaip treška deganti skala ir durzgia rateliai. Bet pažiūri Antanukas į vieną langą, kuris greta lovos, į kitą, kuris tiesiog lovos gale, ir baisu jam: langai tokie tamsūs, o už tų langų kažkas baisus baisus vaidenasi. Nors Antanukas nežino, kas ten gali būti, bet jaučia, kad ten už langų stovi kažkokios nepaprastos esybės, grasančios jam pavojumi.

Ir Antanukas, dar gerai nenubudęs, trindamas kumščiukais akis, sėdasi ir sprunka nuo lovos žemėn.

Senelė jau sėdi savo priprastoj vietoj — ant kulbelės šalia krosnies ir, seilindama pirštus, verpia plonai plonai geriausius linelius.

Senelei gerai ten sėdėti — ir nuo krosnies šilta, ir puodus ji mato: nenubėgs, nepervirs niekas ...

Nulipęs nuo lovos, Antanukas strikt prie senelės. Pribėgęs apkabino ją rankutėm už liemens.

— Ko taip, anūkėli mažas, anksti užsikėlei? — klausia jį senelė, liovusi verpti ir glostydama raukšlėta ranka Antanuko galvelę.

Antanukas nieko neatsako, tik glaudžia galvytę į jos kelius.

Senelė užsuko verpstoką ant ratelio, kad tasai nenuvirstų, atsikėlė, paėmė Antanuką už rankutės ir nusivedė į suolelį po lentyna. Ten buvo du kibiru šalto šalto, vos tik iš šulinio pasemto vandens. Pasėmusi pilną kaušelį — „belčių" — vandens, senelė prausia Antanukui pirmiausia rankutes, paskui veidą. Antanukas prunkščia, jam šalta, nemalonu, jis norėtų praustis ir kam kitam jis niekuomet nesiduotų, bet ką padarysi, kad jį prausia pati senelė, kurią jisai labai labai myli...

Nupraususi kaip ėriuką, senelė veda Antanuką į skobnis ir, nutraukusi nuo duonos kepalo rankšluostį — „taračkinį", ima šluostyti jam pirmiausia burną, veidus, paskui rankutes.

Rankšluostis storas, šiurkštus, Antanukui veidą skauda, žandai dega, norėtųsi bėgti ar bent verkti, bet jis tik žiūri senelei į akis ir skundžiasi.

— Bobule, greičiau! Man šalta.

— Nieko, anūkėli, pakęsk. Priekrosny sušilsi, — ramina senelė ir dar drūčiau trina rankšluosčiu jam veidus.

— Bobule, man skauda! — skundžiasi drebėdamas Antanukas.

— Nieko, anūkėli, pakęsk. Baltesnis būsi, Dievulis geriau mylės.

Ir anūkėlis kenčia. Ne dėl to kenčia, kad jį Dievulis labiau mylėtų, bet kad to nori senelė.

Nušluosčiusi rankutes, senelė vėl apklostė rankšluosčiu duoną ir nuėjo į krosnį. Paėmus iš kampo skujinę, nušlavė priekrosnį, paruošė ten prie stulpelio, po pačia krosnies kakta, Antanukui sėdėti vietą, sąšlavas sušlavė krosnin ir pastatė skujinę kampan.

Nors Antanuko veidai dega kaip ugnis, bet jam rodosi, kad burna dar šlapia, kad pasmakrėje šalta, kad senelė dar nevisai gerai jį nušluostė. Eidamas paskui senelę, jis dar šluostėsi marškinaičių sterble.

Vos senelė nuvalė vietą, Antanukas strakt ant kulbelės, nuo kulbelės ant priekrosnio ir jau sėdi jam pagamintoje vietoje. Ištiesė kojytes ir šildosi prieš krosnies liepsną.

Gera, jauku ir šilta.

Senelė irgi atsisėdo ant kulbelės, pataisė verpstoką ir pasitraukė arčiau į save ratelį.

Prieš pradėdama verpti, senelė ima Antanuko dešiniąją rankutę, vadžioja ją nuo kaktos į krūtinę, į kairį, į dešinį petį ir vėl į krūtinę — moko jį žegnotis.

— Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Dvasios Šventosios, amen, — kar-

toja Antanukas. Persižegnojęs suglaudžia delnus pirštais augštyn ir iškelia juos augščiau nosies, taip augštai, kad net Dievulis pamatytų.

Paskui Antanukas drauge su senele kalba poterius.

Neįdomūs jam tie poteriai, nuobodūs, nenorėtų Antanukas jų kalbėti. Bet ką padarysi, kad senelė liepia ir net neleidžia vieno žodžio praleisti.

Kur tik atmena poterių žodžius, Antanukas stengiasi prašokti senelę. Jis nori jai parodyti, kad jau daugel išmoko, daugel žino, o taip pat paskubinti, kad greičiau pabaigtų.

— Neskubėk, anūkėli, Dievulis supyks. Reikia iš lėto, aiškiai kiekvieną žodelį tarti, kad Dievulis viską girdėtų, — bara senelė savo anūkėlį, baigusį poteriauti. — Pamatys Dievulis, kad tu, poterius kalbėdamas, dairaisi į visas šalis, supyks ir neleis tau dideliam dideliam užaugti. Pasiliksi visuomet tokis mažutėlis kaip dabar.

Antanukas labai nori užaugti didelis, kaip tėvulis, ir bijosi, kad Dievulis tikrai nesupyktų. Tik jam nuostabu, kaip Dievulis gali iš dangaus pamatyti, kad jisai dairosi, jei kieme taip tamsu, jog net į langus baisu pasižiūrėti.

Antanukas dirstelėjo į langus ir nusiramino.

— Nebijau, nepamatys! — atrėžė jisai senelei.

— Vai, ką dabar tu kalbi? — lyg nusigando senelė. — Dievulis viską mato, anūkėli, ir viską girdi. Taip sakyti nereikia.

— Ištrauks tau Dievulis liežuvį per viršugalvį, — pagąsdino jį Elena, dvidešimties metų merga samdininkė.

Antanukas truputį nusigando. Kas bus, jei Dievulis tikrai supyks ir panorės jam traukti liežuvį per viršugalvį. Netikėti negalima, nes ir motutė jam nekartą taip grasė.

Antanukas pačiupinėjo viršugalvį, pakaušį, bet ten nesurado jokios skylutės, per kurią galėtų Dievulis ištraukti jam liežuvį.

— Dievulis reikia mylėti, reikia jo bijoti, — moko jį senelė.

Kad Dievulio reikia bijoti, Antanukas supranta. Jis jau seniai seniai Dievulio bijo. Dievulis tokis rūstus, baisus ir negeras. Bet kam jis mylėti, Antanukas visai nesupranta.

Tik gal taip reikia, kad senelė liepia. Juk ji viską žino, viską išmano...

Antanukas atsiminė vasarą, kada Dievulis supykęs visą naktį žvairavo ir taip baisiai žmones barė, jog net langai drebėjo.

Antanukas tada labai labai bijojo, verkė ir slapstėsi po antklode ir vis glaudėsi į senelės pašonę.

Visa tai atsiminęs, Antanukas nusigąsta ir pasižada, poterius kalbėdamas, nebesidairyti...

— Še tau, mažas mano anūkėli, pasistiprink, kad greičiau man didis

didis užaugtai! — Ir senelė kemša jam rankutėn geroką pyrago lustą ir saldaus pieno margam puodely.

Visa tai buvo jau seniai parengta senelės, dar Antanukui bemiegant.

Antanuko prašyti nereikia. Apžabojęs puodelį, geria jisai pienelį ir balta gardžia duona užkąsdinėja. Tenka pienelio ne tik jam, bet ir jo marškinėliams, kurie ant pilvo nuo pralieto pieno visai sušlampa.

Suvalgęs pyragą ir išgėręs pieną iki puodelio dugno, Antanukas saldžiai apsilaižė. Jis dar norėtų, bet žino, kad daugiau nebegaus: tik tiek jam šią naktį kiškutis prikepė.

Antanukas dar niekuomet nėra matęs kiškio, bet žino, kad jis mažiesiems vaikams labai labai geras: kas rytas jisai pagamina Antanukui baltos gardžios duonelės visą lustą. Kai tik kas grįžta iš kur, kiekvienas parveža Antanukui nuo kiškučio dovanų...

Antanukas labai norėtų tą gerą kiškutį pamatyti, bet nežino, kur jis gyvena.

— Bobule, o kur dabar kiškutis gyvena?

— Miške, anūkėli, laukuose.

— Kaip jis nesušąla? — stebisi Antanukas. Jis žino, kad dabar ore labai šalta.

— Jam Dievulis dovanojo šiltus šiltus kailinėlius. Jis, anūkėli, didžiausio šalčio nebijo, — aiškina senelė.

Vėl Dievulis, visur Dievulis. Koks gudrus tasai Dievulis. Net kiškučio, ir to nepamiršo. Matyti, tasai Dievulis tikrai geras, kad jis kiškučio pasigailėjo, to kiškučio, kuris mažiesiems vaikams tokią gardžią duonelę kepa.

Gardi, labai gardi kiškio duonelė!..

Antanukas surinko sterblėje gurinius ir įsidėjo burnon, nubraužė rankove sušlapusius ant pilvo marškinius, sugniaužė šlapią vietą ir pakišo po ja sausą marškinių dalį, kad pilvo neperštėtų, ištiesė kojas per visą priekrosnį ir šildosi.

Senelė tik verpia, tik verpia... Ratelis urzgia, tik urzgia...

— Bobule, kodėl dūmai eina per kaminą, o ne pirkion? — domisi Antanukas.

— Todėl, anūkėli, kad kamine yra skylė. Ji tai ir ryja dūmus, — aiškina senelė, nesiliaudama verpus.

Nors kamine maža skylutė, kurios net nematyti, o čia pirkion kaip vartai, bet senelės paaiškinimu Antanukas visai patenkintas. Nukreipęs galvytę į augštą, vos kaminan neįlindęs, stengiasi Antanukas pamatyti, kokia toji skylė, kuri dūmus ryja.

Jam jau vaidenasi, kad ten augštai, ant stogo, ties kaminu, tupi kažkas kaip katė, ir vis ryja, vis ryja dūmus.

— Nelįsk, anūkėli kaminan, nežiūrėk į viršų — akutes užsikrėsi, plaukučius nusvilsi, — persergsti jį senelė.

— Bobule, o kam toji skylė ryja dūmus? — vėl domisi Antanukas.

— Kad pirkion nerūktų, anūkėli. Taip jau Dievulis padarė.

Antanukas vėl stebisi, kokis gudrus Dievulis. Jis viską moka, Jis viską žino.

Antanukas norėtų nors vieną vieninteli sykį pamatyti tą Dievulį, kurs tokis gudrus, bet taip, kad Dievulis nematytų, kai Antanukas į jį žiūrės.

Antanukas jau žino, kad tasai, kuris ant sienos kabo, tai ne patsai Dievulis, tik kažkokis kitas. Irgi Dievulis, bet ne tasai, kuris gyvas, viską mato, viską žino, kurio visi bijo...

Tasai gyvena augštai, augštai, ten — danguje...

Antanukas užsimerkė ir įsivaizdavo, kaip jis žiūrės į Dievulį...

Čia Antanukui mintys nutrūko. Į krosnį priėjo Elena, apgręžė puodus, pastūmėjo juos arčiau ugnies.

Betūpčiodama aplink krosnį, netikėtai paspyrė koja pakrosnės dureles, ir viena kita višta pro jos kojas ėmė veržtis pirkios vidurin. Elena supyko, paspyrė vištas koja taip, jog tos net sukudekino.

— Tai jūs čia man sprausitės, varlės! — sukeikė Elena ir užspyrė dureles pagaliu.

Vištos, pastumtos koja, sukudekino, gaidys joms atsiliepė.

— Kam tu jas stumdai koja? — subarė Eleną senelė. — Užgausi, dar kiaušinius ims lieti.

— Neims jų galas, — atkirto Elena: — ko lenda.

— Lįstai ir tu, kad tave ten patupdytų, — atsiliepė Antanuko motutė. — Mato šviesą ir lenda.

Antanukas klauso ir domisi. Jis vaizduojasi sau, kaip ten, pakrosnėje, vištukėms tamsu ir baisu, o pikta Elena neleidžia joms išeiti į šviesą.

Antanukui pagailo vištukių.

— Bobule, kam Elena skriaudžia vištukes? — klausia jisai senelę.

— Negerai daro, anūkėli. Dievulis ant jos užpyks, kad ji plūstasi, nupjaus jai, begėdei, liežuvį.

Antanukui patiko, kad Dievulis nubaus Eleną. Teneskriaudžia ji vištukių. Dievulis geras. Teks jai, begėdei, už vištukes.

Antanukas sau vaizduojasi, kaip Dievulis ateis pirkion, rūsčiai rūsčiai dirstelės į Eleną ir paklaus:

— Kam tu nuskriaudei vištukes ir plūdai jas?

Elena nusigąs ir nežinos, kas sakyti Dievuliui. Tada Dievulis išsiims didelį didelį peilį ir lieps Elenai iškišti liežuvį...

Dievulis senas, rūstus, baisus, su ilga barzda... Elena verkia, prašosi,

dreba, bet Dievulis nieko neklauso, ištraukė liežuvį, šmaukšt peiliu ir nupjovė...

Kraujas varva iš žaizdos, Elenai sopa, ji nieko nebegali pasakyti, tik balbatuoja, lyg kirkindama ką.

O Dievulis taip rūsčiai jai sako:

— Neplūsk vištukų, nesipravardžiuok!..

Elena taip verkia, taip verkia. Jai taip skauda, taip sopa, o visi tyli, nusigandę...

Nusigando ir Antanukas. Jis iškišo liežuvį, pačiupinėjo pirštu, ar dar sveikas, ir truputį iš pačio kraštuko įgnybo.

Skauda!

Antanukui pagailo Elenos, o ant Dievulio jis labai supyko, kada įsivaizdavo sau tokią baisią Elenos skriaudą. Antanukas jau visai pamiršo, dėl ko ją Dievulis nuskriaudė.

Kokis žiaurus, kokis piktas tasai Dievulis, jei jis nori taip skaudžiai Eleną nuskriausti. Kad Antanukas būtų tokis didelis kaip tėvulis ar bent kaip Kastantas, jis niekuomet neleistų Dievuliui liežuvio Elenai pjauti!..

Tuo metu, kada Antanukas taip graudinasi Elenos likimu, toji visai rami, lyg jai nerūpėtų, kas jos laukia. Ji sau ima iš pakrosnės malkas ir meta krosnin vieną pagalį, kitą...

Pasipylė kibirkštys kaip bičių spiečius. Antanukui net baisu, kad kuri nors nekristų ant jo ir neapdegintų jam kojų...

Jis pasitraukė arčiau į senelę, surangė kojytes ir paslėpė jas po marškinaičiais.

Pasitraukęs šalin, Antanukas seka žibančiom akutėm, kaip kibirkštys skrenda augštyn. Jam įdomu, kur jos skrenda, kur dingsta?

— Bobule, kur tos visos kibirkštutės lekia? — klausia jisai senelę.

— Jos dangun skrenda, anūkėli, dangun, kad papasakotų Dievuliui, ką apie Jį žmonės mano, — aiškina jam senelė.

Antanukas labai nusigando, kad Dievulis dabar viską sužinos, ką jisai apie Jį galvojo.

Nusigandęs jis dar arčiau pasitraukė prie senelės.

Koks keistas tasai Dievulis. Antanukas Jo labai bijo! Vai, kaip bijo!..

Kažin, ar ir senelė Jo bijo? Gal ir tėvulis?

Kas kas, o tėvulis, tai jau — ne! Jisai nieko nebijo, tik jo visi.

Antanukas atsiminė, kaip vakar Elena sugurino geležinį puodą. Kiaurą dieną ir ji, ir motutė, ir visi laukė tėvulio, iš Alytaus parvažiuojančio, ir visi bijojo, kad jisai labai nubars visus.

Tėvulis parvažiavo vėlai vakarą ir parvežė jam gardžios gardžios kiškio duonytės.

— Bobule, o kur kiškelis duonelę kepa, kad jis pirkios neturi?

Senelė kurį laiką nieko nesako, tyli, nes anūkėlis savo klausimu ją taip staiga užklupo, jog nežinojo, net kas jam atsakyti.

— Jis, anūkėli, turi po krūmeliu sau krosnį išsikasęs.

Antanukas patenkintas. Jis sau vaizduojasi krosnį po dideliu krūmu. Aplinkui sniegas, šalta, o po krūmu kūrenasi krosnis, ten tupi kiškutis ir kepa mažiems vaikams duonelę.

Antanukas jau nesykį matė, kaip senelė dar iš vakaro raugė didelėje dėžėj duoną. Kitą dieną anksti, vos tik užsikėlus, Elena, pasiraitojus rankoves, kumščiais minkė duonelę ir beminkydama šluostė alkūne prakaituotą veidą. Paskui, visai jau išaušus, motutė darė iš tirštos tešlos didelius kepalus, dėjo ant ližės, prausė vandeniu, o tėvelis nešiojo ir šaudė krosnin.

Antanukas dabar sau vaizduojasi, kad kiškutis, kaip ir tėvulis, nešioja nuo dėžės į krosnį ir šaudo baltus duonos kepalėlius.

Tik Antanukui dar toptelėja klausimas, kas gi kiškučiui tuos kepalėlius daro, kas gi jam duonelę minko?

Galvoja Antanukas ir atsakymo surasti negali. Bet kam gi yra senelė, kuri viską žino.

— Bobule, o kas kiškučiui minko ir kepalėlius daro?

— Lapukė, anūkėli, lapukė.

Aha, dabar jau Antanukas žino. Toji gera lapukė, matyti, kiškučio motutė.

— O iš ko lapukė duonelę daro? — domisi toliau.

— Iš kvietinių miltų, anūkėli.

— O iš ko kvietinius miltus daro?

— Iš kviečių, anūkėli. O kvieteliai lauke auga. Kiškučiui kvietelius vėjelis sėja, lietutis paliedinėja, žemelė augina, saulė nokina, šarka uodega pjauna, žvirbleliai grūdelius renka, meška mala, lapukė duonelę maišo, kiškutis kepa, o maži vaikeliai valgo. Ar dabar jau žinai, iš kur yra kiškio duonelė?

— Žinau, — rimtai sako Antanukas.

Antanukas gerai atmena vasarą, kai jis dažnai nueidavo su senele laukan, nešdami pjovėjoms valgyti. Primena augštus siūbuojančius rugius, per kuriuos meška risdavosi. Taip bent jį gąsdindavo. Tik meškos jis niekuomet nematydavo. Nematė jisai nei kiškučio, nei lapukės. Tik girdėjo, kai jam senelė daineles dainavo, kad „lapukė lengvapėdė linelius ravėjo, o kiškutis vargdienėlis pėdelius nešiojo". Tai jie, matyti, tada ir duonelei pėdelius gamino! Dabar jisai jau viską, viską supranta.

Atsiminė Antanukas, kad ir apie mešką senelė daugel daugel jam pasakojo gražių pasakų.

— Bobule, pasek man pasaką! — prašo jisai senelę.

— Seku seku pasaką, kremta vilkas ašaką, kremta ryja, nepraryja ir užspringsta, — erzina jį Elena.

— Ne tą, aš tokios nenoriu, — pyksta Antanukas. Elena juokiasi, patenkinta, kad suerzino Antanuką.

— Tupi vilkas ant kelmelio, koja dantis krapšto... — erzina ji toliau vaiką.

Antanukas supyko, suraukė kaktytę ir graso jai kumščiuku.

— Na, na! Tylėk!..

— Nekirkink, begėde, vaiko. Mazniule! — pabarė Eleną senelė.

— Kokia tau pasakyti pasakėlė? — klausia ji anūką.

Antanukas tiek jau jų buvo girdėjęs, jog nei vienos dabar neprisimena, visos jam susipainiojo mažutėje jo galvytėj.

— Kur gražiausia, gražiausia, bobule! — prašo jisai ir slenka dar arčiau prie senelės .

Senelė sustabdė ratelį, pasitaisė ant galvos skarą, paskui atleido verpstoko raikštį, perrišo, pataisė kuodelį, paseilino pirštus ir vėl ėmė verpti.

— Už jūrių, už marių, už mėlynųjų yra, anūkėli, tokia šalelė, kur saulelė skaisčiau šviečia, paukšteliai linksmiau čiulba... — ima pasakoti senelę pasaką.

Ji pasakojo apie mažąjį Jonulį, apie jo vyresniąsias seserėles, apie jų žiaurią pamotę, kuri Jonulio nekentė ir pasmaugti norėjo. Būdama gudri ragana, gilia nakčia ji pavertė Jonulį juodu ėriuku, nunešė tvartan, avinėn, ir paleido tarp mažų avinėlių.

Visi ėriukai buvo balti, gražūs, tik vienas Jonulis buvo juodas. Visi ėriukai avinėje linksmai šokinėjo, tik vienas Jonulis buvo nuliūdęs. Jis pas dureles stovėjo, gailiai verkė ir jaunų sesučių šaukė...

O tuo metu sesutės visur broliuko jieškojo — ir giriose, ir pievose, ir laukuose. Niekur nesuradusios Jonulio, jos dabar sėdėjo ant upelio kranto ir gailiai verkė manydamos, kad nuskendo jų mažasis brolelis giliam vandenėly.

Pasakoja senelė ir nemato, kad Antanukas seniai jau kumščiuku akutes trina, marškinių sterble ašarėles šluosto: gaila jam, labai gaila ir mažo nelaimingo Jonulio ir jaunų jo sesučių.

Vai, primins jisai visoms pamotėms ir tai, kuri taip Jonulį kankina! Teužauga tik jis didelis.

Kada senelė ėmė pasakoti, kaip ragana pamotė įkalbėjo tėvuliui papjauti ėriuką Jonulį, kaip Jonulis viską girdėjo, tėvulį peilį galandantį matė, bet į jį prakalbėti negalėjo, tik gailiai verkė, ašarėlės iš akelių jam byrėjo — Antanukas taip suvirko visa gerkle, jog net senelę nugąsdino.

— Ko dabar tu, anūkėli? — nusistebėjo senelė.

— Kad man Jonulio ga-aila! . . — bliauja Antanukas.

Senelė liovėsi verpus, nusigręžė į Antanuką, nušluostė jam prijuoste nosį, paskui akutes.

— Neverk, anūkėli, neverk, — tildo ji Antanuką: — negražu.

— Ka-am Jonuką papjovė-ė? — dar labiau verkia Antanukas.

— Dievaž, tu jam, motule, nepasakotai tokių pasakų, — prabilo Antanuko motulė, liovusi poteriavus, po kuodeliu ant suolo sėdėdama. — Tik vaiką kas rytas sugriaudini.

— Neverk, anūkėli, nereikia, — įkalbinėja senelė. — Jonuko niekas nepapjovė. Jis gyvas ir sveikas ant priekrosnio dabar sėdi, pirštu košę valgo.

Bet Antanukas vis dar nesiliauja verkęs.

— Tu man tik verk dar! — pagrasė motutė. — Pasikėlus kad nukulsiu, tai žinosi, kaip verkti. Begėdis!

Išgirdęs grasymą, Antanukas vėl traukiasi arčiau prie senelės.

— Nu-u! — sumykė jisai ir pagrasė pirštuku motutei.

— Negražu, anūkėli, motutei grasyti, — subarė jį senelė. — Dievulis pamatys, pirštuką kirmėlei lieps suėsti.

Antanukas nusigando ir nutilo. Dievulis baisus, su Juo maži juokai, o pirštuko gaila. Jam ir senelei bemiegant, lieps kirmėlei sugraužti jo pirštuką . . .

Antanukas ėmė vaizduotis, kaip jam bemiegant lips per pagalvį didelė plaukuota kirmėlė. Lips per plaukus, per veidą, per pečius, per ranką tiesiog į jo pirštą, apsistos ant pirštuko ir ims jį graužti. Tokią kirmėlą Antanukas mato vasaros metu ir tvora lipant ir lapus ėdant.

Įsivaizdavęs tokią baisenybę, Antanukas ūmai vėl pravirko.

— Ko dabar tu vėl verki, anūkėli? — klausia senelė.

— Kirmėlės bijau. Ji man pirštuką suės! — nusiskundė Antanukas.

Senelė vėl jį glosto, ramina.

— Mes jos neleisim, mes ją pamušim. Nunu jai, begėdei! — graso senelė nematomai kirmėlei. — Pamėgintų ji nuskriausti mano mažą anūkėlį.

Senelė nuramino anūkėlį, nušluostė jam vėl nosytę ir ėmė verpti.

Nusiraminęs visai Antanukas patraukė vieną kitą kartą nosim, lyžtelėjo liežuviu viršutinę lūpą, apžiūrėjo iš visų pusių pirštuką, kuriam grasė pavojus, paskui įdėjo jį burnon, paseilino ir drūčiai apšluostė marškinaičiais.

Apie Jonulį ir jo baisų likimą Antanukas jau visai pamiršo. Jo mintys nuskrido jau kur kitur, į tuos laikus, kai buvo šilta, gražu ir linksma. Antanukas tada matė daugel daugel kirmėlių, kurių nekentė, bijojo, ir mušė rykštuke, kur tik galėjo. Jam patikdavo tik grambuoliai, ypač balti, kuriuos tėvelis krėtė nuo klevo. Antanukas prisiminė, kaip jisai, su savo

vienaamžiais, manė juos jaučiais, pagamino patvory duobeles—tvartus ir kimšo tenai grambuolius. Bet tie mažieji jaučiai sėdėti nenorėjo tvartuose ir, kad ir kaip juos uždarydavo medžių šakelėmis, skiedromis, jie visuomet išlįsdavo...

— Bobule, o kam Dievulis duoda žiemą, kad ji tokia šalta ir negera? — klausia senelę Antanukas. —Ar kad ant žmonių supyksta?

— Kad žemelė, anūkėli, atsilsėtų. Ir jai, motutei, reikalingas, vaikeli, poilsis.

Antanukas kraipo galvytę, ir mąsto ir suprasti negali, kaip tai žemelei reikalingas poilsis. Ar ji ką daro, ar ji gyva?

— O kur toji žemelė gyvena? — klausia jis vėl senelę.

— Po mumis, vaikeli. Mes visi ant jos šaltos, motinėlės, krūtinės ir augam ir gyvenam...

Senelė dar kažką aiškina, bet anūkėlis vistiek nieko suprasti negali. Greit jis pamiršta ir apie vasarą ir apie žemelę.

— Elena, apžerk puodus ir įmesk kelis pagalius, o tai krosnis visai užgeso,— paliepė senelė. — Tuoj vyrai pareis, o puodai dar neverda.

Elena priėjo prie krosnies, įmetė kelis pagalius, paėmus iš kampo žarstiklį apgręžė puodus kitu šonu į liepsną, pastūmė juos giliau į ugnį ir apžarstė žarijomis.

Antanukas dabar sekė jos kiekvieną judėjimą. Jam buvo įdomūs ir puodai, ir žarijos, ir raudoni dūmai, kurie siūptelėjo iš krosnies, Elenai pagalius sumetus ir žarijas žarstant.

— Bobule, kodėl dabar dūmai raudoni? — kreipiasi jisai vėl į senelę.

Senelė ar negirdi, ar nežino, kaip suprantamai jai ir jam paaiškinti, kodėl dūmai raudoni. Ji nieko Antanukui neatsako, tik verpia sau, tik verpia, o ratelis net burzgia.

— Bobule, kodėl dūmai dabar raudoni iš krosnies eina? — klausia vėl Antanukas, truktelėjęs senelę už rankovės.

Senelė kurį laiką tyli ir nieko neatsako. Antanukas žiūri į senelę ir laukia.

— Dėl to, anūkėli, kad dūmai kruvini.

— O kodėl jie kruvini? — nesiliauja Antanukas.

— Tai iš malkų kraujas bėga, vaikeli. Elena sumetė juos krosnin, jie dabar dega, tai kraujas ir bėga, — aiškina senelė.

— Ar tai jiems sopa? — nesiliauja dar Antanukas.

— Sopa, anūkėli, visiems sopa. Ir medeliams, kai juos kerta, ir žolėms, kai jas pjauna, ir gėlelėms, kai skina, — aiškina senelė ir giliai atsidūsta. — Tik jie neturi balselio, negal pasiskųsti.

Visoje senelės balso intonacijoje buvo girdėti didžiausias užjautimas ir

medeliams, ir žolelėms, ir gėlelėms. Ji buvo giliai įsitikinus, kad jie žmonių skriaudžiami.

Antanukas klauso ir stebisi. Kaipgi tie pagaliai, kurie pakrosnėje guli, kuriuos Elena dažnai kirviu skaldo, gali būti gyvi? Juk jie nejuda, nerėkia, kai juos skaldo neverkia... Bet senelė sako, reikia tikėti — ji juk viską žino...

Antanukas norėtų sau įsivaizduoti, kaip sopa pagalėliams krosny bedegant, bet jo mintys blaškosi, šokinėja, kaip vasaros metu mažas paukštukas tarp žalių lapų...

Antanukas pamena, kad tada, kai dar buvo gražu ir šilta, senelis kirto daugel daugel beržo šakų, kuriomis paskui motutė ir Elena nukaišė visą pirkią, ir buvo gražu, gražu...

Kai senelis nukirto žemai vieną šaką, tai iš beržo ėmė kažkas varvėti. Bernaičiai čiulpė, ir Antanukas čiulpė. Buvo saldu ir kartu drauge...

Antanukui pasiklausus, iš kur tas vandenėlis berže imasi, senelė jam tada paaiškino, kad tai nuskriaustas berželis verkia, nukirstų šakelių gailisi...

Čia Antanukas atsiminė, kaip jis daugel daugel kartų laužė medžių šakas, braukė lapus, vogčiomis skynė daržely gėles...

Daugiau Antanukas to nebedarys, jei jiems tai sopa. Tik dilgėles tai jau kapos, kaip ir seniau kapodavo — ko jos tokios piktos ir taip skaudžiai gelia.

Ir bitės negeros, jos irgi kramtosi. Viena pernai skaudžiai skaudžiai įgėlė kojos pirštukan, ir Antanukas graudžiai, graudžiai verkė.

Negeros bitukės, nors jos gardų medulį moka daryti.

Antanukui baisiai pasinogėjo medaus.

— Bobule, aš noriu medaus! — staiga paprašė Antanukas senelę.

— Kas dabar tau, vaikeli, kad tu medaus užsimanei? — nusistebėjo senelė, nesiliaudama verpti.

Senelė kaikada vaišino Antanuką medumi, bet niekuomet anksti rytą. Kur dabar patamsėj jieškosi jam medaus.

— Man tik trupuliuką! Va, tiek nedaug! — rodo Antanukas pirštuko galą.

Neseniai pienelį gėrei — skaudės tau, mažam, pilvelį.

Antanukas dar nesiliauja prašyti, bet senelė medaus vis duoti nenori. Motutė ima Antanuką barti, net graso jį nukulti, ir — Antanukas ima verkti.

— Neverk, — baido jį Elena, priėjus vėl į krosnį: — išgirs laumė, išraus tave už plaukų per kaminą.

— Nebijau, neišraus! — atrėžė narsiai Antanukas, bet visdėlto pasitraukė arčiau senelės, savo gynėjos nuo viso, kas pikta.

— Pažiūrėsi, kad išraus. Tik verk ilgiau, — graso Elena.

Antanukas nutilsta, nuleidžia galvelę, lyg kurį laiką apie kažką mąsto. Elena, papildžiusi puodus, vėl nuėjo ir atsisėdo po kuodeliu.

Antanukas traukiasi dar arčiau prie senelės, visai slenka iš įprastos jam nuo seniau vietos ir rengiasi ristis žemėn.

— Sėdėk, anūkėli, sėdėk, — stabdo jį senelė: — ant grindos sušalsi.

— Aš bijau . . . — skundžiasi Antanukas.

— Ko tu bijai, anūkėli? — klausia jo senlė.

— Laumės bijau.

— Neklausyk tu jos, begėdės. Argi aš tave duosiu laumei? — ramina senelė anūką.

Bet Antanukas ritasi žemėn. Jam jau įkyrėjo sėdėti vienoje vietoj. Vistiek tuoj puodus ims kelti ir pravarys Antanuką.

— Begėdė, nugąsdino man vaiką, — bara Eleną senelė.

Antanukas eina, kur sėdi motutė, rangosi ant suolo ir lenda pro motutės pečius, ten, po kuodeliu.

Atsisėdo, susirangęs kojytes.

Girdėti, kaip vyruoja iš kiemo durys, ir kažkas smarkiai trepsi priemenėje: tai grįžta iš kluono kūlėjai . . .

* * *

G A L V A Ž U D Y S

I

Gera ganyti vasaros metu rugienoje kiaulės. Žolės kiek nori, kiaulės bėginėja į laukus, nei vartyti, nei suvarinėti jų nereikia, subėga visos vienon vieton, ten, kur gubos stovėjo, ir šnipinėja, renka sau grūdus. Varyk, nepavarysi jų iš tos vietos.

Du piemeniu, Žvairių Petriukas ir Juknių Mikas, guli sau pamiškėje pas griovį, gunčeles pasiklojusiu. Mikas, gulėdamas ant pilvo, drožinėja dūdelę rėknę, margina ją visokiais rėžiais. Ir rėknė gi jo! Viso sodžiaus piemenys pavydi jos, ne kartą net pavogti bandė, bet vis tik niekas tokios kitos nudrožti nemoka.

Ir rėknė gi tai: net keturiais balsais, vistiek kaip pirktinė.

Petriukas guli sau augštielninkas po didžiausia pušele, rankas užlošęs už galvos, ir klauso, kaip švokščia giria...

— Mikai, ar girdi, kaip miškinis medžių viršūnėmis bėginėja? Tarytum griaudžia. Štai arčau, arčiau... Ar ant mūsų užbėgs, ar šonu?..

Mikas klauso. Tikrai, ten, toli toli, sušvokštė medžiai taip tirštai, lyg kažkur toli sugriaudė, ir vis arčiau, arčiau, lyg kažkas bėga medžių viršūnėmis... Štai ir čia pušelė sušvokštė, šakos sukrutėjo, sulingavo, ir papūtė vėjelis.

— Tai vėjas, ne miškinis.

— Kalbėk! Skerdžius geriau žino. Kad vėjas, tai visur pūstų. Tai jis medžių viršūnėmis lėkdamas tokį triukšmą kelia — lyg vėjas...

— Tėvulis juokiasi. Sako, jokių miškinių nesą.

— Tavo tėvulis tiek ir išmano. Skerdžius daugiau žino. Štai, matai, laumės plaukai lekioja.

— Tai voratinkliai giedrą reiškia.

— Voratinkliai? Iš kur jų tiek imtųsi? Kodėl jie kitu metu nelekioja?

— Tėvulis kalba, kad laumę vyrai pramanė moterims gąsdinti.

— Ne, brol, ir laumių yra. Skerdžius patsai matęs. Jis daugel žino.

Mikas ir tiki ir netiki. Žinoma, skerdžius pasakoja tiesą, betgi ir tėvulis... Visi gi žino, kad jo tėvulis labai mokytas. Visas sodžius pamena, kaip jisai net kunigą pataisė. Skaitė kunigas laikraštį žmonėms, kalėdo-

damas pereitais metais, ir apsiriko, o tėvulis ėmė ir pataisė jį. Visi tada stebėjosi, o kunigas tai tik paraudonavo kaip putinas. Žinoma, paraudonuosi — gėda gi! Kunigas ir apsiriko!

— E, brol, negali būti, — tvirtai atrėžė Petriukas. — Kas gali daugiau mokėti negu kunigas? Vargonininkas, ir tas nepataisys kunigo.

— Pasiklausk kitų, jei manim netiki. Visas sodžius gi žino.

Ginčijasi piemenys, nejaučia nelaimės. Nei dabon nededa, kad eina Pliauga. Eina miškan, tegu sau eina, tik kam botagą nešasi?

Bet jau tik pažvelgęs į jo rūstų veidą, tuo pasakytai, kad neveltui botagas jo rankoje. Ir kurgi nepyksi? Pusę valandos vaikė daržuose kiaulę, kuri jam visą užuoganą bulbių išdėjo, nukniso... O piemenų — niekur nei gyvo garo.

Vaikė, vaikė, išvijo iš savo bulbių ir paliko svetimose.

Nei žodžio neištaręs, kai tik priėjo Pliauga į piemenis, tai ir sušutino juos botagu, vieną per pilvą, kitą per nugarą. Šoko piemenukai, lyg gyvatė juodu būtų įkandusi, vienas smuko miškan, antras per griovį laukuosna nudūmė. Net nustebo Pliauga, kur jiedu taip staiga dingo. Jis manė gerai juodu nukulsiąs, o dabar nerojo ir vieną kartą, kaip reikia, sušerti.

— Ak jūs, Erodai! Tai jūs čia gulėsite, o ten kiaulės bulbes knis! Aš jums! — grasydamas botagu rėkė Pliauga. — Parginsite jūs man namo!..

— Paptersi gaidį uodegon! — net verkdamas atrėžė Petriukas. — Juoza kuosa, kiaulių tekis beuodegis! — kirkino įpykęs jį toliau.

— Palauk, palauk, tepagausiu tik aš tave, nepraustaburni!.. — vis graso Pliauga, kurio vardas ir buvo Juoza.

Pagrasė botagu Pliauga ir nuėjo pamiške į kelią. Petriukas ilgai dar plūdo, kaip mokėjo, bet anas jau nedėjo dabon.

Piktas, net susiašarojęs, ėjo Petriukas dabar į daržus, rinko kiaulei akmenis ir krovė kišenėn. Pilvą svilino lyg ugnimi, ir stori marškiniai kas žingsnis žeidė jam skaudulį.

Petriukas nusijuosė juostą ir pakėlė marškinius: skersai viso pilvo, kur tik pasiekė botagas, raudonavo ringė.

— Kad tave perkūnas dievulis nudėtų ir tavo kiaulę drauge, kad tavo kaulus taip svilintų velniai!.. — keikė Petriukas.

Juo labiau keikė, juo labiau širdo Petriukas ant kiaulės ir vis didesnius akmenis kimšo kišenėn.

Priėjęs daržus, Petriukas pasikopėjo ant tvoros ir dairosi, kur toji prakeikta kiaulė, dėl kurios jam teko Pliaugos botago paragauti... O jos tik nugara juoduoja: arta ir nuarta, knista ir nuknista visas užuoganos galas. Ir vis prakeikta Kalpokų Žvynė. Tokia zuini prakeiktoji, jog vistiek jos

neprižiūrėsi, nors ir kažinkaip žiūrėtai. Nei tvoros jai nėra, nei vartų; kur priėjo, kaip arklys per tvorą — ir tiek! — Vakar išdėjo Lukšos bulbes, nūnai Juknio. Ir kiek kartų jau sakė Kalpokui, kad pririštų jai branktą. Bet kur tau?!.

Petriukas atsargiai, kad kiaulė nenugirstų, perkopo kiton tvoros pusėn, išsitraukė iš kišenės patį didžiausią akmenį ir selina, iš užpakalio užėjęs į kiaulę. Ji gudri piktagalvė: pajus — nei pavysi, nei botagu sudroši. Užvakar jiedu, kartu su Miku, mėgino ją nuilsinti; vaikė, vaikė, tik patys nuvargo, kiaulės gi nenuilsino.

Bet dabar, tepriselins tik, sužinos ji, kaip svetimos bulbės knisti.

Ir juo arčiau buvo kiaulės, juo drūčiau gniaužė Petriukas akmenį rankoje, pikčiau virė jo širdis, ir atsargiau selino jis.

Kiaulė, diegus berausdama, čiauškina sau bulbes, nei nejaučia, kokį Petriukas gamina jai kerštą. Priselinęs kad drožė abiem rankom akmenimi viduausin Žvynei, tai drožė!

Bet kiaulė net nesužviegė, tik pritūpus ant pasturgalio, iškėlė snukį augštyn, lyg orą uostydama, žioptelėjo kartą, kitą ir nugriuvo ant šono.

Petriukas ją botagu, botagu! Kiaulė sutribilavo kojomis kelis kartus ir liovėsi: guli sau, lyg ne jos šlaunis šutina botagas.

Toptelėjo Petriukui širdin, kad jisai užmušė kiaulę. Pražuvo jau dabar visa jo alga! Tai nukuls jį motutė, kai sužinos! Neturės dabar Kalėdoms nei batų, nei kepurės su mėlynu valiniu...

Nusigando Petriukas ir rėkdamas leidosi per kalnus namo.

— Vai-vai-vai, Dievuliau, Dievuliau!..

Taip verkdamas, prilaikydamas ranka kelnes, įsmuko jisai savo kieman.

— Kokis tave galas plėšia! Ko dabar tu čia rėki nesavu balsu? — klausia jį nusigandusi bobulė, sena Žvairienė. Ji vienui viena dabar namie, o visi kiti šeimiškiai lauke: kas rugius veža, kas avižas pjauna, o kas rauna grikius.

Bobulei jau rodosi, kad gal Šarkei, pieningiausiai karvei, kažkas atsitiko.

— Vaigi Kalpoko kiaulė išgaišo-o!..

— Tfu, kad tave galas! — spjovė bobulė. — Net visas kūnas pagaugais nuėjo. Maniau, kad Dievas žino, kas atsitiko ten: karvė puolė ar dega kur trobos.

— Vai, kad dabar primuš mane Kalpokas!..

— Nagi kam dabar tave Kalpokas muš? Ar tu kaltas, kad jo kiaulė padvėsė? Tekaunasi su Dievu, ne tave muša! Duos jam kas tave mušti!..

— Vai, kad aš jai akmenuku sudaviau. Ji Juknio bulbes kniso, mane Pliauga mušė, tai aš paleidau ją akmenimi, o ji dabar nuvirto ir guli, — verkia Petriukas.

Bobulė liovėsi trupinusi žolę, atsikėlė nuo suolo ir šluosto prijuoste rankas, pati nežinodoma, kam tai daro.

— Tai tu, galvažudy, ją užmušei?

— Dievaž ne, bobule! Aš tik akmenuku paleidau, aš visai nenorėjau...

Čia striūbaudamas, kaip mokėjo, išpasakojo Petriukas bobulei visa, kas atsitiko, kaip jie vakar, užvakar ir kas vieną dieną vaikė kiaulę iš bulbių, kaip veltui kasdien prašė Kalpoką, kad pririštų jai branktą, kaip juos Pliauga nupylė...

— Bėgsiu dabar pas motulę, namo! Aš vistiek dabar čia negyvensiu: užmuš mane Kalpokas, ir dar visą mano algą už kiaulę paims.

Bobulė nei kiek nesigaili Petriuko. Jisai žinomas galvažudys. Anądien nurinko kiaušinius iš gūžtų, o vakar apskynė pačias geriausias aguonų galveles. Tiesa, išsigynė, kad tai ne jis, bet jos jau neapgaus. Nors pikta bobulė, visdėlto bijo, kad jis nepabėgtų namo. Ką darysi, likęs be piemens šiuo metu, vasarai vos įpusėjus? Kur imsi kitą? O šitie ištvirkėliai, jiems kas? Metė ir nuėjo...

Todėl bobulė įkalbinėja, ramina Petriuką.

— Kas, vaikel, tavo algą jam dabar duos?!. Užmušei kiaulę — ima ją galas, bet tik niekas nematė. Ko brankto nepririšo!

— Niekas nematė... Tik gal Mikas...

— Tu gerai prigrasyk Mikui, kad jam suversi visą bėdą, jei jisai kam nors prasitars. Maža kas galėjo užmušti, radęs bulbėse.

Bobulė nutildė Petriuką, dargi ir užkąsti jam davė rūgštaus pieno ir, įdėjus duonkrepšin du agurku kaip jaučiu, nusiuntė vėl laukan pas kiaules.

— Skubinkis, vaikeli, greičiau, Matai, debesis kyla. Ten Mikas vienas nusigąs ir sulcis visas kiaules javuosna.

Petriukas jau ramus, eidamas per sodžių pliauškina botagu ir mėtydamas akmenimis erzina šunis.

Iš vakarų kilo augštyn mėlynas debesis, ir toli, lyg kažkur po žeme, griaudė.

Debesis visai jau buvo užgulęs, kad Petriukas grįžo pas kiaules.

Saulė dar nepasislėpė po debesiu, bet jisai greitai slinko, apguldamas kiaurą padangę, mėlynas, tirštas kaip siena. Griaudė vis smarkiau. Tuo sudūmė iš vakarų šaltas ir drėgnas vėjas.

Mikas varinėjo kiaules, verkdamas visa gerkle. Jisai labai bijojo griausmo, o dar būdamas vienui vienas tarpu laukų. Mikas skubino nusivaryti kiaules arčiau sodžiaus, bet kiaulės jo nelabai klausė: iš vieno šono pavers, pavarys arčiau į sodžių, kitam krašte jos vėl nukriko senon vieton.

— Ūdžiu namo, ūdžiu namo, ūdžiu-džiu-u!..— mėgino Mikas lėkdinti,

bet kiaulės, nepripratusios tokiu metu namo bėgti, nei nevengė jo ūdžiudžiavimų.

Mikas, pamatęs dabar Petriuką, labai nusidžiaugė, lyg diena jam giedriau būtų prašvitusi, bet visdėlto gerai išplūdo jį... Petriukas, nors kaltas, neliko, tačiau greitai susitaikė ir neiškentęs viską papasakojo Mikui, kuris jau ir, be to, žinojo, suprato, kodėl Petriukas, kiaulės neatvaręs, tiesiai namo nudūmė...

— Tik tu, Mikai, žiūrėk, niekam nesakyk.

— Žinoma, nesakysiu, — tvirtai atsakė Mikas. Jis tikrai manė niekam nesakysiąs.

— Kai sužinos, kad kiaulės nėra, suversim bėdą Pliaugai. Gal dar kas ir matė, kaip jisai vaikė ją iš bulbių. Pasakysim, kad jisai ir užmušė.

Mikas buvo labai patenkintas, kad jiedu taip atkeršys nelabajam Pliaugai, nuo kurio botago ringę ant nugaros jis dar ir dabar jautė. Tai susipeš jiedu su Kalpoku!..

Mikas net nusijuokė, kai pamanė, kaip smarkiai Kalpokas nubars Pliaugą, o gal dar net ausin kirs ar teisman patrauks...

Dabar abu greitai nusivarė kiaules net į patį sodžių.

Vėl papūtė stiprus šaltas vėjas, sukėlė dulkių, perkūnas sugriaudė su tokiu trenksmu, jog net gyvuliai, ir tie nusigando. Saulė pasislėpė, bet žvilgtelėjo dar kartą, antrą, pražiurbėjo, praskleidusi debesius, lyg atsisveikindama su pasauliu, ir pranyko. Tamsu ir gūdu pasidarė...

Krito vienas lašas, antras, ir pliūptelėjo lietus kaip iš kibiro.

Piemenys skubiai suvarė kiaules sodžiaus gatvėn ir patys nubėgo Žimkelio pirkelėn, kuri stovėjo pačiam sodžiaus gale. Kai tik siūptelėjo lietus, kiaulės žviegdamos leidosi visos bėgti namo.

Bangas greitai praslinko... Tuo skaudus lietus nustojo lijęs, nustojo ir griaudę... Tik toli toli vis dar ūžė audra, bet jau rytuose... Debesys praskydo, ir lijo tik retas lietukas.

Piemenys išlindo iš Žimkelio pirkios, ir, taškydami purvyną, ėjo vidukele, kur bėgo upeliai, ir eidami rinko geležėles.

Žvairių namas stovėjo arčiau. Mikas gi gyveno pačiam sodžiaus gale.

— Jei tu *nors* žodį išsižiosi, *vistiek negyvensi*... — pagrasė Mikui Petriukas.

Mikas, eidamas pro Kalpoko kiemą, matė, kaip Kalpokienė, pasikaišiojus suknelę augščiau klupsčių, viena ranka maišė lovyje kiaulėms žolę, kita mušė kiaules per snukius, atsigindama, kad neįlįstų be laiko.

Mikas, patsai nežinodamas kodėl, atsistojo ties vartais.

— Chy-i! — juokėsi jisai: — teta, chy-chi-chi...

Kalpokienė dirstelėjo į jį.

— Ko dabar tu šaipaisi, kas tave juokina?..

— O jūs kiaulės, teta, nėra... Žvairių Petriukas ją užmušė!..

II

Tuoj grįžo iš laukų ir visi šeimiškiai. Kokis gi darbas lauke po lietaus, kada javai kaip vanduo? Suriši pėdan šlapias avižas ar grikius, tai pėde ir sušus, nieku nueis.

— Tai tu, galvažudy, Kalpoko kiaulę užmušei! — užsipuolė barti Petriuką Žvairių Monika, septyniolikos metų mergina.

Petriukas net krūptelėjo išgirdęs. Nejaugi bobulė būtų pasakiusi? Ar kažkas matė?..

— Kas tau sakė?.. — klausia jisai bailiai.

— Kas sakė? Dar klausia! Kalpokienė visą sodžių sukėlė, tave keikdama.

Vaikas visai nusigando. Jau kad Kalpokienė žino, neišsiginsi.

— Dievaž, ne aš... — jau visai silpnai mėgina dar teisintis Petriukas.

— Vai išpers tau Kalpokas kailį, pamatysi galvažudy!

— Pasislėpk, vaikel, — staiga prabilo ir bobulė: — Kalpokas ateina. Matyti, Mikas papliauškino.

Vaikas, išsprukęs iš pirkios kaip ritynė, palindo už niekočios, kuri stovėjo priemenės kampe.

Kabalkstelėjo durys, ir priemenėn įėjo Kalpokas. Petriukas tupi už niekočios ir tik girdi, kaip tvaksi širdis. O ji plaka taip garsiai, jog, rodosi, visoje priemenėje girdėti. Kad tik tasai nevidonas Kalpokas neišgirstų! Primuš dar, iš čia jau neištrūksi. Vaikas ranka gniaužia krūtinę, užsitojęs, kad nekvėpuotų; tik širdis nesiliauja tvaksėjusi. Kas bus, jei išgirs?..

Bet Kalpokas nieko nenugirdo ir ramiai nuėjo pirkion.

Kai tik durys užsidarė, vaikas vienu matu išlindo ir iš priemenės stačiagalvėmis nudūmė į kluonus. Dabar jis jau nieko nebijo. Kad Kalpokas ir pamatytų jį, vistiek nepasivis ir nepagaus...

— Kur jūsų piemuo? — klausia Kalpokas, nenusiėmęs kepurės.

— Kam tau mūsų piemuo? — klausia jį Petrienė, lyg nieko nežinodama. — Prisėsk, svečias būsi.

— Nagi tas ištvirkėlis, žmonių išgama, užmušė mano kiaulaitę. Kaip inkstas buvo, — sėsdamas ant uslano ir nusiėmęs kepurę, skundžiasi Kalpokas. — Kad jo žemė nenešiotų, to galvažudžio!..

— Ar šitą, kuri riebi buvo, šitą žilą?

— Taigi, taigi... Kaip penimė buvo.

— Žmogau, užmuš tokis gizelis tavo žilą kiaulę!..

— Jau kad sakau, tai sakau. Aš žinau gerai. Patsai Juknys mano žmonai sakė... Jau aš jam galvą vistiek nusuksiu, tegu tik pateks jis mano naguosna.

— Dievaž, dėde, nebaidyk tu mums piemens! — neiškentė neįsikišusi kalbon Monika. — Kai jisai pabėgs, tu gi mūsų gyvulių neganysi. Ką gi mes tada darysime?

— Tiesa, tu nugąsdinsi jį, o mes liksime be piemens. Kad užmušė, teisman skųsk.

— Tegu jį šunys skundžia, ne aš. Ką tu gausi iš tokio elgetos? Ir žmonės gi dabar, ir samdininkai! Mesk žmogus viską ir eik nuo samdininkų, kur tave akys veda.

Ir ėmė čia vienas antrai skųstis, kaip dabar sunku ūkininkui, jei savo darbininko neturi. Samdininko dabar nei nekliudyk. Tik bėdos sau gausi, ne darbininką. Išdyko visi jie, be tvarkos. Tau jisai nuostolį daro, arba ir dirba, kaip šlapias dega, o tu su žodžiu bijok jam prasitarti, o ne — metė tave pačioje darbymetėj ir nuėjo... Ir viską tai padarė toji prakeikta Amerika, kad jau ji ten žemėn prasmegtų!..

Ilgai dar jie skundėsi ir pasakojo savo vargus, keikė Ameriką ir peikė darbininkus.

— O aš jūsų piemenį visdėlto nukulsiu, ir gerai kailį nušutinsiu. Tesučiupsiu tik kur nors, — staiga baigė savo kalbą Kalpokas atsikeldamas.

— Dievaž, nebaidyk! Tegu tik išbėgs. Atvarysiu visus gyvulius tavo kieman, ir gink patsai.

— Na, na, pamatysim... Likite gi sveikos.

Užsimovė kepurę ant ausų ir išėjo per duris.

Praėjo bertainis, lietus nustojo lijęs, debesys visai išsisklaidė, dangus nusiblaivė, ir saulė vėl pražiurbėjo. Dar buvo anksti, saulė dar augštai stovėjo.

— Moniute, bėk, pajieškok Petriuko. Kur jisai dingo? Tevaro kiaules laukan: dargi anksti.

Monika pasikaišė suknelę ir užsimetė skepetą ant pečių...

— Dabar jis užlindo kažkur, kad jo ir su ugnimi neberasi...

Už pusės valandos Petriukas jau varė, užėmęs nuo sodžiaus galo kiaules, pliauškino botagu ir erzino sodžiaus šunis.

— Vai-vai! Mergos, vaikai, varykite kiaules!..— šaukė jisai visa gerkle.

Arti Kalpoko kiemo Petriukas jau nebe tiek pliauškina botagu, nešūkaloja ir neramiai dairosi.

Štai Kalpokas, nešdamas dalgę ant beties, kopa per spragą iš daržo. Pamatęs jį, vaikas ne perkopo, bet pervirto per tvorą kitan daržan ir rituoja jau per batvinius, per kopūstus. Nors Kalpokas ir nemanė jo vyti, bet Petriukas atsigręžė tik pas kluonus. Mato, Kalpokas stovi pas tvorą ir graso jam pirštu.

— Vistiek aš tave kada nors sučiupsiu, galvažudy tu šiokis!..

— Na na, pagausi, kaipgi, tik lauk.

Ne tokis Petriukas kvailas, kad jį kas sučiuptų.

Ir nubrido Petriukas per rasotus daržus, iškopo tik sodžiaus gale lig pajuostės šlapias. Ten ir Mikas jau atsivarė kiaules. Nei vienos nepraleido Petriukas, atsistojęs vidugatvėje, kad nesušertų botagu.

— Kam dabar tu jas muši, ištvirkėli! — piktu balsu bara jį Martynienė, stovėdama darže. — Ar tu dūšios neturi, ar gal nekrikštytas, kad už niekų nieką taip gyvulius kapoji!..

Petriukas nei nedirstelėjo ton pusėn, lyg ne jį bara, sušėrė vieną kitą, pačias neramiausias kiaules, smagiai, kaip tik galėjo, jog tos net žviegtelėjo...

— Tai vaikelis, tai galvažudys! Kad tavęs žemelė nenešiotų!.. — keikia jį Martynienė. — Ir kam jisai tuos gyvulius kapoja?!.

Pasėjėjęs kelis žingsnius, Petriukas sugriebė akmenį ir paleido Rameikos gurbon. Šuo, matyti, snaudė, ir Petriukas jį labai išgąsdino, nes, išsprukęs iš gurbos, skalindamas nudūmė, peršokęs per tvorą, daržan. Petriukas palydėjo jį kitu akmenimi, bet nepataikė. Kai tik akmuo nukrito, šuo, per pasodninkus, per kopūstus pribėgo ir stvėrė jį dantimis, lyg akmuo, o ne Petriukas, kaltas būtų buvęs dėl jo išgąsčio. Petriukui labai patiko, kad šuo akmenis gaudo: jis kitą kartą jį sviedė akmenimi, bet šio jau visai šuo negaudė, tik lodamas nubėgo į kluoną.

— Va-va, ar nesilia-ausi m-mėtęs akmenimis! — žagsėdamas bara Petriuką Rameika: — Kopūstus išlaužy-žysi, ar dar lan-langą išdaužy-žysi!.. Nėra tau tėvo pasturgaliui iškapo-poti...

Tai tau ir žmonės! Akmens paleisti, ir tai negalima, kad tavęs nebartų...

— Vai, Mikai, varyki greičiau kiaules, ko snaudi! — rėkia Petriukas dabar ant Miko, nors tasai jau ir, be to, bruka jas kaip galėdamas.

Kiaulės, išėjusios iš gatvės, pakriko laukuose į visas šalis. Petriukas ir Mikas eina sau paskui, varinėja jas, mėtydami akmenaičiais. Kuriai pataikys, toji kiek pasibėgės, uodegą parangys ir vėl knisinėja sau šlapią, atlytą žemę.

— Tai tu pasakei Kalpokui, kad aš jo kiaulę užmušiau?!. — atsiminęs

Petriukas rūsčiai paklausė Miką, kuris paraudonavo kaip putinas. Jis nebijo Petriuko, tik jam buvo labai nesmagu.

— Die, ne aš!.. — teisinosi jisai: — kad aš taip gyventau, ne aš...

— Ne tu? O kas gi, kad ne tu?.. — ir pliaukš, pliaukš jį botagu per gunčelę.

— Ar aš žinau kas?.. Tik ne aš... — ginasi Mikas net užsiverkęs ir už botago visai nesitveria. Jis jau gailisi, kad išdavė sėbrą.

Petriukas, nors gerai žino, — bobulė jam viską išpažino — kad Mikas jį išdavė Kalpokui, tačiau spjovė ir, lyg patikėjęs, nuėjo šalin. Jis dabar visai nei kautis, nei pykti nebenori.

Ir kaip čia būsi supykęs, kad taip linksma širdy ir smagu, kad taip lengva. Oras tokis gardus, jog atsidusęs lyg duonos su medumi kąsnį suvalgai. Kvepia medumi, kaip pilnam bičių sodely. Visur, ant lapų, ant žolių, net ant sausų rugienos raižų, žverbla rasa, tvoros, akmenys žiba saulės spinduliuose, lyg pasidabrinti. Sodžiuje rėkia, čirškia, lyg bobos susirinkusios, žvirbliai. Padangėje blaška visose šalyse vieversių traliavimai. Ten, ant smeigos galo, kuri kyšo nuo Rameikos kraigo kluono, tupi kregždė ir rėkia, kiek jai leidžia jos mažutė gerklelė:

— Niekas tiek neėda, kaip šitie piee-menys! Namie ėda, laukan neša — kad jie išpū-ustų!

Petriukas neiškentė ir sviedė ją akmenimi, kuris sutarškė kraigan. Kregždė nulėkė. Nieko, primins dar jai Petriukas kada nors kitą kartą, nebekirkins ji piemenų...

Tokis galvažudys!..

III

Antroji jau diena, kai dangus apsiniaukęs, drengia. Vadinas, ruduo jau visai arti. Vasarą ūžia audra, griausmai, užtvinsta gatvės — už valandos, kitos vėl giedras, blaivus dangus, vėl sausa, linksma, ir saulė šildo. O dabar...

Miškas gūdžiai švokščia, pušelės siūbuoja, lyg marčios, anytos nubartos. Paukščio niekur jokio ne tik neišgirsi, bet ir nepamatysi. Jei tik, per šlapius krūmus bebrisdamas, išvysi starkutę, kuri, varsnas kitas palėkėjus, vėl pasislepia tankiose eglaičių šakose.

Šlapia, drėgna, liūdna dabar girioje...

Nelinksma ir pačiam sodžiuje nedarbo metu. Pirkioje nuobodu, kieme

purvynas, dranga. Kiek nori purvyno ir pirkioje; kas tik eina, kojom prineša.

Pikčiausia, kad darbas tavęs laukia, o tu sėdėk, rankas susidėjęs, jei landžioti pakampėmis nenori. Koks gi darbas lietuje: nei tau arti, nei tau šienauti.

Ir Kalpokas, niauresnis negu visada, pasiėmęs kirvį, nuėjo miškan. Nors skaloms vežimą sau pasidarys. Pasinaudos tuo, kad vakar eigulis išvažiavo viešnagėn; visdėlto auksinas kitas liks kišenėje. O ten jų taip maža, taip retai juos jisai temato ...

Eina Kalpokas paraiste, per apušyną. Už raisto gražus šilas, ištekinis. Neseniai eidamas juo, ir ten ir šian girdėjo kalančius medžią genius. O kur jau genys kala, ten, žinoma, yra sausamedžių. Sveikam šile genys nesilaikys ...

Eina ten Kalpokas ir godoja sau godeles. O jos plaukia jo galvoje liūdnos, kaip šioji drėgna diena, sunkios, kaip sušlapintas lietaus, dranga apsunkęs miškas, kaip jo, vargdienio ūkininko, buitis ...

Štai ir ruduo, reikės tuoj ir mokesčiai nešti raštinėn, o jisai skatiko prie dūšios neturi. Javai derėjo menkai, vasarojus pūna laukuose ...

O vėl kas iš tų javų, gal nauda iš jų kuri? Tik vienas vargas! Savo darbininko nėra, vaikai dar maži, o samdininkas ir brangus, ir naudos iš jo nėra. Jei patsai dirbi su juo drauge, dar kruta šiek tiek: gėda atsilikti, žmonės išjuoks. Bet nusigręži žmogus į šalį — tai ir stovi jau kaip kuolas tvoroje ... Nei sąžinės jis turi, nei gėdos ...

O lupa, kad brangiau, kad ko brangiausia.

— E, ir buitis gi ūkininko dabar! — sunkiai atsiduso Kalpokas. Manė, kad rudenį, Simajude, nors kiauliukšę parduos. Bet tas galvažudys Petriukas, tasai ištvirkėlis, dar vidurvasarį kiaulę nudėjo.

Ir gal ką gausi iš jo? Skųsk, jei nori. O nuo teismų šiais laikais saugok, Dieve! Pradėti bylinėtis pradėsi, paskutinio skatikėlio neteksi, o paskui kad ir laimėsi, gal gausi ką iš tokio elgetos?..

Et, bėda, ir tiek. Neskųs jisai jo, bet jau sučiupęs nupers kailį gerai, kad žinotų ir ilgai minėtų ...

Vai, nupers! Visą vasarą jam ruošia, bet, vai, paruoš!

O vėl kas iš to, kad ir nukulsi. Tik motina keiks, o savo buities tuo vistiek *nepagerinsi, mokesčių piemens ašaromis nesumokėsi* ...

Ir kur jisai ims mokesčius?.. Sunku ir gana ... Būdavo, lengviau žmonės gyvendavo, ir laukai geriau derėdavo, ir javas būdavo brangesnis, o darbininkas kur kas pigesnis. Kas ir kalbėti! Kad nors ir girių sargai, eiguliai. Ar tai seniai dar buvo tie laikai! Būdavo, davei žmogus penkis šešis auksinus — nors užsiversk malka, skalomis ... Prisiveži žmogus sau,

būdavo, tiek, jog per kiaurą žiemą kas vieną dieną vežimėlį parduodi miestely... Ir rudens metu uždirbi lotomis, rąstais, ir mokesčius apmoki.

O dabar, kur tau!.. Gerai, kad pačiam netenka žalių bulbių graužti, kad prikūrentoje pirkioj sėdi.

Kad ir miškas. Turėjo kadaise tėvai, kiek norėjo, kirto, vežė jį, pardavinėjo... Manė, kad jų vaikų vaikams užteks, pragėrė, niekais leido, žydams atiduodavo už pusbonkį, ištrėkė, kiek turėjo, iškirto...

O dabar žiūrėk žmogus į svetimą ir tik laižykis. Prašinėk eigulių, kaip didžiausių ponų, tūpčiok aplink juos...

Ir pikta ir liūdna, net kartu buvo gerklėje Kalpokui. Pagailo ir savęs, ir buities savo...

O čia miškas švokščia taip gūdžiai, lyg dainuoja kažkokią dainą, labai gedulingą, skundą kažkokį. Šlapi medžių liemenys stovi liūdni, lyg nebyliai, kurie žino ir pasakyti negali, kas įdomu būtų visiems žinoti...

Prisiminė jisai savo mažas dienas, savo motulę ir tėvelį, kuris, būdavo, šlapias pareina iš miško... E, guli jie dabar augštame kalne, dūlėja, šunta kaulai šlapioje žemėje...

Lyg gerklę kas užstojo, lyg kažkas vis augščiau ritos ir ritos, kamuoliukas kažkokis... Patsai nepajuto, kai ašaros iš akių nuriedėjo per veidą, ant gelsvų ūsų...

— Tfu, kad tave paibelis! Ir pasensiu ir vis kvailas būsiu! — nusikeikė Kalpokas ir, nusismaugęs nosį, apsišluostė šlapia rankove akis. — Apsiverkiau lyg mažas vaikas.

Čia apsidairė Kalpokas, lyg gėdydamasis, ar nepamatė kas jo verkiančio.

Ne, niekur nieko nėra. Tik ten toliau, raisto uodegoje, ligi pilvo klampioja karvės, subridusios balon, ir gaudo šėką.

Matyti, ir piemenys sėdi ten kažkur po pušele ar egle, gal ten ugnį susikūrę. Sunki ir jųjų buitis tokiam orui esant: sudrengia, sulyja kaip šunis.

Pasėjėjęs kiek, mato Kalpokas, kad stovi pakelėj, įsitraukęs gunčelėn, Petriukas. Jis atsirėmęs į pušelę, giliai įtraukęs galvą pečiuosna, nekruta, gal snaudžia stovėdamas. Pamatęs jį, Kalpokas net nusidžiaugė. Bet tai buvo pirmas pojūdis. Piktumo dabar jokio nejautė, ir mušti Petriuko nenorėjo. Kranktelėjo, nusikosėjo Kalpokas. Ar neišgirs Petriukas: ima jį dievai, tegul sau kuria. Štai, sudrengtas kaip šuo, o nepasigailės jo niekas, kai pargins namo, gal ir marškinių niekas nepermainys. Žinoma, samdininkas — nesavo vaikas.

Kostelėjo Kalpokas dar kartą, bet Petriukas nei dabon nededa, stovi sau, prisiglaudęs į pušelę — ir tiek...

Kalpokas jau manė šalimi nueiti, lyg nieko nematąs. Bet dar nepriėjęs arčiau, išgirdo, kad Petriukas taip verkia, taip verkia, net striūbauna, net dreba visas.

— Vai, ir ko gi tu verki? Gal skerdžius nukūlė?

Petriukas atsigręžė, dirstelėjo į jį. Išgąsčio ar baimės jo akyse nematyti nei ženklo, lyg čia stovėjo ne Kalpokas, kuris ketino jį nukulti.

— Par-paršiuko jūsų man gaila-a!.. Uk-uk...

— Tai kvailas vaikas. Mes jį seniai jau suvalgėme, o jisai dabar jo verkia. Tai kvailas gi tu!.. O dar bernas... Argi tu jį tyčiomis užmušei, ar ką?.. — tildo jį Kalpokas.

— Aš-aš, dėdule, tau už-u-žmokėsiu!..

— E, nekalbėk niekų, kvailiuti, — paglostė jo veidą Kalpokas ir nuėjo toliau...

* * *

VIS TOJI AMERIKA, KAD JI PRASMEGTŲ...

I

Prieš dvejus metus numirė Mikas Kasiulis. Jisai buvo žmogus drūtas, stiprus ir mirė visai netikėtai. Visą dieną šienavo Pilvingy, klampydamas baloj iki pilvo, juokavo su kitais šienapjūviais ir tampė iš balos kraštan tokias naštas, jog žmonės tik stebėjosi.

— Gal tu, brol, arklio jėgų turi? Jaunam iš vietos neatkelti tokios naštos!..

Patenkintas tuo, kad nustebino žmones, Mikas tik juokėsi.

— Senų laikų žmogus, ne šių dienų išklebėliai, — gyrė jį senesnieji.

Parėjęs namo, Mikas pavalgė rūgštaus pieno su šutintomis bulbėmis

— Na, bobule, pavalgiau kaip karalius, — nusijuokė Mikas, atsikėlęs nuo skobnių, ir paleido truputį juostos.

O kitą vakarą Kasiulis kaip ąžuolas, audros išverstas iš šaknų, gulėjo jau miręs ant lentos, nupraustas ir parėdytas. Numiręs jisai mažai buvo pasikeitęs, veidu raudonas kaip jaunas, nesubojęs, nenuliegęs... Žmonės stebėjosi ir atsikvošėti negalėjo, kad tokį žmogų būtų galėjusi giltinė taip greitai surangyti...

Negreit užmiršo Kasiulienė savo žmogų. Kelias savaites ji vaikščiojo, kaip vandens apsemta; darbas iš rankų krito, lyg jos būtų nutirpusios. Kur tik ėjo, kur tik pasivertė, ten mato tai šį, tai tą, kas vyro rankom padaryta ar vyrui priklausė.

Pamato, susijaudina ir apsiverkia.

Kaikada traukte traukė ją išeiti kieman, lyg jai kažkas kuštėjo ausin, kad išėjusi pamatys vyrą, tašinėjantį, kaip būdavo, skiedryne. Neiškentusi mesdavo darbą ir eidavo, tik nieko ten nerasdavo. Nueina skiedrynan, parymoja ant pasvirnės, paverkia, kol širdis palengvėja, ir vėl grįžta pirkion.

Per kelias savaites ir akys ėmė blogai matyti, ir sveikata susilpnėjo. Nors laikas darė savo įtakos, tačiau dažnai Kasiulienė juto, kad nėra vyro. Tai kokio reikalingo padaro surasti negalėjo — kaimynai išnešiojo, kai ji vyrą laidojo, — tai nepaklausydavo jos dabar, kaip būdavo, sūnus ir darbinin-

kai, tai daržų tvorose pamatydavo skylę, per kurią kaimyno paršai, sulindę daržan, pridarydavo žalos.

— Tai, Dievuliau, — dūsavo Kasiulienė: — kai nėra senos galvos, visur bloga.

Bėda ir gana, o aršiausia tai — sūnus. Nusidavė jisai nei į tėvą, nei į motiną. Abu jiedu buvo taupūs, šykštūs, skatiko išleisti nemėgo ir kad kokį auksiną sugauna savo naguosna, negreit jį paleidžia. Tėvulis buvo vikrus darbe ir į lauką uvėrus kaip žvėris. Kur tik galėjo kąsnelį gauti, ten ėmė, ir savo, žinoma, neapleisdamas. Per tai turėjo daugiau šero, daugiau ir gyvulio laikydavo; o kad gyvulys geras, geras buvo ir laukas, nes jisai mėgsta mėšlą. Nors Kasiulis turėjo tik pusę valako, bet supjaudavo, suimdavo iš lauko daugiau negu kitas valakininkas, nes jo laukai buvo geriausiai išdirbti, įmėžti.

Žmonės vadino jį turtuoliu ir manė, kad ir skatiko jisai gerai turįs.

Kasiulienė turėjo pinigo, tik jo buvo neperdaug, porą šimtų rublių, bet visados ji mokėjo tik aimanuoti. O sūnui tai niekados nedavė nei skatikėlio, kad jis prašytų net verkdamas. Sūnus nors negėrė, nerūkė, kaip ir tėvas, bet labai nešėsi, norėjo, kad jo rūbas būtų gražesnis negu kitų, kad pušnys būtų žibančiais aulais, o čia nuo motinos neišmelsi nei vieno skatikėlio.

— Die, motule, aš neturiu kepurės. Toji pati ir šventai ir šiokiai dienai, — kimba jisai sekmadienio rytą motiną, vartydamas rankoje kepurę.

— Neljsk, vaikeli, akysna! Kur aš tau imsiu? Tėvulio vėlei paminėti nėra už ką. o tu nori naujos kepurės. Seniai čia tu ją pirkai!

— Kaip — seniai? Pernai rudenį dar, kai tėvulis buvo gyvas. Matai, bryliukas atplyšo, ir valinys visai nušuto nuo lietaus.

— Kas tau kaltas, vaikeli, kad tu ją kasdien dėvi. Palauk rudens, kai parduosime javo...

Bet sūnus laukti rudens nenorėjo. Javo buvo ir dabar aruoduose, o kaimynai pamokė, kaip lengva gauti pinigų, jei yra ko iš aruodo pasisemti...

Vogčiomis jis pardavinėjo kaimynams avižas, rugius ir ką tik galėjo išvogti. Jis daug negalvojo, ar tai gera, ar tai bloga, ką jis daro, o motinos mažai tebijojo.

Vieną šventadienį grįžęs namo, parsinešė kepurę su mėlynu valiniu.

— Kieno gi dabar tu čia kepurę parsinešei? — klausia Kasiulienė sūnų.

— Kur dabar tu ją ėmei?

— Kieno gi gali būti? — Mano, nusipirkau Niedingėje.

— Ar daug užmokėjai?

— Du auksinu...

Motina pavartė pavartė kepurę, pažiūrėjo, mato — nieko sau, verta pinigų, kurie už ją užmokėti.

— Ar nepermokėjai tik, vaikel? Aš gal ir už penkiasdešimt būtau išsiderėjusi.

Sūnus tik sumurmėjo po nosimi. Jis už kepurę užmokėjo ne du, bet keturis auksinus...

Kitą šventadienį sūnus parėjo naujomis pušnimis apsiavęs. Pušnys buvo blizgančiais aulais, pentyse žibėjo variniai žvaigždžiukių pavidalo papuošimai.

— Iš kur tu, vaikeli, ėmei šitas pušnis? — klausia jį motina.

— Pirkau, — nenoromis burbtelėjo sūnus. Kasiulienei lyg kas toptelėjo širdin.

— Iš kurgi tu, vaikeli, pinigų ėmei?

Sūnus nieko neatsakė, užsimovė kepurę ir išėjo sodžiun. Motina nuėjo svirnan. Apžiūrėjusi aruodus. tik galva palingavo ir giliai atsiduso.

Rytojaus dieną ji sugavo sūnų, kai jis drauge su bernu tempė per tvorą į kaimyno kluoną maišą rugių. Suvelėjo sūnui nesigailėdama straigu per nugarą ir būtų davusi dar daugiau, jei tasai nebūtų pabėgęs. Teko nemaža ir bernui, kurį privertė nunešti maišą atgalio svirnan ir išpilti rugius aruodan. Užrakinusi svirną, nubėgo pas kaimyną ir išplūdo, iškoneveikė jį, kiek galėjo. Grįždama namo, dar ilgai jį keikė, stovėdama gatvėj...

— Eik, eik, nelojus namo, o ne tai šunim užpjudysiu, — pradaręs langą subarė kaimynas. Bet Kasiulienė taip garsiai ėmė jį plūsti, ant viso sodžiaus gerklę paleidusi. jog net moterys iš pirkių išbėgo paklausyti, kas čia dedasi, o vyrai atidarė langus ir iškišo galvas.

— Kas ten rėkia? — klausia vienas.

— Bobos susipešė, ar kokis ten paibelis, — atsakė antras ir uždarė langą.

Karlis žino gerai, kad bobai burnos neužčiaupsi, jei jau ji nasrus paleido. Ar boba plūsta. ar kalė loja — vistiek, vėjas nuneša. Kas kita vyriškis. Tam žmogus ir pakaušin gali įsiskverbti ir teisman patraukti. O bobai ką padarysi? Negu su ja imsi kautis? Geriau neliesti... Jis tik mostelėjo ranka ir uždarė langą.

Teplūsta sau, kol savo žodyną išeikvos...

Kelias dienas dar skundėsi Kasiulienė sūnumi, kaimynu, ką tik sutikdama; kelias dienas į sūnų nei žodžio nepratarė. Ir sūnus irgi pyko ant motinos ir jos akivaizdoje skundėsi kitiems, kad rankos nepakeliąs, ir skųsdamasis rodė mėlynę...

O kai ketvirtą dieną motina liepė jam parnešti vandens, išsišiepė į ją:

— O pati negali? Kautis tik moki...

Bet, paėmęs kibirus, visdėlto nuėjo ir parnešė vandens.

Praėjo kelios savaitės; Kasiulienė raktų iš savo rankų neišleisdavo; kad

ir duodavo sūnui, jei ko būtinai svirnan reikėjo, o pati nueiti neturėjo laiko, tuoj reikalavo, kad greičiau grąžintų jai raktus.

Sūnus iš pradžių šaipėsi, bet tuoj nurimo.

Senė džiaugte džiaugėsi, kad sūnus savo išdaigas jau pamiršo.

Tik kaimynui Karliui ilgai dovanoti vis negalėjo. Dar iš tolo jį pamačiusi, senė nusispjauna ir sielos gilumoje palaimina, kad jis sau kojas pasilaužytų, sprandą nusisuktų...

II

Kasiulienė sėdėjo ir skutė bulbes, kai pas ją pirkion užbėgo Uogelė. (Ją praminė „Uogele" todėl, kad ji kiekvieną vadino uogele). Buvo tai kampininkė, moteris trijų dešimtų su viršum metų, labai vikri, kaip vijurkas, ir pirma visam sodžiuje „pletkininkė". Darbo ji nedaug teturėjo, nes kokis ten kampininko ūkis, ir todėl apeidavo kasdien ar tik ne visą sodžių, nešiodama žinias iš vienos pirkios kiton, papasakodama, kas ką apie ką pasakė; dažnai per ją moterys susibardavo. Tarškėti ji mėgo be galo ir visur daugiausia kalbėjo pati. Ateis pirkion, pripliauškins, išgirs vieną kitą žodelį, padarys iš jų jau dešimtį, o už valandos ir šimtą ir paleis per visą sodžių kalbas...

Kasiulienė nors ir pati mėgo pakalbėti, o labiausiai — pasiskųsti, — ne apkalbėti, Dieve gink, tik pasiskųsti, — tačiau nemėgo Uogelės.

Įbėgo Uogelė pirkion, lyg ją kas vijo, apsisukė dukart, apsidairė, nesurojo prisėsti, ir jau vėl šoko nuo uslano.

— Tai jau, uogele, tu bulbes skuti? O mano dar nieko nepagaminta. Bėgsiu, uogele, namo.

— Ko dabar tau skubintis? — vien kad neliktų nemandagi, sulaiko ją Kasiulienė: — pasėdėk. Maži vaikai namie juk neverkia.

— Vai, uogele, aš tik minutėlę užbėgau. Už darbo, uogele, nei rankų nepraskiriu. Buvau pas Petrulį, sietą anądien buvau pasiskolinus ir niekaip negalėjau prisirengti atiduoti. Einu pro tavo vartus ir manau: užeisiu, pažiūrėsiu, kaip ten, uogele, gyvena mūsų našlelė, ar labai ji ten vargsta. Bet kaip matau, uogele, tu, Dievuliui dėkui, visko dar turi. O pas mane, uogele, tai jau sunkė. Užgraužė ji mane, uogele. Greitai tiems, kurie arti tavęs gyvena, vis šiuo taku aplink tave pasipeni, kaip aplink kažkokią dvarininkę, — atsiduso Uogelė.

— Kas aplink mane pasipeni? Ačiū Dievui, kad pati turiu duonos kąsnelį. Ir tai gerai.

— Dar jau, uogele, nepasipeni? — laikydamasi durų rankutės liežuviu malė Uogelė: — dar jau nepasipeni. Argi tokiame ūkyje kaip tavo, kur visko pilna, tik gal, uogele, gegužės pieno nėra, viską sužiūrėsi?.. O dar jei, uogele, samdininkas yra ... O nei vienas, uogele, samdininkas ūkininko kišenėn netraukia, bet iš kišenės ... Tai ir dabar, nuėjau uogele, pas Petrulius, matau, spirgina lašinius kaip sviestą. — Iš kur jūs, uogele, ėmėte tokių lašinių, — klausiu, — nejaugi jūsų paršelio? — Kur tau, sako, savus jau seniai suvalgėme. Ar maža pas žmones, sako, kabo gerų lašinių palčių, ar maža mūsų sodžiuje turtuolių, kad tik pinigų turėtume.

Ir juokiasi, uogele, ir šaiposi vienas į kitą. — Traili, ai traili, neklegėk, ko nereikia, — bara Petrulienė vyrą ir pati vis šypsosi, uogele. O čia ir jūsų berniokas stovėjo. Tai į vyrą dirstels Petrulienė ir nusišaipo, tai į bernioką — ir vėl nusišaipo. Taip man, uogele, ir toptelėjo širdin, kad tai tavo berniokas jiems lašinių nešioja.

— Gal ir nešioja, kas jį žino. Ar tai namų vagį sugausi?

— Tiesa, uogele. Tai aš ir galvoju: užbėgsiu pas moteriškę, nors perspėsiu, tegul pasisaugo ... Tai, uogele, ir užbėgau.

— Dėkui, labai dėkui, viešnele, kad užėjai. Galgi ir vagia, dabar prižiūrėsiu, paseksiu ...

— Dar jau ten, uogele, yra už ką dėkoti. Tik tu jau, uogele, neporink niekam, kad aš tau pasakiau: — dar kalbos kurios kils. Dievaž, nesinorėtų pjautis su Petruliais, visgi jie, uogele, mano šiokia tokia giminė; bet negalėjau iškęsti, uogele, tavęs neperspėjus! Kaip iškęsi, jei žmonės našlę skriaudžia. Ją gi, uogele, ir, be to, Dievas nuskriaudė ...

— Dar jau aš ten kam sakysiu, — ramina Uogelę Kasiulienė, lydėdama ją per priemenę ...

Ir Uogelė nubėgo pas kitą ūkininką, kad išpasakotų ir ten. Bet jau trečioj pirkioj išėjo taip, kad bernas išvogęs visą paltį ir pardavęs Petruliui už taboką ir degtukus ...

Vos atsisveikino Uogelė, Kasiulienė užkopo ant lubų, kur buvo sukarti ant karčių lašiniai, taukai, kumpiai, dešros ... Mato, kad nėra beveik pusės geriausių lašinių palties ...

— Vai, Dievuliau, pačius geriausius lašinius! Vai, kad jūs išpustute, kad jūs krauju ištriestute! — aimanavo ir keikė Kasiulienė, tupinėdama aplink kartis. — Vai, gi ir dešrų trijų ritinėlių nėra! Vai, Dievuliau, Dievuliau, už ką dabar man visi šie priepuoliai? Pragaišins nedraugai, vėju ūki paleis! ..

Nukopusi nuo pirkios, išsitraukė skujinakotį ir nubėgo kluonan, kur sūnus kūlė javą su bernu. Kluone rado tik berną.

— Tai tu, vagie, mano lašinius nešiosi! — užsipuolė ji berną, lįsdama su lazda: — Aš tau rankas aplaužysiu, piktos dvasios tu paderme!

— Neljsk, neljsk, teta, nes spragilu suvanosiu, — graso bernas. — Aš tavo lašinių neliečiau.

— Nelietei? O kas nešiojo Petruliui, kad tavo kaulus aitvaras taip nešiotų!

— Ar regėjai gi? Nešiojo kas, tik ne aš... Pasiklausk geriau tų, kurie matė, o neljsk kautis...

Ir plūdo ir koneveikė gi ir sūnų ir berną, jog net baugu buvo klausyti. O sūnus net pirkion įeiti bijojo, taip ir buvo nevalgęs visą dieną. Tik pavakarėje, įsivogęs pirkion, nusisukė duonos plutą; tuo ir buvo gyvas visą dieną.

Keikdama, plūsdama privertė berną pernešti visą mėsą nuo augšto svirnan, ir, jį užrakinusi, prisirišo raktą į prijuostę.

Sulaukusi sekmadienio nuėjo pas kunigą ir apskundė Petrulį, kad mokęs vogti jos sūnų ir berną.

Petrulis buvo „brostvininkas" ir kas šventadienis kamža apsivilkęs stovėjo prie „Dievo stalo" su didžiausia buože. Kunigas tuoj pasišaukė jį, nubarė, išgėdino ir liepė nusiimti kamžą; net prigrasė, kad visai pravarysiąs iš „brostvos".

Tokia gėda prie visų žmonių!.. Begėdė, ėmė žmogų ir išvagino! Patsai nežinojo, kaip išėjo iš zokristijos. Net bažnyčioje būti nebegalėjo. Šventoriuje rado savo žmoną, sėdinčią su ražančiumi po kriaušimi.

— Ko tu ne bažnyčioje? — klausia pati.

Petrulis tik akis nuleido, gėda buvo jam prisipažinti, bet kad pati užsispyrė, papasakojo viską. Toji užgirdusi sučiurškėjo kaip spirginys ant keptuvo.

— Ak, lakmitke, ak, patvorių valkata! Vaigi aš jai akis išlupsiu, tegul aš ją tik sutiksiu kur! — grasė Petrulienė...

Ir kai tik pamatė Kasiulienę miestely, tuoj priėjo prie jos ir čia pat užsipuolė...

Ir ėmė abi rodyti visiems susirinkusiems, kuri geresnius turi nasrus. Pasirodė, kad abiejų gerų būta, ir viena antrai nepasidavė — abi buvo geri...

Kitą šventadienį Petrulienė apskundė kunigui Kasiulienę, kad ji esanti bedievė, užkalbinėjanti žmonėms dantis ir daranti visokius burtus. Ir tiek prikalbėjo, jog kunigėlis net iš pamokslo barė žmones, kad jie į šeptūnus ir burtininkus neitų ir netikėtų, nes visi jie tik apgavikai ir Dievo priešai, kuriuos ar šiam ar kitam pasauly Dievas nubaus, kaip ir tuos, kurie jais tiki.

Petrulienė neiškentė ir pasigyrė, kad ji įdavė kunigui Kasiulienę.

— Žinos dabar, kaip skųsti kunigui geri žmonės. Ji mano, kad tik ji viena žino kelią pas kunigą, kad tik jos kunigėlis klauso. Dargi mano žmogus „brostvininkas", tai ne betkas.

Uogelė viską tuojau papasakojo Kasiulienei, ir toji nusigandusi vos sulaukė arčiausio šventadienio; ji nusivedė su savim Lukšį, savo kūmą, kuris taipogi buvo brostvininkas; tasai paliudijo, kad ji niekados niekam dantų neužkalbinėdavo, pieno karvėms neatimdinėdavo, ir viską apie ją veltui primelavo Petrulienė už tai, kad ji kunigėliui pasiskundė Petruliu.

Ir taip verkė ir skundėsi Kasiulienė, teisindamasi, jog kunigėlis net raminti ją buvo priverstas.

Iš pamokslo jis vėl barė moteris, kurios, Dievo nebijodamos ar artimo meilės širdy neturėdamos, leidžia paskalas ir šmeižia gerą savo artimo vardą.

— Tai vis apie Petrulienę kalba kunigėlis, — kuštėjo Kasiulienė Uogelei. — Tegirdi ji, kad kunigėlis visų viską žino. Ne aš būsiu, jei jos vyro nepavarys iš „brostvos".

Uogelė dar šventoriuje, tik išėjusi iš bažnyčios, susitiko ir viską papasakojo Petrulienei.

Ir ėmė bėginėti čia viena, čia antra pas kunigėlį, kol tasai, abi išbaręs, pravarė ir uždraudė pas jį lankytis.

Nuo tos dienos prasidėjo mirtina kova tarpu dviejų moterų. Kai tik Kasiulienės kiaulė įėjo Petrulio kieman, pati Petrulienė, užkėlusi vartus, užpjudė ją šunim. Šuva krimto kiaulei ausis, kiaulė žviegė, ir moterys viena kitą plūdo, kaip tik mokėdamos.

Rytojaus dieną Kasiulienė iškirto koją Petrulių gaidžiui, kai tik tasai įlėkė jos daržan ... Paskui vėl Petrulienė rovė ropes su Kasiuliene ...

Kilo žiema, užėjo šalčiai. Sniego vėjas pripūstė vėpūtinių augščiau langų.

Sūnus su bernu keldavosi dar be dienos, tik po pirmų gaidžių, ir eidavo kluonan kultų javų. Drauge su jais keldavosi Kasiulienė ir triūsė aplink pusryčius. Tik dar pradeda aušti, o jau pusryčiai pagaminti, ir Kasiulienė siunčia mergą, kuri užsisnaudusi verpia kuodelį, kviesti kūlėjų pusryčiautų. Pavalgę primigdavo visi, iki saulė užtekėdavo.

Vos pirmi spinduliai pateška išgražintuose šalčio languose, jau Kasiulienė kelia vyrus:

— Kelkitės, berneliai! Gyvulėliai pašaro prašo.

Tie raivydavosi, keldavosi, ilgai audavosi, vyniodami kelias autakojų eiles ir, užsimovę bepirštes, apsirišę ausis, eidavo šerti ir girdyti.

Tuoj visam kaime tik girdėjai, kaip girgždėjo svirtys ...

Nors Kasiulienė jau seniai nematė, kad sūnus bloga darytų, tačiau sekė

jį kaip slapikę vištą. Kada tik jisai vėtė javą, ten kur buvusi kur nebuvusi, ir Kasiulienė triūsė. Paskui jau neatstodavo, kol visą javą sunešdavo svirnan.

Nors motulė žiūrėjo, kiek galėjo, tačiau atsitiko nelaimė, kuri vaizdžiai parodė, kad namų vagies nesugausi. Užvogę maišą rugių, atnešė sūnus su bernu ir pastatė jį tvarte, kol pataikins progą nugabenti jį kur kitur. Karvė suuodė javą ir, prakrimtus maišą, ėdė, kiek tik norėjo. Apsiėdus apsirgo, ir gerai, kad Kasiulienė nevėlai pastebėjo, nors surojo papjauti; kad ne tai, būtų išgaišusi, mėsą tada šunims mesk.

Susitrėkė karvė kaip kupeta, didelė, riebi, antradėlė ir tik po telio. O tokia buvo pieninga!

Tris dienas plūdo sūnų ir verkė moteriškė, bet ir vėliau dar ilgai pamiršti negalėjo. Kas tik žodis, tai ir prikiša jam.

Sūnus pirma kentė, paskui prigrasė motinai, kad mesiąs viską ir bėgsiąs, kur kojos neša, Amerikon ar nors už berną kur išeisiąs, bet tik ne pas motiną gyventų...

— Tu jam bent vesti lieptai, — patarė Kasiulienei Uogelė. — Vestų, kitas žmogus būtų...

— Vai, kadgi dar jaunas. Jam kunigas, viešnele, sutuoktuvių dar neduos.

Bet visgi senė dairėsi į mergaites, kad rastų tokią, kuri būtų ir darbininkė, ir kraitį gerą turėtų, ir būdu nepikta, sugyvenama...

III

Praeitą pavasarį nukeliavo Amerikon Jono vienaamžis, Kazys Balius, ir dabar rašė namo ir sėbrams, kad ten jam labai gerai sekasi. Namie tai buvo nekemėžnas bernas, pastumdėlis, visų niekinamas ir pajuokiamas, o ten, matyti, tikrai jam sekėsi, nes, vos pusei metų praslinkus, jau atsiuntė tėvui visą skolą, kurią tasai buvo užsitraukęs sūnui Amerikon išleisti; už pusantro mėnesio vėl atsiuntė tėvams trisdešimt rublių ir savo atvaizdą. Kai pamatė bernai, net akyse jiems sutemo, tikėti nenorėjo: ponas, ir tiek — ir rūbai gražūs, ir laikrodis yra, visai kitas žmogus, nors iš tolo kepurę kelk. O čia jis bernams atrodė trijų skatikų nevertas... Jei Amerikoj tokis gerai uždarbiaudavo ir įsirėdė kaip ponas, tai apie juos nėra ko nei kalbėti!

Sumanė tada visi bernai, jų tarpe ir Jonas, nurašyti Kaziui laišką, kad jisai jiems atsiųstų „šifkartes". Tasai „šifkartės", žinoma, niekam neatsiuntė, bet atrašė tokį laišką, jog visi užsispyrė, ar mirti, ar Amerikon eiti. Kito

ir sapne nesapnavo, tik kad Amerikon eina. Vienas kitas ėmė tėvams akysna lįsti. Tėvai iš pradžių ir klausyti nenorėjo.

— Kas tu, kampininkas ar kas, kad bruktaisi, velniai žino, kokion Amerikon galo sau jieškotų? Maža tau namie duonos ar darbo? — barė jie vaikus. Bet kad vaikai nesiliovė lindę akysna, ir kad senis Balius, kuris vėl gavo dvidešimt rublių, vis labiau gyrėsi sūnumi, kaikuris tėvų ėmė jau kasyti pakaušį.

— Dievai žino, galgi ten patys pinigai kišenėn lenda, — galvojo ne vienas ir ėmė dairytis, iš kur čia gavus skatiko išleisti sūnui Amerikon.

Visų bernų labiausiai dabar spyrėsi Jonas Kasiulis. Siunčia jį motina kur darbo —

— Eik sau pati, — murma jisai: — aš čia jums visiems nedirbsiu kaip vergas. Ko neleidi manęs Amerikon?

— Kam gi tu čia darbuojiesi, kad ne sau? Juk daugiau nieko nėra, o aš su savim ūkio nenusinešiu.

— Nereikia man tavo ūkio, leisk mane Amerikon!

— Kaipgi dabar aš tave leisiu, vaikeli? Kas gi ūkį prižiūrės? Žinai, kokis dabar samdininkų darbas, o jei dar vyriškio namie nėra.

— Tuščia jo, šito ūkio! Kiti ir be ūkio ponauja, o aš čia einu einu ir batų gerų, kepurės neturiu per tavo malonę. Trankausi kaip pragare, o visdėlto kaip elgeta vaikščioju, kad net žmonių gėda. Jei tu manęs Amerikon neleisi, nedirbsiu aš tau: eik pati.

— Nei tu man kalbėk, nei aš tavo kalbų noriu klausyti! — atūždavo sūnui. — Vai, kad jau tą Ameriką žemelė būtų prarijusi, negu mes apie ją sužinoję...

Ir taip diena dienon...

Buvo laikai, kada sūnelis, geru apsimetęs, pasakojo motulei, kaip būtų gera ir jai ir jam, kad jis Amerikon nueitų. Motulė maloniai tada klausė Jono kalbos, nors Ameriką vis tebekeikė, kad ji ten vietos baltam pasauly nerastų, bet tai jau ne iš širdies keikė, tik kad keikti Ameriką buvo pripratusi... O kai Balienė atėjus ima girtis, kad josios sūnus ten Amerikoje gaunąs pinigų kaip mėšlų, moteriškė nebežinojo, nei kas ir bemanyti.

— Galgi ten ir gerai, kad žmonės eina, kaip nemunai plaukia. O kas tik nueina, be pinigų negrįžta! Pabūsiu kaip nors viena, teeina, pamėgina savo galva gyventi. Galgi jo ten laimė laukia!.. — manė dabar Kasiulienė.

Bet praslenka diena, dvi, ir vėl moteriškė svyruoja...

Baisu! Ir pinigo tiek neteksi, ir ūkis nusitrėks...

Atėjo Kalėdos. Kam didi šventė, bet ūkininkui, kuris turi samdininkus, didelis vargas. Antrą Kalėdų dieną meta ūkininką visi *algininkai*, kurie

dar reikia, kaip geri ponai, parvežti namo, ir visas ūkis lieka vien ant šeimininko rankų. Ir tenka žmogui nuo ankstaus rytos iki nakties eiti ir eiti. O čia dar reikia važinėti ir kalbinti sau nauja draugė. Privargsta, prisiaimanuoja, kol sukalbina. Nemaža vargo turėjo Kasiulienė, kol sutaisė sau draugę, nukalbinus mergą, piemenį ir šiokį tokį pusbernį.

Ir sūnus važinėjo, ir pati vaikščiojo kelias savaites. Bet merga, pabuvusi kelias dienas, išėjo sekmadienį bažnyčion ir nebegrįžo, nusinešė net ir duotą iš anksto rublį. Piemenaitę atkalbino vienas iš kaimynų, pasiūlęs daugiau algos ir milinaitę... Berną kiti kaimynai nugąsdino, kad pas Kasiulius labai sunku, nuo darbo rankų nepraskirsi, tokis ūkis, ir vis dviem teks apeiti; paklausė, paklausė bernas, metė ir išėjo, liko vėl Kasiulienė be draugės. Keikti prikeikė ji, kiek norėjo, net mišias ketino užpirkti. bet samdininkų tuo nesugrąžino.

— Tai, motule, — kalbėdavo tada Jonas: — tuščia jų, šitų algininkų. Darbuojiesi žmogus, eini kojų nepakeldamas, ir vis tik dėl jų. Ir algos, motule, dabar nežmoniškos, ir moki jas žmogus, ir tai rasti gero samdininko negali.

— O kokis yra, vaikel, — pritardavo ji sūnui: — ir tasai tinginiauja, išbjurintas kaip šuva.

— Taigi motule. Leisk geriau mane Amerikon; nereikės mum tada samdininko.

— Ogi laukas, vaikel, kaip bus?

— Lauką išleisim pusėn; jei bus iš pusės sunku pragyventi, aš dar prisiųsiu. Ir tu lengviau gyvensi, motule, ir man bus geriau. Tuščia jų, tų algininkų, nesulaukta jų galva, kad dabar mes juos prašinėtume!..

— Kas tiesa, tai tiesa, neužginsi, — mano Kasiulienė. — Bėda su samdininku, ir tiek. Nors nerūpėtų tada niekas. O kad ir nenuleis sūnaus Amerikon, tai gal bus gerai? Vistiek — pragaišins ūkį, ir gana. Žiūrėk nežiūrėk, namų vagies nesužiūrėsi... Tiesa, nuobodu bus vienai, bet visgi pragyvens kaip nors metus kitus. O tuo laiku sūnus įeis metuosna, uždirbs skatiko ir, grįžęs namo, ves... Tegu jau eina sau, kad nori!.. Nors su algininkais vargo neturėsiu.

— Ką gi sūnel darysime? Iš kur imsime tiek pinigų? — klausia sūnų.

— Argi tėvulis nepaliko, motule?

— Kiek jis ten paliko! Ir tai pusę jau išleidome egzekvijoms ir dar kaikuriems reikalams. Ir per tavo gi darbus kiek netekau? Štai, karvę gavom pirkti, kai tu vieną prapuldei. Yra dar vienas kitas puskapis.

— Pasiskolinkim, motule.

— Ką dabar tu, vaikeli, kalbi? Dievai ima tas skolas! Tik įsileisk skolon, paskui neišsimokėsi!..

Nieko ji taip nebijojo, kaip skolų. Kam gi skolos? Vistiek, laukas reikia išleisti pusei — Mikas ir pusinį jau surado. Puse tik besinaudodamas neišlaikysi tiek gyvulio, teks ir arklys parduoti, kas gi prižiūrės jį, kai vyriškio nebus.

Neilgai manydami, pardavė Kasiuliai arklį, dvi karvi, kaiką iš ūkio padargų ir sudarė du šimtu rublių. Kasiulienė manė, kad dar ir jai liks šiek tiek pragyvenimui.

Per užganvėnes susitarė su žydu, kuris apsiėmė nuvežti Joną Amerikon. Suderėjo už kelią šimtą septyniasdešimts rublių. Turėjo šimtą duoti prieš išvažiavimą, o likusius, kai sūnus jau bus Amerikoj.

— Vai, boba, boba, nėra tau gero rimbo! — lingavo sena galva Baublys: — kam treki ūkį? Ištuštinti lengva. E, kad senas Kasiulis iš kapo atsikeltų, nupertų gerai jum abiem šonus.

Šie žodžiai kaip ješmu pervėrė Kasiulienės širdį. Visą amžių gera buvo ūkininkė, pilna buvo visur, ir aruoduose ir tvartuose, o dabar visur tuščia. Išeina kieman, — gryna kaip tyruose, nes visą ūkio padargą išpardavė už nieką; įeina tvartuosna, kur arklys, kur karvės stovėjo — tuščia.

Atsistojo sykį kampe pas tvarto sąsparą Kasiulienė ir verkia: taip jai gaila ir savęs ir ūkio, kurį ištuštino.

— Ko gi dabar tu verki, motule? Kas tau? — klausia sūnus sustojęs. — Ar aš mirti einu, ar karan, kad tu verktai?

— Ne tavęs, vaikeli, verkiu, tik savo laimės. Visą amžių mes kaip tos skruzdėlės krovėme, nešėme į krūvelę, džiaugėmės, kad visko yra. Štai, vienu metu viską praradom.

— Yra ko verkti, motule. Gyvi būsim, užteks mums visko; kai prireiks, geresnius dar padarus sumanysim. Neverk, motule!

— Kaip aš neverksiu, vaikeli; tu nueisi sau, o kaip aš viena liksiu? Gyvenau, gyvenau visą amžių kaip visi žmonės, o atėjo senos dienos, viena liksiu kaip pirštas. Ir akių nebus kas užmerktų, — šluostydama akis skarelės kampu, aimanavo Kasiulienė.

— Dievaž, neverk, motule! Ar aš ilgam, ar kas? Nueisiu, metus kitus pabūsiu, užsidirbsiu gero skatiko ir grįšiu. Jau kad Kazys Balius, tokis nekemėžnas, tiek uždirba, tai jau aš... — ir toliau negalėjo kalbėti, nes ašaros pačios brovėsi iš akių, ir jis tik glostė motinos galvą. Krūtinėje lyg katės draskėsi, ir riste ritosi iš lūpų žodžiai: — Tuščia jos, tos Amerikos! Neisiu, nes ir man ir tau sunku skirtis...

Bet visgi susilaikė ir tų žadžių neištarė, tik tylėdamas glostė motinos pečius ir vos galėjo sulaikyti ašaras.

— Vaikeli, vaikeli, — verkė motina: — kad jau tą Ameriką būtų žemė prarijusi, kad galą būtų sau gavęs, kas šitą Ameriką pramanė.

Jonas visai pritarė dabar, kad tikrai būtų geriau, jei Ameriką žemė prarytų — nereikėtų ten keliauti, mesti savo kiemo, sodelių... Anksčiau jam nei galvon netoptelėdavo, kad juos galima mylėti. Dabargi buvo visko gaila, net tų pagriuvusių tvartų, net mėšlyno...

Laikas išvažiuoti vis artinosi. Kasiuliai vis liūdniau ir liūdniau žiūrėjo į pasaulį. Dienos buvo ilgos, jog vakaro nesulauksi...

Kad jau toji Amerika žemėn prasmegtų!..

Kasiulienė kas vieną naktį sapnavo vyrą, kuris buvo toks rūstus, tylėjo ir tik vis grasė jai pirštu. Už ką, ji gerai žinojo.

Prabunda moteriškė, apsiverkia ir užmigti jau nebegali, iki išaušta.

— Motule, ko tu nemiegi? — klausia nubudęs sūnus, išgirdęs, kad motina vartosi nuo šono ant šono ir tik dūsauja.

— Vai, sūneli, kur mane miegas ims? Vis galvoju, vis galvoju ir sugalvoti negaliu, kaipgi dabar aš viena būsiu? Štai ir tėvulis prisisapnavo. Jis taip rūsčiai žiūrėjo ir vis pirštu man grasė...

Sūnus žinojo, kodėl grasė... O, kad tėvulis dabar gyvas būtų!

— Užmik, motule, nesirūpink. Pamatysi, kad bus geriau.

Lipšnus dabar buvo sūnus, ir bijojo jai blogu žodžiu prasitarti. Kasiulienė užmiršo savo nesusipratimus ir barnius su sūnumi. Ji manė dabar, kad visame pasauly nėra geresnio ir meilingesnio sūnaus.

Atėjo diena išvažiuoti. Apsiverkė sūnus, o motina net numirėliškai raudojo, apkabinus jį už kaklo; vos ją atitraukė. Paskui nulydėjo jį sodžiaus galan ir ten verkė, jog net gūdu buvo klausyti. Ilgai sėdėjo pas kapines, kur atsisveikino sūnų ir sėdėdama verkė...

Niekas nepasigailėjo Kasiulienės, tik kiekvienas dar papeikė.

— Išdykėlė, — suniekino, ištrėkė, ištuštino tokį ūkį! Nėra, kas jai būtų gerą rimbą parodęs...

— Kam jai buvo leisti sūnus Amerikon? Ar gal ji daugel jų turi, ankšta jai?

— Kiti eina ten iš vargo, o jisai ko nuėjo? Vienatūris — ir dar tokis ūkis buvo! Kaip dvaras.

— Nebijok, prisiverks dar ne tiek!..

Aršiausia, kad tokios nuomonės buvo ir pati Kasiulienė...

— Kad taip kitas būtų pasielgęs, aš pati būtau nežinojusi kaip peikti. Lazdos man nebuvo geros, Dievuliau!

IV

Pirmomis dienomis sūnui išvažiavus net susirgo Kasiulienė. Nors negalėdama, tačiau ėjo pas kaimynus, nes namie buvo liūdna ir nejauku. Ten nors paklega, pasiskundžia, ir diena praslenka, netokia ilga ir nuobodi. Nakvoti kasdien pasikviesdavo mergaites, dažniausiai Mikelio Anuikos.

Vos trys dienos praslinko, kai pradėjo ilgėtis motulės širdis. Kur dabar jos mielas sūnelis?

Mato Kasiulienė, kad eina Karlis, šventadienio rūbais apsivilkęs.

— Kur eini, kūmuli? — klausia jį, atidarius langą: — ar ne Merkinėn tik?

Kūmas net nustebo. Kai jie išsibarė už rugius, vienas antro niekados neužkalbindavo, net ir labos dienos nesakydavo. O kad susitikdavo, tai Kasiulienė nukreipdavo galvą šalin, lyg jo nematydavo. Karlis gi smagiai nusispjaudavo. Ir dabar, praeidamas pro jos pirkią, jisai jau išėmė iš dantų pypkės kandiklį, kad nusispjautų ton šalin, kur Kasiulienės namai. Išgirdęs Kasiulienę, jisai nustebo ir nežinojo, kas atsakyti. Nusispjovė tik dabar kiton pusėn, įsikando vėl kandiklį dantysna, pasikasė pakaušį, pažiūrėjo į dangų, į šalis, vėl nusispjovė ir tik tada prabilo:

— Tai kadgi žinotai, Merkinėn einu. Reikalas yra.

— Tai, kūmuli, gal būtai toks geras ir užeitai paštan. Ar nerasi ten laiško nuo mano Jonulio?

Karlis negreit atsakė: užsitraukė dūmais vieną sykį, antrą, paskui iškrapštė pypkę ir įsidėjo kišenėn.

— Na, tai užeisiu, žmona, jei neužmiršiu, — pažadėjo jisai ir nusigręžęs nuėjo.

— Neužmiršk, die, kūmuli, susimildamas! — šaukia jam Kasiulienė.

Tą dieną ėjo dar ir Balius Merkinėn. Kasiulienė ir jį prašė užeiti paštan. Visą dieną paskui nerimo, laukdama, kada sugrįš vyrai iš Merkinės; tai kieman išeis, sustos vartuose ir žiūri, ar negrįžta katras, tai net gatvėje pasėjės, lyg jai reikalas būtų kur eiti. Neiškentė, net ir pas Balius pirkion užėjo; vos vakaro sulaukė, taip diena jai prailgo.

Saulei nusileidus parėjo Karlis su Baliu drauge, abu išgėrusiu. Sakė, kad laiško jai nėra, bet Dievas vienas žino, ar buvo kuris užėjęs paštan. Kas girtu patikės!

Rytojaus dieną bėginėjo moteriškė po sodžių ir klausinėjo, ar neina kas Merkinėn. Ir vėl visą dieną kankinosi, nerimo, vietos sau nerasdama, ir laukė, kada sugrįš Rameika ir parneš jai laišką. Nei darbuotis, nei valgyti negalėjo. Vos paima rankon darbą, meta ir vėl bėga į gatvę ar pas kaimyną.

— Darbo neturi moteriškė, — apkalbinėjo kaimynės: — bėginėja kaip avis, uodegon įkirpta.

Vakarą parėjo Rameika, bet laiško vėl neparnešė.

Anksti iš ryto Kasiulienė vėl bėginėjo po sodžių ir klausinėjo, ar neina kas Merkinėn. Bet tokio žmogaus neatsirado. Visą dieną todėl vaikščiojo kaip nesava, lyg vis kažko laukė, vis kažko jai trūko. Kokį darbą ima, iš rankų krinta.

Šeštadienį pati nuėjo Merkinėn ir sėdėjo ten iki povakario, kol iš stoties sugrįžo pašto vežėjas.

Laiško nuo Jonulio nebuvo. Kasiulienė nuliūdo ir, eidama namo, apsiverkė.

— Tai Dievuliau, — aimanavo eidama viena sau keliu: — gal jo ten jau ir gyvo nėra, kad nieko nerašo...

Nakčia ilgai negalėjo užmigti, mėgino kalbėti su mergaite, bet toji greitai sukriokė.

Tik prieš dieną užmigo; ir sapnavo ji vis Jonulį, kad jisai per tvorą kelia rugių maišą į Karlių kiemą, o ji norinti sulaikyti ir paeiti negalinti, lyg kojos jai būtų surištos.

Praslinko dvi savaiti, baigėsi trečia. Kasiulienė vis laukė laiško ir sulaukti negalėjo; kas rytas ji bėginėjo po sodžių, klausinėjo, kas eina Merkinėn ir kiekvieną prašė, kad neužmirštų užeiti paštan. O jei kurią dieną niekas nėjo, bėgdavo pati, bet laiško vis nebuvo.

— Kad jau ten kažinkas, jo gyvo nėra,— verkė ji, atsimindama visokias pasakas, kaip tai sunku, kiek yra pavojaus, kol žmonės pereina per sieną, perplaukia per marias...

Netikėtai vieną dieną, kada ji nieko nebeprašė, nei pati nebėjo, žydelis iš miestelio, eidamas per sodžių, užnešė jai laišką.

Tai nusidžiaugė moteriškė! Žydą net apdovanojo trimis kiaušiniais. Paprašė jį, kad perskaitytų. Žydas atplėšė voką, pavartė, pažiūrėjo ir atidavė laišką atgal.

— Negaliu paskaityti, moteruk. Aš moku tik rusiškai, o čia jūsų kalba rašyta.

— Kas gi dabar man paskaitys, Dievuliau? — galvoja Kasiulienė. — Bėgsiu pas Galinio Jonuką, ar nerasiu tik jo namie. Jis pas daraktorių mokėsi...

Jonuko nebuvo pirkioje, moteriškė negalėjo jo sulaukti, susijieškojo jį kluone.

— Tik tu, Jonuli, man perskaityk! Aš jau tavęs, vaikeli, neužmiršiu. Nuėjus bažnytėlėn už tavo sveikatėlę pasimelsiu...

Jonulis grėblį, kuriam dėjo dantis, pastatė pastogėn, patsai atsisėdo ant

daržinės slenksčio, paėmė laišką, iš visų pusių jį apžiūrėjo ir ėmė skaityti, mikčiodamas kiekvieną žodį. Ko jisai neperskaitė, Kasiulienė pati susiprotėjo.

„Pirmiausi mano žodžiai į mielą motinėlę per šį margą popierėlį: tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus. Turiu viltį, kad mano miela motinėlė atsakysite man: ant amžių amžinųjų, amen.

„Dabar sveikinu savo mieliausią motulę, gražiausiais žodeliais, bučiuodamas baltas rankeles ir kojeles nors per šitą margą laiškelį, ir velinu iš pono Dievulio ilgų metų, geros sveikatos ir ko tik pati sau pageidauja.

„Dabar sveikinu visus savo draugus, bučiuodamas jų skaisčius veidelius nesuskaitytus kartus nors per šitą margą laiškelį ir velinu sveikatos ir viso gero, ko tik patys sau iš pono Dievo laukia.

„O dabar dar sveikinu visus savo kaimynus su jų prisiegėlėmis ir mažais vaikeliais gražiausiais žodeliais, spausdamas jų baltas rankeles nors per šitą margą gromatėlę, ir velinu viso gero iš pono Dievulio, ko tik jie sau patys iš jo malonės laukia.

„O dabar, mano miela motule, pranešu tau, kad aš dar laivan nesėdau. Aš tiek, motule, turiu vargų, kad už gailių ašarėlių ir saulės nebematau. Kad jau tą Ameriką perkūnas būtų žemėn nugramzdinęs, ir apie ją mano ausys būtų nieko negirdėjusios, tik aš per ją nukentėjau.

„Kai atvažiavau į marias, ir reikė sėsti laivan, nuvedė pas gydytoją, kuris žiūrėjo mums akių ir pasakė, kad aš negalėsiu sėsti laivan, nes mano akys nesveikos, teks man dar dvi savaiti pas tą daktarą gydytis, vaikščioti kas viena diena pas jį ir mokėti jam kiekvieną kartą po dvi marki — čia taip vadina pinigus, ir už mūsų rublį duoda dvi marki.

„Aš, miela mano motule, labai nusigandau. Bet ką padarysiu, kad jau Dievas užleido mane nelaimėmis, gal už tai, motule, kad aš tavęs, kvailas būdamas, klausyti nenorėjau. Visi, kurie su manim į marias atvažiavo, jau sėdo laivan; tik aš vienas likau čia, motule, be draugų, be pažįstamų, be pinigų, nes ką turėjau, pragyvenau, daktarui sumokėjau, o Niška nenori man skolinti nei vieno skatiko. Kiek aš prisiverkiau, kiek aš nukenčiau, motule! Daktaras man skutė akis, ir taip sopėjo, jog rėkiau, kiek galėdamas, kaip jaučias. Sako, kad už savaitės aš būsiu sveikas ir galėsiu sėsti laivan. Todėl prašau mano mielą motulę atsiųsti man kelis skatikėlius, nes be pinigų man bus labai sunku, net gal negalėsiu nei laivan sėsti. Reikia gi, sako, ir su savim turėti, nes kitaip Amerikon neįsileidžia, ir jei tu, motule, neatsiųsi man nors šešių dešimtų rublių, reiks man jau čia prapulti, gyvenimas savo pražudyti. Parduoki, motule, ko greičiausiai ir kitas dvi karvi, o kaip aš, nuėjęs Amerikon, atsiųsiu tau, tai vėl nusipirksi. Jau aš tavęs, motinėle, neužmiršiu, tik tu mane gelbėk.

„Dabar aš lieku sveikas ir gyvas, ko ir tau, motinėle, geidžiu iš pono Dievulio nelaimingasis sūnus tavo Jonas Kasiulis.

„O dar aš prašau tave, motule, kad tų pinigų, kurių mes nedadavėm Niskai, nemokėtai, kol aš atrašysiu iš Amerikos, kad jau esu vietoj".

— Tai, Dievuliau, kad aš jam dar užvakar visus pinigus atidaviau, — atsiduso Kasiulienė ir skepetos kampu nusišluostė ašaras, kurios byrėjo kaip žirniai per veidus. Pasirėmus kumščiu pasmakrę, beklausydama gailiai apsiverkė moteriškė: taip jai buvo gaila sūnaus.

— Tai dėkui dabar, vaikeli, kad perskaitei, — šluostydama akis skarelės kampu kalbėjo Kasiulienė; paėmus laišką, įstūmė vokan ir įsidėjo užantin. — Kur dabar aš jam, Dievuliau, imsiu tiek pinigų? Argi dabar tas karves taip greitai parduosi, kas jau jas pirks? Žydams gal mėsai. Bet jiems kaip dovanai atiduok, — aimanavo toliau. — Na, tai lik sveikas, vaikeli, ir labai labai tau dėkui.

Eidama per kiemą, neiškentė neužėjusi pirkion pas Galinį.

— Na, ką, kūmule, girdėjai? Gal jau sūnus pinigų parsiunčia iš Amerikos krūvą? — klausia jos nusišypsojusi Galinienė.

— Vai, kūmule, kad jau tą Ameriką būtų gyvą žemė prarijusi anksčiau, negu aš apie ją išgirdau. Štai, Jonulis rašo, kad aš jam šešiasdešimts rublių nusiųstau. O iš kur aš tuos, Dievuliau, imsiu šešiasdešimts rublių?

— Dabar jau tu, žmonele, pinigų neturi? Gėdytaisi ir kalbėti!..

— O iš kurgi aš turėsiu pinigų? Kai buvo mano žmogus, širdele, gyvas, gyvenome, kaip Dievas liepė; bet pinigų daugelio neturėjome. Ot, buvo penkios ar šešios dešimtys savam reikalui. Daugiau ne. Dievaž, širdele, žmonės veltui kalbėjo, kad mes patys nežinom, kiek turime pinigų.

— Tai reikė tau jis leisti? Mūsų ūkis kur mažesnis, o aš ir klausyti nenoriu apie Ameriką. Aną dieną mano žmogus užsiminė, tai vos aš akių jam neišdraskiau.

— Arba sūnus mane klausė? Žinai, be vyriškio, be tėvo, negi bijojo manęs? Ko nedariau, ko nekalbėjau, užsispyrė, ir turėjau leisti. O kad būtau neleidusi, moterėle, būtų vogčiomis ištuštinęs visus namus. Geri kaimynai pamokė.

— Bėda, kūmule, su vaikais.

— Ir kokia dar bėda. Maži vaikai — bėda, užauga — dar didesnė. Va, imk dabar nors gyva žemėn lįsk. Kur aš jam, Dievuliau, imsiu šešiasdešimts rublių? Kad penkiolika ar dvidešimtis, tai dar ištesėtau, o dabar šešiasdešimts!..

Ilgai dar skundėsi. Sugalvojo abi, kad Kasiulienė nueitų pas Gaidį ir pasiskolintų, kol galės parduoti karves. O gal ir nereikės parduoti — sūnus suspės nukeliauti Amerikon ir uždirbti pinigų skolai grąžinti.

— Jau kad visi uždirba, nejaugi tavo sūnus menkesnis darbininkas negu viso pasaulio vaikai, — ramino Galinienė kūmą...

— Tai dėkui tau, kūmule, už gerą patarimą, — kalbėjo nudžiugusi Kasiulienė. — Bėgsiu pas Gaidį, kol dar yra laiko. O jei ten nieko negausiu, šauksiuosi kitą.

Atsisveikino ir nuėjo pas Gaidį. Vos ji išėjo per vartus, kaip Galinienė nubėgo pas Uogelę „su žiniomis".

Už valandos jau visas sodžius žinojo daugiau negu pati Kasiulienė, gal net nei patsai Jonas Kasiulis. Jis to nei nesapnavo, kas jam atsitiko. O gal ir neatsitiko, tik taip visiems pasakojo Uogelė, o jai padėdavo kitos moterys...

— Tai gerai jiem! — džiaugėsi daugelis. — Žmonių ašaros atsilieja.

— Palaukite dar, uogelės, dar ne tiek prisiverks. Dievulis ilgai rengia, bet kai jau surengia, tai surengia!

— Didžiavosi, puikinosi, ir dėl puikybės Dievas protą atėmė.

— Mušti, mušti bobą reikia ir verkti neduoti! — peikdavo vyrai. — Tokį ūkį vėju paleido. Kas tai matė?..

V

Kasiulienė rado Gaidį namie. Jis sėdėjo pasvirnėj, apžabojęs kojom kulbelę, kurioje buvo įkalta bobelė ir tynė dalgę.

— Padėk Dieve, tamistelei, — užkalbino ji Gaidį. — Ankstigi dalges gaminate.

— Dėkui, dėkui, — atsakė tasai, neatkreipdamas akių nuo savo darbo. — Kam anksti, o kam tai jau ir metas.

Kasiulienė atsisėdo pasvirnėje.

— Moterys pirkioj, ko neini pas jas? Aš tau ne boba.

— Aš pas tave, kad tamista žinotai.

— Kad pas mane, tai sėdėk ir pasakok, kokius naujus plepalus atsinešei.

— Aš ne Uogelė, Tamista; aš su bėda.

— Man tavo bėdos nereikia, savų užtenka, — pajuokavo Gaidys nusišypsojęs.

— Aš be juokų, tamistėle.

— Ir aš be juokų. Kas iš bėdų juokiasi? Gal yra tokia šalis, tik ne mūsų.

Pakėlęs dalgę į akis, pamėgino ašmenis pirštu ir, padėjęs ant bobelės, plakė iš naujo, pradėdamas nuo penties.

Kasiulienė sėdėjo ir pasakojo savo vargą...

— Tai, tamistėle, jei sūnus neatsiųs už mėnesio, kito, aš, sulaukus turgaus, parduosiu karvę, o jei maža bus, tai ir abi. Dievaž, tamistėle, ir su polūkiu grąžinsiu.

— Veltui liežuvį vargini: pinigų nėra ir negausi, — baigdamas tinti prabilo senis ir nusispjovė.

— Nekalbėk, tamista. Kad tu pinigų neturi, tai kas jau jų turi?

— Pinigų yra, tik ne jum, išdykėliam. Užteks, kad patys save pragaišinote, tokį ūkį ištrėkėte, aš nenoriu prisidėti prie to — ot kas yra.

— Vai, tamista, tiesą sakai, pragaišinome save, tai pragaišinome. Dievulis protelį atėmė, žmonės apkvailino. Kad būtau, Dievuliau, žinojus, rankas, tarytum, sau aplaužius būtau. O dabar, tamistėle, vėlu jau. Savas gi vaikas šaukiasi, turiu gelbėti. Aš tau ir polūkį gerą sumokėsiu, tik neapleisk manęs bėdoje.

— Kam man tavo polūkio! — Dešimtį rublių paskolinsiu, jei nori, daugiau nei skatiko.

— Vai, kad prašo daugiau. Galgi jau tiek sūneliui ir reikia.

— Kam jam daugiau? Veža jį, valgydina, kam jam daugiau? Palaidūnas čia buvo, palaidūnas ten — ot kas yra. Ir gero tu nesulauksi iš jo atmink mano žodį — ot kas yra.

Ilgai dar prašinėjo Kasiulienė, bet senas Gaidys buvo tokis žmogus, kuris, kad žodį pasakė, kalbėk nekalbėk — vistiek kaip į sieną. Klausyti tave išklausys, bet visgi savo padarys.

— Dievas tau nepadės, kad tu manęs našlės nepasigaili, — net ašarodama prašė Kasiulienė.

— Kvaila tu — ot kas yra! Aš tau ir neduodu daugiau, kad tavęs gailiuosi. Prirašė tau niekų sūnus, tai tu nusisegusi paskutinę suknelę jam nusiųstai. Dešimties rublių nori, tai duosiu, tik kad jam daugiau nesiųstai!

— Kurgi dabar, Dievuliau, aš eisiu ieškoti? Pas Bernotą Juknį gal? — aimanavo Kasiulienė.

— Eik ir pas Bernotą Juknį, kad nori sau galą rasti. Jisai tau gyvai kailį nuims. E, — sumojo Gaidys ranka: — ką tau bekalbėsiu! Kvailo neperkalbėsi, atkaklaus nepataisysi. Rimbo tau gero nėra...

Su Jukniu Kasiulienė susitarė greitai. Jisai sutiko paskolinti Kasiulienei penkiasdešimts rublių, bet pareikalavo, kad ji išduotų jam vekselį šimtui, o polūkin atiduoti lauko rėžį.

— Bijau, žmogel, kad pusinis nesupyktų.

— Ko pusinis turi pykti? Gal tai jo laukas, ar jo tai sėta? O vėl kaip sau nori, eik pas pusinį, jei jo bijai.

— Kad jisai, Dievuliau, turėtų, tai jį pirmiausia būtau prašiusi. Tebus jau taip, kaip tu nori, duosiu jau aš tau Skynimėlį (taip vadinosi rėžis),

tik kam reikalauji, kad aš tau išduotau vekselį? Dievaž, bijau. Niekados mes tų vekselių nerašėme. Mano vyras jų bijojo kaip ugnies.

Kasiulienė žinojo, kal Bernotas Juknis tokis žmogus, kuris nepraleido nei vieno, turinčio su juo reikalą, kad neapgautų.

— Tai ne žmogus, tai šuva, — kalbėjo apie jį visi, nes labai jau buvo suktas ir gobšus.

— Kad bijai, tai neimk. Aš tau duosiu pinigus, o tu išėjus nei šniūro man neduosi, nei pinigų panorėsi atiduoti, tai ką aš tada tau padarysiu? Kita tiek išleisiu, kol išjieškosiu. Pati pasakyk, kokia man nauda tau skolinti?

— Aš gi atiduosiu tau už dviejų, trijų mėnesių, tepadeda man Ponas Dievas, — prisiekdinėjo Kasiulienė. — Jei nori, va, ir pirštus kryžium sudėsiu.

— Kai ima, visi prisiekdinėja, kad atiduos, o eik paskui sujieškok, jei nori. Žmonės ims įkalbinėti: Juknis tokis, Juknis šiokis, jis šuva ir lupikas, tokį kaip jis apgauti ir nusidėjimo nėra — ir apgausi.

Kasiulienė ilgai svyravo, bet kad Juknis nusileisti nenorėjo, sutiko. Juknis patsai parašė jai vekselį, bet kad ji pati pasirašyti nemokėjo, liepė nunešti pas seniūną, kad tasai patikrintų...

Gavusi pinigus, Kasiulienė rytojaus dieną anksti, tik saulei užtekėjus, nunešė juos paštan.

— Tai ir gavai pinigų, tai ir neši juos paštan? — klausia ją Gaidys, sutikęs sodžiaus gale. Jisai varė jaučius namo ir, nusimovęs kepurę, poteriavo.

— Gavau, tamistėle, iš Juknio.

— Vai, verksi tu, žmona, šitų pinigų. Geriau balon juos įmestai...

Už pusantros savaitės Kasiulienė gavo iš sūnaus laišką, kad jis jau sėdo laivan.

VI

Praslinko mėnuo vienas ir kitas, o Kasiulienė jokios žinios iš Amerikos nesulaukė. Kiek jau ji prisiverkė, kiek naktų nemigo, vienas Dievas tik žino...

Atėjo vasara, prasidėjo darbymetė, visas sodžius kaip išmirė, tik laukai buvo pilni žmonių; ten net marga buvo, — vieni pievose, kiti pas rugius.

Moteriškę traukia į darbą, kurį dirbdavo tiek metų, prie kurio iš mažų dienų buvo pripratusi. Jai lyg kažko trūko, lyg nesmagu buvo, ir netrukus taip pasiilgo darbo, jog net toji šalis, kur dirbo žmonės, kvepėjo.

— Kaip tie ponai gali be darbo gyventi? — galvojo moteriškė. — Aš gi ir vienos vasaros neišgyvensiu.

O aršiausia, kai pažiūri į laukus. Visų ir ten nupjauta, ir čia nupjauta, tik jos vienos rėželiai visur tęsiasi kaip išskirti, rugeliai byra, o kaikur net ir arkliai patrina; kai pažiūrės, širdį taip ir suskauda. Matai, pusininkas skubino anksčiau nuimti visus savo javus.

Kentė kentė moteriškė, neiškentė ir, paėmusi pjautuvą, nuėjo laukan.

— Kam dabar tu, kūmule, pjauni? — stebėjosi moterys. — Ar nebus nupjauta be tavęs?

— Vai, kad, kūmele, širdį spaudžia, negaliu iškęsti: visų nupjauta, tik mano šniūreliai išsitiesę byra. Kiek gyvenu, dar šito nebuvo.

— Žinoma, pusininkas. Jam savas javas daugiau rūpi.

Ir pjovė moteriškė diena dienon, kol padėjo visus rugius nupjauti. O pusininkas kad nors dėkui būtų pasakęs, kad nors pėdelį būtų vieną kitą pridėjęs. Tik dar vaikščiodamas kalbėjo visiems, kad iš pusės laukas imti esą neverta: darbas neišsimokąs...

Tik rugius nupjovus Kasiulienė gavo laišką ir pakvietimą iš pašto, kad jos vardu atsiųsta trisdešimt ir du rubliu.

Tai nudžiugo moteriškė, lyg jai sausi medžiai būtų prasprogę! Išėmusi pinigus ir laišką, Kasiulienė apibėginėjo visą sodžių, apėjo visus namus, — vien pas Juknį neužkliuvo, — pas visus pabuvojo, kur tik kas mokėjo skaityti, ir kiekvieną prašė, kad dar perskaitytų jai kartą.

Sūnus rašė, kad jis jau Amerikoj, gavo darbą „mainose", eina po žeme ir uždirba pusantro, kartais ir du dolerius į dieną. Kasiulienė net tikėti nenorėjo, kad tai būtų galimas daiktas tiek daugel pinigų uždirbti. Štai, žiemą, kada kerta mišką, koki būna uždarbiai, o vis daugiau kaip du rubliu žmogus ir su vežimu neuždirba.

— Tai šalis, tai šalis! — stebėjosi moteriškė. — Ten gal jau tik vieni ponai gyvena.

Sūnus žadėjo netrukus atsiųsti daugiau ir net gyrėsi, kad ir ją paimsiąs Amerikon.

Viena tik rūpino moteriškę, kad eina po žeme. Žmonės kalba, ir ji pati gerai supranta, kad tai baisu ir baugu — Dievas vienas žino, dar žemė gali užgriūti.

— Pinigus gavai, ko skolos negrąžini — užsiminė Juknis, susitikęs Kasiulienę.

— Ne visus dar gavau, palauk, tamista, juk polūkį gavai. Rugeliai kaip stulpas.

— Gavau, tai gavau, bet tu ėmei vos mėnesiui, kitam, kol sūnus atsiųs.

— Palauk, sudarysiu, kiek ėmiau, atiduosiu.

— Ilgai nelauksiu. Neatiduosi geru noru, tieson trauksiu: užmokėsi visą šimtą ir su polūkiais.

Neiškentė Kasiulienė, užbėgo pas Gaidį.

— Tai niekinai mano sūnų, nenorėjai paskolinti. Dabar gi matai — pinigų krūvą atsiuntė.

Senas Gaidys tik nusišypsojo.

— Palauk nesidžiaugus. Nei vienam Amerikos pinigai dar į gera neišėjo. Dar prisiverksi ne kartą — ot kas yra, ir tada mane seną paminėsi.

— Nebaidyk, tamistėle. Žmonės gyvena ir neverkia, kieno vaikai Amerikoj, neverksiu ir aš. Vis pragyvensiu su Dievo pagalba.

— Šuva gyvena ir katė gyvena — ot kas yra. Šuva žiemą stingsta, o katė ant pečiaus šilimoj šunta — ot kas yra! Vėl ką aš tau kalbėsiu? Pagyvensi, pati pamatysi — ot kas yra. Tik pypkė per tave užgeso . . .

Vėlai rudenį, bulbes jau kasant, gavo Kasiulienė kitą iš Amerikos laišką. Pinigų sūnus daugiau nebeatsiuntė, tik skundėsi, kad sumušė sau kojos pirštą. ištisą mėnesį sirgo, išleido visa, ką buvo uždirbęs, ir dar skolon įlindo. Skundėsi sūnus ir keikė Ameriką ir save, kad ten nuėjo.

— Kaip bus su pinigais, aš tau toliau nelauksiu, — grasė Juknis, kur tik susitikęs.

— Palauk, tamista, kaip tik ateis turgus, parduosiu karves ir atiduosiu.

— Jau aš tą turgų seniai girdžiu. Paskutinį kartą tau kalbu; neatiduosi, polūkį nešk, o ne — teisman paduosiu.

— Kokio tau polūkio? — stebisi moteriškė. — Ar tai maža gavai? — Tokie rugiai buvo! Kaip siena, net nugulę.

— Gavau, bet ėmei dviem mėnesiam. O dabar kiek praėjo?

— Nebūk tamista gobšus. Ateis turgus, Dievaž, atiduosiu. Jau man pačiai, Dievuliau, karti ši skola. Niekados aš skolinga niekam nebuvau. Būdavo, patys žmonėms skolindavom, ir niekam mes tiek neįkyrėdavom, kaip tu man.

— Neįkyrėdavai, per tai ir neturi. Kas savo nežiūri, tasai ir neturi . . .

— Dievulis to norėjo, tai neturiu. Buvo laikas, kada turėjau, nors žmonių tiek nespaudžiau

— Tfu! — nusispjovė Juknis. — Paklausius tavo kvailos kalbos išeina, kad aš išgama, gyvam žmogui kailį lupu. Ot, ir būk geras žmonėms!

Sumojo ranka, dar kartą nusispjovė ir nusigręžęs nuėjo į kluoną užpykęs.

— Gyvam žmogui, tikrai, kailio nelupi, bet pinigus tai lupi — ir nelaimingas tasai, kuris tau naguosna patenka, — manė moteriškė. Ji tvirtai pasiryžo, kad išparduosianti paskutinius gyvulius, bet tik skolą nuo kaklo sau nusikratytų.

Vakarą Jonas Galinis atnešė jai laišką nuo sūnaus. Kasiulienė ir nusidžiaugė ir nusigando kartu. Ji laukė pakvietimo — manė, kad sūnus pinigų nors kiek parsiųs. Neiškentė, net pasiskundė kūmui.

— Tai, kūmuli, be peilio pjauna Juknis. Laukiau, kad Jonulis nors dalį skolos atsiųs.

— Kas žino, moteriške! Gal ir atsiunčia. Perskaitysi laišką — pamatysi. Maniškis visados siunčia pirmiau laišką, paskiau pinigus. Gal ir tavasis taip daro.

— Tai, sakyk, kūmuli! Čia tavo vaiką visi laikė tokiu nekemėžnu, o ten, žiūrėk, pinigus tau kaip bulbes pila.

— Ne visiems gi kemėžniems būti. — rūsčiai atsakė, eidamas iš kiemo, Galinis. — Vienam Dievas duoda protą, kitam sveikatą, o trečiam nors laimę... Aš savo vaikais neturiu ko skųstis. Dievas supyktų...

Kasiulienė, užsimetusi ant pečių skarą, nuėjo pas Gaidį ir paprašė Mika, senio Gaidžio anūką, kurį visi kunigu vadino, nes tėvai ketino jį leisti kunigu osna, kad perskaitytų laišką.

Sūnus laiške vėl skundėsi, kad sumušė sau kojos pirštą, paskui sirgo kiaura mėnesį ir išleido visa, ką buvo užsidirbęs, ir dar skolon įlindo. Skundėsi, keikė Ameriką ir save, kad tenai nuėjo. „Nežinojau motule, kas vargas, nemačiau, kaip žmonės sunkiai dūsauja, tai aš, belaimis, panorėjau pavargti, o tu manęs, jauno nesusipratėlio, motule, nesulaikei", — raudojo sūnus. Kasiulienė beklausydama net nusiverkė, ir taip jai gaila sūnaus pasidarė.

— Tai Dievuliau, kad laimės nėra, tai vis nėra. Kiti Amerikoj ponauja, o manajam tai tik vienas vargas. Jono Galinio sūnus čia kokis nekemėžnas buvo, trijų skatikų nevertas, o matai, kaip jam sekasi. O mano, Dievuliau, Jonuliui kasdien vis aršiau ir aršiau, — skundėsi moteriškė. — Jau tu man, Mikuli, parašysi laišką. Kad jau ten jam taip bloga, tegrįžta namo, kol dar ūkis visai vėju nenuėjo... O tai pragaištis be vyriškio, ir gana...

Mikas taip gražiai parašė laišką, taip širdingai, jog Kasiulienė davė jam net visą auksiną, nors niekados daugiau niekam nemokėjo už laiško parašymą kaip dešimtoką.

Ankstų rytą užsikėlusi nunešė paštan ir ėmė laukti Jonulio begrįžtančio. Bet ilgai teko laukti... Sūnus nei nemanė namo grįžti...

* * *

PERKŪNAS, VAIVA IR STRAUBLYS

SENO SKERDŽIAUS PASAKA

Seni buvo laikai. Tada ir žmonės ne tokie buvo kaip dabar, ir gyveno kitaip.

Gausiau žemė tada derėdavo, girios kukždėdavo žvėrių, paukščių, ir žmonės tvirtesni, veiklesni būdavo.

Gal ne tokie pramanūs kaip dabar, bet ko panorėdavo, visada padarydavo, ar žvėrį nušauti, ar paukštį pagauti, ar net kad ir moną apgauti.

Šių dienų žmonės jau daugel ko nebežino, daugel kuo nebetiki. Pasakyk jiems ką, kas buvo seniau — „pasaka", — kalba ir tik juokiasi, jei jiems tvirtini, kad tai ne pasaka, tik tikriausia tiesa, tokis atsitikimas, kurį seni žmonės yra matę.

Maži vaikai, ir tie jau nebetiki nieku ir mėgsta pasijuokti, pasišaipyti. Kitas jaunas šaiposi, net kvatojasi, išgirdęs tėvų padavimus. Net pikta darosi bematant, beklausant jų: ne žmonės gi, tik beuodegiai . . .

Kiti dabar laikai, kiti dabar ir žmonės. Jau jie dabar taip nebegirdi ir nebemato, kaip girdėdavo ir matydavo senovėje.

Kur jiems, kad jie nieko nesupranta. Naikina girias, kerta viską, kad tik skatiką uždirbtų. Tokie godūs pinigų.

Ir nyksta miškai, girios, skursta žemė, pievos. Upės, ir tos jau padžiūvo, o ežerai maurais užėjo, užako.

Bet seniau būdavo pasaulis puikesnis. Būdavo, kur dabar sodžiai, laukai, kur dabar skynimai, ten tokios girios siūbuodavo, jog vidudienį ten būdavo tamsu kaip vakarą.

Įeini žmogus tankumynan, klonin, ir kūnas tik eina pagaugais, tik eina.

Ir ko nebūdavo, kas negyvendavo tų girių gelmėse, jų tankumynuose! Kur tik balelė, ten jau kelios laumės apsigyvenusios; kur upelė ar ežerėlis, ten, žiūrėk, pakraščiais undinės vakarais maudosi; kur tik šlaitelis, ten jau monas švirkštauja.

Sako žmonės, kad tai piktosios dvasios, bet dievai žino, ar tai tiesa. Seniau jų daugel būdavo — ir žmonės visdėlto lengviau gyvendavo.

Ir kur jie visi pradingo? Dievai žino, ar išmirė, ar kitosna nukeliavo šalysna.

Gal Amerikon, kur dabar visi žmonės keliauna. Sako, ten lengviau gyventi. Gal todėl, kad ten monai apsigyveno.

O čia, mūsų šaly, viskas suskurdo, viskas sunyko.

Mano atminimu viskas pasikeitė. Dabar pasaulis visai ne tas, kaip anais laikais, kada aš mažas buvau. O senovėje, kaip pasakojo mūsų tėvai, dar geriau būdavo, dar linksmiau gyvendavo.

Todėl tada žmonės, kad ir moterys net, daugiau dainų mokėjo.

Ir dainas mėgo ir žaisti žaidė. O dabar nėra kam: visi seni, net tie, kuriems dar ūsai nesužėlė ...

Tada girių niekur galo nebuvo. Ėjo traukėsi girios net kažkur į jūres baltąsias.

Yra, sako, pasaulio krašte tokios baltosios jūrės.

Ant jūrių kranto gyveno vienas žmogus. Kas jisai buvo, tėveliai nežinojo. Vieni manė, kad jisai buvo bajoras ar net kunigaikštis, o kiti kalbėjo, kad taip sau žmogelis vargdienis, kaip ir mes visi. Aš manau, kad tikrai jis buvo paprastas žmogelis.

Turėjo tasai žmogus dukterį, tokią grakščią, tokią gražią, jog kas ją pamatydavo, nors tokis senas kaip aš dabar, vistiek pamildavo.

Graži ji buvo, bet dar gražesnes juostas austi ausdavo. Kad nuaudžia juostą, nei tu ja atsigrožėsi, nei tu ja atsidžiaugsi. Ir kitas, kad jos būtų vienu auksu austos, žiūrėti nežiūrėsi, juosėti jomis nejuosėsi.

Kas buvo turtingas, kas laimingas, tasai eidavo pas Vaivą, juostos išausti prašydavo.

Tos mergos vardas buvo Vaiva.

Dabar tokių vardų jau nebėra: nebekrikština, sako, kunigai — matai, jiems negražūs ar nešventi tokie vardai.

Jei tik piemenys vienas antrą tokiais vardais pramena ar net ir karves pavadina ...

Ir nuskrido garsas visoje šaly, o kas turėjo juostą, Vaivos pirštais suaustą, didžiavosi, puikinosi ja, kaip nežinia kuo.

Gyveno tada giriose vienas monas, o gal ir didesnis negu paprastas monas, visų monų monas. Turėjo jisai tokį šautuvą, jog niekas negalėjo jo nugalėti.

Tasai monas vardu buvo Perkūnas, kuris ir dabar danguje tebetraiškina. Užpykęs kad ima terškinti, dangus ir žemė dreba kaip epušės lapas. Kad ir ąžuolan trinktelia ko drūčiausian, ir tas skiedromis pateška.

Kam dar kalbėti! Arba kas to nežino?..

Dabar kalba, kad žmonės išradę kažkokias patrankas, kurios kaip griausmas. Nors aš jų nesu matęs, bet dažnai girdžiu, kaip nuo Varėnos ir nuo Alytaus griaudžia. Tai, — sako, — kareiviai iš tų patrankų šaudo. Bet vis — argi tai griausmas? Kurgi? Žmogus tesie sau ir labai mokytas, visdėlto — negi tai galingas monas!..

O vėl kas žino, ar tai tiesa. Štai, anądien Vežgys pasakojo, kad Varėnoje ponai kaip paukščiai sparnais skraidą. Bet manau, kad melavo, begėdis.

Dabarties žmonės mėgsta sumeluoti.

Nugirdo net pats Perkūnas, kaip giriasi žmonės gražiomis Vaivos juostomis, ir užsimanė patsai tokia pajuosėti.

Pasikėlė viesulu iš girių gilumų, iš tankumynų, kur jo buveinė buvo, ir, kaip akimi sumerki, jau buvo pajūry, kur Vaiva gyveno.

Belėkdamas, besiskubindamas tokią audrą sukėlė, jog net girios su dangum sulipo.

Rado Perkūnas Vaivą pajūry sėdinčią, margas juostas audžiančią.

Sustojo Perkūnas, žaibais pasidabinęs, priėjo ją ir pasiklausė, prakalbėjo, kaip visados tokiu atveju bernas kalba į mergą.

Patsai gi jaunas buvau, dar gerai atsimenu.

— Mergele jaunoji, mergele gražioji, visur kalba žmonės, kad tu visų mergų puikiausia, kad audi juostas, visų juostų gražiausias. Aš noriu, kad tu ir man vieną suaustai, kad aš ja juosėtau.

Vaiva, pamačiusi baisų moną, didžiai nusigando, nei žodžio jam neatsakė, tik, nubėgus pirkion, giliai pasislėpė ir pasislėpus visą dieną išsėdėjo...

Atėjo vakaras, grįžo tėvai iš lauko, mato — nėra niekur dukters. Visur jos ieškojo ir kaimynus klausinėjo, — niekas nieko nežinojo.

Niekur nėra dukters, lyg ją žemė būtų prarijusi.

Motina verkė, tėvas verkė, kad duktė pražuvusi. Vienas manė, kad jūrėse nuskendusi, kitas, kad girioje paklydusi.

Tik rytojaus dieną atrado drebančią, nusigandusią.

Vos tėvai ją atgaivino, vos atpotrino. Tris savaites Vaiva išgąsčiu sirgo, patale išgulėjo...

Mato Dundulis, kad nors gražu pas mergą viesulą įsižabojusiam, žaibais apsirėdžiusiam jodinėti, kaip negali pasigirti nei vienas bernas — būdavo, raiti ir piršliavo ir vestuvėsna jodavo, — bet ką gi padarysi, kad trankymais dundėjimais tik mergą išbaidė ir juostos negavo.

Dabar jisai juostos norėjo labiau negu anksčiau.

Monai dori, doresni už žmones. Dundulis, kai tik suprato, kad nepamatys Vaivos ir juostos iš jos negaus, kol nujos į ją, kaip bernas į mergą jodinėja.

Pasirengė tada Perkūnas jaunu bernu, ponaičiu, prisirinko daug dovanų: aukso ir sidabro — jų daugel yra giriose pakastų, o kas geriau žino už monus, kur ir kas pakasta.

Pasižabojo Perkūnas žirgą ir nujojo pas Vaivą kaip turtingiausias ponas. Priėmė jį Vaivos tėvai ko gražiausiai.

Pasisakė jisai turtingas kunigaikštis esąs, daugel girdėjęs apie Vaivos gražumą ir apie jos juostų dailumą, kurių nors vieną gauti norėtų.

Tėvai džiaugsmu džiaugėsi: — matai, kokio svečio susilaukė. Priėmė jį gražiai: ir pautienės stačiokės iškepė, ir nuputojusio alaus pastatė, ir svečią kampan už skobnių pasodino.

Priėmė ko kražiausiai, kaip tik galėjo. Pašaukė dukterį ir liepė atnešti svečiui pačias gražiausias savo juostas.

Atnešė jų Vaiva visą glėbį. Kokių ten tik nebuvo?!.

Kad ėmė Dundulis Vaivą girti, kad ėmė girti, toji net paraudonavo kaip putino uoga ir rankom veidus užsidengė...

Svečias giria, gėrisi Vaiva, akimi ėda, o ji vis į duris slenka, kaip mergos paprastai daro.

Tėvas ir motina gerai mato, kad Dundulis viena akim į juostą dirst, abiem dirst dirst į Vaivą.

Džiaugiasi abu ir kuštasi: kas žino, kur mergos laimė laukia.

Norėtų Vaiva per duris, bet motinėlė ją vis atgalio stumia, kad su svečiu kalbėtų.

Pasirinko Dundulis juostą, kuri gražiausia, pripylė Vaivai visą prijuostę aukso ir sidabro, pažadėjo dažnai atlankyti, sėdo žirgan, subraškino, sutraiškino ir pranyko...

Niekas nei nematė, kurion šalin nujojo, nes čia buvo, čia stovėjo, o čia jau jo ir nebėra...

Džiaugiasi dabar juosta Dundulis ir atsidžiaugti negali; skraido, traiškina, net girios skamba, net žemė dreba.

Vistiek, kaip drignių apsiėdęs.

Nugąsdino, nuporino ir paukščius ir žvėris, o žmonės, kur kuris buvęs, nudūmė namuosna; mano, kad pasaulio pabaiga atėjusi...

Tik miške yra vienas labai senas monas. Jį visi Miškiniu ir vadina. Jisai nieko nebijo, nes tokis senas, jog net visas apsamanojęs.

Jau net norėtų senis numirti, bet negali. Gal ir melavo seni žmonės, bet taip pasakojo. Aš taip pat jau senas, ir patsai užmiršau, kiek man yra metų, o visdėlto mirti neikiek nenoriu.

Gal melavo seni tėvai, o gal tiesą porino, gal tikrai taip buvo.

Išgirdęs, kaip Dundulis ištvirkėliauja, iškišo senis galvą iš samanų kupsto, kur jisai sau buvo guolį pasidaręs, ir juokiasi, kvatojasi.

— Ko juokiesi, seniuk? — klausia jį Dundulis.

— Juokiuosiu, kad tu pasiutai, gavęs iš Vaivos pačią menkiausią juostą, vieną iš tų, kurių niekas imti nebenorėjo. O kaip siustai, kad tu būtai gavęs tokią, kokią Straublys yra gavęs?!.

Nusijuokė dar senukas, lyg medžiai seni sugirgždėjo, ir vėl pasislėpė kupstan.

Gyveno giriose pajūry monas, o gal ir taip sau tvirtas vyras, kurį visi vadino Straubliu.

Sako, kad buvęs jisai taip sau, nei gražus, nei puikus, tik mokėjęs gražiai dainuoti ir švilpti.

Ko tik panori, ima ir išdainuoja taip, jog net širdį pagauna, ašaras iš akių išspraudžia.

Sumano parodyti, kaip giria verkia, audrai pakilus: — verkia, stena, ūžia, švokščia jo vamzdelis; užmerk akis, rodos, vidury ūžiančios girios žmogus sėdi.

Nori padainuoti, kaip liūdi mergelė, svetimoj šaly be tėvo, be motinos vargstanti — dūsauna, rauda švirkšlelis, lyg gyva siela joje kenčia. Kitas girdėdamas net apsiverkia.

Sumano padūduoti kaip vargonai — ir kiti beklausydami net žegnojasi — mano, kad jie bažnyčioje esą . . .

Mėgo Vaiva jo dainų ir švilpimų klausyti. Visados moterys juk visų daugiausia myli tuos, kurie moka gražiai dainuoti. Jau visuomet taip būdavo, yra ir bus.

Mokėk gražiai dainuoti, jos į tave kaip musės limpa. Aš ne sykį ir ne du tatai esu patyręs.

Na, ir Vaiva gal ne tik dainas mėgo, bet ir Straublį pamilo ir suaudė jam tokią gražią juostą, kokios dar niekam nebuvo suaudžiusi.

O Miškinis viską geriau žinojo ir daugiau suprato negu mes: neveltui senas buvo, už mus visus senesnis.

O senas žmogus visados daug nusimano. Kur kitas nei susiprotėti nesusiprotės, senas visur aiškių aiškiausiai nusivokia. Ne veltui tiek metų pragyveno.

Štai, tau medžiai švokščia. Ko jie švokščia, tu nežinai, o aš jau žinau.

Štai ten pjovėja pabarėje dainuoja, o kam ji dainuoja, tu nesupranti, o aš jau suprantu.

Štai tau kregždė ant kraigo trailiuoja, — ko ji trailiuoja, tu neišmanai, o aš kaip save suprantu.

Tau vėjas plaukus kilnoja — ir tiek! . . — O man jis ausysna kušta . . .

Ką ir besakyti! Dabar žmonės nieko nejunta, nežino, tik kad pinigų! . .

O anksčiau, kai buvo žmonių dar senesnių, ilgiau gyvenusių, dar daugiau išmanė ir prato vis daugiau.

Kai tik išgirdo Dundulis, nuleido sparnus, ir graži juosta jam jau nebegraži.

Nieko nelaukęs jis nuskrido pas Straublį. Rado jį pajūry besėdintį, švirkšleliu bešvirkštaujantį.

Kai jo pamatė juostą, visai nuliūdo Perkūnas, lyg višta sulyta.

— Mainykimės, brol, juostom, — prikibo jisai Straublį.

— Kad tu man net ir savo šautuvą priedo atiduotai, nesimainysiu.

Na, kaipgi, atiduos Perkūnas kam savo šautuvą! Išjuoktų jį visi kaip tą čigoną, kuris išmainė kumelę ant pypkės.

— Kad tu tokis puikus, štai, aš gausiu juostą dar gražesnę negu tavo.

— Gerai, gauk pirmiau, o paskui pasikalbėsime, pamatysime, — nusijuokė Straublys.

Nujojo vėl Dundulis pas Vaivą ir klausia ją:

— Ar negali tu man suausti tokios juostos, kuri būtų gražesnė negu Straublio?

— Ne, negaliu, — atsakė jam Vaiva. — Jei tu nori, kad aš tau suaustau tokią kaip toji, kurią Straublys turi, o gal net gražesnę, eiki tu už septynerių marių. Ten yra septyni kalnai, už tų septynių kalnų yra klonis; toje klonyje septyni piemenys vieną avį gano. Tos avies vilna tokia balta, jog padėjus ją ant sniego, sniegas juodas atrodo.

— Gerai, — atsakė Dundulis. Sudundėjo, sutraiškino, jūrės suūžė. Kiek laivų paskendo, kiek žmonių prigėrė, vienas Dievas težino.

Nepraslinko dienos ir nakties, kai atidundino Dundulis atgalio ir parsinešė tos avies vilną, kurią jam paliepė Vaiva.

Tada Vaiva suprato, kuris čia yra bernelis.

— Dabar, — kalba jam Vaiva: — už septynių girių yra septynios upės; už tų septynių upių yra gražus sodas; tame sode auga aukso obelis, po ta obelim sėdi trys senelės, kurios verpia gijas ir vėju leidžia... O tos tai vis žmonių laimė. Ilga gija — ilgai žmogus gyvena, kuriam tą giją verpė, trumpa gija — trumpai gyvena. Jei gražiai gija skrenda, per gražias pievas, per žalius šlaitus — linksma tam žmogui gyventi, o kurio užkliūva kur už krūmo ar už nendrės, ten dūli drėgmėje, pūsta, ir žmonės net mindžioja, — tai jau tam žmogeliui tik vargas — ir tiek. Gero jisai nebemato savo būty.

— Paprašyk tu jas, — kalba Vaiva, — kad jos suverptų šią vilną ko ploniausiai.

Sudundėjo, sutraiškėjo Dundulis — ir tiek jo ten bebuvo. O girios tik braška, medžiai net iš šaknų virsta. Kiek tada žuvo medžių, vienas gal Dievas teskaitė.

Praėjo viena diena — nėra Dundulio; praėjo kita, net trečia baigėsi — nėra Dundulio. Tik ketvirton parlėkė Dundulis, medžius iš džiaugsmo belaužydamas, žmones ir žvėris begąsdindamas, su gijomis parskrido; jos

buvo plonos kaip tos, kurios giedrą dieną ore lekioja: juk tų pačių verpėjų verpena.

Kvaili žmonės kalba: voratinkliai. Argi kas matė, kad vorai vėju savo tinklus leistų; ir vėtros juk tomis dienomis jokios nebūna.

Tai trijų seselių verpėjų audmenys lekioja, bet ne voratinkliai. Kas šito nežino ir kitaip kalba, tasai ar melagis, ar kvailys, nieko neišmanąs žmogus.

Liepė paskui Vaiva Dunduliui surinkti rasą nuo septynių pievų ir išvelėjo joje tas gijas. Apdažė jas sulty septynių spalvotų žolių, kurios augo vidury didžiausių jūrių salos; tos jūrės ten, iš kur saulė teka.

Toje saloj auga žolės visų dažų, kokių tik žmogaus akys yra mačiusios.

Kad pievos gražiau žydėtų, skrenda lekia ten paukšteliai kas vieni metai ir ant savo sparnų parneša iš ten visokių gėlelių sėklų. Kad ne maži paukšteliai lakuonėliai, nesimarguotų mūsų pievelės, nežaliuotų mūsų sodai ir girios.

O kvaili žmonės ir to nežino, ir todėl nėra paukščiui per juos gyvenimo. Vai, verks besigailėdami kada nors žmonės, verks paukščių netekę, bet jau bus vėlu. Ir dabar juk daugelio paukščių nebėra... Išnyko...

Nudažius giją, sumetė metmenis ir atsisėdo Vaiva austi Perkūnui juostos.

Audė septynias savaites ir septynias dienas tik be vienos. Nežinau, kodėl taip skaitė seni žmonės, bet jie taip skaitė, ir aš taip skaitau.

Kol Vaiva juostą audė, Perkūnas nei miego nemiegojo, nei vietoj nerimo. Kur buvęs, kur nebuvęs, vis į Vaivos kiemą, kad paregėtų, kad pamatytų, ar daugel jau išausta, ar daugel dar austi jai beliko.

Pirmiau tai tikrai dėl juostos lankėsi, o vėliau dėl gražiosios Vaivos, dėl josios mėlynų akių, dėl josios skaisčių veidų.

Ko tu juokiesi? Manai, kad aš jaunas nebuvau, mergų nemylėjau ar gražiai kalbėti su jomis nemokėjau? Ir kaip dar mylėjau! Nėra ko skųstis ir Dievą peikti, ir jos nevengė manęs, nebėgo.

Gražus tada buvau, augštas, lieknas, o plaukai kaip lino pluoštas.

Kodėl manęs turėjo nemylėti? Ir dainų mokėjau daugiau kaip kita merga. Na, ir kalbėti per mane niekas gražiau ir sumaniau nekalbėjo. Dabar dar net gėda, kai atsimenu, kaip aš mergoms melavau. O merga kvaila kaip višta; ji visu kuo tiki ir meilias kalbas mėgsta.

Nesijuok, nėra ko. Kad senas, tai gal jau ne žmogus?

Štai pamilo Perkūnas Vaivą, kaip bernas mergą myli. O pamilęs jau nerimo ir ėmė pirštis. Tėvai, kai sužinojo, kas jis tokis, nusigando, nustebo.

Visą dieną abu verkė, numirėliškai raudojo, o merga net ir verkti nebegalėjo, vistiek, lyg tėvą motiną praradus.

Bet kas, kad verksi?! Verksmas nelaimėje negelbės, alkano nepripenės, trokštančio nepagirdys, nors ašaros lyg vanduo. Bet sūrios...

Vėlgi Perkūnui nepasipriešinsi, nepasipūsi prieš jį: užpykęs trinktels — kaulų nesurinksi, tik pelenus vėjas išpustys, ir nebeliks nei pėdsakų, kad žmogus buvo.

Ištekėjo Vaiva už Dundulio. Ar geros buvo vestuvės, nežinau: tenai aš nebuvau, o tėvai nieko nepasakojo.

Nusivežė ją Dundulis savo augštan dvaran; o dvaras tasai buvo iš vieno gintaro, tokis gražus, kokio nei vienas ponas, o gal net nei vienas karalius neturi — ir neturės. Kad jis ir karalius, bet visdėlto ne monas, ne Perkūnas, tik žmogus.

Aš taip manau — ir, matyti, taip yra. Imkime, kad ir kunigą — šventas, o gyvena tokiuose namuose, kaip ir kiekvienas žmogus.

O kunigas juk jau nebetoli nuo karalių... Jam, sako, ir karaliai ranką bučiuoja.

Buvo tasai Perkūno dvaras pačių giliausių jūrių dugne.

Pirmą dieną gyveno Vaiva, apėjo visur, apžiūrėjo, viską pamatė. Nieko, patiko viskas. Gražu, įdomu visur. Mato per langą — žuvys visokios plaukioja ir žvėrelės nardo visokios, kokių ji nebuvo dar niekados mačiusi.

Mes tokių nepamatysime, kad ir kelis šimtus metų gyventume, kad ir visas girias apeitume...

Vaikščioja Vaiva ir stebisi visu kuo, ką tik mato.

Tik vienas daiktas nepatiko Vaivai: visur žemės paviršiuje diena, saulė danguje, o ten, jūrėse, tamsi naktis. Visur naktis: paukščiai, ir žvėrys, ir žmonės miegti, o ten, jūrių dugne, diena, saulė kaitina. Nuvargo gražiai vargšė, kol priprato.

Visur gražu, saulė kaitina, žuvukės narsto, žaidžia sau, o ji žiovauja, ir miegas taip marina, jog akys pačios limpa.

Ateina naktis, vyras kriokščia, miegti kaip negyvas, o jai nuo blakstienų miegas bėga: svajoja, kaip dabar gražu girioje, kur dabar diena, kaip ten paukščiai ulba čiulba, medžiai švokščia šlama...

Betgi priprato, ir jau nieko sau buvo.

Viena bėda nevaikščioja, kalbėjo senovės žmonės. Pajuto tai ir Vaiva. Vieną savaitę, kitą Dundulis nuo Vaivos nei žingsnio neatsitraukė: kur ji, ten ir jis, vistiek kaip uodega. O gal ir visą mėnesį jis taip bėginėjo, net įkyro Vaivai. Bet tuoj prasimanė iš namų išeidinėti: pradžioj retai ir tik trumpam laikui, paskui vis dažniau ir dažniau ir vis ilgesniam tarpui, o vėliau mažai ir bebuvo namie. Nemėgo Dundulis vienoj vietoje sėdėti: pareis namo, apsisuks ant vienos kojos kartą, kitą ir vėl išdunda iš dvaro — kelių dienų jis nebebūna namie.

Juo toliau, vis mažiau buvo namie, o pagaliau retai jį Vaiva ir bematydavo.

Dundulis buvo, nors ir monas, kaip kiekvienas vyras: iš pradžių labai į savo žmoną limpa, o paskui tai ir bodis. Toki jau visi vyrai, tokis ir aš buvau: matyti, jau tokia mūsų prigimtis. Nesijuok, vaikeli; pamatysi, kad ir patsai tokis būsi: visi mes vieno molio lipdyti.

Sėdi Vaiva vienui viena namie ir bodisi, lyg kalėjime, nei pati gali nueiti kur, nei pas ją kas ateina, nei žodžio su kuo pakalbėsi, nei į ką prabilsi...

Sėdi Vaiva ir tik juostas audžia, drobes, skersinius, bet visdėlto nuobodu — *ir tiek, nors tu imk ir mirk.*

Dundulis tuo tarpu skraido giriose, laukuose, traiškina, ūžia, žmones baido, žvėris vaiko, ir Vaiva jam nei galvoje.

Liūdi Vaiva; nelinksmina jos nei gintaro dvarai, nei turtai, nei aukso žuvelės. Liūdi viena ir keikia savo likimą negerą, minėdama jaunas dienas, kai pas seną savo motutę buvo. Prisiminė Straublį, kokis jis buvo meilus, prisiminė jo graudingas dainas, ir širdis dar daugiau ilgesiu pabrinko.

— Eisiu, — mano Vaiva: — į gimtąjį kraštą, aplankysiu seną tėvą motinėlę, pasiskųsiu savo sunkiu likimėliu, nelaiminga dalele.

Atsikėlė aukso vartus, kurie buvo iš Perkūno dvaro į jūres, ir mato, kad eina stiklo urvas net į jūrių pakraštį. Kas nežino, kad jisai yra, nepamatys ir neatras.

Eina juo Vaiva dieną, eina kitą; trečią išėjo iš jūrių į krantą, kaip tik ten, kur gyvena josios tėvai.

Čia jų pirkios stovi pajūry. Čia pakrūmėje sėdi Straublys ir švilpia taip graudžiai, taip gūdžiai, jog, kas jo švilpimą girdėjo, manė, kad tai motina rauda ant savo vaikelių kapo...

Kas toliau buvo, tėvai nepasakojo, ir aš nieko nesakysiu.

Tik tai, vaikeli, tau pasakysiu, kad Vaiva jau nebeliūdėjo, likimo savo nebekeikė ir nei kiek nepyko, kad vyras retai namie būna.

Moteriškas juk. O vėl kas žino, ar ji kalta buvo, ar gal taip jau Dievas lėmė. Manyk žmogus, galvok, kiek nori, nieko neišgalvosi,— kad ir tiek proto turėtai, jog visas žvaigždes danguje suskaityti galėtai.

Bet neilgai maloniai gyveno Vaiva ir Straublys. Moteriško juk plaukas ilgas, o protas trumpas. Ką ji daro — visada kvailai daro, ir gero nelauk iš jos darbų. O vyriškis, kuris tiek pamilsta moterį, jog akimi jos mato, *jos protu protauja, jos norais savus norus matuoja* — sumoterėja, ir gero iš jo nelauk. Tokis vyras jau nebe vyras, tik moteris.

Vaiva ėmė ir padovanojo Straubliui juostą, kurią buvo suaudžiusi Perkūnui.

Tokios juostos dar niekas nebuvo matęs, ir Straublys neiškentė nepasigyręs. Parodė ją monams, laumėms; gal ir dar kuo pasigyrė — ir nuėjo plepalai, kaip paprastai tokiu atveju būna, per girias, per šlaitus, per tankumynus.

Kas stebėjosi Straublio juosta, stebėjosi ir tuo būdu, kuriuo ją Straublys išgavo.

Greitai sužinojo viską ir Dundulis; jam vėjai papasakojo, ką giriose visi klega.

Pasiuto Dundulis, pusę girių išvartė, šimtus kaimų sudegino, daugel laivų nuskandino, jog jau visi net manė, ar tik ne pasaulio pagyna bus atėjusi. Tiek įsiuto, tiek įnirto! . .

Kad trenkė į savo gintarinius namus, kuriuose gyveno Vaiva, tai tik skeveldros pabiro į visas šalis. Žuvo gintaro dvarai, žuvo ir Vaiva, kuri juose gyveno.

To dvaro kąsnelius, skeveldras vilnios ir dabar nešioja į jūrių krantus, kur juos renka žmonės. Sako, yra tokie, kurie brangiai už tai moka.

Nudėjęs Vaivą, ilgai dar siuto Perkūnas ir vis jieškojo Straublio, kad ir jį nužudytų. Bet niekur nesurado.

Tiek moteriškas gali pikto pridaryti ir sau ir kitam, ir vis per tai, kad proto mažai turi.

Praėjo savaitė viena, kita, Perkūnas kiek nurimo, liovėsi jieškojęs Straublio.

O Straublys atsisėdo ant jūrių krašto, ištiesė debesyse savo juostą, ir verkia Vaivos, šaukia jos, plaukus beraudamas, savo likimą bekeikdamas.

O ašaros jam byra ir byra, kaip skaudus lietutis lyja.

Ir taip gailiai verkia, jog net vėtra, ir toji nutilo ir pasigailėjo bernelio.

Perkūnas tuoj pamatė ištiestą juostą, sugriaudė, sudundėjo ir būtų gal nudėjęs Straublį, jei ne viesulas, vėtrų tėvas, kuris pasigailėjo nelaimingo bernelio.

— Sėsk greičiau, — sako, — berneli, ant mano sprando, aš nunešiu tave toli toli, kad Perkūnas nepavytų, nesurastų, o tai nukaus jis tave.

Atsisėdo Straublys ant viesulo ir nuskrido toli, o Dundulis nusivijo jį ir vaikosi iki šios dienos. Vaikosi, gaudo ir sugauti negali, nes Straublį viesulas nešioja, ir vėtros jį lėkdina.

Mat, dėl ko visada pirma audros vėtra kyla, ir viesulai atsiranda . . .

Iki šios dienos nenušovė Straublio Perkūnas, per tai jisai tokis dabar rūstus ir piktas.

Kalba seni žmonės, kad Perkūnas auksu sidabru tą apipiltų, kas padėtų jam Straublį nušauti arba nors juostą iš jo atimti.

Bet kas tai padarys? Daugel metų praėjo, daugelis žmonių Vaivos juostą yra matę— vieni ją vadina Straubliu — ir klysta, kiti Vaivos rykšte — ir dar labiau klysta, — bet niekas arti jos dar nėra buvęs, nėra jos pasiekęs. Matai žmogus, bet neprieisi, nenutversi, nesugriebsi . . .

Kai Perkūnas nuilsta, nuvargsta bevydamas, atsisėda kur atsilsėti, tuoj sėdas ir Straublys, ištiesia savo juostą debesyse ir gailiai verkia, Vaivą minėdamas, savo nelaimę bekeikdamas, o ašaros jam byra ir byra kaip skaudus lietutis.

Kai tik pamato Perkūnas, tuoj trinktelia, suūžia, sugriaudžia ir vėl veja Straublį.

Tai todėl, vaikel, kai tik Straublio juostą pamatai danguje, žinok, kad netrukus ir Dundulis sudundės, sugriaus.

* * *

S K E R D Ž I U S

I

Du senu buvo Pagirių sodžiuje: Grainio liepa ir skerdžius Lapinas. Kiek tik galiu prisiminti, jiedu visada buvo tokiu pačiu, kaip kad dabar: viena — žalia, išsišakojusi, nubujojusi, visų toje apylinkėje medžių augščiausia, kitas — stiprus, nors žemo ūgio, bet drūtas, kaip stipriai žemėn įaugęs seno ąžuolo apsamanojęs kelmas, visas apžėlęs ir žilas, it žydinti obelis, seniausias visų tame kaime gyvenančių senelių.

Liepa kasdien švokščia savo plačiai iškerėtomis šakomis, šlama žaliais sultingais lapais — prabundu vasaros rytą anksti, anksti, pratrinu miegu traškanotas akis, pamatau pirmiausia ramiai siūbuojančias liepos šakas, išgirstu tyliai šlamančius lapus, it varpelius skambančius, jausmą žadinančius, džiaugsmą gimdančius. O josios viršūnė jau liepsnoja tekančios saulės spinduliuose . . .

Bet visų šių gražumų nei nepamatytau, jei skerdžius kas vieną rytą nekeltų manęs iš miego, dumdamas ragan ir pliauškindamas botagu . . .

Liepa visada pilna paukščių. Kokių tik ten nebūna, kas ten nečiulba, negieda žaliose liepos šakose: ir rėksniai žvirbliai ten nuolat triukšmingas vestuves kelia, ir volungės dažnai graso jievai, ir strazdas švirkštauja, atlėkęs čion svečiuosna iš unksnėtos girios; vieši ten dažnai patsai didysis nepasėda, amžinas keliauninkas, svetimuosna kraštuosna besirengiąs ir niekados ten nepakliūvąs, dvylika kalbų kalbąs — kėkštas.

Mėgsta ir pelėda, ten atlėkusi, paverkauti žalios liepos šakose, kad josios, vargdienės, niekas nenori vesti . . .

Vasaros metu, net rytagonėmis, iš tolo jau kiekvienas girdi, kur skerdžius pasiverčia: ten ir šunys pjaunasi, ten ir kaimo vaikai rėkauja — vienus ir kitus myli Lapinas, bet savotiška, skerdiška, meile: jam linksma, kai šunys pjaunasi, jam gražu, malonu, kai vaikai pešasi kaip mėšlyne žvirbliai.

Gena skerdžius namo — vaikai jį pasitinka dar pamiškėje; gena laukan — vaikai jį lydi net į šilaines. Skerdžius daro vieniems švilpukų, suka vamzdelių, kitiems duoda botagu papliauškinti, ragan padumti. Juokiasi

senis, net už šonų nusitvėręs, kai vaikinas pučia ragan, visas savo jėgas įtempęs, vos žandai jam neplyšta, o uždumti visdėlto neišgali...

Tai vėl pasakoja jiems skerdžius, kaip lapės ant kiaušinių tupi, vilkai medžiuose vaikus peri, volungės kiškius melžia, savo mažučius girdo, kaip vanagai žindo vanagynus... Porina apie laumes, kurios pirtyse gyvena, pabaliuose vakarais, saulei nusileidus, audeklus velėja, siuva maišus, gaudo vaikus ir balosna juos murkdo, ypač tuos, kurie senesniųjų neklauso... Byloja apie miškinius, raistuose gyvenančius, po girias klajojančius, kurie apsuka žmogui galvą taip, jog nuveda jį kažkur raistan, paguldo ant kupsto, o žmogus mano, kad jis guli namie, ant pečiaus...

Pripasakoja, primeluoja tiek, jog vaikai net sodžiun grįžti bijo, o ypač jei pakelėje yra bala ar pirtis...

Kai ateina vakaras, vaikams visai bėda: net pirkioje, ant suolo sėdėdami, bijo nuleisti kojas, baidosi atsisėsti arti lango: sėdi visą vakarą kampe, susirangę kojas po savimi, ir jiems vis vaidenasi, kad štai kažkokia plaukuota baisenybė įkiš galvą per langą, nutvers ir nuvilks balon taip, jog niekas net nepastebės, arba naminis pagriebs už kojų, kai tik nuleis jas nuo suolo, ir nutemps mažą papečkėn ir užgniauš greičiau, negu tėvas su motina pastebėjusiu sugebės jį išgelbėti...

O jau kad tėvas ar motina kažinkaip norėtų pasiųsti vaiką kokiu nors reikalu į kiemą, vistiek neitų. Geriau teprimuštų, negu turi su šmėkla susitikti. Ne tiek baisu kieme, kiek baisu eiti patamsėje per priemenę.

Dažnai Lapinas pasakodavo vaikams, kokie senovėje augo čia aplinkui ištekiniai miškai, tamsios girios, kokie buvo tankūs šilai, klampūs raistai, kiek čia buvo visokių žvėrių, dabar jau nesutinkamų: vilkų, briedžių, meškų, lokių...

Pasakojo, kokie senovėje buvo stiprūs, galingi žmonės... Porino, kaip senis Lukšis, Petruko prosenelis, parjojo raitas namo, pasižabojęs mešką, kuri jam miške pastojusi buvo kelią, kaip senis Dundis vienui vienas basliu išmušęs visą vilkų rują, žiemos metu jį užpuolusią, vėlai grįžtantį iš Rudnios...

Niekas tiek nežinojo pasakų, kiek senasis Lapinas; niekas taip gražiai nemokėjo papasakoti pramanytų dalykų, įtikinančiai sumeluoti kaip jisai. Suvedžiodavo dažnai ne tik vaikus, bet ir senus rimtus vyrus. Spjaudydavosi apgautieji ir juokdavosi patys iš savęs, kad pasitikėjo žinomu melagiu, kad paklausė jo, o kitą kartą ima ir vėl paklauso, patiki...

Linksmai šlamėjo liepa, linksmai gyveno skerdžius, nors žmonės kalbėdavo, kad liepa be naudos auganti, tik viralus nušvokščianti, o seną skerdžių visi apduluodavo, kvailučiu vadindavo...

Lapinas gyveno sodžiaus gale, dūminėj pirkaitėj, be priemenės, gyveno

du vienu su žmona, tokia pat neišmanėle ir senute kaip jisai. Vaikų jiedu neturėjo. Dėlto kas vieni metai augindavo sau du paršiuku, kurie būdavo riebiu, ramiu ir sočiu kaip vaikinu. Žmonės juokdavosi kalbėdami, kad sena Lapinienė juodu kas savaitė prausdavo niekotaitėje kaip mažus vaikus ir šukuodavo...

Ar tai buvo tikra tiesa, ar juokai, kas ten sugainios, kas susigaudys, bet visi žinojo viena: pašauk kurį paršelį — „kūkut, kūkut", tuo atbėgs į rankas ir bėgios paskui žvieguliuodamas, kol duosi duonos plutelę ar bulbės kąsnelį...

Kaip ir kuo gyveno senas Lapinas, niekas gerai nežinojo ir nesidomėjo. Kas vieną vasarą Lapinas ganė gyvulius — „pulkininkavo", o Lapinienė rinko uogas, kremblius, nešiodavo artiman miestelin ir pardavinėdavo žydams... Žiemą vyras mezgė tinklus, bradinius, o kai nebuvo tokio darbo, mezgė moterims petkes; jo žmona verpė ūkininkėms pakulas.

Taip gyvendavo metai per metus du seneliu, visada būdavo linksmu, ypač Lapinas. Matydami tai ūkininkai net pavydėdavo jiem.

— Matai, kaip gyvena? Nelyginant, kokie ponai...

— Negu jiedu nusidarbuoja, negu pavargsta? Kodėl tokiam linksmam nebūti...

— Taigi, žmoguli, ar yra kam tokis sunkus gyvenimas kaip ūkininkui? Bėgi žmogus ir nepabėgdamas, ir vistiek nieko neturi...

Ar ką turėjo Lapinas, niekas nežinojo — buvo neįdomu...

Bet nėra tikros laimės pasaulv. Mirė pereitą žiemą Lapinienė, liko senas Lapinas našlys.

Todėl nesėdi dabar senas skerdžius namie, nemezga tinklų bei bradinių, tik vaikštinėja iš vienos pirkios kiton ir laukia, kad greičiau giria sužaliuotų, kad gyvulius išginti galėtų...

Kirkina senį, erzina dabar žmonės, kaip kuris moka. Vieni taip sau, kad tik pasijuoktų, kiti net skaudžiai užgaudami... Bet senis nepyksta, neužsigauna...

Visi juokauja, tiek vienas Lapinas dabar juokauti pamiršo, lyg niekados ir nemokėjo.

— Kada tu, dėdule, vesi? — klausinėja nevienas juokdarys.

Lapinas apsidairo, pamąsto, pakaušį pakrapšto...

— Dar, vaikeli, mergos sau neapsirinkau. Nesuradau tokios, kaip kad manoji buvo...

Ir niekados negalėjo suprasti, ar juokauja senis, ar jis rimtai kalba...

II

Šilas kvepėjo, kaip pilnas avilių ūkininko sodas. Tik išsižiok, rodos, kvėpterėk oru, ir lyg medaus pavalgysi.

Visą dieną šutino kaip puode, bet pavakarėn atvėso truputį, padangės net nusidumblojo.

Grįždamas namo iš miestelio, ėjau basas ir vienmarškinis. Kelias buvo netolimas, vos keturi verstai, ir ėjo giria.

Augo čia pakelėje seniau miškas ištekinis, tamsus kaip naktis, nusišakojęs, nubujojęs. Gūdžiai švokšdavo eglės, viršūnėmis tyliai linguodavo pušelės, šlamėdavo paslaptingai žali plačiašakiai ąžuolai. Įeini, būdavo, girion, lyg visai kitam pasauly atsiduri, paslaptingame, net kūnas pagaugais nueina: ramu ir gūdu, lyg kažkokiuose užburtuose rūmuose. Medžiai stovi tylūs, lyg daugel matę seneliai, ir nei vienas lapas nesukugžda, nesušlama, nei viena šakelė nelinguoja. Girdi, kai nuo šakos ant šakelės paukštukas šokinėja, kaip pilka voverėlė lipinėja.

Kažkur, toli, toli, suūžė, sugriaudė šilas... Vis arčiau... arčiau... Štai lapai sušlamėjo, sukrutėjo šakos, viršūnės sulingavo, sušvokštė giria, lyg kažkas medžių viršūnėmis prabėgo — ir vėl tylus ir ramus ištekinis šilas...

Vaikščiodavau tokiu mišku, kai buvau dar mažas vaikinas. Tuomet dar saulė man kaitriau švietė, ir pasaulis man linksmesnėmis spalvomis klostėsi, paslaptingesniais balsais bei šlamėjimais dabinosi...

Prieš keliolika metų, kai miškas, baltu sniegu apsiklostęs, buvo žiemos miegu užmigęs, atėjo su kirviais, su pjūklais pikti žmonės. Traiškino griūdami pakirsti girios galiūnai, verkė ir raudojo šilas...

Išskynė mišką, iškirto medžius, o paskui vėl užsėjo. Dabar jau ten sužėlė toki tankumynai, jog nei praeisi, nei prasiskverbsi. O kadangi ten dabar neleisdavo ganyti nei gyvulių, nei arklių, žolės ten nubujodavo iki juostai, kaip karklynas suaugdavo.

— Šarke, Šarke, kad tave galas paimtų! Tokia tu kvaila. Kur lendi, Gražiagalve? Ar tau čia maža žolės, kad ėglynan parūpo?.. — išgirdau, vos įėjęs miškan, ant visos girios šūkaujantį Lapiną. — Jonuk. Petruk! Nestovėkita ten kaip duduku. Eikita paežerėn, kad karvės avižosna nesuljstų...

Botagas pliaukšt. pliaukšt, pliaukšt! Žiūrau — išlindo Lapinas iš krūmų ir atsisėdo ant kelmo, šalia kelio.

— Dėdule, ar tai jau nebijai eigulio, kad, suleidęs gyvulius sėtinėn, visa gerkle šūkaloji?

— Eigulis nuvažiavo pas uošvį viešnagėn, — paaiškino man atsiliepęs

balsas krūmuose. Žiūriu — išlenda iš ten Mykoliukas, pilnu žeminių uogų aukšliu nešinas. Skerdžius sėdi ant kelmelio, dumia nosimi kaip treigys kumelaitis, ir man nei žodžio: vadinasi piktas. Kokis čia galas? Neteko iki šiol man matyti, kiek pamenu, kad Lapinas būtų buvęs piktas.

Prisėdau ant kelmelio ir ėmiau autis: per mišką basam eiti nepatogu, dar padą padursi ar įgels kažkas.

— Negerai, dėdule, darai, — kalbu besiaudamas. — Bėdos pridarysi, o atsakyti reikės eiguliui.

— Kodėl negerai? — šiurkščiu balsu atsikirto man skerdžius. — Kad eigulis ar kitas kuris kvailys draudžia, tai jau ir negerai?.. Žolė — Dievo dovana, ir ne žmogui, bet gyvulėliui. Piktai daro tasai, kuris draudžia, o ne aš, kad gyvulėliais suganau. Kad nors dar žmogaus naudai draustų, bet ne — veltui žūna šventa žolelė. Štai, priganysiu karveles, — švelniau prakalbėjo skerdžius, ir rūstus jo veidas kažkaip sušvelnėjo, pragiedrėjo: — jos duos nūnai daugiau pienelio, ir moterys balčiau man atskies buizos.

— Taip, bet kiek nūnai tavo karvės palaužys sėtinių?

— Seniau miško niekas nei sėjo, nei sodino, patsai sau augo kaip siena; o dabar jį kaip kopūstus ir sėja ir sodina, bet miškas vis nyksta ir nyksta. Kokios čia seniau buvo girios! Kai prisimenu, net širdį sugniaužia... Dažnai pasigailiu, kad tokių laikų sulaukiau, kada žmonės net girių nemėgsta, švento miško nesigaili...

— Ir mėgsta ir gailisi, jei sodina, tik medis žmonėms reikalingas...

— Nekalbėk tu man niekų! Ne sodinti girios reikia, bet mylėti... Sakai — žmonėms miškas reikalingas, o kerta žydai, kad juos visus iki vienam velniai išnešiotų! Jie vis girias naikina. Ir kuriems galams tasai miškas jiems reikalingas? Juk jie ir be to gerai gyvena. Įeik pas kurį turtingesnį pirkion, pas jį gražiau negu pas kunigą. Anądien, prasivėręs iš krautuvės duris, pažiūrėjau į Berkos gyvenamąją trobą ir net nusispjoviau...

Ir kuriems velniams jie dar miškus naikina?..

— Dabar ir be žydų miškus kirstų, kad tik žmonės pinigų turėtų. Kam dabar miško nereikia?.. — pastebėjo Mikas. Jis atsisėdo nuošaliai ant kelmelio, išbėrė uogas iš aukšlio ant kepurės dugno ir atsilaužė iš terbos duonos kąsnelį, besirengdamas užkandžiauti.

— Meldžiu paragauti, — pasiūlė man, atkišdamas kepurę su uogomis.

— Ir žmonės dabar išbjuro, neduok Tu, Dieve! Tai ne žmonės, bet nežinau, kaip juos ir pavadinti. Kad aš eitau žydams miško kirsti!..

— Neitų, kad pinigų žydai nemokėtų. O pinigas mūsų žmonėms vai reikalingas. Tėvas man dar pavasarį batus pažadėjo, o iki šiai dienai nenupirko: neturi pinigų, — nusiskundė Mikas.

— Tai kas, kad iškerta, — kalbu aš. — Užsėja, paskui užauga jaunas, dar gražesnis...

— Jau tu man nekalbėk! Aš daugiau išmanau negu tu, nors ir esi mokytas. Ką tu išmanai? Iš knygų tik, o aš tiek pergyvenau, jog net savo metams skaičių pamiršau, ir vis miškuose nuo mažo vaiko.

— Ir visą laiką Pagiryje ganei, dėdule?..

— Ne, ir Gružliuose ganiau keletą vasarų. Bet nemėgstu Gružlių: ten miškų nėra. Visą vasarą laukuose ir laukuose; jei tik kaikada įginsi plikuotan raistelin ar nusususian šlaitelin — ir visas tau malonumas.

— Bet ganyti laukuose, manau, kur kas geriau: ir linksmiau, kai aplinkui viską matai, ir gyvulio nepamesi. Vistiek kaip rugienoje, — įsikišo Mikas.

Skerdžius tik nusišypsojo.

— Tokis jau ten gerumas. Svilina tave visą vasarą, kaitina kaip puode. O kai užeina lietus, nepasislėpsi niekur. Vėl kaip gali būti gera, kur nėra miško! Be miško skursta žmogus. Čia tau ir kuoja pašvokščia, ir epušė lapais paskambina, ir eglė pasiūbuoja, ir berželis, kasas taisydamas, pakušta. Čia ir paukštukai... Ne, be miško niekur nėra gero, kad net ir Amerika ten bebūtų. Jau kad net monai iš ten bėga, kur miško nėra, tai galgi bloga ten...

— Jokių monų, dėdule, nėra. Juos tik tamsūs žmonės prasimanė, — noriu jam paaiškinti.

Senis, išgirdęs tai, suspirgėjo kaip lašiniai ant žarijų.

— Seniau gudresni už tave buvo žmonės, kurie matė juos. Kaip tai, kad monų nebūtų? E, ką jums, jauniems galvočiams, nūnai kalbėsiu!

Sumojo ranka senis, lyg aš būtau buvęs koks niekniekis ar varmas, ir nusigręžė nuo manęs. Išsiėmęs krepšį ir pypkę, ėmė kimšti pirštu jon titūną.

— Aš taipogi, dėdule, mėgstu ir monus ir laumes, ir labai man gaila, kad bėga jie iš Lietuvos girių, šlaitų ir šlaitelių, kad miršta, nyksta jie kaip girios, — pasiteisinau aš.

Užtraukęs pypke, nusipjovė senis ir nieko man neatsakė, lyg mano žodžių nei negirdėjo.

— Dėdė nūnai piktas, — atsiliepė piemenukas. — Vakar vaikščiojo užrašų su merga, o kunigas ėmė ir pavarė.

— Užrašų? — nustebau. — Argi tikrai, dėde, vesti sumanei?

— Kodėl ne? Ar tai negaliu? — atsigręžęs į mane, prabilo skerdžius. — Dargi man mirusioji žmona yra palikusi du ritimu audeklo, penkis ryšelius linų ir apie penkis svarus sėmenų. Kam gi tai turi žūti? Ir pirkaitė gi... Mirsiu dar aš negreitai.

— Iš kur, dėde, žinai, kad negreitai dar mirsi? — domisi Mykoliukas.

— Kad sakau, tai žinau. Kai aš dar mažas buvau, man viena čigonė delne išskaitė, kad aš mirsiu, kai Grainio liepa nuluš. O ji dar stipri, visus medžius prastovės.

— Tai tau, dėdule! Liepa dar kelis šimtus metų stovės.

— Tai ir aš gyvensiu. Kodėl neturiu gyventi? Ot, kad tik dar neišnaikintų girių, beganau sau gyvulėlius.

— Kodėlgi tave, dėdule, kunigas pavarė? — klausiu jį. — Ar kad senas esi?

— Kur tau, vaikel, — katekizmų nemokėjau. Kai atėjau, tikrai, paklausė, ar daugel turiu metų. Aš atsakiau, kad nežinau, bet gal šimtas yra. Nieko nesakė, tik paklausė, ar miršta žmogaus dūšia? Aš pasakiau, kad gal miršta. Už tai ėmė ir pravarė.

— Kaip tu, dėde, tiek metų pragyvenęs, nežinojai, kad žmogus turi nemirtingą sielą? —

Senis užsitraukė drūtai pypkės kartą, kitą, jog net sugruzdėjo ten viduryje, paskum ėmė ją krapštyti sraigteliu, kuris kabojo prie kandiklio.

— Iš kurgi aš žinosiu, ar aš kunigas? Kai jaunas buvau, niekas nemokė, tik žiūrėjo, kad kunigyston eitau. Ponas buvo piktas... Tadagi ir kunigai jokių katekizmų neklausė.

— Kaipgi dabar bus, dėdule? — atsiliepė vėl piemenukas. — Kunigas nepriims užrašų, kad katekizmų nemoki...

— Ne, dabar jau užrašys, jau dabar aš žinau, kad dūšia nemiršta. Kai paklaus, taip ir pasakysiu.

— Kai nueisi, pasiklaus dabar ko kito, ir vėl nežinosi, — pagąsdinau senelį.

— Ar žinai, dėde, kiek yra dievų?

Skerdžius užkišo pypkę už juostos, pamąstė, pamąstė, pakasė pakaušį.

— Tai, vaikel, ir nežinau...

O kiek ilgiau pamąstęs, pridūrė:

— Gal trys.

Piemuo nusikvatojo.

— Matai, matai!.. O kad tamista girdėtai, kaip jis poteriauja! Dėdule, sukalbėk tu mums „ojcze nasz". („Tėve mūsų". *Red.).*

— E, gerai dabar jums juoktis, kai jus iš mažo vaiko moko. Mūsų ponai žiūrėjo, kad tik kunigystą eitume. Nebuvo kada mokytis; kitas persižegnoti, ir tai nemokėjo...

Patylėjęs kiek pridėjo:

— O visdėlto tada žmonės buvo geresni negu dabar... O gal net ir gudresni.

— Kaipgi, gudrūs buvo! Ponai juos rykštėmis šveitė, o jie tylėjo! — atrėžė jam piemenukas. —Pamėgintų kas dabar...

— O ką tu jam padarytai? Ne tik mušė, bet ir į šunis mainė...

— Vistiek, kas būtų — tas būtų, o nedovanotau.

— Kaipgi, — lyg erzindamas senį, kalbėjo piemenukas: — tada gudrūs buvo žmonės! Mano senelis, kaip ir tu, dėde, vienas bijojo vakaro metu eiti pro pirtį, kad laumė, pirtin įsivedusi, neužkutentų jo...

— O gal ne? Gal ne tiesa?

Piemenukas tik nusikvatojo.

— Juokis, juokis! Pamatysi, ko tu prisijuoksi.

— Kadgi, dėde, jokių laumių nėra, tai tik gražios pasakos, — ištrūko man vėl.

— Nėra, nėra! Iš kur tu žinai, kad nėra? Kaipgi tada žmogui gyventi, jei nėra jau nei miškinių, nei monų, nei laumių?..

— Ir kunigas, dėdule, sako, kad nėra, — vis erzina senį piemenukas. — Argi tu kunigu netikėsi?

— Kunigas! kunigas! Kas tasai jūsų kunigas? Pirma tai buvo kunigai! Vis iš ponų, ir kokių dar ponų! O dabar kas kunigas? Štai, prieš keletą metų Makščio Janka kiaules ganė, ir aš jį dar botagu šveičiau, o nūnai jisai jau kunigas, ir moterys jam rankas bučiuoja. Kunigas tiek apie tai išmano, kiek ir visi. Ot, tegul pasakytų, iš kur tai, jei jisai viską supranta, — rodydamas ranka straublį, tęsė Lapinas. — Nepasakys, kad kažinkas O senovės žmonės viską gerai žinojo.

— Ir aš tau pasakysiu be kunigo: nuo lietaus tai.

— Visai ne nuo lietaus. Nemeluok sveikas. Kad nuo lietaus, visados būtų, kai lyja. Ot, ir nežinai, nors ir mokytas.

— Tai kas gi, kad ne nuo lietaus?

— Kas gi, jei ne Straublys, kuris taiso Vaivos juostą ir ašaras barsto?

Lapinas dar ilgai šnypštė įpykęs. Mes abu su piemenuku tylėjova ir laukėva, ką mum dar pasakys Lapinas.

— Kad nežinota, tai ir nekalbėkita! — prabilo jisai, atsikėlė nuo kelmelio ir, nei neatsisveikinęs, nulindo krūmuosna.

III

Nėra tokių gerų, tokių linksmų švenčių kaip Sekminės. Kai ateina jos, lyg žmogus iš miego prabundi; ir ne vien žmogus, net medžiai. Viena diena puikiau pasprogsta, kad linksmiau žmonės jų šakelėmis nukaišiotų savo nelinksmus butus.

Linksmos ir triukšmingos buvo krikštynos antrą Sekminių dieną pas Valainį; krikštino pirmą savo sūnų, kurio ilgai laukė ir belaukdamas jau net paseno. Gimė jam penkios dukterys, bet kas iš dukters? Kiek dukterų, tiek naujų bėdų. O kad jau žmogus turi jas kelias, tai nors gulk ir mirk.

Aimanavo ir Valainis, bet atkakliai laukė sūnaus.

— Kad aš sūnaus neturėtau? Ne, šito nebus! Tegu bus dešimts, vienuolika mergaičių — vienas galas — o dvyliktasis bus sūnus, ir gana!

Juokėsi kaimynai klausydami, bet Valainis nenusiminė ir laukė sūnaus. Ką padarysi su tokiu žmogumi? Užsimanė sūnaus, ir tiek.

Tikrai, gimė jam ir sūnus, gimė jisai tik po Velykų, bet krikštynas atidėjo Valainis Sekminėms, kad geriau pasidžiaugtų, geresnes ir iškilmingesnes krikštynas iškeltų.

Ir triukšmingos gi buvo, triukšmingesnės negu kitos vestuvės; muzikos tik nebuvo, o tai vestuvės, ir gana. Net visą sodžių per kviesl į suprašė Valainis, vistiek kaip vestuvėsna. Matydami tai žmonės vieni juokėsi, kiti stebėjosi.

— Dračinasi žmogus! — kalbėjo treti.

Kūmu paprašė Valainis patį kunigėlį, o kūma buvo seniūno Alksninio žmona, to pačio Alksninio, kuris turi daugiau kaip šimtą kelmų bičių. Ir Dievas vienas žino, kodėl jam taip sekasi? Vieni kalba, kad jisai kažką žinąs, net raganiumi vadina; kiti gi mano, kad jisai Švenčiausiąjį, per komuniją iš burnos išsiėmęs, parsinešęs namo ir įdėjęs avilin, pas bites. Lapinas tvirtina, kad patsai matęs avily lyg „kieliką", kaip bažnyčioje pas kunigą, tik iš vaško sulipdytą.

Dabar Alksninis pasiuntė krikštynoms visą ąsotį medaus. Jame buvo dešimts svarų, o gal dar ir daugiau.

Sukvietė taipogi Valainis ir visą savo giminę. Visi žino, kad jisai buvo nebetkokios giminės. Tai ne žmogus, kuris tik Amerikoje praturtėjo, bet nuo senų laikų garsus buvo. Atvažiavo čia ir Čepulis iš Rudnios, kuris išleido kuniguosna sūnų, ir Dumblis iš Pakelmių, kuris seniai jau pasistatė mūro namus, lyg kažkokis bajoras ar miestelėnas; buvo čia ir Kozulis iš Pagilšės, patsai mokyčiausias žmogus visoje parapijoje; jisai net pas kunigą pietų būna; o suplikacijos tai be jo niekas negiedos; pribuvo čia ir Dundis iš Persėdų, kuris turi šešis valakus juodos kaip tirštimas žemės;

tai turtingiausias žmogus visoje parapijoje, ir kitaip jo niekas nevadina kaip tik „ponuli“. Paprasti žmoneliai jam net ranką bučiuoja. Nors turtuolis buvo, bet geras žmogus: nosies nerietė, nesipuikino, nesididžiavo ir poniškai nesinešė.

Daugel buvo dar ir kitų garsių vyrų su žmonomis, kaikurių net su vaikais, krikštynosna suvažiavusių.

Linksminosi dabar visi. Riksmas ten, juokai skamba, jog net sodžiaus gale girdėti. Bobos, išgėrusios kuri alaus, kuri net ir degtinės, įsilinksmino tiek, jog net dainas užtraukė, senovines, ne dabartines. Vyrai rėkaloja, pasakoja kits kitam, ir kits kito neklauso.

Vestuvės, ir tiek!

Arti vidudienis, saulė į pietus slenka. Tryk-tryk,tryk! — skamba skerdžiaus trimitas dar ten, kažkur sodžiaus gale. Štai ir kiaulės, užrietusios uodegas, šuoliu nešasi, viena antrą pralenkdamos, namo, kad greičiau pirma paspėtų apzuiti visus kampelius.

Gena skerdžius gyvulius iš rytagonių.

Moterys tuoj išsinešdino namo: reikia gyvuliai priimti, karvės pamelžti, kiaulės pripenėti, paskui tvartan suvarinėti, kad kur daržan kuri neįsilaužtų. Nūnai, nelauk, kad tau viską duktė padarytų ar tarnaitė samdininkė. Jos dar anksti rytą visos išsinešdino iš namų: kuri bažnyčion, kuri girion, kuri taip sau braidžioja po laukus, po pievas. Nūnai jau tokia šventė, kad traukia žmogų ten, kur žaliuoja, ir gana.

Liko Valainio pirkioje tik vyrai; ir iš jų kaikurie išėjo, vieni kieman, kiti sodelin, treti, gatvėje sustoję pas vartus, kalbėjosi apie tą, apie šį, daugiausia apie nieką.

Kūma su viešniomis nuėjo kitan namų galan rengtis bažnyčion; patsai gi Valainis tupinėjo pavietėj aplink vežimą: pamovė naujus ratus pasturgaly, patepė gerai, kad negirgždėtų — „gerti neprašytų“.

Stovi vyrai patvoryje, užėmę visą pašalę, ir šnekučiuojasi apie ganiavas, sprendžia, kur geriau gyvuliui, ar miške, ar pievose.

— Ar sveikas, seni? Dar kruti? — pakalbino Lapiną Kozulis iš Pagilšės.

— Kaip matai, tamista. Ko man nekrutėti? — atsiliepė Lapinas ir prisiartinęs padavė jam ranką. — Kaip tamistą Dievas laiko?

— Senstu, štai ir viskas! Betgi tu, kaip buvai, tokis ir dabar: nei tu sensti, nei tu nieko. Kadagi tu mirsi, seni? Ar gal mus visus nori pergyventi?

— Ką tu, žmogau, kalbi jam apie mirtį? — nusišypsojo Čepulis Levanarda. — Jisai vesti dar mano, tik neranda sau tinkamos mergos — visos persenos.

Nusijuokė vyrai taip smagiai, jog net višta, kuri po serbentos krūmu

purtinosi, nusigando ir kudekindama iš gūžtos pabėgo. Lapinui nepatiko, kad iš jo Čepulis pasijuokė. Nors jisai priprato, kad iš jo keltų juokus, bet čiagi buvo svetimų šalių žmonės!

— Aš ir pamiršęs būtau gražiai, čia su jumis bešnekėdamas; gerai, kad, žmogeli, priminei man, — atsigręžė jisai į Čepulį. — Jūs čia uliojate ir nieko nežinote, o ten Valakų gale, pas Miegakulinę, jūsų vaikai gal jau užmušė vienas antrą. Kai ginėme namo, vos perskyrėme: apsikruvinusiu, apsidraskiusiu, vienas antrą vis akmenimis, vis akmenimis. Vos apgynėme Antanuką. Mackė jį būtų visai užmušęs.

Čepulis nesuprato, ar Lapinas tiesą pasakoja, ar juokiasi iš jo ir meluoja. Visi žinojo, kad Čepulių Juras ir Levanarda, du broliu, tik pasidalinusiu, gyvena kaip katė su šunimi, o jų sūnūs, Antanukas ir Mackė, dar labiau negu tėvai ėdėsi tarpu savęs.

Kai tik išgirdo tai Levanardienė, melždama savo kieme karvę, tuoj ėmė šaukti vyrui.

— Vai, kad jį Perkūnas dievulis nutrenktų, tą galvažudį! Levanarda, ko stovi kaip šulas? Ar gal tu kurčias, ką žmogus pasakoja? Bėk greičiau, gal ten vaiką jau visai užmušė!

Levanarda, girdėdamas tatai, pakrapštė galvą, pamąstė...

— Ar tik ne meluoji, seni? Vai, meluoji?..

— Kam aš meluosiu. Nori — tikėk, nori — ne, man vistiek, aš pasakiau. Pasiklauski piemenų. — Ir Lapinas nusigręžė į vyrus ir užkalbino juos visai apie kitką, lyg jam jau neįdomu, kaip pasielgs Levanarda Čepulis.

— Palauk, aš tam giltinei!.. Žinos jisai, kaip kautis.

Ir užsimovęs kepurę giliai ant ausų, nusigręžė Levanarda ir nužingsniavo į daržus.

Tuo tarpu Jurienė, kažinkaip išgirdusi šią naujieną ir pamačiusi, kad Levanarda eina per daržus į Miegakulinę, šaukė vyrą, kad greičiau bėgtų į Valakus ginti vaiko, kurį galvažudys brolelis su savo sūneliu nori užmušti.

Tasai, kaipo žmogus karštas, jaunesnis, užsimetė ant pečių milinaitę ir, išsitraukęs iš tvoros straigą, nusivijo brolį.

— Jie, nedraugai, barasi, ėdasi kaip šunys, o man tvorą tik ardo! — prabilo, matydamas tai, Šlaminis.

O dvi marti, melždami karves gretimuose kiemuose, plūdo viena antrą, kaip išmanė, koneveikė nuo raganų ir vagilkų.

Senis Lapinas klausė ir juokėsi sau po ūsais. Klausys, klausys ir pridės savo žodelį, vistiek kaip pagalį malkos gęstančion krosnin.

Moterys išsibarė, kiek tik galėjo, pamelžė karves ir nuėjo pirkiosna.

— Tai priviriau, žmoneliai, buizos! — juokiasi patenkintas senis ir net

rankas trina iš pasitenkinimo, kad taip pasisekė sukiršinti žmonės. — O aš jų vaikų nei nemačiau!..

— Vai, kad tave dievai, seni! — kvatojasi vyrai, net už pilvų susiėmę. — Ir pramano gi!

— Čia motinos tik nesusipešė, o ten vyrai gal jau pešasi. Ne tėvai skirs vaikus, tik vaikams teks tėvai skirti.

— Tai melagis senis, tai melagis! Ir senas ir taip diktai sumeluoja, jog nei nesuprasi!

— Tokio, brol, melagio aplinkui nesurasi. Ir žinai, kad meluoja, o patikėsi, ir gana.

Ir vėl juokiasi vyrai, o Lapinui tai linksma, lyg jį už gerą būtų gyrę.

— Na, matau, kad tu dar nesi matęs senų išdaigų! — padėjęs ranką ant Lapino peties, prabilo Dumblis iš Pakelmių, kur seniau dvi ar tris vasaras ganė Lapinas. — Kokis buvai, tokis ir dabar likai. Eiva, seni, pirkion, aš tau duosiu alaus, nors ne savo.

Ir nusivedė vyrai Lapiną pas Valainį trobon, pripylė jam stiklinę alaus; Lapinas išgėrė vienu matu, net jį pakratė. Paskum, nusišluostęs burną rankove, atsilaužė sūrio kampą, kurį jam arčiau pastūmėjo Dumblis, ir užkando; čia tuojau pripylė jam antrą, jisai išgėrė ir antrą; pripylė trečią, jisai ir trečią išgėrė. Pripylė jam degtinės stiklinėn, senis išgėrė ir degtinės; pasitraukė mėsos dubenį arčiau į save ir ėmė puntaroti, net prakaituodamas.

Linksmas senis, net akys blizga, juokauja. Visi juokiasi, ne tai giria, ne tai peikia Lapiną. Jisai pasakoja, kaip apgavo vieną, kaip suerzino kitą, kaip gražiai sumelavo trečiam. Juokiasi vyrai, net juostos jų nuo pilvų nusmuko. Tik vienas Kačingis nesijuokia.

— O aš manau, vyrai, kad niekus darote, girdami jį, — kaip iš trimito storu savo balsu kalbėjo. — Kad man jisai taip sumeluotų, nepaisytau aš, kad jisai senas: nurautau viršugalvį. Kad tu senas, nedaryk kaip mažas vaikas.

Nors labai sielojosi Kačingis, bet jo niekas nei klausyti neklausė.

Lapinas išporino vyrams, kaip jis su Juzia užrašų vaikščiojo, kaip jį kunigėlis pavarė.

— Na, ir radai sau mergą! — juokiasi vyrai. — Kitos tokios visame pasauly su skala nesurasi. Bet kaipgi liks Vanka be jos?

Juzia buvo senmergė, penkių dešimtų metų su viršum. Gyveno ji pas gudą, tokį pat seną berną, Vanką, kuris čia atsipainiojo, nežinia kada, nežinia iš kur, ir gyveno sodžiaus gale dūminėj pirkaitėj, kurią sau nusipirko iš vieno kampininko.

— Kas gi dabar bus? Be katekizmo kunigas nepriims užrašų, o be kunigo netekės už tavęs nei viena merga, net ir Juzia.

— Nieko, aš, žmogeliai, išmoksiu. Jau aš dabar daugel žinau. Mykoliukas mane moko.

— Tai, seni, prigyvenai laikų: vaikai senus moko. Ar tikėjai, ar laukei to, seni? — klausia jį Dundis, patsai gana senas žmogus.

— O, dabar vaikai, tai ne mes, mūsų laikų vaikai, — atsakė Dumblis. — Aš dar ne Dievas žino, kokis senis esu, o kai prisimenu, kokie buvome vaikais, tai kur, nei nelygink su dabartiniais mažaisiais!

— Atsimenu, — atsiliepė Julius Naujelis: — būdavo, dėdė pagąsdina mus, kad pilni arielai baloj vilkų, kurie vaikus gaudo ir vilkinus jais peni, kelias dienas baidėmės iš gatvės išeiti, tik iš tolo ujome ir akmenimis arieluosna svaidėme. Eik, dabar taip pagąsdink vaikus, jei nori!

— Vaje, — giriasi Lapinas: — ir dabar, kai pagąsdinu, bijosi — ir kaip dar!

— Ot, visi mes čia jau nejauni, — įsikišo Kačingis: — nevieno jau ir plaukas žilas. Mes dar štai tokie vaikėzai buvome, be kelnių bėginėjome, o tu jau pusžilis buvai. Jau gal daugiau kaip šimtą metų turi, ir stiprus dar vis esi. Ar dabartinių laikų rasi tokį žmogų?

— Tai gal jau yra šimtas, — valgydamas sūrį su duona, sutiko Lapinas. — Šimtas jau yra, o net gal daugiau... Kur kas daugiau!

— Kur jau jisai šimtą, gal ir du turi! — pritarė Valainienė, tupinėdama aplink pečių. — Kas jį jauną pamena?

— Yra dar senesnių negu aš.

— Kas gi tokis galėtų būti? — spėja vyrai. — Ne, senesnio už tave nėra. Jau tu ne savo, svetimą amžių gyveni.

— Nagi Grainio liepa: ji senesnė už mane, — juokiasi linksmai skerdžius. — Kol ji žaliuoja, aš anksčiau nemirsiu.

— Na, žmogel, ji dar šimtus metų stovės. Nors tu ir gaivus, bet jos nepergyvensi.

— Pergyvensiu, ot pamatysite. Ko man skubėti, laiko pakaks. Ar man čia bloga?

— Kad taip mano valia, — atsiliepė Valainienė į Grainį: — aš tą liepą būtau seniai nukirtusi. Ir prisikeikiau aš dėl jos ir tavęs drauge — pusė daržo gaišta kas metai: nušvokščia, atžalas paleidžia, ir niekas neauga.

— Gerai, kad Dievas nedavė kiaulei ragų! — net paraudęs atrėžė Lapinas. — Kas matė, kad tokį medį kaip liepa kirstų! Ar tu ją sodinai, ar ką?

— Ot manote, kad iš mano daržo tai didelė nauda? — kalbėjo Grainis, nepaisydamas Lapino. — Per geras varsnas tik dilgėlės ir atžalos auga.

— Nukirstai, ir tiek! Kokia gi tau iš jos nauda?

— Kaip nukirsi! Gaila gražaus medžio, — kalbėjo vyrai.

— Ko klausote jos! — piktai sušuko Lapinas. — Žmonės medžius sodina aplink namus, o ji, matai, „nukirstau! nukirstau!“ Kas tau tokis medis, juk tai ne musė! Paėmiau, sugnybau — ir nėra! Pasigėdytai, sene, taip kalbėti! . .

— Ko dabar aš gėdysiuos? Nugriaus kada vėjas ant tvartų, gyvulius dar sutrėkš.

— Nugriaus, nugriaus! Klausykite tik jūs, žmonės! Amžius liepa stovėjo, o dabar „nugriaus“! Alaus tu prisigėrei, žmonele! — sielojasi Lapinas. — Nukirsti tokį medį vistiek, kaip žmogų užmušti!

— Ot, imsiu ir nukirsiu! — ūmai prakalbėjo Grainis. — Mano liepa, kas man užgins? Noriu — kertu, noriu — ne.

— Tavo liepa! Ar tu ją sodinai, kad ji tavo, ar tu ją auginai, kad kirsti nori? Ar gal ji tau vienam žaliuoja, tau vienam šlama ir grožėjasi? Kad tavo lauke auga, tai jau ir tavo! Dievulio ji ir mažų paukštelių, ne tavo!

Supykęs atstūmė skobnis ir pasikėlė nuo uslano.

— Matai, kokis iškalbingas senis! Kur tiek žodžių surado, kai teko liepa ginti?! .

— Štai, seni, nukirs Grainis liepą, — erzino kirkindami jį kiti: — teks tau mirti greičiau, negu manei.

— Mano liepa, ir nukirsiu. Rytoj nukirsiu! Štai pamatysiu, ar užgins man kas?! — užsispyręs atkakliai tvirtino Grainis.

— Ne tavo, nenukirsi! Rankos nudžius, kojas sau palaužysi. Kas tau liepa, girioje pušelė, ar kas? Krosny gal malka deginsi? Ek, ir žmonės gi nūnai! Senovėj žmonės kaip galėdami sodino medžius aplink namus, sodžiuose kaip giriose, švokštė šlamėjo, visokių paukščių pilna buvo, o dabar koks ten snarglius, vos nuo žemės paaugęs, šūkaloja: „nukirsiu, nukirsiu!“ — šaipydamasis pyko Lapinas. — „Mano liepa!“ Pamėginęs būtai tu senovėj taip kalbėti! Ištiestų tave grendime, įskeltų tau kapą, žinotai tada.

— Ot, nukirsiu, ir tiek! Mano liepa, ir baigta. Kad ne šventė, dabar nueitau ir nukirstau.

— Tfu! — spjovė Lapinas ir, paėmęs nuo suolo botagą, trimitą ir kepurę, nei neatsisveikinęs, išėjo iš trobos.

Vyrai juokėsi, juokais senį palydėjo iš pirkios. Jie visi manė, kad Grainis tik erzina Lapiną, bet kirsti liepos nei manyti nemano.

IV

Saulė pakopėjo augščiau, į vidudangę. Laukuose jau gerai kaitino, bet girioje nieko sau: čia visą dieną vėsu. Tik mato senas skerdžius, kad varmų daugiau ir daugiau sukasi aplink gyvulius, o musės net jam pačiam burnon, nosin lenda. Karvės selina, kad vis kur paunksnėn, po egle.

Sustojo Lapinas lygumėlėj ir žiūri į savo šešėlį, ar didesnis jisai nei jo žingsnio, ar ne. Užsibrėžė lazdos galu, kur baigiasi šešėlis, ir žengė. Nužengė toliau, negu užbrėžta buvo.

— Na, vaikeliai, leiskite gyvulius namo.

Piemenys to tik ir laukė. Apsupę visą kaimenę, pliauškina botagais, bruka gyvulius kiek galėdami.

— Nevykite, nevykite! Ne bažnyčion einate, skubintis nereikia.

Bet piemenys mažai jo paiso. Vienas jų sudūzgė kaip varmas: biz-biz; kiti išgirdę sudūzgė irgi, sudūzgė visokiais balsais, kaip kuris mokėdamas. Karvės klausė, klausė ir, papūtusios uodegas, nudūmė bėgčiomis; o kuri buvo rambesnė, bėgti nenorėjo, toji ir botagu per šoną gavo.

Linksma visiems. Medžiai nesiūbuoja, nešlama; saulė kaitina, tik paukštukai tai ten, tai čia užtraukia savo dainelę, sučiulba ir vėl nustoja staiga, lyg nukerta.

Vai, gražu, gera ir linksma Dievo pasaulv, o dar girioje!..

Išėjo gyvuliai iš miško, pamatė juos kiaulininkai ir paleido kiaules namo.

— Ūdžiu namo, ūdžiu-džiu, namo-o! — rėkia jie kiek galėdami. Kiaulės prisiminė, kad namie jų laukia loviai, pilni gardžios, minkštos, sultingos žolės, pasileido kaip ribuoliai, o paskui jas ir avys, nors jos tai nieko nelaukė. Avis kvaila: mato, bėga kiaulės, ir ji bėga, nors pati nežino ko.

Paleidę kiaules namo, susėdo piemenys ant kalnelio pas balą ir laukia kitų, kurie atgena gyvulius; supuolė karvės balon ir geria; kita įbrido net ligi pilvo. Atsigėrė, ir kaip atrodo: ir pilnesnės, ir riebesnės.

Štai ir tie, kurie miške gyvulius ganė, „totkininkai". Vienas jų tempia kelias vantas ant pečių, kitas — šluotą, trečias — skujinę kaip kupstą.

Bet ne jie rišo, ir ne jų tai, tik skerdžiaus.

Štai ir sodžius.

— Teta, a teta! — šaukia Lapinas. — Aš tau trūkžolių parnešiau.

Dar jauna moteriškaitė, bet jau suliegusi, išėjo iš vartų. Lapinas traukia iš gunčelės kišenės šaknis ir pila jai rieškučiosna.

— Turėk prijuostę, žmonele, rieškučiom neapimsi; aš čia tau daugel prikasiau, kad ilgam užtektų.

Toji atstatė prijuostę; skerdžius išdėjo visa ir kišenę išvertė.

— Kad tave Dievulis apdovanotų, dėdule! Aš jau nežinau, kaip tau dėkoti. Aš pati, matai, nepažįstu.

— Nėra už ką, žmonele, dėkoti. Ar tai sunku? Tik kad sveikaton.

— Gindamas užeik, dėdule, aš tau nors sūrio kąsnelį laukan duosiu.

— Gerai, užeisiu, užeisiu, žmonele, kodėl ne? — žada Lapinas ir gena toliau.

— Motiejien, a Motiejien! — šaukia kitą moteriškę, kuri eina per kiemą į tvartus su melžtuve rankoj: — ar ne tu prašei skujinės?

— Aš, širdele, aš. Tik vieni ražai senos beliko.

— Taigi, moterėle. Aš tau nūnai surišau tokią, jog visai vasarai užteks. Kaip kupstas.

— Vai, kad tau Dievulis sveikatėlės duotų! — dėkoja moterėlė, eidama į vartus. — Jau aš tau, dėdule, gerą ragaišį iškepsiu. O tai visai jau bėda buvo, — kalbėjo moteriškė, imdama iš skerdžiaus rankų skujinę: — šluoji šluoji, ir pusė anglių krosny lieka. Vieni ražai tik. O gal vyrų prisiprašysi!

— Ką jūs darytute, kad seno Lapino netektute?

— Užeik, dėdule, gindamas, aš tau nors kiaušinėlį duonkrepšin įdėsiu. Tik užeik!

— Gerai, gerai, tetule, užeisiu. Kodėl turiu neužeiti?

Eina skerdžius toliau vidugatve. Apipuolė jį iš visų pusių vaikai kaip musės.

— Dėdule, ar parnešei man aukšliuką? — klausia vienas.

— Man dūdelę? — šaukia kitas.

— Ar nudrožei man rėknę? — lenda trečias.

Skerdžius vienam kiša aukšliuką, kitam rėknę, trečiam margintą lazdelę,

— Tik žiūrėkite, kad man pavogtute iš tėvo krepšio titūno; o tu, — atsigręžęs į mažesnį, kuriam davė lazdelę: — nors dešimtį degtukų: ne, tai atimsiu lazdą ir atiduosiu Jonukui; jisai man visą saują atneš degtukų. Atneši, Jonuk?

— Atnešiu, — juokiasi Jonukas, o akutės net žiba: — tik parnešk man tokią, kad išlenktą dar.

— Parnešiu, parnešiu, pačią gražiausią išpjausiu, tik parūpink man rytdienai degtukų. Visą saują, girdi? O dabar še tau vantos, nunešk savo motulei, aš jai dar anądien esu žadėjęs.

Vaikas paėmė vantas ir, užlindęs ant vartų, sviedė jas kieman.

— Petre, neški motulei vantas, greičiau! — šaukia jis savo seseriai, kuri, stovėdama su rykšte, žiūri, kad kiaulės nenuvarytų nuo lovio paršų; o patsai užsirito ant tvoros, apsikabino kuolą ir tupi kaip pelėda.

— Tupėk, tupėk, kaip višta ant tvoros! Pamatysi, uodega užaugs, — gąsdina jį Petrė.

— Nebijau, — atrėžė vaikinas: — neužaugs.

— O kam, dėde, šluota? — klausia piemuo, kuris šluotą neša.

— Šluotą savo šeimininkei nunešiu, kad gardžiau užbaltintų man buizą.

— Dėde, dėde, ar matai? Grainis nukirto savo liepą.

Žiūri skerdžius: tikrai, liepos nebėra. Jis dar nenori tikėti savo akimi — patrynė, lyg žmogus iš miego prabudęs, geriau praplėšė — vai, gi vis nėra! Ten, už vyšnių sodelio, pas Valainio tvartus ji stovėjo, augščiausia ir plačiausia visų medžių, o dabar ten nieko nebėra. Lyg dangus prakiuro toje vietoje.

Pasėjėjo senis į Grainio kiemą ir žiūri į daržą. Mato — guli liepa išsitiesus per visą daržą, per bulbes, per svogūnus. Tik žalios šakos į augštą kėpso kaip rankos. Dar švokščia lapai, vėjo papučiami — lyg skundžiasi žalia liepelė.

Maži paukščiukai, kurių lizdais šakos kniugždėte kniugždėjo, dabar lekioja aplinkui ir taip graudžiai čypia, lyg apverkdami išgriautus savo lizdus — čip-čiip-čit-čiit . . .

Prilėks, pulsis šakosna ir vėl lekioja, skraido, čypia, aptūpę tvorą.

Grainis stovi su kirviu ir krapšto galvą, patsai nežinodamas, kam jis nukirto liepą; ištrėkė daržą, ir ką dabar jisai su juo bedarys?

Kad jisai, rodos, galėtų, iš naujo liepą pakeltų, pastatytų ant seno kelmo . . .

Bet nepakelsi, neprigydysi.

Atsikėlė nūnai vėlai — galvą skauda, burnoje kartu, lyg būtų čemerų pavalgęs, pikta. Atsikėlęs išėjo kieman, norėjo darbo imtis, bet galva kaip puodas, darbas iš rankų krinta. Paėmė žagrę taisyti, tik rankeną nulaužė; dalgę ėmė tinti, tik plaktuku nagus sau apsigurino. Metė žmogus tynęs, plaktuką pavarė pasvirnėn, o vaiką, kuris skiedryne žaisdamas pasipainiojo po kojų, supylė diržu.

Kas daryti? Atsistojo Grainis vidury kiemo, kaso pakaušį ir dairosi į visas šalis. Prisiminė jisai, kad vakar pas Valainį ketino liepą nukirsti. Dirstelėjo, pakėlęs galvą augštyn, į dangų, į liepą, ir tokis piktumas jį pagavo ir ant liepos ir ant paukščių, kurie visokiais balsais čirškė jos šakose, jog, atsinešęs iš trobos kirvį, nuėjo daržan.

— Jūs man čia daugiau neberėkausite, nebegadinsite javų bei vyšnių, nenaudėliai! Aš jus iš čia išrūkysiu, išginsiu! . .

Atsipeikėjo, atsikvošėjo jisai tik tada, kai liepa subraškėjo, susiūbavo ir palinko į vieną šalį; pirma lengvai, pamažėl, o paskui vis greičiau ir greičiau, garsiau subraškėjo — ir staiga griuvo, išsitiesė per visą daržą.

Stovėjo dabar Lapinas pas tvorą, liūdnas, paniuręs, žiūrėjo, kaip ardo subėgę vaikai paukščių lizdus, laužo šakas, ir tik lingavo žila galva.

— Žmogau, žmogau, ir širdies tu neturi, ir Dievo nebijai, kad tokį medį sunaikei.

— Eik, eik sau, seni, kur eini, o tai gausi kirvakočiu sprandan! — pasivarė piktas Grainis. — O jūs čia, žalčiai, ar tai man daržą mindžiosite?!. — puolė jisai vaikus.

Tie stačiagalvėmis nudūmė, kur kam patogiau buvo: vieni per tvorą, kiti į daržus; bet už kelių akimirksnių jie vėl tupinėjo ir trepučeno aplink liepą.

Nuleido senas skerdžius žilą galvą ir nuėjo savo keliu. Tik eidamas murmėjo:

— Jau kad žmonės tokių medžių kaip liepa nesigaili, tai jie ir nieko nesigaili. E, mirti geriau, negu tokiais laikais gyvenus!

Liūdnas nuėjo savo paeilės pirkion. Batviniai jam nūnai buvo perrūgštūs, buiza negardi. Sėmė šaukštą, kitą ir pasikėlė iš užuskobnių.

— Ko tu, dėdule, nūnai tokis liūdnas? Ar gal serguliuoji? — klausia jį Džiangienė, kuri pripratusi buvo regėti jį visuomet linksmą. — Ar gal negardžiai išviriau?

Baidėsi, kad pajuoks Lapinas ją visam sodžiui, kai neįtiks valgymu. Per tai moterys jau ir baltino jam buizą geriau negu kitiems namiškiams, ir taikė, kad kopūstuose daugiau spirginių jam tektų.

— Ne, tetule, gardu. Tik senatvė, žmona! Mirti reikia — štai kas yra.

Ir užsimetęs gunčelę ant pečių, palikęs trimitą ir botagą, kurių anksčiau niekuomet neužmiršdavo, užsimovė kepurę ant galvos ir nuėjo namo.

Parėjęs Lapinas nei pirkaitėn neužėjo, tik atsisėdo pasienv, prikimšo pypkę, užtraukė kartą, kitą. Sėdi, ir lyg jam kažko koktu, kažko trūksta. Užtraukia pypkės ir pasižiūri pro sodžiaus kluonus, pro tvartus, kur pirmiau ūžė šlamėjo žalia liepa — ir dabar ten nieko nebėra! Ir vėl pasivaideno skerdžiui, kad net danguje plikė atsirado.

Spjovė Lapinas ir neišrūkęs užgniaužė pypkę pirštu, užsikišo už juostos ir nuėjo daržėlin, kur augo vienintelė kriaušė, ir toji laukinė. Pasiklojo ten Lapinas unksnėje kailinaičius, atsigulė kniūpsčias, paskui atsivertė ant šono, ir užmigo.

Sapnas buvo sunkus. Blaškėsi jis ir dejavo per miegą.

Sapnavo, kad pas jį atėjo Juzia, bet ji buvo visai nepanaši į tą, kuri su juo kartu buvo nuėjusi užrašų pas kunigą ir nemokėjo katekizmų, kaip ir jis. Buvo dabar jauna, graži, kokia nebuvo ir prieš keliasdešimts metų, apsikaišiusi žolynais ir vainikuota. Apsivilkus ji buvo suknele su daugeliu garankštėlių ir juoda dviem eilėm baltų žuvinių segtukų liemene; tokių dabar jau niekas net nebenešioja. Siuvėjos ir siūti jas jau pamiršo.

— Renkis greičiau; visas pulkas tavęs jau laukte laukia. Ir kunigas mudviejų jau seniai laukia, pasirengęs pas altorių.

— Kokis kunigas? koks pulkas? — stebisi senis.

— Nagi mūsų pulkas. Ar tu užmiršai, kad mudu vaikščiojova užrašų?

— Ką aš darysiu su tokia tavim? Juoksis iš manęs žmonės, kad aš, senis, imu tokią jauną mergą.

— Kas tau sakė, kad tu senas! Pasižiūrėk į save!

Lapinas tuoj puolėsi į kibirą, kuris stovėjo su vandenimi ant suolelio po lentyna, ir dairosi jan. Mato, kad iš kibiro į jį žiūri visai nežilas senelis, bet geltonplaukis, raudonaveidis jaunikis, kokis jisai buvo prieš daugel daugel metų.

— Kas per monai čia dedasi? — stebėte nusistebėjo jisai ir, stovėdamas trobos vidury, apsidairė aplinkui, pasižiūrėjo į save. Mato, kad ir apsivilkęs jisai visai ne taip kaip visuomet, bet ilga miline su dvylika garankščių ir kraštais, juodu mašastu apvedžiotais. Pasisukė vienon pusėn, garankščiai — šlap-šlap-šlap! Pasisukė kiton pusėn, garankščiai vėl — šlap-šlap-šlap! Vistiek, kaip pas, amžiną atilsį, Antaną Gaidį.

Apsiavęs jisai pušnimis su augštais aulais ir geltonais blizgučiais pentyse, pakaustytais geltonom pasagom.

Nesuspėjo pasidžiaugti, pasigėrėti savimi, kai kieme sužvengė žirgai, ir pirkion įėjo senas Jurgaitis, pas kurį tarnavo kadaise Lapinas. Jis tada gaudavo dešimtį auksinų ir dvylika skatikų algos per metus, milinę guncelę, apvedžiotą juodomis rėžėmis, ir naujas, iš geros odos, nagines. Tokių žmonių, kaip buvo Jurgaitis, jau dabar nebėra. Ne dabarties šeimininkas buvo: jisai tau daugel nekalbės; nepadarei, kaip reikia, nupylė diržu, o ne, tai dar ir sagtimi — ir tiek. Ir nepasislėpsi nuo jo nei kanapėse, nei kur kitur.

— Kam aš tave, brud, vaikysiu, — kalbėdavo jisai tam, kuris bėgo nuo jo diržo: — patsai ateisi trobon; tada dukart tiek gausi.

Šitas žmogus dabar stovėjo pas duris, piktai į jį žiūrėdamas, iš paniūrų kaip būdavo. Kai Lapinas atsiminė, kad Jurgaitis jau seniai yra miręs, visas jo kūnas nuėjo pagaugais.

— Na, brud, kam dildi žmones? Žirgai visą kiemo vejelę kanopomis iškapojo. Greičiau man! Ar gal sagties paragauti nori? — Ir jau imasi senis diržo. Lapinas greičiau, nei žodžio neprataręs, apsisukė ir nuėjo kitan trobos galan. O eidamas juto, kad jį seka akimi senas Jurgaitis.

Įėjo Lapinas kitan galan, o ten pilna pirkia svečių. Tenai ir Močius Grainis, dabartinio senelis, ten ir Juozas Čepulis, ten ir Antanas Kačingis. Visi jie mirę prieš keturiasdešimt metų.

Čia ir Česnulis iš Randamonių; jisai, persikoręs per petį krepšį iš bar-

suko kailio, — vadinasi, Česnulis ne taip sau svečias, bet piršlys, kurio kiekvienas turi klausyti. O nepaklausysi, lieps nuvesti kiauliatvartin ir ten uždaryti. Ir nuves žmonės ir uždarys.

Dabar Česnulis uždėjo ranką ant jo peties.

— Na, jauniki! Kur taip ilgai užtrukai?

— Imk mergą už rankos, metas eiti aplink skobnis.

Lapinas dairosi, kurgi jo merga. Mato — ji stovi greta su sena Jurgaitiene. Ir apsitaisiusi ji, dievai tu mano! Ant galvos žalių rūtų vainikas, užpakaly daugel daugel kaspinų, ilgų, lig žemės, įvairių įvairiausių spalvų, ir raudonų, ir žalių, ir dar kokių.

Ji visai jau ne Juzia, tik Munia Jurgaitytė, kuri jam labai tiko, kada jisai dar buvo jaunas.

Lapinas pamena, kad Munia Jurgaitytė ir seniai jau yra mirusi, mirusios ir jos dukterys ir sūnūs; gyvi liko tik anūkai...

— Na, ko žiopsai! — riktelėjo vėl Jurgaitis.

Lapinas nedrąsiai priėjo į nuotaką ir paėmė ją už rankos. Mergos užtraukė tuoj dainą, kurią jisai nekartą buvo girdėjęs, bet žodžių jos gerai dabar nesuprato, neprisiminė. Visi, kurie ten buvo, ėmė juodu barstyti avižomis.

Lapinas žengė su jaunąja aplink skobnis. Vos nužengė kelis žingsnius, kai mergos liovėsi dainavusios, ir visi suriko:

— Ne ten, ne ten! Prieš saulę reikia!

— Nelaimę sau buri, smurgliau! — šūktelėjo senis Jurgaitis, ir Lapinas pajuto, kad jisai sutaisė jam per nugarą sagtimi. Lapinas nusigando. Jisai paleido mergos ranką ir iš išgąsčio palindo po skobnimis. Mato — į jį lenda po skobnimis ir merga. Bet ji dabar visai ne jauna, tik susilenkusi kaip lazda, be dantų, apžėlusi samanomis.

— Ne ji! Ne ji! — rėkia Lapinas ir stumia ją kumščiais nuo savęs. — Aš nenoriu jos vesti!

— Kaip nenori, kvaily? — sušuko visi. — Ar tu aklas, nematai, kad tai sena liepa.

— Nors užmuškite, nevesiu jos! — rėkia Lapinas ir stumia, muša ją kumščiais, bet toji lenda į jį; nusitvėrė už kaklo ir apsikabino. Lapinas norėjo pasprukti, bet užsikabinęs už pakojų nuvirto ir apvertė skobnis. Visi susirinkę juokiasi, kvatojasi ir svaido jį akmenimis, beria žeme, pelenais. Ir senė toji, nusitvėrus jį už kaklo, smaugia, jog net atsikvėpti jam nėra kuo. O visi tai vis beria ir beria ant jo, ką tik nutvėrę. Mato, kad ir jaunas Grainis, kuris šiandien liepą nukirto, stovi čia pat ir, užsimojęs kirvakočiu, taiko jam galvon.

Lapinas suriko, kiek jam balso teko, ir — pabudo.

Nubudo senis ir mato, kad jisai jau neguli unksnėje, kriaušės šešėlis toli nuslinko šalin, ir saulė jį gerai prikepino. Bet visdėlto jam šalta, lyg jį krečia drugys, ir šoną, ant kurio gulėjo, ne tai sopa, ne tai gelia.

Lapinas pagalvojo, kad pirmą kartą dar, kai prisimena, atsigulė kieme.

— Tai jau mirti reikia. Ne kas kita, kaip tik visi numirėliai mane šaukia, — toptelėjo jam širdin.

Atsikėlė senis, nuėjo pirkion ir, užlipęs ant pečiaus, kur buvo jo patalas, atsigulė. Nors gerai apsiklojo kailiniais, bet ilgai buvo šalta, krėtė jį ir laužė kaulus.

— Senatvė! — sumurmėjo senis, užsitraukė dar seną, skylėtą gunčę, apsivertė ant šono ir, sušilęs truputį, užsnūdo...

— Dėde, dėde! Kelkis! Metas jau ginti.

Tai šaukia jį Petriukas ir Barnaska, du didžiausiu jo piemeniu, su kuriais jis gano miške.

Juodu tėvai išvarė, kad nueitų pas skerdžių ir pasiklaustų, kodėl taip ilgai nūnai negena.

Lapinas atsisėdo. Jam rodėsi, kad jisai vos vos tik sumerkė akis, kad dar ir neužsnūdo, kaip reikia, bet apsidairęs pamatė, kad jau saulė seniai nusileido už trobelės. ir joje dabar buvo tamsu ir nelinksma.

Jis visuomet ėjo ginti, kada saulės spinduliai iš langelio guldavo ant skobnių krašto. Tikrai, nūnai jau jisai gerai pavėlavo.

Nulindo Lapinas nuo pečiaus, raudonas kaip burokas, uždegtas. Vos nukopo, jį vėl pradėjo krėsti; galvoj ūžė kaip verdančiame puode, kaulus laužė, ir pirkelė akyse jo šlijo iš vieno šono į kitą.

Bet senis visdėlto apsivilko, užsidėjo savo duonkrepšį ir ėmė dairytis botago ir trimito, bet neradęs atsiminė, kad juos paliko pas eilininką.

Pasėjėjęs į duris, nušlijo Lapinas ir, vos nepargriuvęs, atsisėdo ant suolo, kampe pas lentyną. Pasėdėjęs, atsikvošėjęs truputį, ten ir atsigulė, kaip buvo apsivilkęs.

Piemenys stovėjo vidury pirkaitės ir laukė.

— Kaipgi, dėde? Ginsime nūnai?

— Ginkite sau vieni. Matyti, jau aš atganiau savo. Reikia ir atsilsėti prieš kelionę.

Piemenys pastovėjo, palaukė, mato, kad senis tik sunkiai kvėpuoja ir visai nesikelia — dar kiek luktelėjo ir išėjo iš pirkios.

Tą dieną jie išginė vėliau negu visados ir vieni, be skerdžiaus.

V

Rytojaus dieną piemenys išginė vėl vieni, be skerdžiaus. Moterys nusiminė. Jos vakar vakare gerai pajuto, kad skerdžiaus nebėra: karvės parėjo kaip plokštės. Kelių visai namo neparginė: jas tik vėlai, nakčia, rado vasarojuje, bet kiek prisijieškojo, kiek prisivaikščiojo, prisiaimanavo moterys, kad pienas gali perdegti.

— Jūs nūnai vėl, begėdžiai, pusės gyvulių neparginsite. Kokis čia galas tam skerdžiui? Vakar iki vakaro išlaikė gyvulius tvarte ir nūnai vėl negena! — skundėsi moterys.

— Skerdžius, tetulės, miršta. Mes kėlėm kėlėm ir prikelti negalėjome: nubudes žiūri į tave, lyg nepažįstama, ir patsai su savim nežinia ką kalba. Gal klajoja . . . — aiškino kiekvienai piemenys.

Tuoj pasklido gandas visame sodžiuje, kad skerdžius miršta. Viena kita moteriškaitė, gailingesnės širdies, nubėgo aplankyti ligonio. Ir tikrai, rado Lapina visai nusilpnėjusi: skerdžius skundėsi, kad ji labai krečia, kaulus laužo ir šoną diegia. Kalba, kalba ir nukalba nei ši, nei ta.

— Jau nenusivokia senis. — kuštėjosi moterys. — Pamatysite, kad mirs.

— Ar tai jau ne metas? Kur kas jaunesni miršta, o jam ir Dievas liepė.

— Bet, kaip nori sau kalbėk, visdėlto gyvo žmogaus gaila, ir gana.

Sujudo moterys, susirūpino ligoniu: viena atnešė virtos vištienos, kita sviesto svarą, trečia — dešimtį kiaušinių. Iškepė jam svieste, riebiai, pautienės su trūkžolėmis, bet Lapinas nieko valgyti nenorėjo; skundėsi, kad jį taip išdūmė kaip krosnį

— Suvalgyk, die, širdele, pamatysi, kad tau palengvės! — įkalbinėjo geraširdė viena kita moteriškaitė.

— Neljskite man akysna, — gynėsi nuo jų kaip nuo musių skerdžius: — numirsiu ir be jūsų patarimų.

— Ko dabar tu mirsi, dėdule? Die, pereis, pažiūrėsi, kad pereis; peršalai truputį, tai slanktas tau kaulus laužo!

— Kas gi mūsų karveles ganys, jei tu, dėdule, mirti nori?

Taip ramino senį moterys, o tuo laiku lindo į vyrus:

— Jūs nors kunigo, begėdžiai, nuvažiuotute, o tai pasimirs žmogus be išpažinties.

Vyrai parvežti kunigo nesiskubino, bet vienas kitas taipogi užėjo Lapino pirkaitėn.

— Na, ką, dėde, namo rengiesi?

— O ką? Jau man čia nėra kas daryti. Kad jau žmonės kerta medžius, kuriuos tėvai jų savo naudai sodino, tai man nėra kas čia veikti.

— Ką padarysi, žmogeli! Ne nū — ryt, visi mirsime, visi ten keliausime.

Senis nusigręždavo į sieną, klausydamas šitokių kalbų, ir tik murmėjo po nosimi. Jis tiek kartų buvo girdėjęs jau visus šituos žodžius! Ir neįkyrėjo žmonėms pliauškinti vis viena!

— Nenori senis mirti, — juokavo dar vyrai. — Bet, brol, norėk nenorėk, atėjo laikas, nieko nepadarysi!

— Tarytum ir pagyveno žmogus, o visdėlto nori dar gyventi, ir tiek! — kalbėjo kitas.

— Šeštą kryželį baigiu, o vistiek, kai vakar gimiau: lyg ir negyvenau; o giltinė gi jau už pečių stovi, — nusiskundė trečias.

Pamatę, kad Lapinas tikrai silpnas ir ne juokais rengiasi namo, surengė vežimą ir, susidėję arkliais, nuvažiavo kunigo.

Moterys supuolė rengti pirkios, kad sutiktų priderančiai Dievulį; jos nušlavė visą kiemą, net ir gatvę ties kiemu, numazgojo suolus ir skobnis, apklostė viską margomis paklotėmis, pastatė ant skobnių kryželį, patį gražiausią, kokis buvo visam sodžiuje, dvi žvaki, ropėn įsodintas, apkaišė skobnis martelėmis, rūtomis ir kitais žolynėliais; jos žinojo, kad kunigėliui patinka žolynai ir gėlės.

Nepamiršo ir senio: nuprausė jam burną, apvilko tik išvelėtais švariais marškiniais, patalą perklojo nauja paklote ir susikaupusios laukė atvažiuojančio kunigėlio.

Nerimo vien Lapinas. Jam buvo labai koktu ir bijojo, kad kunigas nepaklaustų katekizmo.

Tuoj atvažiavo ir kunigėlis; pasitiko jį, kaip Dievas liepė. Jisai išklausė išpažinties, nuramino ligonį, kad tasai net apsiverkė iš džiaugsmo, pakalbėjo su žmonėmis apie ūkį, apie javus, apie ligonį.

— Jūs nors gydytoją jam parvežtute.

— Vai, ką, tėveli, jam gydytojas padės, kad jisai labai senas: numirs ir be gydytojo.

— Kai mes buvome dar maži vaikai, jau jisai žilas buvo. Mes — ir tai juk rengiames mirti, o jam jau ir Dievo skirta.

—Tikrai, jis labai senas, — pripažino kunigas: — bet kad ir gana dar stiprus. Gal pasveiktų.

Vyrai lyg ir pažadėjo kunigui, bet nei manyti nemanė važiuoti gydytojo.

— Žinai, mokytas: jam vis, kad gydytojas! . .

— Gaila, kad mes nepaklausėme kunigėlio, ar mirs senis, ar ne? Jisai gerai žino.

— Iš kur manai, kad žino? — klausia Kačingis Valainį.

— Žinoma, žino! — atsiliepė moteriškaitė, kuri čia pasisukė. — Nagi Švenčiausias parodo. Jei tik ligonis turi mirti, Švenčiausias ima ir apsiverčia. Kunigas todėl visados gerai žino.

— Et! — nusijuokė Kačingis: — ar boba pliauškina liežuviu, ar vištа uodega suka. Kas tau sakė, kad apsiverčia? Gal pati esi mačiusi?

— Tu tik viską žinai, begėdi. Tu ir su kunigėliu ginčytis nesisarmatiji! — užpuolė jį visos.

Kačingis sumojo ranka ir nuėjo namo. Vyrai dar pastovėjo pas vartus susirinkę, pasikalbėjo, pakaušius pakrapštė ir nukriko kas sau.

Kai tik kunigas išvažiavo, Lapinas tuoj užmigo.

— Tai prieš kelionę! — kuštėjosi moterys. Ir tikrai, į vakarą Lapinas visai susilpnėjo. Stenėjo, dejavo, blaškėsi patale ir vis barėsi klajodamas su liepa.

Paskum tačiau vėl nurimo. Moterys ėmė ginčytis ir derėtis, kuriai žibinti šią naktį ligonis. Kada jau jos sukudekino kaip vištos, Lapinas pramerkė akis.

— Eikite jūs, varnos, visos sau namo ir duokite man nors numirti ramiai! Man jūsų visai nereikia!

Senis pasistengęs nusigręžė į sieną ir nutilo. Mato moterys, kad jau jis akis pastatė stulpu. Vos surojo uždegti žvakę ir įdėti jam rankon.

Netrukus jau nebuvo Lapino. Numirė jisai kaip pakirsta liepa.

VI

Apgiedojo, palaidojo Lapiną vyrai, pakasė jį gilion žemėn ir dabar grįžo namo iš kapinyno. Rytas buvo gražus, giedras, saulė linksmai švietė, danguje, nebuvo niekur debesėlio; tik kaikada papučia vėjelis, ir vėl tylu. Tačiau nelinksma grįžtantiems iš kapinyno.

Ir kas bebus linksmas? Tiek liūdnų atsitikimų, tiek skausmo visiems primena kiekvienas kapinyno kampelis. O kitas, kad ir svetimas būtų, tai tiek nugirsta, tiek pamato, kad susigriaudena, nusimena, kaip ir žmogus, kurio tėvai protėviai ir visa giminė čia guli.

Kiekvienas medis, kiekvienas kampelis primena žmogui, kad ne nū — ryt ir jisai pats atsiguls čia, kieton žemelėn. Ir saulė švies kaip dabar, ir medžiai siūbuos, ir paukščiai čiulbės, bet jau jisai nei matys, nei girdės, drėgnoje žemelėj bedūlėdamas.

Ir kaip nesigraudensi? Štai, čia verkia jauna moterėlė, užgulus ant nesužėlusio dar kapo: vos prieš mėnesį čia palaidojo jos pirmagimį sūnelį. Ten kita rauda po kryžiumi, savo vargelius bepasakodama savo motušei, kuri jau seniai miega kietoj žemelėj; ten našlelė skundžiasi vyrui, kuris paliko ją su mažais vaikeliais sunkaus vargelio vargti...

Ek, kur tik nusigręši, ten skausmas, raudos, ašaros...

Skubina žmonės greičiau apleisti vietą, kurioje mirtis viešpatauja, kuri primena kiekvienam, kad ne nū — ryt ir jo eilė ateis čion atsigulti.

O gyventi gi visi nori...

Kad ir varguose, bet tik gyventi, bet tik saule šviesiąja džiaugtis!

Grįžta dabar vyrai iš kapinyno nuliūdę, nelinksmi.

— Ko Jonai, nuliūdai taip? — klausia Rimšį Kačingis. — Ot, sakytum, kokia graži vieta kapinynas, o nelinksma, ir gana. Praeini žmogus, ir lyg akmuo užgula tau širdį, ir guli, kol vėjas perpučia galvą.

— E, kur nenuliūsi žmogus, — kalba Rimšis: — kad aš dabar esu pats seniausias visam sodžiuje. Anksčiau raminausi, kad dar ne mano eilė, yra gi senesnių nei aš. O dabar jau nebėra...

— E, Jonai! Ar tai maža mirė jaunesnių negu tu, negu, amžiną duok jam atilsį, Lapinas! Ot, vyručiai, buvo žmogus, ir nebėra jau jo. Kiek čia laiko praslinko, kai pas Valainį krikštynose juokavo! Gyvas buvo, sveikas — ir jau nebėra jo.

— Aš manau, kad jis žinojo kažką. Nemirsiu, — kalbėjo: — kol liepa stovės. Nesurojo Grainis ją nukirsti, kai jisai mirė.

— Dievai žino, gal ir žinojo. Labai buvo senas žmogus, ne mūsų amžiaus. O pirmiau tikrai daug žmonės žinojo, ko mes jau nebežinom.

— Nusidėjo Grainis, jei tai tiesa. Kad ne jo užsispyrimas, senis dar gal ilgai būtų gyvenęs. O dabar vidury vasaros paliko mus be skerdžiaus.

— Kas jį žinojo, kad tikrai jisai mirs, liepą nukirtus? Ar maža jisai melavo, kad žmogus būtų galėjęs jo žodžiais patikėti?

— Visdėlto liepos kirsti nereikėjo, brol!

— Et! — paabejojo Kačingis, — atėjo laikas, ir mirė žmogus. Apgiedojome, palaidojom ir lauksime dabar, kieno kito eilė, kurį vėl apgiedosime, vėl palaidosim. Ot, daugel žmonės pramanė visokių galų, o kad pramanytų kas, kaip nuo mirties išsisaugoti, tai nėra tokio, ir gana! Ir nepramanys niekas, vyručiai! O kad ir pramanytų, mes nesulauksime. Kas metai mūsų kartos vis mažiau lieka: tai vienas, tai kitas atsiskiria ir nueina sau namo.

— Kad nemirtų, kur sutilptų žmonės? Laukuose vietų neužtektų!

— Kad gyventų, tai ir ankšta nebūtų... Na, vyručiai, likite sveiki!..

Ir taip skirstėsi vyrai. Ties kiekvienu kiemu vienas, du vyrai atsilikdavo, ir grįžtančių kuopelė tirpo ir tirpo, kol sodžiaus gale liko tik vienas Rimšis. Ir tasai atsikėlė vartus ir nuėjo savo pirkelėn, sunkiai atsiduseęs.

* * *

ŽENTAS

SODŽIAUS GYVENIMO VAIZDAI

Tarpušvenčių vakaras

(Žiema. Kalėdų laikas. Jau sutemę. Kalvaičio pirkia. Nuo durų po tiesei — lentyna, kurioje sukrauti dubenys, sukišti šaukštai. Žemiau, po lentyna, suolelis, ant kurio stovi du kibiru, pilnu vandens. Ant vieno kibiro skersai pasaito guli samtelis — „belčius". Kairėj — krosnis, duobė, pilna žarijų; krosnis vos tik iššluota. Priekrosny vos tik atkelti viralo puodai, dugneliais uždangstyti. Prie kitos sienos dvi lovi, gražiai užkloti „trinyčiais". Pas kitą sieną suolas. Kampe stalas, prie kurio priglaustas iš prieščios uslanas. Ant stalo galo rankšluošču — „taračkiniu" — užklotas duonos puskepalis. Ties stalu karo paprasta, kokias sodžiuje vartoja, „lempa", sienoj įkalti mediniai „krūkeliai" (kableliai), ant kurių karsto kepures. Pirkia iššluota ir išbarstyta geltonu smėliu. Ties lovom nuo krosnies iki kitos sienos karo „šatra" (kartis).

KALVAITIS *(įėjęs pirkion, sustojo pas duris, nukrapštė nuo ūsų ledus, nusiėmė nuo rankų pirštines ir padėjo ant kamino. Priėjo prie lovos; nurišo nuo kaklo skepetą, kresterėjo ją kelis kartus, kad nukratytų sniegą, ir pakorė ant šatros. Paskui nusijuosė ir nusivilko kailinius, taipogi kresterėjo kelis kartus ir pakorė ant šatros. Nusiėmęs kepurę, sudaužė kelis kartus delnu per viršų ir, nurinkęs kelis grūdus sniego, pakabino ją ant krūkelio. Susijuosė juosta ir, atsisėdęs ant suolo stalo gale, sunkiai atsiduso).* Vai, Dieve tu mano!

KALVAITIENĖ *(sėdi ant lovos ir baigia poteriauti. Pabaigus persižegnojo kryželiu, pabučiavo jį ir užsidėjo ražančių ant kaklo; paskui pataisė ant galvos skarelę).* Dūsauni, žmoguli? Sunku vienam!

KALVAITIS *(atsirėmęs ant stalo).* Sunku, Rožiuk! Pati išmanai, kad sunku. Gyvulių daug; kol pagirdau, pašeriu — kojas pamielina. Nuilstu, nuvargstu, net akyse tamsu pasidaro. O dar šitas šaltis! .. Argi tai mano metams ... *(Rymo ant rankos, uždengęs delnu akis).* Gerai man, taip man reikia, aš kito Dievui nevertas! ..

KALVAITIENĖ. Kam gi tu vis graužiesi, Juozuli! Argi tu kaltas, kad

mus Dievulis taip pamilo? Jo tokia valia buvo, ir paėmė jisai mūsų sūnelį į save.

KALVAITIS *(sumojo ranka; pasikėlęs ir vaikščiodamas ten ir atgal po pirkią).* Aš kaltas, ne kas kitas!.. Ir gerai man. Šalty, gruode kone basą išvariau kumelaitės vaikyti!..

KALVAITIENĖ *(sudėjusi rankas ant kelių).* Juozuli, ir taip tau sunku; kam dar dedi sau galvon, Dievas žino, kokias mintis.

KALVAITIS. Daktaras sakė, kad jisai apsirgęs per tai, jog pirma labai iškaito, kumelaitę bevaikydamas, o paskui sušalo. Atsimeni, kaip sušalęs parėjo, visas pamėlynavęs. Užkopo ant krosnies, atsigulė — ir jau nebepasikėlė... *(sėdasi vėl stalo gale ir apkniumpa ant rankų).*

KALVAITIENĖ. Taigi, Dievuliau! Kitų vaikai užlengę, nesveiki; ir sušąla jie, ir sudrengia juos, ir nieko — visdėlto gyvi. O mūsų sūnelis, Dievuliau *(ima verkti),* sveikas buvo kaip ąžuolas, nei susirgo jis kada, nei galvelės jam sopėjo, o užėjo nedraugė giltinė, trimis dienomis sakalėlį surangė.

KALVAITIS *(mosteria ranka).* Nustok verkus! Ir be tavo ašarų sunku! *(Atsilošęs į sieną).* Verksmas ir ašaros mum jo negrąžins, kad tu čia ir akis praverktai. *(Atsiduseęs).* Taip jau Dievo skirta. Jisai panorėjo, kad mes senatvėj ramybės neturėtum. Tam Jo šventa valia... *(lyg paspringęs).* Bet visgi sunku, Rožiuk... *(galvą kraipydamas)* negaliu... negaliu užmiršti...

KALVAITIENĖ *(šluosto akis kampu skarelės, kuria raišioja galvą).* Negaliu, Dievuliau, ir aš užmiršti. Kur tik dirstersiu, ten visa kas sūnelį primena: šis daiktelis jo padarytas, tas — jo pramanytas, ten jo pagamintas... Visur jo darbelis, visur jo, mieliausio, rankelės... *(Susidėjus ant kelių rankas).* Man vis vaidinasi, kad aš jo vis laukiu iš kur pareinančio rodos — štai atsivers durys, ir įeis jisai pirkion, kaip kad būdavo.

KALVAITIS. Tau ko verkti? Nuo tavęs jisai niekados blogo žodžio negirdėjo, o aš, būdavo, ir pabaru jį ir papeikiu, o kitąkart ir nurėkiu. Dabar, kai jo nebėra, negaliu sau dovanoti. *(Susiėmęs už galvos).* O aršiausia, kad patsai jam tą ligą įvariau!

KALVAITIENĖ *(laužydama prie krūtinės rankas).* Kodėlgi man jo neverkti? Ar gal aš jo nenešiojau? Sopulio per jį nekentėjau? Ar aš jo neauginau, naktų per jį nemiegojau? Išslaugiau, išauginau kaip ąžuolą... Kad būtų mažas miręs, kaip kiti, tokios gailės neturėtau.

KALVAITIS. Žinoma, gaila... bet tau kas? Gaila tik, o bėda maža. Tu dukterį turi, kuri tavęs ir pasigaili, ir nevieną darbą už tave padaro. Už jos pečių gali sena atsilsėti... *(Pasikėlęs nuo suolo vaikščioja po pirkią).* O aš?.. Tu ir girdyk, tu ir šerk, tu ir kulk, tu ir vėtyk... niekas

tau nepagodos... *(Sustojęs prie lango žiūri oran).* O, būdavo, gyvenau už sūnaus pečių, kaip pas Dievą už krosnies. *(Atsigręžęs).* Dabar visas darbas man vienam liko.

KALVAITIENĖ. Vienų vienas tokio ūkio kaip mūsų neapžiosi. Berną sau, Juozuli, pasiimtai...

KALVAITIS *(vaikščiodamas po pirkią, piktai).* Berną pasiimtai! Berną pasiimtai! Gerai tau kalbėti! Vėl važinėk, vėl tupinėk apie kiekvieną smurgliu, prašinėk jį, kad eitų pas tave tinginiautų. Dabar ne samdininkas, bet velnias žino kas — padykę visi, kaip rujoją šunys. O kad gauni berną, gal iš jo nauda yra kokia! Nei tu pabarsi, nei tu jo pamokysi: gerai negerai — metė ir nuėjo sau, uodegą parietęs. Ką tu jam padarysi!

KALVAITIENĖ. Ar aš, Juozuli, nesuprantu, ar aš neišmanau. Samdininkas namie — nedraugas namie.

KALVAITIS *(sustojęs ties Kalvaitiene).* O gal ji kokian nors darban viena pasiusi? Drunės visą dieną kur paunksnėj, o darbas stovės.

KALVAITIENĖ *(parėmus delnu pasmakrę).* Tiek, Dievuliau, metų mes samdininko nežinojome, savo drauge apsieidami! *(Verkia).* Numirė sūnelis, nulėkė sakalėlis, ir tu, žmogau, vėl kamuokis.

KALVAITIS *(nusigręžė nuo jos ir eina į stalą).* Gana tau bliovus! Tik akis sau gadini, o kitam širdį.

KALVAITIENĖ *(šluosto prijuoste akis).* Kadgi, Dievuliau, širdi spaudžia! Kai tik atsimenu savo bernelį, savo sakalėlį, negaliu susilaikyti. Ašaros pačios sau byra iš akių.

KALVAITIS *(rūsčiai).* O man tai nesopa širdies? *(Sėdasi ant suolo toje vietoje, kur pirma sėdėjo).* Lyg katės krūtinėje draskosi.

KALVAITIENĖ. Paimsi dabar, Dievuliau, svetimą berną namuosna, teks jam Kaziulio rūbai duoti vilkėti. Nagi širdis mano pliš iš gailės.

KALVAITIS. Prijunksim. Rožiuk! Pirma maniau — neimsiu samdininko! Parduosiu gyvulius, pasilikęs sau tik vieną karvę, žemės apdirbsiu tik tiek, bet tik tam sykiui pragyventi — ir apsieisiu be samdininko. Bet paskui pagalvojau: iš gyvulio išsileisti lengva, o įsigyti vai sunku. Sutrėksiu tik ūkį, vilką įsileisiu — patsai paskui pasigailėsiu. *(Atsilošęs į sieną).* Kas bus, tai bus, o jau šiems metams imsiu samdininką: tuo laiku, nesiskubindamas, išsižiūrėsiu sau gerą žentą, dorą, rimtą darbininką ir geros giminės, kad nebūtų palaidūnas. Nors duktė, ne Dievas žino, kokia graži, bet į mano ūkį užeiti kiekvienas panorės.

KALVAITIENĖ *(giliai atsidusus).* Žentas. Dievuliau, visgi ne savas vaikas. Nepasigailės tavęs taip, neprisimeilins kaip tikras.

KALVAITIS. Bet ir ne svetimas. Žinos, kad savo naudai dirba. Žentas, jei tik ne tinginys, ūkio neužleis. O man jau, žmona, gana!.. Visą amžių

kaip jaučias vilkau jungą, o dabar jau metas ir atsilsėti. Ačiū Dievui, kad nors duktė mum liko.

KALVAITIENĖ. Marytė — gera mergaitė. Tokios kitos aplinkui su skala nerasi: ir meili, ir palanki, blogu žodžiu tau niekados neprasitars, neprieštaraus, ir darbininkė: darbas, Juozuli, virte verda jos rankose. Duok, Dieve, kiekvienai motinai tokią dukterį turėti: ir suverpia, ir suaudžia, ir lauko darbu nuo kitų neatsilieka. Bet jaučia mano širdelė, kad ji laimės savo buity nematys.

KALVAITIS. Kvaila gi tu, Rožiuk, ir gana! Kas ji — duktė pavargėlio, ar gal su pikta anyta, su šešuru jai teks gyventi, o ne su tikra motina tėvo namuose? Vargo nematys, kaip kitos mergos — tai be abejonės. *(Pasikėlęs vaikščioja vėl po pirkią).* Manai, kam aš berną imu visiems metams? Ar aš jai vyro netrukus nesurastau?! Ne, aš noriu nesiskubindamas gerai pasižiūrėti, kokį aš žmogų imu savo namuosna, kad paskui nesigraudentume nei mudu, nei ji.

KALVAITIENĖ *(sudėjus rankas).* Vai, Juozuli, argi vien tik nuo vyro priklauso moteriško laimė! Mudu visą amžių pragyvenova, kaip Dievas įsakė, o ar daugel aš mačiau laimės? Kiek ašarų praliejau, kiek širdies skausmo iškenčiau, kiek vargo nunešiau vien per savo vaikelius, kuriais visą kapinyną nuklojau. Šeši ten gulėjo, o dabar, Dievuliau, ir septintą paguldžiau.

KALVAITIS *(atsirėmęs ant rankos, iš lėto).* Tikrai, gero niekuomet nematėm savo gyvenime. Lyg paženklino mus Dievas savo pirštu nuo pirmųjų dienų: atsimeni — tėvui mirus nerojova apsidairyti, kai perkūnas sudegino kluoną su visu javu. Nuo to laiko nei vienų metų laimingai nepragyvenova, tai vaikai sirgo...

KALVAITIENĖ *(linguodama galva).* Visų, Dievuliau, paserga ir pasveiksta, o mūsų, kad apsirgo, tai ir miršta.

KALVAITIS. Taigi, taigi! Ant gyvulių liga krinta, kieno ar puola ar ne, o mūsų būtinai; amaras krinta ant javų, ant sodų, kas ar nukenčia, ar ne, o mes būtinai... Ir sakyk tu man, Rožiuk, kodėl?.. Aš dažnai apie tai mąstau ir suprasti negaliu... Juk pikto mudu niekam niekada nedarėva, bažnyčios neužmirštava, egzekvijas laikėva dažniau nekaip kiti, mišioms kas vieni metai duodu...

KALVAITIENĖ. Galgi Dievulis taip mudu pamilo! Jo šventos valios niekas nežino...

JUKNIS *(peržengęs slenkstį, sustojo pas duris, apsidairė ir, nusiėmęs kepurę).* Garbė Jėzui Kristui! *(Jis apsivilkęs trumpais, raudonos spalvos kailinaičiais ir apsijuosęs diržu; milinės kelnės įleistos tūbų auluosna).*

KALVAITIS. Per amžių amžius. *(Juknis stovi viduje pirkios).* Prisėsk, ko stovi? Svečias būsi. *(Atsisėda tiesiai).*

JUKNIS. Kasdieninis. *(Sėdasi ant uslano, kepurę deda ant stalo galo).* Kas girdėti pas jus.?

KALVAITIENĖ. Mes niekur neinam, ir į mus niekas nevaikščioja, nieko ir negirdim. Mes tik apie savo nelaimę vis kalbame, sūnelį beminėdami.

JUKNIS. Minėk neminėk, o jau nebegrąžinsi. Ir mes tuoj, žmona, ten nukeliausim, o aš gal greičiausiai. Labų dienų nuo jūsų sūnui nunešiu.

KALVAITIS. Kas tau, kad tu mirti rengiesi?

JUKNIS. Aš taip rengiuosi mirti, jog nakčia užmigti negaliu. Kai pagalvoju, kad gal netrukus drėgnoj duobėj miegosiu, kur mane kirmėlės puntavos, plaukai ant galvos pašiūšta, ir tokia baimė širdį suspaudžia, jog, rodos, užbliautau kaip telias, kurį žydas pjauna. Ir neapsižiūrėjau, kada aš gyvenau, o sako, kad jau mirti reikia. *(Stojasi, eina ir sėdasi ant suolo netoli Kalvaičio; ima savo kepurę nuo stalo ir rūsčiai trenkia pagal save ant suolo).*

KALVAITIS. Kas gi tave taip įbaidė, kad tu mirsi?

JUKNIS. Ogi kojos tinsta. Nuėjau į pelčerį, apžiūrėjo jis mane ir sako: bloga tavo liga, Šimai Jukni. Ilgai nepratęsi...

KALVAITIENĖ. O aš visai nebijau mirti.

JUKNIS. Nebijai, nes dar tau niekas nepasakė, kad reikia ir gal netrukus *(pagalvojęs truputį).* Kam aš dabar pavydžiu, tai jūsų Kaziui. Štai kas buvo laimingas! Nei jis galvojo apie mirtį, nei jis jos bijojo, nei laukė. Ji staiga į jį atėjo, netikėtai paėmė; dabar guli sau ramiai ir vėl nieko nesibijo. Argi jam ne geriau, nei dabar man?

KALVAITIS *(paniuręs).* Jam gal ir geriau, bet mum ar gera, be paramos likus?

JUKNIS. Kodėl be paramos? Duktė suaugus, žentą pasiimsita, bus ir parama.

KALVAITIENĖ. Apie tai mudu su žmogum ir kalbėjova.

KALVAITIS *(moja ranka).* Ne taip greitai rasi dabar gerą berną. Pabjuręs jaunimas, pasileidęs.

JUKNIS. Nekalbėk, žmogau! Imk nors mano Kastantą. Ir negeria ir nerūko, o į skatiką!.. *(Moja ranka).* Kad pateko jam naguosna *(kraipydamas galvą ir pratęsdamas balsą),* ne-pa-leis jau jo dykai... *(Nusigręžęs į Kalvaitį).* Ar jis tau menkas būtų žentas?

KALVAITIENĖ *(taiso skarelę ant galvos).* Ar neatsiklausti tik atsiuntė tave, žmoguli, sūnus?

JUKNIS *(pratęsdamas).* Na, ne! Mes ir svajoti nesvajojova, ir galvoje

nebuvo. Kurgi? Mes kampininkai, o jūs valakiniai, turtuoliai. Kas aš prieš jus? Elgeta... Ot taip, parėjo į žodį, ir pliaukšterė liežuvis kaip skerdžius rimbu.

KALVAITIS *(klostydamas rankšluosčiu duonos puskepalį)*. Kampininkas tu, tiesa! Bet gyveni geriau nekaip kitas ūkininkas...

KALVAITIENĖ. Ar ne kiekvienas kampininkas geriau nei ūkininkai gyvena? Ir be vargo, ir be rūpesčių.

KALVAITIS. Tiesa tavo... Bet Kastantas tikrai geras vaikas, palankus, mandagus... Gaila tik, kad jisai į lauko darbą neprijunkęs.

JUKNIS *(nusistebėjęs)*. Į lauko darbą neprijunkęs! Žmogau, kas tau sakė? Tu nežiūrėk, kad jis nuo mažų dienų su sieliais vaikščioja. Šienaudamas pas Karšį, geriausiems šienpjūviams puse pradalgio neužsileido. *(Didžiuodamasis)*. O-o-o! mano sūnus! Jis į viską! Kaip vijurkas! Darbas, kokį tik paima, verda jo rankose.

KALVAITIS. Man vistiek, jis ar kitas, bet tik ne tinginys, ne palaidūnas. Tegul tik dukteriai patinka; jos aš nevaržysiu ir nenoriu; visam gyvenimui gi sau žmogų renka; teišsirenka sau tokį, į kurį širdis linksta. O turtų man svetimų nereikia — savo turiu: duonos ir apydangos teks ir man ir žentui. Tegul nors grynas ir nuogas ateina.

JUKNIS. Nei nuogas, nei grynas jis į tave neateitų. Rūbo jam tiek, jog nors krautuvę atidaryk. Ir kokio dar rūbo! Ateina šventadienis, gražiau nei kitas amerikonas pasirėdo. Ir laikrodį turi, ir kaliošus, ir skrybėlę. Visa Kaune susipirko. Tiesa, gyvulio neatsivarytų, nei jaučio, nei arklio, padaro irgi neatsineštų, bet pinigų tai ge-erą krūvą. *(Nusigręžęs į Kalvaitienę)*. Ir aš gi ne be skatiko alkanai dienai. Ne nū, ryt numirsiu, kam gi visa liks: kitų vaikų neturiu.

KALVAITIENĖ. Ko tu mirsi! Žmogau, tu dar ir jaunus pergyvensi.

JUKNIS. Nekalbėk. Aš jau žinau. Aš ir Kaune pas gydytoją buvau, pas patį didžiausią. Pusantro rublio jam užmokėjau vien už tai, kad mane apžiūrėjo. Ir tasai man pasakė: jei su sieliais dar kartą suvaikščiosiu ir ilgai būsiu ant vandens, kojos ištins, ir mirsiu. O dabar kojos *(imasi rankom už kojų)*, matai, ištinusios, vos auluosna lenda... *(Girdėti, kad priemenės durys atsidaro, paskui kas trepsi priemenėje, nusikratydamas nuo pušnių sniegą)*.

GAIDULIONIS *(įėjęs pirkion)*. Šaltukas, tai šaltukas... Jurgis Gaidulionis vos nesušalo. *(Nugniaužia nuo ūsų ledus; paskui nusiėmęs kepurę)*. Tegul bus pagarbintas!..

JUKNIS ir KALVAITIS. Per amžius!.. *(Gaidulionis sėdasi kitan stalo galan; jis apsivilkęs ilgais, žemiau klupsčių, raudonais kailiniais; apsiavęs pušnimis)*.

GAIDULIONIS *(ištraukia iš rankovės juodą, seną, surūdijusį revolverį)*. Matai, kokią aš tau „štukelę“ atnešiau parodytų.

KALVAITIS *(į jį nusigręžęs, žiūro į revolverį, kurį Gaidulionis turi už kotelio atkišęs. Matyt, kad patsai dar baidosi jo vartoti)*. Kas gi tai? Pištalietas?

GAIDULIONIS *(pasigirdamas)*. Ne pištalietas, brol, tik levarvalis, šešių primušimų, brol. Vakar pirkau, aštuonis rublius mokėjau.

JUKNIS *(pasikėlęs nuo suolo, eina ir sėdasi ant uslano arčiau Gaidulionio)*. Pažiūrėsim, pažiūrėsim, kokis čia tavo levarvelis.

KALVAITIS *(ištiesęs ranką, nori paimti revolverį)*. Ar šauna?

GAIDULIONIS. Kaip iš armotos, brol. Vakar su Bernotu Ringele mėginova. *(Atitraukia ranką)*.

KALVAITIENĖ. Paslėpk tu jį! Dar ką užmuši čia.

GAIDULIONIS *(Kalvaičiui)*. Palauk, brol, aš kulkas išimsiu, kad tavo moteriškė nesibaidytų. *(Išstumdinėja, net pasikėlęs iš vietos, šovinius iš lizdų)*.

JUKNIS. Atsargiau tu. *(Atsitraukia)*.

GAIDULIONIS. Nebijok! Man jau, brol, ne naujiena. *(Išmetęs ant stalo šovinius, skaito)*. Vienas, du, trys, keturi, penki ... Dar vienas turi būti. *(Žiūro lizduosna)*. Nėra čia ... *(Varto revolverį)*. Kurgi čia toji šešta būtų?

KALVAITIS. Gal šeštos nėra? Vakargi, sakai, iššovėt.

GAIDULIONIS *(sudaužęs sau delnu per kaktą)*. Kad tave galas. Visai buvau pamiršęs. *(Duoda revolverį Kalvaičiui)*.

KALVAITIS *(atsargiai, laikydamas už kotelio, varto jį)*. Kam gi dabar jis tau?

GAIDULIONIS. Prie mano pinigų levarvalis man visados reikalingas. O dabar, kai po savaitės, kitos būsiu viršaičiu ...

KALVAITIS *(pertraukdamas jo kalbą)*. Elgeta vyžomis purvyne rašė, kad tu po savaitės, kitos tapsi viršaičiu. Dargi šitas metų neišbuvo.

GAIDULIONIS. Manai, kad jo negali atstatyti, jam savo laiko neišbuvus? Atstatys! .. Ar aš dovanai pakišau, kam reikia, šimtą rublių .. Maža bus, dar tiek išleisiu, bet savo padarysiu, kaip esu Jurgis Gaidulionis, sakau tau.

JUKNIS *(nusigręžęs į Kalvaitienę)*. Nesulauktų kieno galva, kad aš tiek pinigo ištrėktau, vien kad šunimi liktau, kurio paskui niekas geru žodžiu nepamini. *(Kalvaitis padėjo revolverį ant stalo, jį rankon paėmė Juknis)*.

KALVAITIENĖ. Arba jis tiek davė? Gal tik giriasi, kad davęs.

GAIDULIONIS. Kad aš taip gyvas būtau, daviau. O kitą šimtą pas Motkę už rankų padėjau.

KALVAITIS. Vai, apgaus tave žydas.

GAIDULIONIS. Neapgaus. Turiu, brol, ir jam aš krūkelį. O liksiu viršaičiu, verkdamas grąžins man dukart, kiek išleidau. Jau mudu su Bernotu Ringele visa apgalvojova, kaip reikia. Štai žmogus, brol! Ir kunigas gi daugiau gal neišmano.

KALVAITIENĖ. O, sukčiai jūs žinomi. Ne vienas per jus verkia.

JUKNIS *(deda revolverį ant stalo ties Gaidulioniu)*. Mano Kastantas geresnį turi.

GAIDULIONIS. Na, brol, nemeluok! Aš nežinau, ar gali būti geresnis.

KALVAITIS. Kokis gi tu. būsi viršaitis, kad tu nei skaityti, nei pasirašyti nemoki?

GAIDULIONIS. Nemoku, sakai? Pinigas, brol, viską padarys. *(Išėmęs iš kišenės mažą antspaudėlį)*. Matai, ką man Ringelė iš Vilniaus parvežė.

KALVAITIS *(ima rankon ir varto iš visų šonų)*. Kas gi čia?

GAIDULIONIS *(išėmęs iš kišenės popieriaus gabalėlį, ima antspaudą iš Kalvaičio rankų ir atspaudžia antrašą)*. Paskaityk dabar, kas čia parašyta.

KALVAITIS *(ima popierėlį ir skaito, atkišęs toli popierių nuo akių)*. — Jūrij Gaidulionis — rusiškai parašyta.

JUKNIS *(ima antrašą iš Kalvaičio rankų)*. Žiūrėk tu! *(Stebisi)*. Kad tave dievai! Ko tik miestuose žmonės nepramano! Ir kaip gražiai! .. Nei mokėsi žmogus, nei galvos laužė — nusipirko tokį daiktelį — čiaukš — ir pasirašė. Kai Kastantas nueis Kaunan, pasakysiu, kad būtinai ir man nupirktų tokią mašinėlę.

KALVAITIENĖ *(nukopus nuo lovos, prieina prie stalo)*. Parodykit gi ir man, kokius ten stebuklus išrado Gaidulionis.

KALVAITIS. Nieko čia nėra nuostabu. Antspaudas, ir gana. Tik parašas vienon eilutėn. *(Gaidulionis rodo antspaudą Kalvaitienei. Paėmęs popierėlį, atmuša vieną ir kitą kartą savo parašą)*.

KALVAITIENĖ. Kad aš nieko čia nesuprantu. Kad lietuviškai, tai perskaitytau. *(Varto rankose antspaudą)*. Gal nemaža skatiko ji atsiėjo? *(Atiduoda atgal)*.

GAIDULIONIS *(pasigirdamas)*. Dešimtį rublių užmokėjau.

JUKNIS. Ė, kad ją galas. Mes už dešimtį rublių dvi savaiti darbuojamės.

KALVAITIENĖ *(rymodama ant stalo)*. Ir kaip dar! Liežuvį iškišę.

JUKNIS. Gerai, kas pinigų turi. Imk nors samdininką, kiek jam tektų prakaituoti, kol tokią mašinėlę nusipirktų. *(Ima antspaudą nuo stalo ir deda ant delno, sverdamas)*. Reiktų pusė metų tarnauti. Ir tai, jei geras dar bernas. Ne kiekvienas gi dvidešimt rublių gauna.

KALVAITIS. Klausot jūs jo. *(Ima iš Juknio antspaudą).* Už ką čia dešimtį rublių mokėti? Auksinus penkis, šešis užmokėjo.

GAIDULIONIS. Juokdarys tu. Šeši auksinai! Eik, nupirk, jei nori, nors už šešis rublius. Meluosiu aš tau, ar ką.

KALVAITIS. Na, kad pasigirtų, kas nesumeluoja.

JUKNIS. E, gerai tam, kas daugel pinigų turi.

GAIDULIONIS. Nėra ko Dievo piktinti, gražaus skatiko turiu. Man šimtas rublių ar du — visai ne pinigai. *(Pasididžiuodamas).* Anądien skaitėva su savo žmona, skaitėva ir skaičių pamiršova: patys nežinova, kiek turiva pinigų. Reikės Tadą Ringelę prašyti, kad suskaitytų.

KALVAITIENĖ. Tiek pinigų turint, dar tau reikia viršaičiu būti. Tik ūkį apleisi. *(Atsistoja nuo stalo, eina atgalio į lovą ir taiso priegalvius).*

KALVAITIS. Kas turi daugel pinigų, nori dar daugiau.

JUKNIS. Žmogaus akys uvėrios: niekuomet nepasitenkina.

GAIDULIONIS. Aš, brol, ne dėl skatiko. Kas man svetimas skatikas, kad savų aš skaičiaus nežinau. Aš tik dėl garbės.

KALVAITIENĖ. Būta garbės! Kiekvienas tik pakeikia, šunim už akių pavadina.

JUKNIS. Bet alaus kiek už tai atsigeria.

GAIDULIONIS. Kalbat. *(Kalvaičiui).* Ot, tu pasiturįs žmogus, o gal nueisi į kunigą, už stalo su juo atsisėsi? O viršaitis su kunigu „za panibrata", už rankos su juo sveikinasi, ir pietų jį kunigas kviečia. Išėjai miestelin, kiekvienas tave pažįsta, tūpčioja apie tave, nes tu kiekvienam gali ir gera ir bloga padaryti. Užširdai ant ko — gali uždaryti tris paras šaltojon. Nekalbėkit! Viršaičiu gera būti — ir aš juo būsiu, kad užsimaniau. Kuo Bernotas Ringelė už mane geresnis, o devynerius metus viršaičiu išbuvo. *(Kalvaitienė, priėjus prie krosnies, atidengė vieną puodą, pažiūrėjo vidurin, paskui kitą; paėmus šaukštą, pamaišė vidury ir vėl uždengė).*

KALVAITIS. Ot ir sakyk žmogus, kad yra teisybė pasauly. Bet tik žmogus turi pinigų, visi jį pažįsta, visi jį gerbia, net patsai kunigas. O kokiu būdu jis tą pinigą sukrovė, niekas nesiklausia.

JUKNIS *(išsiėmęs krepšį, kemša pypkę).* Už pinigus, žmogau, ir pragarą gausi ir dangų nusipirksi. Štai nors Bernotas Ringelė. Kiek jis žmonių savo amžiuj apgavo, kas tik jo nekeikia, o dabar sūnų leidžia kuniguosna. *(Įsikando prisikimšęs pypkę dantysna, išsiėmė iš krepšio skiltuvą, titnagą, pintį ir skelia ugnį).*

KALVAITIENĖ *(Kalvaičiui).* Juozuli, gal vakarienę suvalgysiva, viralas atauš.

JUKNIS *(užsitraukęs pypkę, dairosi aplinkui, kur jo kepurė)*. Reikia ir man traukti namo. Ten mano žmona irgi su vakariene laukia.

KALVAITIENĖ *(padėjus šaukštą ant puodo)*. Pasėdėk dar: ne darbymetė juk dabar.

JUKNIS *(pasikėlęs eina į suolą ir ima kepurę)*. Eisiu, žmona: mano kojom — kolei parsikasiu per vėpūtinius...

GAIDULIONIS. Aš čia užsikalbėjau ir vos nepamiršau, kad aš su svarbiu reikalu, brol, atėjau.

KALVAITIENĖ *(susidėjus rankas ant prijuostės stovi pas krosnį)*. Porink gi!

GAIDULIONIS. Aš atėjau į jus atsiklausti, brol.

KALVAITIS ir KALVAITIENĖ. Atsiklausti?

KALVAITIS. Kas gi tave atsiuntė? Ne dėl savo gi sūnaus.

GAIDULIONIS. Mano sūnus vienatūris. Jam savo ūkio užtenka, o tau gi žento reikia. *(Nusijuokęs)*. Antra — dar permažas tau.

KALVAITIS. Taip, taip. žinoma.

GAIDULIONIS. Aš užvakar važinėjau Randėnuosna. Trečiametį kumelį derėjau. Ir kumelys gi, sakau tau, brol! Pusantro šimto siūliau, nenorėjo imti. Šimto septyniu dešimtų prašo...

KALVAITIS. Na? *(Juknis sėdasi ant suolo, taiso pirštu pypkę, užsitraukia gerai, leidžia dūmus ir papsi)*.

GAIDULIONIS. Žinoma, kaipo tarpušventėj. Susirinko kone pusė sodžiaus; ten buvo ir Bernotas Ringelė. Užsikalbėjom apie šiai, apie tai, ir apie tave pagaliau.

KALVAITIS. Na?

GAIDULIONIS Nutarėm, kad tau būtinai dabar žentas prisiimti reikia. Ten tuo ir bernas atsirado. Geresnio, brol, nerasi aplinkui, kad nežinau, kaip jieškotai. Su žvake, brol, kito tokio nesurasi. Ir mandagus, ir palankus, ir geros giminės. Iš būdo gražus, iš stogo kaip ąžuolas. Ir ne grynas. Tavo krepšin niekados nežiūrės.

KALVAITIENĖ. Kas gi tokis? Sakyk gi jau!

GAIDULIONIS. Ogi Stasys Mėrūnas.

KALVAITIS. Kazio sūnus? Nieko sau vaikas. Pažįstu. *(Juknis, užsitraukęs drūtai, nusispjauna, paskui krato pelenus iš pypkės, daužydamas kraštu į nykščio piršto kairės rankos nagą)*.

GAIDULIONIS. Mano artimas giminaitis ir brolėnas per Bernoto Ringelės motiną. Su juo susigiminiavę, kunigą turėsita savo giminėje. Argi rasi geresnį sau žentą? *(Patylėjęs)*. Ot, jis ir tėvas, abu mane prašė, brol, kad aš užeitau atsiklausti ir per naujuosius metus suėjęs jiem praneštau, ar atvažiuoti pas tave su piršliu, ar ne.

JUKNIS *(krapšto vielele, kur ant virvelės prikabinta prie rūkiklio— „cibuko", pypkę ir paskui vėl išlieja iš kito galo pypkės pužą—nikotiną).* Pasivėlinai, žmogau. Jau mes su Juozu tuo reikalu susitarėm Jis savo dukterį už mano Kastanto leidžia.

GAIDULIONIS. Eik tu su savo Kastantu pušynan vištų ganytų! Argi tau, kampininkui sielininkui, bruktis ūkininkų tarpan? Jis gal nežino į katrą galą uodega arklys vežiman kinkyti. Vėlgi kas Stasys Mėrūnas, tai ne Kastantas Juknis. Reikia ir tai žinoti!

JUKNIS *(kemša pypkę už juostos).* Mano Kastantas geresnis už dešimtį tokių tavo Stasių Mėrūnų. Kas man tie tavo Mėrūnai, Ringelės. Aš jų duonos neprašau ir neprašysiu. *(Pasikėlęs).* Tfu! — ot ir visa.

KALVAITIS. Nei aš Kastanto peiksiu, nei Mėrūno; abu, kaip žinau, geri vaikai. Tiesa, kiekvienas savaip. Nei vienam, nei antram aš nieko nežadu. Ne tik jie, gali ir daugiau atsirasti, kurie panorėtų pas mane žentuosna... Kas atvažiuos, aš vartų neužkelsiu. Priimti, pavaišinti dar turiu kuo, ir užgerti irgi... Patiks kuris dukteriai ir man daugiau nei kiti, na, tasai ir liks mano žentu... Ar tai bus kampininko sūnus, ar ūkininko, man vistiek, bet tik mandagus, darbininkas ir ne palaidūnas būtų.

GAIDULIONIS *(krauna kelnių kišenėn visa, kas jo buvo ant stalo padėta: revolverį, šovinius ir antspaudą).* Tai gali piršlius siųsti, šventėms praėjus?

KALVAITIS. Gali, gali — ir jisai ir Kastantas; aš niekam neužginu. Priimti svečiai bus kuo. *(Į Kalvaitienę).* Taip, moterėle?

GAIDULIONIS *(pasikėlęs).* Na, dabar eisiu ir aš namo.

JUKNIS. Eiva kartu *(Abu paėmę kepures).*

KALVAITIENĖ. Pasėdėkita dar.

GAIDULIONIS. Negaliu. Boba rėks, kad vakarienė užšalo. *(Užsimovęs kepurę, susupęs geriau kailinių skvernus ir įtraukęs apikaklėn galvą).* Jau aš, brol, visą vakarą po sodžių klaidžioju.

KALVAITIS *(atsistojęs, kad palydėtų).* Vis giriesi levarvaliu ir antspaudu. Rodyti nešiojai.

GAIDULIONIS. Nešiojau, brol. Kodėl nepasigirti, kad turiu kuo. *(Eidamas į duris).* Likit sveiki ir labanakt.

JUKNIS *(eidamas į duris).* Likit sveiki.

KALVAITIS ir KALVAITIENĖ. Su Dievu, su Dievu. *(Kalvaitienė lydi juos per duris).*

JUKNIS *(Kalvaitienei).* Nesirūpink, žmona; ir patys rasiva duris. *(Kalvaitienė palydėjo per priemenę, uždarė priemenės duris ir įėjo pirkion. Ten nuėmė nuo lentynos „dugnelį", padėjo jį vidurin stalo. Paskui, priėjus į krosnį, prikabino iš puodo pilną „šukę" grikinės košės ir pastatė*

ant „dugnelio“. O čia pastatė dubenį, pilną saldaus pieno, ir padėjo du šaukštu).

KALVAITIS. Na, ką tu pasakysi, Rožiuk? Kaip tau patiko Gaidulionio piršimas?

KALVAITIENĖ *(nuėmus dugnelį nuo lentynos, šluosto jį prijuoste).* Vaigi, Juozuli, aš nieko nežinau. Dievulis žino, kas tasai Stasys Mėrūnas. Nei aš jo, Juozuli, pažįstu, nei žinau. Gal jis kokis paleistuvis, paplūda, Dievas jį žino. Man kur kas geriau tinka Kastantas. *(Deda „dugnelį“ vidurin stalo, eina į lentyną ir nusiima „šukę“).*

KALVAITIS. Kvaila tu, Rožiuk! Reikia džiaugtis, kad Marytės tokia laimė! Tu žinai, kas tasai Mėrūnas iš Randėnų? Turtuolis, kokių maža aplinkui. Tris valakus žemės apžiojęs sėdi. Jis ne su kiekvienu ir kalbėti nori.

KALVAITIENĖ *(kabina iš puodo košę).* Mes jo valakų nepaimsime ir nepasisavinsime. Man visgi geriau tinka Kastantas. Mes jį nors gerai žinome nuo mažo vaiko; čia jisai gimė, čia mūsų akyse ir augo. *(Stato šukėje košę ant stalo).*

KALVAITIS. Kvaila tu, Rožiuk, dar kartą tau sakau. Ar tu manai, kad aš iš tikro imtau savo namuosna kampininko vaiką? Tu žinai, kas tai yra kampininkas? Tinginys, nuo mažų dienų pripratęs lengvai gyventi. Ir Kastantas tokis, ar aš neprisižiūrėjau. Vasaros metu, jei ne su sieliais, tai sodžiaus šunis lodo, kada visi rankų nepraskiria, nežino, į kurį darbą pirma pulti.

KALVAITIENĖ *(pila pas lentyną iš ąsočio dubenin saldų pieną).* Galgi tavo tiesa, Juozuli, bet manęs tu neįtikinsi. Kai turėtų savo ūkį, gal kitaip žiūrėtų jisai į darbą. *(Stato pieno dubenį ant stalo).*

KALVAITIS. Vėlgi, pamanyk tik, kas man iš tokio žento. Nei jis dalgės ištinti moka, nei žagrės įtaisyti. O lauko darbą tai gal žino? Piemeniu geru jis negalėtų būti, ne tik ūkio laikyti. Vėlgi kas Mėrūnas, tai ne Juknis.

KALVAITIENĖ *(padėjus ant stalo du šaukštu).* Slinkis, Juozuli, į stalą, kolei košė nesustingo. O apie žentą dar bus laiko pasikalbėti. Kas geresnis, kas blogesnis, reikia ir Marytę pasiklausti. Mudu, Juozuli, jau senu, neilgai bepratęsiva. Su žentu gyvensiva gal metus, kitus, o ji turės visą amžių su juo būti. Neužmiršk to, Juozuli.

KALVAITIS *(patylėjęs).* Tiesą sakai. *(Sėdasi už stalo arčiau į dubenį, ima šaukštą kabina košės, paskui semia pieno ir valgo. Į stalą prisėda ant uslano ir Kalvaitienė).*

KALVAITIENĖ. Aš, rodos, nieko nenorėtau, kad tik ji laiminga būtų. Te sau būtų kampininko sūnus, te sau būtų elgetos vaikas, samdininkas, bet tik jai būtų prie širdies!

KALVAITIS *(valgydamas)*. Kalbi kaip moteriškas. Maža ko jauna mergaitė gali užsimanyti. Kas, gal jai sunku galva apsukti? *(Pirkion įeina Marytė, vidutinio stogo merga, apsirengus šventadieniškai ir pasismakriavus balta vilnone skarele. Namų audimo apsagalas ir žalsvos spalvos palaidinė. Ji įėjo pirkion taip tyliai ir atsargiai, jog motina, kur sėdi ant uslano pečiais į duris, nei nepajuto)*. Ko taip anksti? Ar jau kalėduška pasibaigė? *(Marytė tyli.)*.

KALVAITIENĖ *(dairosi ir pamačius dukterį)*. Tu, Maryte, jau parėjai? Eik greičiau košės valgytų, kol dar neužšalo. *(Marytė eina į lentyną ir ten stovi prie lango. Palūkėjus)*. Kas tau, Maryte? *(Nusigręžus į ją)*. Ar tu verki? *(Baugiai)*. Gal tave ten kas nuskriaudė? *(Marytė tyli, ima nuo lentynos šaukštą ir eina į stalą, šluostydama skarelės kampu akis. Prie stalo, Kalvaitienė, žiūrėdama jai akysna)*. Nagi tu užsiašarojus?

KALVAITIS. Ko tyli, kad motina klausia? Ar liežuvio netekai?

MARYTĖ *(valgydama, užsitraukus skarelę ant akių)*. Niekas manęs, motule, nenuskriaudė, tik aš ten visai nereikalinga, per tai ir parėjau taip anksti namo.

KALVAITIENĖ *(padėjus šaukštą)*. Aš nesuprantu, dukrele, ką tu nori pasakyti? Ne dėl reikalo gi ten nuėjai, tik pasilinksmintų.

MARYTĖ. Kokis ten, motule, man pasilinksminimas, kad manęs niekas nemato. Kitas bernai ir kalbina, ir juokina, ir šokti veda, o į mane nei vienas nei prieina, nei prakalba. Stoviu kampely su vaikais; kitas net ir alkūne nustumia ar koją numina ...

KALVAITIENĖ. Ne tyčiomis gi!

MARYTĖ. Kas juo žino, motule. Vieni gal tyčiomis, kiti ne. Aršiausia gi, motule, kai mergos iškaitusios, nuilsusios bešokdamos prieina ir klausia, kodėl nešoku. Aš tada nesuprantu, ar jos tyčiodamos, ar gailesčiuodamos tai daro. Aš vos tik neverkiu tada: ir gailestis ir piktyba ima. Kol brolelis buvo gyvas, aš visgi dar taip nejaučiau, kad esu negraži.

KALVAITIENĖ. Kad tau, dukrele, taip sunku, mesk vaikščiojus kalėduškosna ir jauniman.

MARYTĖ. Kokis man, motule, dabar jaunimas, kokios kalėduškos? Argi tai visa man?

KALVAITIENĖ *(sudėjus rankas)*. Nėra, Dievuliau, tavo užtarytojėlio! .. Jaunime tu dabar vistiek kaip našlaitė. *(Šluosto ašaras)*.

KALVAITIS. Palauk, dukra! Netrukus aš rasiu tau užtarytoją visam amžiui. Tu dar nežinai, kad šiandien buvo pas tave atsiklausti net du bernu.

MARYTĖ. Aš, tėvuli, nenoriu tekėti.

KALVAITIS. Mergos kalba. Merga bažnyčion važiuoja, o vis dar kalba, kad nenori tekėti.

KALVAITIENĖ. O kad ir iš tikro nenorėtų, visgi dėlto, dukrele, reikia tau prisiimti vyras. Mudu jau senu, dukrele, jėgų nebeturiva. Prisidarbavova savo amžiuj. Reikia gi mūsų dabar pasigailėti... *(Ima vėl šaukštą ir pradeda valgyti).* Juknio Kastantas buvo atsiklausti.

MARYTĖ. Vai, motule, argi jis į mane atsiuntė atsiklausti? Į tėvulio ūkį, į jo turtą. Jis jau nuo pavasario kaip įsimylėjęs Karšio Levusę. Tas be to žingsnio nežengia. Čion atsiuntė atsiklausti, o ten mane taip išjuokė, jog išsprukau iš pirkios, kaip karštu vandeniu apšutinta.

KALVAITIS. Girdi, Rožiuk! Tavo išgirtas bernas! Palauk, aš jam susidūręs apdaužysiu snukį. *(Į Marytę).* Atsiklausti čion buvo ir geresnis. Ne jo nosim žmogus. Pažįsti Mėrūną Stasį iš Randėnų?

MARYTĖ . Pažįstu. Mane jisai antrądien Kalėdų vedė užgerti, bet aš nėjau.

KALVAITIS. Kvaila buvai, kad nėjai. Tokių bernų purvyne nesurasi.

MARYTĖ. Aš už jo, tėvuli, nenoriu tekėti.

KALVAITIS *(aplaižęs ir padėjęs šaukštą, nustebęs).* Kodėl? Ar jis menkas tau bernas? Gal negražaus būdo? Kur tu rasi geresnį, kvaile? *(Marė užsitraukė dar labiau skarelę ant akių, padėjo šaukštą ir nusigręžė į langą).* Ko tyli? *(Marytė nieko neatsako, įgulus langan, lyg žiūro per jį).*

KALVAITIENĖ. Gal tu, dukrele, turi kokį pati sau pasirinkus? Pasakyk, mudu tau ne priešu, noriva vien tavo gero.

KALVAITIS *(atsirėmęs rankomis ant stalo ir aštriai žiūrėdamas į Marytę).* Na, Maryte, ko tyli, kad motina klausia.

MARYTĖ *(neatsigręžus).* Turiu...

KALVAITIENĖ *(lyg nustebusi).* Tu-uri? Ir tu man, dukrele, nieko nesakei? Kas gi jis tokis? *(Marytė tyli).*

KALVAITIS. Na, Maryt, girdi, ko motina klausia? Ko tyli? *(Marytė užsigręžus tyli).* Sakyk, jei geras bernas, tegul piršlius siunčia. *(Patylėjęs).* Na, kas jis tokis?

MARYTĖ. Kazys Klusaitis.

KALVAITIS *(nusistebėjęs).* Kas? Kokis Klusaitis?

MARYTĖ. Nepažįstat Kazio Klusaičio? Pereitus metus pas Gaidulionį už berną tarnavo.

KALVAITIENĖ *(suplojus rankom).* Vai, dukrele! Ką dabar tu kalbi? Jis tokis nemandagus, netikęs. O nepraustaburnis, kaip gudas. Ką dabar tu jame radai gero?

KALVAITIS. Drignių apsiėdė. Girdi, kad aš jo vardo nebegirdėtau!

Nei manyti nemanyk, nei minėti neminėk. Už jo galėsi tekėti, kai mane kapinyne paguldysi.

MARYTĖ. Kam, motule, jis ir negražus ir nekemėžnas, o man jisai geras. Jis tokis nelaimingas ir nuvargęs! Jo niekas nesigaili, nemyli, kaip ir manęs... *(Tyliai).* O kad jūs žinotut, kokios jis minkštos širdies... Ir mane myli... dar pernai mylėjo...

KALVAITIS. Tinginys! Piktadarys! Miegakulys! Ar aš nemačiau, kokis jis darbininkas! Kad aš tokį sau žentu imtau!..

MARYTĖ. Tinginys, tėvuli, kad nuo mažų dienų svetimiems dirba. Kai savo ūkis teks apeiti, kitas bus darbininkas.

KALVAITIS. Margo šunies nenudažysi rudo. Kas nuo mažų dienų priprato tinginiauti, darbininkas nebus, nors ir išgaiš. Vėl ko tu nori? Kad iš mūsų visi žmonės imtų juoktis? Jo tėvai po bažnyčia sėdi, rankas atkišę elgetauja. Gera giminė! Per Sekmines iš kraitelės po bažnyčia apdovanosi anytą ir šešurą!.. Ne, kol aš gyvas, neleisiu, kad iš manęs žmonės tyčiotųsi. Tekėsi už Mėrūno, tai aš tau sakau. Geresnio sau žento, iš garsesnės giminės aš nesurasiu.

MARYTĖ. Kas man, kad jo garsi giminė, jei mano širdis į jį nelinksta. Man ar už jo, ar kapinynan — vistiek.

KALVAITIENĖ *(Kalvaičiui).* Garsi giminė, bet garsūs jie ir sukčiai. Vienas Ringelė ko vertas? Kas jį žino, kokis žmogus tasai Stasys Mėrūnas? Nesiskubink tu su juo.

KALVAITIS. Kokis yra, tokis yra, bet man jisai tinka.

KALVAITIENĖ. Ne sau gi imi, tik vaikui. Jai imi, ji visą amžių gyvens su juo, ne tu gi...

KALVAITIS. Gana!.. Aš nemėgstu, kas daugel kalba.

KALVAITIENĖ *(atsidusus).* Jautė mano širdelė, kad neturės dukružė savo buity laimės.

(Marytė stovėdama ties langu, tyliai verkia...)

* * *

Piršlybos

(Kalvaičio pirkia; visa, kaip pirmam vaizde, tik dabar laikas prieš vidudienį. Diena ūkanota; už lango matyti kiemas, už kiemo sodelis, už sodelio per miglas pirkia girios sargo Mačiulio, per kelią antra pirkia — Skylių. Už stalo, pačiame kampe, sėdi Stasys Mėrūnas. Gale stalo Kalvaitis; ant uslano priešais Mėrūną — piršlys Bernotas Ringelė, persikoręs per petį krepšį iš barsuko kailio. Marytė sėdi ant suolo gale lovos, o Kalvaitienė tupčena apie krosnį, rengiasi užkurti trikojį. Viduje stalo stovi vyno butelis, rūta užkištas).

RINGELĖ *(į Marytę)*. Na, mergele lelijėle, atkišk šitą žalio vyno butelėlį, užgerk mudu žaliu vynu! Mudu iš tolimo krašto, mergele, atkeliavova. Per stačius kalnus jojova, per gilias klonis, per tamsias girias, per straujas upes, kol pakliuvova šiton šalin, kol prijojova tavo tėvo augštą dvarą. Nuilsova, nuvargova, mergele, baltoji gulbele, ištroškova, ir išalkova. *(Nusigręžęs į krosnį)*. Matai, tavo motinėlė rengia mum sočius pietus, tavo tėvužėlis vaišina mudu žalio vyno buteliu. Tik užkištas jis garbiniuota rūtele, užrakintas ne rakteliu, tik žaliu vainikėliu. Kas nuims vainikėlį, kas atkiš rūtelę be baltų mergelės rankelių? Kol, lelijėle, mudviejų ištroškusių nepasigailėsi, mudu su berneliu žalio vynelio neparagausiva.

KALVAITIS. Kad tave, kaip tu moki gražiai prakalbėti. *(Į Marytę)*. Na, Maryt! Žmonės gi laukia.

KALVAITIENĖ *(į Ringelę, turėdama rankoj skalas)*. Regis, kad piršliauti tau ne naujiena. Prakalbi, kaip iš knygų skaitai. *(Laužo skalas ir deda tarpu trikojo. Marytė eina į stalą ir, užsidengus rankove veidą, atkiša butelį ir nori atsistoti)*.

RINGELĖ *(sulaikydamas ją už rankos)*. Palauk, mergele jaunoji, sustok! Argi nežinai, kad pirmas stiklelis jaunai mergelei, vainikėlio dėvėjėlei, antras ir trečias jos tėvui motinėlei, dukrelės augintojėliam, o tasai ketvirtas — šelmiui piršleliui, kur gražiai kalba, daugel meluoja, o tiktai penktas stiklelis jaunam berneliui, puikiam raitojėliui, kur augštan savo dvaran mergelę vilioja iš tėvo aukso klėtelės. *(Pila stiklelin vyno)*. Gerk, mergele, gerk, tėvo motinos viešnele, netroškink mudviejų nuvargusių, pakeleivių karčiu troškimu! *(Duoda jai stiklelį)*.

KALVAITIS. Na, Maryt, žmonės laukia! *(Marytė ima stiklelį rankon, atgeria iš jo truputį ir stato ant stalo. Kalvaitienė, sulaužiusi skalą, uždegė ir padėjo po trikoju, kad ugnį įkurtų. Ant trikojo stato spirgintuvę)*.

RINGELĖ *(laikydamas Marytę už rankovės)*. Ne, mergele, plonų drobių verpėjėle, taipo netinka: jei žalio vyno iki dugno neišgersi, tai savo

likimo nesužinosi, laimės nematysi, aukso žiedo neatrasi, kai nuo mažo pirštelio pamesi. Saldus vynas iš gilaus tavo tėvulio rūsio. Gal jan, mergele, nuodų įdėjai, kad bijai, lelijėle, jo gerti?

KALVAITIS. Na, Maryt. *(Marytė ima stiklelį ir geria. Išgėrusi pusę stiklelio, stato jį atgal ant stalo).*

MARYTĖ *(susiraukus).* Daugiau nebegaliu. *(Ją net pakratė).*

RINGELĖ. Mes palūkėsim, kol jauna atsilsėsi. Nuvargai, žalią vyną begerdama, lyg visą dieną rugius pjovus. Bet iki dugno turi išgerti: taip dainoj pramanyta, taip tėvų įsakyta. *(Kalvaitienė, įkūrus ugnį, trupina dešrą ir deda spirgintuvėn. Kelias rietenas įdėjo puodelin, užpylė vandeniu ir pastatė šalia ugnies).*

KALVAITIS. Na, Maryt! *(Marytė ima vėl stiklelį ir dabar geria iki dugno).*

RINGELĖ *(sumojęs ranka).* Myliu mergą, kad neilgai mus pavargėlius kankino. *(Paleidžia jos ranką. Marytė eina atgalio į lovą ir sėdasi po langu).* Dievas už tat gražią buitį duos. Tik, mergele, taip toli nesisėski: arčiau į bernelį, kad širdelė smarkiau krūtinėj plaktų, kad meilužė kraują gyslose greičiau uždegtų.

MARYTĖ *(dedasi žiūrinti per langą).* Aš ir čia pasėdėsiu.

RINGELĖ *(pasikėlęs iš vietos ir eina į Marytę).* Nieko nebus, rugių pjovėjėle! Reikia sėsti už skobnelių, arčiau, arčiau į bernelį, kad jis kojelę užmintų, kad slaptai rankelę paspaustų, meilų žodelį pakuštėtų. *(Priėjęs į ją).* Argi neatmeni, skaisčioji, kaip dainelėj dainuoji? Matai, bernelis sakalėlis sėdi nuliūdęs, kaip klane išplukdytas gaidys.

KALVAITIS *(žiūrėdamas į dukterį).* Na, Maryt. *(Marytė nenoromis eina į stalą ir nori sėsti toliau).*

RINGELĖ *(rodo, kur sėsti: gale, už stalo, arti berno).* Ne ten, mergele, tik čion, čion, jaunoji. *(Marytė sėdasi, kur jai parodė. Kalvaitienė muša keptuvan kiaušinius. Mėrūnui).* Ko įsmeigei akis, kur stačiokę kepa? Matai, merga sėdi prie šono!

MĖRŪNAS. Na jau, dėde! Tu man gėdą darai.

RINGELĖ *(sėsdamas senon vieton).* Nenori gėdos, žiūrėk, iš ko duoną valgai; svotas pasakys, kad vėplį atvežiau, ne berną. *(Pila vyną stiklelin).* Dabar antras stiklelis tėvuliui, kad jauną dukrelę užaugino, berneliui kraitelį pagamino. *(Duoda Kalvaičiui).* Tiesa čia neišeina kaip dainoje, kraičio ne duosi, bet gausi. Bet čia aš nieko negaliu padaryti: iš dainos žodžio neišmesi kaip vaiko iš lopšio. *(Kalvaitis ima stiklelį ir geria).* Ar geras?

KALVAITIS *(išgėręs).* Dievai jį žino. Aš gerti nepripratęs. Man bet tik parašyta, kad vynas, tai ir vynas. *(Stato stiklelį ant stalo).*

RINGELĖ *(Mėrūnui).* Na, Stasy, merga žiovauja! Tu vėl į stačiokę.

Uošvė iš savo vištų kiaušinių kepa: nepasidės užantin nei vieno, kad ir nežiūrėsi, ką ji daro. *(Visi nusijuokia).*

MĖRŪNAS. Jei dėdė taip kalbėsi, aš išeisiu iš užstalės.

RINGELĖ. Ir kas bus toliau? Eisi patsai stačiokės keptų? Uošvė šaukštu kaktą sudaužys ir senon vieton atgal prie mergos nuvarys. *(Pila vėl stiklelį).* Motulei senai trečias stiklelis, kad dukrelę užaugino, gražų šarvelį jai pagamino, plonų drobelių priaudė šimtą ritimėlių, o vilnonių audimų, pakulnėlių ir skaičiaus niekas nežino. *(Pripylęs eina, turėdamas rankoj stiklelį, į Kalvaitienę).* Na, svočiule, išgersim! *(Mėrūnas slenka arčiau į Marytę, toji atsitraukia nuo jo toliau).*

KALVAITIENĖ. Išgersim! *(Ima stiklelį per prijuostę).* Mano rankos riebaluotos. Už vaikų laimę. *(Geria).*

RINGELĖ *(paėmęs iš jos stiklelį).* Myliu moteriškę! Ir išgert išgėrė ir gražų žodį pasakė. *(Eina į stalą. Mėrūnui).* Tu dar mergos neprakalbinai? *(Sėdasi senon vieton).* Kas tau yra? Ar užmiršai, kad liežuvį turi!

MĖRŪNAS. Su mielu noru prakalbintau, tik bijau, kad, užgirdus mano kalbą, merga nepabėgtų: mano piršlys taip išniekino mane jos akyse.

RINGELĖ *(pildamas vyną).* Myliu, kad gerai atsakei. *(Marytei).* O tu, mergele, mano žodžių nepaisyk: piršliai visada meluoja. Kur juoda, ten sako — balta.

MARYTĖ. Aš ir nepaisau. Tamista gi nieko blogo, rodos, ir nekalbėjai.

RINGELĖ *(turėdamas rankoj stiklelį, kraipo galvą).* Matau, merga tiesą mėgsta: taip ir kerta tiesiog kaip pjautuvu ... fui, norėjau pasakyti, kaip kirviu. *(Pakėlęs stiklelį į augštą).* Na, šis stiklelis tai jau mano. Nusipelniau. *(Geria. Išgėręs pila ir duoda Mėrūnui).* Išgerk, Stasy. Liežuvis bus miklesnis. Norėjau pasakyti, kaip dainoje yra, bernui vyną duodant, bet tu to nevertas. Ten bernas raibu sakalėliu pavadintas, o tu į nupeštą gaidį panašus *(Pirkion įeina piemuo; jisai bernaitis keturiolikos arba penkiolikos metų, žemo stogo, bet drūtas, stiprus; tokį žmonės vadina „pusberniu", nes jisai jau gali ir arti, ir akėti, ne tik gyvulius paganyti. Apsivilkęs kailinaičiais, apsiavęs milinėm kelnėm ir klumpėm. Autai juodi, nešvarūs, apraizgioti raikštelėm — apivarom. Įėjęs nusijuosė, nusivilko kailinaičius, pavarė juos už lovos, kepurę metė ant suolo ir patsai atsisėdo tenai).* Ar tai tavo bernas?

KALVAITIS. Pusbernis. Neseniai gavau. Turėjau berną, bet tasai prieš dvi savaiti pabėgo.

RINGELĖ. Lengvakojis buvo, bėgūnų padermės.

KALVAITIS. Ne, kitas atkalbino. Davė keliais rubliais brangiau. Metė mane ir išėjo. *(Mėrūnas išgėrė vyną ir pastatė stiklelį ant stalo. Ringelė pasitraukė jį arčiau ir pila vyno).* Ar buvai, kur tave siunčiau?

PUSBERNIS. Buvau pas visus. Sakė — tuoj ateis. Tik Skylių ir Mačiulių vyrų nėra namie.

RINGELĖ *(duoda pusberniui stiklelį vyno)*. Te, išgerk į mūsų sveikatą.

PUSBERNIS. Ačiū, dėdule. *(Nesijudina iš vietos)*.

KALVAITIS. Imk, kad duoda. *(Bernaitis pasikėlęs ima vyną, vienu matu geria, stato stiklelį ant stalo kampo ir lūpas šluostosi rankove; paskui sėdasi vėl savo vieton)*.

RINGELĖ. Na, berneli, matau, kad tu su duona nevalgysi, kas skirta gerti. *(Ima butelį ir žiūro į šviesą)*. Dar yra truputis, ir piršlys turi dar vieną stiklelį išgerti: jisai nuilso, liežuviu bemalęs. *(Pilasi sau stikleli ir geria: išgėręs eina į krosni ir daužo ten stiklelį, o šukeles sustumia pakrosnin)*. Svotuli, duok dabar kitą taurę: iš šitos nebegersim, kad derybos nesuirtu, kad ji kitiems nebetarnautų. Tik duok mažesnę.

KALVAITIENĖ *(nuėmus pautienę nuo trikojo)*. Kad aš nežinau, ar mes turime.

RINGELĖ. Kam aš senas piršlys būtau, kad viso nesusiprotėtau. Tu neturi, tai aš turiu. *(Traukia iš krepšio mažą stikleli)*. Kad tave galas. Užkliuvo stiklelis. Už ko gi dabar jis čia užkliuvo? *(Ištraukia, lyg netyčiomis, atmieštos medumi degtinės)*. Saldaus medaus visas butelis! Kaip dabar jisai čia atsirado? *(Stato stikleli ir degtinę ant stalo)*. Na, svotai! iki šiol buvo užgertuvės, o dabar gersime ir valgysime, kaip Dievas liepė. Vynas ne mūsų pilvui gėralas: nei jį gerdamas sušilsi, nei noromis užkasi. Kas kita šita karčioji *(suduoda ranka per butelį)*. Šalta ji, ranka palytėjus, bet išgerk, vidurius kaip ugnis susvilina, tarytum liepsna gyslomis nueina.

KALVAITIS. Aš, svotai, ir degtinės negeriu, ir niekuomet neatsitinka, kad vyną gertau. Ir vienos nemėgstu ir antro negeidžiu.

RINGELĖ. Kad būtai buvęs kaip aš devynerius metus viršaičiu, būtai pamėgęs ir vyną ir degtinę.

MĖRŪNAS. Dėdė, matyti, mėgai išgerti juos, dar viršaičiu nebuvęs.

RINGELĖ. Tu dabok mergos, o nesikišk piršlio kalbon. O ne — šluotą įpiršiu mergelės vietoj. *(Kraipo galvą)*. Vai, vai! Užsikalbėjęs visai būtau užmiršęs, kad mergelės lelijėlės nekenčia karčios degtinėlės, tik mėgsta saldų medulį ir jauną bernelį. Bernelis jau sėdi prie šono, o saldaus midulio dar nėra. Pajieškosim, pajieškosim. *(Sudavęs krepšin)*. Mano šis krepšys užburtas: ko pareikalausi, visko rasi. *(Ima iš krepšio kitą butelį, stato prie Marytės ir atkemša kamštį)*. Tu, mergele lelijėle, dabar čia esi pirmoji, net prie tėvo ir motinėlės, tu turi visus mus užgerti, visam pradžią duoti — ir kąsnelį kąsdama, ir stiklelį gerdama. *(Pila stiklelin iš atkimšto butelio)*.

MARYTĖ *(stumdama nuo savęs stiklelį)*. Aš, dėdule, negaliu, negersiu.

RINGELĖ *(duodamas jai rankon stiklelį, kurį paėmė nuo stalo)*. Kaip, mergele, sakai, negali, kad dar nemėginai. Pirma pamėgink, o paskui sakysi, ar gali... Saldi ji ir neužkerėta.

KALVAITIS. Na, Maryte! *(Marytė ima iš Ringelės rankų stiklelį ir geria, užsidengusi veidą ranka)*.

RINGELĖ *(paėmęs stiklelį, kurį Marytė pastatė ant stalo)*. Štai ir išgėrei! Nemirei. *(Pildamas iš kito butelio)*. Dabar tau, berneli, tik jau iš kito butelio... Kad sušiltai, kad liežuvis atšiltų, nes jis tau nuo šalčio, kaip matau, tuinu pavirto. *(Duoda jam)*. Užgerk uošvį... O tu, svotai, nusiųstai savo kavalierių, kad atneštų iš vežimo alų. Patsai eitau, tik bijau, kad paklysiu tavo didžiame dvare ir už tvorų durų neatrasiu. *(Mėrūnui)*. Gerk greičiau, nežiopsok: varnos pirkioj nelekioja.

MĖRŪNAS *(paėmęs stiklelį rankon, į Kalvaitį)*. Būk sveikas, tėveli! *(Geria)*.

KALVAITIS. Ačiū, būsimasis žentuli. *(Pusberniui)*. Nueisi, Antanuk, ton papavietėn, kur gale tvartų, ten jų vežime rasi alaus ankerį.

PUSBERNIS. *(pasikėlęs nuo suolo)*. Kad gal nepakelsiu...

RINGELĖ. Pakelsi, berneli, pakelsi. Tokis stipruolis, kad alaus ankerio nepakeltai. Tik viso neišgerk benešdamas. *(Mėrūnas išgėrė stiklelį, pripylė vėl ir pastūmė į Kalvaitį; bernaitis, apsivilkęs kailinaičiais, išeina)*. Na, svotai, gerk į savo žmoną, kad ji smarkiau ir linksmiau užkąsti gamintų.

KALVAITIS. Būk sveika, Rožiuk. *(Geria ir išgėręs pripila vėl stiklelį)*. Eikš, netrukdyk piršlio: jam, vargšui, labai ilgu be gėrimo. *(Ima rankon stiklelį ir turi atkišęs)*.

RINGELĖ. Neilgu be gėrimo, bet mėgstu, kad visa eitų be kliūčių. Kokios užgėros, tokis, sako žmonės, bus ir jaunųjų gyvenimas.

KALVAITIENĖ *(šluostydama prijuoste rankas)*. Aš ir be degtinės, svotuli, mielai gaminu tokiems sveteliams. *(Eina į stalą ir ima stiklelį rankon)*. Būk, piršleli svoteli, sveikas! Kad mūsų vaikeliai laimingi būtų *(geria; išgėrus šluosto rankove lūpas)*. Niekuomet degtinės negėriau, bet už jų laimę iki dugno. *(Stato stiklelį ant stalo)*.

RINGELĖ. Myliu moteriškę; ne kaip kitos, kurios gerti pajunkusios, betgi mėgsta, kad jas ragintų. *(Pila stiklelin degtinę)*. Dabargi ir aš išgersiu. *(Įpylęs geria; paskui ima duonos riekę, pjauna sūrio ir deda ant duonos)*.

KALVAITIENĖ. Palauk, piršleli svotuli, aš geriau užkąsti duosiu. *(Eina į krosnį)*. Maryte, padėk ant stalo lėkštes. *(Marytė pasikėlus eina į lentyną ir, paėmus nuo ten lėkštes, šaukštus, šakeles, ten tam prirengtas jau, deda ant stalo prie kiekvieno sėdinčio. Kalvaitienė stato ant stalo verščiokę, dešros, kumpio)*.

RINGELĖ *(užkąsdamas degtinę duona su sūriu)*. Ėhė, matau, poniškų papročių laikotės.

KALVAITIS. Tik prie svetimo žmogaus.

KALVAITIENĖ *(statydama dubenis su minėtais valgymais)*. Valgykit, sveteliai! Jei negardžiai pagaminau, dovanokit: geriau nemoku.

RINGELĖ. Oho, tokiems užkąsčiams būtinai reikia dar stiklelio. *(Pila sau vėl stiklelį)*. Sveikas būk, svotel! *(Geria)*.

KALVAITIS. Ačiū! Į berną geriau būtai gėręs. Aš nebegaliu daugiau.

MĖRŪNAS. Jei tėvas negersi, ir aš negersiu. Aš taipogi negeriu.

RINGELĖ *(pildamas stiklelį)*. Na, na! Ar ne moterų brolystėn įsirašiusiu esata, kad reikalaujata kits kitą raginti? *(Pripylęs stato prie Kalvaičio)*. Gerk ir nešnekėk! *(Patsai pasitraukia dešrą į save ir deda ant savo lėkštės gerą rietenos pusę)*.

KALVAITIENĖ *(tuo laiku Marytė, baigusi savo darbą, vėl atsisėdo pirmutinėn vieton)*. Maryte, virtuvas, rodos, užvirė. Eik pažiūrėk! Aš nemoku su juo apsieiti. *(Marytė pasikėlus išeina per duris. Po kiek laiko įneša pirkion verdantį virtuvą ir stato ties langu netoli lentynos. Paskui stato ant stalo cukrinę; nusiėmus nuo lentynos stiklines ir lėkšteles stato prie virtuvo)*.

KALVAITIS *(į Mėrūną)*. Sveikas būk. *(Geria; išgėręs pila degtinę stiklelin ir stiklelį atiduoda Mėrūnui)*. Tegul ją galas, kokia karti!

RINGELĖ *(valgydamas)*. Bet paskui bus gardu.

MĖRŪNAS *(paėmęs stiklelį)*. Kas man dabar užgerti? *(Dairosi, kur Marytė)*. Išgersi, tamista. *(Į ją)*. Sveika būk!

MARYTĖ *(statydama ant stalo virtuvą)*. Į sveikatą. Tik aš dar neturiu laiko.

PUSBERNIS *(įeidamas pirkion su alumi)*. Vos atitęsiau pirkion. Čia gal koki trys kibirai.

RINGELĖ *(valgydamas)*. Bus, bus, berneli, tau iki valiai. Teks, kiek panorėsi. *(Pirkion įeina Gaidulionis ir Skylienė)*.

GAIDULIONIS ir SKYLIENĖ. Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus.

VISI PIRKIOJ ESANTIEJI. Per amžių amžius. *(Gaidulionis sveikinasi su Kalvaitiene ir Maryte, paskui su vyrais, išskyrus pusbernį. Pasisveikinęs su visais, sėdasi ant suolo greta Kalvaičio. Skylienė pasisveikino tik su Kalvaitiene ir, priėjus į Marytę, stovi ten ir kuštasi su ja)*.

RINGELĖ *(Gaidulioniui, su juo sveikindamasis)*. Sveikas, kūmai. Matau, tu seno papratimo dar nesi metęs.

GAIDULIONIS *(duodamas ranką Mėrūnui)*. Sveikas, Stasy. *(Ringelei)*. Kurio?

RINGELĖ. Kur eini, ten uodegą tęsi. *(Į Skylienę atsigręžęs)*. Dėl ko su manim nenori pasisveikinti?

GAIDULIONIS *(sveikindamasis su Kalvaičiu)*. Ė, brol, seniai jau užmiršau. Ne tie laikai. *(Sėdasi šalia Kalvaičio)*.

SKYLIENĖ *(sveikinasi su Ringele, paskui su Mėrūnu)*. Kad bijau. Tokis krepšys baisus prie šono. *(Nusijuokus)*. Vienas tokis mane štai net kur nuviliojo.

MĖRŪNAS. Nebijok, iš čia tavęs niekas niekur nebegabens.

GAIDULIONIS. O ypač, jei dar tu, Stasy, čion persigabensi. *(Juokiasi)*.

RINGELĖ. Pipirų tavo liežuviui! Dar sukirkinsi dvi moteri. *(Marytei)*. Tu, mergele, neklausyk, ką jis kalba. Stasys kaip avinėlis. Kur graži moteriškė, jis nei ton šalin nedirstelia. Vistiek, kaip katinas į lašinius. *(Visi juokiasi)*.

SKYLIENĖ *(sėdasi ten, kur pirma sėdėjo Marytė, dažnai kuštasi su Mėrūnu visą laiką, kol ten sėdi)*. Arba jau aš tokia graži? *(Juokiasi; į Mėrūną)*. Kas ten, Stasiuli, pas mus namie girdėti? Motutė mano, tėvelis ar sveiki?

MĖRŪNAS. Kas jiem bus! Sveiki; girdėjau — užgavėnioms rengiasi pas tave viešnagėn. Jonas rašė iš Amerikos, kad vedęs.

RINGELĖ *(į Kalvaitienę)*. O tu, svočia, pristačius pilną stalą valgyti ir gerti, pati neini nei paragauti. Kodėl tai?

KALVAITIENĖ. Palauk, svotuli, apsidairysiu, pasirengsiu, tada ir aš prie jūsų prisėsiu, dukrelės laime pasidžiaugsiu.

GAIDULIONIS. Tokį žentą gavus, brol, kodėl nesilinksminti. Kito tokio nerasi aplinkui: ir giminės garsiausios, ir turtingas, ir stogo ir būdo nepapeiksi.

KALVAITIS. Giminė, stogas, būdas tai vis niekai. Svarbiausia tas, ko mes nematom — siela.

KALVAITIENĖ *(stato ant stalo dubenis su vištiena ir paršiena)*. Valgykit, sveteliai, nelaukit, kad kas jus ragintų. Matot, kokis maniškis: jis tik tvlėti ir patsai valgyti moka.

KALVAITIS. Kam raginti? Kas kiek nori, tevalgo patsai, nelaukdamas, kol paraginsiu. Aš nemėgstu, kai mane ragina, ir patsai nieko neraginu.

RINGELĖ. Nieko, svočiule. Aš paraginsiu visus, net ir tavo vyrą. Jau kas ant stalo, to nuo stalo nenuimsi, kad aš sėdžiu. *(Ima paršienos patį didžiausią gabalą)*. Na, kad tave galas. Aš ir užmiršęs buvau, kad žmonės nuo šalčio atėję. *(Pila degtinės ir ima stiklelį rankon. Į Gaidulionį)*. Sveikas būk, kūmai! *(Geria; pripylęs vėl stiklelį, pastumia į Gaidulionį)*. Gerk į Oną. *(Skylienei)*. Dovanok, Onute, nežinau, kaip tavo pavardė.

SKYLIENĖ *(juokdamosi)*. Ir nereikia, dėdule.

GAIDULIONIS *(Skylienei)*. Sveika, būk! *(Kalvaitienė nusimazgojo*

pas lentyną rankas ir išėjo iš pirkios. Neilgam laikui praslinkus, ji grįžo atgal, gražiau apsirengus, ir atsisėdo ant uslano ties Kalvaičiu).

SKYLIENĖ. Į sveikatą! Tik aš negersiu degtinės.

RINGELĖ. O mes tau saldžiosios. Štai kokios gražios! *(Pila jai saldžiosios).* O tu, mergele, ko gi nuliūdusi ten stovi? Ar bernas tau netinka?

GAIDULIONIS. Iš džiaugsmo. Jai gi visos apylinkės mergos pavydės.

RINGELĖ. Ten, Onute, ne tavo vieta, sėsk čion. *(Atsitraukia ir daro vietą jai ant uslano).* O mergelę leisk arčiau prie berno. Gerk greičiau. *(Skylienė išgėrė ir paskui sėdasi kiton vieton).* Eik šen, mergele, išgersi ir tu, kad širdis linksmesnė būtų, žalios rūtos vainikėlio ne taip gailėtųsi, mane piršlį ne tiek keiktų, kad per mane nuskynė bernelis rūtelės viršūnėlę, suvytino žaliąją rūtelę ant tavo glodnios galvelės. *(Pila stiklelin saldžiosios).* Eik, mergele, sėsk. Virtuvas niekur nenubėgs.

KALVAITIS. Na, Maryt! *(Marytė eina į stalą, sėdasi senojoj vietoj ir geria).*

GAIDULIONIS *(imdamas paršienos).* Ė, brol, tokį vyrą gavus, gražų, augalotą, dargi ir iš tokios giminės, nei viena merga kreivai į piršlį nežiūrės. Tu man, Mare, turi padėkoti, kad aš tave jam įpiršau pirma, nei šis melagis *(rodo į Ringelę)* čion atkeliavo.

SKYLIENĖ. Dar jau yra ko dėkoti! Kad vyras, nežinau, kokis būtų, aukso nulietas, visgi už jo gyvenimas tai ne mergos buitis pas motiną.

GAIDULIONIS. Vyras vyrui nelygus. Jo nepalyginsi, sakysim su taviškiu.

SKYLIENĖ. O man nėra geresnio kaip mano. *(Nusijuokė, krypterėdama pečiais ir šonais).*

MĖRŪNAS. Tu, dėde, mane giri kaip čigonas arklį.

RINGELĖ *(dėdamas sau vištienos).* Tu, Stasiuli, dovanok jam: žinai, kad jis į arklius kaip čigonas: kasdien vieną maino į kitą ir vis menkesnį gauna. Nesuprantu, kaip dar jisai savo žmonos neišmainė į kitą. *(Juokiasi).* Gal tik per tai, kad kito tokio mainininko neatsirado.

SKYLIENĖ *(Marytei).* Maryte, duok ir man lėkštelę. *(Marytė pasikėlus nuima nuo lentynos lėkštę ir duoda jai ir Gaidulioniui. Visi bekalbėdami valgo).*

MAČIULIENĖ *(įeidama).* Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus.

VISI. Per amžių amžius.

RINGELĖ *(atsigręžęs).* Mačiulienė? Ar sveika?

MAČIULIENĖ. Oo! Seniai neregėtas, seniai negirdėtas! *(Sveikindamasi).* Ar ne vilkai tave užvijo mūsų kraštan? *(Sveikinasi su kitais).*

RINGELĖ. Matai *(sudavęs ranka per krepšį)*, medžiojova girioje, sekėva pėdus, besekdamu manėva, kad pėdai lapelės, o kai atjojova į šį

dvarą, patyrėva, kad tai skersnūs žingsniai skaisčios mergelės. Kaip gyveni?

MAČIULIENĖ *(sveikindamasi su moterimis)*. Krutu šiek tiek. Mano dvaras mažas, ko nekrutėti: pelės javus iškūlė, žiurkės svirnan sunešiojo, kiškis šiaudus šalinėn suklojo — kodėl man negyventi. *(Skylienei)*. Pasitrauk, Onute, duok ir man prisėsti. *(Marytė tuo pakiša jai lėkštelę)*.

KALVAITIS. Kurgi tavo vyras, kad tu viena? *(Dabar sėdintieji pasidalino į dvi dali: vienoje kalba tarp savęs Mėrūnas, Skylienė ir Marė, antroje — Kalvaitis, Ringelė ir Mačiulienė. Paskui ateina Kalvaitienė ir sėdasi iš kito šono šalia Ringelės, ant pačio uslano galo)*.

MAČIULIENĖ. Vėją vaiko, pautienės jieško! Nežinai, kur mano vyras? Kai liko girios sargu, beveik nebematau namie. Ir pasakyk, kaip jis sėdės namie: žmonės lašiniais ir kumpiais peni, o aš neatskriestais kopūstais ir nerūgusiais ropučiais.

MĖRŪNAS *(Skylienei)*. O kurgi tavo vyras, Ona?

GAIDULIONIS. Ė, brol, žiemą jis kiekviename name svečias! Nekūrentoj pirkioj nesėdėsi, žalių bulvių negrauši. Kaip nepriimsi pautiene girios sargo, kad malkos reikia!

SKYLIENĖ *(Mėrūnui)*. Merkinėj; malką nuvežė parduoti miestelin. Reikia žibalo, druskos, dar šio, dar to. *(Nusišypsojus)*. Ir gerai, kad jo čia nėra.

KALVAITIS. Ir vasarą ir žiemą jis svečias tam, kas savo malkos neturi. *(Stumdamas į ją dubenį su mėsa)*. Valgyk, Mačiulien! Ragauk!

MĖRŪNAS *(Skylienei)*. Kodėl?

SKYLIENĖ *(Mėrūnui)*. Aš jo neapkenčiu. Tokis negražus. Man ir gardus valgymas ir saldus gėrimas gerklėn neitų, kad čia būtų jisai.

RINGELĖ *(Mačiulienei)*. Valgyk, žmona, ir gerk, nes tu girios sargo žmona, o svotas Kalvaitis savo malkos neturi. *(Juokiasi)*. Ar neišgersi stiklelio? *(Pila degtinės)*.

MĖRŪNAS *(Skylienei)*. Ar kad negražus, tai jau nereikia mylėti?

MAČIULIENĖ *(Ringelei)*. Neatsisakysiu. *(Dedasi sau lėkštelėn paršienos)*. Gal aš poniškai, šakutėmis valgyti nemokėsiu. Nepripratau. *(Ringelė stato prie jos pripiltą degtinės stiklelį)*.

SKYLIENĖ *(Mėrūnui)*. Gražus negražus, bet ne kiekvienas gali būti mylimas. *(Nusijuokus)*. Tave, Stasy, aš mylėtau, kad tu mano vyras būtai. Tu gi gražus, stiprus, o manas, fui! Raupuotas, visuomet ligotas. Tai jam kojas sopa, tai šoną diegia. Laiminga tu, Maryte, kad turėsi tokį gražų vyrą. *(Marytė paraudonavo ir nusigręžė, bet nieko neatsakė)*.

GAIDULIONIS. O mes, brol, ir vieni būdami, namie vis lėkštėse ir ša-

kelėmis valgom. Aš taip prijunkau, jog negaliu žiūrėti, kaip kitas pirštais tepliojasi.

MĖRŪNAS *(žvelgdamas į Marytę).* Galgi dar nepanorės už manęs tekėti? *(Marytė žvilgterėjo į jį, bet vėl nieko neatsakė).*

MAČIULIENĖ. Tu gi turtuolis! Ponas! *(Ima stiklelį ir geria).* O mes ir be šakelių apsieinam. Pirštais tiesiog iš šukės. *(Pirštais drasko mėsą).* Užsimerk, Gaidulioni, matai, aš kitaip kaip pirštais nemoku.

SKYLIENĖ *(Mėrūnui).* Kodėl netekės? Dar jau geresnio ar gražesnio susilauks. *(Pirkion įeina Kalvaitienė ir atsisėda ant uslano galo šalia Ringelės).*

RINGELĖ. Na, išgersim dar po vieną. *(Pila degtinės).*

KALVAITIS. Aš geriau alaus, o už degtinę ačiū! Maryt, prileisk alaus ąsotin. *(Marytė atsikėlus išeina iš pirkios ir tuoj grįžta atgal su ąsočiu, kurin leidžia iš ankerio alaus. Pripylus ąsotį, stato ant stalo, o paskui ir stiklines prie kiekvieno).*

MĖRŪNAS *(Skylienei).* Dabar giri, o merga būdama nei žiūrėti nežiūrėjai mano šalin.

RINGELĖ *(pildamas stiklelį).* Gal tu, svočiule, dar vieną išversi?

KALVAITIENĖ. Ar aš?

RINGELĖ. Nagi tu.

KALVAITIENĖ. Kur tau. Išgėriau vieną kitą, ir gana. Nei degtinės, nei alaus neberagausiu. Nei nesiūlyk, svotuli!

SKYLIENĖ *(Mėrūnui).* O tu, Stasiuli, tai daug manęs dabojai? Kas aš tau buvau? Jūs turtuoliai, o mes kas toki? Pavargėliai.*(Sėdasi ten, kur pirma Marytė sėdėjo).* Kaip aš norėtau, Stasiuli, kad šitos piršlybos nesuirtų!

GAIDULIONIS. Ir aš degtinės nemėgstu: stiklelį kitą išgersi, paskui galvą skauda. Alus, vynas — kitas dalykas!

MĖRŪNAS *(Skylienei).* Kodėl, Onute?

KALVAITIS. O geriausia arbata.

SKYLIENĖ *(Mėrūnui).* Kaimynai būtume. Mano pirkia tik per kelią. *(Rodo per langą).*

RINGELĖ. Jie visi atsisako. Gal tu, Mačiulien, išgersi su manim? *(Pila stiklelį).*

MAČIULIENĖ *(valgydama).* Neatsisakysiu ... Arbata gerai, alus gerai ir degtinė gerai. Visa gerai savo laiku ir jei ne perdaug.

RINGELĖ. Sveika būk! *(Geria; paskui pila ir duoda Mačiulienei).*

MĖRŪNAS *(tyliai).* Vaikščiosi tada pas mus? *(Marytė stato alų ant stalo ir stiklines. Kalvaitis pila Gaidulioniui alaus, o paskui sau).*

KALVAITIENĖ *(Marytei).* O man, dukrele, įpilk arbatos. Aš išgersiu

saldžios su duona. *(Marytė ima iš jos stiklinę ir, priėjus į virtuvą, pila arbatos ir duoda motinai).*

SKYLIENĖ *(tyliai Mėrūnui).* Žinoma, kasdien! Ir giminės gi šioki toki būsiva.

MAČIULIENĖ *(Ringelei).* Į sveikatą. *(Valgo, o paskui, paėmus stiklelį, geria į Mėrūną).* Sveikas būk, berneli! *(Tasai negirdi).*

RINGELĖ. Stasy, į tave geria!

MĖRŪNAS. Ačiū! Aš geriau alaus išgersiu.

MAČIULIENĖ *(graso Mėrūnui pirštu. Skylienei).* U, begėde! Jau suka bernui galvą. Net mergos vietoj atsisėdo.

SKYLIENĖ *(sėsdama pirmutinėn vieton).* Tetule, darai man gėdą! *(Kalvaitis pila Mėrūnui stiklinėn alaus).*

RINGELĖ. Kad niekas nenori, tai mes, Mačiulien, dar po vieną ištraukim. *(Pila degtinės).*

MAČIULIENĖ *(užkąsdama).* Bijau, kad nepasigertau.

GAIDULIONIS *(gerdamas iš lengvo alų).* Gerk, gerk, Mačiulien. Atsigėrus nors padainuosi mums.

RINGELĖ. Ar Mačiulienė ir dainuoti moka? *(Geria į ją).* Sveika būk!

KALVAITIS. Pirma dainininkė mūsų sodžiuje. Tokios kitos aplinkui su skala nerasi.

GAIDULIONIS. Per tai be jos neapsieina nei krikštynos, nei vestuvės, nei sugertuvės. Ko ar šaukia ar ne, o jos būtinai.

RINGELĖ *(išgėręs šluosto kairia ranka ūsus ir pildamas stiklelin).* Padainuok gi mums, moterėle, palinksmink mus. *(Pripylęs duoda jai stiklelį).*

MAČIULIENĖ. Kodėl nepadainuoti, kad žmogui linksma. Štai ir jaunamartė kuomet padės. *(Stuksi alkūne Skylienę).*

SKYLIENĖ. Kad aš, tetule, nemoku. *(Mačiulienė geria stiklelį. Išgėrus uosto duonos plutelę ir paskui ja užkanda).*

MAČIULIENĖ *(krimsdama duonos plutelę).* Kokis dabar jaunimas pasidarė! Mano laikų merga ar jauna moteriškė būtų laikiusi sau didžiausia gėda, kad kas būtų apie ją pasakęs, jog ji dainų nemoka. O dabar, matai, giriasi ir nesisarmatina. Begėdės!

KALVAITIENĖ. Būdavo, žmonės papeikia ne vien tik mergą, bet ir jos motiną, kad dukters neišmokė dainų dainuoti.

SKYLIENĖ. Dabar daugiau šventas gieda jaunimas, nei dainas dainuoja.

KALVAITIS. Šventa giesmė savo laiku gerai, bet gerai ir padainuoti, kada linksma.

MAČIULIENĖ. Negiedosi gi dabar čia, prie stiklelio sėdėdama, šventos

giesmės. Kai aš dar jauna buvau, juo daugiau kuri merga dainų mokėjo, juo garsesnė buvo. Mergos, būdavo, kur ėjo, ten dainavo, ar į rugius, ar į avižas, ar į bulbes.

KALVAITIENĖ. Kiekvienas laikas ir darbas savo dainą turėdavo, savo žaislą. Būdavo, susirenka jaunimas, kokių tik žaislų nežaisdavo!

GAIDULIONIS. Tikrai, seniau, buvo kiti žmonės. Sunkiau buvo gyventi, bet linksmesni buvo visi.

KALVAITIENĖ. Būdavo ir avižėlę žaidė, ir voverėlę, ir driegžlio dvarą... Ir kokių tik žaislų nebuvo... Net ir seni žaidė, ne tik jaunimas... Ir gražu buvo ir linksma. O dabar susirenka jaunimas, tik plūsta ir piktžodžiauja.

MĖRŪNAS. Užmiršome visus žaislus. Kaip aš žaisiu, kad nei vieno nežinau.

MAČIULIENĖ. O kas kaltas, kad ne kunigai. Keikė, koneveikė žaislus ir kalėduškas bei dainas, kol viskas sunyko. Per tai jaunimas dabar pabjuro, kad nei žaislų, nei dainų niekas nežino. Būdavo, jaunimas pulkais vadžiodavosi, ar uogautų, ar riešutautų, kai ateina šventa diena...

KALVAITIENĖ. Miškai plaškėdavo dainomis. O kiek juokų būdavo, kiek linksmybės...

MAČIULIENĖ. O dabar vaikščioja pakampėmis kiekvienas sau. Šnipinėja palėpius arba kortosna drožia. Ir vis kunigai padarė.

KALVAITIS. Bet už tai tercijonkų privaisė.

RINGELĖ. Jūs čia daugel nepeikit kunigų! Neužmirškite, kad ne nū, ryt mano sūnus įsišvęs kunigu.

GAIDULIONIS. Kad tavo sūnus klierikas, tu gi kas? Ponas didelis, kad užgini žmonėms kalbėti?

RINGELĖ *(pildamas sau degtinės)*. Ne ponas, bet kunigo tėvas. Žinok, kunigo tėvas, supranti? Sveikas būk! *(Geria; išgėręs, šluosto rankove ūsus ir stumia tuščią stiklelį į Gaidulionį)*. Pilkis patsai... Nors tu viršaičiu būsi, bet aš visgi kunigo tėvas, ir man vieta visur augštesnė ir garbė didesnė... *(Valgo)*.

MAČIULIENĖ. Kas tiesa, tai tiesa.

GAIDULIONIS. Kunigo tėvas! *(Geria staiga alų; baigia stiklinę ir tvirtai stato ant stalo)*. O aš negaliu būti kunigo tėvas? Ar aš sūnaus neturiu, ar pinigų nėra, kad negalėtau sūnaus kuniguosna išleisti? Ne tik kuniguosna, vyskupu bus, pačius augščiausius mokslus išeis, koki tik yra. Pinigų turiu užtektinai!..

RINGELĖ. Pirma išleisk, o paskui pasigirsi. O dabar gerk ir duok kitiems gerti nelaukdamas, kol pripilsiu.

MAČIULIENĖ. Maryte, gal tu man įpilsi arbatos. *(Marytė pasikėlus eina į virtuvą ir pila jai arbatos)*.

GAIDULIONIS *(pila sau degtinės)*. Leisiu sūnų mokslan. Šiomis dienomis važiuoju Vilniun; reikalą turiu. Ir sūnų nusivešiu su savim. *(Geria)*. Jau man seniai valsčiaus raštininkas įkalbinėja: „Leisk, Gaidulioni, sūnų mokslan, tardytoju bus ar gydytoju"... Ir kunigas gi ragina...

(Marytė duoda Mačiulienei arbatos; toji pila sau lėkštelėn ir geria, prikąsdama cukraus. Skylienė pasitraukia į Mėrūną, kuris pasislinko į patį stalo kampą).

MĖRŪNAS *(Skylienei)*. Ar čia sodžius linksmas?

KALVAITIENĖ *(Marytei)*. Maryte, pripiltai arbatos visiems. *(Į visus, ragindama)*. Valgykit, sveteliai! Ko nevalgot. Bešnekučiuodami apie valgymą pamiršote.

RINGELĖ. Neragink, svočia. Kada pilvas šaukia valgymo, niekas jo neužmiršta. Tik pavalgėm jau. *(Ima iš Marytės stiklinę su arbata)*. Dabar išgersim kito gėralo.

MAČIULIENĖ *(gerdama arbatą)*. Kad Ringelės sūnus kunigu, tavo, Jurgi, būtinai turi būti gydytoju.

SKYLIENĖ *(Mėrūnui)*. Sodžius nieko sau. Kai tu čia gyvensi, linksma bus.

GAIDULIONIS *(į Mačiulienę)*. Kodėl?

MAČIULIENĖ. Tavo tėvas pinigų prisikrovė, žmonių nugaras bešveisdamas, kaulus belaužydamas, kai dvare prievaizdu buvo. Lai gydo žmones jo sūnaitis. Jis *(linkterėjusi galvą į Ringelę)* suktumais, apgavimais ir visokiais būdais praturtėjo, viršaičiu bebūdamas, — teatsimeldžia sūnus.

MĖRŪNAS *(Skylienei)*. Ar kam aš linksmybės pridėsiu?

GAIDULIONIS. Liežuvis tavo kaip adata. Žiūrėk, kad nenulūžtų.

RINGELĖ. Ir tavo vyras, žmona, nemenkai traukia iš žmonių kišenės pinigus!

SKYLIENĖ *(Mėrūnui)*. Kam, nežinau, bet man tikrai: savas gi būsi žmogus, savo sodžiaus.

MAČIULIENĖ. E, žmogel, kad pinigus! Bet jis tik degtinę traukia. *(Visi juokiasi)*.

KALVAITIS. Ot, kūma, pamėgink šitos. Ji sako, gardi. *(Traukia į save saldžiosios butelį ir pila stiklelin, kurį paskui stato prie Mačiulienės)*.

MAČIULIENĖ. Palauk nors arbatą išgersiu. *(Pila lėkštelėn arbatą ir geria)*.

KALVAITIS. Gerk, gerk, kūma, ir padainuok, nes susipešite dar.

RINGELĖ *(atstūmė lėkštę ir traukia į save arbatą)*. Susikausim, sakai? Ar aš gudas, kad su boba kautausi?

MĖRŪNAS *(tyliai)*. Kad ne tu, čion nelabai mielai eitau. Netinka man

ir sodžius ir žmonės. *(Marytė atneša dvi stiklini su lėkštėmis; vieną duoda Mėrūnui, antrą Skylienei).*

GAIDULIONIS. Aš, brol, jos liežuvį ne nūnai žinau.

SKYLIENĖ *(Mėrūnui).* Bus gerai. Žmonės geri, uošviai irgi ramūs. Gerai bus, Stasiuli; oi, bus gerai! *(Mačiulienė, išgėrus arbatą, ima stiklelį saldžiosios).*

MAČIULIENĖ. Kokis gi čia gėralas? Pažiūrėsiu. *(Geria; išgėrus ilgai garduoja).* Gardi gi. Nei nepanaši į degtinę; lyg medus.

RINGELĖ. Rauk dar vieną, kad tinka. Patepk gerklę gerai, kad daina garsiau skambėtų. *(Marytė duoda Gaidulioniui ir tėvui arbatos).* Mes visi linksminamės, valgome, geriame, o mergelė viena tik nei geria, nei valgo, nuliūdus, kaip darže aguonėlė, šaltam lietui lyjant. Kodėlgi taip?

MAČIULIENĖ. Kaip nebus nuliūdus, kad jaunasai ne į mergą žiūro, tik į šitą ožką. *(Linkterėjus galvą į Skylienę).* Ji visus bernus užkerėjo, kaip atatekėjo čion, o dabar, begėdė, raitosi į svetimos šalies žmogų ...

SKYLIENĖ *(užsidengus akis ranka).* Da jau, tetule, tu man vėl gėdą darai. *(Geria arbatą).*

MĖRŪNAS. Aš jai ne svetimos šalies žmogus, tik vienasodis. Kalbava apie jos tėvelius. Klausia Ona, kap ten jie gyvena.

MAČIULIENĖ. Girdėjau aš, girdėjau, kaip judu apie tėvus kalbėjota. Bet šį kartą ... patylėsiu *(pila sau vėl saldžiosios ir geria).*

RINGELĖ. Girdi, Stasy, ką apie tave žmonės kalba? O blogiausiai, kad ... tiesą kalba. Kas tokio žento panorės, kuris į ... seserienę raitosi.

GAIDULIONIS. Marytė jį savo rankon tuo paims. Neduos jam nei ton šalin dirstelėti, kur mergos. Ji, brol, ir į darbą ir į visa kaip ugnis

MAČIULIENĖ. Ir į bernus ne vandeniu plaukia. O jau tavęs belaukdama, langus pražiūrėjo, suolą nusėdėjo. Ne tiesa, Maryte?

MARYTĖ *(statydama stiklinę su arbata motinai).* Man, tetule, nėra kada sėdėti nei apie bernus svajoti.

MAČIULIENĖ. O su motule gal nekalbėjai, kaip dainoje sudėta. Aš manau, kad apie tave sudėta daina.

RINGELĖ. Kokia daina? Padainuok, kad ir mes sužinotume.

MAČIULIENĖ. Kaip aš dainuosiu, kad tu būsimasis kunigo tėvas.

GAIDULIONIS. Tu, brol, nepaisyk jo. Jis Randėnų žmogus, kuriems ir mėnulis yra saulė. „Šilų" gi žmogus.

KALVAITIS. Net nuobodu, kad niekas nedainuoja.

RINGELĖ. Na, išgerkim, kad linksmiau būtų, tada daina pati atsiras net ir Randėnų žmonėms, nors jie iš „šilų" šalies. Ė, jūs kipšai. Štai aš imsiu ir gėdą padarysiu visiems. *(Traukia iš krepšio dar vieną butelį deg-*

tinės). Manot, aš dainuoti nemoku? *(Traukia kamštį ir pila sau degtinės).* Sveiki visi! Kas panorėsit paskui mane, tasai ir gersit. *(Geria).*

MAČIULIENĖ. Na na, pamatysim, kaip tu užbliausi, — kaip ožys ar kaip telias?

RINGELĖ. Betgi pele nečypsiu. *(Paremia ranka galvą ir ima dainuoti).*

Jojau lauką, jojau antrą,
niekur nieko neprijojau,
tik prijojau aš upelę,
straują vandenėlį.

Iš kraštelio strauja, tyri,
per vidurį dar tyresnė —
taigi gėrė mano žirgas,
juodasai bėrelis.

Atsigėrė — ir pilnesnis,
Kaip užsėdau — ir greitesnis.
— Vai, žirge, žirgeli mano,
nešk uošvio dvarelin —

Į mergelę lelijėlę,
kurią jauną aš mylėjau,
meilius žodelius bernužėlis
širdelei kalbėjau.

Kai aš jojau per kiemelį,
juoda žemelė drebėjo,
viso kiemo mergužėlės
per langus žiūrėjo.

Kai prijojau į dvarelį,
į darželį mergužėlės,
sudrebėjo žalia rūta,
nulinko viršūnė.

Ir išėjo uošvytėlis,
kaip senasai tėvužėlis:
„Sveikas, sveikas, bernužėli!
Sėski nuo žirgelio".

„Aš nesėsiu nuo žirgelio,
nepurvinsiu pentinėlių,
kolei išeis mergužėlė,
balta lelijėlė".

Ir išėjo mergužėlė,
balta skaisti lelijėlė:
„Sveikas, sveikas, bernužėli,
sėski nuo žirgelio!“

„Dabar sėsiu nuo žirgelio
ir purvinsiu pentinėlius,
kad išėjo mergužėlė,
skaisti lelijėlė.

Dabar eisiu aš klėtelėn,
sėsiu už skobnelių —
mes mainysim aukso žiedus,
gersim žalią vyną!“

Na, ar menka daina? Gal netiko?..

KALVAITIS. Graži daina. Ir balsą turi gerą.

RINGELĖ. Kai jaunas buvau, per mane nebuvo geresnio giedoriaus aplinkui.

GAIDULIONIS. Na, Mačiulien, argi dabar jam apsileisi? Mes tave taip gyrėm.

MAČIULIENĖ. Neapsileisiu, kad jis nesulauktų! Bet gerai, besarmatis, dainuoja. Net už širdies nustvėrė. Išgersiu tik. *(Pila sau degtinės).* Dėl smagumo. *(Geria).*

Mano dukrele, jaunoji mergele,
Šelmis melagis tas tavo bernelis!

Per vasarėlę jis tave viliojo,
O rudenėlį į kitą nujojo.

„Jau, motinėle, jau, širdužėle,
Mano bernelis keleliu atjoja!“

„Tylėk, dukrele, tylėk, mano miela,
Gal pro šalelę joja, balta lelijėle!“

„Jau, motinėle, jau širdužėle,
Mano bernelis dvaran užjojo!“

„Tylėk, dukrele, tylėk, rūtužėle,
Nakvynėlėn prašos, balta lelijėle!“

„Jau, motinėle — aukso spurgele,
Mano bernelis už skobnelių sėdas!“

„Tylėk, dukrele, tylėk tu, viešnele,
Užgerk žalią rūtą, balta lelijėle“.

„Vai motinėle, į mane atjojo,
Vai, širdužėle, manęs neviliojo!“

„Tylėk, dukrele, tylėk tu, viešnele,
Į jauną bernelį nedažnai žiūrėki!“

„Vai, motinėle, jau į bernelį
Dabar žiūrėsiu visą amželį!“

Ar tiesą padainavau, Maryte?

(Marytė nieko neatsako, tik atsisėdus senoj vietoj, susidėjo rankas ant klupsčių, ką padarytų kiekvienas, kam liūdna).

RINGELĖ *(baigdamas gerti arbatą)*. Gerai padainavai, ir dėl to dabar išgersim dar šitos šaltosios *(rodo į butelį su degtine)*, kuri vidurius šildo geriau už karštą arbatą. *(Pila degtinės)*. Sveika būk, Mačiuliene! *(Geria; paskui pila Mačiulienei; atstūmęs stiklinę nuo savęs)*. O dabar, svotai, pasilinksminę, žalios rūtos vainiką žaliu vynu aplaistę, pasikalbėsim apie reikalą.

KALVAITIS. Kalbėkime. Tik aš nežinau, apie ką mes su tavimi dabar kalbėsime. Tekalba jiedu *(rodo Marytę ir Mėrūną)*. Tinka jie kits kitam, tevažiuoja į kunigą, netinka — skirsimės, nes aš nieko vieku priversti nenoriu. Man su žentu gal dar metai kiti teks gyventi, o jai su vyru — ilgas amžius ateity.

RINGELĖ. Ne apie tai kalba. Aš nesiklausęs matau, kad jie vienas antram tinka. Kokiam bernui nepatiks tokia merga kaip tavo duktė? Darbininkė ir ūkio ruošą žino.

GAIDULIONIS. Jau kaip darbininkė, brol, tai darbininkė! Kitos tokios į darbą mūsų sodžiuj nerasi. Ir retai kur tokią surasi. Jai ar moteriško darbas, ar vyriško... Į visa kaip vijurkas!.. *(Moja ranka)*. Merga, brol! ūkininko duktė!

MAČIULIENĖ. Ir išausti ir pasiūti ne kiekviena merga taip gali kaip Marytė. Ir aš turiu dukterį, nors nūnai nuotaka, bet prie Marytės nepasigirsiu.

KALVAITIENĖ. Išauginau, išauklėjau ir išmokinau, ką tik pati žinojau.

RINGELĖ. Ir Stasys — vyras ne betkokis. Jo ir girti nereikia. Gana į jį pažiūrėjus, kad suprastum, ko jisai vertas. Ne apie tai kalba. Dabar ap-

svarstykim visa, kad paskui nebūtų kokių nesusipratimų. Gali ir tu, svotai, būti patenkintas ir Stasys.

GAIDULIONIS. Žinoma, reikia visa gerai apgalvoti. Sako žmonės, — mylėkimės kaip broliai, skaitykimės kaip žydai. Blogiausia, brol, kad žmonės iš anksto nesusitaria.

KALVAITIS. Kalbėkit gi, ko norit. Aš nieko neišmanau.

RINGELĖ. Tu gi žinai, kokios giminės Stasys, iš kokių jis namų. Jisai grynas ir su tuščiom rankom į tavo namus neateis.

KALVAITIS Ar atsineš ką, ar atsivarys, sau viskas. Man iš jo nieko nereikia. Tegul nors, kaip stovi, mano namuosna ateina, man vistiek, bet tik būtų vaikas geras ir padorus. *(Į savo žmoną).* Ne tiesa, Rožiuk?

KALVAITIENĖ. Dievuli mielas! Argi mūsų mažas ūkis, kad nuo žentulio ko reikalautume? Bus ir apsiūtas ir aprengtas.

RINGELĖ. Atsivarys gerą arklį su visu padaru ir vežimu.

MĖRŪNAS. Darbo vežimą ir bričkelę. Visai dar nauja; vos pereitą tik šventadienį apkaustėm.

GAIDULIONIS. Ir važelį gal taipogi atsiveši?

MĖRŪNAS. Šį patį, kuriuo atvažiavome.

GAIDULIONIS. Geras važia. Ir apkaustytas, brol, gerai.

KALVAITIS. Man senam nei važių, nei bričkelių nereikia. Visą amžių rogėmis važinėjau ir iki mirsiu — jomis važinėsiu. Arklys, ačiū Dievui, mano ne menkesnis už kitų ir ne vienas, bet net du turiu. Atsiveš bričkelę ar važį — sau atsiveš, kad pačiam gražiau būtų važiuoti. O man senam *(moja ranka)* to nieko nereikia.

GAIDULIONIS. Ė, brol, nekalbėk! Važin atsisėsti patogiau ir važiuoti geriau. Kartą tik pamėginsi, nepanorėsi nei ton šalin dirsterti, kur rogės stovi.

KALVAITIS. Apsiėjo gudas be ropučių, apsieisiu aš be važelių, bričkų.

RINGELĖ. Ne tam kalba. Atsivarys pora jaučių kaip briedžių. Tokių čia niekas nei nematė.

KALVAITIS. Atsivarys — sau atsivarys. Man mažai rūpi, ką jis atsivarys. Mes arkliais laukus ariame, o dera pas mus ne menkiau nei „Šiluose".

KALVAITIENĖ. Dievuli mano, mes nei ganyti jų neturėsime kur.

RINGELĖ. Atsivarys dvi darvi, kelias avis, gal kelias kiaules. Ne tiesa, Stasy?

MĖRŪNAS. Žinoma. Jau apie tai mes seniai susitarėm su tėvu.

KALVAITIS. Viso, ačiū Dievui, savo užtektinai, kaip dėl mano mažo ūkio.

MAČIULIENĖ. Ūkis tavo nemažas, nėra ko Dievui nusidėti. Bet nuo didesnio skaičiaus galvos niekam nesopa.

KALVAITIENĖ. Kas mūsų yra, tai ir jo. Ką atsivarys ar atsineš, sau turės.

KALVAITIS. Gerai pasakei, Rožiuk!

RINGELĖ. Ir pinigų Stasys atsineš šimtelį vieną kitą. Ne tiesą gal kalbu, Stasiuli?

MĖRŪNAS. Ne be to. Pereitais metais nemaža uždirbau grybais.

KALVAITIS. Nei aš tavo pinigų skaitysiu, nei man jų reikia. Tikrai, aš daugel pinigų neturiu, bet kelis skatikus alkanai dienai susikroviau, kad netektų žmonių prašinėti, nei skolon lįsti. Nekenčiu aš to.

KALVAITIENĖ. Mano žmogus visuomet baidėsi skolos kaip žydas krikšto. Būdavo, ir sunku buvo, net niekuomet nesiskolinova.

SKYLIENĖ. Gerai, Dievuliau, tam, kas be skolų gali apsieiti. Mes sulig ausų įlindę, vieno tik polūkio negalim išsimokėti.

KALVAITIS. Žinoma, kol esu gyvas, iš manęs skatiko, žentuli, negausi. Numirsiu — savo senei visa paliksiu. Numirs ji pirma, tada visa tavo, su savim nieko nepasiimsiva. O dabar, ką su savim atsineši, sau turėsi. Gal ir geriau bus, kad į mano rankas nežiūrėsi.

RINGELĖ. Suprantamas dalykas. Mes pasakėva, kas esava ir ką turiva. Ką tu dabar duosi žentui, svotuli?

KALVAITIS. Ką aš turiu, norit pasakyti? Galite eiti ir apžiūrėti mano ūkį. Žentą imu, nes patsai viso apeiti jau nebeapgaliu. Apie namus patupčinėti, tvoras aptaisyti, padarą pagaminti dar sugebu, o jau lauko darban sunku man senam. Visa žentui pavesiu, teverčiasi, kaip išmano. Norės kada pasiklausti mano patarimo — gerai, o nepanorės — kaip sau žino. Kaip iš vakaro pasiklos, taip nakčia miegą miegos, kalba žmonės nuo senųjų, o mano trumpam amžiui viso bus gana. Aš tokis žmogus, jog su manim mažas vaikas sugyvens. Gal ne tiesą kalbu?

KALVAITIENĖ. Mudu visą amžių pragyvenova, o vienas antram piktu žodžiu neprasitarėva.

GAIDULIONIS. Mes, brol, gerai tave visi žinome. *(Į Ringelę).* Ar patikėsi, aš neatmenu, kad jis būtų su kuo susibaręs.

RINGELĖ. Devynerius metus išbuvau viršaičiu, žinau kiekvieną sodžių skersai ir išilgai. Man tu nepasakysi, ko žmogus vertas. Bet reikia ir su geru žmogum iš anksto viskas apsvarstyti. Maža kas paskui gali atsitikti. *(Į Kalvaitį).* Pasakysim, svotai, kad tavo duktė, praslinkus keleriems metams, ėmė ir numirė.

KALVAITIENĖ *(nusigandus).* Ką dabar tu kalbi, žmoguli! Ar vėl tu tokios nelaimės nori mudviejų galvom! Nei nedrįskit kalbėt apie tai.

RINGELĖ. Visi mirsim, svočiule, o nuo žodžio nei blogo, nei gero nebus. Taip tik kalbame. *(Į Kalvaitį).* Tada, jei vaikų nebūtų, tektų tavo žentui išsikraustyti iš tavo namų. Pasakyk, man, kaip tada būtų? Darbavęsis darbavęsis, gal ir savo sveikatą padėjęs, eik laukan šunų ganytų. Gal ne tiesą kalbu?

GAIDULIONIS. Žinoma, tiesą. Geriau iš anksto viskas aptarti.

KALVAITIS. Kam veltui kalbėti, ko būti negali. Tik Dievą gundinti.

MAČIULIENĖ. Piršlys, kad nepasigėręs būtai, nujaustai, kad žmonės, tik ką patyrę tokią nelaimę, nenori panašių kalbų klausyti.

RINGELĖ. Noras — savo dalykas, o reikalas savo. *(Į Kalvaitį).* Tavo sūnus buvo kaip ąžuolas bernas, o liga jį viena savaite surangė.

KALVAITIENĖ *(ašarodama).* Surangė mano sūnelį! Geriau mane seną būtų kapan paguldę, nei jį, bernelį.

KALVAITIS. Gana, gana, Rožiuk! čia ne vieta ir ne laikas numirėliškai raudoti. *(Į Ringelę).* Kas tada būtų, klausi? Aš jo nevarytau: norėtų — toliau, kaip mano sūnus gyventų, norėtų — eitų sau. O tada apsiskaitytume, kaip Dievas įsakė, nenuskriaustau aš jo.

RINGELĖ. Pasakysim, tu jam viena siūlai, o jisai ko kito reikalauja, ir judu susikalbėti negalita. Kaip tada?

KALVAITIS. Ar maža yra teisingų pasauly žmonių, kurie galėtų pagal sąžinę mudviem patarti? Ar nėra kunigo, kuris nepanorėtų nei manęs, nei jo nuskriausti, tik nutartų, kaip Dievas įsakė?

RINGELĖ. Kas dabar kitu pasitiki, nors ir kunigu! Žmogus tik vien savim tiki, ir tai nevisada.

KALVAITIS. Aš patikiu ir kunigu ir kiekvienu geru žmogumi.

RINGELĖ *(išėjęs iš uslano).* Žinai, ką aš tau, svotuli, pasakysiu! Kad tarpu savęs ir žento nebūtų kokių nors kivirčų, nuvažiuosime visi raštinėn, ir tu jo vardu aprašysi ketvirtį žemės. Tu gi pusę valako turi žemės? *(Priėjęs į jį, sudaužęs delnu per petį).* Gerai, svotuli? a?

KALVAITIS *(atsikėlęs iš vietos).* Ne, šito niekados nebus. Kas mano, kad aš jį galiu nuskriausti, manimi nepasitiki, tas man ne vaikas, ne žentas. Ot kas yra. Aš po raštines iki šiol nevaikščiojau ir dėl tokio žento neisiu ten. *(Vėl sėdasi).*

GAIDULIONIS *(Ringelei).* Jau tu, brol, jo neperkalbėsi. Až jį žinau. Kad užsispyrė, tai jau užsispyrė.

MĖRŪNAS. Aš tamista, tėveli, tikiu. Man jokių raštų nereikia.

RINGELĖ *(Mėrūnui).* Ką tu supranti! Raštas vis raštas. Kai žmogus žino, kad jo darbas nepražus, kitaip jisai ir dirba ir elgiasi. Ir nuvargęs, kalba žmonės, o rankos nepamielintos.

KALVAITIS. Ne svetimo, ne samdininko aš sau ieškau, tik žento, kuris

man kaip sūnus būtų. Gal tu, svotuli, panorėsi, kad jam kas vieni metai aš ir algą mokėtau?

MAČIULIENĖ. Matau, kad susibarsita.

RINGELĖ. Ko mudu turiva bartis. Žmogus šaudo, Dievas kulkas nešioja. Gali atsitikti taip, o gali būti ir kitaip. Neduok, Dieve, kad paskui tarpu tavęs, svotai, ir žento nesusipratimai ir barniai keltųsi.

MAČIULIENĖ *(Ringelei)*. Ar nesiliausi pliauškinęs? Matai, kad merga užsiašarojo, motina verkia, o tu kaip kumelys be rūdylų grumiesi, vis savo kalbi... Ar gal užsimanei piršlybas ekzekvijomis pakeisti? Žmogau!..

RINGELĖ. Na, Stasy? Ką tu pasakysi?

MĖRŪNAS. Kaip tu išmanai, dėde, taip daryk. Aš dar anksčiau sakiau, kad man jokių raštų nereikia. Aš einu čion gyventi, o ne skirstytis vos atėjęs. Aš nereikalauju jokių raštų.

SKYLIENĖ. Gerai, gerai, Stasiuli. Aš gailėtaus, jei tavo piršlybos iširtų!

GAIDULIONIS. O kas nesigailėtų, brol?

RINGELĖ. Kad aš savo svoto negaliu įkalbint, o tu tinki, tebūna jau, kaip turi būti. *(Duoda Kalvaičiui ranką)*. Na, dabar gal eisime ūkio pažiūrėti. Peržiūrų niekas neatvažiuos, patsai pažiūrėk, kokis ūkis tau rankosna teks.

KALVAITIS. Ūkį su mielu noru parodysiu. Eikit, pažiūrėkit tvartų, kluonų, svirno. Nevogta, neplėšta, slėpti, ką turiu, man nėra reikalo. *(Keliasi iš užustalės)*.

GAIDULIONIS *(atsistojęs supasi kailiniuosna)*. Jis pasigirti prie svetimo žmogaus, brol, gali. Aš, Gaidulionis, jums sakau, kad ne visur rasit tiek gero, kiek pas jį.

MĖRŪNAS *(išeidamas iš užstalės, pasišalinus Marytei)*. Tai eisim, kad norit. Aš galiu be to. Gal tėvelis pyksti?

KALVAITIS *(velkasi kailiniais)*. Ko pykti? Kad žmogus teisingo reikalauja, niekados neatsakysiu.

SKYLIENĖ *(taiso ant galvos skepetą)*. Eisiu ir aš. Nei sapny nemačiau gražaus ūkio, o jūsų sienos, girdėjau, gėryba lūžta. *(Užsimeta ant galvos skarą, kuri gulėjo ant suolo. Visi ima kepures)*.

KALVAITIS. Kur, žmona, raktai? Ar ant lentynos?

KALVAITIENĖ. Ten, kur visados guli. *(Kalvaitis nusiima nuo lentynos raktus, ir visi išeina. Lieka tik Kalvaitienė, Mačiulienė ir Marytė, kuri tuoj suėmė nuo stalo dubenis, lėkštes, stiklines ir, prileidus iš virtuvo vandens, plaudžia. Nuplaudus sustato stiklines ant suolo pas lentyną, o lėkštes, dubenis, šaukštus ant lentynos. Paskui nusiima staldengtę nuo stalo ir išeina*

per duris nukratytų; atsinešus atgalio vėl apdengia, aptaiso stalą, stato vidurin nepradėtą sūrį, tiktai pridėtą sviesto dėželę, butelius su nepabaigta dar degtine, stiklelius... Mačiulienė atsisėdus ant suolo gale lovos, o Kalvaitienė ant lovos, kalbasi).

MAČIULIENĖ. Kaip tau, kūma, tinka būsimasis žentas?

KALVAITIENĖ. Nieko sau bernas, mandagus. Nepanašus į dėdę. Ir iš stogo ir iš veido nieko sau vaikas.

MAČIULIENĖ. O tau, mergele?

MARYTĖ *(plausdama pas virtuvą)*. Man kas, tetule. Ar šis, ar kitas ne dėl manęs atvažiuos, tik dėl gero tėvulio ūkio. Jisai dviejų žodžių į mane neprabilo.

MAČIULIENĖ. Ir man jisai netinka. Aš girdėjau, ką jie kalbėjo su Skyliene, ir dabojau. Tu, vargše, gero nelauk nuo jo, aš tau sakau.

KALVAITIENĖ. Skylienė ir šventą į pagundinimą įves, o Marytė gi labai tyli. *(Dukteriai)*. Tu, dukrele, gali netekėti už jo, kad jis tau netinka. Varu tavęs niekas nevarys. Galėsi išsirinkti, kokis tau bus prie širdies palankus.

MARYTĖ *(kraudama išplaustus indus ant lentynos)*. Kokio aš norėtau, motule, jum nepatinka, o visi kiti man vistiek. Teks kęsti nuo vyro, kęsiu. Ar nuo šio ar nuo kito — ne vistiek?

KALVAITIENĖ. Kol mes gyvi su tėvuliu, tau, dukrele, kęsti neteks. Neduosime tavęs niekam nuskriausti. Ir aš, dukrele, be meilės tekėjau, o visą amžių pragyvenova vienas antram blogu neprasitarusiu.

MARYTĖ. Tu sena, motule, gražesnė dar, nei aš jauna. Tave tėvelis ėmė, kad tu patikai jam. O aš *(atsidusus)* kas kita. *(Nuėmus nuo stalo staldengtę, išeina)*.

MAČIULIENĖ *(patylėjus, pamąsčius)*. Tiesą kalba merga. Žinai, kūma, aš už jo savo vaiko neduotau, tavo vietoj būdama. Nepatiko jisai man. Ir dėdė jo, šis piršlys, žmogus žinomas. Gero žodžio apie jį niekas nepasakys, nors tai sūnus jo tikrai kunigu bus.

KALVAITIENĖ. Kūmule, kur dabar rasi gerą! *(Patylėjus)*. Aš gi neverčiu. Dėl manęs kaip sau ji nori, kaip išmano, te sau elgiasi. Argi aš nedraugas savo vaikeliui? Kad galėtau, aš dangaus nors kraštelį jai pritrauktau.

MAČIULIENĖ *(linguodama galva)*. Netinka man jis, netinka, ir gana. Kad dar ne vieno sodžiaus būtų su Skyliene, aš nieko nekalbėtau. Bet dabar?.. O, aš dėjau dabon, kaip jisai elgėsi. Jau manęs neapgausi. *(Pirkion grįžta Marytė ir rengia stalą)*. Kaip gi tu, Maryte, manai? Važiuosi užrašų darytų į kunigą?

MARYTĖ *(rengdama stalą)*. Argi mano, tetule, valia? Kaip tėvuliai panorės, aš taip padarysiu.

KALVAITIENĖ. Ko tu mūsų paisai, dukrele? Tu gi pati ko norėtai?

MARYTĖ Aš gi, motule, sakiau: man vistiek. Ne šis, tai kitas. Nei vienas tų, kur čia atvažiuos, manęs nedabos. Ne aš jiems reikalinga, tik tėvulio ūkis. *(Pirkion staiga įbėga Skylienė ir, greitai vaikščiodama po pirkią, trina savo sušalusius veidus ir rankas)*.

SKYLIENĖ. Vai, moterėlės sesulės, šaltukas, šaltukas. Veidus ore kaip šuo stvarsto. *(Trina rankas)*. Net už nagų užėjo. *(Į Kalvaitienę)*. Ir gero gi turite, tetule! Pilnas svirnas mėsos. Aš dar nėsu savo gyvenime tiek palčių, skilandžių, dešrų, taukų bandų mačiusi! Nagi kad viso sodžiaus vieno kieno svirnan suneštų, gal tiek nebūtų. Dievuli mano, net pavydas ima. Nuo tų palčių, skilandžių, kumpių net balkiai lūžta ... O linų, vilnų, milų, milelių! .. Dievuli tu mano! Ringelė, kiek jau žmogus matęs, ir tasai nustebo. *(Trina kaire ranka sau veidus)*. Kad mes, Dievuliau, nors ketvirtą dalį viso to turėtume! ..

KALVAITIENĖ. Dievo nerūstink, moterėle. Ne elgetos ir tu su vyru. Suniekės, manau, kęsti netenka.

SKYLIENĖ *(sumojus ranka)*. E, tetule! Dievas tik ir mes žinome, kaip gyvenam. Man laimės nelėmė Dievulis. *(Nusigręžus į Marytę, kur atsisėdo ant suolo pas virtuvą ir sėdi dabar, rankas ant kelių susidėjus)*. Mariute, ar tau bernas labai patiko?

MARYTĖ. Nieko sau.

SKYLIENĖ *(lyg nustebus)*. Nieko sau? Sakyk tu man! *(Skubiai vaikščiodama po pirkią)*. Tokis bernas, o ji *(sekdama Marytės balsą)* — nieko sau! Aš iš džiaugsmo pamištau, šokinėtau kaip ožka, į kopūstus patekusi, tavo vietoj būdama, o tu — nieko sau ... *(Sustojus ties ja)*. Tu dar nepranti savo laimės.

MAČIULIENĖ. Kaip aš matau, bernas tau labiau tinka nei mergai. Kažinką pasakytų tavo vyras, kad jis čia būtų?

SKYLIENĖ *(į ją nusigręžus)*. Die jau, tetule! Gėdą man tik visuomet darai. Ką pamanys dabar Marytė? Kad aš jai pavydžiu ...

MARYTĖ *(Skylienei)*. Tu man šios laimės nepavydėk. Aš nepatartau geisti sau panašios.

SKYLIENĖ. Kodėl tavo laimės, sesule, nepavydėti? Gal tu vargo ragavai, pas tokius tėvus begyvendama, kurie vien tik gegužės pieno neturi? Gal beduonę, suniekę kentei, vaikas bebūdama? Gal dabar į anytą, į šešurą eini, kur tavo kiekvieną kąsnį skaitys, kur kiekvieną žingsnį kraipys, kur žodžio nepratarsi, kad neišjuoktų. Dar skundžiasi merga! Dievo pasibijotai!

KALVAITIENĖ. Ir tu gi savo dalia nepasiskųsi. Buvai pas anytą, kaip pas tikrą motiną, o mošos neilgai tau kenkė.

MAČIULIENĖ. Argi kad žmogus būna savo buitimi patenkintas?

SKYLIENĖ. Tiesa, tetule. Bet vyras mano kokis! Ligotas, raupuotas, lyg jam kas akėčiomis per veidą pervažiavo. O jauna vis norėtų, kad gražaus, kad mylėti geriau galėtų...

MAČIULIENĖ. Mylėk, kokį Dievas skyrė, ir gana. Vėlgi geras jisai. Geresnio žmogaus niekur nesurasi.

KALVAITIENĖ. Ir myli tave be galo. Kur eini, ten ir seka tave akimi. Atsigrožėti negali.

SKYLIENĖ. Kas iš to, tetule, kad visgi jisai negražus.

MAČIULIENĖ *(sumojus ranka)*. E, kas iš to gražumo. Pasensta — visi būna lygūs. Vėl vyro gražumas! Ne bjauresnis už velnią — tai ir gražus.

KALVAITIENĖ. Tu iš to paties sodžiaus, moterėle, gerai juos pažįsti. Kas toki tie Mėrūnai?

SKYLIENĖ *(atsisėdusi ant uslano galo)*. Vai, tetule, turtingi žmonės! Kaip koki dvarponiai gyvena.

MAČIULIENĖ. Kam gi berną leidžia žentuosna, kad jau taip gerai gyvena?

SKYLIENĖ. Juozas Mėrūnas, Stasio tėvas, turi iš viso šešis sūnus. Bijo, kad pasidalinę nenuskurstų, nors patsai turi du valaku žemės. Ant trečdalio geras nebūsi, kad nežinau, kaip iš kailio nersies.

KALVAITIENĖ. O jie žmonės geri?

SKYLIENĖ. Kas juos žino, tetule. Svetimo siela — patamsis, neįlįsi, nepasiteirausi. Bet taip sau, rodos, nieko. Manė, jauniausiąjį, Mikutį, kuniguosna leisti, bet neleido. Gal pinigų pagailo. *(Pirkion įeina Kalvaitis ir meta kepurę ant suolo)*.

KALVAITIENĖ. Kurgi svečiai?

KALVAITIS. Pas vežimą užtruko. *(Sėdasi ant suolo, stalo gale)*. Na, Maryt? Tai gal pasirengsi?

KALVAITIENĖ. Tu gi, seni, pirma pasiklaustai, ar nori duktė?

KALVAITIS. Kam klausti? Moteriško plaukas ilgas, bet protas dažnai būna trumpas. Kad bernas geras, ir aklas mato. Niekinti tokio neprivalu. Renkis, vaikeli!

MARYTĖ. Gerai, tėvuli. *(Pirkion įeina ir kiti)*.

RINGELĖ. Na, svotai, nesitikėjau. Ūkis pilnas kaip eketė.

GAIDULIONIS. Kur čia, brol, ne pilnas. Ir aš tiek gero neturiu, nors pinigais su manim niekas nesusidės. *(Sėdasi ant uslano)*.

KALVAITIS. Sakiau, kad man svetimo nereikia — ir tikrai nereikia.

Bet tik vaikas būtų geras, palankus, mandagus, o gyventi turėsime kuo — suniekės velti neteks.

RINGELĖ *(sėdasi greta Gaidulionio)*. Gaila, gaila, kad su tavim susikalbėti, susitarti nieku būdu negalima. Na, Stasy, kaipgi dabar? Važiuosim į kunigą?

MĖRŪNAS. Manęs neklausk. Tik merga ar panorės? *(Sėdasi ant suolo)*.

RINGELĖ *(į Marytę)*. Na, mergele lelijėle, pasisakyk dabar tėvui, motinėlei, ar tau tinka jaunasai bernelis? Ar tu aukso jam žiedelį dovanosi, ar gal virkščių vainikėlį? *(Marytė tyli)*. Jei tinka bernelis, renkis tolimon kelionėn. Tepermes jus kunigėlis per bažnyčią.

KALVAITIS. Na, Maryt!

MARYTĖ *(keldamasi)*. Gerai tėvuli. *(Pasikėlus eina per duris)*.

KALVAITIENĖ. Kol Marytė pasirengs, jūs, sveteliai, prisėstute dar prie stalo, išgertute dar kelis stiklelius šiltos arbatėlės, užkąstute ...

RINGELĖ. Gerai, svočia, sakai. Kas tikrai, tai tiesa. *(Nusigręžia į stalą)*. Matai, Stasy, kokią žmoną sau imi: nesurojom išeiti iš pirkios, o jau visa nuvalyta, lyg už stalo svečių nesėdėta.

KALVAITIENĖ *(Ragindama kitus)*. Sėskite, sveteliai, užkąskite.

SKYLIENĖ. Aš geriau eisiu padėsiu Marytei pasirengti.

* * *

Kurstymai

(Karčiamoje mažutis šalinis kambarėlis; langas išeina kieman. Kambary stalas, ant stalo alaus buteliai ir valgymai. Ant kanapėlės sėdi Skylienė ir Mėrūnas).

MĖRŪNAS *(apkabinęs viena ranka Skylienę už juostos, kita ranka pila stiklinėn alaus).* Gerk, Aniule, nesigailėk mano pinigų. Tau aš kraujo, ne tik pinigų nepasigailėtau.

SKYLIENĖ. Taip jau tu mane myli? Aš nei kiek netikiu.

MĖRŪNAS. Myliu, Aniule! Kad tu mano žmona būtai, aš ... aš ir pasakyti negaliu, kaip aš būtau laimingas, kaip tave aš mylėtau ... Ant rankų nešiotau.

SKYLIENĖ *(kiek atgėrus, stato stiklinę vėl ant stalo).* Kodėlgi nevedei manęs, kad ir pirma mylėjai, jei tu tiesą sakai?

MĖRŪNAS. Nevedžiau, nes buvau kvailas ir žmonių kalbų klausiau ...

(Kambarin įeina Mačiulienė. Mėrūnas skubiai atsitraukia nuo Skylienės).

MAČIULIENĖ *(įėjus).* Gal ir negražu, kad aš įsiveržiau? Sutrukdžiau jums karvelėliais burkuoti.

SKYLIENĖ. Ką dabar tu čia kalbi, tetule? Gėdą man tik visuomet darai.

MAČIULIENĖ *(priėjus į kanapėlę, deda savo našulį).* Kokią aš tau čia gėdą darau? Ar mus čia kas girdi?

MĖRŪNAS. Sėsk, teta. Paragausi Leizarienės žuvų, pamatysi, ar ji gardžiai jas verda. *(Pritraukia į ją žuvis).*

MAČIULIENĖ. Tavo, žmoguli, gal tiek plaukų nėra ant galvos, kiek sykių aš Leizarienės žuvis valgiau. *(Sėdasi).* Apgersiu, apvalgysiu tave, o paskui skųsies žmonėms.

MĖRŪNAS. Neapgersi ir neapvalgysi, ir aš niekam nesiskųsiu. Aš nesigailiu pinigų.

SKYLIENĖ *(graso jam pirštu).* Vai, tu, palaidūne! Treki pinigus kaip vandenį.

MĖRŪNAS. Tuščia jų, šitų pinigų! Man jų nereikia, kad nėra geros buities, laimės nėra. *(Pila sau alaus stiklinę ir geria vienu matu).*

MAČIULIENĖ *(linguodama galva).* Žmogau, žmogau! Kitas nežinotų, kaip Dievui dėkoti už tokią dalią, o jis, matai, išdykėlis, nepatenkintas, kad pirmas ūkininkas sodžiuje.

MĖRŪNAS *(stato stiklinę ant stalo)*. Ė, žmonele! Geriau būtau bernavęs, nei žentuosna ėjęs. Kito ūkininko samdininkas geriau gyvena ir laimingiau nei aš. *(Durysna stuksi)*.

JUKNIS *(už durų)*. Ar galima įeiti?

MAČIULIENĖ. Galima, galima. *(Į Mėrūną)*. Na, kas gi jau ten taip bloga, kad tu net samdininkui pavydi? *(Įeina Juknis)*.

MĖRŪNAS. Manai, kad aš iš ūkio matau nors skatikėlį? *(Sveikinasi su Jukniu)*. Einu tik ir dirbu kaip jaučias, o naudos man iš to nėra jokios. *(Atsilošęs į sieną ir įkišęs rankas kelnių kišenėsna)*. Kad aš bernu būtau per šiuos dvejus metus tarnavęs, nors algą būtau gavęs.

JUKNIS *(prisėdęs prie stalo)*. O, senis Kalvaitis į skatiką kaip titnagas!

MĖRŪNAS. O manai, teta, didelė laimė tokią žmoną turėti, kaip jo duktė? Aš jos dabar nekenčiu kaip velnio.

MAČIULIENĖ. Ar tave kas varu varė ją vesti? Ne aklas buvai, nerišę sutuokdino. Kokios norėjai, tokią sau pasiėmei. Vėl, kuo ji menka moteriškė? *(Pila sau alaus)*.

MĖRŪNAS *(sumojęs nekantriai ranka)*. Ė, kad būtau protą turėjęs ir žmonių neklausęs! . . Ona man buvo vesti . . . *(Pila alaus ir geria; išgėręs stato stiklinę ant stalo)*. Mesiu visa ir dumsiu Amerikon, kol dar nevisus savo pinigus išleidau.

MAČIULIENĖ *(atsigėrus truputį alaus)*. Tik tavęs ten dar ir nebuvo. Dabar ten, sako, tavo vietoj akėčios stovi.

SKYLIENĖ. Kuo jau tau taip pikta, kad net bėgti manai ir mus visus palikti?

MĖRŪNAS. Argi visa žmogus išpasakosi! Sakau, kad mano uošvis ne žmogus, tik velnias. Tikras velnias. Gražiais žodeliais, vis pasimeilindamas, apsuka tave aplink pirštą kaip virvę, apgauna kaip aklą vištą.

JUKNIS. Gerai, kad aš savo Kastanto neleidau į jį.

SKYLIENĖ. Argi kalbino?

MĖRŪNAS. Ko, dėde, negeri alaus? Stiklinė dar yra.

JUKNIS *(patraukia į save stiklinę ir pilasi alaus)*. Ir dar kaip. Bet aš gerai pratau, kokis gyvenimas laukia sūnaus pas tokį žmogų kaip Kalvaitis.

MAČIULIENĖ. Meluoji kaip lenkas. Pirštu tik būtų pamojęs Kalvaitis, būtai į jį sūnų vadelėmis vedęs.

JUKNIS *(geria alų; išgėręs)*. Širstau, kad ne boba būtai. Ne tokis aš tėvas, kad vaiką varu varytau vesti, jei merga jam netinka.

MĖRŪNAS. Kam tokia rupūžė gali tikti! Apkvailino mane Ringelė ir Gaidulionis, kad jie gero neregėtų. „Eik, eik, — įkalbinėdavo: — tokis ūkis! kaip eketė!“ O kas man dabar iš tos eketės, kad aš iš jos nieko pasi-

semti negaliu. Bernu būdamas, negėriau, o dabar, štai, išmokau ir takus į karčiamas suradau. O kodėl? Dėl to, kad gyventi sunku.

MAČIULIENĖ. Treilini kaip kielė uodega, patsai nežinodamas ką! Nei tau yra kuo skųstis, nei tau tas gyvenimas taip sunkus. Kad tik sunkesnės buities aš savo amžiuj neturėtau, patenkinta būtau ir Ponui Dievui dėkotau.

MĖRŪNAS *(pasikėlęs vaikščioja po kambarį ten ir atgal)*. Ne sunkus, sakai? *(Glosto ranka savo plaukus)*. Visa nepasakysi. Aršiausia tai žmona. Neapkenčiu aš jos juo toliau, juo labiau. Žiūrėti negaliu ton šalin, kur ji stovi, o ana su savo meile vis lenda, ir gana. Stasiuli, Stasiuli — o Stasiulis kad primanytų, tai skala galvą nuimtų! *(Piktai)*. Kvaila! Mano, kad aš ją ėmiau dėl jos gražumo! *(Sėdasi)*. Reikia man tokios! *(Apsikabinęs Skylienę už juostos)*. Kad tu būtai, Aniule, jos vietoj, štai būtų gyvenimas.

SKYLIENĖ *(atstumdama jo ranką, nusišypsojus)*. Manai, kad aš tam būtau priešinga? Nors pagyventau gerai, gardžiai pavalgytau.

MAČIULIENĖ *(laužia pyrago)*. Ne visados žmogus gyvena, kaip norėtų. *(Ima žuvies ir dedasi sau lėkštelėn; dėdamasi)*. Žmona ne pirštinė, už juostos neužkimši, kita nepamainysi. Pagyvensi, prijunksi, ir bus tada tau meili ir graži.

JUKNIS *(irgi dedasi sau žuvies ant pyrago lusto)*. Na, į tokią vargiai prijunksi!

MAČIULIENĖ *(ima nuo lėkštelės pirštais žuvies ir valgo su pyragu)*. O tavo gal jauna gražesnė buvo? Kreiva, šluba; o gal tu jos dabar nesigaili?

JUKNIS *(valgydamas)*. Kam čia mano žmona minėti? Gal ji man buvo graži, kad aš ją vedžiau, o ne tave.

MĖRŪNAS. O kokia ji pavydulinga! Kitos tokios visame pasauly nesurasi. Anądien nupirkau šilkinę skarelę Anei dovanotų ir midaus ąsotėlį pagaminau. Įkišau visa ant tvarto kūliuosna. Niekas nei nematė, o ji visa surado, velnio pirštinė! Kiek paskui buvo prikaišiojimo, ašarų! Tėvulis pučiasi kaip katinas ant blusų, motinėlė žvairuoja, o žmona ašarose mirksta lyg mėšlas klane.

MAČIULIENĖ *(valgydama)*. Argi regėtas darbas, kad vedęs vyras svetimai žmonai dovanas pirkinėtų! Kad mano vyras taip pasielgtų, aš jam akis išdraskytau, nors mudu jau nebejaunu esava.

MĖRŪNAS *(šoka iš vietos)*. Tvokštersiu kada galvon, kad gultų ir nepasikeltų! *(Vaikščiodamas po kambarėlį)*. Jau kad tave Dievas nubaudė tokiu stogu ir būdu, neljstai kitam akysna savo įkyrėjusia meile! *(Atsisė-*

dęs kėdėje prie Juknio). Pasakyk, dėde, argi aš kaltas, kad myliu ne žmoną, bet Aniutę?

JUKNIS *(suvalgęs žuvis ir pyragą, šluosto pirštus į plaukus).* Aš ne kunigas, ką gi aš galiu žinoti.

SKYLIENĖ. Na jau, Stasy! Nukalbėjai. Pasigėrei ir kalbi niekniekius. Dar žmonės nežinia ką pamanys.

MĖRŪNAS *(pasikėlęs eina prie jos).* Pasigėriau — tai kas! Gal aš ko bijau? Už savo geriu! *(Pila sau alaus ir geria vienu matu. Išgėręs).* O kad pamilau tave, nesislepiu. Slėpk neslėpk, vistiek visi jau žino. Mano žmonelė visiems jau pazaunino.

JUKNIS. Ir ne akli gi visi. Ylos maiše nepaslėpsi — vistiek išlįs galas.

MAČIULIENĖ. Ar ne dėl to tik ir savo žmonos neapkenti?

MĖRŪNAS. O kad ir dėl to, tau kas?

MAČIULIENĖ *(taisydama ant galvos skarelę).* Man niekas. Tik Dievas ką pasakys ir kunigas, kada išpažintin nueisi?

MĖRŪNAS. Aš mirti nepasirengiau, su Dievu dar susitarsiu. O kunigas — niekis! Jis juk tam duoną valgo, kad žmones bartų.

MAČIULIENĖ. Nepraustaburnis! Tavo metų vyrui nepridera tokios kalbos.

JUKNIS *(pila sau alaus).* Ė, maža ko žmogus nepasako išgėręs. Tokių kalbų ir Dievas nepaiso.

SKYLIENĖ. Dar jau tu, tetule, juo tiki. Nei tai tiesa, nei nieko.

MAČIULIENĖ. Nors mano galva sukasi nuo alaus, kad jį būtų galas paėmęs, bet tu man akių neapdumsi. Ką pasakė, tiesą pasakė. Dėl to ir aš jum tiesą pasakysiu, ne už akių, tik akysna. Negerai darai, svetimą moteriškę viliodamas. Turi savo žmoną ir laikykis jos. Kokia ji — graži negraži, gera negera, tavo ji, tau Dievo skirta, ir visą amžių turėsi su jąja gyventi. Ir Ona piktai daro, kad tave prisileido, lyg kokia lakmitkė.

MĖRŪNAS *(atsisėdo šalia Onos, piktai).* Kas pikta, kas gera — man žinoti, ne kitam. Norėsiu pamokslo klausyti — bažnyčion nueisiu, ne aludėj sėdėsiu.

SKYLIENĖ. Dėdienė pati nežinai, ką prasimanei, ar gal kitų plepalus kartoji. Nevysiu gi Stasio iš pirkios, kad jis mano kaimynas ir giminė.

MAČIULIENĖ. Kam žmonės kaltinti, kad patys kalti esata. Aš gi ne kurčia, girdėjau, ką šis išdykėlis pliauškino. Aš visuomet tiesą kalbu ir kalbu akysna, nekaip kiti, kur akysna laižo, o už akių purvu drabsto. Ką manau, tą sakau.

JUKNIS *(pila vėl sau alaus).* Žmona, kas tavo tiesos reikalauja? *(Rodo į Mėrūną).* Jo alų geri, jo valgai ir jam akysna niekus kalbi. Ar tai gražu?

MAČIULIENĖ. Dar aš ištesėsiu pati užsimokėti už savo dalį. O kad tiesą pasakiau, tai ir gerai: težino, kaip žmonės apie juos mano.

MĖRŪNAS. Aš, dėdien, tau nieko nesakau, kad tu mano geri ir valgai. Bet tu pirma sužinok, kas yra, o paskui mane kaltink. Štai kas. Tu nežiūrėk, kad mano uošvis šventas žmogus ir gyvas dangun lenda. Reikia su juo pagyventi, kad gerai pažintai.

JUKNIS. Kas jį geriau žino kaip aš? Titnagas ne žmogus. Ant ko jis užsisėdo, užjodys kaip aklą arklį.

MAČIULIENĖ. Man jis nei giminė, nei artimas, bet kad geras žmogus, kiekvienam pasakysiu. Dvidešimtį penkerius metus kiemas su kiemu gyvename, kam geriau žinoti nei man, kokis jisai žmogus.

MĖRŪNAS *(staiga pasikėlęs ir sudaužęs kumščiu stalan)*. Pasakyk man, kad jau tu jį taip giri, kas ten dirba, kas visą ūkį apeina? Ar ne aš vienas kaip jaučias, traukiu jungą, einu ir nepaeidamas nuo ryto iki vakaro?

MAČIULIENĖ. Nagi berną samdininką, žmoguli, turite.

MĖRŪNAS. Berną, sakai! *(Atsisėda ir pilasi sau alaus)*. Gal berną kur nors vieną pasiųsi?! Visur eik drauge su juo į kiekvieną darbą — ir artų ir šienautų, jei nori, kad darbas būtų atliktas! O senis ką veikia? Tupinėja apie namus arba guli ištisą dieną sodely, pas bites, pilvą išvertęs. *(Geria)*.

MAČIULIENĖ. Jis senas, ir privalo gi dabar ilsėtis. Nejaugi norėtai, kad drauge su tavim eitų?

MĖRŪNAS *(atlaužęs pyrago, valgo)*. Ne tam kreipiu kalbą. Bet kad aš dirbu kaip jaučias, turiu tiesą, kad visas ūkis būtų mano rankose. Bet ne, senas raganius raktų man neatiduoda! Ir kluono ir svirno raktus pas save laiko. Kiek gero kas vieni metai parduoda, o gal aš matau skatiką!

JUKNIS. Senis į pinigą be galo uvėrus.

MAČIULIENĖ. Uvėrus ne uvėrus, bet į skatiką drūtas. Per tai alkanų dienų nesibijo. O kas iš to žmogaus, kuris kaip tu leidi pinigus it vandenį?

MĖRŪNAS. Ar aš nenoriu pasilinksminti? Ar vien tik savo pinigus leisiu? Geri žmonės pamokė — važiuodamas bažnyčion, įsidėjau rugių maišelį, kitąkart — miežių. Bet ne! Susiprotėjo senas šuo, ar gal kiti palojo, gana tik, kad užrakino svirną ir raktus dabar su savim nešioja. Vėtai rugius ar kitą javą, senis jau čia pat ir landžioja, kad jis kojas pasilaužytų!

MAČIULIENĖ. Argi tau gražu taip elgtis? Kad samdininkas iš namų vagia — žinomas dalykas, bet kad tatai žentas daro — negražu ir žmonių juokas. Dar giriasi!

SKYLIENĖ. Aš visuomet slaptai nuo vyro javą pardavinėju, kada man

pinigų reikia. Ne aš viena, ir kitos taip daro. Vyrui tik užsimink apie pinigus, tuo ima klausinėti: kam? dėl ko?..

MAČIULIENĖ *(pasikėlus ima ryšelį)*. Aš žinau. Tu ir Kundžių moteros mėgstat rudenį javus pardavinėti, o į pavasarį be duonos, vienais ropučiais gyvenat.

MĖRŪNAS. Ką tu pasakysi čia? Štai rudenį pašaukė senis žydą ir pardavė jam visą javą: miežius, rugius, avižas... Paliko tik sau ir sėklai... Gražaus skatiko paėmė. Kaip tu manai, ar man teko nors vienas skatikėlis? O juk tai mano sprandas dirbo, kad tie javai derėtų.

MAČIULIENĖ. Jei jis tikrai tau nei skatiko nedavė, senis piktai pasielgė.

MĖRŪNAS. Dar tu abejoji? *(Sėdasi)*. Tiesa, pušnis štai nupirko. *(Atkiša kojas)*.

MAČIULIENĖ. Geros pušnys!

JUKNIS. Kokios čia pušnys.

MĖRŪNAS. Tikrai pasakius, nieko sau... Ir šitam apsiaustui gelumbės jisai nupirko... *(Rodo apsiaustą)*.

MAČIULIENĖ. Rodos, nieko sau gelumbė.

JUKNIS. Paskutinės rūšies! Tiek tu numanai.

SKYLIENĖ *(mėgindama pirštais rankovę)*. Rodos, kad gera.

MĖRŪNAS. Tikrai pasakius, nieko sau... O ko jis tik nepripirko sau, žmonai, dukteriai? *(Pasikėlęs)*. Parvažiavęs namo, numetė man lyg šuniui dešimtarublinę, o visus pinigus atidavė savo senei, kad paslėptų.

MAČIULIENĖ *(linguodama galvą)*. Žmogau tu, žmogau!.. Ir apavė tave, ir aprengė kaip ponaitį, ir pinigų dar davė... Ko gi tau daugiau reikia? Ar gal lazdos?..

JUKNIS. Tavo kvaila galva nesupranta, kad tokiam vyrui kaip Stasys dešims rublių ne pinigai. Jis gi ne nuskurdėlis, ne kampininkas. Reikia gi, kaip tinka, pasirodyti žmonėms. Tu suprask, kad jis gal kelis rublius užmokės tik dabar, ką mes čia sugėrėm ir suvalgėm.

MAČIULIENĖ. Kas gi jį prašė?

MĖRŪNAS *(vėl atsisėdęs)*. Kas prašė?.. Ištisą savaitę dirbau kaip jaučias. Argi šventai dienai atėjus, man ir pasilinksminti nesinogi? Žinau, kad mane namie ir užgeria ir užvalgo... *(Sumojęs ranka)*. Bet tai vis niekis!.. Tik žmona mano, žmona!.. Kad ją perkūnas iš augšto dangaus nutrenktų!..

MAČIULIENĖ. Uošvis tau negeras, žmona tau nemiela. Ko gi tu sėdi? Dumk Amerikon, kaip kiti kad daro. Prisikrausi ten pinigų, pagyvensi, kaip nori.

JUKNIS. Amerikon eina, kas čia nieko neturi. Kam laimės už jūrių jieškoti, jei čia gerai.

MAČIULIENĖ. Kurgi gerai, kad skundžiasi!

MĖRŪNAS. O darbo savo negaila gal? Treti metai, rankų nepraskirdamas, dirbu kaip jaučias — ir visa mesti. Ne, iš to nieko nebus. Nenoriu aš kitiems dirbti. Teatskiria mane, duoda man ketvirtį ir leidžia gyventi. kaip kad aš numanau.

SKYLIENĖ. Senis niekados nesutiks!..

MAČIULIENĖ. Kvailas būtų, kad sutiktų! Juk žentą pasiėmė, kad atsilsėtų. Kam buvo tas žentas, jei patsai vėl turi sunkaus darbo imtis?

JUKNIS. Neužmiršk, žmona, kad žentas visgi ne tikras sūnus. *(Prisipylęs stiklinę alaus ir pakėlęs švieson).* Žinai, Stasy, kad aš tau tikras draugas. *(Geria).*

MĖRŪNAS. Tik tu ir Ona visam sodžiuje esata mano draugai. Kiti šaukšte vandens mane prigirdytų, kad galėtų. Per tai aš jus abu ir myliu! *(Apkabina jį ir abu bučiuojasi. Paskui stuksi stikline į butelį).*

JUKNIS. Paklausyk dabar, ką aš tau pasakysiu.

MĖRŪNAS *(atsirėmęs alkūne ant stalo). Na?..*

JUKNIS. Čia yra mano pažįstamas — geras advokatas. Tu nori atsiskirti nuo uošvio. Pasikalbėk su juo.

LEIZARIENĖ *(pravėrusi duris).* Tamistos šaukėt?..

MĖRŪNAS. Duok tu mums dar vieną geltonosios butelėlį.

LEIZARIENĖ. O kas bus kai sučiups tasai, kur vaikščioja su geltonomis sagutėmis?

JUKNIS. Mes užsirakinsim ir nieko neįsileisim. O kad ateis, paslėpsim kišenėsna.

LEIZARIENĖ. Na, tai gerai. Bus *(Išeina).*

JUKNIS. Tu jam tik pasakysi, ko tu nori, o jis jau žinos, kaip senis Kalvaitis priversti tave atidalinti.

MĖRŪNAS *(apkabinęs Skylienę).* Aniule, girdi! Iš džiaugsmo aš tau pačią brangiausią šilkinę skarelę nupirksiu. *(Bučiuoja ją veidan).*

SKYLIENĖ *(gindamasi).* Atstok tu, begėdi. Nematai, kad čia svetimi žmonės sėdi. Dievas žino, ką pamanys.

MĖRŪNAS. Tegul sau mano! *(Į Juknį).* Tai tu, dėdule, surask man tą advokatą. Būtinai surask dar nūnai.

JUKNIS. Apie Lipšicą girdėjai?

MĖRŪNAS. Jisai? Geras advokatas, tik, sako, labai lupa. *(Kaso pakaušį).*

JUKNIS. Dovanai niekas nieko nedaro. Bet kad aš pasakysiu, jis paims iš tavęs pigiau nei iš kitų.

LEIZARIENĖ *(įeina ir ištraukia iš po prijuostės mažą plėškelę geltonos degtinės)*. Tik jau jūs gerkit iš alaus stiklinių. Tik kad neužsistovėtų. Išgerkite veikiau, ir aš butelį paimsiu. *(Atkimšusi stato ant stalo)*.

JUKNIS *(pasitraukęs atkiša, kamštį meta šalin ir pila)*. Neužsistovės. Ko tu nūnai tokia baili? Ar ne gylys tave, Leizarien, šiandien įkando? *(Pila kitiems)*.

LEIZARIENĖ. Oi, kad dabar čionai atsiuntė jauną. Šnipinėja visur kaip šuo. Oi, kiek jau jis pikto žmonėms padarė! *(Išeina per duris)*.

JUKNIS. Na, išgersim visi. *(Visi ima stiklelius rankon)*. Kad tau pasisektų, ką sugalvojom. *(Stuksisi stikleliais)*.

MAČIULIENĖ. Aš už tokį sumanymą negersiu. Bet išgersiu, kad tau Dievas daugiau proto duotų ir tu neklausytai kvailų žmonių patarimų. *(Geria)*.

JUKNIS *(išgėręs pastatė stiklelį ant stalo ir atsidėjęs žiūri į Mačiulienę)*. Tai mano, žmona, patarimas kvailas, ar gal aš piktas žmogus?

MAČIULIENĖ. Nebent tu manai, kad geras!..

JUKNIS *(apgniaužęs stiklinę)*. Drožtau tau kakton! Tik stiklinės gaila.

SKYLIENĖ. Dar jau tu, dėde, daboji. Eitai veikiau, kur turi eiti.

JUKNIS. Einu, einu. *(Pasikėlęs, sugriebė nuo lango kepurę ir eina į duris)*. Tik jūs manęs čia palaukit. Aš tuo. Jis čia netoli gyvena. *(Išeina)*.

MAČIULIENĖ. Oi, Stasy, aš tau, gero geisdama, sakau, neklausyk tu žmonių, kurie tave į pikta gundo. Namie pragarą pakelsi, pinigų daugel išeikvosi, o Dievas žino, ar laimėsi. Žmonėms juokų tai tikrai bus!..

SKYLIENĖ. Tetule, argi tu tik viena išmanai? Nugi kam tik Stasys pasiskundžia, visi jį užjaučia ir pagodo.

MAČIULIENĖ. Akyse pagodo, bet nusigręžę pajuokia. Tu Juknio klausai? Jis ant Kalvaičių piktas, kad jo Kastanto nepasiėmė žentuosna.

JUKNIS *(už durų)*. Štai čion. Jie čia sėdi. Čion eikit. *(Durys atsidaro, įeina Ringelė ir Juknis. Mėrūnas skubiai atsitraukia nuo Skylienės)*.

RINGELĖ *(įeidamas)*. Kaip matau, čia linksma pas jus. *(Pamatęs, kaip Mėrūnas pasišalino nuo Skylienės)*. Nepaisyk manęs. Sėdėkit, kaip sėdėjot. *(Sėsdamas kėdėn)*. Argi aš nenumanau, kad jaunas vyras limpa į dailią moteriškę, ypač dar prie stiklelio.

MĖRŪNAS. Ko, dėde, nori, alaus ar degtinės? *(Pritraukia į jį butelį ir stiklinę)*.

RINGELĖ. Žinoma, pirma degtinės, paskui užkąsti. Matau, gardžių žuvų čia būta ir pyrago. Ar neatsiras dar jų pas Leizarienę. *(Skambina stikline į butelį. Jukniui)*. Sėskis! ko stovi? *(Mėrūnui)*. Kur tu jį siuntei?

MĖRŪNAS. Į Lipšicą. Sako, čia tokis advokatas yra.

RINGELĖ. Žinau.

JUKNIS. Aš bėgsiu...

RINGELĖ *(Jukniui)*. Palauk. *(Mėrūnui)*. Kam tau Lipšico reikia?

LEIZARIENĖ *(įkišus per duris galvą)*. Ar tamistos mane šaukėt?

RINGELĖ *(į ją atsigręžęs)*. Eik vidun, negi suėsim.

LEIZARIENĖ. Kad neturiu laiko.

RINGELĖ. Negi per duris kalbėsim. Kad sakau, eik šen, tai klausyk. *(Leizerienė įeina vidun)*.

RINGELĖ. Duok dar žuvies, kiek turi, ir baltosios plėškelę. Visokių geltonų aš nemėgstu. Ar taip, Stasy? Juk tu vaišini!

MĖRŪNAS. Gerai, dėde.

JUKNIS. Na, aš einu.

RINGELĖ. Palauk, išgersi stiklinėlę, tada sau eisi. Ar gal tu nenori už vieno stalo su kunigo tėvu pasėdėti? *(Leizarienei)*. Stiklinę man, ne paprastą, kaip kad šios, tik margintą, ir degtinei stiklelį...

LEIZARIENĖ *(iškėlus ranką, iškėtus pirštus ir perkreipus petį)*. Gerai, aš tamistai duosiu geriausią stiklinę, kokių turiu, iš kurios mano vyras gerdavo, kai jis gyvas buvo. Bet degtinei stiklelio tai nereikia. Tikėk manim, tamista, kad nereikia.

RINGELĖ. Na, na! Aš geriau žinau, ko man reikia. Juk jo nesuvalgysiu.

LEIZARIENĖ. Žinau. Bet dabar čia visur zuja velnias su geltonomis sagomis. Štai, jūs ir kamštį numetėt. Užeis, pamatys ir prikibs. Teks tada nelaimingai Leizarienei pabauda mokėti. *(Nusilenkus, paima kamštį ir įsideda prijuostės kišenėn)*.

RINGELĖ. Kvaila tu. Kas drįs įeiti, kad aš čia. Žinai, kas aš? Ringelė, devynerius metus viršininkavęs — ir dar kunigo tėvas!

LEIZARIENĖ. Žinau; kas to nežino... Tik susimildami, būkit atsargūs ir gerkit, duris užsikabinę. *(Išeina)*.

RINGELĖ *(Mėrūnui)*. Dabar sakyk, kam tau reikia Lipšico?

MAČIULIENĖ. Matai, su uošviu nesugyvena. O šis senas nevaleiva *(rodo į Juknį)* gundo kvailą žmogų teismu Kalvaitį priversti atidalinti. Jo tai sugalvota ir patarta. *(Rodo į Juknį)*.

RINGELĖ *(į Mėrūną)*. Ar jau taip jis tave spaudžia?

MĖRŪNAS. Kitas berną geriau laiko. Juk tau aš, dėde, anądien visą pasakojau.

MAČIULIENĖ. Nei tai tiesa, nei niekas. Patsai dykauja. Mat, gera duona pilvą plėšo.

RINGELĖ. Tylėk tu. Daugel moteriškas išmano. *(Krapštydamas pasmakrę)*. Hm... reikia, reikia senis pamokyti... Bus mandagesnis, neries taip augštai savo nosies.

JUKNIS. Ir aš taip sakau, o šitoji ilgaliežuvė *(rodo į Mačiulienę)* mane niekina.

RINGELĖ. Ji gera moteriškė, tik liežuvį turi tikrai ilgą. *(Mėrūnui)*. Bet kad tu, Stasy, sumanei priversti uošvį tave atidalinti, kodėl nesikreipei į mane, bet į kažinkokį advokatą? Juk žinai, kad aš apie tokius dalykus išmanau daugiau nekaip kitas advokatas. Dantis suvalgiau, žmones beteisdamas.

MĖRŪNAS. Nenorėjau dėdės trukdyti.

RINGELĖ. Blogai, Stasy, darai. Gerai žinai, kad aš tau padarysiu ne už pinigus, bet kaip giminaitis, kur tave myli. Ot kas yra. *(Į Juknį)*. Mudu čia su Stasiu pasikalbėsiva apie šituos dalykus, o tu nueik pas Motkę. Ten pas jį rasi Šlapelį ir Kuodžių. Pašauk juos čionai. Pasakyk, kad Ringelė juos šaukia, kunigo tėvas... *(Į moteris)*. O jums, moterėlės, metas bažnyčion. Jau seniai mišioms skambino.

MAČIULIENĖ. Norėsim — eisim, norėsim — ne. Tau gi kas.

JUKNIS. Aš einu, nes bažnyčion nueis.

RINGELĖ *(Mačiulienei)*. Būdamas kunigo tėvas, aš turiu prie Dievo visus versti. *(Jukniui, pripylęs stiklelį degtinės)*. Išgerk nors šitos. Kokis tą Leizarienę galas paėmė, kad ji nesiskubina nešti?

MAČIULIENĖ. Nors tu kunigo tėvas, betgi vis ne kunigas. *(Į Skylienę)*. Kurgi mes našulius padėsim?

SKYLIENĖ *(pasikėlus)*. Leizarienei atiduosim.

RINGELĖ. Galit čia palikti. Rasit mus čia po mišių.

MAČIULIENĖ. Kitus bažnyčion varo, o patsai pas Leizarienę mišių klausyti rengiasi. Begėdis!

RINGELĖ. Tu manęs, žmona, nežiūrėk. Už mane sūnus meldžiasi prie pačio altoriaus. Kasdien jis mane atskirai mini.

SKYLIENĖ. Kas to, dėdule, nežino.

MAČIULIENĖ *(raišiodama našulį)*. Laimingas žmogus, kas turi daugel pinigų. Ir žmonės jį gerbia, ir Dievui įtikti gali. *(Eidama į duris)*. Kad mano vyras negirtuokliautų, ir mes galėtume skatiko susikrauti. *(Išeina abi)*.

RINGELĖ *(Jukniui)*. O tu ko sėdi? Išgėrei, ir eik greičiau. Paskui nesurasi.

JUKNIS. Merkinė ne Vilnius, o žmogus ne adata. Kaip nesurasi *(Ima kepurę ir užsimovęs ant galvos eina)*.

RINGELĖ. Kur toji Leizarienė dingo? *(Skambina šaukštu į butelį; Juknis eina per duris. Duryse susiduria su Leizariene, kuri neša žuvų ir tarpu pirštų turi stiklelį. Leizarienei)*. Ko taip sudilai? Privertei mane, Ringelę, laukti.

LEIZARIENĖ *(statydama visa ant stalo)*. Na, tiek žmonių. Ir tas šaukia ir kitas šaukia. O man visi lygūs, jei pinigus moka.

RINGELĖ. Visi lygūs! Sakyk tu man! Kad tu nesulauktai, kad aš į tave vaikščiotau, jei tu kiekvieną apskretėlį lygini su manim, kurį visi žino, ir dar su kunigo tėvu.

LEIZARIENĖ *(ištraukus degtinės plėškelę)*. Kas tamistą lygina? Kas Ringelė, tai jau Ringelė, ne kas kitas. Ar aš to nežinau. Tik ... kas moka pinigus už alų, už žuvis, už pyragą, tas Leizarienei ponas, kad ir driskius. *(Atkemša kamštį ir stato degtinę ant stalo)*. Tik, susimildami, būkit atsargūs!

MĖRŪNAS. Nesibaidyk.

RINGELĖ. O kurgi peilis, šakelės, lėkštelė? Ar gal tu manai, kad kunigo tėvas kaip kiaulė iš lovio pirštais grabstys?

LEIZARIENĖ *(pasisukus į duris)*. Na, tuoj viskas bus. *(Išeina)*.

RINGELĖ *(pila degtinės stiklelį)*. Na, Stasy, dabar išgersim. *(Paėmęs rankon stiklelį)*. Sveikas būk. *(Geria)*.

MĖRŪNAS Į sveikatą, dėde. *(Leizarienės tarnaitė, jauna nutukusi mergaitė, įneša lėkšteles, šakeles ir peilius ir deda ant stalo)*.

RINGELĖ *(pila stiklelį ir pastumia jį į Mėrūną; pildamas, į tarnaitę)*. Duok čion arčiau. *(Gnyba ją už šlaunies)*.

TARNAITĖ. Tu manęs negnaibyk, aš ne medinė.

RINGELĖ. Tokia riebi, kaip nepačiupinėsi. *(Juokiasi, suėmęs visa ranka už šlaunies)*.

TARNAITĖ *(pasitraukus)*. Kam mane čiupinėti. Aš gi ne vilnonė. *(Padėjus ant stalo)*. Kai lįsi, snukin gausi.

RINGELĖ *(juokiasi)*. Che che che. Kokia pikta.

TARNAITĖ *(išeidama)*. Senas žmogus, o į mergą lendi. Ar ne gėda? Juk savo žmoną turi.

RINGELĖ. Che che che, sava sena ir nusibodo. *(Tarnaitė išeina)*. Vikta merga, nors žydė. *(Dėdamas sau lėkštelėn žuvų)*. O kaip Ona Skylienė? Grakšti? A? *(Graso ranka)*. Vai, žinau aš tave... *(Valgydamas)*. Tik žiūrėk, kad Stasys tau kojos nepakirstų ...

MĖRŪNAS *(turėdamas rankoje stiklelį)*. Dėdė kažinką manai!.. *(Geria)*.

RINGELĖ *(valgydamas)*. Manau, ką žinau ... Che che che. Patsai jaunas buvau ir su jos motina ne vieną valandėlę linksmai palydėjau ... Buvo tokia pat graži. *(Stuksi peiliu į lėkštelę)*. Jauno kraujas karštas. Aš senas ir tai dar... Išgersim dar po vieną, Stasy.

MĖRŪNAS. Kad nepasigertau ... Jau aš gėriau gana.

RINGELĖ. Koks tu niekšas, kad man kompanijos palaikyti negali. Manai, kad aš negėriau? *(Pila sau stiklelin ir geria).*

TARNAITĖ *(pravėrus duris).* Ko tamistom reikia?

RINGELĖ. Tavęs pačiupinėti... Che che che. *(Juokiasi).*

TARNAITĖ. Apsieisit. *(Uždaro duris. Ringelė vėl skambina. Tarnaitė grįžta).* Sakykit, aš neturiu laiko.

RINGELĖ. Kokia greita... Atnešk pyrago dar tris svarus. Taip, Stasy?

MĖRŪNAS. Gerai, dėde. *(Traukia į save žuvis ir dedasi lėkštelėn).*

RINGELĖ. Ir alaus kokius keturis butelius. Tik greitai.

TARNAITĖ. Tuo, tuo! Kaip bematot. *(Uždaro duris).*

RINGELĖ. Tai gal dar po vieną praleisime gerklėn. *(Pila degtinės).* Sveikas būk, Stasy! *(Geria).*

MĖRŪNAS *(valgydamas).* Į sveikatą, dėde. *(Ringelė, išgėręs, stato stiklelį ant stalo, pila vėl degtinės).*

RINGELĖ *(pastūmėdamas į Mėrūną).* Gerk, Stasy.

MĖRŪNAS. Gerai, dėde. *(Ima ir geria).*

RINGELĖ *(deda sau visą žuvį, kiek buvo).* Kai išgėriau, valgyti taip užsimaniau, jog vilką suėstau.

MĖRŪNAS. Valgyk, dėde. Jei nori, dar paimsiu žuvų ar košelienos. Tik tu man būk pagalba.

RINGELĖ *(valgydamas).* Padėsiu, padėsiu!.. Jau kad Ringelė kokią bylą paėmė savo rankon, būk tikras, kad nepralaimėsi. *(Įeina tarnaitė su pyragu ir alumi, stato visa ant stalo; į tarnaitę).* Ū, pikčiurna... *(Toji pasitraukia).* Nuo jauno, manau, nepasitrauktai.

TARNAITĖ. Jaunas turi savo mergą, katalikę... O aš žydė. Kam jaunam mane kibinti... *(Pastačius visa, išeina).*

RINGELĖ *(Mėrūnui).* Juk tu žinai, kokis aš. Gali manim ramiai pasitikėti.

MĖRŪNAS. Aš ir pasitikiu, dėde. Tik tu panorėk mane gelbėti...

RINGELĖ. Dar išgersim po vieną. *(Pilasi).* Tau gi jau ir neliko. Alaus įsipilk. *(Geria).*

MĖRŪNAS. Tu manęs nepaisyk.

RINGELĖ *(valgydamas).* Žinai, užsakyk dar žuvų. Juk ateis viršaitis ir teismo pirmininkas. Reikės jie pavaišinti. Netepsi ratų — nevažiuosi, sako žmonės.

MĖRŪNAS. Gerai, dėde. Aš suprantu. *(Pasikeldamas).* Eisiu pasikalbėsiu su Leizariene. Gal ko geresnio gausiu. *(Išeina).*

RINGELĖ *(suvalgęs visa, šluosto rankove burną, paskui glosto rankom ūsus. Sėdi atsilošęs į sieną. Paskui pila sau alaus ir iš lengvo sriūbčiodamas*

geria. Netrukus grįžta Mėrūnas ir sėdasi kėdėn). Sėsk čion arčiau, Stasy. *(Stasys sėdasi kanapėlėn).* Dabar pakalbėsim apie tavo reikalą.

MĖRŪNAS. Kalbėsim, dėde.

RINGELĖ *(atsilošęs).* Ar su savim pinigų turi kiek?

MĖRŪNAS. Visus, kiek tik turiu.

RINGELĖ. Ar daug jų turi?

MĖRŪNAS. Pusantro šimto rublių.

RINGELĖ. Tik pusantro šimto? Juk turėjai daugiau kaip tris šimtus.

MĖRŪNAS. Išleidau, dėde. Iš uošvio namų aš kuomet nieko negaunu.

RINGELĖ. Kvailas gi tu, Stasy. Ar tu negali vieno kito maišelio patylomis parduoti? O kad ir lašinių paltį. Kas ten dabon dės, kad jų tiek ten yra.

MĖRŪNAS. Mėginau, dėde, bet uošvis tuojau pastebėjo, ir dabar jau nebegalima. Visa užrakinta, ir senis rakto nebeduoda niekam.

RINGELĖ. Sakyk tu, kokis senis gudrus. *(Suėmęs ranka sau už pasmakrės).* Žinai ką, Stasy, Reikia surasti priežastis teisman jį patraukti. Suerzinti jis reikia taip, kad prie kitų tave iš savo namų varytų. Supranti, kad kas nors girdėtų. O dar geriau, kad susikautute.

MĖRŪNAS *(nusišypsojęs).* Susikauti aš galiu. Ne sykį jau rankos pačios kumštin gniaužėsi.

RINGELĖ. Tik žiūrėk, kad tu jo neprimuštai perdaug. Sudaužyti truputį gali, tik kad ženklų neliktų. Tada mes jį teisman patrauksim, o ten jau mano galva, kad teismas nutartų, kaip mes norime.

MĖRŪNAS. Suprantu, dėde.

RINGELĖ. Tik žinai, kad pirmiau teks vienam, kitam pakišti keli skatikai. Dovanai niekas nieko nedaro. Reikės duoti raštininkui, viršaičiui, teisėjams...

MĖRŪNAS. Ar daug reikės duoti, dėde? Pasakyk, kiek reikia, aš nors dabar einu ir duodu.

RINGELĖ. Reikia, brol, žinoti, kaip duoti ir kada. To nežinodamas, tik sau pakenksi. Duok geriau man šimtą rublių, o jau aš paskui pakišiu, kam reikės.

MĖRŪNAS *(svyruodamas).* Argi tiek daug?..

RINGELĖ. Kas liks, grąžinsiu. Man gi tavo nereikia. Vėl kaip sau nori, aš neįkalbinėju. Tik žinok: nepatepsi ratų — toli nenuvažiuosi. Jei pinigų tau gaila, geriau nepradėk.

MĖRŪNAS. Gerai, dėde. Aš tuo. *(Ima iš kišenės piniginę ir skaito pinigus).*

RINGELĖ. Nori būti sau žmogumi, ūkininku, kurio šaukštan niekas nežiūro, nesigailėk išlaidų.

MĖRŪNAS *(atskaitęs duoda pinigus Ringelei)*. Štai tau, dėde, šimtas rublių. Lygiai kaip vienas skatikas.

RINGELĖ *(imdamas pinigus)*. Čion ateis viršaitis ir teismo pirmininkas. Jie tau reikės dabar pavaišinti. Tu iš savų pinigų, kur tau pasiliko, užmokėsi. *(Deda kišenėn)*.

MĖRŪNAS. Gerai, dėde, užmokėsiu. Tu suskaitytai pinigus, gal aš apsirikau.

RINGELĖ. Ar tu skaityti nemoki, ar gal mane apgauti nori, kad aš dar tikrintau. Suskaitei — ir gerai.

MĖRŪNAS. Visgi geriau suskaičius.

RINGELĖ *(išima pinigus)*. Suskaitysiu, kad jau taip nori. *(Skaito pinigus)*. Dešims, penkiolika, dvidešimti... *(Skaito tylomis)*. Gerai, šimtas lygiai, kaip vienas skatikas. *(Deda pinigus kišenėn)*.

MĖRŪNAS. Gal man, dėde, dabar raščiuką...

RINGELĖ *(nustebęs)*. Kokį?..

MĖRŪNAS. Kad pinigus gavai.

RINGELĖ. Tai tu manim, kunigo tėvu, nepasitiki? Aš, brol, ne tokius dar žmonių pinigus pas save laikydavau, ir niekas iš manęs raščiukų nereikalaudavo. *(Išėmęs iš kišenės pinigus, atkiša juos Mėrūnui)*. Še tau tavo pinigai. Man jų nereikia.

MĖRŪNAS. Ko, dėde, supykai? Aš tavęs įžeisti nemaniau. Nenori raščiuko duoti — ir nereikia. *(Atstumdamas atgal jo ranką su pinigais)*. Turėk, dėde, pinigus. Argi aš tavim nepasitikiu? Ot, taip pasakiau nepagalvojęs.

RINGELĖ *(dėdamas pinigus kišenėn)*. Taigi, nepagalvojęs pasakei, o mane įžeidei, užgavai, lyg snukin davei...

MĖRŪNAS. Nepyk, dėde. Įžeisti, Die, aš nenorėjau.

RINGELĖ *(sumojęs ranka)*. Ė, kam aš nenusileidžiau. Tegul! Jei nori laimėti, turi manim pasitikėti. Girdi, Stasy?

MĖRŪNAS. Girdžiu, dėde.

RINGELĖ. O dabar išgersim. *(Ima ir pila degtinės stiklinėn)*. Į tavo sveikatą, kad pasisektų. *(Geria; išgėręs, stato stiklinę prie Mėrūno. Tasai pila sau)*. Žinai ką, Stasy? *(Laužia pyrago)*. Kalvaitis juk paduos skundą žemės viršininkui?

MĖRŪNAS. Žinoma, paduos. Kas to nedaro, kada valsčiaus teisme pralaimi.

RINGELĖ. Žinai ką, reikia žemės viršininkas iš anksto patepti. Dabar būtų patogiausia jam nuvežti po pūdą sviesto ir medaus.

MĖRŪNAS *(išgėręs, stato ant stalo stiklinę ir šluosto ranka ūsus)*. O kurgi aš imsiu medaus ir sviesto? Juk uošvis man neduos.

RINGELĖ. Kvailas gi tu, Stasy. Už pinigus gausi, ko panorėsi. Mačiau pas Motkę kelis pūdus sviesto ir medaus. Dar nežinodamas apie tavo reikalą, aš paklausiau kainos. Tris dešimtis rublių juk turi dar.

MĖRŪNAS. Turėti tai dar turiu. Bet kas bus, jei pralaimėsiu?

RINGELĖ. Kvailas tu, Stasy. Kad aš apsiėmiau tavo bylą vesti, būk tikras, kad laimėsi. Dabar kaip tik aš važiuoju Varėnon; nuvežtau žemskiui sviesto ir medaus: „Stasys Mėrūnas tamistai atsiuntė dovanų", pasakytau ... Na, kaipgi, eisim pirktų?

MĖRŪNAS *(svyruodamas)*. Tai gal eisim, dėde, jei tu sakai, kad reikia.

RINGELĖ. Reikia, reikia, Stasy. Aš tau blogo nepatarsiu. Jei nori laimėti, turi vien manęs klausyti, ne kitų, ir manim pasitikėti. Išgersiva dar po vieną, Stasiuli?

MĖRŪNAS. Kodėl ne, dėde, — išgersiva.

RINGELĖ. Pilkis, Stasy, gerk į mano sveikatą. *(Mėrūnas pila sau degtinės)*. Žinai ką, Stasy? Aš visa jau apsvarsčiau, apgalvojau. Aš čia su tavim kalbu, o galva mano, brol, tik dirba, tik dirba.

MĖRŪNAS *(turėdamas rankoj stiklelį)*. Na?

RINGELĖ. Atsimeni, ką mums pasakė Kalvaitis, kada mes, užugėromis į jį buvom atvažiavę ir pasiūlėm jam padaryti valsčiuje su tavim sutartį?

MĖRŪNAS. Ne.

RINGELĖ. Taigi. O aš brol, atsimenu. „Ko man, sako, teisman vaikščioti. Ar nėra kunigo, kur mus sąžiningai išteistų".

MĖRŪNAS. Dabar atsimenu, bet kas iš to?

RINGELĖ. Kas iš to? Dar klausi! Kvailas gi tu, Stasy. Juk aš kunigo tėvas, su kunigu rankomis sveikinuos, už jo stalo drauge sėdžiu. O mano sūnus pas jį gyvena. Jei mes čia pralaimėsim, tad jau aš gražiai mokėsiu nupasakoti sūnui, o sūnus kunigui, kokis yra Kalvaitis. Nudažysim taip, jog ne margas, bet palšas bus kunigo akyse. Dabar supranti?

MĖRŪNAS. Suprantu. Būk sveikas, dėde! *(Geria)*.

RINGELĖ. Į sveikatą. Kur toji Leizarienė? Kokis galas, kad ji čion neateina. *(Skambina peiliu į lėkštelę)*.

MĖRŪNAS *(nori pasikelti)*. Aš pašauksiu, dėde.

RINGELĖ. Sėdėk, sėdėk, pati ateis. *(Vėl skambina. Mėrūnas pila stiklelin degtinės)*. Štai kas yra, Stasy. Ar negerai aš galvojau?

MĖRŪNAS. Galgi gerai. Tu gi, dėde, daugiau už mane numanai. Gerk, dėde! *(Stato prie jo stiklelį)*.

RINGELĖ. Taigi, taigi. Triūso, Stasy, man bus nemaža. Manai, kad malonu lįsti žmonėms akysna su svetimu reikalu.

MĖRŪNAS. Kas to nežino.

RINGELĖ *(paėmęs rankon stiklinėlę)*. Manau, kad ir mano darbo ir triūso, Stasiuli, neužmirši.

MĖRŪNAS. Neužmiršiu, dėde. Visą amžių dėkingas būsiu.

RINGELĖ. Būk sveikas, Stasy! Kad laimėtum! *(Geria)*.

MĖRŪNAS. Į sveikatą, dėdule.

RINGELĖ *(išgėręs pila stiklinę ir slenka į Mėrūną)*. Visi mano, kad aš turtuolis. Bet tu, Stasy, žinai, koki mano turtai. *(Atlaužęs pyrago)*. Pinigų, tikrai, turėjau truputį, bet sūnaus mokslui išleidau kone iki paskutinio skatikėlio. O gyvulių aš niekuomet neturėjau ... *(Kramto pyragą)*. Ot, kada tu laimėsi ir gausi pusę visa ko, ką tik Kalvaitis turi, duosi man vieną kitą lašinių paltelę. Juk tau nemažas jų skaičius teks.

MĖRŪNAS. Duosiu, dėde. Kodėl ne. Paskutiniu daiktu su tavim pasidalinsiu.

RINGELĖ. Gerk, Stasy. *(Mėrūnas ima stiklinę)*. Taukų bandelę atveši, vieną kitą kumpį, gal kelias dešrų rieteles ... Žinai, kaip mes šiluose gyvenam. Visi suniekę graužiam ... Gerk, Stasy.

MĖRŪNAS. Duosiu viso, ko tik aš turėsiu. *(Geria)*.

RINGELĖ. Ir bičių pora kelmelių.

MĖRŪNAS *(išgėręs, stato stiklelį ant stalo)*. Duosiu, dėde, duosiu. *(Laužia pyrago ir valgo)*.

RINGELĖ. Aš ir maniau, kad duosi. Tu geras vaikas, Stasy. *(Pasikėlęs vaikščioja po kambarėlį; paskui atsisėdęs)*. Žinai ką, Stasiuli. Žmogus nežino, kas jam gali atsitikti: gali ir numirti ir užmiršti, ką žadėjo ... *(Pila stiklelį degtinės)*. Gal išgersiva dar?

MĖRŪNAS *(jau gerai pasigėręs)*. Išgersiva dar, dėde. Kad tu ir aš sveiki būtum.

RINGELĖ. Štai ir gerai. Sveikas būk. *(Geria; išgėręs pila Mėrūnui)*. Gerk, Stasiuli.

MĖRŪNAS. Kodėl ne. Sveikas būk, dėde. *(Geria; išgėręs nori pripilti vėl stiklinėlę, bet mato, kad jau degtinės nebėra)*. Kur ėmė galas tą Leizarienę! .. *(Skambina vėl stikleliu į butelį)*.

RINGELĖ. Tai matai, Stasiuli! Sakau, žmogus nežino, kas gali rytojaus dieną jam atsitikti. Gali užmiršti, ką tu man nūnai esi pažadėjęs.

MĖRŪNAS. Neužmiršiu, dėde. Jau kad pažadėjau, tai pažadėjau ir niekuomet neatsisakysiu. *(Įeina Leizarienė)*.

LEIZARIENĖ. Ko tamistos dar reikalaujat? *(Tyliau)*. Tik susimildami, neskambinkit stikleliu į plėšką ...

RINGELĖ. Pirmiausia duok dar žuvų. Taip, Stasy?

MĖRŪNAS. Gerai, dėde.

LEIZARIENĖ. Truputį reikia palūkėti. Ką vakar buvau išvirusi, jau suvalgėt. O nūnai virtos dar neužšalo.

RINGELĖ. Kai tik užšals, tuojau nešk. O dabar duok sviesto, pyrago, sūrio, ir baltosios dar vieną plėškelę. Taip, Stasy?

MĖRŪNAS. Gerai, dėde.

RINGELĖ. Ir alaus keturis butelius. Girdi, nepamiršk.

LEIZARIENĖ. Kam pamiršti. Kad pasakėt, tai bus. *(Išeina).*

RINGELĖ *(vėl vaikščioja po kambarį).* Apie ką gi mudu kalbėjova? Aa. apie tavo pažadėjimą už mano triūsą... Dabar niekas negirdi, kai mudu kalbava... *(Sustojęs ties Mėrūnu).* Žinai, kad tu ir aš nepamirštuva, ką mudu kalbėjova. aš viską surašysiu ant korčiukės, o tu pasirašysi.

MĖRŪNAS. Gerai, dėde. Aš nuo savo žodžių neatsisakau. Ant korčiukės, tai ant korčiukės. Tebūna ir korčiukė, jei dėdė manim netiki.

RINGELĖ *(prisėdęs prie Mėrūno).* Stasiuli, argi aš tavim netikiu? Aš tave myliu, kaip savo vaiką! Die, myliu. Pasibučiuokiva, Stasiuli. *(Bučiuoja jį vienan ir kitan veidan).* Ot kaip myliu... *(Įeina Leizarienė ir su ja tarnaitė, nešdama, ką juodu buvo užsakiusiu. Leizarienė rankoje turi keturis butelius alaus).*

LEIZARIENĖ. Aš turiu geros šaltos veršienos. Nū rytą tik išviriau. Ar tamistos ne malonėtute?

RINGELĖ. Kaip manai, Stasy?

MĖRŪNAS. Teneša ir veršienos. Man vistiek.

RINGELĖ *(į Leizarienę).* Duok ir veršienos. Atnešk dar man rašalo, plunksnakotį ir popieriaus gabalėlį. Tik greičiau.

LEIZARIENĖ. Gerai, gerai. Sūnus vaikščioja mokytis, tai rasiu namie ir rašalo ir viso, ko tik reikia. *(Pritaisius visa ant stalo, išeina drauge su tarnaite).*

RINGELĖ. Na, Stasy, išgersiva dar? a? kaip manai? *(Pila degtinės).* Ar gal nenori į mano sveikatą?

MĖRŪNAS. Kodėl ne, dar išgersiu. *(Ima stiklelį).* Sveikas būk, dėde! *(Geria; išgėręs pila Ringelei).*

RINGELĖ *(ima pyrago riekę, tepa tirštai sviestu; atpjovęs sūrio, užsidėjęs ant sviesto, valgo).* Kokis gardus sūris! Tik paragauk, brol, liežuvį suvalgysi. Padaryk taip, kaip aš.

MĖRŪNAS. Galiu, kodėl ne. *(Irgi ima pyrago riekę ir tepa sviestu).*

RINGELĖ. Tepk tirščiau, nesigailėk. Juk už savo pinigus valgai, ne už svetimus. *(Abu valgo. Tarnaitė atneša vienoj rankoj lėkštę su veršiena, antroj rašalą, plunksnakotį ir gabalą popieriaus).*

TARNAITĖ *(statydama visa ant stalo).* Štai jums ir rašalas. *(Ringelė*

kemša greitai burnon visą lustą, šluosto riebaluotus pirštus skvernu ir gnyba mergą). Nesignaibyk, tamista. Aš ne vilnonė.

RINGELĖ. Riebi kaip sviestas. *(Merga išeina).* Dabar, ot parašysim ir korčiukę. *(Prisitaisęs rašo ir rašydamas kalba).* Aš, žemiau pasirašęs Stasys Mėrūnas, turiu duoti Juozui Ringelei dvi lašinių palti, po du pūdu kiekviena. Taip, Stasy?

MĖRŪNAS *(atsilošęs).* Gerai, tebūna po du pūdu.

RINGELĖ *(padėjęs plunksną, pila alaus).* Išgerkiva dar alaus, Stasy. Kad laimėtų tavo, Stasy! *(Pripylę stuksisi stiklinėmis ir geria).* Dabar toliau rašysiva. Kad taip mąno sūnus čia būtų, jis viena minutėle visa parašytų, o man, brol, rašyti sunkiau, nei pradalgys varyti ... *(Rašydamas).* Tu dar žadėjai taukų ... Parašysiva čia: dvi bandi taukų po pusantro pūdo kiekviena. Gerai, Stasy?

MĖRŪNAS *(lyg snausdamas).* Gerai, dėde. Rašyk. ką sau nori.

RINGELĖ. Išgersiva gal dar, Stasy, nes jau tu snaudi. *(Pila vėl stiklines ir abu stukterėję geria).* Iki dugno, Stasy, iki dugno. *(Mėrūnas geria iki dugno, Ringelė, atsigėręs truputį, stato butelį šalin ir vėl ima rašyti).* Du skilandžiu žadėjai, Stasy ... Štai čia ir įrašysim ... du skilandžiu po pusę pūdo kiekvienas. Taip Stasy?

MĖRŪNAS. Rašyk visa, ką žadėjau. Neatsisakau.

RINGELĖ *(rašydamas).* Gerai, kad neatsisakai. Sakei. kad porą kumpių duosi ir dešrų kelias rietenėles. Štai ir įrašysim ... *(Padėjęs plunksną).* Žinai ką. Stasy, įrašysiu dar kelis pūdus avižų. Tau javas kas? Niekas. Aruodai juo užversti, o pas mus avižos, patsai žinai, visai nedera.

MĖRŪNAS. Rašyk ir avižų. Bet tik laimėtau.

RINGELĖ *(rašydamas).* Kad tu geras vaikas, tai geras. Ir skairus, tai suprantu. Kad duodi avižų, tai jau gal ir miežių nepasigailėsi. Žinai, juk mes jų nei nesėjam. Aš tau duosiu grikių, brol, už miežius ... O kai dėl tavo bylos, tikėk manim, Stasy, kad laimėsi ... Aš tau sakau, kad laimėsi! Kaip kunigo tėvas. sakau. *(Padėjęs plunksną ir atsirėmęs ant stalo).* Žinai ką, Stasy? Aš paprašysiu sūnų, kad jis mišias atlaikytų už tavo reikalą. Gerai, Stasy?

MĖRŪNAS. Gerai, dėde. Dabar dėkui už mišias. Aš tavo gero niekuomet neužmiršiu.

RINGELĖ *(vėl rašo).* Tai už mišias aš gal dar įrašysiu rugių kelis pūdus ... *(Parašęs slenka kortelę į Mėrūną ir duoda jam plunksnakotį).* Dabar paskaityk, ar neprirašiau, ko nereikia, ir pasirašyk.

MĖRŪNAS *(paėmęs plunksnakotį).* Kam skaityti? Ar aš tavim nepasitikiu? Kad parašei — ir gerai. *(Pasirašo).* Še, tau, dėdule, korčiukė. Kad tik mes laimėtumėm, nieko nepasigailėtau.

RINGELĖ *(sulenkęs korčiukę ir dėdamas kišenėn).* Tenerūpi tau nieko. Kad apsiėmiau, tai apsiėmiau. O dabar išgersiva po vieną ir daugiau nebegersiva, kol ateis tas... kaip jį vadina?

MĖRŪNAS. Juknis.

RINGELĖ. Taigi, taigi. Tik kur jis taip užtruko? *(Pila sau ir Mėrūnui alaus, abu ima stiklines ir stuksisi).* Kad mes laimėtum!

MĖRŪNAS. Kad laimėtum, dėde. *(Abu geria, paskui užkanda pyragu su veršiena).*

RINGELĖ. Gardu, brol. Leizarienė moka gardžiai pagaminti. *(Pasikėlęs vaikščioja po kambarį ir valgo, paskui sustoja prie Mėrūno).* Žinai ką, Stasy? Tu jau pasigėręs, gana gerai pasigėręs. Kai ateis viršaitis ir teismo pirmininkas, tu tylėk, nieko nekalbėk. Supranti? *(Mėrūnas linkteria galva).* Tik vis pritark, ką aš kalbėsiu.

MĖRŪNAS. Gerai, dėde.

RINGELĖ. Aš geriau išmanau, kaip su jais visais reikia kalbėti. Girdi?

MĖRŪNAS. Girdžiu, dėde. *(Į duris pabalzginę, įeina Juknis, viršaitis Šlapelis ir Kuodžius, valsčiaus teismo viršininkas).*

* * *

Kalvaičio pirkioje

(Pavasaris. Langas atdaras į sodą. Medžiai žydi. Vienoj lovoj sėdi Kalvaitienė, kitoj guli duktė ir verkia. Kalvaitis sėdi po langu gale skobnių ir rymo).

KALVAITIS. Kas galėjo tai numatyti? Ką tik klausinėjau, visi vienan žodin, lyg susitarę, gyrė, kad ir doras, ir mandagus, ir darbininkas, ir nepalaidūnas, negirtuokliauja. Maniau — gerą vaiką radau, kokio sau ieškojau. *(Moja ranka).* Bet: žmogus šaudo — Dievas kulkas nešioja. Negalėjo gi vėl visi vienan žodin susitarti, kad man meluotų. Čia kas nors kitas yra kaltas.

KALVAITIENĖ. Kas kaltas? Dar jau tu klausi. Ogi toji kalė, Skylienė. Kaip tik su ja susinešė, ėmė ir girtuokliauti ir į ją iš namų nešti, ką tik nustvėręs.

MARYTĖ *(verkdama).* Suėdė ji mano gyvenimą, sutrėkė, kad jai Dievas visa paregėtų! *(Atsisėdus).* Vakar nuėjau daržinėn, žiūrau — vėl už peludės įkišta šiauduosna šilkinė skarelė kaip paklodė! Ten radau ir pilną medaus žalią ąsotėlį, kur stovėjo spintoje. Ir kada jis galėjo pataikinti, kad niekas nei nematė, kai jis ko ne visą medų iš dėžutės iškabino?

KALVAITIENĖ. Jau tai kalei buvo pagaminęs nunešti.

KALVAITIS. *(rymodamas).* Na!

MARYTĖ. Medų nunešiau atgalio spinton ir užrakinau. Raktai dabar pas motulę. O skepetą užrakinau skrynioj ir neduosiu, tegul nors man galvą nuima. Kad ji nesulauktų! .. *(Vėl galvą ant priegalvio nuleidžia).*

KALVAITIS. Gerai padarei. *(Patylėjęs).* Kenčiau aš iki šiol, tylėjau, — maniau, susilaikys, bet toliau nebetylėsiu. Jau kad barsiu, tai barsiu. Vogė javą, — žodžio nepasakiau.

MARYTĖ. Jis gerai, tėvuli, suprato, kodėl tu svirną rakini. Jis man skundėsi, kad tu jį vagimi laikai ir manai, jog jis javą vagia.

KALVAITIS *(atsigręžęs).* O gal nevogė? Nepardavė Šimeliui kelių maišų avižų ir rugių? Nenutempė į Klimus kelių maišų miežių? *(Nusigręžęs vėl į langą rymo).* Gaila, kad tylėjau ir nepabariau.

KALVAITIENĖ. Negerai, kad nepabarei. Gal būtų nieko šito nei nebuvę. Juk tu kaip tėvas jam turi būti.

KALVAITIS. Tėvas! Kad mano tikras vaikas taip elgtųsi, aš žinotau, kaip su juo pasikalbėti. Bet, kaip savo piršto netekęs, svetimo į ranką neprigydysi, taip ir svetimu savo vaiko nepavaduosi.

KALVAITIENĖ *(žiūrėdama į langą).* Kas ten sustojo ties mūsų kiemu?

KALVAITIS *(dirsterėjęs).* Rodos, Naujelis iš Pavartonių.

KALVAITIENĖ. Javo atvažiavo prašytų. Atėjo pavasaris, — nuo jų neapsiginsi, lyg nuo pavargėlių. *(Marė sėdasi ir taiso ant galvos skarelę).*

KALVAITIS. Kam reikalas, tasai jieško, kur geriau gautų. Ačiū Dievui, kad mus prašo, o ne mes kitus. *(Pirkion įeina Julius Naujelis).*

NAUJELIS. Garbė Jėzui Kristui.

VISI. Per amžių amžius.

NAUJELIS *(sveikinas pirmiausia su Kalvaitiene, kuriai nori pabučiuoti ranką).* Ar sveika, dėdiene?

KALVAITIENĖ *(neduodama rankų bučiuoti).* Dar jau reikia. *(Atitraukia rankas. Naujelis paskui sveikinasi su Maryteir Kalvaičiu).* Kas gi dabar tave čion užvijo į mus? Niekados nei akių nerodai.

NAUJELIS *(sveikindamasis su Maryte ir Kalvaičiu).* Kelias tolimas, dėdien, ir nepakeliui. Dabar užsukau, kad reikalas privertė. *(Sėdasi kitam stalo gale).*

KALVAITIENĖ. Kaip Munia gyvuoja? Vaikučiai? Ar visi sveiki?

NAUJELIS. Nors alkani, bet sveiki.

KALVAITIS *(žmonai).* Virtuvą pagamintai, ir užkąsti ką nors iš kelio.

NAUJELIS. Nėra dėl ko, dėdien. Aš tik trumpam užvažiavau, dėl reikalo.

KALVAITIS. Ar trumpam ar ilgam, bet kai metas užkąsti, tai metas. Kas gi gera girdėti jūsų šaly?

(Kalvaitienė, nukopus nuo lovos, eina į krosnį).

NAUJELIS. Kas pas mus gali būti gero? Nieko gero. Duonos nėra, kaip pavasarį visados būna „šiluose".

KALVAITIS. Duonos nėra, bet pinigų daug; mes duonos turim, bet pinigų tuščia.

NAUJELIS. Aš, dėde, nei pinigų, nei duonos turiu. O vėl iš kur „šiluose" bus pinigų? Turi vien tik tie, kieno vaikai Amerikoj.

KALVAITIENĖ *(tupinėdama apie krosnį).* O už grybus maža ten žmonės prisikrauna pinigų, kai ruduo ateina?

NAUJELIS. Tikrai. Bet kas iš to? Ateina alkanas pavasaris, ir kišenes iškrapšto iki paskutinio skatiko.

KALVAITIENĖ *(Marytei).* Maryte, atnešk man kelis kiaušinius ir sviesto iš spintos. Nors pautienės iškepsiu žmogui užkąsti. *(Marė pasikėlus ima iš motinos raktus, nuo lentynos pasiima šaukštą, kurį pavilgė kibire ir išėjo).*

NAUJELIS. Nesitrukdyk, dėdien. Ar jau aš čia svečias kokis, viešnagėn atvažiavęs, ar kas?

KALVAITIENĖ. Žinoma, svečias. Taip retai į mus užvažiuoji. *(Kalvaitienė stato pakrosnėn trikojį ir nusitraukus nuo krosnies sausų skalų, pakuria po kaminu).*

NAUJELIS. Aš, dėde, į tave su reikalu atvažiavau.

KALVAITIS. Žinau jau. Rugių duonai.

NAUJELIS. Ar neturėsi kelių pūdų man parduoti? Miltų neprisiperki žmogus, o grūdais niekur negaunu.

KALVAITIS *(atsigręžęs į jį)*. Daugelio neturiu. Žentas rudenį įkalbėjo parduoti visą javą. Kvailas paklausiau ir pardaviau. Bet tau aš vis dar surasiu. *(Marė atneša sviesto ir kiaušinių, atiduoda motinai ir vėl sėdasi ant lovos. Kalvaitienę kepa stačiokę).*

NAUJELIS. Ačiū, dėde, kad mane gelbėji.

KALVAITIS. Ne svetimas gi tu man. Tik, žinai, už pinigus aš tau neduosiu. Ar sulaukęs rudens man grąžinsi, ar, apsidirbęs savo darbą, padėsi man ūkį apeiti. Tik girdi: kol visų savo darbų nebaigsi, nedrįsk į mane važiuoti man padėti. Girdi?

NAUJELIS. Žinau gerai tave, dėdule. Ne pirmi metai mane gelbėji, lyg iš eketės trauki. *(Pirkion įeina Juknis).*

JUKNIS *(triukšmingai)*. Kur svečias, kur pautienę stačiokę kepa, ten visados ir aš! Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus!

VISI. Per amžių amžius.

JUKNIS *(sveikinasi su visais; Naujeliui)*. Kaip kruti, kaip gyvuoji? *(Sėdasi ant uslano)*.

NAUJELIS. Krutame pamažėl. O tamista, kaip matau, visai nesensti. Sielių leisti dabar jau nevaikščioji?

JUKNIS. Nebevaikščioju. Kastantas vienas nuėjo. Man gydytojas uždraudė. Sako — kojos sutins nuo drėgnos, ir mirsiu. *(Į Kalvaitį)*. Kur tavo žentas?

KALVAITIS. Dievai jį žino, kur jis vaikščioja.

KALVAITIENĖ. Dar nuo ryto pasirengė ir išėjo. Gal bažnyčion. *(Marė vėl gulasi lovon)*.

NAUJELIS. Kas tau, Mare, kad tu, kaip aš matau, vis gulinėji? Gal sergi?

JUKNIS Gūžtą sau rengia. *(Juokiasi)*.

KALVAITIENĖ. Nagi serga visas pavasaris.

JUKNIS *(Kalvaičiui)*. Tu, žmogau, gal nei nežinai, kad žentas rengiasi tave teisman traukti.

KALVAITIS. Mane? Teisman? Sapnuoji tu, žmogau, ar kas tau?

JUKNIS. Nori per teismą tave priversti, kad tu jį atidalintai. Praeitą šventadienį kokią jisai puotą kėlė! Kad būtai matęs! Visądien girdė viršaitį ir teismo pirmininką. Ten buvo Ringelė ir net advokatą Lipšicą pasikvietė... Iki nakties gėrė.

MARYTĖ *(pakėlus galvą)*. O tu ten buvai, girdėjai, kad niekus kalbi?

JUKNIS. Žinoma, kad buvau ir girdėjau. Kitaip nekalbėtau. Stasys patsai mane pakvietė alaus išgerti. Ko ten tik nebuvo gerti ir valgyti. Ir sviesto, ir sūrio, ir žuvų, ir mėsos, ir pyrago... Aluj nors maudykis... Ir vis apie tave tarėsi.

KALVAITIENĖ *(stovi pas krosnį, rankas nuleidus)*. Tai tas Ringelė Judošius vis iš kelio veda ir kursto!

JUKNIS. Ir aš taip manau, ne kas kitas.

NAUJELIS. Jis su Lipšicu viena sėbra. Jau kad jų rankosna pakliuvo, gero nelaukit. Vadžios jūsų žentą už nosies, kol paskutinį skatiką iš kišenės iškrapštys.

MARYTĖ. Nagi aš jam plaukus išdraskysiu, jei tas tiesa.

JUKNIS. Tiesa, žmonele, tikra tiesa. Dar daugel ką aš tau paporintau, tik nenoriu. Kitąkart, kai svetimo žmogaus nebus.

KALVAITIS. Nori mane priversti, kad aš savo geru, savo prakaitu pasidalintau su kitu. Ne, šito nebus. Dargi yra Dievas danguje, ir teisybė pasauly! Netinka jam čia gyventi, teima, kas jo, ir eina sau, iš kur atėjęs.

MARYTĖ *(atsisėdus)*. Na jau, tėvuli, ir tu nukalbėjai. Kurgi dabar jis gali eiti iš savo namų?

KALVAITIS. Vaikel, kiek vilką penėk, jisai vis miškan žiūro, sako žmonės. Tu pati žinai, ar čia jo namai, jo šeima. O kad jau bylotis su manim prasimanė, čia jam nėra ko sėdėti. *(Kalvaitienė rengia stalą, stato šaukštus, šakeles, lėkšteles)*.

KALVAITIENĖ *(Kalvaičiui)*. Nors duonos paraikytai. *(Kalvaitis ima peilį, atkloja duoną ir raiko)*.

NAUJELIS. Dabar žmonės su tikrais vaikais nesugyvena, nenuostabu, kad tu, dėde, su žentu negali subūti. Visgi svetimas, ne savas vaikas.

KALVAITIS *(raikydamas duoną)*. Aš, Juliau, su kiekvienu sugyvenu, nes visuomet ir savo vietą ir savo darbą žinau. Ir jo neskriaudžiu, nevarau. Bet kad tokiu keliu nori eiti, patsai supras, kad jam čia ne vieta.

KALVAITIENĖ *(pastačius pautienę ant stalo)*. Slinkis, sveteli, už stalo! *(Į Juknį)*. Sėsk ir tu, žmoguli, paragauk mūsų vištų pautienės.

(Vyrai sėdasi už stalo ir ima valgyti).

MARYTĖ *(gulėdama)*. Rodos, Stasys pareina.

(Vyrai kurį laiką tylėdami valgo).

KALVAITIS *(atkandęs kelis kąsnelius, pasikelia iš užustalės ir išsitraukęs iš užujuostės krepšį ir pypkėn kemša taboką)*. Valgykit, vyrai, manęs nepaisykit. Man gumbas neleidžia valgyti su sviestu.

KALVAITIENĖ *(į Marytę)*. Kur tu matei Stasį?

MARYTĖ. Nagi per kiemą ėjo.

NAUJELIS. Dėdė vis gumbu sergi kaip kadaise.

KALVAITIS. Dievai žino, ar tai liga, ar gal prigimtis. *(Eina į krosnį ir dega ten žarija pypkę; eidamas atgalio).* Pavalgęs įvestai arklį kieman ir iškinkytai. *(Sėdasi, rūkydamas).* Kur tu nakčia važiuosi? Pernakvosi pas mus. Rytoj tau įpilsiu rugių, ir važiuosi sau.

NAUJELIS *(valgydamas).* Man, dėde, naktimis važinėti ne pirmiena. Kelias namo žinomas.

KALVAITIS. Jau temsta; kur aš tau eisiu patamsėj rugių semti. *(Pirkion įeina Mėrūnas ir, niekam nei žodžio neprataręs, sėdasi ant suolo. Į jį).* Žydas įeina pirkion, ir tas su žmonėmis pasisveikina ir Dievą pagarbina.

MARYTĖ *(pakėlus galvą, meiliai).* Kur tu, Stasiuli, buvai?

MĖRŪNAS *(rūsčiai žvilgterėjo Kalvaičio šalin, bet jam nieko neatsakė; Marytei).* Kur buvau, ten buvau. Tavęs nesiklausiu, kur man vaikščioti.

MARYTĖ. Gal tu, Stasiuli, alkanas?

MĖRŪNAS *(rūsčiai dairosi).* O kad ir alkanas, tu manęs nepripenėsi.

KALVAITIS. Ko pasipūtei kaip ožys prieš kopūstus? Kad alkanas, sėsk ir valgyk.

MĖRŪNAS *(šiurkščiai).* Aš neprijunkau pautienės valgyti.

NAUJELIS. Pautienė ir nepripratusiam gardi. Tik mūsų žmogui retai tenka jos valgyti.

JUKNIS. Žydai už mus suvalgo.

KALVAITIENĖ. Mes kiaušinių mažai parduodam. Pautienę kepam ne vien tik, kai svečias atvažiuoja, bet ir...

MĖRŪNAS *(piktai).* Kai žento nėra.

KALVAITIS. *(aštriai į Mėrūną dirstelėjęs).* Nekalbėk kvailai.

MĖRŪNAS. Kas tiesą kalba — nekvailai kalba.

KALVAITIENĖ. Atrodo, kad mes tave, žentuli, užvalgom. Iki šiol mūsų samdininkas niekuomet tuo nesiskundė. Štai Julius, bernu būdamas, pas mane trejus metus gyveno. Tegul pasako, ar mes jį kada užvalgėm?

KALVAITIS *(nusispjovęs, krato pypkę).* Gana tau, žmona, prie svetimų karkinti. Tekalba sau, ką nori. Paukščiui kelio neužkirsi — kvailiam kalbėti neužginsi.

(Mėrūnas sėdasi gale lovos, ant kurios guli Marytė).

MĖRŪNAS *(sėsdamas ten).* Vistiek, tuo padarysiu jūsų viešpatavimui galą.

KALVAITIS *(iš pasalų žvilgterėjęs į jį).* Tai pamatysim dar. Pasikalbėsim, kai svetimų žmonių nebus.

KALVAITIENĖ. Girdėjom mes, ko tu nori. Klausyk tik Ringelės, jis tave prie gero prives.

MĖRŪNAS *(Marytei. Iš pirmo tyliai, paskui vis balsiau).* Tu paėmei skepetą ir medų, kur buvo padėti už peludės? *(Marytė tyli).* Tu? Girdi?

Gal nori, kad aš tau kumščiu nasrus pravertau! Eik ir atnešk man tuojau jei nenori, kad dantys pabyrėtų.

MARYTĖ. Kad tu savo lakūdrai nuneštai! Nesulauktų tavo galva.

(Kalvaitis žiūri į jį iš pasalų ir kemša vėl pypkę).

MĖRŪNAS. Jei tu man, va, dabar neatneši, vis tiek tu negyvensi! *(Su neapykanta į ją žiūrėdamas per dantis).* Prakeikta pelėda! Aš tau lakūdrą parodysiu. Eik nedrunėjus!.. Kad man tuojau viskas būtų. *(Marytė tyli).* Aš tau vistiek galą padarysiu, teišeina tik svetimi žmonės!.. Kirviu galvą nukirsiu kaip gyvatei. *(Stuksi kumščiu į pagalvio briauną).* Eik, kad man šią minutėlę būtų medus ir skepeta!

MARYTĖ *(gana garsiai).* Nesulauks tavo ir jos galva, kad tu mano gerą paleistuvei nešiotai! Vagie!

MĖRŪNAS *(sugriežęs dantis).* Aš tau parodysiu vagį! *(Stveria ją už plaukų ir traukia iš lovos).*

KALVAITIENĖ *(pribėgus).* Stasy! Stasy! Ar tu pasiutai!

MĖRŪNAS *(užsimoja ant jos, paskui stumia šalin).* Šalin, gyvatės! Aš čia jums visiems galvas suskaldysiu! *(Marę traukia iš lovos už plaukų).* Tu man eisi ir dantyse atneši!.. Tau nūnai bus galas.

KALVAITIS *(metęs pypkę ant stalo, pasikėlęs eina į jį ir ima už peties).* Leisk, sakau! Kad pasigėrei, eik gultų!

MĖRŪNAS *(atbula ranka sudaužė jį krūtinėn, jog Kalvaitis net pašlijo).* Šalin, seni! *(Kalvaitis, atsikvošėjęs, viena ranka suėmė jį už pakarpos, antra drožė ausin, kad Mėrūnas net nušlijo, paleidęs Marės plaukus. Atsikvošėjęs stvėrė Kalvaitį už krūtų).* Dabar gi aš tau parodysiu, kaip kautis. Kai darban eiti, tu negali, o kautis tai moki! *(Drožia jam žandan).*

MARYTĖ *(nušokus nuo lovos, puolasi skirti).* Stasiuli! Širdele! Mielas!.. Kas gi dabar tau pasidarė? *(Stvarsto jį už rankų; Mėrūnas ją spyrė koja).*

KALVAITIENĖ. Ginkit, vyručiai! Užmuš seną žmogų nedraugas! *(Stveriasi už skujinės).*

NAUJELIS *(iššokęs iš užustalės, viena ranka stveria Mėrūną už krūtų, antrąja atstumia Kalvaitį, paskui trenkia Mėrūną į sieną, prispaudžia ir laiko).* Su manim kaukis, jei nori. Kaip karną surangysiu. *(Mėrūnas nori jį atstumti. Naujelis prispiria jį koja ir kairiąja ranka, o tiesion spjauna ir rengiasi drožti jam ausin).*

MARYTĖ *(stverdama jį už rankos).* Juliau! Juliau! nemušk jo.

KALVAITIS *(taisydamas marškinius).* Juliau, leisk jį! aš patsai kaltas. *(Sėdasi).*

NAUJELIS *(atleisdamas Mėrūną).* Prašyk Dievą, kad dėdė užtarė!

Būtau aš tave pamokęs, kaip su senais ir su moterimis kautis. *(Eina į savo vietą ir sėdasi).*

JUKNIS. Ir stiprus gi tu, kad tave dievai! Metė tokį vyrą kaip pirštinę.

NAUJELIS. Tokius paršus aš dar kelis surangysiu.

MĖRŪNAS *(kurį laiką sėdi, paskui atsikvošėjęs pasikelia).* Jukni, būsi man liudytoju, kad uošviai, sėbrų susiprašę, norėjo mane užmušti.

KALVAITIENĖ. Dievo tu nebijai! Tai už mūsų gerą! .. Kad laikėm, kaip tikrą sūnų ... *(Į vyrą).* Tai tau, vyruli, žentas iš garsios giminės ... Užmušti norėjo ir dar žmonių juokus daryti rengias! .. Dievuliau!

KALVAITIS. Tylėk, Rožiuk! Aš patsai visu kuo kaltas. Kitą kartą mudu su juo pasikalbėsiva.

KALVAITIENĖ. Ką tu su juo, nedraugu, kalbėsi. Nagi būtų užmušęs kad geras žmogus būtų neapgynęs. Teeina sau, iš kur atėjo. *(Marytei, kuri, pagalvin pripuolus, verkia).* Tylėk, dukrele, neverk!

MĖRŪNAS. A-a, varot mane! Girdi, Jukni! Būsi man liudytoju.

KALVAITIS. Varyti nevarau, bet jei ir toliau manai taip elgtis, kaip nūnai pasielgei, tikrai tau pas mane ne vieta. Imk savo, ką atsivarei, atsinešei, atsiskaitysim, kas dar tau priklauso, ir gali sau eiti, kad nori.

MĖRŪNAS. Ir eisiu. *(Eina į duris. Tarpdury).* Čia mano kojos daugiau nebebus. *(Trenkia durimis).*

MARYTĖ *(puolusi bėgti paskui).* Stasiuli! Stasiuli!

KALVAITIENĖ *(ją sulaikydama).* Dukrele, kur dabar tu bėgsi! Dar jis tave užmuš! ..

* * *

Valsčiaus raštinėje

(Didelis kambarys. Priešai duris ilgas stalas, žalia gelumbe užklotas. Už stalo keturios kėdės, viena stovi gale; prie sienos, po tiesei, mažas staliukas, už kurio sėdi Skopcovas. Į tiesę nuo įeinamųjų durų suolas. Sienoj, po tiesei nuo įeinamųjų, durys į „ziemskio" kambarį).

ŠLAPELIS *(įėjęs, sėdasi gale stalo, atsilošęs ir kojas ištieseęs, žiovauna ir rūgauna).* Och-ho-ho! . .

SKOPCOVAS *(sėdi už mažo stalelio ir rašo).* Ponas viršaitis dar neprasimiegojo nuo vakar dienos.

ŠLAPELIS. Neįsk man akysna, Skopcau: aš nūnai piktas.

SKOPCOVAS. Ar vakar pačiam reikėjo už išgertą pamokėti, kad piktas?

ŠLAPELIS. Tu mane kvailą matai, ar ką. Ne tam aš viršaitis, kad už išgertą ir suvalgytą savo pinigais mokėtau.

SKOPCOVAS. Tai ko pykti? Juk gėrėte visą vakarą gerai.

ŠLAPELIS. Galvą skauda, štai kodėl piktas esu.

SKOPCOVAS. Didelė nelaimė! — Reikia pagirioms stiklelis, kitas išgerti, ir galvą nustos sopėję.

ŠLAPELIS. Kad niekas raštinėn neateina. Nejaugi aš už savo pinigus siųsiu pirkti?

SKOPCOVAS. Jei ponas viršaitis neturi pinigų, tai aš paskolinsiu.

ŠLAPELIS. Neturiu pinigų? Kvailas tu, Skopcukas! Kokis aš būtau viršaitis, kad pinigų neturėtau. Aš jų turiu daugiau, negu tu blusų.

SKOPCOVAS. Tai duok, aš subėgiosiu, parnešiu pusbutelaitį — ir galvą nustos skaudėję.

ŠLAPELIS. Ne, brol, tai ne mano „praviluose" (taisyklėse. *Red.).* Kam gi aš viršaitis būtau, kad už savo gertau. *(Įeina Mėrūnas).*

MĖRŪNAS *(sustojęs vidury kambario, nusiėmęs kepurę ir žemai linkterėjęs galva).* Garbė Jėzui Kristui.

ŠLAPELIS *(sukimšęs rankas kišenėsna ir atsistojęs).* Na, na, brolau. Čia tau ne ūkininko pirkia. Ar nežinai, kas reikia sakyti, įėjus valsčiaus raštinėn? A? Niekas tavęs nemokė. Matyti, kad kariuomenėj nesi tarnavęs.

MĖRŪNAS. Netarnavau, ponas viršaiti. Dievas gelbėjo.

ŠLAPELIS. Reikia paklausti, ar galima įeiti, o ne lįsti kaip tvartan. Įėjus reikia pasakyti: „Sveikas, ponas viršaiti!"

MĖRŪNAS *(gniaužtamas rankoje kepurę).* Aš, ponas viršaiti, su reikalu.

ŠLAPELIS *(sėdasi; perkraipydamas)*. Su reikalu, su reikalu... Žinau, kad su reikalu. Čia be reikalo niekas nevaikščioja. Bet visgi nepasiklausus nereikia lįsti. Gal ponas viršaitis darbo turi, gal jo nuo darbo atitraukti negalima.

SKOPCOVAS *(rašydamas)*. Gal ponas viršaitis piktas, kad jam nuo vakarykščios dienos galvą skauda...

ŠLAPELIS. Kvailas tu, Skopcau. Tylėk, kad tavęs niekas neklausia; aš pats turiu liežuvį burnoj pasakyti, ko noriu. *(Mėrūnui)*. Galgi ponas viršaitis serga nūnai, o tu nepasiklausęs lendi kaip kiaulė migin.

MĖRŪNAS. Ponas viršaitis gi patsai man liepei ateiti. Atsimeni, ponas viršaitis? Pereitą šventadienį gėrėm drauge su mano dėde Ringele pas Leizarienę. Pats davei patarimą, kaip su uošviu pasielgti... *(Prieina arčiau)*.

ŠLAPELIS. Maža kur aš ir su kuo gėriau. Prašo žmonės — geriu, klausia patarimo — kalbu. Viso jaučio odoje nesurašysi, ne tik atsiminsi. Tai tu Ringelės brolėnas?

MĖRŪNAS *(priėjęs dar arčiau)*. Nagi taip, Stasys Mėrūnas.

ŠLAPELIS. Kurį gi tu reikalą į mane turi?

MĖRŪNAS. Tamista, ponas viršaiti, žinai. Su uošviu noriu bylinėtis. kad mane atidalintų.

ŠLAPELIS. Maža ko tu nori. Tai mes, brolau, dar pažiūrėsim. Ateisi vėliau. Dabar aš neturiu kada.

SKOPCOVAS. Kam daug kalbėti. Ponui viršaičiui galvą skauda. Jis nuo vakar dienos dar neišsipagiriojo. Duok, Mėrūnai, pinigų buteliukui parnešti, ir visa bus gerai.

ŠLAPELIS. Kvailas tu, Skopcau. Ar valsčiaus raštinė karčiama? Jei žmogus nori mane pavaišinti, galime į Motkę nueiti, kur aš gyvenu. Čia gi netoli, tik per kelią.

MĖRŪNAS. Su mielu noru, ponas viršaiti.

SKOPCOVAS *(padėjęs plunksnakotį)*. Ko tamistom vaikščioti? Kuo negerai išgerti ir užkąsti zemskio kambary? Duok, Mėrūnai, man pinigų, aš greit subėgiosiu ir visa ko parnešiu.

ŠLAPELIS. Kas tiesa, tai tiesa. Galgi ir čia būtų nieko.

SKOPCOVAS *(pasikėlęs)*. Nueisit į Motkę, žmonės pamatę sakys: „Šlapelis dar akių nepraplėšė, o jau vėl karčiamoj geria". O čia niekas nematys.

ŠLAPELIS. Galgi čia būtų geriau. Tik raštininkas ar nepyks?

SKOPCOVAS. Ko jam pykti? Juk ir jam galvą skauda po vakarykščiam. Vėl, ar tamista nėsi viršaitis, kad raštininko paisytai? Juk tamista pasirašai augščiau už jį.

ŠLAPELIS *(nudžiugusiu balsu)*. Tiesa! Aš čia šeimininkas! *(Pasikėlęs, Mėrūnui)*. Duok Skopcui pinigų.

MĖRŪNAS *(išsitraukęs krepšį, ieško jame pinigų. Išėmęs trirublinę)*. Ar bus gana?

SKOPCOVAS *(sumojęs abiem rankom)*. Ei, bus gana! *(Paėmęs pinigus, deda liemenės kišenėn)*. Vėl, jei truks, savo pridėsiu. Paskui atiduosi.

ŠLAPELIS. Tik greitai eik, Skopcau. Veikiau. Gausi ir tu paragauti.

SKOPCOVAS *(imdamas nuo lango kepurę)*. Kam gi aš būtau rūpinęsis? Juk ir man po vakarykščiam galvą skauda. *(Eina į duris)*.

ŠLAPELIS. Pasivaišinsim, pasivaišinsim. *(Skopcovas išeina)*. Atsisėsk, Mėrūnai, dabar. *(Patsai sėdasi už stalo ir rodo kėdę stalo gale, kur pirma patsai sėdėjo)*. Va, čia sėskis. *(Mėrūnas nedrąsiai sėdasi)*. Dabar papasakok, kokis gi tavo reikalas?

MĖRŪNAS. Su uošviu negaliu sugyventi. Juk tamista, ponas viršaiti, atsimeni, ką aš kalbėjau pas Leizarienę?

ŠLAPELIS. A, atsimenu, atsimenu. Tai tu nori, kad uošvis tave atidalintų. Na, o jisai nenori?

MĖRŪNAS. Kur jis tau norės! Ar jam ne maloniau, ponai viršaiti, nieko nedirbti ir viešpatauti?

ŠLAPELIS. Kas to nežino. Aš, brolau, patsai nieko nedarau ir viešpatauju čia *(pasididžiuodamas)* kaip kokis karalius. Taigi gerai suprantu.

MĖRŪNAS. Kaip man tada tamista su mano dėde patarėt, aš taip ir padariau: jis mane primušė ir išvarė.

ŠLAPELIS *(linguodamas galvą)*. Ai-ai-ai, sakyk tu, brolau, kokis senis. Nieko, mes jį patupdysim šaltojon.

MĖRŪNAS *(moja ranka)*. Ima jį bala. Bet tik mane atidalintų.

ŠLAPELIS. Kaip mane gyvą matai, patupdysim. Nesikauk. Mušti žmones ir viršaičiui uždrausta. Ar yra kas matęs, kai jis tave mušė?

MĖRŪNAS. Yra, ponas viršaiti. Juknis ten buvo; tas pat, kur pas Leizarienę su manim gėrė. Jis gi dar kviesti jūsų vaikščiojo.

ŠLAPELIS. Žinau, žinau, pažįstu. Tai jisai ten buvo?

MĖRŪNAS. Buvo ir visa matė.

ŠLAPELIS. Na, taigi mes tavo uošvį, brolau, dabar suriesim. Bus tiesus kaip alkūnė. Tesugrįš Skopcus; jis taip surašys, jog visa bus aišku kaip ant delno. *(Mirktelėjęs)*. Tik, žinoma, ir jo plunksną reikia truputį patepti.

MĖRŪNAS. Nepasigailėsiu. Jau tiek skatiko išleidau, jog gailėtis dar kelių rublių netenka. Tik aš prašytau poną viršaitį, kad paskirtute teismo dieną ko greičiausiai. Ir taipo aš jau nūnai trečia diena trankausi po žmones lyg šuva, nuo kiemo pravytas.

ŠLAPELIS. Paskirsim, paskirsim. Jau aš pakalbėsiu su Kuodžiu. *(Atsigręžęs į Mėrūną, ranka po stalą vedžiodamas).* Tik žinai, brolau, netepti ratai toli nevažiuoja, nešertas arklys greitai nebėga. Reikia ir teismo pirmininkas patepti.

MĖRŪNAS. Argi dėdė Ringelė nieko nedavė?

ŠLAPELIS *(juokdamasis).* O ho-ho-ho! Dėdė Ringelė ir mirusį apiplėš, bet kad jis kam nors skatiką duotų, dar nesu girdėjęs.

MĖRŪNAS. Tai jis nedavė?

ŠLAPELIS. Nedavė brolau. O iš tavęs, manau, gavo tam tikslui?

MĖRŪNAS *(krapštydamas pakaušį).* Tai gavo... Ir dar nemažus pinigus.

ŠLAPELIS. Pražuvo, brolau, tavo pinigai. Aš Ringelę gerai žinau, nors jis man ne dėdė.

MĖRŪNAS *(glostydamas plaukus).* Tai dar pamatysim. Ar daug reikia teismo pirmininkui duoti?

ŠLAPELIS. Kol kas duosi raudonukę — ir bus gana. Man bus mėlyna ir jam mėlyna. Užteks mums, brolau. *(Mėrūnas išsitraukia krepšį ir skaito pinigus. Šlapelis sėdi atsilošęs, barbina pirštus į stalą. Mėrūnas atskaitęs deda ant stalo pinigus. Viršaitis juos sugriebė ir neskaitęs įkišo kišenėn).*

KIŠKUTIS *(įėjęs dairosi į visas šalis. Sargas Motiejus, padėjęs jam ranką ant peties, rodo viršaitį; Kiškutis prieina prie jo ir siekia bučiuoti ranką. Sargas išeina).* Aš, ponuli, atėjau savo kaimynu pasiskųsti: avižas man išganė. Kasdien, ponuli, vis leidžia ir leidžia savo žąsis mano avižosna. Susimilk, ponuli, liepk tu jam, kad jis neleistų savo žąsų mano avižosna. Išlesė, išlukšteno visai iki paskutinės varpukės.

ŠLAPELIS. Tra ta-ta-ta... Malūnas. Ar tau kiškis uodegon įkando! Nuvažiavo kaip šlėktos vežimas be atsėjų... Iš kur aš žinau, kas tu tokis, kas tavo kaimynas?

KIŠKUTIS. Aš, ponuli, Kiškutis, Juozas Kiškutis iš Šeškūnų sodžiaus, ir aš galiu, ponuli, prisiekti, kad ne aš jo, bet jis mano avižas išganė.

ŠLAPELIS. Nežinai, kas padaryti? Paimk žąsis tvartan, pakviesk seniūną, sustatyk aktą...

KIŠKUTIS. Kad, ponuli, žąsys tai paties seniūno.

ŠLAPELIS. Tai ko tu man lendi akysna? Ar aš teisėjas, ar kas? Matai, brolau, aš turiu darbo.

KIŠKUTIS. Tai aš, ponuli, palauksiu. *(Eina ir sėdasi pas duris. Įeina raštininkas, sėdasi už stalo ir, paėmęs knygas, varto, lyg žiūro josna; Kiškutis stojasi ir, nedrįsdamas prieiti, manko kepurę. Mėrūnas irgi stojasi, bet viršaitis už skverno traukia jį, kad vėl sėstųsi).*

ŠLAPELIS. Kaip gyvuoja ponas raštininkas?

SOKOLCOVAS *(piktai)*. Matai, kad gyvuoju.

ŠLAPELIS. Galvos neskauda po vakarykščios dienos

SOKOLCOVAS. Skauda, kad ją velniai. *(Vartydamas knygas)*. Kur šitas kalės sūnus Skopcovas vėl dingo? Pavarysiu kaip šunį.

ŠLAPELIS. Aš jį pasiunčiau *(šypsodamas)* parnešti vaisto nuo galvos skaudulio.

SOKOLCOVAS *(pasivaręs)*. Tu neturi tiesos jo siųsti. Jis mano pagelbininkas, ne tavo, ir žmonės štai laukia.

ŠLAPELIS. Kad laukia, tai dar palauks. O kad aš tiesos neturiu jo siuntinėti, tai dar, brolau, aš nežinau. Juk aš čia viršaitis, ir jam algą moka valsčius, o ne tu.

SOKOLCOVAS *(murmėdamas po nosim)*. Svolačius... *(Į Kiškutį)*. Tau ko reikia?

KIŠKUTIS *(priėjęs, mankydamas kepurę)*. Aš, ponuli, atėjau... *(Susilaiko ir nutilsta)*.

SOKOLCOVAS *(piktai)*. Aš matau, kad atėjai. Ko tau reikia čia?

KIŠKUTIS. Matai, ponuli, mano daržas greta seniūno Pilvaičio kiemo.

SOKOLCOVAS. Ima velnias tavo daržą drauge su seniūnu Pilvaičiu. Tu sakyk, ko tau reikia, o ne apie daržus man kalbėk?

KIŠKUTIS. Aš gi porinu, ponuli. Aš, ponuli, šiemet pasėjau darže avižas.

SOKOLCOVAS *(pikčiai)*. Eik laukan, kvaily!

KIŠKUTIS *(puolasi bučiuoti rankas)*. Ponuli, ponuli... Kaip aš eisiu namo, kad jis mane primuš!.. Susimildamas, ponuli...

SOKOLCOVAS *(kirkindamas neduoda rankos bučiuoti)*. Susimildamas, susimildamas... Tai sakyk, kas tave nori primušti, o ne plepėk man apie avižas?

KIŠKUTIS. Nagi ponas seniūnas Pilvaitis. Aš nuo jo vos pasislėpiau.

SOKOLCOVAS. Jis tokis ponas, kaip ir tu. Tokiems ponams aš daužau snukius, kada noriu.

KIŠKUTIS. Taigi ir aš jam sakau, ponuli: palauk, pasiskųsiu aš valsčiuje! Ponas viršaitis ir raštininkas pasodins tave kalėjiman, žinosi, kaip moterys daužyti. „Pabučiuok", sako, „tu viršaitį ir raštininką, kur klynas, o jie tave abudu".

SOKOLCOVAS *(šokęs)*. Ak tu, kalės sūnau! Kalėjiman patupdysiu, jei tu čia dar losi. Įdomu man, kaip jūs ten kits kitą pravardžiuojat. *(Vėl sėdasi)*.

KIŠKUTIS. Kad ne aš! Die, ne aš, tik seniūnas Pilvaitis. Galiu, kryžium pirštus sudėjęs, prisiekti, kad ne aš! *(Visi juokiasi)*.

SOKOLCOVAS. Aš jum abiem parodysiu! Ką jis tau padarė?

KIŠKUTIS. Nagi jo žąsys, ponuli, kasdien ir kasdien mano avižose. Išlukšteno gražiai visus grūdus.

SOKOLCOVAS *(paėmęs popieriaus gabalą)*. Tvartan suimk jas.

KIŠKUTIS. Kad aš suėmiau, ponuli. Bet jisai, tvarto duris išvertęs ir sumušęs mano sūnų, žąsis išsileido.

SOKOLCOVAS *(rašydamas)*. Na na, gerai. Mes jam parodysim! Užmokės už avižas, ir dar kalėjiman įtupdysim. Kuo tu vardu ir pavarde?

KIŠKUTIS. Juozas Kiškutis iš Šeškūnų sodžiaus. Vakar vakarą, ponuli, aš išėjau kieman, o jo žąsys vėl avižose. Patsai gi Pilvaitis stovi kieme, žiūro, kaip žąsys avižas lukštena, ir kvatojasi. Aš įpykau, ponuli, ir kad paleidau pagaliu. Ėmiau dvi ir pamušiau. Visai užmušiau.

SOKOLCOVAS *(rašydamas)*. Negerai, kad užmušei.

KIŠKUTIS. Kur jau gerai. Kad šoks jisai į mane su straigu, vos pasislėpiau. Graso vis, ponuli, kad primušiąs mane.

SOKOLCOVAS *(rašydamas)*. Už žąsis reiks užmokėti. Kuo jis pavarde?

KIŠKUTIS. Užmokėti? Aš gi nenorėjau jų užmušti, tik pabaidyti.

SOKOLCOVAS. Vistiek, reikia užmokėti. Kuo jis vardu ir pavarde?

KIŠKUTIS. Kas? Pilvaitis? Martynas. *(Sokolcovas rašo)*. Nagi tegul man už avižas užmoka, tai aš jam užmokėsiu už žąsis.

SOKOLCOVAS. Jis tau už avižas užmokės, ir dar jį kalėjiman pasodinsim, kad tvarto duris išlaužė ir tavo sūnų primušė. O už žąsis tu turi užmokėti, ir tuojau — man.

KIŠKUTIS. Dievuliau tu mano!.. Ar brangiai gi man, ponuli, reikia už tas nelaimingas žąsis mokėti?

SOKOLCOVAS *(atsilošęs atsisėda, išsiima portsigarą)*. Kelias užmušei? Dvi? *(Atsidaręs portsigarą ima papirosą)*. Duok du rubliu, ir eik sveikas namo.

KIŠKUTIS. Kad aš, ponuli, dviejų rublių neturiu.

SOKOLCOVAS *(degdamas papirosą)*. Ei, tu, žmogus! Dviejų rublių neturi. *(Numetęs degtuką)*. O kiek gi turi?

KIŠKUTIS. Tai, ponuli, gal kokius du auksinu turiu.

SOKOLCOVAS *(sumojęs ranka)*. Eik laukan, kvaily!

KIŠKUTIS. Kaipgi laukan, ponuli? Juk mane Pilvaitis primuš, kai aš namo grįšiu. *(Vėl nori jam bučiuoti rankas, bet tasai neprisileidžia)*. Susimildamas, ponuli.

SOKOLCOVAS *(atstumdamas)*. Eik, eik! Nelįsk man akysna. Ko tu vertas, kad dviejų rublių neturi? *(Šaukia)*. Motiejau, Motiejau! *(Įeina sargas)*. Išvesk jį. *(Rodo į Kiškutį)*. Tegul laukia už durų, kol grįš Skopcovas. *(Užsitraukęs papirosą)*. Tik laiką veltui sugaišau.

MOTIEJUS *(ima Kiškutį už peties)*. Na, eiva, žmogau.

KIŠKUTIS *eidamas).* Dievul tu manas! Kaipgi aš dabar namo grįšiu ... *(Išeina. Raštininkas kažką atsidėjęs skubiai rašo).*

SOKOLCOVAS *(pabaigęs rašyti, duoda Šlapeliui).* Na, pasirašyk.

ŠLAPELIS. Pasirašyk! Kaip aš pasirašysiu, kad nežinau, kas čia parašyta.

SOKOLCOVAS. Kad duodu, turi pasirašyti, jei skaityti nemoki.

ŠLAPELIS. Taigi kad nemoku. Gal tu čia parašei, kad aš tau esu skolingas? *(Užsideda akinius ir ima plunksną).*

SOKOLCOVAS. Čia įsakymas pasodinti dviem parom seniūną Pilvaitį už tai, kad būdamas girtas netinkamai elgėsi.

ŠLAPELIS *(deda plunksną).* Ne, brolau, šito nebus.

SOKOLCOVAS. Kaip nebus?

ŠLAPELIS. Taip ir nebus. Pilvaitis mano svainio kūmas, ir pereitą šventadienį aš jo alų gėriau. O tu nori, kad aš jį kalėjiman pasodintau.

SOKOLCOVAS *(piktai, stveria popiergalį, grumuliuoja jį ir meta pastalėn).* Na, velnias jį teimk drauge su tavim. Gavęs progos, aš patsai jam snukį sugurinsiu. *(Į Mėrūną).* O tu ko čia atsisėdai? Gal čia tavo vieta?

ŠLAPELIS. Tai mano pažįstamas. Su reikalu į mane atėjo.

SOKOLCOVAS. Čia raštinė, ne karčiama, kad visus savo pažįstamus čion vedžiotai.

ŠLAPELIS. Aš čia šeimininkauju, brolau. Ką noriu, tą kviečiu.

SOKOLCOVAS *(šokęs iš vietos).* Velnias žino kas! Čia tarnauti nebegalima! *(Metęs papirosą. vėl sėdasi).* Aš žemės viršininkui pasiskųsiu.

ŠLAPELIS. Neverta, brolau. Kai imsim kits kitą įdavinėti, abiem bus karšta. Geriau santaikoje gyvenkiva.

SOKOLCOVAS. Kokio gi velnio jam čia reikia? Aš nemėgstu, kai raštinėje be reikalo žmonės trankosi.

MĖRŪNAS *(atsikėlęs).* Skundo, ponas raštininkas, atėjau paduoti. Uošvį teisman traukiu.

ŠLAPELIS. Skopcaus laukėm, kad pargrįžęs surašytų.

SOKOLCOVAS. Taip būtai sakęs. Manai, kad aš rašyti nemoku ir į knygas įtraukti nesugebėsiu. *(Į Mėrūną).* Na, eik čia arčiau, paklausysim, kas tave nuskriaudė.

MĖRŪNAS *(prieina arčiau).* Uošvį noriu skųsti: prisiėmė žentuosna, o dabar varo iš namų ir atidalinti nenori.

SOKOLCOVAS *(imdamas popieriaus gabalėlį ir plunksnakotį).* Uošvis piktas, uošvis negeras. Atėjo žentas į uošvio gerą, nori gardžiai valgyti, saldžiai gerti ir nieko nedirbti. Bet uošvis darban varo — tai negeras ... Žinom mes tokius žentus, ne vieną jų matėm.

MĖRŪNAS. Ponas raštininkas taip kalbi, kad esi užpykęs. Aš netinginiauju, kaip ir mano tėvas netinginiavo.

ŠLAPELIS. Aš seniai pažįstu vieną ir kitą. Mėrūnas, brolau, darbštus vyras.

SOKOLCOVAS. Matau, matau: nuo darbų įgijo sprandą, jog ir penimis jo nepasisarmatytų. Nekalbėk tu man, Šlapeli. Išbjuro dabar jauni žmonės, žilo plauko niekas nebegerbia. Pamokyti reiktų toki ponai, kaip su senais privalu elgtis. Gaila tik, kad rykščių nėra. Panaikintos! Nieko nepadarysi. Kuo gi tu skundies?

MĖRŪNAS. Iš namų uošvis varo. Primušė ir išvarė. Teatidalina, jeigu nenori, kad aš jo namuose gyventau.

SOKOLCOVAS *(vartydamas rankoje plunksnakotį ir kraipydamas galvą)*. Hm... primušė sakai? O kiek tasai kvailas uošvis, kuris tokį sau žentą pasirinko, turi metų?

MĖRŪNAS. Kas jį žino. Gal į šešias dešimtis turi.

SOKOLCOVAS *(kraipydamas galvą)*. Ir tokis senas tave primušė? Tokį jaučią?.. Sakyk tu man!.. *(Mirkterėjęs jam akimi ir krusterėjęs galva)*. Žinom, gerai žinom mes tokius dalykus.

ŠLAPELIS. Aš Kalvaitį gerai pažįstu. Tai seno būdo žmogus, ne nū laikų. Rankos geležinės, nors kelmus jomis varteliok.

MĖRŪNAS. Aš turiu, ponas viršaiti, liudytojus, kurie įrodys, kad aš tiesą sakau.

SOKOLCOVAS *(lyg stebėdamasis)*. Ir liudytojų dar turi? Kiek tu jiems turi krūkelių pirkti, kad jie kalbėtų, kaip tu nori? *(Mėrūnas tyli)*. Nieko, mes juos mokėsim paklausinėti, kaip reikia. Vienu akimirksniu sužinosim, kokioj jie sėdėjo karčiamoj, kada tu namie uošvį mušei. *(Juokdamasis)*. O tada mes ir liudytojus ir kaltintoją vienon gūžton sutupdysim.

MĖRŪNAS *(užsispyręs)*. Tai dar pamatysim. *(Viršaitis jam mirkčioja akimi, kad neprieštarautų)*.

SOKOLCOVAS. Pamatysim, pamatysim... O dėl ko jūs susipešėt? Rugius ar avižas vagiant tave uošvis pagavo? Ar gal žydui kiaulieną pardavei? Cha-cha-cha! *(Juokiasi)*.

MĖRŪNAS. Aš neatėjau, kad iš manęs tyčiotųsi, bet skundo paduoti. Jei jūs įrašyti nenorit, aš rasiu augščiau kelią.

SOKOLCOVAS. Gerai, gerai, įrašysim. Kuo tu vardu?

MĖRŪNAS. Stasys.

SOKOLCOVAS. Gerai, užrašysim... *(Rašo)*. Stasy-ys... Tėvo vardas?

MĖRŪNAS. Juozas.

SOKOLCOVAS. Gerai, užrašysim... *(Rašo)*. Juozo sūnus... Pavardė?

MĖRŪNAS. Mėrūnas.

SOKOLCOVAS. Gerai, užrašysim... *(Rašo).* Mė-rū-nas. Iš kurio sodžiaus?

MĖRŪNAS. Iš Traškūnų.

SOKOLCOVAS. Gerai, užrašysim... kad *(rašo)* iš Traškūnų sodžiaus. O kuo vardu uošvis?

MĖRŪNAS. Jonas.

SOKOLCOVAS. Užrašysim... *(Rašo).* Jo-o-nas. Jo tėvo vardas?

MĖRŪNAS. Nežinau.

SOKOLCOVAS. Gerai, užrašysim... *(Rašo).* Tėvo vardas nežinomas. Pavardė?

MĖRŪNAS. Kalvaitis.

SOKOLCOVAS. Užrašysim... *(Rašo).* Kalvaitis... O dabar surašysim ir aktą... Stasys, Juozo sūnus, Mėrūnas, iš Traškūnų sodžiaus, yra traukiamas teisman, kad girtas būdamas, primušė savo uošvį Joną Kalvaitį, šešių dešimtų penkerių metų amžiaus.

MĖRŪNAS. Aš jo nemušiau, ką čia ponas raštininkas prasimanei! Aš nenoriu, kad taip būtų užrašyta!

SOKOLCOVAS. Tu nenori? Ar aš tave klausiu, ko tu nori? a? Kas geriau numano, kaip reikia parašyti, tu ar aš? a?

MĖRŪNAS. Aš turiu liudytojų, kad jis mane mušė ir iš namų varė... Aš jo skųsti atėjau, o ponas raštininkas ką čia rašai?..

SOKOLCOVAS. Teismas nuspręs, kas ką mušė: tu uošvį ar uošvis tave.

MĖRŪNAS. Tu, ponas raštininke, neturi tiesos taip užrašyti! Kad aš jo nemušiau, ir jis nesiskundžia, bet aš, kam tu rašai, ko nebuvo ir nėra.

SOKOLCOVAS *(supykęs).* Aš tau žmoniškai sakau, kad teismas visa išaiškins. *(Piktai trenkęs plunksnakotį).* Velnias žino... *(Atsistoja ir, priėjęs į langą, žiūri kieman).*

ŠLAPELIS *(priėjęs į Mėrūną).* Reikia, brolau, duoti, nes kitaip blogai pasibaigs.

MĖRŪNAS *(piktai).* Neduosiu, kad jis taip.

ŠLAPELIS. Kvailas žmogau, visą savo darbą nieku paversi.

MĖRŪNAS. Neduosiu, ir gana.

ŠLAPELIS. Kaip tai neduosi, kad reikia.

MĖRŪNAS. Sakau, — neduosiu! Ir neduosiu!.. Darykit, kaip sau norit. Kad jis mane taip nuskriaudė, tai aš jam nieko neduosiu, nei skatiko... Tegul pralaimėsiu, betgi neduosiu.

ŠLAPELIS. Kvailas tu žmogus, ką gi su tavim padarysi. *(Priėjęs į raštininką, kalbasi su juo).*

SKOPCOVAS *(įeina su ryšuliukais abiejose rankose; po pažastimi baltos duonos kepalėliai; iš kišenės kėpso degtinės buteliukai).* Parnešiau!.. *(Linksmai).* Pripirkau tiek, jog nors puotą kelk. *(Viršaitis jam linkteria galva, rodydamas, kad eitų kitan kambarin).*

ŠLAPELIS. Tu ten, Skopcau, pagamink. Mes tuo. *(Toliau kuštasi su raštininku; pasikuštėjęs eina į kitą kambarį; raštininkas sėdasi vėl už stalo ir ima plunksnakotį).*

SOKOLCOVAS *(Mėrūnui, kuris užsigręžęs jau eina į duris).* Ei tu, ožy! kaip tave, Mėrūnas!

MĖRŪNAS *(grįžta).* Na. *(Prieina vėl į stalą).*

SOKOLCOVAS. Tai tu sakai, kad jis tave primušė ir išvarė?

MĖRŪNAS. Na taip.

SOKOLCOVAS. Ir liudytojus turi? Kas jie toki?

MĖRŪNAS. Bernotas Juknis, iš mūsų sodžiaus.

SOKOLCOVAS. Ko gi tu anksčiau nesakei? Tik popieriaus tiek sugadinau ir laiko nudilau. Gerai, kad dar knygosna neįrašiau. *(Ima kitą gabalą popieriaus).*

ŠLAPELIS *(išėjęs linksmai).* Na, ponas raštininkas, paskui užbaigsi, o dabar eik šę, vaisto paragausim. *(Raštinėn įeina visas būrys moterų ir vyrų).*

MOTERIŠKĖ *(greitai ir narsiai eina į stalą).* Aš, ponuliai, atėjau...

ŠLAPELIS. Kut-kut-kudek! Lendi kudekindama kaip višta. Nematei, kad ponas raštininkas užimtas?

SOKOLCOVAS *(pasikėlęs).* Paskui, paskui, palaukit. *(Šaukia).* Motiejau, Motiejau. *(Įeina sargas).* Išgink visus, telaukia už durų.

MOTIEJUS *(į žmones).* Na, žmonelės, eikit! Matot, ponas pyksta. *(Žmonės eina per duris atgal. Mėrūnas irgi nusigręžia išeiti).*

ŠLAPELIS *(Mėrūnui).* Na, brolau, tu tai palauk. Kad už tavo pinigus išsipagiriosim, tai jau ir tu eiki drauge... O ten pamatysim, koks tu vyras: doras ar kvailas...

* * *

Klebonijoj

(Didelis kambarys; priešais duris vidury kambario valgomasis stalas. Kairėj nuo durų, pasieny, spinta bufeto vietoje. Tiesiai siena, krosnis, už krosnies durys į gretimąjį kambarį. Už stalo sėdi ir pietauja kun. Ridikas, klierikas Vladas Ringelė, jo tėvas Bernotas Ringelė ir kunigo sesuo Varusė Ridikiūtė, 22 ar 23 metų merga).

KUN. RIDIKAS. Kaipgi, kaipgi, aš apie juos esu girdėjęs? Ir kalėdodamas, ir šiaip žmonės pasakojo. Gaila, kad tatai mano parapijoj atsitiko.

RINGELĖ. Tėveli, juk turi gerai žinoti, koki tie „Grumtų" žmonės. Pirmi bedieviai! Kitų tokių aplinkui nesurasi. Sėdi sau giriose, nei jie kunigo gerbia, nei šventos bažnyčios klauso. Tik bylinėtis tai jie be galo mėgsta, o Kalvaitis jų tarpe pikčiausias — visam galva!

KUN. RIDIKAS *(valgydamas)*. Mm... Aš čia dar neseniai, dar gerai nesusipažinau su visa parapija, bet kaip tik apie Kalvaitį pikto negirdėjau.

RINGELĖ. O, tėveli! Mūsų žmogus nelengva pažinti. Pas mus kas žmogus tai lapė. Greičiau kanapių marškinius sunešiosi, nei tu suprasi, kas jis tokis. Aš dvylika metų buvau viršaičiu, turėjau laiko gerai visus pažinti. Bet sakau tau, tėveli, kaip mane Dievas mato, tokio gudraus kito neberasi aplinkui. Pakalbėk su juo — saldus, nors žaizdon dėk, o iš pasalų taip įkąs, jog net pašoksi. Štai ir mano sūnus tau pasakys. Ar tiesą, Vladai, kalbu?

VLADAS RINGELĖ. Iš kur man jis, tėvuli, gerai pažinti? Bet tikrai daugel pikto apie jį esu girdėjęs.

VARUSĖ RIDIKIŪTĖ. O aš, Kazeli, girdėjau, kad tasai Kalvaitis gana geras ir mandagus. Tik žentas jo, sako, palaidūnas, ėmė girtuokliauti, svetimoteriauti...

RINGELĖ *(padėjęs šaukštą, suploja delnais ir žiūri į ją, lyg nusistebėjęs)*. Panele, kas tau tai sakė! *(Mosterėjęs ranka)*. Netiesa! Nubausk mane Dieve, netiesa! Apgauti tave, panele, norėjo gudrūs žmonės.

RIDIKIŪTĖ *(į brolį)*. Aš, Kazeli, moterų klausinėjau, iš Traškūnų. Ką man jos pripasakojo! *(Į Ringelę)*. Tave, Ringele, jos visos, lyg susitarusios peikia, kad tu jį kurstai.

RINGELĖ *(sudėjęs rankas ant krūtinės)*. Dieve tu mano, ar galima moterimis pasitikėti! Atsiprašau panelės, moteriškė tam ir liežuvį turi, kad liežuvautų! *(Pridėjęs ranką prie krūtinės)*. Tikra paskala, dvasiškasis tėveli... *(Atsikreipęs į kunigą)*. Tikrai, aš iš mažų dienų Stasį Mėrūną myliu, keliskart pabariau senį, ir Kazį gi baru, kada tik sueinu.

Bet, tėveli, tai aš darau, norėdamas juos sutaikinti. *(Atstatęs delnus).* Juk ir man negražu, Mėrūnai gi mano giminės — ir tokis atsitikimas! Visai parapijai pasibjaurėjimas. O juk mano sūnus ne nū, ryt kunigas.

KUN. RIDIKAS *(valgydamas).* Tiesa, tiesa. Mano pareiga padaryti visam galas.

RINGELĖ. Šventa tiesa, tėveli. Reikia galas padaryti. *(Mosterėjęs ranka ir atsilošęs).* Bet, tėveli, kol jie nepasidalins, nenustos ropių rovę. Reikia įkalbėti, tėveli, seniui, kad ir jam ir jo sielai bus geriau, žentą atidalinus.

KUN. RIDIKAS. Aš jį išbarsiu, aš jį išbarsiu. Abu išbarsiu.

RIDIKIŪTĖ. Tu, Kazeli, nebūk tokis karštas. Dar nežinodamas, kas kaltas, jau nori Kalvaitį barti. O jeigu jisai nekaltas, o kalti kiti?

RINGELĖ *(ranką pridėjęs į krūtinę ir nukreipęs į šalį galvą).* Panele, ką tamista kalbi! Kaipgi jisai nekaltas, kad aš sakau, kad kaltas. Argi aš savo dvasiškąjį tėvelį norėtau apgaudinėti?

KUN. RIDIKAS. Tylėk, tylėk, Varuse. Daugel tu išmanai. Aš patsai žinau, kaip man elgtis.

RIDIKIŪTĖ. Žmonės kalba, kad tu, Ringele, patarei jam į teismą uošvį traukti. Sako, kad net liudytojus papirkote.

RINGELĖ *(sudėjęs rankas ir kraipydamas galva).* Dieve tu mano, ką tie žmonės prasimano! Ir liežuviai gi, ir liežuviai! *(Atsikreipęs į sūnų).* Sūnau, nors tu už mane užtark, nes dvasiškasis tėvelis dar ims ir patikės.

VLADAS RINGELĖ. Kam aš kalbėsiu, kad kunigas klebonas patsai numano, kur teisybė.

RINGELĖ *(į kunigą).* Tikrai, tėveli, aš Stasiui patariau, kad pareikalautų jį atidalinti. Ką turi griežtis ir žmones piktinti, geriau tepasidalina ir santaikoj gyvena, kaip Dievas liepia. *(Į Ridikiūtę).* Aš žmonėms gero geidžiau, o jie, matai, panele, kaip iškraipė mano gerus norus.

RIDIKIŪTĖ. Jūs man vistiek neįkalbėsit, kad ne Ringelė įgundė Kalvaičio žentą bylinėtis. Teisme pralaimėję, einat dabar „į dvasiškąjį tėvelį" skųsti. Kodėlgi pirma neatėjot?

RINGELĖ. Kaip, panele, mane nekaltą sunkiai užgauni! Na, kad aš būtau ir pasakęs vieną kitą žodį, kas iš to? Juk aš kaltas, kad Stasys Mėrūnas ten nuėjo žentuosna, aš patsai jam įpiršau. *(Sudaužęs kumščiu krūtinėn).* Prisipažįstu, ūkis Kalvaičio mane įgundė. Maniau, gyvens vaikas ir visą amžių mane laimins. O dabar štai kaip laimina! Iš visų pusių dar laimina, net ir panelė.

VLADAS RINGELĖ. Tamista, panele Veronika, tikrai užgauni mano tėvą, o iš dalies ir mane. Panele Veronika, nevisai klausyk, ką žmonės kalba. Jie pavydi tėvui jo labo ir niekus kalba.

RINGELĖ. Pavydi! Kaip dar pavydi! Kitas, kad primanytų, šaukšte mane prigirdytų. Toki jau mūsų žmonės.

KUN. RIDIKAS *(nekantriai mosterėjęs ranka, baigia valgyti ir deda šakeles ir peilį lėkštėn)*. E, jūs nepaisykit jos. Ji mėgsta supliaukšti nepagalvojus.

RIDIKIŪTĖ. Tikrai, aš nemoku galvoti, bet ir meluoti nemėgstu. Ką manau ir kalbu. O tu patsai gi, Kaziuk, girdėjai, ką pasakojo anądien moteriškė, kur uogų mums atnešė.

RINGELĖ. Ar tik ne Mačiulienė iš Traškūnų?

RIDIKIŪTĖ. Rodos, Mačiulienė. Sakėsi jos vyras girių sargas.

RINGELĖ *(nusijuokęs, linksmai)*. Mačiulienė! Išsyk supratau. Kas gi kita gali tiek prilieŽuvauti, kad ne ji.

KUN. RIDIKAS. O kas ji tokia?

RINGELĖ. Tai pirma visoj parapijoj liežuvninkė, girtuoklė. Ir gula ir kelias karčiamoje. O liežuvis, tėveli! Kaip nekaltos girnos. Būdamas dar viršaičiu, patupdžiau ją kelioms dienoms šalton už liežuvavimą, tai dabar trina ir trina mane, kur tik gali. *(Į Ridikiūtę)*. Tu, panele, būk su ja atsargi. Užgausi kuo nors, paleis paskalų, kad nei neatsikratysi. Visam amžiui pakaks; nors tiesą pasakius, kas ją žino, tasai ja netiki.

RIDIKIŪTĖ. O aš tikiu.

RINGELĖ *(kraipo galva)*. Panele, panele! Tu dar žmonių nepažįsti.

KUN. RIDIKAS. Ką čia jūs paisot jos? Daugel ji išmano. *(Į seserį)*. Ar liepei pašaukti tą Kalvaitį?

VLADAS RINGELĖ. Tėvas liepė Stasiui Mėrūnui irgi ateiti. Panelė Veronika pati pamatys, kas kaltas.

RIDIKIŪTĖ. Sakiau zakristijonui. Tik aš vis tau, Kazeli, pasakysiu: nesikarščiuok perdaug. Žmogus nesunku užgauti. Visi kalba, kad tasai Kalvaitis rimtas ir geras žmogus.

KUN. RIDIKAS. Nesikišk su patarimais, kur tavęs niekas neprašo. Aš ne vaikas, patsai numanau, kaip man pasielgti.

RINGELĖ. Taigi, tėveli. Visų viltys tavyje. Tiek vaikas nuvargo, nukentėjo. Jau daugiau kaip pusė metų, kai patsai nežino, kur jam dėtis. Vieną kitą dieną gyvena pas mane, paskui eina į brolį, į vieną, į kitą ir vėl nežino, kur dėtis, o namo, tėveli, grįžti bijo. Juk ten jam ne gyvenimas, bet tikras pragaras būtų. Ir pasakyk, tėveli, kur jam dėtis? Tėvui mirus, broliai pasidalino, jis, vargšas, jau atpjautas lustas, į kepalą nebelimpa.

VLADAS RINGELĖ. Tebūna sau kaltas ir Mėrūnas; ir ne be kaltės gal, bet dabar neverta tyrinėti. Reikia jie tik priversti susitaikinti, kad žmogus galėtų namo grįžti ir gyventi, kaip Dievas liepė. Girdėjau, kad jau sūnus jam gimė.

KUN. RIDIKAS. Žinoma, žinoma, reikia. Tesusitaikina ir gyvena, kaip Dievas įsakė.

RINGELĖ. Dvasiškasis tėveli, maža to, kad susitaikintų. Tik pamanykit, kokis bus jų bendras gyvenimas? Argi žmogus angelas, kad užmirštų ir atleistų, ką kits kitam pikto buvo padaręs? Juodu viens antrą tiek prisikoneveikė; per Stasį Kalvaitis ir kalėti buvo gavęs ir skatiko tiek išleidęs. Kad kas kitas, bet ne Kalvaitis, kuris vieno skatiko niekam nedovanojo. Atleis jis žentui, kad per jį tiek pinigo prarado!

KUN. RIDIKAS. Turi kits kitam nusileisti, jei jie katalikai.

RINGELĖ. Turi, tėveli, turi! Kas to nesupranta, kad turi, bet ar atleis, ar užmirš, ar sugyvens? Ar nepasibaigs visa kuo dar pikčiau.

RIDIKIŪTĖ. Matai, matai Kazeli, ką jie kalba. Ir aš tau patartau, kad tu nesikištai.

KUN. RIDIKAS. Tylėtai bent, kad nieko nesupranti. Mano kunigo pareiga — žmonės į gerą kelią vesti.

RINGELĖ *(priglaudęs kairę ranką į krūtinę)*. Šventi žodžiai, dvasiškasis tėveli. Tavo, tėveli, kaipo mūsų ganytojo šventa pareiga priversti žmonės taikoje gyventi. Žmogus dabar visai valios ant savęs nejaučia. Kad ne kunigai, išbjurtų, gyventų kaip gyvuliai. Tik aš manau, tėveli, grįžtant prie kalbos, kad Kalvaitis vistiek su žentu nesugyvens ilgai, ropių nerovę, žmonių nepiktinę, Dievo nerūstinę. Geriau įkalbėti Kalvaičiui, kad jis žentą atidalintų.

VLADAS RINGELĖ. Mano tėvas tiesą sako. Geriau patarti jiem atsidalinti.

RIDIKIŪTĖ *(pasikėlus ima suterštas lėkštes nuo visų)*. Nei tu jam, Kazeli, įkalbinėk, nei tu nieko daryk. Jei Kalvaitis tokis žmogus, kaip Ringelė sako, jis vistiek tavęs nepaklausys.

RINGELĖ. Paklausys, panele. Aš žinau, kad paklausys. Kunigo tai jisai paklausys. *(Pradaro duris, įkiša galvą, pažiūro, o paskui įeina Mačiulis)*.

MAČIULIS *(įėjęs)*. Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus.

KUN. RIDIKAS *(stojasi)*. Per amžių amžius. Ar tai Kalvaitis?

RINGELĖ. O ne, tėvel. Tai Mačiulis, girių sargas, vyras tos Mačiulienės, kuri panelei tiek prilieŽuvavo, primelavo.

MAČIULIS. Ji tam, tėveli, boba, kad meluotų.

RIDIKIŪTĖ *(imdama šakutes, peilius)*. Ar tai jau visos moterys taip meluoja, o vyrai ne?

MAČIULIS. Atsiprašau panelės, vyras nors girtas tiesą sako, o moterys visuomet meluoja. Juk tam Dievas joms tinkamus nasrus davė ir ilgą liežuvį, kad liežuvautų, neprasitarus panelei.

RINGELĖ. Girdi, tėveli, kaip patsai vyras apie savo žmoną kalba. *(Į Mačiulį).* Tavo žmona štai įskundė *mane* panelei, apkalbėjo.

MAČIULIS. Tave apkalbėjo? Ne, brol, tavęs apkalbėti negalima. Ką apie tave pikta pasakysi, tu vis dar piktesnis.

RIDIKIŪTĖ. Tu iš to pačio sodžiaus, iš kur Kalvaitis ir Mėrūnas. Tai žinai, koki jie žmonės.

MAČIULIS. Kaip nežinosiu, panele. Mėrūnas geras žmogus — dažnai alaus nuperka ir degtinės pastato. O Kalvaitis titnagas, ne žmogus. Mirtai iš troškimo, o lašo iš jo neišgausi. Kad visi būtų į jį panašūs, žydai badu padvėstų. Štai kokis piktas žmogus Kalvaitis.

VLADAS RINGELĖ. Kaip matau, tu mėgsti išgerti ir, rodosi, dabar išgėręs. Nepasigėdinai į kunigą eiti.

MAČIULIS. Išgėręs, kunigėl, tikrai išgėręs. *(Priėjęs į kunigą bučiuoja ranką).* Aš į tėvelį su reikalu.

RIDIKIŪTĖ *(suėmus lėkšteles, peilius ir šakeles).* Nepasiklausęs įlindai kaip tvartan. Ar tai gražu?

MAČIULIS. Atsiprašau panelės. Aš į tėvelį su dideliu reikalu. *(Ridikiūtė išeina).*

KUN. RIDIKAS *(pasikėlęs vėl).* Kokis gi reikalas?

MAČIULIS *(sudėjęs rankas).* Prašytau, kad tėvelis man ekzorcizmus paskaitytai. Sako, ryt girininkas atvažiuos, o aš prasiblaivinti negaliu, lyg velnias mano viduriuosna įlindo ir ūžia ten ir degina mane... Ir žmoną mano, tėveli, pabartai. Mat, ji graso pasakysianti girininkui, kad aš jokis girių sargas, nes visuomet girtas. Tikrai, aš patsai žinau, kad jokis, bet kamgi turi *žmona* skųsti... Tai, tėveli, padarys kiti. Pabark ją, tėveli.

KUN. RIDIKAS. Eik, kvaily, laukan. Eik išsimiegok, o ne į kunigą lįsk, atsigėręs kaip kiaulė. Eik, eik...

MAČIULIS. Kad tėvelis bari, tai jau eisiu. *(Nusigręžęs, žengia į duris, krūpterėjęs pečiais).* Niekur tau, žmogau, pagodojimo nėra. *(Eina per duris).*

RINGELĖ. Visai susiniekino žmogus. *(Įeina Ridikiūtė).*

RIDIKIŪTĖ. Atėjo ten Kalvaitis. Virtuvėje laukia. *(Priėjus į spintą, ima stiklines ir stato ant stalo).*

KUN. RIDIKAS *(eidamas į kitą kambarį).* Pašauk, pašauk, teateina. *(Ringelė kalbasi tyliai su sūnumi).*

RIDIKIŪTĖ. Tuojau, tik priruošiu arbatai.

RINGELĖ *(pasikėlęs).* Aš išeisiu. Gal bus geriau, dvasiškasis tėveli, jei Kalvaitis manęs nematys. *(Į Ridikiūtę).* Ačiū panelei už pietus.

KUN. RIDIKAS *(įeidamas kambarin, neša rankoje kelis papirosus).* Sėdėk, sėdėk. Ko tamista bėgsi?

RIDIKIŪTĖ *(pradaro duris ir eina. Duryse sutinka visą būrį vyrų ir moterų, kurie nori pasimatyti su kunigu).* Palaukit, palaukit. Kunigas dar neturi laiko. Užimtas dar. *(Išeina ir uždaro duris).*

RINGELĖ. *(sėdasi).* Kaip dvasiškasis tėvelis liepsi. *(Kunigas Ridikas duoda vieną papirosą Vl. Ringelei, kitą jo tėvui. Paskui užsidega papirosus ir rūko, tyliai sėdėdami; įeina po kiek laiko Ridikiūtė, paskui ją tarnaitė su virtuvu, kurį stato ant stalo. Su jom įeina ir Kalvaitis).*

KALVAITIS *(įėjęs sojasi pas duris).* Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus!

KUN. RIDIKAS *(meta papirosą).* Per amžių amžius. *(Pasikėlęs prieina prie jo).* Tai Kalvaitis esi?

KALVAITIS *(bučiuodamas jam ranką).* Taip, dvasiškasis tėveli.

KUN. RIDIKAS. Sveikas, sveikas! Eik čion arčiau, atsisėsk. *(Duoda jam kėdę).*

KALVAITIS. Pastovėsiu, tėveli. *(Priėjęs sveikinasi su Vl. Ringele; su Bernotu Ringele nesisveikina, eina į duris ir ten stovi. Ridikiūtė ima iš spintos arbatą ir, įpylus imbrikan, stato ant virtuvo. Pati atsisėda ir, pasirėmus rankomi ant stalo, tyliai sėdi).*

RINGELĖ *(sėdėdamas).* Su kunigu, mano sūnumi, pasisveikinai, o su kunigo tėvu tai pasisveikinti nenori?

KALVAITIS *(atsistojęs pas duris).* Kad nesisveikinu, turbūt nenoriu.

KUN. RIDIKAS *(stovėdamas prie jo).* Negražu, Kalvaiti.

KALVAITIS. Kuo negražu, tėvel? Aš tokis žmogus — kai sveikinuosi, tai iš visos širdies; bet į ką širdis nelinksta, nenoriu tam ir rankos duoti.

VLADAS RINGELĖ. Kodėlgi tavo širdis nelinksta į mano tėvą? Ar dėl to, kad nuskriaustą žmogų palaikė?

KALVAITIS. Kokį žmogų, kunigėli?

VLADAS RINGELĖ. Ar nežinai? Tavo žentą — Stasį Mėrūną.

KALVAITIS. Kas jį skriaudė! Tik tavo tėvas, kunigėli, — ne už akių, bet akysna jam sakau, — pamiršo poterius: įvedė žmogų į piktą pagundymą, prigaišino mane kaip voras, iščiulpė iš žento iki paskutinio skatiko ir dar prisikrovė pilnas kišenes jo vekselių ir visokių raščiukų, kad ir toliau čiulpti galėtų.

RINGELĖ. Ar matei, kad kalbi?

KALVAITIS *(glostydamas kaire ranka plaukus).* Aš su tavim nesėbravau, kad matytau.

VLADAS RINGELĖ. Tai kam kalbi, kad nežinai. Senas esi, o paskalas leidi ant kito. *(Pasikelia ir eina į langą).*

KALVAITIS. Aš nemačiau, bet yra žmonių, kurie matė ir žino. *(Į Ringelę).* Gal pašaukti prie kunigo klebono akių. Jie čia, virtuvėje laukia. Jie tau akysna išdėstys visus tavo gerus darbus.

KUN. RIDIKAS. Matai, Kalvaiti, aš tavęs nešaukiau, kad tu čia koliotaisi su Ringele, dar prie jo sūnaus niekus kalbėtai. Aš noriu tau, kaip tavo dvasios tėvas, patarti kaip krikščioniui, kaip katalikui

KALVAITIS. Atsiprašau, tėveli, jei užgavau. Aš jo nekliudžiau. Patsai mane paklausė, kodėl aš su juo nepasisveikinau, aš ir atsakiau.

VLADAS RINGELĖ *(atsigręžęs nuo lango)*. Atsakei kaip žmogus, vos iš karčiamos išėjęs, karčiosios prisisiurbęs.

KALVAITIS. Aš ten nevaikščioju, kunigėli. Pasiklausk tėvą, ar jis ten matė mane kada?

KUN. RIDIKAS *(į Vladą Ringelę)*. Palauk, kunige. *(Kalvaičiui)*. Gana bus tau su žentu piktinti visa parapija! Ar žinai, ką mūsų Išganytojas pasakė apie tuos, kur savo darbais ir pasielgimais piktina kitus? Kad geriau jiems būtų, jei pririšę akmenį į kaklą, įmestų juos jūrių gilumosna. Atleiskit viens antram ir susitaikę gyvenkit, kaip Dievas įsakė.

KALVAITIS *(bučiuoja kunigui ranką)*. Aš, dvasiškasis tėveli, seniai ant žento nebeširstu. Ką bepyksi ant žmogaus, kad jis kvailas gimė. Vėlgi aš dabar žinau, kad jį kiti į pikta vedė.

VLADAS RINGELĖ. Kam tu jį iš namų varai, kad jau tokis geras?

KALVAITIS. Melavo, kas tau tai sakė, kunigėli! *(Ridikiūtė pila stiklinėsna arbatą ir stato visiems)*.

KUN. RIDIKAS *(į Vladą Ringelę)*. Palauk, kunige. *(Vladas Ringelė sėdasi prie stalo ir maišo stiklinėj šaukšteliu nervingai; paskui ragauna arbatos; sriupterėjęs kelis kartus, atstumia truputį stiklinę ir atsilošęs sėdi ir barbina pirštais. Ridikas kalba toliau į Kalvaitį)*. Gerai. Aš nenoriu tyrinėti, kas buvo kaltas. Galgi ne tu, gal tavo žentas; aš jum ne teisėjas. Bet tu gi jau senas žmogus, tau čia neilgai gyventi, reikės gal veikiau nei tavo žentui stoti prie Dievo, kur visa mato ir žino. Atleisk žentui, ir Dievas tau daugel tada atleis. Tu gi kasdien rytą ir vakarą kalbi: „Atleisk mums mūsų kaltes, kaip ir mes atleidžiam saviems kaltiems".

KALVAITIS. Aš gi seniai sakau, tėveli, kad aš nepykstu ant jo.

KUN. RIDIKAS. Tai priimk jį atgal į savo namus ir gyvenkit, kaip Dievas liepė.

KALVAITIS. Aš jo, tėveli, nevariau — patsai mano namus paliko, aš jo ir neprašysiu, kad grįžtų. Nori, tegrįžta — iš pirkios neišvarysiu, šaukšto neatimsiu. Tik — teneišdykauja ir gyvena, kaip Dievas įsakė, su savo žmona, o ne su svetima. *(Durys prasidaro, ir įeina Gaidulionis, kur prieš save stumia Stasį Mėrūną)*.

GAIDULIIONIS *(tarp durų, į Mėrūną)*. Eik, eik. Kaip mane matai, Jurgį Gaidulionį, sakau tau: kunigas nepraris tavęs. *(Įėjęs į vidurį, nusiėmęs kepurę)*. Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus.

KUN. RIDIKAS. Per amžių amžius. *(Gaidulionis bučiuoja kunigui ranką. Tasai žiūro į jį).* Ko tau, žmogel, reikia? *(Mėrūnas stojasi šalia, dairosi lyg pagautas, manko kepurę ir nežino, kas jam daryti).*

GAIDULIONIS. Tai aš, tėveli, Jurgis Gaidulionis, iš Traškūnų. Atvedžiau jo *(rodo į Kalvaitį)* žentą. Užsispyrė žmogus ir nenori eiti, nors tu jam kuolą galvon kalk. Vos atvedžiau.

KUN. RIDIKAS. Aa, tai tu Kalvaičio žentas? *(Gaidulionis triukšmingai sveikinasi su Ringele, Vladu Ringele ir Ridikiūte, o paskui su Kalvaičiu).*

MĖRŪNAS *(mankydamas kepurę).* Taip, dvasiškasis tėveli.

KUN. RIDIKAS. Štai ir gerai. *(Trindamas rankas).* Mes čia apie tave kalbėjom su tavo uošviu. *(Rodo į Kalvaitį).* Jis tau atleido. Paduokit dabar vienas antram ranką ir gyvenkit taikoje, kaip artimiems gyventi privalu. *(Mėrūnas žvilgterė iš pasalų į Kalvaitį ir tyli).*

KALVAITIS. Tepasako, tėveli, čia, ar aš jį iš namų variau, nors jis ant manęs seno ranką pakėlė? *(Mėrūnas tyli).*

KUN. RIDIKAS. Ranką pakėlė! *(Į Mėrūną).* Kaip tu drįsai ant uošvio ranką kelti? Juk prieš Dievą jis tau vistiek kaip tikras tėvas. Negražu ir nusidėjai. Dievas nelaimins, jei uošvio neatsiprašysi.

GAIDULIONIS *(sėdasi kėdėn).* Jis vertas, vertas, dvasiškasis tėveli, kad tu jį pabartai. Ir aš sakau, kaip Jurgis Gaidulionis, kad jisai labai pabjuro.

KALVAITIS. Tepasako čia prie visų, gal aš keršydamas norėjau jį kalėjiman įkišti, kaip jis kėsinosi mane? Gal prieš jį karčiamoje ieškojau netikrų liudytojų, kurie už degtinę savo tėvą motiną parduotų? Gal aš sulaikiau ir gražumu neatidaviau, jam pareikalavus, ką jis į mane buvo atsivaręs ar atsivežęs? O jis man va kiek skatiko ištraukė! *(Rodo mostais).* Bet aš visa atleidžiu ir sakau, jei nori, tegrįžta, tik teduoda prie kunigo žodį, kad su piktais žmonėmis *(žvilgterėjęs į Ringelę)* nebesėbraus ir jų kalbų nebeklausys, gyvens su savo žmona, kaip Dievas liepia, ir mes visas savo lakūdras. *(Mėrūnas tyli).* Na, Stasy, ko tyli? Sakyk dabar, nori grįžti, ar ne?

MĖRŪNAS. Jei mane atidalinsi, tai grįšiu.

KALVAITIS *(iškėtęs rankas).* Ką gi aš tau atidalinsiu, jei tu jau pasiėmei visa, kas tavo buvo?

VLADAS RINGELĖ *(pasikėlęs eina kartą kitą per kambarį, paskui priėjęs prie jų).* Ko jūs turite vėl bartis, vėl rietis ir pjautis, geriau pasidalinkit.

KUN. RIDIKAS. Tikrai, gal geriau būtų, kad susitaikę pasidalinsite ir gražumu skirsitės.

KALVAITIS *(tvirtai).* Niekados to nebus. Kas jo buvo, jisai jau pasiėmė, o savo geru man nereikalas su kuo nors dalintis.

KUN. RIDIKAS *(ramiai)*. Nesikarščiuok, nesikarščiuok. Tu gi ne jam duosi, bet savo dukteriai.

KALVAITIS. Dar jisai manęs neįtikino, kad mano duktė gali su juo sugyventi. Vėl. dvasiškasis tėveli, aš žentą ne tam ėmiau, kad jį atidalintau, bet kad už jo jaunų pečių pats atsilsėtau. Jau aš persenas esu, kad pats visur eitau drauge su samdininkais. O jei jau taip atsitiko, geriau ant pusės valako vargti, nei ant ketvirčio.

VLADAS RINGELĖ *(nusigręžęs nuo jų, eina į langą, užsidėjęs rankas užpakalin)*. Tu nori, kad žentas tau bernu būtų.

KALVAITIS. Jis sau dirbs, ne man. Aš su savim nieko nepaimsiu, vien drobės stuomenį ir tris lentas.

RINGELĖ. Bet tu dabar nori ponauti?

KALVAITIS *(Ringelei)*. Ar aš dovanai turiu savo ūkį, kruvinu prakaitu sukrautą, jam palikti? Ar gal tam, kad per pusę metų mano geras į tavo kišenes suplauktų jo vekseliams ir visokiems raščiukams išmokėti?

RINGELĖ. Tu mano kišenėse nelandžiojai, negali žinoti, kas ten guli.

KALVAITIS. Geriau purvynan, nei tavo kišenėn ranką kišti. Ką ten rasi! Krauja, kruviną žmonių prakaitą ir ašaras.

KUN. RIDIKAS. Nesikarščiuokit, nesikarščiuokit. Neužmirškit, kur esate. Užuot su žentu susitaikinę, matau, kad judu *(rodo į Ringelę)* susibarsita. Negražu, vyrai.

GAIDULIONIS. Aš seniai sakau, kad negražu. Bet dvasiškasis tėveli, nors Mėrūnas mano giminė ir Ringelė taipogi, visdėlto pasakysiu, kad Kalvaitis turi tiesą, ir gana, kai mane, Jurgį Gaidulionį, matote.

VLADAS RINGELĖ *(stovėdamas pas langą, atsigręžęs, tiesę ranką užsidėjęs užantin)*. Kokią tu turi tiesą mano tėvą koneveikti žmonių ir dar kunigo akyse? Drauge kiaulių neganėt. Tu gi patsai gal jo pėdo nevertas.

KALVAITIS. Pas Dievą — nežinau, o čia žemėj — tavo tiesa, kunigėli, Jis su kunigais pietauja, už vieno stalo sėdi, o aš štai — prie durų stoviu.

VLADAS RINGELĖ. Gražu tau paskalos leisti. Juk Dievui už tai atsakysi už neteisėtus savo žodžius, ir sunkiai atsakysi.

KALVAITIS. Dievas žino, kunigėli, kas sunkiau atsakys už savo žodžius: tu ar aš.

KUN. RIDIKAS. Nesikarščiuokit, nesikarščiuokit. Ne tam gi reikalui aš jus pakviečiau.

VLADAS RINGELĖ. Žmones skriaudžia ir dar mano tėvą koneveikia. Kokis geras atsirado. Atsižvelgtai geriau į savo darbus.

KALVAITIS. Manim niekas nepasiskundė, kad aš ką nuskriaudžiau, net ir šitas, va, kvailys. *(Rodo į žentą)*. O tavo tėvas sūnų kuniguosna išleido, o kieno pinigais, ar pasiklausei, kunigėli?

KUN. RIDIKAS *(į Vladą Ringelę)*. Nesikarščiuok, kunige. Tu man tik trukdai.

RINGELĖ *(į sūnų)*. Nesikarščiuok, sūneli. Tepamato dvasiškasis tėvelis, su kuo jis turi reikalą.

VLADAS RINGELĖ *(nusigręždamas)*. Tavo, matyti, sąžinė juoda, kaip tavo barzda.

KALVAITIS *(suėmęs kairės rankos pirštais už pasmakrės)*. Ne aš, kunigėli, kaltas, kad per darbą nesurojau nusiskusti. Bet jei barzdą imtau omenin, apie sąžinę kalbėdamas, pasakytau, jei tavo dvasiškų rūbų negerbtau, jog tu jos visai neturi, kunigėli.

KUN. RIDIKAS *(rūsčiai suvirpėjęs)*. Tu pamiršai, kur esi! Su kuo kalbi, kvaily! Tau čia ne tvartas, ne žydo karčiama, o kunigas ne piemuo!

RIDIKIŪTĖ. Kazeli, nesikarščiuok, nurimki.

KUN. RIDIKAS. Ką nesikraščiuok! Aš visą laiką tik klausiau! Nepraustaburnis žmogus. Dvasiško stono negerbia. Atsiprašyk greičiau kunigą, kad prasikalbėjai, o ne, tai pašauksiu berną — už pakarpos per duris ištrenks.

KALVAITIS. Atėjau prašytas, išeisiu nevarytas, tėvel. *(Į Vladą Ringelę)*. Atsiprašau kunigėlį, kad prasitariau. *(Žemai nusilenkia; paskui į visus)*. Tegul bus pagarbintas... *(Nusigręžia į duris, užsimauna abiem rankom kepurę ir išeina)*.

KUN. RIDIKAS. Palauk tu... *(Durys užsidaro)*.

RIDIKIŪTĖ. Sakiau, Kazeli, kad taip bus.

KUN. RIDIKAS *(vaikščioja po kambarį; sumojęs ranka nekantriai)*. At!..

RINGELĖ. Dabar patsai dvasiškasis tėveli, pamatei, kokis senas Kalvaitis žmogus ir ar galima su juo sugyventi.

RIDIKIŪTĖ. O man pasirodė, kad jis geras, atviras ir širdingas žmogus, tik kunigėlis veltui jį visą laiką erzino.

GAIDULIONIS. Aš visai sutinku su panaite. Kalvaitis geras žmogus, taikus. Stasys kaltas, akyse jam sakau. Išdyko, pabjuro, kaip mane, Jurgį Gaidulionį, matot. Dvasiškasis tėveli, Kalvaitis — titnagas žmogus, bet sugyventi su juo galima, ir žentas kaltas, nes palaidūnas. Aš patsai nežinau, kiek aš turiu pinigų, o visdėlto išpertau sūnui kailį, kad jis taip juos trėktų kaip Stasys.

RINGELĖ. Girdi, Stasy, ką apie tave kalba? Žinoti tavęs nenorėsiu, jei tai tiesa.

MĖRŪNAS *(piktai žvilgterėjęs į Ringelę, paskui pasidairęs į visus)*. Kad tu manęs, dėde, būtai pirma nepažinęs... *(Užsimauna kepurę ir eina per duris)*.

* * *

Nutrūko

(Skylio pirkia. Po tiesei nuo durų krosnis. Tarp krosnies ir sienos lova. Lovos priešaky raudonai marga skrynia, dabar atidengta. Skylienė krausto iš jos rūbus ir tyliai dainuoja. Išima šilkines skareles, išvysto jas, žiūri prie šviesos. Vienas suvynioja ir deda ant lovos, kitomis raišiojasi, eina į veidrodį ir žiūro, ar dera jai).

SKYLIENĖ *(imdama rūbus iš skrynios dainuoja).*

Rytą vakarėly vyšnelių sodely
Dainuoja bernelis vis vieną dainelę —

Kaip jaunasai šeria ristąjį žirgelį,
Į mergelę rengias dar šį rudenėlį;

Kaip jauna mergelė pina vainikėlį,
Dieną naktį liūdi, bernužėlio laukia;

Kaip atjos bernelis, rugelius pasėjęs,
Į tėvulio dvarą, į jauną mergelę,

Kaip bučiuos raitelis skaistus jos veidelius,
Gelsvas mastys kasas, taršys vainikėlį . . .

Rytą vakarėlį vyšnelių sodely
Dainuoja bernelis tik vieną dainelę . . .

Liūdna man mergelei, kai girdžiu dainelę —
Draudžia motinėlė eiti prie langelio,

Eiti prie langelio, pamatyt bernelį,
Į jį prabyloti nors vieną žodelį.

Skauda jaunai širdį, gelia krūtinėlę,
Negaliu užmiršti aš nei valandėlės,

Kad vyšnių sodely rytą vakarėlį
Dainuoja bernelis vis vieną dainelę . . .

(Išsiėmus skarelę, išvynioja ir, padėjus ant klupsčių, žiūri, atsisėdus ant lovos). Nelaimingas Staselis, ir aš nelaiminga. Neskirta mum, Dievuliau, laimė. Kaip aš jį mylėjau, kaip mylėjau, kai aš buvau merga! Aš apie jį tik ir sapnavau, tik ir svajojau, o jis tuomet mano šalin nei žiūrėti nežiūrėjo. Mat, aš buvau nuskurdėlė mergaitė, mano tėvai šimtų neturėjo, o jisai turtuolio sūnus . . . O dabar štai kiek man jisai pripirko skarelių, parėdų, kad aš jį nors truputį pamiltau. *(Sudeda skarelę ir deda ant pa-*

galvio, paskui ima kitą, trečią, skaitydama). Viena, dvi, trys, keturios... Iš viso devynios. Kvailutis nesupranta, kad ne dėl skarelių aš jam gera... Man jo taip gaila, taip gaila, ypač dabar, kada jis tokis nelaimingas... Tiek pinigų išleido ir niekur nepavyko... Meilužis!.. Bet ir Jonelio gaila. Vai, kaip gaila, kada jį atsimenu! *(Sudėjus rankas ant kelių).* Tiesa, jis negražus, raupuotas, bet tokis geras, tokis geras!.. Kas gi ir jį, vargdienį, pamils, pasigailės, kad ne aš? O aš, Dievuliau, visą laiką, kai čia Staselis atėjo, buvau tokia šiurkšti, taip nemandagiai su juo apsieidavau... Net širdį kaip replėm suspaudžia, kai pamanau, kad aš jį taip negražiai apgaudinėjau. Kažin, ar jis nieko dar nesuprato. Gal susiprato, kad tokis liūdnas šiomis dienomis. *(Ją lyg šiurpuliai sukrato).* Neduok, Dieve, kad sužinotų! *(Liūdnai).* O visdėlto sužinos! Ne nū, ryt sužinos! Atsiras geri žmonės, kur visa jam papasakos. E, geriau negalvoti. Kas bus, tegu būna! *(Pasikelia ir vėl imasi skareliu; išklosto vieną ir žiūri šviesoje).* Kokia graži! Jos dar aš nei vieno sykio neryšėjau. Onos šventėj suryšėsiu. Tai navvdės man mergos! Nei viena gal tokios dar neturi. Keturis rublius, sakė Stasiulis, užmokėjo. Kažin, ar pridera man? *(Prieina prie veidrodžio, kur kabo ant sienos, ir derisi susirišus galvą).* Gražu. Die, gražu. Labai man pridera. *(Atsidusus).* Kad aš, Dievuliau, nors vieną tokia būtau turėjusi, merga būdama. *(Prieina prie skrynios, sudeda skarelę ir padeda ją ant pagalvio; ima kitą).* Šią rvšėjau Švento Petro šventės dieną. Tai buvo tada, kai aš pasigėriau ir pirmąkart ėjau du vienu su Stasiuliu namo. Pakimšiu ją pačian dugnan, kad jos mano akys nebematytų. *(Kemša skrynios apačion po rūbais; paskui atsilenkus, minutėlę stovi, tylėdama, lyg susimąstčius).* Ir kam aš ją pakimšau? Ar tai ne mano svajota buvo diena? Ar aš josios nelaukiau? Vėl, buvo ir praėjo, daugiau nebepasikartos... Stasiulio nėra, ir nebegrįš jis čion; jam į uošvį nebegalima grįžti. Tepasvajosiu nors. *(Vėl išsitraukia skarelę, atsisėda ant lovos, išklosto ją ir, pasidėjus ant kelių sėdi. Kuriam laikui praėjus, pirkion įeina Marė Mėrūnienė. Įėjus sustoja slenkstv. Kai ji įėjo, Skylienė pakėlė galvą, pamatė Marytę, pašoko iš vietos ir skubiai ėmė vynioti skarelę).*

MARYTĖ *(stovėdama tarp durų).* Ania, aš į tave atėjau. Tu nelaukei manęs?

SKYLIENĖ *(vyniodama skarelę).* Kur jau tau aš laukiau. Tu, sesule, seniai į mane kelią užmiršai. *(Suvyniojus kemša po pagalviu).* Kad ne geri žmonės, į mano kiemą būtų visi takai veja užžėlę. *(Kemša suėmus ir kitas skareles po pagalviu).*

MARYTĖ *(žengus per slenkstį į vidurį trobos).* Aš atėjau, Ania, į tave su reikalu... Prašyti atėjau...

SKYLIENĖ *(nusigrėžus)*. Į mane su reikalu? Ir dar prašyti? *(Atsigręžus)*. Nagi ką pasakytų tavo tėvulis ir motulė, kad sužinotų!

MARYTĖ. Jie nesužinos, jei tu pati nepasigirsi...

SKYLIENĖ *(kraipo galvą)*. Ai-ai-ai, tokia ištikima duktė ir tėvų nepasiklausus elgiasi...

MARYTĖ *(žengus dar kelis žingsnius priekin į vidurį)*. Ania, aš nesibarti atėjau. Kam tu iš manęs tyčiojiesi?

SKYLIENĖ *(apsimeta nustebusi)*. Nesibarti? Argi? Gal atėjai pasižiūrėti šilkinių skarelių, kurias man tavo vyras nupirko? *(Traukia jas iš pagalvio ir turėdama rankose)*. Matai, visas glėbys. Dabar ir aš jau turiu ne mažiau už tave. Pasigirti negali.

MARYTĖ. Nesityčiok. Ania. Aš nenoriu atminti pikto, kur tu man padarei.

SKYLIENĖ. Ar Die? Kokia tu gera. *(Deda skareles ant pagalvio, nusigręžus nuo Marytės)*. Aš nei nemaniau.

MARYTĖ *(priėjus prie stalo, žiūro į langą)*. Aš atėjau tave vieno prašyti, Ania. Nors vienas Dievas mato, kaip man buvo sunku eiti į tave, bet atėjau.

SKYLIENĖ *(vis nusigręžus)*. Ačiū, tau, sesute, kad man tokią garbę padarei. Tokia turtuolė ir pas mane vargšę atėjo.

MARYTĖ. Padaryk nors kartą man gera, ir Dievas tau atleis, ką tu man esi pikta padariusi.

SKYLIENĖ *(atsigręžus į ją)*. Tau, sesute, aš visa padarysiu, ką tik galiu... Ir tavo motulei, kuri mane tiek kartų plūdo, o jau liežuvavo, liežuvavo!..

MARYTĖ. Aš tavęs, Ania, nei karto neplūdau ir nekeikiau.

SKYLIENĖ. Dar to bereikėjo! *(Nusijuokus)*. Kur jau tokia avelė kaip tu plūsi kam nors. *(Išvynioja vieną skarelę ir raišosi)*. Ar gražu? Pridera man?

MARYTĖ. Tu pasigailėsi, kad dabar taip su manim elgiesi.

SKYLIENĖ *(priėjus į veidrodį grožisi)*. Aš ir dabar gailiuosi. Labai gailiuosi... *(Atsigręžus į ją, rodo nago galą)*. Va, kiek gailiuosi.

MARYTĖ. Vėl tyčiokis, kiek nori, manęs neužgausi. Aš ne dėl savęs atėjau, tik dėl Stasio.

SKYLIENĖ *(vėl nusigręžus, žiūri į veidrodį ir taiso ant galvos skarelę)*. Kad dėl Stasio, tai ir kreipkis į Stasį. Ko atėjai į mane? Juk tu, ne aš, jo žmona esi. *(Eina į lovą ir nusiriša skarelę)*.

MARYTĖ. Kad jis mane norėtų paklausyti, ar bent kalbėtų su manim!

SKYLIENĖ *(suvyniodama skarelę)*. Ar ne tu jo žmona esi, kad jis su tavim nekalbėtų? *(Kraipo galvą)*. Ai ai ai, negražu! Gera žmona, nėra ko pasakyti. Per svetimą moteriškę nori su vyru kalbėtis.

MARYTĖ *(priėjus dar arčiau į ją)*. Pasakyk jam — tegrįžta! Aš visa pamiršiu, tegrįžta tik... Tėvui įkalbėsiu, visa padarysiu, ko panorės... Tegrįžta tik!

SKYLIENĖ *(susidėjus rankas ant prijuostės)*. Taip vyro pasiilgo, vargšė!

MARYTĖ *(žiūro į ją)*. Kokia tu begėdė! Ir kaip jis tave tokią galėjo pamilti!

SKYLIENĖ *(tain pat)*. Otgi pamilo ir toliau mylės mane, ne tave.

MARYTĖ *(sėdasi ant uslano)*. Ania, Ania! *(Apgniaubia veidą rankomis)*. Suėdei tu mano gyvenimą! Ir ka aš tau pikta padariau?

SKYLIENĖ *(šonu priešais ją atsistojus, žvairuodama)*. O gal ne? Gal tu mano gyvenimo neėdei? *(Piktai nusišypsojus)*. Su duona norėjai valgyti, bet nepagalėjai. *(Tvirtai)*. Žinok, kad aš jo tau neužleisiu. *(Marytė verkia)*. Kokia tiesa turėjai jį sau pasiimti tu, o ne aš? Kad valakus turi? Šimtus? Kad tu turtinga, vienatūrė? Juk aš jį pamilau pirma, nei jis tave pažino.

MARYTĖ *(uždengus veidą rankom, per ašaras)*. Aš jo neįieškojau, nekalbinau. Jei judu vienas antra buvote pamilę, kodėl nesusituokėt? Kam jis mane vedė, bet ne tave? Kodėl tu už kito tekėjai?

SKYLIENĖ *(tiesiog prie jos, išsigynybus šonuosna)*. Kodėl už kito tekėjau?.. Kad valakų neturėjau! Kad šimtų mano tėvams nebuvo! Ėjau už kito, kad tėvai varu varė, kad vistiek Stasys būtų manęs nevedęs. *(Nusigręžus eina į lovą)*.

MARYTĖ. O aš kuo kalta? Kad aš jo būtau geriau nepažinusi!..

SKYLIENĖ *(atsigręžus į ją)*. Nesikeik, kvailute. Tavęs niekas ir nekaltina. *(Su panieka į ją žiūrėdama)*. Ar tokia kaip tu gali kuo būti kalta? Tik kad Stasys tave mylėtų, kad aš jį vėl tau užleistau — nesitikėk.

MARYTĖ *(žvilgterėjus į ją)*. Dievo tu nesibaidai, begėde, žmonių nesigėdi.

SKYLIENĖ. Nesibaidau nei Dievo, nei žmonių nesigėdžiu. Nors vieną mėnesį, nors valandėlę laimės, bet visdėlto iškovojau. Galynėn ėjau su savo likimu, su Dievu ir žmonėmis — ir apgalėjau.

MARYTĖ. Dievas tau primins mano ašaras.

SKYLIENĖ *(su panieka)*. Tavo ašaras! Nebijau. O vėl tu manai, aš maža ašarų praverkiau, kai tu su juo naktis nakvojai? Gal man tada lengva buvo? *(Žiauriai į ją pažvelgus)*. Ašaros! Tavo ašaros! Ar tu moki verkti žmoniškai, dar klausimas. Ir kaip tu gali tikėti, kad tave tokią, kokia tu esi, Stasys ar bent kitas vyras gali mylėti ar mylėjo?

MARYTĖ *(pasikėlus)*. O mylėjo, ir kaip dar mylėjo, kol tu, paleistuve, man kelio nepastojai! *(Eina į ją artyn)*. Stasį man atiduok! Girdi! Stasį

atiduok, o ne — tai pati visa tavo vyrui išpasakosiu! Girdi! *(Eina prie jos pačios).* Girdi... girdi...

SKYLIENĖ *(nežengdama nuo jos nei žingsnio, tik statos į ją šonu, rankomis į šonus įsirėmus).* Eik, pasakok! Manęs tuo neįbaidysi. Netokią, sesule, patikai. *(Nusijuokus).* Turi kuo baidyti! Tu ir mano vyras — tai pora, lyg abu patvory parinkti.

MARYTĖ *(sėdasi ant suolo šalia lovos ir nukniubus vėl verkia, rankom veidą užsidengusi).* Ania, neširsk... Aš pati nenuvokiu, ką kalbu... Širdį man užgavo tavo žodžiai.

SKYLIENĖ. Širdį jai užgavo... Suprask, kaip saldu, kada širdį gelia.

MARYTĖ. Man nieko nereikia, Ania. Aš sau nieko nereikalauju. Tik man Stasio gaila, vaiko mano gaila — juk jisai jam tėvas. Pasakyk jam, tegrįžta nors dėl vaiko. Juk girdėjau, jis Amerikon rengiasi.

SKYLIENĖ. Tesirengia! Man jo nebus, ir tau tenetenka... *(Pakėlus galvą, Marytė mato tarp durų stovintį Skylį. Ji, pasikėlus ir nei žodžio niekam neprabilus, išeina. Skyliené irgi jį pamatė, Marytei išeinant iš pirkios, kurią lydėjo akimi. Pamačiusi vyrą, Skyliené nusigręžė ir ėmė kraustyti iš skrynios rūbus; Skylys kurį laiką stovi tarpdury ir paniuręs dairosi. Skyliené kažką tyliai po nosimi niūniuoja, stengdamasi susilaikyti. Skylys eina į stalą, sėdasi ant suolo ir apkniumba ant rankų).*

SKYLYS. Ania!

SKYLIENĖ. Ką! *(Pakėlus galvą).* Ar kas atsitiko?

SKYLYS. Atsitiko, labai pikta atsitiko.

SKYLIENĖ. Kas tokio?

SKYLYS *(stačiai atsisėdęs, ranką turėdamas ant stalo).* Argi tu nežinai?

SKYLIENĖ. Iš kurgi man žinoti, kad aš nūnai nuo pat ryto niekur nebuvau išėjus.

SKYLYS. Vai, žinai, Ania, ir kaip dar žinai. *(Ona krūpteria petimi).* Pasakyk tu man, iš kur pas tave tiek šilkinių skareliu atsirado? a? *(Ona tyli; palūkėjęs).* Juk merga būdama tu jų visai neturėjai.

SKYLIENĖ *(nekantriai).* Nevogiau gi iš nieko.

SKYLYS. Vogti nevogei, bet visgi aš klausiu, iš kur jos pas tave atsirado?

SKYLIENĖ *(vis taip nekantriai).* Nagi nusipirkau.

SKYLYS. Nusipirkai? Kadagi aš tau esu pinigų davęs, kad tu būtai galėjusi tiek jų prisipirkti? *(Ona tyli).* Ko tyli, kad klausiu?

SKYLIENĖ *(piktai).* Ko tu dabar į mane prikibai? Na, motulė davė, na, kiaušinių, sviesto pardaviau ir nusipirkau.

SKYLYS *(pasivaręs)*. Nemeluok, Ania! Aš žinau, kokius tu kiaušinius pardavinėjai.

SKYLIENĖ. Kad žinai, tai ko klausi.

SKYLYS *(ramiau)*. Ne pati nusipirkai, tik nupirko tau.

SKYLIENĖ *(žvilgterėjus į jį ir matydama, kad jisai ramus, narsiai)*. Na, nupirko. Tau kas darbo, kad nupirko?

SKYLYS *(lyg nustebęs)*. Man kas darbo? *(Sudaužęs kumščiu stalan, piktai)*. Ar tu užmiršai, kas aš tau esu? *(Pasikelia; staiga jo veidas mainosi)*. Tai tiesą žmonės kalbėjo, kad tu paleistuvauji! Aa! *(Žengia į ją)*.

SKYLIENĖ *(persigandus, slepiasi už skrynios)*. Neliįsk į mane! Neliįsk į mane! Neliįsk — aš tavęs bijau!

SKYLYS *(eina į ją)*. Manei, aš negirdėjau, ką tu kalbėjai su Mėrūniene! Manei, negirdėjau... negirdėjau... *(Prieina prie jos. Ona, lyg gindamosi, ištiesia į jį rankas, turėdama jose išvyniotą šilkinę skarelę; Skylys ištraukia ją iš rankų, meta žemėn ir pamina koja; nustvėręs Skylienę už tiesės rankos)*. Tu! tu paleistuvauji, svetimus vyrus vilioji!..

SKYLIENĖ. Vai, man sopa!.. *(Nori ištraukti ranką)*.

SKYLYS *(surikęs)*. Paleistuve! *(Trenkia už rankos į žemę; Ona suklumpa)*. Į skarulius mane išmainei... Jukams iškėlei... *(Meta rūbus nuo lovos žemėn)*. Palauk, ragana... Kur man kirvis! Kur čia man kirvis!.. *(Žengia į suolą ir ima iš užusuolės kirvį)*.

SKYLIENĖ *(klūpsčia, nustvėrus už kojų, stengiasi jį sulaikyti)*. Jonuli! Širdele! Nurimk! Dovanok, aš nieko... *(Skylys spiria ją koja ir pataiko šonan; griūdama)*. Aai!..

SKYLYS *(ištraukęs kirvį, grėbsto nuo pagalvio skareles ir, pasidėjęs ant suolo, kapoja kirviu)*. Štai tavo skaruliai... štai tavo parėdai... štai, štai, štai!.. *(Meta kirvį žemėn ir alsuodamas sėdasi ant suolo, apkniumba ant stalo ir, užsidengęs veidą rankom, verkia)*. Mane... mane apvilti... mane... Dieve, kam tu man vienam visų žmonių skyrei... Palauk, aš gi tau, kale!.. *(Atsikelia, eina į Skylienę)*. Tu man padrunėsi! *(Spiria koja, paskui stveria už plaukų. Skylienė tyli. Lyg nustebęs, leidžia iš rankų plaukus, ir Skylienės galva vėl krinta žemėn; Skylys stveria ją už rankos ir krato)*. Ania!.. Ania!.. *(Surinka)*. Užmušiau! Užmušiau!.. *(Nusitvėręs už galvos)*. Užmušiau Anią!.. Ką aš padariau! Dieve Augščiausias! *(Atsiklaupęs prie jos)*. Ania! Aniule! *(Suėmęs ją už galvos kelia)*. Aniule, Ania!.. *(Atsistojęs ramiau)*. Užmušiau. Na, dabar vistiek! Užmušiu ir tą šungalvį... O gal tik apmirė? *(Klaupiasi ir vėl žadina)*. Ania!.. *(Klauso, prisilenkęs į krūtinę)*. Širdis plaka dar! *(Šoka, stveria kibirą vandens ir lieja ant Skylienės. Toji praveria akis, atsidūsta ir tuojau atsisėda.*

Skylys linksmiau). Na, Ania, nugąsdinai tu mane. Maniau, kad aš tave mirtinai užmušiau. *(Stato kibirą ant suolelio).*

SKYLIENĖ *(atsisėda, kurį laiką dairosi, lyg iš miego nubudusi, paskui nusikrato nuo drabužių vandenį ir taisosi; pamačius sutrėktas skareles, verkiamu balsu).* Dievuliau mano, Dievuliau! Visas šilkines skareles sukapojo. Kuo dabar aš ryšėsiu?

SKYLYS *(atsisėda ant suolo).* Tų skarų nesigailėk. Gerai, kad dar tuo tik pasibaigė. Piktumas perėjo, širdis man perdegė, ir tavęs aš jau nebekliudysiu... Laimingi mudu, kad tuo tik pasibaigė...

SKYLIENĖ *(keldamosi).* Šonelį, Dievuliau, diegia, ir rankos nepakeliu. *(Sėdasi lovos pakojin ir verkia).*

SKYLYS. Tylėk, Ania... Nepiktink dar manęs. Širdis mano pervirė, tavęs mušti aš nebenoriu, nors tu verta, kad tave daužytau kaip kalę... Tik atmink, kad daugiau nebedovanosiu. Ar man ar tau jau bus galas.

SKYLIENĖ *(verkdama).* Už ką tu mane užsipuolei? Ką aš tau padariau?.. Žmonių liežuvių, Dievuliau, paklausei.

SKYLYS. Ką tu padarei? Dar tu klausi. Juk aš viską girdėjau. Gal tu manei, kad aš pirma nieko nepratau, nemačiau, aklas buvau?.. Gal manai, kad aš žmonių kalbų negirdėjau, man niekas akių nekaišiojo? Juk visur kaip varpan mušė... Manai, gal man širdies nesopėjo?.. Pradžioje nenorėjau tikėti. Ot, maniau sau, plepa žmonės, liežuvauja... O tu gi buvai man... Aš tave štai kaip mylėjau, jog kraujo, gyvenimo dėl tavęs būtau nepasigailėjęs... Ė, argi pasakysi visa, ar išpasakosi!.. Paskui ėmiau sekti tavo žingsnius, dabon dėti... Prasti ėmiau... Kiek dienų pragodojau ir sėdamas, ir ardamas, ir kitą darbą darydamas. Kiek kartų buvau sau taręs: pareisiu, suseksiu ir užmušiu abu... Ir kirvį jau buvau pagaminęs... Neapkenčiau tavęs, keikiau... Bet pareinu, pamatau, ir atslūgsta širdis, tik skaudu ir graudu pasidaro... Tai vėl tikėti nenorėjau... Kol nūnai savo ausimi išgirdau. *(Susiėmęs už galvos).* Ir už ką? Už ką mane taip paniekinai? Ania, Ania! Ach, Ania!.. *(Skylienė verkia).* Neverk, Ania, aš visa užmiršiu... Aš dar tave mylėsiu, kaip mylėjau... Tik kad su juo nebesimatytai... *(Pasikelia ir eina į duris; sustoja vidury pirkios).* Aš eisiu... Tegul širdis nurimsta... *(Į ją atsigręžęs).* Tu, Ania, nesigailėk šitų skarelių... Būsim gyvi, turėsim viso, ko panorėsim. Tik kad gera būtai. *(Skylienė verkia).* Tu neširsk — ne aš tave nuskriaudžiau, tik mano širdis virė, bet jau pervirė, pergėlė... Tu pati, Ania, kalta. *(Eina į lovą sėdasi prie Skylienės ir nori ją apkabinti).* Neverk...

SKYLIENĖ *(atstumdama jį).* Atstok!

SKYLYS *(atsitraukęs žiūri į ją; paskui atsikėlęs).* Gerai, aš eisiu. Te-

nurims mano širdis ir tavo... *(Eina į vidurį).* Tik tu atmink, kad aš minkštas žmogus, bet... Ė, pati žinai.

BALSAS UŽ LANGO. Dėde, ar vesi arklį ganyti? Mes jau jojam.

SKYLYS. Einu. *(Į Skylienę).* Aš einu. Bet tu atmink mano paskutinį žodį. *(Išeina. Skylienė kurį laiką sėdi ir verkia. Per kiemą prajoja Skylys. Skylienė nusišluosto ašarotą veidą prijuoste, atsikelia ir eina į veidrodį ir, į jį žiūrėdama, rišasi skarele, kurią paėmė nuo žemės. Paskui suima glėbin nuo žemės ir nuo lovos drabužius, kemša juos skrynion. Renka nuo žemės skareles, išklosto ir žiūro; kurios nesunaikintos(dvi, trys), gražiai jas suvynioja ir deda skrynion, o kitas suvelia ir kemša po pagalviu).*

SKYLIENĖ *(žiūrėdama skarelių, aimanuoja).* Dievuliau, manas, Dievuliau brangus, taip aš jomis džiaugiausi, ir visas sunaikino, sugadino... *(Rankiodama kąsnelius).* Tik, Dievuliau, aš pati kalta... aš kalta. *(Stojasi prie lovos, uždengus rankom akis).*

MĖRŪNAS *(stovi kurį laiką tarpduryje, paskui žengęs per slenkstį).* Ania!

SKYLIENĖ *(atsigręžia ir, pamačius Mėrūną, surinka).* Ai! *(Nustebus).* Tu! Tu vėl čia! *(Lyg stumdama jį nuo savęs).* Eik! Eik sau! Ko tu čia atėjai? Ko tau reikia?..

MĖRŪNAS *(nustebęs).* Ania, tu? Tu taip mane patikai?

SKYLIENĖ. Eik namo! Ko čia atėjai? Ar nežinai kur kelias į tavo namus?

MĖRŪNAS. Ania, ar tu juokiesi, ar tau nesivaimėja?..

SKYLIENĖ. Juokiuosiu! Tu nežinai, kiek aš prisikenčiau, ką va tik dabar per tave nukentėjau... Vyras visa sužinojo, vos nenudėjo. Eik! Aš nenoriu, kad tave čia kas matytų. Gana ir taip žmonės pirštais bado.

MĖRŪNAS *(žengęs kelis žingsnius priekin).* O pirma tu žmonių baideisi? Jų kalbų gal vengei?

SKYLIENĖ *(kratydama abiem rankom ties veidu).* Aš nenoriu, aš nenoriu žinoti, kas pirma buvo.

MĖRŪNAS *(nuleidęs galvą, lyg kažką nauja supratęs).* Aa, tu nenori dabar manęs žinoti... Suprantu, suprantu. *(Pakėlęs galvą).* Dabar, kada aš visur pralaimėjau ir teismuose ir pas kunigą, kada su visais susipykau, išsibariau ir pinigų netekau, tu manęs nebenori žinoti. *(Linkterėjęs galva).* Suprantu. Manai, dabar aš tau parėdų neištesėsiu nupirkti...

SKYLIENĖ *(greitai atsigręžus į lovą, traukia iš po pagalvio skarulius ir rodo jam).* Štai kas liko iš tavo skarelių, iš tavo parėdų!.. *(Krato juos, ir skaruliai byra žemėn).* Vyras padarė... kirviu sukapojo. *(Žiūri į jį. Kiek patylėjus).* Ar gal tu, Stasiuli, norėtai, kad jis man taip galvą suskaldytų sužinojęs, kad tu vėl pas mane buvai?

MĖRŪNAS. Ania! *(Ištiesęs rankas).* Ania, mesk tu jį, kad jisai jau visa sužinojo. *(Ona krato galva).* Vistiek tau su juo gyvenimo nebebus.

SKYLIENĖ. Ir nekalbėk man to! Kur aš eisiu? Kur aš dėsiuos?

MĖRŪNAS. Su manim eisi. *(Į ją pasėjėjęs).* Eisiva abu Amerikon. Man vistiek čia jau nebegyvenimas.

SKYLIENĖ. Ko tau ton Amerikon eiti? Eik namo į žmoną, sakau tau. Kur tu eisi?.. Kaip tu mane... *(Nutyla).*

MĖRŪNAS *(paniuręs).* Neisiu aš į uošvį. Man ten nebėra nei vietos, nei kelio. Kokiom akimi aš ten eisiu? Gal jų iš šunies skolinsiu? Aš Amerikon, Ania, keliausiu. *(Skylienė neigiamai krato galvą).* Tikrai tau sakau, Ania, ir tu manęs jau neperkalbėsi. Aš atėjau į tave tik atsisveikinti. Norėjau dar šį tą pasakyti, bet matau... *(su panieka žiūro į ją)* kad neverta... Kas aš tau? Ot, buvau tau geras, kada ir visiems, kol pinigų turėjau.

SKYLIENĖ *(tyliai).* Stasy, kam tu taip sakai!

MĖRŪNAS. Gal ne tiesą kalbu? Maniau ne taip mane sutiksi, ne taip mes atsisveikinsim. Na, nepyk, blogu neminėk ir būk sveika. *(Nusigręžia ir užsideda kepurę).*

SKYLIENĖ. Stasy!

MĖRŪNAS. Na?

SKYLIENĖ *(grąžydama rankas).* Argi tu nesupranti, ką aš pergyvenau? Kaip aš išsigandau!.. Čia pirma buvo tavo žmona... Ji prašė tau pasakyti, kad grįžtai... Ji verkė... Paskui vyras vos nenudėjo... Aš ir dabar visa drebu, bijau, kad jis nepareitų, tavęs čia nerastų.

MĖRŪNAS. Aš mačiau jį sodžiaus gale. Jis nujojo su bernais.

SKYLIENĖ. Žinau, bet gali grįžti, jei tave matė. Matė tave?

MĖRŪNAS. Nežinau, gal matė.

SKYLIENĖ. Taigi, O tu pyksti, tu bari mane, Stasiuli... Už ką?.. Kam?..

MĖRŪNAS *(žengęs į ją).* Ania! Ania mano!..

SKYLIENĖ. Stasiuli! *(Pribėga į jį ir puola jam ant krūtinės, rankom apkabinus kaklą).* Aš... aš...

SKYLYS *(greitai įeina pirkion ir mato juos apsikabinusius. Surinka).* Aa! Jūs vėl! Jūs vėl... *(Puolasi į pasuolę ir stveria kirvį; jo rankos dreba ir nesugeba greitai jo ištraukti iš užusuolės).*

SKYLIENĖ *(pamačius jį, atšoka nuo Mėrūno).* Aa!

MĖRŪNAS *(atsigręžęs).* Aš čia! Tai kas! *(Pamatęs, kad Skylys traukia kirvį, prišoka į jį, viena ranka griebia už krūtų, antra už rankos, stengdamasis sukaikyti ir neleisti ištraukti kirvio).*

SKYLIENĖ *(užsidengus akis).* Dievuliau, Dievuliau! *(Prisiglaudžia kampan prie krosnies).*

SKYLYS. Aš jums, šunies galvos, galą dabar padarysiu... padarysiu... *(Stumia Mėrūną, paskui ištraukia iš jo ranką ir traukia kirvį).* Abiem jum... *(Mėrūnas vėl griebia jį už krūtų, antra ranka už kirvakočio ir nori jį ištraukti).*

SKYLIENĖ *(atidengė akis ir, pamačiusi kirvį vyrų rankose, surinka).* Vai! Užmuš! Užmuš! Gelbėkit! *(Išbėga per duris. Kieme girdėti jos balsas).* Gelbėkit! *(Vyrai vadžiojasi po trobą viena ranka turėdami viens antrą už krūtų, antra už kirvio. Kieme girdėti balsai. Mėrūnas, matyti, silpnėja. Kuriam laikui praslinkus, pirkion įbėga Gaidulionis ir Kalvaitis).*

GAIDULIONIS *(puola jų skirti).* Na, ką jūs čia, begėdžiai, sumanėt...

* * *

MĖRŪNAS *(priėjęs į Naujelį, duoda jam ranką. Jis amerikietiškai apsirengęs; turi lazdelę ir skrybėlę kairėje rankoje).* Sveikas tamista. *(Naujelis žiūro į jį atsidėjęs).* Gal jau užmiršai mane ir dabar nebepažįsti?

NAUJELIS. Ar ne Stasys Mėrūnas būsi?

MĖRŪNAS. Kaipgi, kaipgi, jis pats. *(Naujelis tvirtai su juo sveikinasi už rankos).*

NAUJELIS *(tvirtai krato jam ranką).* Ak kad tave dievai! Kur jau čia tave pažinti! *(Žengęs nuo jo žingsnį žiūro į jį).* Amerikietis! Tikras ponas! Ir laikrodis, ir skrybėlė! .. Ar seniai gi grįžai ir kur dabar gyveni?

MĖRŪNAS. Prieš dvi dieni grįžau ir kol kas gyvenu pas brolį Kazį. Gal pažįsti jį?

NAUJELIS. Kaip nepažinsiu.

MĖRŪNAS. Manau į uošvį eiti. Gal dar susitaikinsiu. Kvailas gi aš tada, brol, buvau.

NAUJELIS. Nežinau, brol. Labai jau tu jį buvai įerzinęs ...

MĖRŪNAS. Ė! .. *(Sumojęs ranka).* Kvailas gi buvau. Gal kaip nors susikalbėsiva.

NAUJELIS. Kaipgi tau sekėsi Amerikoj? Pinigų gal krūvą užsidirbai?

MĖRŪNAS. Tai truputį uždirbau. Iš pradžių, kai tik atvykau Amerikon, sunku buvo, net truputį pabadauti teko. Be kalbos gi, brol, buvau, be pažįstamų; kur tu ten surasi darbą, kad susikalbėti negali. Paskui suradau savo žmonių; tie mane prie darbo pristatė anglių kasyklose. Apie pusę metų ten dirbau ir gerai uždirbdavau, daugiau kaip dvidešimti dolerių per savaitę. Bet ir dirbau gi, brol! Čia ir prasti žmonės negali numanyti, kokis tai sunkus darbas. O aršiausia, kad be galo bijojau. Man vis vaidinosi, kad, štai, užgrius kasyklos, ir aš liksiu amžinai po žeme. Neiškenčiau ir mečiau ten dirbęs, suradau sau vietą dirbtuvėje, kur garvežius dirba.

NAUJELIS. Ėė, tai tu dabar „mekanikas" pas mus.

MĖRŪNAS *(nusijuokęs).* Kur aš tau, brol. Tiek aš numanau apie mekaniką kiek ožys gūztą purtyti. Pristatė mane prie vienos rankelės, ir visą laiką sukau ją tai vienon pusėn, tai kiton. *(Rodo mostais).* Suskamba varpelis, aš pasuku vienon pusėn, suskamba vėl — aš pasuku antron. Taip visą laiką ir sukau, vos iš proto paskui neišėjau. Taip pripratau, prijunkau, jog, būdavo, atsisėdu kur ir nepamatau, kaip imu rankom matažgoti vienon kiton pusėn. Būdavo, nubundu nakčia ir matau, kad rankos savaime *(rodo vėl)* šitaip supasi vienon pusėn, tai kiton pusėn. Pareinu namo, sė-

duosi už stalo, patsai nepamatau, kai, paėmęs peilį ar šaukštą, vartau juos vienon pusėn, kiton pusėn. Ne žmogus buvau, bet kažinkokia mašina.

NAUJELIS. Kokiam tu ją galui taip sukaliojai?

MĖRŪNAS. Velniai juos žino. Nei aš sužinojau, kam tai reikia, nei kas būtų pasidarę, kad aš jos būtau nepasukęs, kai suskamba varpelis. Ne žmogus buvau, ir gana. Būdavo, supykstu ir manau — nepasuksiu, pažiūrėsiu, kas gi bus, bet rankos neklausė. Nesuksiu, — tariu sau, o ranka visdėlto suka vienon pusėn, kiton pusėn. Ar patikėsi man, kad, būdavo, einu šaligatviu, man vis rodosi, kad ne žmonės, bet kažinkokios rankelės vaikščioja: tiesiog nori paimti žmogų už galvos ir pasukti vienon pusėn, antron pusėn. Sueinu su pažįstamu kur saliūne, atsisėdu alaus išgerti, tuo nugriebiu už rankos ir suku ją vienon pusėn, kiton pusėn. Nustoju, kai ima juoktis. Dėl to tik ir mečiau ten dirbęs, nors mokėdavo gerai, apie dvidešimti dolerių savaitėje. Bijojau, kad proto nustosiu visai. Ir būtau gal nustojęs. Gerai, kad vienas draugas patarė mesti: „Mesk, — sako, — šitą darbą, nes tau bus bloga". Suradau paskui sau vietą pas fermerį. Aštuoniolika dolerių mokėjo savaitėje.

NAUJELIS. O kas tas farmeris tokis?

MĖRŪNAS *(suplojęs kumščiu į delną)*. Na, kaip tau pasakyti? Vistiek kaip mūsų vienasėdis, tik ten jie geriau gyvena, nelyginant kaip pas mus ponai. Gražu jų kambariuose, dviračius turi, fortepijonus, gerus arklius, gražiai dėvi, gardžiai valgo. O žemės, brol, turi ne daugiau už kitą ūkininką.

NAUJELIS. Tai tu pas jį už berną buvai? Nieko sau, gražu. Nuo tokio ūkio už berną nuėjai.

MĖRŪNAS *(iškėlęs rankas)*. Na, ką padarysi, brol. Ten be darbo negyvensi, o imiesi to, kokis yra.

NAUJELIS. Ką gi tu ten darei?

MĖRŪNAS *(linksmai nusijuokęs)*. Ropeles sodinau, ežias ravėjau, uogas rinkau, bulbes sodinau ir ko tik aš nedariau. Daugiau kaip pusę metų ten dirbau, prisižiūrėjau, kaip ten ūkį laiko.

NAUJELIS. Tai dabar tu ir pas mus įvesdinsi amerikišką madą.

MĖRŪNAS. Kur jau tau, brol. Senoviškai, savotiškai pragyvensim. Taip man įkyrėjo toji Amerika, jog aš ir atminti nenoriu jos. Na, maniau sau, kam aš kitam dirbu, kad galiu namie, savo ūky, pačiam sau pasidarbuoti. *(Pastatęs lazdelę prie mūro ir sudėjęs rankas)*. Į savo šalį užsimaniau, taip išsiilgau, jog, būdavo, vėjas kvepia, kai papučia nuo mūsų šalies. Ir sakyk tu man, brol. Ir oras ten tokis, ir žiema tokia pat, kaip pas mus, o ne tas, ir gana. Graužia tave kas, ėda širdį, jog nei užmigti, nei pamiršti gali, ir juo toliau, vis aršiau. Susapnuoji, būdavo, kad esi namie,

tai pabudęs net apsiverki. ir tokis nusiminimas tave paima, jog mestai, rodos, visa ir eitai, kur akys veda. O kai dar atsimenu, ką aš čia išdarinėjau, kaip žmoną, uošvį nuskriaudžiau, Dievul tu mano! Kasdien, kur tik einu, vis apie tai, vis apie tai vien tik ir galvoju, jog pagaliau, nors bliauk kaip telias. Kokis velnias! Nuėjau išpažinties, išpasakojau visa kunigui, apsiverkiau kaip mažas vaikas. „Važiuok namo — sako kunigas: — ko tau čia vienam vargti, kad namie tavęs šeĭma laukia, ūkį turi.Tai angelas sargas tave, sako, kviečia". Spjoviau į visa ką ir sumaniau važiuoti namo, ir net lengviau pasidarė. Ot, ir parvažiavau.

NAUJELIS. Ringelę ar matei?

MĖRŪNAS *(ima lazdelę ir skrybėlę, rūsčiai, suraukęs kaktą)*. A, tuščia jo! Kad aš jo būtau geriau nepažinęs. Jis mane kaip velnias ir vedė į pikta. O kiek dar iš manęs skatiko ištraukė, iščiulpė kaip dėlė. Dar mano visokių vekselių daugiau kaip šimtui rublių turi ir korčiukių, kad aš jam turiu ir lašinių ir taukų ir javo duoti. *(Sumojęs ranka)*. Duosiu, telaukia tik!

NAUJELIS. Na, jis savo išgaus, nedovanos tau nieko. Tokis jau jis žmogus ir dar ant tavęs įpykęs.

MĖRŪNAS. Sūnui kunigui visa nurašysiu. Sūnaus, manau, bijo.

NAUJELIS. Ė, brol, ką jam sūnus padarys. Jisai moka iš juodo balta padaryti. Jis velnią apgaus, ne tik sūnų. O vėl obuolys nuo obelies netoli krinta.

MĖRŪNAS *(sumojęs ranka)*. Ė, nenoriu apie tai ir galvoti. Vai, kokis aš tada kvailas buvau! Kokis kvailas! Kaip manai, priims mane uošvis atgalio?

NAUJELIS. Nežinau. Kalvaitis su unaru žmogus. Kai jam kas įkrinta galvon, tai jau jo neįveiksi... Štai eina tavo žmona su sūnumi. Nori, aš pašauksiu.

MĖRŪNAS. Kur? Kur?

NAUJELIS. Kur? Ar nematai? Štai su sūnumi. Tik užsigręžk, kad nenusigąstų. *(Balsu šaukia)*. Mare! Mare! Mėrūnien, eik čion! *(Toji atsigręžia, dairosi, kas šaukia, ir pamačiusi Naujelį, eina per žmones į jį: su ja ketverių metų bernaitis, apvilktas baltais marškinaičiais, su juodomis kelnaitėmis ir batukais apsiavęs. Pasijuosęs namine juostele. Plaukai trumpai nukirpti. Eina prisilaikydamas rankute motinos suknelės. Mėrūnas užsigręžia ir, padėjęs lazdelę po pažastimi, nosine šluosto akis)*.

MĖRŪNIENĖ *(priėjus sveikinasi)*. Ar, sveikas, Juliau. *(Į sūnų)*. Juozuli, duok dėdulei rankelę. Išimk pirštuką iš burnos.

NAUJELIS*(ištieseęs į jį ranką)*. Oo, kokis išaugo. *(Vaikas slepiasi už motinos)*. Laukinis kokis, dėdės baidosi. *(Į Mėrūnienę)*. Mare, ar nepa-

žįsti, kas čia tokis. *(Rodo į Mėrūną; tasai įsidėjo skubiai nosinę kišenėn ir atsigręžia).*

MĖRŪNIENĖ *(suriko).* Stasiuli! *(Puola jam ant kaklo).* Stasiuli! *(Stasys apkabina ją ir bučiuojasi).* Stasiuli, širdele! *(Stvarsto jį už rankos ir nori bučiuoti).*

MĖRŪNAS *(sulaikydamas ją).* Na, na, Mare, ar užmiršai, kur esame. Štai ir žmonės juoksis. O čia kas? Sūnelis Juozukas! *(Stveria jį ant rankų ir bučiuoja. Vaikas pradeda verkti ir veržiasi iš tėvo rankų).*

MĖRŪNIENĖ. Juozuli. sūneli, tai tavo tėvulis. Ko tu verki, tai tėvulis tavo. *(Mėrūnas stato vaiką ant žemės; tasai tuojau pasislepia už motinos suknelės).*

MĖRŪNAS. Kad aš gi nieko jam neturiu. Nesitikėjau susitikti. *(Pasitūpęs kviečia sūnų į save).* Juozuli, eik šen, aš tau ką parodysiu. *(Išsiima laikrodį).* Eik šen, pažiūrėk. *(Vaikas, pasislėpęs už motinos, iškiša galvą iš kitos pusės suknelės).*

MĖRŪNIENĖ. Kur dabar tu buvai šiuos trejus metus? Kaip dabar tu gyvenai?

MĖRŪNAS *(atsikėlęs).* Kur buvau? Blaškiaus po baltą pasaulį, kol jisai man pasmirdo. Tada pakvipo tėvų šalis, ir štai aš pargrįžau. *(Naujelis eina šalin nuo jų).*

MĖRŪNIENĖ *(verkdama).* O aš čia tiek prisikamavau, tiek prisiverkiau. *(Šluosto skarele akis).* Kad nors, Dievuliau, būtai žinelę pranešęs, kur tu, kaip gyveni. Bet jokios, Dievuliau, nebuvo.

MĖRŪNAS. Būtai pranešęs . . .*(Karčiai nusišypsojęs).* O ar aš buvau vertas, kad tu domėtaisi, kur aš esu, kaip gyvenu. Mare, gal tu užmiršai, kaip mudu atsisveikinova? *(Marė labiau ima verkti).* Cit, cit, neverk! Aš to nevertas, kad tu verktai.

MĖRŪNIENĖ. Stasiuli, kam minėt, kas buvo. Aš nežinau, kaip Dievui dėkoti, kad jisai tavo širdelę atmainė.

MĖRŪNAS *(paėmęs ją už rankos).* Mare, ar tu dabar neširsti ant manęs?

MĖRNIENĖ. Stasiuli, aš, tave pamačius, kaip antrąkart gimiau. Net saulelė, rodos, dabar skaisčiau šviečia. Kam aš ant tavęs dabar širsiu.

MĖRŪNAS. O pirmiau širdai?

MĖRŪNIENĖ. Vai, Stasiuli, buvo laikas, kad ir pykau ir gailėjausi, ir verkiau. Vienas Dievas tik matė, kiek aš ašarų praliejau, kiek iškentėjau. Ir tėvulio gi buvo gaila. Senas jisai, nors dar stipras, bet vai jau sunku buvo jam ūkis apeiti. Paseno dabar labai, pražilo visai, kaip žydinti obelis . . . Ar seniai gi tu grįžai, Stasiuli? Kur iki šiol gyvenai?

MĖRŪNAS. Šią savaitę grįžau iš Amerikos, o kol kas gyvenu pas brolį Kazį. Maniau eiti namo, į jus, bet nedrįsau. Gal tėvas ir kieman būtų neįsileidęs? *(Paleidžia jos ranką).*

MĖRŪNIENĖ. Najau, Stasiuli, ką tu kalbi! Kodėlgi tavęs neįsileis, argi tu svetimas?

MĖRŪNAS. O gal aš nevertas, kad manęs ne tik kieman neįleistų, bet iki sodžiaus galo šunimi pjudytų? Ar aš to nesuprantu, manai? *(Žengdamas į sūnų).* Sūneli mano mažas!

MĖRŪNIENĖ *(paėmus sūnų už rankos).* Juozuli, eik į tėvulį: taigi čia tavo tėvulis. *(Vaikas spiriasi ir ištrūkęs vėl pasislepia už motinos sijono).*

MĖRŪNAS. Štai ko aš susilaukiau, kad tikras sūnus nuo manęs bėga, pažinti nenori. Vėl kokis aš jam tėvas buvau. Kaip aš ten žmonėms akysna pažiūrėsiu, tavo tėvui, motinai? Klausiau piktų žmonių, kurie mane iš kelio vedė. Dabar, kai pasitrankiau svetimose šalyse, įsižiūrėjau į žmones, dabar tik supratau, kokis aš buvau kvailas. *(Kurį laiką abu tyli).* Ar pėsčia nūnai?

MĖRŪNIENĖ. Su tėvuliu atvažiavome. *(Nusitvėrus jį už rankos).* Stasiuli, važiuosim dabar namo!

MĖRŪNAS *(liūdnai kraipydamas galva).* Ne, Mare. Kol aš tavęs nemačiau, sūnaus, aš patsai maniau, kad galėsiu į jus grįžti. O dabar matau, kad negaliu. Vienas man kelias būtų — tai ežeran, tik Dievo bijau, nors kito aš nevertas. Kad tu mane būtai nors pabarus, nors pakoneveikus, išplūdus truputį. Bet dabar ... Kaip aš tave tokią galėjau nuskriausti, kaip aš galėjau klausyti piktų žmonių? *(Išsiėmęs nosinę šluosto prakaituotą kaktą).*

MĖRŪNIENĖ. Stasiuli, *(vėl stveria už rankos)* tėvulis ateina. Su Naujeliu.

MĖRŪNAS *(traukdamas iš jos ranką).* Leisk mane, aš dabar eisiu, Mariut. Lik sveika. Aš dabar negaliu su uošviu susitikti.

MĖRŪNIENĖ *(laikydama jį už rankos).* Aš neleisiu tavęs, Stasiuli. Pamatysi, kad tėvulis visai nepyksta. Jis tokis geras.

KALVAITIS *(prieidamas, garsiai).* Na, na, pamatysim, pamatysim, kaip žentas amerikonas atrodo. *(Priėjęs sustoja ir žiūri į Mėrūną).* Nieko sau. Pažiūrėti — visai kitas žmogus. Tik ar protas atsimainė, kaip būdas? *(Sveikindamasis paduoda Mėrūnui ranką. Tasai ją bučiuoja. Kalvaitis rankos neatitraukia, duoda jam pabučiuoti).* Mhm.

MĖRŪNIENĖ. Tėvuli, Stasys bijo, kad tu ant jo piktas.

KALVAITIS. O ką? Manai, kad aš jį turiu mylėti? Mylėti dar nėra už ką — dar nepasitarnavo.

MĖRŪNAS. O, aš geriau žinau nei kas kitas, ko aš vertas jūsų akyse.

KALVAITIS. Aa, supratai, svetimos duonos paragavęs, pamatei, kad

tai ne toji, kur uošvio namuose valgei. Pasauly pasitrankęs, dabar mokėsi atskirti pikta nuo gero. Matei sūnų? Išauginom kaip aviną.

MĖRŪNAS. Sūnus nenori prisipažinti į tokį tėvą kaip aš.

KALVAITIS *(sudaužęs rankom į skvernus)*. Štai tau, boba, ir ropučiai. Juozai, ar žinai, kokis čia ponas? *(Rodo į Mėrūną)*.

JUOZUKAS. Ne.

MĖRŪNIENĖ. Juozuli, tai tavo tėvulis.

JUOZUKAS. Jei dėdulis pasakys, kad tėvulis, tai bus tėvulis.

KALVAITIS *(nustvėręs vaiką, pakelia jį už pažasčių į augštą, paskui bučiuoja)*. Štai anūkėlis mano gaspadorius! Jis nieku, tik savo dėduliu tiki. *(Vaikas apkabina senelį už kaklo)*. Na, na, tai tavo tėvas. Eik dabar į jį *(stato vaiką ant žemės)* ir pasiklausk, ar daugel parnešė pinigų. Jei gerai parnešė, tave kuniguosna leisim.

MĖRŪNAS. Teks. *(Vaikas išsprukęs iš senelio rankų, vėl slepiasi už motinos sijono, apkabina jos kojas)*.

MĖRŪNIENĖ *(traukdama jį)*. Juozuli, eik į tėvulį.

KALVAITIS. Teks, jei Ringelė nesuris.

MĖRŪNIENĖ *(laikydama sūnų už rankutės)*. Tėvuli, neminėk tu to, kas buvo.

KALVAITIS. Kodėl neminėti? Dažnai minėti, tiesa, nereikia, bet kaikada priminti visai nekenkia.

MĖRŪNIENĖ *(bučiuoja tėvui ranką)*. Tėvuli, tegu Stasys važiuoja su mumis namo.

KALVAITIS. Tevažiuoja! Vartų jam neužkelsiu, durų neuždarysiu. Visgi jis tavo vyras, šiokis ar tokis. Bet be kepurės ir neprašinėsiu.

NAUJELIS *(sudavęs jam ranka per petį)*. Žinai ką, dėde? Nesipūsk veltui kaip ožys prieš kopūstus, nieko neapgausi. Matau gerai, kad nusidžiaugei, su žentu pasimatęs. Einam geriau dabar pasilinksminimui išgersim alaus ir važiuosim namo.

KALVAITIS. Aš kur kitur, kaip tik namie, nemėgstu linksmintis. Ten geriausia. *(Mėrūnui)*. Žinai ką, žentuli: tu dabar esi pinigų pilnas kišenes prikrovęs, einam — paimsi alaus ankerį ir važiuosim visi namo. Ir tu, Juliau, drauge. *(Į Mėrūną)*. Gali pasiimt ir degtinės, aš nūnai nepyksiu. Žinau, kad jūs mėgstate jos ragauti. *(Graso jam pirštu)*. Tik žiūrėk, kad daugiau nebeatsitiktų, kas buvo.

MĖRŪNAS *(nusilenkęs ima jos ranką ir bučiuoja)*. Ne, jau to niekados nebebus, duodu žodį, tėveli. Tai vis geri draugai mane gundė.

KALVAITIS. Tikiu, tikiu, Gana apie tai kalbėti. Dukart per dieną to pačio neminėsim. *(Į visus)*. Einam, vaikeliai.

* * *

RAGANIUS

PRIEŠKARINIŲ LAIKŲ SODŽIAUS GYVENIMO ŠEŠĖLIAI

DRAUGO

KONSTANTO GLINSKIO

VALSTYBĖS TEATRO ARTISTO

ATMINIMUI

Ž E M A I T U K A S

I

Visų kaimynų manymu, Grigas turėjo prisikrovęs gero skatiko, tik buvo labai šykštus.

— Tai tiknagas, ne žmogus, — kalbėjo apie jį. — Reikalui prispyrus ar bėdai ištikus, vieno skatiko iš jo negausi skolon, neišprašysi...

Anksčiau dar, būdavo, vienas kitas mėgindavo kreiptis pas jį.

— Klausyk kūmai! Rodos, turi šiek tiek atliekamo skatiko...

— Sau turiu, — kaip kirviu nukirsdavo kalbą kūmas: — bet kitiems — tai ne.

— Na, jau! Imsiu ir patikėsiu, — mėgindavo dar įkalbinėti žmogus. — Manau, šimtus prisikrovęs turi. Paskolintai man. Juk atiduosiu...

— Mano pinigus Dievas skaito ir aš, o tu, žmogau, negi gali žinoti, kiek jų mano kišenėje yra?..

Paskutiniu metu, net didžiausios bėdos prispirtas, niekas jau nei nemėgino pas jį kreiptis.

— Bergždžias darbas! Greičiau iš alkano šunies kaulą išgausi, negu iš jo skatiką iškaulysi.

O galgi iš tikrųjų neturi, — mėgino abejoti, tokias kalbas girdėdamas, vienas kitas gretimų kaimų vyras.

— Ehe, brol! Kaipgi, neturi!.. Ūkis kaip eketė, pastatai kaip stiklinė, patsai nei geria, nei bylinėjasi — kur jis gali pinigus dėti?..

— Kad bent vaikų daug turėtų, dukterų... O dabar vieną tik sūnų, ir tasai iš naminio darbo rūbo neišsivelka kaip kažkokis vargšas samdininkėlis.

— Štai, kad ir tokis dalykas! Rodos, dievobaimingas žmogus, bažnyčios nesišalina ir kitus mėgsta pabarti. O gal kas pamena, kad jis buvo egzekvijas kėlęs ar iškilmingas mišias už mirusius užpirkęs...

— Arba vėl, kiek jį kasmet gėdina mūsų Žemaitukas! Kitas jo vietoje būtų jau paskutinę karvę pardavęs, kad tik tokios sarmatos prie visų žmonių pakelti netektų.

— Jam toji sarmata kaip žvirbliui lietus — pasipurtė, ir sausas! . .

— Tiesa, nelimpa prie jo sarmata — geras akis turi, jos gėdos nebijo . . .

— Ir kuriam galui jis tuos pinigus krauna? Negi nusineš su savim į kapus! . .

Žemaituku žmonės vadino savo seną kleboną, kunigą Adomą Šlepavičių, toje parapijoje klebonaujantį nuo neatmenamų laikų. Jis buvo žemaičių bajorų kilmės, ir žmonės jį praminė Žemaituku gal dar tuomet, kai jis, jaunas būdamas, atvažiavo čia kunigauti ir, matyti, smarkiai žemaičiavo. Per ilgus metus iš jo tarties išnyko visi žemaitiškumo pėdsakai, ir dabar Žemaitukas taip gerai dzūkavo, lyg čia būtų gimęs ir augęs.

Bet sena pravardė prilipo ir laikėsi jo iki mirties.

Parapija buvo grynai lietuviška. Keletas bajorėlių ir miestelėnų žiupsnelis „lenkavo" namie, bet ir jie visi gerai suprasdavo ir kalbėdavo lietuviškai, o bažnyčioje skambėjo viena tik lenkų kalba.

Skubėdamas Žemaitukas dažnai užmiršdavo net evangeliją paskaityti lietuviškai.

Tokią tvarką jis rado atvažiavęs, ir jam neatėjo galvon, kad ji reikia pakeisti. Gal net manė, kad Dievui labiau patinka poniška lenkų kalba, negu mužikiška lietuvių.

Su kaimiečiais jis kalbėdavo lietuviškai. Jo manymu, lenkų kalba pritinka vien bajorui ir bažnyčios tarnautojams, todėl net vargonininko ir zakristijono pavardes jis tuojau sulenkino. Vargonininką Šakutį jis perkrikštino Šakevičium, o zakristijoną Bolį — Bolinskiu.

— Nedera bažnyčios tarnautojams turėti chlopiškos pavardės.

Dėl kalbos jam teko kelis kartus smarkiai susiremti su vietiniais miesčionėliais. Tie net skundus vyskupui rašė, bet nieko nepasiekė — nenorėjo ir nekalbėjo su jais klebonas lenkiškai.

— Chlopai esate, ne bajorai, tai ir kalbėkite lietuviškai.

Žydus priskirdavo irgi žemesnei žmonių rūšiai, kuriai nedera lenkiškai kalbėti.

Buvo atkaklus kaip tikras žemaitis, savo nusistatymo nepakeitė ir jo laikėsi iki mirties. Miesčionėliai pagaliau turėjo nusileisti ir kalbėti su savo klebonu lietuviškai . . .

Šiaipjau Žemaitukas buvo geras žmogus, net labai geras, minkštos širdies. Savo parapiečius širdingai mėgo, pažindamas jų geras ypatybes ir silpnybes, ir jų vargus mokėjo atjausti.

Kiekvieną senesnį žmogų pažindavo iš vardo ir pavardės. Jų siela buvo

jam aiški kaip jo brevijoro puslapiai, kuriuos jis jau buvo išmokęs atmintinai.

Parapija buvo turtinga, didelė, bet su vikarais Žemaitukas nesugyvendavo, nemėgo, kad jam kas kitas su savo tvarka panosėj šeimininkautų. Jei dvasinė vyresnybė, klebono neprašoma, atsiųsdavo vikarą, ilgai pas jį neišbūdavo: prasidėdavo tarp jų vaidai, ir vikaras išnykdavo.

Bažnyčiai priklausė gero juodžemio dvidešimt hektarų ir keturi hektarai pievų, kuriose vien tik atolo sušienaudavo daugiau kaip du šimtu vežimų. Bet Žemaitukas ūkio nevedė, atiduodavo žemę ir pievas „iš pusės", ir tai ne vienam kuriam, bet įvairiems, sklypais ir sklypeliais.

Ateina, būdavo, pas jį kuris mažiau pasiturįs ar mažažemis, mokąs paverkšlenti, pasiskundžia, kad sunku gyventi — žemės maža, o vaikų daug kaip pupų.

— Neblevyzgok. Dievas žino, kodėl tau daug vaikų davė, ir ne tam, kad badu juos marintai. Kad mažai turi žemės, žinau. Imk iš manęs iš pusės sklypą pas vieškelį. Pasisėsi, suimsi, iškulsi, man pusę duosi, o kita pasiimsi sau.

— Vai, abejoju, dvasiškasis tėveli, ar pas mane susiras tiek javo, kad galėtau tokį didelį sklypą apsėti, — slėpdamas džiaugsmą aimanuoja žmogelis.

— Tu neturi, tai pas mane susiras, — nuramina Žemaitukas ir tuojau liepia pašaukti zakristijoną.

Dasz mu tam zboża ile potrzeba. Dopatrz, by nie oszukiwal... (Duosi jam ten javų, kiek reikės. Žiūrėk, kad neapgaudinėtų... *Red.).*

Prižiūrėti iš tikrųjų nereikėdavo, nes nei vienas dėl savo sielos išganymo nedrįso kunigo apgauti.

Kai supjauna, suriša, gubosna sustato, į lauką ateina patsai Žemaitukas pasižiūrėti, kad javas būtų lygiai pusiau padalintas.

— Kiek turi mažų vaikų? — klausia pusininką.

— Penkis, dvasiškasis tėveli.

— Tai paimk iš mano pusės dvidešimt penkis pėdus vaikams, kad Dievui nesiskųstai. Tik žiūrėk, neapgauk kunigo, — ir, nelaukdamas padėkos, nusigręžia ir keliauja namo.

Tas pats būdavo ir su pievomis. Ateis kuris parapiečių gudresnių, pasiskųs, kad kaitra jo pieveles išdegino, Žemaitukas tuoj vėl šaukia zakristijoną.

— *Dopatrz, niech sobie skosi cztery wozy i mnie przywiezie cztery.* (Žiūrėk, tegu prisipjauna keturis vežimus ir man keturis atveža. *Red.).*

Dažnai atsitikdavo, kad ne vienam „šiliniui" pristigdavo pavasarį duo-

nos, o pinigų nusipirkti nevisados turėdavo. Sunkioje padėty nevienas įsidrąsindavo kreiptis pas kleboną pagalbos prašyti.

— A, Jonas Purplis iš Šilainių, — sutikdavo tokį Žemaitukas. — Ko atėjai?

— Su bėda, dvasiškasis tėveli, — siekia bučiuoti ranką dvasiškam tėveliui parapietis.

— Žinau jau — vaikams duonos neužteko, o kišenėj vėjai švilpauja.

Tokiu atveju vėl šaukiamas zakristijonas.

— *Odmierz mu tam ośmine zboża. Nieh nakarmi dziatki.* (Atseikėk jam ten ašmainį javų. Tegu maitina vaikus. [Ašmainis — toks senoviškas saikas]. *Red.).*

Pasitaikydavo, kad Žemaituko sesuo mėgindavo tokiu atveju protestuoti — patiems pristigti gali.

— Nesikišk, ne tavo reikalas, — numodavo ranka Žemaitukas. — Iš bado nemirsime. Kunigas, kad ir nuogas raiste atsisės, ir ten jam Dievas padės.

Atsitikdavo, kad tikrai pačiam Žemaitukui pristigdavo, ypač arkliams šerti avižų. Tada artimiausią sekmadienį Žemaitukas liepdavo zakristijonui pakviesti klebonijon kurį turtingesnį parapietį, sodindavo jį su savim už stalo, vaišindavo arbata, o kartais net pietumis.

— Avižų neturiu, — nusiskųsdavo tada. — Gal pas tave susiras. Už tėvų dūšeles pasimelsiu per mišias.

Ir avižų susirasdavo...

Kasmet, kalėdodamas, užėjęs Grigo pirkion, pašventinęs namus, atsisės, būdavo, Žemaitukas ant suolelio priešais stalą ir klausia:

— Na, tai ką gi, Grigai? Ir šiuosmet nepavaišinsi manęs?

Pirmaisiais metais Grigas rausdavo, gal net nusiminęs būdavo. Vėliau priprato ir vis tais pačiais teisindavosi žodžiais:

— Kad dar, dvasiškasis tėveli, virtuvo nenusipirkau. O kuris gali būti vaišinamas be arbatos stiklinės?

— Na, pavaišins šiuo kartu kitas, — atsikeldamas kalbėjo Žemaitukas. — Tik žiūrėk man, kad kitais metais ir tu mane pavaišintai.

— Būtinai, dvasiškasis tėveli, — užtikrindavo bučiuodamas kunigui ranką. — Kai tik virtuvą nusipirksiu, būtinai priimsiu su vaišėmis.

Per metus kelis kartus apeina Grigas visas krautuves, apžiūri nevieną virtuvą, pasidera. Bet kai tenka mokėti, pakrapštęs pakaušį, pabara žydą krautuvininką, kad jis sąžinės neturįs, lupdamas už menką daiktą tokius pinigus, ir — atideda pirkimą kitam kartui.

Būdavo, kad žmona imdavo jį barti.

— Vėl susilauksi, kad tave kunigėlis sugėdins. Suderėjai, tai ir pirktai pagaliau.

— E, — sumodavo Grigas. — Virtuvas nepabėgs, o pinigas geriau tegul mano, o ne žydo kišenėje dar pagulės.

Taip Grigas virtuvo ir neįsigijo, ir Žemaituko kalėdojančio su vaišėmis nepriėmė...

O pinigo Grigas tikrai turėjo. Kiek jo buvo, patsai nežinojo. Negalima buvo ir šykščiu jo pavadinti — nei sau, nei savo šeimynai nesigailėjo. Mėgo patsai skaniai ir gardžiai pavalgyti ir šeimyną valgydino gerai.

— Kad žmogus dirba, turi ir valgyti sočiai, — kalbėdavo jisai. — Nešeriamu arkliu nearsi, alkano žmogaus darbu nepasidžiaugsi.

Net padienis samdininkas negalėjo pasiskųsti, kad alkanas nuo Grigo stalo atsikėlė ar kad valgis buvo negardus, neskaniai pagamintas.

Ir savo ūkiui senas Grigas išlaidų nesigailėjo. Žiūrėjo, kad visokis padargas būtų tvarkoje, kad gyvulys, ypač arkliai, būtų įšerti, — kad nesarmata būtų pasikinkius iš kiemo išvažiuoti.

Ne, nešykštus buvo Grigas, tik taupus ir nemėgo, kad jam pakliuvęs skatikas iš rankų lengvai išslystų.

— Pinigas, brol, slidus kaip ledas, ir tirpsta rankose irgi kaip ledas. Reikia mokėti jis sulaikyti, — mokino jis ir sūnų ir samdininkus, kai tekdavo jiems algos mokėti. — Neužmiršk, kad pinigas sutaupytas — tai draugas įsigytas, o blogai iš rankų paleistas Dievui skundžiasi. Už kiekvieną skatikėlį, netikusiai sunaudotą, turėsi Dievui atsakyti.

Kai, būdavo, kaimynai nusiskųsdavo skatiko stoka, Grigas mėgdavo juos papeikti.

— Neturi, kad nemoki taupyti. Pinigas nemėgsta to žmogaus rankų, kuris nemoka jo vertinti. Ir Dievas tam niekados nepadės, kas pinigo taupyti nemoka. Veltui išleistas pinigas — velniui džiaugsmas, dūšiai — žala.

Kada matydavo išgėrusį, neiškęsdavo pamokslo neišdrožęs.

— Šiandien geri, o ryt verksi, kai Dievas tave už girtuokliavimą savo pirštu palies. Užmiršti, kad pragertas skatikas Dievui skundžiasi.

Kad jam pačiam pinigas iš rankų neišslystų ar pirštuose nesutirptų, nemėgo Grigas jo savo kišenėj laikyti. Kiek pinigo turėjo, nežinojo gerai, nes apie didesnius skaičius nenusivokė. Kad ir skaitė iš pradžios, bet jau seniai jam visi skaičiai susipainiojo.

Kasų ir bankų žinoti nenorėjo, netikėjo, kad ten prasto žmogaus neapgaus, ir jo pinigas ten nepražus. Jis kišdavo savo pinigus į butelius, suvyniojęs popieriukus tūtelėmis.

Jau ne vieną ir ne du taip prikimštus turėjo. Laikė juos giliai žemėj pakastus svirne, po aruodo grindimis.

— Pelė stiklo nesugrauš, butely pinigas nesušlaps, nesupelės, o piktas žmogus nesusipras, kur jieškoti, — aiškino žmonai. — Net jei Dievas gaisru paliestų, giliai žemėje įkasti nesudegtų.

Kai, būdavo, pavasarį parduoda iškultus javus — parduodavo tik pavasarį, nes tada pirkliai brangiau mokėdavo — tuoj šaukia žmoną:

— Einam, boba, savo banko pažiūrėti.

Užsidarydavo abu svirne, senis išimdavo porą lentų iš aruodo grindinio ir įkasdavo žemėn naują butelį. Kai atsirado apyvartoje sidabrinių rublių, vėliau ir auksinių ‚čirvančių", Grigas stengdavosi savo popieriukus iškeisti, net primokėdamas iš pradžių — „lažą". Tada butelių vietoje atsirado skardinė nuo saldainių dėžutė, išprašyta krautuvėje.

— Tai jau kelintas skarbas, sene? — klausdavo žmoną, užkasdamas savo banką. — Nepamiršai?

— Tai nepamiršau, tėve. Argi pamirši skatikėlį, kruvinu prakaitu uždirbtą?

— Tik žiūrėk, kad man liežuvį laikytai už dantų ir neplepėtai, ko nereikia ir kur nereikia. Kai mirsiu, žinosi, kur surasti, ir sūnui pasakysi, kai surimtės.

— Ką tu čia, tėve, niekus pliauški! — piktinosi nusigandusi žmona.— Gyvenk sveikas ir mus visus pergyvenk. Tik gal šventos mišelės ar nepravartu būtų užpirkti...

— Bus laikas, užpirksim ir mišeles...

Ir patenkinti grįždavo pirkion.

II

Grigas įėjo pirkion, atsiduso, nusivilko kailinius, pakabino ant kablio, vėl sunkiai atsiduso ir atsisėdo stalo gale.

Išsitraukęs iš užujuostės krepšį ir pypkę, ilgai, iš lėto kimšo taboką. Prisikimšęs pypkę, užrišęs krepšį ir užkimšęs jį už juostos, ilgai, vis dūsaudamas, skylė pintį. Užrūkęs ėmė papsėti, tirštus leisdamas dūmus ir nei žodžio nepratardamas.

Žmona, kuri jau seniai išmoko iš elgsenos spėti ne tik jausmus, bet ir vyro mintis, pajuto, kad kažką negera Grigas slepia savo širdy.

Sustabdžius ratelį, sudėjus rankas ant kelių, neramiu žvilgsniu sekė vyro judesius.

Grigas, atsirėmęs alkūne stalą, parėmęs pasmakrę, papsėjo tylėdamas.

— Ko tyli? — neiškentė Grigienė. — Sakyk jau...

Grigas nusispjovė, nusišluostė marškinių rankove lūpas ir padėjo pypkę ant stalo kampo.

— Negerai, motin, — prabilo pagaliau. — Skerdžius buvo užėjęs svirnan.

— Tfu! — nusispjovė dabar jau žmona. — Maniau, karvė išsimetė ar arkliui kažkas atsitiko...

— Tu, motin, palauk nesispjaudžius...

Paėmęs neužgesusią dar pypkę, vėl ėmė papsėti ir leisti tirštus dūmus. Žmona kantriai laukė, ką dabar vyras pasakys.

— Taigi tuo metu atėjo svirnan Elena, — papsėjo iš lėto Grigas. — Skerdžius pasižiūrėjo į ją, treptelėjo koja į grindis, kaip tik toje vietoje, kur mūsų skarbai pakasti, ir sako: „Kad tu žinotai, mergele, kiek čia turto sukrauta ir — vis tai tau ir tavo būsimiems vaikeliams..."

Žiūrau — paraudo merga kaip aguonos žiedas, metė sietą ir patarandom išbėgo iš svirno.

— Ką tu manai, motin? Kodėl jis taip pasakė?..

— Ak, tasai prakeiktas raganius! — pasipiktino Grigienė. — Kokius jis dabar čia niekus sumanė zaunyti...

— Ar tik niekus, motin, ot klausimas? — tęsia Grigas, neišleisdamas pypkės iš dantų. — Ar tik tu, motin, nebūsi blogai sūnų prižiūrėjusi?..

Drožė abiem plaštakėm Grigienė sau per kelius, net suknelė padulkėjo.

— Nejaugi šita lakmitkė?..

— Kodėl ji lakmitkė, o ne sūnus latras? — ramiai klausimu paneigė Grigas žmonos nuomonę.

— Ak, Dieve *mano*, Dievulėli, — sudejavo sugniaužus rankas Grigienė. — Ką dabar darysim?..

— Taigi, patark, ką turim daryti, o nekudekink kaip višta, — dar tirštesnius leidžia iš burnos dūmus Grigas.

— Kadgi aš nieko nenumanau, vyruli, — prisipažįsta žmona. — Tai vis tas raganius, tai vis jo darbeliai! Užsigavo, kad vasarą gal maža jam lašinių laukan daviau...

— Niekus motin, kalbi. Ne raganius čia kaltas, bet tasai mūsų drigantas, Juoza šelmis, kaltas.

— Tu man nekalbėk, — piktai atsikirto žmona, užstodama sūnų. — Dantų neužkalbėsi. Juozukas visados buvo tokis paklusnus, tokis padorus, dievobaimingas berniukas. Negi jis tiek nusidės Dievuliui, kad per jį ištiktų mus ir visą giminę tokia sarmata!..

— Tai ką, manai, Gugis jį, virvelę užnėręs, vedė pas mergą kaip veršį? — paneigė Grigas. — Ot, senas žmogus, pastabus, iš šalies jam viskas aiš-

kiau matyti. O gal ir iš žmonių yra ką nugirdęs. Žinai, skerdžius — per piemenis visas kaimo kalbas sužino...

Prisiminė dabar Gugienė, kad ir ji pati buvo kažką keisto pastebėjusi, bet nekreipė tuomet dėmesio.

— Maniau, vaikas dar. Kas čia jau tokio, kad pasiglamonėja... O galgi, tėve, visa tai netiesa? — susigriebė moteriškė. — Gal tik veltui vaiką apkalbam?

Grigas iškrapštė pypkę, pastuksėjo ja į stalo kampą ir užsikišo už juostos.

— Ot, tuojau sužinosim. Pašauk man Eleną.

— Ką tu sumanei? — nerimauja Grigienė.

— Nieko tokio, motin. Noriu tiesą sužinoti...

Čia pirkion nešaukiama sugrįžo Elena. Tai buvo graži, liekna, juodbruvė, aštuoniolikos devyniolikos metų mergiotė. Ji jau kelinti metai tarnauja pas Grigus, pastojusi pas juos dar pusmerge. Grigai buvo pripratę prie jos, net savotiškai pamilę, ypač sena Grigienė, dukterų neturėjusi. Elgėsi su ja kaip su artima giminaite, dažnai duodavo bažnyčion, atlaiduosna nueiti geresnį savo dar iš jaunų dienų rūbą, šilkines skareles „pravėdinti".

Elenai įėjus pirkion, abu seniai kaip susitarę nutilo. Grigienė paleido ratelį, Grigas sėdėdamas barškino pirštais į stalą.

Elena nusivilko kailinaičius, pakabino kertėje, pasismakriavo ir atsisėdo už ratelio.

Pirkioje užviešpatavo nepaprasta tyla, kurią drumstė tik ratelio urzgimas.

Grigas mėgo visados juokauti, mėgo šnekučiuoti, ar tai darbą dirbdamas, ar be darbo pirkioj sėdėdamas, ir dabartinis jo tylėjimas nugąsdino mergą — pajuto, kad apie ją seniai buvo kalbėję ir kalbėję kažką negero, jei taip staiga jai įėjus nutilo. Įtempusi visas savo sielos stygas, neramumo pagauta, laukė dabar, kuo šis neįprastas Grigų tylėjimas pasibaigs.

— Taigi, Elena, — prabilo pagaliau Grigas: — liaukis minutėlę verpusi, kuodelis miškan nepabėgs. Noriu su tavim kelis žodžius rimtai pakalbėti.

Elena krūptelėjo, lyg staiga, netikėtai užkalbinta, atsikėlė ir vėl atsisėdo, veidas paraudo, ir rankos ėmė drebėti.

Sena Grigienė sėdėjo kaip ant žarijų, dairėsi čia į senį, čia į Eleną.

— Tu girdėjai, ką skerdžius sakė svirne?

— Girdėjau, — daugiau lūpom, negu balsu, vos girdimai sušvegždėjo merga.

— Tai gal žinai, kodėl jis taip pasakė? — kamantinėja Grigas.

— Ne, dėdule, nieko aš nežinau, — aiškinasi Elena, vis labiau kaisdama.

— Kaip nežinai?.. — sušuko balsu neiškentusi Grigienė.

— Palauk, motin, nerėkauk, negąsdink be reikalo mergos, — nutildė ją

senis. — Žinai kokios kalbos eina apie tave sodžiuje? — kreipėsi jis vėl į Eleną.

— Aš nežinau, ko jūs iš manęs norite, — rydama ašaras sukuždėjo merga.

— Tai sužinosi, jei nežinai...

Senis vėl išsitraukė iš užujuostės krepšį ir pypkę...

Merga sėdėjo dabar užsiašarojusi, susidėjusi rankas ant kelių, nei gyva, nei mirusi, lyg laukdama paskutinio smūgio, kuris turi ją pribaigti.

— Sodžiuje kalba, kad tu mūsų Juozą prikibai, — kimšdamas pypkę išdrožė Grigas ir žvilgterėjo iš paniūrų į mergą.

— Gėdos netekai, besarmate!.. — vėl nesusilaikė Grigienė.

— Tylėk, motin, nekišk savo skatiko, kur jo niekas neprašo, sakiau tau, — subarė savo senę. — Nereikia bereikalingų žodžių...

Atsikėlė, priėjo „duobę", iškrapštė pelenuose žariją ir įdėjo pypkėn. Papsėdamas, dūmais užsitraukdamas, grįžo ir atsisėdo vėl senoj vietoj pas stalą.

— Taigi, mergel, — kalbėjo toliau, traukdamas dūmus: — aš nenoriu žinoti, tiesa tai ar ne — paf-paf... Manau, kad netiesa — paf-paf... Bet dėl tų kalbų pas mus pasilikti toliau negali — paf-paf... Man gaila, labai gaila — paf-paf... Tu gera darbininkė, paklusni mergaitė — paf-paf... Buvai mums kaip savas vaikas — paf-paf... Bet tau ir mums dabar bus geriau — paf-paf... jei apleisi mūsų namus...

Išėmė pypkę iš dantų, smarkiai nusispjovė, atsiduso lyg sunkų atlikęs darbą, ir ėmė krapštytis straigtuku pypkės vidury.

— Niekur aš neisiu! — pravirko gausiomis ašaromis merga. — Nors užmuškite, niekur neisiu...

Grigas dar kartą nusispjovė.

— Kaip tai neisi? — sumišo senis. — Ko verki? Manai, aš tave nuskriausiu, algos nesumokėsiu? Ne, už visus metus sumokėsiu ir dar maisto pridėsiu, kad užtektų tau iki Kalėdų gyventi, kol kitą gaspadorių sau susirasi...

— Tuščia jos, tos mano algos!.. — suriko sukniubusi ant suolo, apsipildama ašaromis merga. — Išniekino mane Juozas... Kur dabar aš tokia pasidėsiu?..

Grigienės ratelis pats savaime nustojo sukęsis.

— Ak tu, paleistuve, ak tu, nedorėle, besarmate!.. Kaip tu Dievo nepabijojai, kaip žmonių akių nepasigėdinai!.. — plūsta Grigienė mergą.

Grigui iškrito pypkė iš rankų, išgirdus Elenos žodžius. Matyti, senis dar vis tikėjo, kad jo įtarimai, skerdžiaus žodžių sukelti, neturi galutinio pamato... Kad reikalas tiek toli nebuvo dar nuėjęs...

— Tylėk, boba, kad tave kur paibelis! — riktelėjo ant žmonos. Pasilenkęs pakėlė nuo žemės pypkę, apšluostė rankove ir užsikimšo už juostos.

— Tai ką tu sau gero manai? — sušuko dabar ant mergos. — Gal tikėjai, kad aš tave, driskę, marčiosna imsiu?.. Ką čia paleidai savo triūbas! — piktai šūktelėjo, trenkęs kumščiu į stalą. — Kad man rytoj čia tavo nei kvapo nebeliktų!..

Užsimovė ant ausų kepurę, užsimetė paskubomis ant pečių kailinius ir, trinktelėjęs durimis, išspruko Grigas iš pirkios, lyg šimto šunų genamas.

Elena, sukniubusi ant suolo ties verpsčiu, ėmė dabar visu balsu verkti nesivaržydama.

Vyrui dar nespėjus išeiti už durų, pašoko, kaip ylos įdurta, pusiausvyros netekusi Grigienė.

— Liaukis! Liaukis verkusi, kale tu, paleistuve, visų patvorių ištrama!.. Užteks gėdos!.. Dar nori, kad viso sodžiaus žmonės čia subėgtų!.. — šokinėjo aplink mergą įnirtusi. — Liaukis bliovusi kaip karvė, ir eik man iš trobos lauk!..

Elena dar smarkiau pravirko, numirėliškai raudodama, ir nukniubo nuo suolo ant grindų.

Grigienė ir nusigando ir dar labiau įnirto. Pripuolusi gal norėjo mergą tik nuo grindų pakelti, bet pačios rankos įknibo į jos plaukus. Kad merga, stiprių Grigienės rankų pešama, pakėlė galvą ir atsisėdo ant aslos, ėmė ją abiem rankom daužyti per veidus.

Elena mušama nesigynė, tik gaudė jos rankas ir bučiavo...

— Tetule, širdele, ar aš norėjau... Pasigailėk tu manęs, vargdienėlės... Kur dabar aš pasidėsiu?.. Nei tėvų, nei namų neturiu... Kur aš eisiu?.. Iš jūsų išeiti — tik gilun ežeran eiti ir nusiskandinti... — gaudė ji šeimininkės rankas ir vis bučiavo...

Nuvargusi mergą bekuldama, Grigienė pajuto, kad jos įnirtimas, visas piktumas staiga kažkur dingo. Pagailo jai Elenos...

— Galgi tokia buvo Dievo valia, — pagalvojo ji, liovėsi mušus ir net švelnesniu prabilo balsu.

— Užteks, užteks verkti. Nekalbėk piktų žodžių!.. Ir be to Dievuliui sunkiai nusidėjusi.

Padėjo Elenai atsikelti, pasodino ant suolo ir pataisė ant galvos skarelę.

— Eik, mergele, anan pirkios galan, susitaisyk, nusiprausk... Gali kas užeiti dar... Nereikia, mergele, kad matytų kas tavo ašaras.

Išstūmė ją iš trobos ir nuvedė kitan pirkios galan. Ilgai ten buvo, gal geruoju ją kamantinėjo, kaip visa tai atsitiko.

Sugrįžusi pirkion, atsisėdo po kuodeliu ir susirūpino moteriškė...

— Tai nusidėjom Dievuliui geriausiam!.. Nuskriaudėm našlaitėlę ir

primušiau vargšelę, kad tos mano rankos būtų nudžiūvusios... Juozukas išdykėlis kaltas... Bet kuo ir jis čia kaltas?.. Galgi tokia Dievo valia, ar gal raganius skerdžius glumą užleido?..

Ir susirūpino, susimąstė senė, ar čia buvusi Dievo valia, ar pikta velnio pagunda, raganiaus prikerėta.

Po kurio laiko sugrįžo pirkion ir senas Grigas, vadelėmis nešinas.

Nusigando Grigienė.

— Ką dabar čia sumanei su šitomis vadelėmis? — prakalbino vyrą. — Kuriam galui tu jas čia atsinešei?.. Negi kartis rengiesi?

— Ne kartis, motin, bet Juozui šonus nulupsiu. Nuvanosiu, kaip reikia. Tepareina tik namo...

III

Visą naktį akių nesumerkė Grigienė — vis vartėsi nuo šono ant šono ir dūsavo. Jautėsi labai Dievui nusidėjusi savo pasielgimu su Elena, vis galvojo, vis nerimo, ar nenubaus jų geras Dievulis už vyro storžieviškumą, sūnaus nusikaltimą ir našlaitės vargdienės ašaras.

Kad vyras, nusistatęs mergą išvaryti iš namų, buvo teisus, ji neabejojo — negi galima tokia gėda namuose pakęsti?.. Bet kad sūnus buvo labiau kaltas negu Elena, ji irgi neabejojo... Kodėlgi dabar turi viena Elena kentėti?..

O kas, jei čia ne tiek jaunųjų kaltė, kiek Dievo valios kibirkštėlė... Kartą atlyžusi, gailėjosi dabar Elenos visa širdimi.

Pamėgino vyrui papasakoti savo abejojimus, bet jis klausyti neklausė — nusigręžė piktas į sieną...

Kad sūnus turėtų Eleną vesti, kad ji būtų nebloga marti — jei šioji mintis ir būtų atklydusi į galvą, prasižioti apie tai vyrui būtų neišdrįsusi...

Rytojaus dieną, sekmadienį, anksti atsikėlusi, pečių pakūrusi, paliko visus ūkio reikalus nelaimingosios Elenos globai ir nusiskubino bažnyčion išpažinties atlikti, „su geriausiu Dievuliu susitaikinti, už savo ir artimų žmonių kaltes atgailos padaryti". Taip eidama galvojo, prisimindama vakar dienos įvykius, sudrumsčiusius pastovų namų ramumą...

Vai, stebėjosi vietinės davatkėlės Grigienės išpažintimi! Klūpaudamos šalia klausyklos, matė ir girdėjo, kad ji ilgai, labai ilgai pasakojo savo nuodėmes, su ašaromis, verkdama, kažką aiškino, kažkuo teisinosi, o kunigėlis pyko, nekantravo ir, pakeldamas balsą, barė...

Dar labiau nustebo, kai Žemaitukas, davęs Grigienei nuodėmių išrišimą, iškišo iš klausyklos galvą ir garsiai įsakė:

— Žiūrėk, kad man tuojau po mišių ateitai klebonijon. Girdi, nepamiršk...

Ir dar pirštu pagrasė...

Ir ėmė kuždėtis davatkos, ar tik nebus Grigienė kažką iš klebonijos pavogusi...

Išpažintį atlikus, Grigienė ilgai ir karštai meldėsi, klūpaudama pas panelės Švenčiausios altorių, paskui klūpsčia apėjo visus Dievo „mūkos" kelius.

Po mišių tuojau atsilankė klebonijoj. Žemaitukas gėrė arbatą. Jis pats, savo kunigiškom rankom, pripylė jai stiklinę ir liepė sėsti prie stalo. Nusigandusi tokios didelės garbės, neišdrįsdama už vieno su kunigu stalo sėdėti, ėmė atsisakinėti...

— Aš jau užkandau, tėveli...

— Na, na! — pabarė Žemaitukas. — Kad ir užkandai jau, šilta arbata šaltą dieną nepakenks...

Nedrįso Grigienė ilgiau kunigui priešintis. Atsisėdo ant kėdės kraščiuko, pasitaisė ant galvos skarelę ir ėmė čiulpti cukrų, užgerdama arbata.

Paskui nusivedė ją kunigas kitan kambarin, ir ilgai ilgai ten jiedu apie kažką tarėsi. Apie ką tuomet kalbėjo, niekas nesužinojo, nors miestelio davatkėlės ir teiravosi klebonijoje. Grigienė nei dabar, nei vėliau neprasitarė nei vienu žodžiu, o Žemaituko niekas nedrįso paklausti.

Išėjo Grigienė iš klebonijos susirūpinusi ir ėmė tuojau pas sodiečius, buvusius miestely, teirautis, ar nėra matę Elenos. Surado ją pagaliau bažnyčioje ir nuo jos neatsitraukdama meldėsi drauge per visus mišparus.

Mišparams pasibaigus, pagavo mergą už rankos.

— Eisim, mergele, namo. Ten jau mūsų gyvulėliai išalko...

Pravirko gailiomis ašaromis nelaiminga merga.

— Bijau, tetule! Dėdė liepė eiti ir nebegrįžti...

— Kur dabar eisi, mergele, naktį? Negi pas žydus nakvosi?.. Jei jau kitaip negalima, tik kad išeitai, pavėžins tave pas tetą...

Namie sutiko jas Grigas piktai žvairuodamas.

— Na, ką?.. Vėl parsivedei? — sumurmėjo panosėj.

— Kur ji dėsis naktį! Negi pas žydus valkiosis? — subarė žmona. — Kad ir turim atstatyti, reikia širdies turėti...

IV

Niauru, nejauku buvo pirmadienio rytą Grigų šeimoje. Sėdėjo dabar visi už stalo ir valgė tylomis iš vieno dubens pusryčius. Senis Grigas šnypštė po nosimi, retkarčiais pažvelgdamas čia į sūnų, čia į mergą. Elena, užtraukusi giliai ant akių skarelę, jog vos tik nosies galiukas buvo matyti, sūnus akių pakelti nedrįstąs, — abu nenoriai, lyg tingėdami, sėmė iš dubens pienu atmieštas kruopas.

Grigienei valgis nelindo į gerklę, ir ašaros veržėsi į akis, nors iš visų jėgų stengėsi, kad vyras to nepastebėtų. Net prakalbinti mėgino vyrą ir sūnų, bet nei vienas, nei kitas mažiausiu neatsiliepė žodžiu.

Baigęs pusryčiauti, Grigas aplaižė šaukštą, persižegnojo ir išlindo iš užustalės.

— Surask man, motin, keletą maišelių. — kreipėsi į žmoną: — du tris kruopoms, miltams . . . O tu, drigante, — sušnairavo į sūnų: — eik, vežimą paruošk. Tik galą gerai užraizgyk ir šieno prikimšk nesigailėdamas, kad būtu patogu sėdėti — tavo kralę vešiu . . .

Elena spruko su ašaromis iš kambario, o sūnus, pagriebęs nuo suolo kailinaičius, vos kepurę nutvėręs, išskubėjo per duris.

Grigas atsisėdo stalo gale kaip visuomet, prisikimšo pypkę, įskylė pintį ir tylėdamas traukė dūmus.

Žmona surado maišelius ir atnešė pirkion.

— Kur manai Eleną vežti? — pasiteiravo nedrąsiai.

— Iš kur pasiėmiau, ten ir vešiu — į Mizarus, pas tetą.

— Ko taip, tėve, skubi? — mėgina moteriškė tramdyti vyrą. — Ar jau negalima poros dienų palaukti — matai, merga, kaip nuo kryžiaus nuimta.

— Niekus zauniji, motin. Ar nori laukti, kol merga tau prijuostėj dovanų atneš? — užčiaupė žmonai lūpas, susiraukė piktai, iškratė iš pypkės pelenus ir užsikišo už juostos.

Apsivilkęs pasiėmė maišelius ir išeidamas piktai išsišiepė:

— Pasakyk kralei, kad pasirengtų, ir greičiau . . .

Grigienė tik galvą linktelėjo. Ji dar niekuomet, kiek prisimena, nebuvo mačiusi savo vyro tiek supykusio, nei tiek užsispyrusio.

— Pamišo senis. — pagalvojo likusi pirkioje viena ir sėsdama už ratelio. — Širdis, mat, užgriuvo — su geru žodžiu dabar jo neprieisi.

Grigienė nepaleido ratelio, bet ilgai sėdėjo, rankas ant kelių susidėjus.

— Dievuliau mano, taip buvo ramu, taip buvo gera, ir dabar . . . — nebaigė ir sunkiai atsiduso.

Verpti negalėjo, kojas, rankas jai mielino, ir krūtinėje lyg katės dras-

kėsi. Gaila buvo visų: ir Elenos, ir sūnaus, ir vyro, kuris per šitas porą dienų tiek susikrimto, jog sublogo, net paseno...

Elena sugrįžo pirkion, šventadieniškai kelionėn pasirengus. Grigienė apžvelgė ją nuo galvos iki kojų.

— Šilčiau apsirengtai, dukrele, — švelniai užkalbino ją moteriškė: — kelias neartimas, o, žinai, rudens dranga...

Šitie švelnūs Grigienės žodžiai galutinai paveikė mergą. Ne atsisėdo, bet kažkaip sudribo pas stalą, atsirėmė alkūnėm ir ėmė striūbaudama, kaip mažas vaikas, raudoti, visu kūnu drebėdama kaip epušės lapas.

Grigienė nusigando, kad vyras, sugrįžęs pirkion, dar labiau neįtūžtų: žinojo, kad ašarų jis nemėgsta, nepakelia... Atsikėlė, priėjo ir ėmė glostyti galvą, pečius...

— Neverk, mergele, neverk, — stengiasi raminti. — Tokia jau Augščiausiojo Dievulio valia.

Merga atkreipė į ją ašarose paplūdusį veidą ir prisiglaudė prie krūtinės. Nepajuto Grigienė, kai jai pačiai ašaros ėmė riedėti per veidus...

Pirkion sugrįžo Grigas, pasižvalgė į verkiančias moteris, susiraukė...

— Ar nesiliausite žliumbusios! — piktai nusispjovė. — Atnešk, man, motin, iš kamaros naujus kailinius ir gunčę... Kurį čia velnią dar neša!.. — piktai sušnairavo į šmėkštelėjusią per langą juodai apsitaisiusią kažkokią žmogystą, greičiausiai, kaip pamanė Grigas, ar tik ne žydą.

— Nešdinkis iš pirkios, — riktelėjo Elenai. — Dar to reikia, kad čia svetimi tavo ašaras matytų...

Nesuspėjo Elena atsikelti, akių nusišluostyti, kai atsidarė durys, ir pirkion įėjo Žemaitukas.

— Kunigėlis! — sušuko Grigienė ir puolė bučiuoti rankas.

— Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus! — ir nusiėmė kepurę. — Važiavau iš ligonio pro šalį, sušalau. Manau, užvažiuosiu pas seną Grigą sušilti.

— Ačiū, ačiū, dvasiškasis tėveli, už didelę mano namams garbę, — dėkoja Grigas, irgi siekdamas bučiuoti ranką.

Žemaitukas atsisegė kailinius. Grigas padėjo nusivilkti. Kunigas atsisėdo pas stalą, kur visuomet pas Grigą kalėdodamas sėsdavo.

— Gal jau nusipirko, manau sau, Grigas virtuvą, pavaišins dabar mane sustingusį karštos arbatos stikline.

Pirmą kartą iš tikrųjų Grigas nusiminė, kad nenupirko iki šiol virtuvo.

— Kad, tėveli dvasiškasis, vis dar neturiu, — sumišo senis. — Neprisirengiu nupirkti.

— Manau, neteks man tavo namuose arbatos gerti, — pajuokavo Žemaitukas. — Gal man, gaspadin, pieno pašildysi? — Iš kelionės gerai.

— Tuojau, tuojau, kunigėli, — suskubo Grigienė. — Elena, — kreipėsi į mergą: — pakurk man greičiau trikojį, o aš bėgsiu pieno... — išsiskubino moteriškė iš pirkios.

Elena pastatė trikojį po kaminu ir nusitraukė pasistiepus nuo pečiaus išdžiūvusių šakalių.

Grigienė grįžo, pieno ąsočiu nešina.

— Neskubėk, gaspadin, aš palauksiu, — ramina ją Žemaitukas.

Išsiėmė tabokinę, prisikimšo abi nosies šnerves ir nusičiaudėjo smarkiai. Paskui nukratė nosine pabirusius ant sutanos tabokos miltelius.

— Imk, seni, pamėgink, — atkišo Grigui tabokinę, — Nusičiaudėsi, akyse prašvis.

Grigas galais sugrubusių nuo darbo pirštų pasiėmė žiupsniuką, bet nosin kimšti nesiskubino, nors milteliai ir buvo iš kunigo tabokinės.

— Bet kas gi čia pas tave, Grigai, atsitiko? — susidomėjo Žemaitukas.— Žmona užsiašarojusi, mergos akys paraudusios nuo verkimo, matyti, o tu pats kaip žemės netekęs.

— At, žiūrėsi ten, dvasiškasis tėveli, bobų ašarų! — susiraukė Grigas. — Ūky atsitinka nemalonumų, ot, ir tenka pabarti.

Elena, putinu paraudusi, neįkūrusi dar trikojo, spruko, kaip vandeniu apšutinta, iš trobos.

— Oi, oi, — palingavo Žemaitukas. — Matyti, smarkiai moki barti namiškius?

— Pabaru, tėveli, kai užsitarnauja, kad bartau.

— Taip, taip, — pritarė kunigas: — jauni reikia barti. Bet kodėl susigėdino mergiotė? Ar ji tau šiandien nusikaltusi?..

— Nelaimė ir didelė gėda ištiko mūsų namus, kunigėli... — įsidrąsino Grigienė.

— Tylėk, motin! — piktai sušnairavo Grigas. — Ką tu čia kunigui niekus zaunysi!..

Žemaitukas užvožė tabokinę ir įsikišo kišenėn.

— Kunigui galima savo bėda ne tik per išpažintį pasakyti, — pastebėjo jis Grigui.

— Tai mūsų namų bėda, dvasiškasis tėveli, — įniršdamas gana šiurkščiai atsikirto kunigui Grigas. — Kam čia svetimiems žmonėms visokiais niekniekiais galvą kvaršinti.

— Ką jau čia, tėve, slėpsi, — įsikišo vėl žmona, nors matė piktus vyro žvilgsnius. — Ylos maiše nepaslėpsi, žmonėms lūpų neužčiaupsi. Vistiek kunigėlis viską sužinos. Tai jau geriau patys paporinsim...

— Ar tai buvo duktė, ši mergiotė, kuri pabėgo? — pasiteiravo Žemaitukas.

— Tarnaitė, samdininkė. Treti metai jau pas mus tarnauja, — pasiskubino paaiškinti Grigienė.

— Graži mergiotė. Ir sūnų suaugusį turite... Suprantu dabar, suprantu. Pašauk man, gaspadin, abu — berną ir mergą.

— Ką čia kunigas su tais nedorėliais kalbėsi! — šūktelėjo Grigas. — Geriau, motin, pasirūpintai pienu. Tavo trikojis visai užgęso.

— Tau, Grigai, jie nedorėliai, o man — paklydusios avelės, — žvilgterėjo į jį Žemaitukas. — Aš už visus turėsiu ponui Dievui atsakyti.

Grigienė išsiskubino ir tuojau sugrįžo, atsivesdama Eleną.

Įėjus pirkion, merga pasislėpė už Grigienės nugaros ir nieku būdu nenorėjo prieiti arčiau, nors pastaroji ir ragino ir net pastūmėti mėgino.

— Eik arčiau, eik, pabučiuok kunigėliui ranką.

Žemaitukas pats priėjo ir, dviem pirštais palietęs jos pasmakrę, pakreipė mergos veidą į save: Elena suvirpėjo visu kūnu ir susmuko kunigui po kojų.

— Neverk, nereikia, — nutildė šiurkščiai Žemaitukas. — Visi mes Dievui nusidedam.

Merga pakėlė akis augštyn ir norėjo kažką pasakyti.

— Per išpažintį Dievui savo nuodėmę pasakysi. Dabar nereik.

Pasilenkęs dviem pirštais kilstelėjo ją už pasmakrės. Kai merga atsistojo ant kojų, pasuko ją veidu į duris ir pastūmėjo.

— Eik nusiramink ir Dievo apvaizda pasikliauk.

— Rūpinsis tau Dievo apvaizda tokia krale, — piktai, šnairuodamas suniurnėjo Grigas.

Žemaitukas nusigręžė į jį ir pagrasė pirštu.

— Neskriausk, kad nebūtai Dievo skriaudžiamas.

— Ji pati save nuskriaudė, ne aš, — nesusilaikė Grigas. — Ko nusipelnė, tą ir turi dabar...

Kai Elena išėjo iš pirkios, Žemaitukas vėl atsisėdo senoj vietoj, išsiėmė tabokinę ir tylėdamas ilgai ją vartė rankose.

— O *kurgi sūnus?* — *paklausė pagaliau.*

— Dievas jį žino. Kažkur dingo, — norėtų Grigienė apsaugoti sūnų nuo gėdos.

Bet senas Grigas pamanė, kad sveika būtų sūnui, jei ir jį kunigas, kaip reikia, išbartų.

— Ten, pas kluoną vežimą rengia. Pašauk jį, motin.

Grigienė nepatenkinimo žvilgsniu pasižiūrėjo į vyrą, bet nuėjo, kaip stovėjo, vienmarškinė, sūnaus.

Pirkioje pasiliko tik Žemaitukas ir Grigas. Sėdėdamas kitame stalo gale, jis susierzinęs barbino pirštais į stalą ir nežinojo, kokią čia dabar pradėjus su kunigu kalbą.

Žemaitukas irgi tylėjo, vis dar žaisdamas tabokine. Pagaliau liovėsi ir atidėjo ją ir raudoną nosinę šalia, ant stalo.

— Na, ką dabar darysim, Grigai? — kreipėsi kunigas.

— Ką aš turiu daryti — pakrausiu mantos, algą sumokėsiu už visus metus ir vešiu pas gimines. Tesižino sau.

Žemaitukas klausydamas neigiamai kraipė galvą, bet nieko pasakyti nesuspėjo, nes kaip tik tuo metu pirkion sugrįžo Grigienė, atsivesdama sūnų.

Nustebo Juozas, pamatęs kunigą, ir sumišęs gniaužė rankose kepurę, nežinodamas, kaip čia jis turi pasielgti. Pajuto, kad dėl jo čia yra atsiradęs Žemaitukas. Neveltui motina, jį suradus, atsivedė, nei vienu žodžiu neprasitarus, kas jo pirkioje laukia.

— Pasisveikink su kunigėliu, rankutę šventą pabučiuok, — paragino motina. — Ko stovi pas duris kaip kuolas tvoroje! . .

— Eik, eik čia, arčiau, — pamojo jam pirštu Žemaitukas.

Bernas nepasijudino ir stovėjo, kaip stovėjęs. Apsidairė tik, ar nebūtų galima per duris pasprukti. Bet prie durų stovėjo motina, lyg tyčia jam kelią pastojusi.

Žemaitukas, nei žodžio daugiau neprataręs, priėjo, sučiupo jį už ausies ir tempė kaip jautį ant virvės į stalą.

Nepaleisdamas ausies, kita ranka įknibo į plaukus ir lenkė į žemę.

— Klaupkis, klaupkis, vaikeli! — ragina vėl motina. — Bučiuok kunigėliui rankutę. . .

Juozo veidai liepsnoja, visas kūnas dega, lyg žarijomis apibertas. Sarmata svilina jį kaip įkaitinta geležis. Norėtųsi žemėn prasmegti, o čia Žemaitukas, įkibęs į plaukus, vis spaudžia galvą žemyn.

Patsai nepajuto, kai klūpsčias griuvo prie kunigo kojų.

Žemaitukas, sėdėdamas dabar ant suolo, abiem rankom ėmė už plaukų linguoti jo galvą čia į vieną, čia į kitą šoną. Neskaudu buvo, bet tokia didelė sarmata, jog, rodos, širdis štai ims ir sprogs.

Kodėlgi žemė neprasiskiria po kojų! . .

Pagaliau Žemaitukas atlošė Juozo galvą į augštą ir pasižiūrėjo jam į akis.

— Na, ką dabar man pasakysi?

Bernas tylėjo.

— Sugriešijai . . . Dabar vesti ją turėsi. Ar vesi? — žiūri Žemaitukas rūsčiai jam akysna.

Juozui pasivaideno, kad ne kunigas, bet patsai šventas Mykolas su ugniniu kalaviju stovi jam ant sprando.

— Kaip tėvai palieps . . . — išstenėjo Juozas, ir jo veidas dar labiau suliepsnojo, visos gyslos ant kaklo išsitempė kaip stygos. Štai, rodos, ims ir sprogs, ir bernas čia pat, prie kunigo kojų, prapliups krauju.

Žemaitukas išleido iš rankų jo plaukus.

— O kai pas mergą ėjai, ar tėvų klausei? — ir stūmė jį nuo savęs. — Eik man iš akių, nedorėli, atgailauk savo kaltę...

— Bučiuok, bučiuok kunigėliui ranką! — vėl kušta jam motina. — Padėkok už pamokymą...

Bet Juozas, pajutęs, kad už plaukų jau kunigas jo nelaiko, ir dargi pastūmėtas, pašoko kaip gyvatės įgeltas ir spruko per duris, lyg iš ugnies ištrūkęs...

V

Juozui išsprukus iš pirkios, kurį laiką viešpatavo nemaloni, nejauki tyla. Grigienė triūsė su pienu pas pečių, nusigręžus, kad vyras nematytų jos ašarotų, neramumo pagautų akių.

Žemaitukas vėl kibo prie savo tabokinės ir, patenkinęs nosį didesne porcija negu visuomet, ėmė smarkiai čiaudėti. Net ašaros iš akių pabiro.

Bečiaudėdamas jis žvilgčiojo Grigo pusėn...

„Tu užsispyrėlis, bet ir aš atkaklus. Kuris kurį palaušim!“ — lyg kalbėjo mirkčiojančios jo akys.

Grigienė padavė karšto pieno stiklinę. Žemaitukas pamėgino — pienas svilino lūpas.

— Teatauš kiek... — šyptelėjo kunigas ir pastatė stiklinę ant stalo šalia tabokinės.

Grigas sėdėjo kitam stalo gale. Buvo iš jo veido matyti, kad nepatenkintas, piktas. Visą laiką žvairavo į žmoną, kuri nemokėjo ar nenorėjo paslėpti nuo kunigo namų nemalonumų.

Ne Grigo būdas buvo dalintis su žmonėmis savo džiaugsmais ir bėdomis: visa, kas jį ištikdavo, gera ar bloga, slėpdavo nuo žmonių akių, kaip slėpė savo pinigus.

— Na, tai ką, Grigai? — prabilo pagaliau Žemaitukas. — Ruošk vestuves. Palaiminsiu, kad jau taip atsitiko.

Grigas susiraukė. Nieko neatsakydamas, užsimiršęs, išsitraukė iš užujuostės pypkę, prisikimšo ir įsikando dantysna.

— Ne tam savo sūnų auginau ir turtą jam kroviau, kad jis kampininko dukterį man į namus parvestų, — skildamas pintį, iš lėto pasisakė Grigas.

— Su pasogu marčios nori? — atsikreipė į jį Žemaitukas. — Kam tau pasogas, kad pats esi turtingas? Tokiam ūky kaip tavo ir bajorui būtų ne sarmata gyventi.

Žemaituko lūpose tai buvo augščiausias chlopui pagyrimas.

Grigas jau buvo beišsižiojąs atkirsti dėl turtų įprastu sau būdu, bet susigriebė, kad su kunigu kalba.

— Taigi, dvasiškasis tėveli, kad mano ūkis labai geras, — pasigyrė jisai. — Todėl ir ne betkokia marti man tinka. Ką pasakytų žmonės, jei į tokį ūkį ateitų merga, kurios net marškiniai ant pečių ne savi, o svetimi? Gėda būtų visai mūsų giminei — išjuoktų mus žmonės...

— O galgi, Grigai per tavo rankas ir jai Dievas krovė. Užsigaus, atims, visko nustosi... Kaip Jobas, žinai...

„Ir skerdžius tą pat sakė", — toptelėjo Grigui širdin. Bet nepasidavė gundomas.

— Ne, dvasiškasis tėveli, — tvirtai atrėžė: — iš šitų šiaudų nebus grūdų. Mano sūnus bekraitės kampininko dukters neves.

Grigienė stovėjo pas pečių, rankas po prijuoste susidėjusi, ir ryte rijo vyrą akimis.

— Ką jau čia besiginčiji su kunigėliu... — beprasižiojo ji, bet vyras taip piktai žvilgtelėjo, jog Grigienė prikando liežuvį, net minties nebaigus.

— Nesipriešink, Grigai, Dievo valiai, — įkalbinėjo Žemaitukas. — Nusileisk. Nenorėk dėl tuščios puikybės, kad visa parapija tavo sūnų pirštais badytų. Ar tai ne sarmata bus ir tau?..

Grigas smarkiai užsitraukė, jog net sugruzdėjo vidury, lyg ne taboka degė, bet pati pypkė.

— Ne Dievo tai valia, bet velnio pikta pagunda, — sumurmėjo, paleisdamas dūmų kamuolį.

— Ką tu, prastas žmogus, nusimanai? Be Dievo valios, Grigai, nieko šiam pasauly neatsitinka. Ar bloga, ar gera — tai vis pagal Dievo valią.

Grigas raukėsi ir tylėjo. Nenorėjo ir nedrąsu buvo su kunigu ginčytis — ne savo gi žmogus! Kad taip kitam, tokiam kaip jis pats, mokėtų Grigas atsakyti ir lūpas užčiaupti! Bet kaip čia kalbėsi su kunigu? Negi su juo barsies...

Žemaitukas pasiėmė stiklinę.

— Juk Dievo akyse šioji mergaitė jau tavo sūnaus žmona, — kalbėjo kunigas, šaukštuku striubsėdamas šiltą pieną. — Kitos vesti jis jau nebegali.

— O kas juos sutuokė? Ar čigonas po krūmu? — netekdamas jau kantrybės piktai atsikirto Grigas. — Ar gal, dvasiškasis tėveli, tu juos surišai be mūsų žinios? Tik kažkodėl neteko apie tai girdėti...

— Ką tu nusimanai, Grigai, apie sutuokimus? — kalba vis Žemaitukas, iš lėto striubsėdamas pieną. Žinai, kodėl šventa Bažnyčia užsakus skelbia ir prašo visus pranešti, jei žino, ar yra girdėję apie kliūtis? O žinai, kokios

kliūtys turima galvoje? Ot, jei bernas mergą suviliojo, tai jau kliūtis. Kitos vesti jis nebegali, tik tą, kuriai pažadėjo. Kaip aš dabar priimsiu tavo sūnaus užsakus su kita, jei žinau, kad jis jau yra vienai žadėjęs?

— A, tėveli, — numojo nekantriai ranka Grigas. — Pas mus apie pažadus taip žmonės sako: pažadėsi — durnių patiešysi, neišpildysi — nesugriešysi.

— O tu, Grigai, ar žinai, kas yra šliūbas? Ne, nežinai. Tai nesiginčyk su kunigu. Šliūbas — tai vyro pasižadėjimas imti moterį sau žmona. Šventoji Bažnyčia tuos pažadus tik palaimina prie altoriaus, ot kas yra! O kur žmogus tuos pažadus padarytų — vistiek: Dievas visur yra ir visur žmogų girdi... Kaip manai, Grigai, ar sūnus tokių pažadų nėra padaręs?..

— Tai vadinasi, dvasiškasis tėveli, anot tavo žodžių, galima susituokti ir karčiamoje ir be kunigo, — pasipiktino Grigas.

— Geras katalikas to nedaro, bet jei jau atsitiko tokia nelaimė, nereikia Dievo valiai priešintis.

— Tėve, ką jau čia ginčijiesi su kunigėliu! — neiškentė Grigienė, — sutik, nesipriešink Dievo valiai.

Vyras piktai suurzgė, ir žmona vėl nutilo.

— Turėsiu tave iš sakyklos pabarti. Ar bus gerai, ar ne sarmata bus, kai tave iš sakyklos prie visų žmonių barsiu?

— Ne, dvasiškasis tėveli. Bark, kiek nori, bet plikos marčios į namus neimsiu. Išvarysiu ir sūnų iš namų! — net atsistojo Grigas. — Teeina šunų lodyti!..

— Ką jau čia kalbi? Kur tu savo vaikelį varysi, — pravirko Grigienė. — Kur jis vargšelis ras sau prieglaudėlę be tėvų namo?..

— Išvarysiu, kaip mane gyvą matai, — graso senis žmonai.

Žemaitukas pastatė pusiau atgertą stiklinę ant stalo, pasiėmė tabokinę, prisikimšo nosį, nusičiaudėjo, nusišluostė ir, nuleidęs galvą, susimąstęs. tylėjo kurį laiką.

— Kraičio būtinai nori? — prabilo vėl. — Gerai, pagalvosime ir apie kraitį. Jei pasigailėsi siratos, tai ir aš pasigailėsiu... Kad tik gėdos nebūtų parapijai ir žmonėms pasipiktinimo. Žinai mano pievas pas buomą? Pats nebuvau ten, nesu jos matęs, bet sako — gera pieva...

— Nieko sau pieva, — pastatė ausis Grigas. — Vieno tik atolo galima gerą dešimtį vežimų sušienauti.

— Tai, ot, Grigai: kol aš gyvas būsiu, kol čia kunigausiu, užleidžiu visam laikui ją tau. Šienauk kaip savo, nors dvidešimtį metų... Sutuoksiu jaunuosius gražiai, visas žvakes bažnyčioj uždegsiu ir pinigų neimsiu... Į vestuves savo arkliais atvažiuosiu... Ot, kaip aš tave pagerbsiu, Grigai!

Grigienė su ašaromis puolė bučiuoti kunigėliui ranką už tokią didelę

malonę. Ji jau iš veido pamatė, kad vyras pasviro. Dar priešinsis kurį laiką iš užsispyrimo, bet neabejojo jau, kad neišsilaikys, nusileis.

— Sutik, tėve, sutik jau! — drąsiai dabar ragina vyrą. — Nebūk bukas kaip kuolas.

Grigas vis dar svyravo. Net pakaušį ėmė krapštyti iš susirūpinimo. Kunigo siūlymai buvo vertingi. Tokia pieva! Tai ne šimtu rublių kvepia!.. Ir garbė gi, garbė kokia! Visa parapija pavydės!..

— Kai gims vaikas, kūmas būsiu... Jei bus berniukas, Adomu pakrikštysiu... — vis dar gundo Žemaitukas. — Ir sarmatos nei tau, nei sūnui nebebus, ir Dievas dar labiau padės...

— Sutik jau, tėve, sutik! — tempia žmona Grigą už rankovės. — Pabučiuok kunigėliui ranką!

— Tai gal jau reikės sutikti... Bet kaipgi tai? — spiriasi dar Grigas: — Atvažiuos martelė — nei skrynelių, nei pintelių, nei arkliuko, nei karvutės...

— Gerai, Grigai, duosiu ir karvutę. Tik arklio neprašyk — pats tik porą turiu.

— Sutik jau, sutik, tėve. Kur tu, tiesą pasakius, ir marčią geresnę rasi kaip Elena? Tokia darbšti, tokia greita, paklusni!..

— Tai jau sutiksiu, dvasiškasis tėveli. Tik kad savo žodį išlaikytut...

— Išlaikysiu, Grigai. Kad pažadėjau, išlaikysiu. Kaip bajoras tau sakau, ne tik kaip kunigas.

Dabar ir Grigas atsikėlęs priėjo, nusilenkė ir pabučiavo Žemaitukui ranką.

— Ot, ir gerai, ot ir gerai, — atsikėlė ir Žemaitukas. — Dėkui tau, gaspadin, už pieną... O vaikus siųskite užurašų tuojau, neatidėliodami... Suženysiu dar prieš adventą... Nereikia laukti...

— Pats Dievulis jus atsiuntė pas mus, kunigėli! — puolė vėl Grigienė ir karštai, po kelis sykius, bučiavo kunigui rankas.

— Nereik, gaspadin, nereik, — ėmė pagaliau *ginti* rankas Žemaitukas. — Susitvarkėm, ir dabar važiuosiu — mano vežėjas gal jau sustingo veži-me besėdėdamas.

— Pašauk, tėve, vaikus, pats pašauk: tepadėkoja kunigėliui už gerą širdelę...

— Nereik, dabar, gaspadin, nereik! Šiandien ir be to jiems daug teko kentėti... Ir dar barsiu, kai užrašų atvažiuos, — kalbėjo vilkdamasis jau kailinius.

Grigas padėjo Žemaitukui apsivilkti, ir abu su žmona išlydėjo iki vartų.

Prieš atsisėsdamas į vežimą, atsisveikindamas, pabučiavo Žemaitukas Grigienę į kaktą.

— Matai, gaspadin, kad reikia Dievu pasitikėti — jis neapvils, jei iš geros širdies jį prašysi... Jis daugel tau atleis už tai, kad siratos pasigailėjai...

Grigas neatkreipė dėmesio, net neklausė, apie ką Žemaitukas su žmona kalbėjosi.

Kai, išlydėję kunigą, sugrįžo pirkion, Grigas vėl atsisėdo pas stalą ir užsirūkė pypkę.

— Eik, motin, pašauk mūsų palaidūnus.

Kai pirkion, tiesiog už rankų tempiami, atėjo sūnus ir Elena, senis, ūsuose slėpdamas linksmą šypseną, apsimetęs rūsčiu, paliepė:

— Svečias išvažiavo, renkitės ir jūs, tik kad man greičiau! .. O aš einu pas Klimką, — atsikėlė Grigas: — tepavažiuos jis su jumis... — ir paleido dūmų kamuolius — bažnyčion, užurašų pas kunigą...

VI

Jau keli metai Grigas naudojasi kunigo pieva kaip nuosava. Pirmaisiais metais mėgino žmonės teirautis:

— Ką tu, Grigai? nupirkai iš kunigo pievą, ar ką?..

— Gal nupirkau, gal pasoginė... Jums kokis reikalas žinoti?

Daugiau iš jo niekas sužinoti nepajėgė.

Šiandien, giedrą vasaros pusiaudienį, sėdėjo senis Grigas pasvirnėje ir tynė dalgę. Rengėsi rytoj visa šeima važiuoti anksti „pasoginės“ šienauti.

Tik buvo parginę iš rytagonių gyvulius. Jaunoji Grigienė, Elena, triūsė dabar pirkioje, valgydino piemenį ir skerdžių Gugį. Senė Grigienė suvarė gyvulius tvartan, uždarė kiaules, apžiūrėjo, ar varteliai visur tvarkoje, užkelti, kad paršai į daržus neįsibrautų, ir ėjo pirkion.

Grigas, pastebėjęs einančią per kiemą žmoną, liovėsi dalgę tynęs.

— Eik čion, motin. Pasišnekėsime, — užkalbino ją.

Grigienė priėjo ir atsisėdo pasvirnėje šalia vyro.

— Ar tik neserga mūsų žaloji? — pasiskundė senė. — Jau kuri diena negula ir atrajos nekremta, kaip matau. Ir akys tokios liūdnos, užtraiškanojusios...

— Betgi pieno duoda? — pasiteiravo senis.

— Duoda dar kol kas.

— Ką čia dabar suvoksi tokiam karšty... Varmai gal įkyri, tai ir liūdna karvė.

Išsitraukė pypkę, prisikimšo iš krepšio, kurį visuomet nešiodavo už juostos, ir ėmė skilti pintį.

Degtuku Grigas pypkei įdegti nepripažindavo.

— Su pintimi įdegtą skaniau rūkyti. Kitas kvapas, — kalbėdavo jis, kai jam kas pasiūlydavo degtuką.

— Tu, tėve, atsargiau su ugnimi. Toks karštis — ar sunku užkrėsti...

— E, niekus, motin, kalbi. Negi aš pirmą kartą...

Užsitraukė, paptelėjo porą kartų ir paleido dūmus tiesiog žmonai į nosį. Toji užsikosėjo, dūmais paspringus, ir ėmė abiem rankom juos sklaidyti.

— Ai, tėve, — palingavo senė galva: — ar tau ne gėda? Juokauji kaip mažas vaikas.

Senis nusijuokė, patenkintas iškrėstu pokštu.

Žmona atsikėlė eiti.

— Palauk, palauk, — sulaikė ją Grigas. — Noriu apie rimtą dalyką su tavim pasikalbėti.

Žmona vėl atsisėdo.

— Tai kalbėk nejuokavęs.

— Ot, žinai, plaku dalgę ir galvoju: iš kur skerdžius galėjo žinoti, kad tikrai teks Elenos vaikams mūsų kraunamas turtas? Kaip iš knygos paskaitė!..

— Iš kur galėjo žinoti? — truktelėjo Grigienė pečiais. — Argi aš tau nesakiau, kad jis raganius, o tu vis tikėti nenorėjai. Dabar patsai matai...

Grigas išsiėmė iš dantų pypkę, smarkiai nusispjovė ir nusišluostė marškinių rankove lūpas.

— Tai ką, tavo manymu, raganius su Dievu yra sutartį sudaręs, kad viskas vyktų, kaip jis pasako?..

— Ne su Dievu, bet su raguotu, pasakyk geriau...

Senis vėl įsikando pypkę, patylėjo, iš lėto traukdamas dūmus, lyg apgalvodamas žmonos pastabą.

— Taip tau raguotasis ir stengsis, kad viskas į gera, ne į bloga žmogui virstų. Pasakysi, kad ir mūsų Žemaitukas raguoto gundomas įsikišo...

Senė sumišo. Ji tikrai apie tai nebuvo galvojusi. Bet kad kunigą velnias galėtų pakreipti!.. Ne, apie tai pagalvoti tik — jau didelis Dievui nusižengimas.

— Jau aš pati nežinau dabar, tėve, kas tau pasakyti...

Iš pirkios išėjo Gugis, stabtelėjo prieangy, apsidairė. Pamatęs šeimininkus pasvirnėj, nužygiavo pas juos.

— Gal turi, seni, geros tabokos? — paklausė priėjęs. — Pavaišink skerdžių...

Grigas ištraukė iš užujuostės krepšį ir atkišo Gugiui. Skerdžius atsisėdo

priešais, ant kulbelės, ir kimšo savo molinę, nuo metų pajuodavusią pypkutę...

— Ot, mes čia sėdime su žmona ir kalbamės, — pradėjo Grigas: — iš kur skerdžius būtų galėjęs žinoti, kad Elena tikrai taps mūsų marti...

Gugis nusijuokė.

— Atspėk, kad gudrus.

Žmonės kalba, kad esi raganius. Netikėjau. Bet kai pagalvoju dabar, tai dievai tave žino... Galgi yra tiesos žmonių kalbose?

Skerdžius prisikimšęs grąžino krepšį Grigui, įdegė degtuku savo pypkaitę, užsitraukė kartą, kitą ir nusispjovė.

— Manai, aš nežinau, jei tyliu, kodėl Elena tapo tavo marti, — aiškina papsėdamas Gugis. — Kai tik atsitinka kam nelaimė, visi bėga pas senąGugį patarimų ir pagalbos. Ir ji buvo atbėgusi su Juozu tavo, pasipasakojo...

Grigas nusišypsojo.

— Ot kas yra?.. — Dabar man aiškėja.

— Visi sako: „Grigas šykštus žmogus, Grigas tokis, Grigas šiokis"... O aš žinojau, kad Grigai gerą turi širdį, Dievo bijo — nepanorės nuskriausti savo vaikų...

Seni Grigai pasižiūrėjo vienas į antrą, ir abu, kaip susitarę, linksmai, patenkinti, nusišypsojo...

Sodely, senos išsišakojusios liepos lapuose, sušvilpė atklydusi iš girios volungė...

* * *

S I M A J U D A S

I

Triukšmingas „Simajudo“ turgus! Kito tokio Merkinėje nebūna. Iš anksto ryto jau plaukia žmonių minios miestelin kanp nemunai: vieni važiuoja, prisikrovę vežimus, kiti veda arklius, varo gyvulius turgun, treti pėsti brenda, su reikalais ir be reikalų, taip sau pasidomėdami, žmonių pamatyti, purvyno paklampoti, išgerti, pasilinksminti, pažiopsoti panorėję.

Nuo pat ryto miestelis jau knibždėte knibžda. Vieni perka, kiti parduoda, derasi, barasi, rėkia, keikiasi, stumdosi, purvyną minko ...

Visas miestelis — gatvės, aikštė, kiemai kimšte prikimšti žmonių, gyvulių, vežimų. Visur, visuose kampuose, rėkia, gieda, bliauja, žviegia, gagena ... Girdėti visoki balsai, kuriais tik motina gamta apdovanojo savo sutvėrimus ...

Senas Gugis jau nuo pat ryto Merkinėje. Jis neturėjo nei ko pirkti, nei ko parduoti, bet kelias dienas prieš „Simajudą“ gavo iš Ramūnų kaimo atlyginimą už ganytus visą vasarą gyvulius. Gavo javu, kumpiais, dešromis ir pinigais. Be to, jau gana ilgais šventadienių vakarais pagrieždavo, nors nenoromis, spiriamas, jaunimui savo smuikeliu šokius, kokius mokėjo iš senų dienų — irgi kelis skatikėlius tuo uždirbdavo. Ir todėl linksminasi šiandien nuo pat ryto už visus metus. O kadangi kito pasilinksminti būdo nežinojo, vien tik pasigerti, tai gėrė, kiek išgalėjo. Gėrė už savo skatikus, kol turėjo, paskui gėrė kitų vaišinamas ...

Jau Gugis buvo gerokai įkaušęs, kai išėjęs iš Mauškės taikė Zėliko smuklėn. Reikėjo pereiti skersai visą miestelio aikštę, kur kaip tik buvo didžiausias susikimšimas ir purvynas iki klupsčių.

Lenda senis Gugis ir dairosi į visas šalis, kaip čia geriau būtų pralindus pro vežimus, per jienas ir nenugriuvus purvynan. O purvynas, žmonių kojų išminkytas, skystas, gilus ir klampus.

Kur tik pasuka Gugis, rodos, žmonės tyčia visur prigrūdo, prikimšo jienų, ratų, vežimų, kad jis negalėtų prasiskverbti. Ir kojos šiandien jau nebeklauso jo: vienur taiko, o pataiko visai kitur.

Nuvargo, nuilso senas Gugis, dar pusės aikštės nenugalėjęs, net nukaito.

— Kad juos paibelis šituos žmones! — supyko senis. — Mat, kaip užgrūdo kelią, jog blaivas žmogus negali net smuklėn pataikyti, kurion nori.

Gaila, kad jau ne vasara, ne sausa, ne šilta. Atsigultų sau dabar kur šalia namų, pasieny, atsilsėtų pašalėje — ir gerai būtų. Bet kur tu čia žmogus dabar gulsi, kad visur šlapia, drėgna ir purvina.

Sustojo Gugis aikštės vidury ir galvoja, kur čia geriau būtų prisisprausti. Girdi, kad kažkas jį šaukia vardu.

Apsidairė ir mato, kad jį šaukia ir pirštu į save vilioja gera jo kaimynė, Ona Slamienė.

— Eik čion, dėdule, pažiūrėk, ar aš gerą karvytę deru. Patark, turiu ją pirkti ar ne?

Senas Gugis prasiskverbė pro vežimus, netvirtom kojom priėjo.

— Tai karvę nori pirkti? — paklausė.

— Taigi, dėdule, štai, šitą karvytę noriu pirkti. Sunku be pieno namie, o mūsų, kaip patsai žinai. abi liko žiemai bergždžios. — Surinkome kelis skatikėlius už grybus ir uogas ir sakau savo seniui: pirksime karvutę! — Pirk, sako, kad užsibezdėjai, tik man tuo reikalu galvos nekvaršink — kalbėjo moteriškė. — Štai, šitą ir deru. Rodos, nieko sau karvytė, ir tešmuo nemažas, ir užprašė žmogus nebrangiai, tik aš nieko nenusimanau: gal ji kažkokį trūkumą turi, kurio aš, Dievuliau, pastebėti nemoku. Žinai gi pats, moteriška galva — tai ne vyriška . . .

Senis apėjo aplinkui, apžiūrėjo karvę, pačiupinėjo už ragų, paglostė kaklą, pakuteno už ausų ir nusigręžęs sako:

— Gera karvė! Gera, sveika ir pieninga, bet tu jos, moterėle, nepirk. Moteriškė nustebo, išgirdus tokias Gugio kalbas.

— Kodėlgi, dėdule, aš turiu nepirkti, jei karvė sveika, gera ir pieninga? Juk tokios man kaip tik reikia!

— Kodėl, kodėl? — nekantriai atrėžė senis. — Negi aš tau čia, prie visų žmonių aiškinsiu. Pasakiau — nepirk, ir nepirk; o nepaklausysi, pirksi, tai pasigailėsi, bet jau bus vėlu. Štai kas yra!

Tai pasakęs nepatenkintas nusigręžė ir nuėjo, kažką po nosimi murmėdamas.

Štai tau ir patarė! Gera karvė, ir sveika, ir pieninga, ir nebrangiai prašo — ir nepirk!

Nenorėtų moteriškė klausyti skerdžiaus ir bijo neklausyti. Raganius juk patarė, o kad liepė nepirkti, vadinasi, kažką žino, kažką numato, ko paprastieji žmonės net nenuvokia. Nepaklausysi, nupirksi, paskutinį sunkiai sutaupytą skatiką atiduosi, o karvei ims kažkas pikta ir atsitiks! . .

Dūsauja moteriškė ir nesumano, kas bedaryti, o aplinkui žmonės, juokiasi, šaiposi . . .

— Štai tau ir advokatas, štai tau ir patarėjas! . .

— Spjauk, moterėle! Argi verta domėtis, ką girtas žmogus nuplepa! —

pataria jai kiti. — Pati juk turi akis ir matai, kad karvė gera ir tų pinigų, kurių prašo, verta.

— Taip tai taip, — svyruoja moteriškė: — tik kad mūsų skerdžius — raganius. Nepaklausysi — Dievas žino, kas gali atsitikti...

Ir ėmė Slamienė pasakoti žmonėms, ką ji buvo apie skerdžių žinojusi, girdėjusi. Moterys klausė atidžiai, pasmakres rankomis parėmusios, o vyrai tai tik juokėsi...

— Na, nenori, žmona, karvės pirkti, tai aš pasiderėsiu, — sako kaimynas Juozas Sruogis, pasiturįs ūkininkas. Jis turėjo Amerikoje du sūnu, kurie gerą jam iš ten prisiųsdavo skatiką. — Man karvė patinka, o girto žmogaus kalbų — tesie sau jis ir raganius — aš nepaisau.

Pasiderėjo ir nupirko. Moteriškė net sudejavo, kai pamatė, kad karvę, kuri jai tiek patiko, nusipirko jau kitas: nusiminimas kaip replėm sugniaužė jai širdį. Galgi kvailai pasielgė, seno Gugio paklausiusi. Net sukeikė jį, kam savo kalbomis jos protą sukvailinęs! O čia dar ir žmonės juokiasi iš jos šaiposi...

Padūsavo žmona ir nuėjo sau kitos karvės rinktis, bet kiek žiūrėjo, kiek rinkosi, kitos tokios kaip toji nesurado. Nepatiko nei viena.

Visą dieną vaikščiojo po miestelį, žiūrinėjo, bet tinkamos sau nesurado ir grįžo namo be karvės.

II

Namie vaikai visą dieną nekantraudami laukė pargrįžtančios su pirktine karve motulės. Net susiginčijo, vos nesusipešė dėl to, kaip teks pavadinti ta karvė.

Neiškentę nubrido per purvyną net sodžiaus galan motinos pasitikti. Ir ne tiek motinos, kuri, be abejo, parneš kiekvienam riestainį, kiek greičiau pamatyti naujai įgytos karvutės.

Bet pamatė motiną be karvės einančią:

— Motule, o kurgi karvutė? — paklausė nusiminę vaikai.

Pamačiusi vaikus, moteriškė sustojo ir, dar labiau nusiminusi, vos neverkdama, ėmė aimanuoti.

— Vai, mano mielieji vaikeliai, sukvailino mano galvą pikti žmonės, kad jie ramios mirties nesusilauktų! Ir nenupirkau aš, kvaila, geros karvės, kurią pirkti norėjau!.. Vai, Dievuliau, Dievuliau brangus, ką aš, vargšė, padariau!... Graušim dabar, vaikeliai, visą žiemą suniekę, ir vis dėl mano kvailos galvos!..— aimanavo moteriškė, traukdama iš nešulėlio riestainius. — Tai vis tėvas kaltas! Patingėjo turgun eiti, leido mane vieną.

Žinojo juk, kad moteriško protas trumpas, bet nepanorėjo tasai tinginys eiti: kas jam maži vaikai...

Nepatenkinti net riestainiais, ėjo vaikai su motina tylėdami. Tik aštuonerių metų mergaitė, motinos sijono įsiskverbusi ir šalia purvynu brisdama, klausė:

— Tai kas tau, motule, neleido karvutės pirkti?

— Nagi vis tas skerdžius padarė, kad jis būtų kojas nusisukęs, dar turgun eidamas!..

Kieme ją sutiko vyras.

— Na, kurgi tavo karvė? — paklausė nusišypsojęs.

— Kad tau taip šonus diegtų, prakeiktas tinginy, kaip man širdį diegia, kad karvutės negalėjau nupirkti. Grauši dabar suniekę, sužinosi, kaip mane vieną turgun siuntinėti. Argi tai moteriškas darbas — karvė pirkti?..

— Kvaila boba! Pati kalta, o mane keikia...

Suvirpėjo moteriškė, lyg ją būtų kas karštu vandeniu apipylęs. Net kumščius sugniaužusi prišoko prie vyro.

— Kuo aš kalta? Kuo aš kalta? — rėkė net spiegdama: — Ar tuo, kad man Dievas paskyrė tokį kvailą tinginį, nedorėlį vyrą! Aš, aš viskuo turiu rūpintis! O tu druni visą dieną kaip šuo paunksnėje!..

— Kaip matau, tu šiandien ar ne iš kalės nasrus pasiskolinusi esi, ar gal drignių apsiėdei! — sumojo ranka vyras ir nuėjo į kluonus.

— Štai, vaikeliai, matote, kokis geras jūsų tėvulis! Jam nerūpi, Dievuliau, kad teks jums visą žiemą suniekė graužti...

Ir aimanuodama nuėjo su vaikais pirkion...

Kad ir išbarė vyrą, kad ir prisikeikė, kiek tik norėjo, bet nenurimo Slamienė. Nusirengus paskubomis „šventadienius rūbus", nesurasdama sau vietos, nenurimdama, tuoj nubėgo pas kaimynus paguodos jieškoti. Beveik visą kaimą apibėgo, visur pasakodama, kaip piktai ją senas skerdžius sukvailinęs.

Girdėdami jos pasakojimus, vyrai tik juokėsi, o moterys ramino.

— Palauk, kūmule, nesiskųsk dar! Skerdžius geras žmogus, niekam dar nėra pikta padaręs. Bent neteko girdėti. Nejaugi jis tave taip sau, be jokios priežasties, apgautų vien tik kad pašieptų?

— Palauk, viešnele, — ramino kita: — gal išgirsime dar, kad tai karvei kažkas bloga atsitiks...

Neteko ilgai laukti. Sruogis, parsivaręs karvę namo, rytojaus dieną nuvedė ją želmenin ir pririšo, kad ji, prie naujos vietos dar nepripratusi, nenuklystų kur. Pavakarę parbėga iš lauko nuėję gyvulių pažiūrėti vaikai ir dar iš tolo šaukia:

— Dėde Sruogi! Dėde Sruogi! Tavo pirktąją karvę vilkas papjovė!..

III

Ar nusigando, ar nusidžiaugė Slamienė, išgirdusi šią naujieną, ji pati nebežinojo.

— Rankas ir kojas man pamielino, kai išgirdau, — pasakojo dabar savo kaimynei. — Lyg apsvaigusi atsisėdau ant suolo ir gal Dievuliui Augščiausiam nusidėjau: kaip girta ėmiau kalbėti už karvutės vėlelę „Angelas Dievo" ir susigriebiau tik melstis pabaigusi.

— Taigi, kūmule, gerai, kad tada paklausei skerdžiaus. Dabar tai tave būtų šioji nelaimė ištikusi! O dar pykai, kad tave suklaidinęs buvo. Štai tau ir — suklaidinęs!..

— Vai, moterėle, vai širdele! Tai vis kvailas moteriškas protas! Bet ką aš tada, širdele, iškentėjau! Širdis, rodos, kalbėjo, kad reikia skerdžiaus paklausyti, bet tiek norėjau, tiek norėjau ją pirkti, tą nelaimingąją karvutę!.. O čia dar žmonės juokauja, šaiposi... Vienon ausin lyg kažkas kuštėjo: — pirk! pirk! O kiton lyg kažkas barė: vai, nepirk, pasigailėsi!.. Dievaž, būtau nupirkusi, jei nebūtų pasišovęs Sruogis...

— Ne kas kitas, tik nelabasis, matyti, tave gundė...

— Ir aš dabar taip manau, uogele. Bet kiek aš iškentėjau, kiek iškentėjau, o jau kiek susikrimtau vakar ir nūdieną, kol sužinojau kas karvei atsitiko, tai ir išpasakoti tau nebegalėtau. O dar tasai begėdis Sruogis šiandien iš ryto, lyg tyčiodamasis iš manęs, kad ims girti, kad ims girti nupirktą karvutę... Dievulis jį už mano skausmą ir nubaudė...

Atsisveikinusi su kaimyne, nusiskubino Slamienė kitur.

Greitu laiku apibėgo visą kaimą, kiekvienoje pirkioje pabuvo, kiekvienai moteriškei papasakodama viską nuo pat pradžios.

Moterys klausė atsidėjusios, vis labiau įsitikindamos, kad skerdžiaus esama raganiaus.

— Ne kas kitas jis, tik raganius. Tikrai raganius!

— Kad nebūtų raganius, iš kur būtų sužinojęs, kas karvei turėjo atsitikti, — pritardavo viena kitai.

— Tesie sau raganius, bet gerai, kad pikto žmonėms nedaro.

— Taip tai taip, bet visgi Dievulio priešas, su piktąja dvasia santykiauja... — paabejojo dievotesnės.

— Ir kaip, Dievuliau, žmonės nepagalvoja apie savo amžiną gyvenimą!

— Ką jūs, moterėlės, kalbate dabar! — stojo ginti skerdžių Slamienė. — Ar tai bloga, kad jis žmonėms gera daro? Tik pagalvokite, kokia aš būtau nelaiminga, jei tą karvutę būtau nusipirkusi.

— Gal ir susižino su piktosiomis dvasiomis, bet ne jis joms, tik jos tar-

nauja jam, nelyginant, kaip ūkininkui samdininkas. Ne burtininkas juk jis, bet raganius.

— Gal ir tiesa, kad dabar jam velnias tarnauja kaip samdininkas, bet kuo turės tam samdininkui užmokėti už tarnavimą?..

Girdėjo ir vyrai šias kalbas. Pirmiau tik juokdavosi.

— Iš kur čia rasis piktosios dvasios, kad visur kryžiai, bažnyčios...

— Kiekvienoje vietoje kasdien bažnyčios varpus skambinant išgirsi.

Vėliau, moterų kalbų prisiklausę, ėmė abejoti. Juk seniau, sako, tikrai būta raganių.

— O vėl kas jį žino. Galgi senis tikrai nusimano kažką nepaprasta...

Paabejoję ėmė klausinėti patį Gugį, kokiu būdu jisai atspėjo karvės likimą, patardamas Slamienei nepirkti jos.

Užkluptas senis skredžius tik nusišypsojo.

— Nagi ji vilko ženklu buvo paženklinta. Anksčiau ar vėliau, bet vistiek ją vilkas turėjo papjauti.

— Galgi ir tiesa! — pamanė vyrai.

Tikrai, seni žmonės kalbėdavo, kad vilko pjautinas gyvulys kažkokį ženklą turi, bet jie, dar jauni būdami, tuo nebetikėdavo, todėl nesiteiraudavo, nei kokis tasai ženklas, nei kur jis yra.

— Štai, juokėmės, jauni būdami, iš senų žmonių, o pasirodo, jie tiesą turėdavo.

— Kvaili buvome, todėl juokėmės. Kiek žmogus dabar blogo išvengtų, kad jų patyrimą turėtų!..

— Būdavo, žmonės ir orą mokėdavo atspėti ir kažkaip nelaimes ir netikėtus įvykius nujausti, bet nesidomėdavome tuo, neišmokome iš savo senelių.

— Danguje, iš žvaigždžių, skaitė kaip iš atviros knygos.

— Ką, brolau, bekalbėsi! Manėm, kad išmintingesni esame, o pasirodo, kad kvaili. Dėl savo patyrimo mūsų seneliai ir laukų mažiau apdirbdavo, ir lengviau darbuodavos, ir geriau gyvendavo, negu mes dabar. O vis todėl, kad turėjo patyrimų, kurių mes neturim.

— Ir mūsų vaikai nebeturės. Būdavo, seni žmonės iš anksto žinodavo, kur kada ir kokie javai reikia sėti, kad užderėtų. Todėl ir derliai buvo gausesni.

— Tai vis kunigai mus sukvailino. — Burtai, — sakydavo, — senų žmonių tamsumas!..

— O gal tu, dėde, tikrai esi raganius? — paklausė vienas jų Gugį.

— Ar tai bloga? — linksmai nusišypsojęs paklausė jį Gugis. — Kai moterys mano, kad esu raganius, gardžiau mane valgydina.

Nusijuokė vyrai ir patikėjo, kad skerdžius tik paprastas senų laikų žmogus, daug ką nusimanąs, ko jau dabar žmonės nežiną.

Prisiminė, kad jis ir išpažinties vaikščioja, ir kunigai jo nepeikia. Niekas neatmena, kad net kalėdodamas jį būtų kada subaręs kunigas. O Žemaitukas net pajuokauti su juo mėgdavo, vaišinamas sodindavo jį su savim už stalo.

O kiek jau kunigėliai bardavo kalėdodami kitus žmones!..

Taip ir nepatikėjo vyrai, kad skerdžiaus esama raganiaus! Vienas kitas net vos nesusipešė su moterimis, kai jų kalbas begirdėdamas pajuokdavo jas ar rimtai joms prieštaraudavo...

* * *

KUKIS IR GUGIS

I

— Dėde, eik čionai, pas mus: pavaišinsiu tave. Kaip matau, tu savo iždinę jau esi ištuštinęs.

— Ištuštinau, vaikeli, iki paskutinio skatiko ištuštinau, — atsakė senis, prieidamas į stalą, už kurio sėdėjo užkalbinęs jį bernas. — Ką vasarą, karveles beganydamas, uždirbau, visa nūnai pragėriau, iki paskutinio skatikėlio atidaviau Calkei.

— Ir tu nesigėdini, seni, girtuokliauti! Pagalvotai geriau apie mirtį, ne apie stiklinę. Tavo amžiui labiau tiktų... — subarė jį senyvas vyras, greta berno sėdįs, matyti, jo tėvas.

— Ką aš turiu apie ją galvoti, kad ji apie mane vistiek pagalvos, kai ateis metas. Ne nūnai, tai rytoj teks jai manim susirūpinti, ir man apie ją negalvojus.

— Tai bent apie Dievą pamanytai! — Tokis amžius, o elgiesi kaip jaunas vaikinas.

— Aš Dievulio Augščiausiojo niekados nepamirštu. Išgeriu stiklelį ir Dievulį pagarbinu, kad suteikė savo malonėje man progos pasilinksminti.

— Geras garbinimas — su stikliuku! Ką tau kunigas pasakys?

— Ką jis man turi sakyti, jei aš jo neklausiu! Aš jau buvau suaugęs vyras, kai jis dar be kelnių bėginėjo, tai ką jis man gali pasakyti dabar?

— Gana, tėve! — nusigręžė bernas į senį, kuris barė skerdžių: — Kam tu jį bari, kad jis tau pikto nedaro? Didelis čia daiktas, kad išgeria žmogus kaikada.

Ir pripylęs degtinės stikliuką pakišo skerdžiui.

— Gerk, dėde, ir nekreipk dėmesio į tėvo kalbą. Žinai, jis mėgsta pabarti kitus.

— Aš, vaikel, nuo mažų dienų esu pripratęs, kad mane bartų. Bet aš linksmas žmogus ir rūsčios kalbos nevengiu. Gerumu mane labiau paveiksi negu barimu.

Paėmęs stikliuką kairėn rankon, dešine persižegnojo.

— Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Dvasios Šventosios. Amen. Dievui garbėn, man ir geriems žmonėms sveikaton.

Ir išgėrė vienu matu iki dugno. Išgėręs atsilaužė baltos duonos kąsnelį, užkando ir nusišluostė lūpas rankove.

— Kaip tau negėda Dievas niekinti! — subarė jį vėl senas vyras.

— Žmogau, persižegnok! — nusistebėjo skerdžius. — Argi aš Jį niekinu?

— Žinoma, niekini, minėdamas Jo šventą vardą prie stikliuko.

— Aš visur ir visuomet Jį miniu ir garbinu, ir valgydamas, ir gerdamas, ir darbą dirbdamas, ir gyvulėlius ganydamas. Geri žmonės seniau, kai aš dar buvau jaunas, man sakydavo, kad taip reikia daryti, visur ir visuomet Dievulio vardas minėti. — Neužmiršk Dievulio niekados, ir Jisai tavęs neužmirš, patardavo man. Ir matai, su Dievo pagalba, kokio amžiaus susilaukiau! Juk anūkus turi, o aš už tavo tėvą, amžiną atilsį duok jam, Viešpatie, keleriais metais buvau vyrėlesnis.

— Kiekgi dabar metu turi, dėde? — paklausė bernas, vėl pripildamas jam stikliuką.

— Nežinau, vaikeli. Manau, kad gal jau šimtas yra. Yra šimtas ir gal net su viršum.

— Kaip galima savo metų nežinoti? Nesuprantu, dėdule, — paabejojo bernas.

— Argi atsiminsi, vaikeli. Aš metų jau seniai skaičių pamiršau. Kol dar mano vienaamžiai gyvi buvo, kiti už mane metus skaitydavo, bet kai paskutinis jų, tavo senelis, mirė, ir aš ir žmonės užmiršo, kiek man yra metų. Nebebuvo, kas juos skaitytų. Tik vienas Dievas nūnai jų skaičių žino.

— Vai, ar tik vienas Dievas žino... — suurzėjo senas Kukis.

Skerdžius atidžiai, ilgu žvilgsniu, kažkaip iš paniūrų į jį pažiūrėjo ir su jam neįprastu rimtumu tarė:

— Nekalbėtai, seni, apie ką nieko nenusimanai...

Senas ūkininkas nuleido akis ir nieko neatsakė, tik kažką tyliai sau po nosimi sumurmėjo. Bernas neramiai pažvelgė į tėvą.

Kurį laiką visi tylėjo. Buvo nejauku, matyti, senas Kukis palietė kažkokį opų, o gal net skaudų klausimą.

— Gal išgersi dar vieną stikliuką dėdule? — ir įpylęs degtinės bernas pastūmėjo stikliuką arčiau į skerdžių.

— Išgersiu dar, vaikeli, išgersiu Dievo garbėn ir tau sveikaton. Sveikas būk, berneli! — užgėrė į berną skerdžius.

Išgėręs vienu matu iki dugno, skerdžius dabar patsai pripylė naujai stikliuką ir padavė bernui į rankas.

— Gerk, berneli, kad sveikas būtai!

Atsignybo baltos duonos kąsnelį ir įsidėjo burnon.

Kai bernas išgėrė irgi iki dugno, pripylė naujai ir pastūmėjo stiklelį tėvo link.

— Išgertai ir tu dabar, tėvuli!..

Bet senis tik ranka pamojo.

— Gėriau jau, pakaks...

...erdžius nusijuokė.

— Neragink, berneli: — tavo tėvas negers iš stikliuko, iš kurio raganius gėrė. O dabar, jaunasis berneli, ačiū tau už vaišes! Aš tavo geros širdies nepamiršiu. Neabejok, senas Gugis dar ne kartą geruoju atsilygins... Neduos tėvui nuskriausti nei tavęs, nei Verutės...

Ir, užsimovęs giliai ant galvos kepurę, išėjo, svyruodamas į visas šalis.

— Tėvuli, kam be reikalo niekus kalbi ir veltui erzini skerdžių? Suries kada tave kaip alkūnę...

— Kaip Dievas panorės. Be jo valios nei raganius man nieko nepadarys.

— Visgi geriau neerzinti jo. Maža kas gali žmogų ištikti.

— É, — numojo senis ranka: — ką ten kiekvieno kvailio bijosi! Mokėk, sūneli, važiuosime namo. Matai, temsta jau...

Užsimokėjo ir išėjo...

II

Yra Dainavos šaly nedidelis kaimelis, apie kurį nedaug kas yra girdėjęs. Tasai kaimelis vadinasi Ramūnai. Jis tarp girių tarpukalnėse pasislėpęs. Keliai į jį smėliuoti, jog jais nei pėsčias prieisi, nei važiuotas prisikasi. Laukų ten žmonės turi daug, bet žemė menkutė, daugiausia smėlynai, todėl josios didesnė pusė nedirbama dirvonuoja, skujynais apaugusi.

Gyveno tame kaime du garsūs tarp savųjų vyrai, Jonas Kukis ir Kazys Gugis.

Pirmasis buvo turtingas ūkininkas, doras, darbštus ir dievobaimingas žmogus, todėl buvo visų gerbiamas vyras. Antrasis buvo vargšas žmogelis, neturėjo nei ūkio, nei žmonos, nei vaikų, gyveno vienui vienas kaip pirštas dūminėje trobelėje su mažučiais langeliais. Didesnė jų dalis buvo skalomis užtaisyta, nes stiklai jau seniai buvo išbyrėję. Pati trobelė buvo mažutė, žemutė, pakrypusi, ramsčiais paremta; stogas samanotas, kupstais suaugęs, vietomis visai kiauras.

Jono Kukio aruodai buvo visuomet, net vasaros pabaigoje, pilni javų, o tvartai įvairaus plauko ir rūšies gyvulio. Svirne šatros lūžte lūžo taukų bandomis, lašinių paltimis, kumpiais, dešromis. Jis turėjo daugel gražaus

rūbo ir padaro. Kas šventadienis, ir patsai švariai pasirėdęs, ir žmona gražiai pasipuošusi, ir vaikai, kaip kažkokio pono, išlepinti, išpuošti, važiuodavo Merkinėn, bažnyčion. Ir važiuodavo ne betkaip, tik gerų arklių porą pasikinkę, nudažyta, gerai apkaustyta brička, o padaras buvo vis diržinis, su žvangučiais, su blizgučiais, jog ir didelis ponas nepasigėdintų tokiu vežimu važiuoti.

Kazys Gugis niekuomet neturėjo nei aruodų, nei tvartų, nei vežimų. Ir rūbo teturėjo tiek, kiek ant nugaros, bet neaimanavo, nesiskundė savo likimu, kad vargšas, kad nieko neturįs. Bažnyčioje buvo retkarčiais — du, tris kartus į metus, ir eidavo visuomet pėsčias. Vasarą nuo senų seniausių laikų ganydavo ūkininkų gyvulius, skerdžiaudavo, valgydavo svetima, avėdavo ir dėvėdavo irgi svetima, iš eilės pas kiekvieną ūkininką. Žiemą, kai ganyti nebeganė, eidavo uždarbiauti: būdamas jaunesnis, pasisamdydavo ūkininkams javų kulti, eidavo miškan medžių kirsti, o pasenęs jieškodavo lengvesnio darbo — šerdavo ūkininkų gyvulius, kapodavo malkas, pjaudavo pašarą, net imdavosi vilną kedenti, plunksnas plėšyti...

Ką uždirbdavo — pravalgydavo, o ko nepravalgydavo, tuojau pragerdavo.

Joną Kukį visi gerbdavo kaip pasiturintį ūkininką, protingą vyrą ir gerą žmogų, nors kaikas jam pavydėdavo, o daug kas, ypač iš jaunimo, labai nemėgdavo. Ir iš tikrųjų jisai buvo geras žmogus, net patys jam nepalankiausi žmonės negalėjo to nuneigti. Jis dažnai gelbėdavo kitus nelaimėje — vienus geru patarimu, antriesiems sunkioje valandoje pinigų paskolindamas, vėl kitus sušelpdamas javu ar kad ir pašaru. Gerą patarimą duodavo žmonėms veltui, už „dėkui", kaip sako. Už paskolintus pinigus imdavo palūkanas, bet žmoniškas ir niekados pinigais. Kiek paskolinai, tiek jam grąžink, o už palūkanas dieną, kitą pašienauk, atsiųsk žmoną ar dukterį, jei turi suaugusią, padėti javų nuimti ar kito lauko darbo nudirbti, dienelę paarti ar paakėti...

Mėgo senas Kukis, net neprašomas, duoti kitiems patarimus, o jei kas nepatikdavo, tai pabarti, pamokyti. Pamato žmogų, kažką veikiantį ne taip, kaip jam patinka, prieina, pakalba, kas jam atrodo negera, išpeikia, pamoko...

Susirenka kur šventadieniais jaunimas, ima linksmintis, žaisti, triukšmą kelti, jog net skamba kaimas juokais, dainomis ir dainuškomis, senas Kukis jau čia pat. Pastovi, kur jaunimas žaidžia, pasižiūri ir neiškentęs vienam, kitam bernui pirštu pagraso, vieną, kitą mergaitę pagėdina, pagaliau ima barti visus.

— Kaip nesigėdinate, bernai, tokius niekus krėsti! Pasimelstute geriau, apie Dievą pagalvotute... O štai dabar tik mergas tvirkinate...

— Dar mes, dėde, jauni esame. Suspėsime dar apie Dievą pagalvoti... — atsikerta kuris drąsesnis.

— Jauni!.. — Suspėsite!.. O ar žinai, ką tau rytdienai Dievas gamina, ištvirkėli? Gal dar vakaro nesulauksi... Štai tau ir bus — jauni...

Nusigręžia senis ir nueina zurzėdamas, linksmą nuotaiką jaunimui sugadinęs.

Sekmadieniais, namo iš bažnyčios parvažiavęs, sėdėdavo po langu ir kibindavo kiekvieną vėliau pargrįžtantį kaimyną. Sustabdys, prakalbins, paklaus, kodėl tiek ilgai užtruko miestely, pabars, kam be reikalo gyvulį ilgai alkino. O jei kaimynas dar šiek tiek linksmesnis, išmovęs kelis stikliukus daugiau, negu reikia, ne tik išbars, bet dar primins jam ir mirties valandą...

Visa tai nelabai mėgo žmonės, bet kentė. Ką bedarysi, geras žmogus, doras, ne blogo pamoko, ne už gera pabara...

Kaziui Gugiui niekas nei nemanė pagarbos rodyti. Gal jisai buvo protingas, ne kvailesnis protu, negu daugelis kitų, kurie buvo ir yra laikomi protingais, net gudruoliais, bet jo protu niekas nesidomėdavo, patarimų jo niekas sunkiuose gyvenimo slastuose nebesiklausdavo. Be to, dar žmonės jį laikė girtuokliu, o kuri gali būti pagarba žmogui, paskutinį skatikėlį, kai tik tasai jam rankon pakliūva, prageriančiam, neatsižvelgiant į rytdieną?

Kazio Gugio niekas negerbdavo, kadangi nebuvo už ką jis gerbti, bet visi jį mėgo, seni ir jauni, ypač šeimininkės. Mėgo jos Gugį labiausiai todėl, kad jis buvo geras skerdžius, ir jam gyvulius beganant, karvės niekados nepareidavo namo plokščios, nepriėdusios. Kai atmena, jam beganant neatsitikdavo gyvuliams nelaimių, nesirgdavo karvės, neišgaišdavo. Gal todėl nuo senų seniausių laikų, kai dar Gugis buvo jaunesnis, visi manė jį esant raganių. Moterys giliai tikėjo, kad jis raganius, ir dar ne betkokis raganius, ir kai vyrai paabejodavo, turėjo šimtus įrodymų, kad skerdžius neabejotinas raganius, tik tokis, kuris savo galią vien tik žmonių labui panaudoja.

— Ne jis nelabajam, bet nelabasis jam tarnauja, nelyginant kaip ūkininkui bernas samdininkas.

— Raganius ne raganius, bet apie gyvulius daugel nusimano, — kalbėdavo vyrai. — Ir nieko nuostabaus: tiek metų skerdžiauja, visokio gyvulio yra matęs.

— Ir ranką tikrai lengvą turi. Naudingas žmogus, ką bekalbėsi. Be ar jis raganius, vienas Dievas tik gali žinoti.

Kad Gugis turi „lengvą ranką", žmonės jau seniai pastebėjo, ir todėl ar vištos reikėjo tupdyti ant kiaušinių, ar žąsys, moterys kviesdavo visuo-

met Gugį; reikėjo spiečius suimti ir susemtas bent avilin suleisti, vyrai šaukdavo irgi Gugį.

Tik nevisada tų kvietimų Gugis klausydavo, ir tada žmonės būdavo nepatenkinti: nepaklausė Gugis, neatėjo šaukiamas — vadinasi, nepasiseks. O kad kartą pakviestas neatėjo, veltui prašysi — vistiek nebeis.

Nuomonė, kad Gugis yra tikras raganius, vis stipriau įsigalėdavo dar ir todėl, kad jis gerai pažino visokias žoles, žinojo, kuri kokią ligą gydo. Ne vieną žmogų, ne vieną gyvulį, kalba, jisai pagydė ar tai žolelėmis, ar tai šaknelėmis.

Už gydymą ir vaistus jis niekuomet nereikalaudavo atlyginimo, o kad ir siūlydavo žmonės, pinigais neimdavo.

— Dievas ne dėl manęs vieno, bet dėl visų leido žolelėms laisvai augti ir žemėje šakneles auginti. Už ką gi imsiu pinigus? Juk aš žolių nei sėjau, nei paliedinėjau, nei auginau...

Bet jei ta proga kas atnešdavo jam kumpelį ar dešrų porą rietenų, ar kito kurio valgio, priimdavo dėkodamas.

— Na, tai čia, žmogau, visai kas kita: ranka ranką prausia. Aš tau patarnavau, tu man, ir gerai...

Bet labiausiai jam patikdavo, kai jį degtine pavaišindavo. Mėgo senis išgerti, vai ir kaip dar mėgo, o kad pasigertų, visai nedaugel jam reikėjo: išmovė du tris stikliukus ir, žiūrėk, vos ant kojų laikosi.

Senis paprastai nemėgdavo vienas namie sėdėti, stengdavosi būti vis tarp žmonių, kur daugiau triukšmo, kalbų.

— Aš nors senas, bet esu linksmas žmogus, — kalbėdavo jisai kiekvienai progai pasitaikius. — Mano metai jau tokie, kad greitai reikės vienam būti ir tylėti. Užteks tuomet, o dabar reikia žmonėmis pasidžiaugti.

Kur vestuvės ar krikštynos, senis ten būtinai turėjo užeiti ir pasigerti. Neaplenkdavo, nepraleisdavo jisai ir vakaruškų, kur vien jaunimas linksminosi. Visur jis buvo pageidaujamas svečias. Niekas tiek nemokėjo dainų, liūdnų, linksmų, rimtų ir juokingų, kiek senis Gugis. Nei vieno stiklelio jis neišgers be atitinkamos dainelės; niekas tiek nežinojo ir senoviškų padavimų, baisių pasakų apie šmėklas, monus, apie pasivaidenimus, kiek jisai. Kai ima pasakoti apie senovės laikais buvusius baisius nuotykius, net šiurpuliai žmones krečia. Senesni ir jaunesni glaudžiasi tada prie sienų ir rango kojas pasuolėn, o mažesni vis kampan patekti stengiasi, kad vis toliau nuo langų.

Pasigėręs mėgdavo pokštus krėsti, juokingas dainas dainuoti, taip pritaikintas tai esamoms aplinkybėms, tai atskiriems žmonėms, jog seni ir jauni vos iš juoko nesprogdavo.

Be to, senis buvo dar smuikininkas. Kada ir kaip jis išmoko smuiku

griežti, niekas nežinojo, bet griežė ir net nuosavą smuiką turėjo, pajuodusį, seną, kaip jisai pats, ir mokėjo sugriežti kelis šokius. Tiesa, dabar jau nemėgo griežti ir prašomas atsisakinėjo.

— Pirštai, — sakydavo: — pasidarė nelankstūs.

Bet pavaišina jaunimas, vienu kitu stikleliu užgeria, ir senis imasi smuiko.

Už linksmus pokštus, už dainas ir pasakas vaišindavo skerdžių visi, ir iš vakaruškų, iš vestuvių, iš krikštynų nebegrįždavo jisai blaivas, nepasigėręs. Eidavo namo linksmai dainuodamas ir „žąseles varinėdamas", kaip sako žmonės. Kai prieidavo Kukio kiemą, tasai išgirdęs skerdžiaus balsą, atidarydavo langą ir tik galva linguodavo.

Skerdžius sustodavo pas daržėlį ties Kukio langu ir klausdavo:

— Na, ką? Barsi? Tai bark greičiau: aš girtas esu ir noriu gulti.

— Vėl nusigėrei...

— Na, žinoma. Patsai matai, kad esu girtas.

— Senas esi ir vis dar užmiršti, kad netrukus turėsi Dievui apyskaitą duoti iš viso savo gyvenimo...

— Na, ir duosiu. Manai, kad neduosiu? — Ir tokią dar, brolau, sąskaitą pateiksiu, kad ne aš Dievui, bet Jis man paliks skolingas.

— Niekus kalbi pasigėręs...

— Ne, brolau! Aš niekus kalbu tik blaivas būdamas...

— Eik jau, eik gulti. Pasigėrei, Dievą pamiršęs, ir dar blevyzgoji...

— Kaip tai — Dievą pamiršęs? — nustebo Gugis. — Ne, brolau. Aš jo niekuomet neužmirštu. Ir gerdamas Jo šventą vardą visuomet garbinu...

— Neblevyzgok! Geriau pagalvok, ką tau kunigas pasakys dėl tokių kalbų...

Ir pasipiktinęs Kukis uždarydavo langą, o Gugis eidavo namo gulti...

III

Gyveno tame pačiame Ramūnų kaime neturtingas ūkininkas Kazys Žlabys. Žemės jisai turėjo tiek pat, kiek ir kiti — visą pusvalakį. Ir darbuotis netingėjo: ir išaria, ir pasėja, ir iš lauko suima savo metu, dar anksčiau negu kiti, tik kažkodėl jam nesisekė. Gal todėl jį Dievas ir dukterimis gausiai apdovanojo: turėjo jų penkias ir nei vieno sūnaus.

Pati vyriausioji, Verutė, jau buvo septyniolikos metų mergaitė, grakšti, laiba kaip miesto panelės, geltonplaukė, mėlynakė, baltaveidė ir skaisti kaip lelijėlė.

Ir linksma buvo, kaip paukštelė čiulbuonėlė: kur ėjo, kur žengė, vis daineles dainavo. Kur Verutė dirba, iš tolo išgirsi. Ir dainų mokėjo tiek daug, jog net motina stebėjosi, iš kur josios dukrytė tiek jų pramokusi.

Ir namie ir svečiuose pas drauges — visur ir visus mokėjo prajuokinti, pralinksminti, nes buvo vikri ir linksma, kaip girios voverėlė. Todėl ne vieno berno ji širdį sužavėjo, bet kadangi buvo neturtingo tėvo duktė, ir kraičio mažai tikėjosi bernai gauti, su piršliais nesiskubino.

Verutė dėl to dar nesigraudeno ir apie bernus visai dar negalvojo, linksmai sau begyvendama, bečiulbėdama, kol Kukio sūnus, Jonas, kur buvęs, kur nebuvęs, ėmė suktis aplink Verutę. Ji linus ravėja, žiūrėk, ir Jonas ton pusėn su dalge ar su arklu eina.

Prieis, atsistos ir kalbasi, ilgai kalbasi. Verutė bulbes kapliuoja, ir Jonas su kapliu greta savo šniūrely bulbėse knaisosi, ir vėl ne tiek dirba, kiek kalba, Verutę juokina ...

Ar šventadieniais miestely, ar sodžiuje vakarėliuose, Jonas vis aplink Verutę sukinėjasi, kitų mergų, rodosi, jis nei nemato.

Ir priprato ilgainiui, ir pamilo vienas antrą, ėmė svajoti, ilgėtis vienas antro, galvoti, kaip čia pasimačius, kada susitikus, pasikalbėjus, niekieno nekliudomi. Besvajodami, besiilgėdami, dar labiau vienas antrą pamilo ir nepastebėjo, kai ėmė jau ir apie meilę kalbėti, ėmė apie būsimą gyvenimą drauge svajoti ...

Jonas buvo turtingas ūkininkas, ir Verutės kraitis jam visai nerūpėjo.

Pastebėjo pagaliau ir senas Kukis, kad jo sūnus perdažnai slankioja aplink Žlabio kiemą, ir ėmė Joną barti.

— Ko tu vis slankioji aplink Žlabio vartus kaip zuinas paršas aplink daržą, kur bulbės auga? Ar nori, kad Žlabys tau pagaliu koją iškirstų! ..

— O kad, tėvuli, man Žlabio Verutė labai patinka! — įsidrąsino Jonas tėvui pasisakyti.

Suraukė senas Kukis kaktą, niauriai pažvelgė į sūnų ir, ūsus bekramtydamas, sumurmėjo:

— Daug tu nusimanai, kas tau patinka. Motinos pienu dar rūgauti nenustojai.

— Ne, tėvuli, aš gerai nusimanau, kas man patinka! — atrėžė jam užsigavęs Jonas. — Verutė man patinka, ir aš ją vesiu, arba visai nieko nevesiu. Kitų mergų nei žinoti nenoriu!

— Kvailas esi ir nekalbėk niekų! — subarė sūnų Kukis. — Vesi, kurią liepsiu, ir baigtas dalykas. Žiūrėk, kad aš daugiau panašių kalbų nebegirdėtau! ..

Ir nusigręžęs nuėjo į kluonus.

Jonas atsisėdo pasvirnėje ir ėmė dalgę tinti. Tynė ir galvojo apie Verutę, apie tėvą, ir juo ilgiau galvojo, juo labiau nirto ir vis smarkiau plakė dalgę, lyg visą Jono įnirtimą ji būtų turėjusi pajusti.

— Ne, aš nenusileisiu! Tedaro su manim, ką nori. Amerikon pabėgsiu, bet nenusileisiu! — balsiai prabilo bernas ir trenkė dalgę šalin.

O tuo metu senis, apsimąstęs, pagalvojęs, sugrįžo skiedrynan, kuris buvo pašiūrėje, svirno gale, ir visai ramiu balsu ėmė sūnui kalbėti:

— Žlabio Verutę, sakai, vesi. O kas toji Verutė? Vistiek kaip kampininkė, kampininko duktė. Kad panorėjai vesti, vesk sau — jau ir metas tau vesti. Bus motinai lengviau seserims ištekėjus... Bet vesi tą, kurią aš tau surasiu, garsios, turtingos giminės mergą, kuri nei tau, nei man, nei mūsų visai giminei gėdos nepadarys.

Jonas, pasiėmęs dalgiakotį, ėmė derinti dalgę ir, tėvo kalbos beklausydamas, dar labiau nirto.

— Jeigu man neleidi Verutės vesti, gali nesirūpinti: vistiek kitos nebevesiu. Greičiau Amerikon paspruksiu, negu kitą vesiu! — atkakliai atrėžė tėvui užsispyrėlis.

Senis nustebo. Nelaukė, kad sūnus išdrįs jam prieštarauti.

— Snarglius panosėje nusišluostyk, o paskui su tėvu ginčykis! — sušuko atsipeikėjęs. — Amerikon paspruksi! Štai diržą nusijuosęs išrašysiu tau nugaroj tokią Ameriką, jog net kelnes prismarvinsi. Nepažiūrėsiu, kad jau bernas esi...

Sūnus, daugiau nieko nekalbėdamas, užsidėjo dalgę ant peties ir nuėjo laukan, į daržus...

Prisiminė dabar visa tai senis, vežime sėdėdamas.

— Tai jau pasiskundei Gugiui?.. — pusbalsiai paklausė sūnų.

— Kuo, tėvuli?

— Nagi, ką jis ten surailino apie Verutę... Kad neduosiąs man jūsų nuskriausti...

— Nei aš jam skundžiausi, nei su juo apie tai kalbėjau... Raganius, todėl viską žino...

— O tu vis dar apie ją galvoji? — paklausė senis.

— Galvoju, tėveli, ir visados galvosiu.

Senis Kukis jau buvo benorėjęs sutikti, žodžiai patys veržėsi iš lūpų, bet, išgirdęs sūnaus kalbą, visai nieko negalvodamas atrėžė:

— Negalvok apie ją: nieko iš to nebebus...

IV

Buvo giedra vasaros diena, Skerdžius, parginęs iš rytagonių, pasisrėbė pas eilinį ūkininką skalsiai pienu pabaltintos sriubos, duonele užkąsdamas, ir dar giedresnė pasidarė jam diena. Pajuokavo su šeimininke, pakirkino dar, paerzino vaikus ir, trimitą už pečių pasikabinęs, nuėjo namo pailsėti, prigulti, nes skalsiai pavalgiusį ėmė miegas marinti.

Bet parėjęs namo neatsigulė, tik atsisėdo ant savo pirkaitės slenksčio, pypkę įsikandęs, dūmindamas žvalgėsi į giedras padanges ir laimingai šypsojosi.

Gerai vasarą, kai šilta ir giedra, kai paukščiai čiulba, ir medžiai žaliuoja, ir žmogus sočiai pavalgęs.

Gera ir linksma gyventi!..

Sėdi ir džiaugiasi senas skerdžius, džiaugiasi, kad gyvas ir sveikas, kad jam linksma ir malonu. Nenorėtų dabar pasikeisti savo likimu ne tik su kuriuo ponu ar karaliumi, bet net su pačiu kunigu!..

— Na, kur eini berneli? — užkalbino jis gatvele einantį su dalge ant pečių Joną Kukį. — Pievelių šienauti?

Jonas sustojo ties varteliais.

— Einu Ožkabalėn, dėdule. Tėvas sako, žolė ten tiek suaugusi, jog net pasviro. Seniai reikėjo pakirsti ji.

— Darbas niekur nepabėgs, ir pieva pasiliks toje pat vietoje. Kas tokiam karšty dirba? Eik čion, prisėsk, pasikalbėsime, o ten dienelė atvės, saulei žemiau nusileidus.

Mėgo senis paaušinti burną, kai buvo geras ūpas. O blogai nusiteikęs būdavo retai.

— Tėvas bars, dėdule. Pasakys, kad tinginiauju.

Senis išėmė pypkę iš dantų, nusispjovė, nušluostė rankove lūpas ir vėl įsikando.

Du tris kart užtraukęs ir paleidęs augštyn dūmų kamuolius, kažkaip keistai į Joną pasižiūrėjo.

— Bene tu visuomet vengi tėvo barimo, — tarė šypsodamasis skerdžius.

— Manau, dėl Verutės Žlabytės nekartą tėvas pabarė, bet ar nusigandai?

— Iš kur tu, dėde, žinai? — nustebo bernas. — Kas tau galėjo pasakyti? Juk aš niekam nekalbėjau, o tėvas net motinai nepasakė.

— Senis Gugis daugel žino, berneli. Jis turi akis ir mato, tik be reikalo nekalba.

Jonas užėjo kiemelin, prišliejo dalgę prie sienos ir patsai atsisėdo ant slenksčio greta su skerdžiumi.

— Tu manai, vaikeli, kad aš jaunas nesu buvęs, mergų nesu mėgęs,

nesu mylėjęs? Vai, ir kaip dar mėgau! Jau vedęs buvau, o į mergas vistiek — kaip katinas į lašinius. Ir jos mane mėgo; už ką ir kodėl, patsai nežinojau ir dabar nežinau.

— Tave ir dabar visi mėgsta.

— Taigi, kad visi, tik ne mergos! Būdavo, barasi žmona, verkia, pyksta, kai grįžtu iš vakarušku, mergininku pravardžiuoja ... Ji, būdavo, plūstasi, keikia, o man tai tik linksma! Ir Dievas žino, kodėl taip. Rodos, būdavo, kalbi sau, kad tu esi jau vedęs, kad merga tai merga, ne tau, o kitiems skirta, bet norisi pasibučiuoti, pasiglamonėti, ir gana. O kai, užtikęs kur pakampėje, išbučiuoji, išglamonėji kurią, net tau diena šviesesnė pasidaro. Tris dienas junti džiaugsma ... Su žmona, būdavo, pasibučiuoji, pasiglamonėji, ir nėra tau nei to džiaugsmo, nei to malonumo. Ir Dievas vienas žino, kodėl taip. Žmoną myli ir gailiesi, o mergos nei tu kiek myli, nei tu kiek gailiesi, o dažniausiai nei kiek nemyli, bet visgi ji malonesnė, ir gana! ..

— Linksmai gyvenai, dėde, jaunas būdamas. Mes taip nebegalim.

— Vai, linksmai, berneli! Mergininkas aš buvau, paleistuvis, girtuoklis, nepraustaburnis ir blevyzgoti mėgau. Kiek man teko dėl to kentėti ir iš bernu ir iš žmonos! .. Būdavo, tiek primuša, jog kelias savaites su mėlynėmis vaikščiodavau. Na, būdavo, kad ir iš manęs vienas antras gaudavo atminčiai apsčiai ... Nemenkus ir aš turėjau kumščius.

— Manau, nemalonu dabar atsiminti, dėdule, kad mušė ... — nusijuokė Jonas.

— Ką tu kalbi, berneli! Tiek tik ir yra gero, kiek prisimeni savo kvailus darbus. Ką gero padariau, iš atminties viskas išrūko kaip dūmai, o kas buvo kvailo padaryta, kur kvailai pasielgta, iki šios dienos atsimenu. Prisimenu ir lyg pajaunėju. Tik tuo ir gyvenu.

— Kokis malonumas atsiminti, kad tave mušė.

— Ei, vaikeli! Aš ir dabar sutiktau, kad mane bernai muštų, bet tik mergos mylėtų, — nusijuokė senis, ištraukęs pypkę iš dantų ir kratydamas iš jos pelenus. — Bet nebežiūri dabar į mane mergos! — Senas — sako. O kokis aš senas, kad kitą jauną riestainiu surangysiu ir už juostos užkišiu! ..

Iškratė pelenus iš pypkės, išvalė ir užsikišo ją už juostos.

— Vai, gerai, berneli, jaunam būti, labai gerai! Pamatai ir supranti tik tuomet, kai pasensti.

— Tu, dėde, laisvas buvai; tėvo, matyti, ant sprando neturėjai. Niekas tavęs nevaržė, ir todėl gyvenai, kaip norėjai.

— Manai, vaikeli, kad mane višta mėšlyne iškapstė, todėl aš tėvo neturėjau. Turėjau, vaikel. Jau man buvo keturios dešimtys metų, kai mane paskutinį kartą tėvas jiena išvanojo ... Ir dažnai mane tėvas vanojo, ber-

neli! .. Mano metais tėvai nebuvo tokie kuklūs su savo vaikais, kaip kad dabar. Ne taip pasakei — diržu gavai; ne taip pasielgei, ne taip žengei — jiena ar pagaliu suvanos, kas tik rankon jiems pakliūdavo. Bet manai, kad mes tėvų bijojojme? Nei kiek! Tik būdavo, žiūri, kur pasprukti.

— Kiti, kaip matau, jūs buvote žmonės.

— Taigi, kad kiti. Ir drąsesni ir sveikesni. Gyvenome, kaudavomės, pešdavomės, sirgdavom, pagydavome, jokių daktarų nežinodami. Ar žiema, ar vasara, šilta ar šalta — mums būdavo vistiek. Išgirdai, kur mergos, per ugnį praljsi, vandeniu nesulaikysi.

— Kitokie buvome, vaikeli: tikrai kitoniški. Dabar viskas: ir girios, ir paukščiai, ir ežerai, ir upės ne tie, na, ir žmonės kitoniški... Kokie čia buvo miškai! Dievuli mano! Dabar jau nebėra, žydai iškirto ... Blogyn eina viskas ir silpnyn slenka pasaulis.

— Kitoniški laikai dabar, dėdule, ir žmonės kitoniški. Kad aš būtau tokis, kaip tu buvai ...

— Tai Verutę Žlabytę vestai? Ar ne tiesą sakau?

— Tiesą, dėdule ...

— Tu ją vistiek vesi. Nesirūpink, nesidėk galvon: bus, kaip tu nori, bet ne kaip tavo tėvas mano.

— Netikiu aš jau, dėdule ...

— Tikėk manim. Tu geras vaikas, ir aš tau tiesą sakau.

Jonas neigiamai pakraipė galvą.

— Ne, dėdule, negaliu tikėti. Tėvas taip įsiėdė, taip įsiėdė, jog nei kalbėti nenori, nei klausyti neklauso. Manau Amerikon sprukti, jei neleis man Verutės vesti ...

— Ko tau, vaikeli, Amerikon sprukti? Amerikon žmonės bėga nuo vargų, savo dalios jieškodami. O tavo dalia čia, ne Amerikoje. Tau josios jieškoti netenka, ji pati paskui tave vaikščioja! Štai, kas yra, berneli ...

Ir senis atsistojo.

— Na, parūkiau, išsiplepėjau, o dabar eisiu gulti. Ir tu, berneli, eik, kur ėjai ... Bet visgi mano žodžių neužmiršk ...

V

Buvo patsai vidudienis. Tyras, ramus, giedras vasaros šventadienis. Karšta, tvanku, saulė kaitina kaip puode, ir nėra nei mažiausio vėjelio.

Ramūnų kaimo vyrai, susirinkę Jono Kukio sodely, susėdo vienmarškiniai, basi, ant vejelės po žalia liepa ir šnekučiuojasi. Bet kalba tingiai, iš lėto, lyg nenorėdami. Pasakys kuris žodį ir nutyla, o kitas po kelių minučių vamtels, trumpai atsakydamas, ir vėl tyli...

Ir kalbos jų paprastos, kaimiškos: pievos, matai, nušienautos, rugiai pradėti pjauti — diena tokia karšta, jog dabar kad mažas vėjelis papūstų, kaip bematant šienas padžiūtų, rytoj tiesiog būtų galima daržinėsna vežti. Bet šutina kaitri, be vėjo diena, o ne džiovina.

— Taigi, — iš lėto taria Juozas Kraigis, lyg kiekvieną žodį giliai apmąstydamas: — bet matai, šutina. Būtinai į vakarą bus lietaus.

— Neatrodo, — vamteli jam Antanas Pikčilingis, žiovauja ir dairosi į dangų, pasivertęs augštininkas.

— I lietų medžiai kitaip šlama. Jie tada švokščia.

— Ką ten medžiai! Kaip gali švokšti, kad nėra mažiausio vėjelio. Štai dumbluoti ima.

Vėl nutilo visi, kas sėdėdamas, kas gulėdamas.

— Kad dabar čia mūsų raganius, jis tikrai galėtų pasakyti, bus lietaus ar ne, — lyg tesdamas savo mintį, prabilo Mikas Čėpla.

— Miega dabar raganius. Paskutinėmis rytagonėmis naudojasi...

— Kodėl paskutinėmis? Negi tokiam karšty gyvulius lauke marinsi? Užkrims varmai...

— Taip, bet ką moterys pasakys? Į rugius reikia. Negi bėginės iš pabarės namo gyvulių priiminėti...

Pakalbėjo, ir vėl visi nutilo. Miegas marina, akys pačios limpa. Nesinori nei kalbėti, nei judėti, tik štai — gulėti ir žiūrėti į dangų.

— Koks gilus dangus, kai žiūri į jį pro lapus! Pirma kartą pastebėjau.

— Taigi, — sako Kraigis, krimsdamas žalią lapelį: — kai žmogus dirbi, žiūri kaip kiaulė sau po kojų, į dangų nei nepažvelgdamas...

Bamtelėjo, ir vėl nutilo. Ramu, tylu ir malonu pavėsy. Girdėti, kaip maži paukščiukai lipinėja medžių šakelėmis, kaip kruta jų pajudinti medžių lapai...

— Matyti, dabar pačios mišios bažnyčioje, — vėl vamtelėjo vienas.

— Matosi, kad jau po mišių...

— Ne, brolau, patsai vidudienis.

— Kaip ten mano bitės? Palikau vieną bobą namie...

— Negi spiesis bitės tokioje kaitroje?

— Kaitroje spiestis jos kaip tik mėgsta... Eitau namo, bet tingiu.

Ir vėl visi nutilo. Tik kažkur toli daržuose girdėti vieversio triliavimai...

— Girdėjote, Gedvilienės Petras rengiasi laukus nusidirbus Amerikon?..

— Kur negirdėsi. Manasai Jonas galvą man Amerika prazvimbino.

— Kas atsitiko bernams? Visų galvos Amerika pramuštos.

— Pralobti nori...

— Iš kur atsrado toji Amerika? Kai buvom jauni, nei girdėti negirdėjome...

Kiek patylėję, vėl ėmė kalbėti apie Ameriką. Pirmas dabar prabilo Pikčilingis, užklausdamas Kukį:

— O tavo Jonas nesirengia Amerikon?

— Ko jam svetur laimės jieškoti! Ar jam namie bloga?..

Ir vėl nutilo visi, lyg klausydami paslaptingos vasaros vidudienio tylos kalbų, kukždėjimų...

Čia vieversys užtriliuoja ir nutilsta, čia kregždė, raižydama kaitrią padangę, sučirškia, čia varmas subimbia...

Ar suskaitysi tuos visus garsus, kuriuos gimdo vasaros vidudienio tyla...

— Ar ten žmonėms pinigus kas kala? — nutraukė tylą Kraigis.

— Nespėja nueiti, o žiūrėk, jau šimtus namo siunčia.

— Kas dirba, tas ir čia pinigus kala, — vamtelėjo jam Kukis.

— Kalbėk, sveikas. Dirbi, dirbi čia žmogus kaip arklys, o vis skatiko nematai, ir gana.

— Gerai Jonui kalbėti, kad jam visur sekasi. Ir iš tėvų, matyti, gerą skatiką paveldėjo...

— Nepavydėk, bet geriau dirbk. Kas dirba, tasai ir turi.

— Tai jau netiesa! — karščiausiai kalba Pikčilingis ir net atsisėda. — Per mane daugiau nedirbi, o aš vistiek nieko neturiu, kaip neturėjau...

— Nesiseka žmogui, ir viskas. Vienam sekasi, kitam — ne.

— Todėl, vyručiai, kad žmogus nemoka savo laimės atspėti, — prabilo už vartelių stovėdamas skerdžius.

Vyrai nukreipė jo pusėn galvas, pamatę skerdžių, kažkaip sujudo, nusišypsojo.

— Štai ir skerdžius čia. O manėme — miega.

— Ar jau ginti eini? Dar anksti, kaitra nepraslinko. Geriau eik čia, prisėsk.

Skerdžius įėjo sodelin. Vienas kitas pasitraukė, o Kukis, rodydamas pirštu į laisvą paunksnėje vietą, sako:

— Sėsk čia ir papasakok, kodėl žmogus nemoka savo laimės atspėti?

— Ne, aš sėsiu čia, kur saulutė. Mėgstu pasišildyti, kai saulutė kaitina.

Ir atsisėdo šalia vyrų, ne paunksnėje, bet saulėje.

— Tai manai, kad mes nemokame savo laimės atspėti? Todėl ir nesiseka.

— Žinoma, kad dauguma nemoka. Kurie ir atspėja, tai atspėja kaip akla višta grūdą. Kur jūs visi laimės jieškote? Žemėje. O manote, kad kiekvienam jūsų ten skirta laimė surasti? Gal ne vieno jūsų laimė ne ten, o kur kitur.

— Amerikoje. Bernai rengiasi ten jos pasijieškoti.

— Yra tokių, kurių laimė Amerikoje. Tie ją suras, ten nuėję. Štai, kad ir tau, Petrai, — kreipiasi jis į kaimyną: — visai nesiseka. Eini, dirbi tu kaip jautis, o visdėlto nieko neturi: — plikas kaip tilvikas — tai neuždera tau, tai gyvulys krinta, tai ledai kaip tik tavo javus pamuša, tai vėtra rugius išguldo, — o gal todėl tau nesiseka, kad tavo laimė gal ne čia, gal kur kitur? Gal tau lemta ne žemė dirbti, bet prekiauti?

— Na, Petrai, — nusijuokė šalia jo sėdįs kaimynas: — įsikurk krautuvę, pirmas ateisiu pas tave prekių skolon imti.

— Juokiatės, o štai žydai — kiekvienas jų, kad didžiausias driskis, griebiasi vieno, griebiasi kito, griebiasi trečio, kol pagaliau savo laimę atspėja. Čia nepasiseka, ten nepasiseka, o žiūrėk — ten laimę surado ir praturtėjo.

— Tiesą sako, — sumurmėjo Kukis.

— Kaikada, matyti, ir Gugis moka tiesos pasakyti.

— Na, o tu savo laimę, Gugi, atspėjai?

— Matyti, neatspėjo! . .

Ir visi vyrai nusijuokė.

— Man gerai, kaip yra, ir geriau būti nebus. Matyti, čia jau mano laimė.

— Gera laimė, — nusišypsojo Kraigis. — Ar tik ne svetimi ant tavo nugaros marškiniai?

— Tai kas, kad svetimi! Manai, jie mane mažiau šildo, negu savi? Kokios dar didesnės man reikia laimės: pavalgęs, apsirengęs beganau sau gyvulėlius, besidžiaugiu žalia girele. Ar tai maža laimė? Niekas man nerūpi, nieko nepavydžiu — netgi ir man niekas nepavydi . . .

— Kaip žmonės sako — nebijau nei vagių, nei plėšikų. Jei išvogs ar apiplėš — svetima, ne mano, — nusišypsojo Kukis.

Kaikurie vyrai nusijuokė.

— Nesijuokite, aš jį gerai suprantu. Nei jis nusidirba, nei nuilsta, tik gal kojos kaikada pavargsta. Štai, sako, mėgsta saulutėje pasišildyti, kai ji kaitina. Pamėgintų pašienauti kaitroje, atsinorėtų saulutėje šildytis.

— Taip, bet ruduo, kai kasdieną lyja. Šuo tada gurboje slapstosi, o skerdžius drangoje. Manau, tada mažai turi, seni, malonumo? Nei giria nedžiugina.

— Na, kad tik malonumai visada ir visur būtų, nusibostų gyventi, ir laimės nejustume.

— Tokią, brol, laimę kaip tavo visi galėtume turėti. Bet mes nenorime jos.

— Nenorite, nes nesuprantate, o supranta tas, kuriam ji skirta. Matyti, man lemta ganyti, — aš ganau, ir patenkintas esu. O kuris savo likimu nepatenkintas, kuriam nesiseka, tejieško laimės kitur.

— Jieško, brol, kas gali. Kitas net Amerikon keliauja.

— Ir gerai, kad keliauja, bet tik suranda, ko jieškojo...

Vyrai nutilo vėl, lyg surimtėję. Rodos, kiekvienam jų dingtelėjo širdin, kad gal tikrai jų laimė ne čia, bet kur kitur. Gal ir gyventi būtų lengviau, jei savo laimę atspėtų.

— Kad žmogus galėtų atspėti! Bet neatspėsi... Gyvensime jau, kaip mūsų tėvai gyveno, — atsiduso Pikčilingis.

— Kur čia kažkokios poniškos laimės bejieškosi. Štai, laimė būtų, kad rytoj nelytų. Šienas padžiūvęs, diena giedra, o šventa. Rytoj, kai galima bus dirbti, pamatysite, kad lis.

— Kaip manai, seni, lis rytoj ar bus giedra? — paklausė Čėpla.

Skerdžius pakėlė galvą, pažvelgė į dangų.

— Ryt bus giedra, ir dar ilgai bus giedra.

— Iš kur gali žinoti? Ar su Dievu tareisi? — nusijuokė Pikčilingis.

— Kam tokiais niekais turėtau Dievą trukdyti? Seniau žmonės sakė, kad prieš lietų, nors ir giedra diena, dangus būna palšas, o jei mėlynas ir gilus kaip šiandien, vadinasi, giedra bus ilgai.

— Tai ir tiki tuo?

— Kaip galiu netikėti, jei aš patsai patyriau, kad senų laikų žmonės tiesą kalba. Jūs, aš žinau, sakote: raganius skerdžius, — o kokis aš raganius? Senų laikų patyrimų daugel girdėjau, naudojuosi jais ir dažnai tiesą atspėju — štai tau ir raganius! Kad jūs visi būtute savo metu senų žmonių klausę, jų patyrimų pasimokę, patys daugel žinotute, ko šiandien nebežinote.

— Tai ir apie tai, kad žmogus savo laimės atspėti nemoka ir todėl vargsta, irgi iš senų laikų žmonių esi girdėjęs?

— Ne, kam meluosiu, šita gal girdėjau, gal ne. Negalvojau apie tai. Tik šiandien, išgirdęs jūsų kalbas, pamaniau... Ne, nepamaniau, tik man galvon toptelėjo... Dažnai taip būna su manim — dingteli kas, ir kalbu, o ką kalbu — tiesa būna, tik manęs žmonės niekados neklauso.

— Neklauso, kai niekus kalbi, o kai ką protinga pasakai, kiekvienas žmogus klauso.

— Protingą žodį visas svietas girdi, kvailo ir šuva klausyti nenori, — pastebėjo Kukis.

— Na, brol, kai Kukis ką pasako — protinga, o ką pasako Gugis, — kvaila, ir gana.

— Na, na, nekalbėk niekų, — atrėžė Kukis. — Dar negirtas, o niekus zauniji.

— Dievaž, tiesą sakau ir dar tau pasakysiu: štai tavo Jono laimė, kad su Žlabio Verute gyventų, o tu ką darai? Nepaklausysi juk manęs?

— Sūnus pasiskundė. Manęs, brol, pelais neapgausi, senas žvirblis esu.

— Štai, matote, neklauso. Kam turėjo man jo sūnus skųstis, kad aš patsai akis turiu ir matau.

— Tai ką, taip, be nieko piršliauti sumanei? Skerdžiaus žmonės piršliuosna nekviečia.

— Štai, štai, protingas žmogus, o nukalbėjo, kaip gudas vyžas nupynė. Kas man tu, kas man tavo Jonas, kas man Žlabio Verutė, bet toptelėjo galvon, ir pasakiau, o jūs nors pasikarkite!..— nekantriai atrėžė skerdžius.

— Senis tiesą kalba, — palaikė jį Kraigis. — Ir aš esu pastebėjęs, kad tavo Jonas sukasi aplink Žlabio Verutę kaip vijurkas aplink kamuolį.

— Tesisuka sveikas, bet iš šitų šiaudų nebus grūdų.

— Bus grūdų, — neiškentė skerdžius. — Aš tau sakau, kad bus, ir tu mano žodį paminėsi.

— Nekalbėk niekų. Ne tokis aš tėvas, kad vaikas iš mano valios išeitų.

— Dabar išeina, brolau. Tėvai, štai, nenori, o vaikai užsispiria Amerikon eiti — ir iškeliauja.

— Manasis neiškeliaus. Jam laimės ir čia užtenka.

— *Iškeliauti tai neiškeliaus*, — vėl įsikiša skerdžius: — bet ir tu patsai padarysi, ko nenorėsi, ir dargi džiaugsiesi, kad nepasielgei, kaip buvai sumanęs. Jau aš tau sakau, kad taip bus. Likimas visados galingesnis negu žmogus.

Visi nutilo. Tylėjo ir Kukis, tik piktai ūsus kramtė. Pyko ir norėjo išbarti, iškolioti skerdžių, bet nedrįso. Raganius! Galgi žino ką, jei taip kalba. O gal net pakenkti supykęs gali. Todėl susilaikė ir tik piktai bambtelėjo.

— Protą turiu. Žinau, ką darau.

— Protą turi. Kas pasakys, kad neturi. Bet ir aš žinau, ką sakau. Tavo sūnus jieško savo laimės ten, kur ji lemta jam, o tu kelią pastoji — štai kas yra. — Na, eisiu gyvulėlių ginti, — karštis krinta, ir karvutės išalko.

Atsikėlė skerdžius, pasiraivė, sužiovavo ir išėjo per vartelius.

— Raganius!.. — sumurmėjo Kukis. — Trailina, kaip lazdon dumia.

— Ne, brol. Nevisuomet. Pamenate su Sruogio karve... Greičiau, kad raganius.

Ir ėmė vyrai minėti visus atsitikimus, kada Gugio pranašavimai tiesą atitiko, kada jo patarimai geran išėjo...

Net patsai Kukis, tų kalbų beklausydamas, pasviro ir ėmė manyti, ar negeriau būtų sūnui nesipriešinus.

Toli, sodžiaus gale, suaidėjo skerdžiaus ragas. Vienas kitas, išgirdęs jį, atsikėlė.

— Reikia eiti gyvuliai išleisti. Nūnai vaikais nepasitikėsi.

— Gal ir namie jų nėra.

Atsikėlė ir kiti.

— Eisime visi. Pasėdėjome, pagulėjome, pasikalbėjome, ir nūdienai pakaks.

— Tai tiesa. Einame vyrai.

Ir vienas po kito išėjo. Kukis dar ilgai sėdėjo vienas ir stengėsi atspėti, ką reiškia Gugio žodžiai. Ar sūnus jį prašė, ar tikrai kažką numato, spėja, kas turi atsitikti...

— Pagyvensime, pamatysime dar, — sumurmėjo sau po nosim, atsikėlė ir nuėjo išleisti gyvulių iš tvartų...

VI

Trijų Karalių dieną, pavakare, sėdėjo Kukienė pas langą ir poteriavo. Nors lūpos kuštėjo šventus maldos žodžius, bet mintys jos buvo visai kur kitur nusiblaškiusios — galvojo apie savo senį, kuris šiandien kažkodėl pavėlavo ir ilgai namo iš bažnyčios negrįžta, kas jam niekuomet neatsitikdavo; galvojo apie sūnų, kuris su tėvu jau seniai vienas į antrą piktai žvairuoja.

Nors ir vyras ir sūnus nei vienu žodžiu jai neprasitarė, bet senė spėjo, kad visi nesusipratimai tarp jų yra kilę dėl Žlabio dukters — sūnus labai jau meiliai į ją žiūrėjo, ir tėvui tas, aišku, nepatinka.

— Negi Žlabytė pora Jonukui? — net balsiai į maldos žodžius įterpė užsimiršusi Kukienė.

Ji buvo tyli, bespalvė moteriškė, pripratusi gyventi vyro galva. Nei galvoti niekados negalvodavo, kad vyras gali suklysti, kad jo galima būtų nepaklausyti ar ginčytis su juo — juk visuomet buvo toks protingas, dievobaimingas!

Gaila buvo truputį Jonuko, bet ką padarysi!

— Tėvo valia — Dievo valia, negi čia pasipriešinsi? — pagalvojo poteriaudama.

Kad sūnus gali turėti savo norą ir tėvo nepaklausyti, tokios mintys tiesiog netilpdavo jos galvoje.

Baigus poteriauti, ne persižegnojo, bet nutarė dar vieną ražančių atkalbėti už Jonuką, kad jis greičiau Žlabytės nusikratytų ir netiek skaudžiai tėvo valią pajustų...

Grįžo ir senis Kukis. Įėjęs pirkion nusirengė ir atsisėdo pas stalą.

Kukienė, nesiliaudama poteriauti, matė, kad vyras turi jai kažką pasakyti, ir tik laukė, kada ji pabaigs ražančių kalbėjus.

— Tepalaukia, — pagalvojo. — Dievulis gali užpykti, jei skubinsiuos.

Ir neskubėdama leido pro pirštus ražančiaus grūdelius. Pagaliau praleido paskutinį, atkalbėjo „Tikiu Dievu Tėvu...", persižegnojo kryželiu, pabučiavo jį ir užsidėjo ražančių ant kaklo.

— Gal išalkai? — pasiklausė vyrą, nesiskubindama pasikelti. Netikėjo, kad vyras būtų grįžęs alkanas. Jei tiek užtruko, matyti, turėjo svarbų reikalą su žmonėmis, o reikalo negi atliksi miestely nepavaišinęs.

Pasiklausė tik kad kalbą pradėjus...

— Išalkti neišalkau, — atsiliepė Kukis. — Bet jei ko gardesnio turi, suvalgysiu.

— Yra kumpio. Ar valgysi?

— Tai gal ir valgysiu su pono Dievo pagalba.

Kukienė priėjo prie pečiaus, atkėlė pečiadangstę, ištraukė dubenį su kumpio ir skilandžio kąsniais ir pastatė jį ant stalo. Kukis atriekė kelias riekes duonos iš čia pat rankšluosčiu užkloto kepalo.

Kukienė atsisėdo ant suolelio priešais vyrą, ir ėmė abu kramtyti, imdami iš dubens mėsos gabalus pirštais.

Kurį laiką valgė tylėdami. Kukis visai nesiskubino papasakoti, ką norėjo pasakyti, o žmona nedrįso klausti, kol jis pats nepradės...

Pavalgęs Kukis nušluostė rankšluosčiu riebaluotus pirštus ir atsitraukė nuo stalo.

— Tai, ot, ir užkandau, — prabilo dabar, — Miestely buvau susitikęs su Kiesilium, užkandome kiek abu, bet kol parėjau pėsčias, vėl panorau valgyti.

— Su tavim ir aš truputį pakramčiau, — atsiliepė žmona, duonos guriniais valydama riebalus nuo pirštų.

Uždengė duoną rankšluosčiu ir atsikėlusi įstatė dubenį vėl pečiun.

— Tai žinai, žmona, kalbėjau aš nūnai su Kiesilium dėl mūsų Jonuko.

— Ką jau čia tokio sumanei, kad net su Kiesilium prireikė kalbėtis? — susidomėjo moteriškė.

Kiesilius buvo žinomas visoj parapijoj kaip didelis turtuolis. Jo vienas sūnų „švedu" mokėsi Vilniuje, kuniguosna rengėsi.

— Nejaugi senis būtų sumanęs Jonuką moksluosna leisti? — dingtelėjo mintis.

— Ar tai Jonukas nieko nėra sakęs? — klausimu atsiliepdamas į žmonos klausimą, atidžiai į savo senę pažvelgė Kukis.

— Nieko. O ką tokio? — stabtelėjo žmona ties pečium.

— Ir pati nesi nieko pastebėjusi? — kamantinėjo senis.

— Ką galėjau pastebėti? Vaikas kaip vaikas — geras, paklusnus, dievobaimingas.

— Nepastebėjai, kad jis pėrdažnai jau zuja aplink Žlabio sąsparas?

— Na jau, ką čia tokio prasimanei? Jaunas, tai ir dairosi į mergas, kurios gražesnės. Ir kas čia tokio? Negi pats, bernu būdamas, šventas buvai? — prikišo jam žmona ir, paėmus lopinį, ėmė valyti stalą.

— Kad tik dairytųsi! Bet, ot, prikibo prie Žlabio dukters kaip dagis, ir jau kelis kartus galvą man kvaršino, kad norįs ją vesti.

— Na, niekus kalbi, seni, — numojo ranka Kukienė ir atsisėdo pas langą. — Negi vaikui tokiam amžiuj vedybos galvoje.

— Taigi, kad galvoje. Bet Žlabytė jam ne pora.

— Ir aš manau, kad ne pora, — sutiko su vyru Kukienė. — Nieko sau merga ir darbininkė gera, bet argi mums su Žlabiais giminiuotis!

— Taigi, taigi, — pritarė vyras. — Ot ir sumaniau, kol dar nieko blogo tarp jų neatsitiko, apvesdinti sūnų, ilgai nedelsiant. Tuo reikalu ir kalbėjausi nūnai su Kiesilium. Gerą mergą nurodė, — ir graži, ir turtinga, ir garsios giminės. Ne sarmata bus su tokiais žmonėmis viešai susieiti, susigiminiuoti.

— Aš, Dievulėliau, maniau, kad Jonuką sumanei kuniguosna leisti ir tuo reikalu kalbėjaisi su Kiesilium, — prisipažino žmona.

— Kuniguosna? — nusistebėjo Kukis. — O kam gi tada savo ūkį paliksime? Negi kurio žento malonei atiduosime senatvėje? Ko man vieną tik sūnų pagimdei? Būtų dar kitas, leistume dabar vieną kuniguosna, yra iš ko. Bet tu man vis tik dukteris gimdei ...

— Ar aš čia, žmoguli, kalta, — teisinosi senė. — Tokia jau Dievulio valia! Kurią gi mergą Jonukui numatėte?

— Atspėk, jei gudri, — nusišypsojo senis, erzindamas žmonos smalsumą.

— Negi man Dievulis davė šventosios Dvasios įkvėpimą, kad spėti galėtau? Sakyk jau, kad sakai.

— Nagi Grigaitytę iš Merkupio. Tai bent žmonės! ..

— Na, jau, leis tau Grigaičiai savo dukterį už Jonuko? — suabejojo

žmona. — Juk tai valakininkai, ant tūkstančių sėdi! Vienas sūnus jau klierikauja...

— O mano ūkis tūkstančių nevertas? Ar manai, kad niekis?..

— Ne niekis, bet vis tik pusvalakininkiai esame.

— Grigaičiukai pasidalinę ir tiekos neturės! Kas, kad tėvas turi valaką! Betgi dar trys sūnūs namie. Sumesk dabar savo sena galva, kiek gaus žemės pasidalinę kiekvienas jų? — aiškina žmonai Kukis, net pasikarščiuodamas. — O pinigais prieš mane jokia marti, manau, nepasididžiuos.

— Tai kada jau siųsi atsiklausti? — įtikinta vyro samprotavimais, pasiklausė Kukienė.

— Nebus atsiklausimų! Su Kiesilium važiuos Jonukas. O tokį piršlį negi drįs sausa duona pavaišinti. Leis neleis, o kalbėtis turės.

— Žiūrėk, kad tik vaikui sarmatos nepadarytų...

— Kiaušinis vištos nemokina, ir tu manęs nemokink, — šiurkščiai atsikirto vyras. — Kad sumaniau, tai visa su Dievo pagalba ir apgalvojęs esu.

Kukienė nutilo susirūpinusi. Nieko vyro sumanymui prikišti negalėtų, kad net labai būtų norėjusi — ir piršlys tinkamas, ir merga parinkta gera. Geresnės marčios net pati nebūtų Jonukui parinkusi.

Viskas buvo gerai apgalvota, bet senės širdis visdėlto nesidžiaugė nujausdama, kad nelengva bus sūneliui protingai tėvo valiai nusilenkti.

— Ar Jonukas jau žino? — paklausė vyrą.

— Sužinos, kai bus metas. Negi tartis turiu su vaiku?

— Nusimins vargšelis, — lyg pati sau prasitarė Kukienė.

Kukis užsigavo.

— Ko turi nusiminti? — piktu balsu atsikirto žmonai. — Negi baidyklę jam parinkau?

— Betgi sakei, kad jis Žlabytės nori? — nedrąsiai pasiaiškino žmona.

— Suvaikysi dabar čia jo norus! Pienas iš panosės dar neišdžiūvo, tai ir pusto tušti vėjai galvoje. Tėvas jam esu, Dievui už jį atsakyti turėsiu!.. Negi blogo jam noriu, kad mano valiai priešintųsi. Juk ir Viešpats Dievas liepia vaikams tėvų klausyti...

— Ar negeriau būtų pavasariui atidėjus, — atsiduso žmona. — Teapsiprastų vaikas.

— Ko čia lauksime? Iki užgavėnių suspėsime — laikas nemažas. Kam turi vaikas merginai galvą sukti ir sau širdį gadinti? Apvesdinsim greičiau, ir greičiau viskas baigsis. Darbo dabar sodžiuje nėra, žmonės laisvi — pasilinksminsime gerai, ir pavasario darbams nauja darbininkė bus — tau palengvės... Anądien, vasarą dar, sako man Gugis: ne taip viskas bus, kaip tu nori, bet kaip aš sakau... Pamatysime dabar, kas viršų turės — aš ar Gugis.

VII

Kukis nemėgo atidėlioti savo sumanymų.

Pirmadienį rytą visa šeima anksti atsikėlė, nusiprausė, papoteriavo atsiklaupę — pas Kukį visi, ir savieji, ir samdiniai, visuomet poteriavo atsiklaupę, — tėvas su sūnum nuėjo gyvulių šerti, motina triūsė aplink pečių, pusryčius gamino.

Kukis šiais metais, kaip ir visados, buvo nusisamdęs berną, mergą ir piemenį, bet draugė dar nebuvo surinkta — samdiniai dar gyveno pas tėvus, viešnagėjo . . .

Kai, gyvulius pašėrę, pagirdę, abu vyrai grįžo pirkion, Jonukas atsinešė su savim tūbelinius pavalkus, kuriais arklį kinkė tik arti, akėti ar žiemą miškan važiuoti.

— Tėvuli, sutaisytai man pavalkus, — kreipėsi Jonas į tėvą.

— Atidėk pavalkus, — pasiskubino tėvas. — Miškan nūnai nevažiuosi — teatsilsi porą dienų arklys.

Kukienė sustingo visa, supratusi, kad senis dabar pareikš sūnui savo valią. Nors neabejojo, kad Jonukas nepasipriešins, bet visgi širdis nerimo.

— Suspės atsilsėti, kai baigsis miško darbas, — pastebėjo, dar nieko nenujausdamas, sūnus. — Dar savaitė kita, ir baigsis uždarbiai.

— Užteks mums tų uždarbių, — pamojo senis ranka. — Nori, eik vienas su kirviu, o arklys pasiliks namie.

Kukienė, pažvelgus į vyrą, iš veido pamatė, kad ir jam nelengva sūnui pasisakyti.

— Mes jau susitarę esame su Kuogio Kaziu, — spyrėsi sūnus. — Kaip dabar jis vienas važiuos? Nebūtau pažadėjęs, kitą bičiulį būtų sau susiradęs.

— Kad pasakiau, reikia tėvo klausyti nesiginčinus, — šūktelėjo Kukis. — O su kuo susitarei, manęs neatsiklausęs, man nerūpi.

Sūnus nutilo. Paėmęs pavalkus išnešė juos iš pirkios.

— Tai jau galutinai nusistatęs esi? — pasiklausė vyrą Kukienė, sūnui iš pirkios išėjus. — Gal visgi geriau iki pavasario atidėjus?..

— Tu manęs nemokyk, ką turiu daryti, — užsipuolė Kukis. — Mano čia valia, ne tavo! . .

Senė tik atsiduso, nedrįsdama atkalbinėti.

Kai sūnus sugrįžo pirkion, Kukis ėmė piktai žvairuoti čia į jį, čia į žmoną — pyko, nesurasdamas, kokiu būdu pradėjus su sūnum kalbėtis.

Kukienė ištraukė puodus iš pečiaus, paruošė stalą.

— Tai gal eisime pusryčiauti, — pasiūlė sudėdama šaukštus ant stalo.

— Tai papusryčiausim, kad siūlai, — atlyžo senis, patenkintas, kad nemalonų pasikalbėjimą dar valandėlę galima atidėti.

Susėdo ir valgė tylėdami. Iš senių veidų ir laikysenos pajuto dabar sūnus, kad tėvai pasirengę su juo kalbėtis.

— Matyti, jau susiuostė dėl Verutės, — pagalvojo Jonas, ir širdį kaip replėm suspaudė jam nerimas.

Juo ilgiau tęsėsi tyla, juo sunkiau jautėsi visi trys, lyg kažkokis nelaimės nujautimas slėgė sielas. Nerimo motina, nerimo tėvas, nerimo ir sūnus.

— Sakyk jau, kad sakyti turi! — neiškentė pagaliau senė ir padėjo šaukštą. — Kam jau čia ilgiau kamuotis?

— Kad pavalgei, kaktą pirma peržegnok, — subarė ją vyras: — o paskui jau mokysi mane, kaip turiu su savu vaiku elgtis.

Jonas irgi liovėsi valgęs, išbalo veidu ir padėjo šaukštą.

Kukis dabar staiga pasijuto visai ramus, anksčiau jį slegiantis akmuo ėmė ir nusirito nuo krūtinės. Sėdėjo ir ramiai sau kramtė lašinius su duona. Baigęs valgyti, persižegnojo ir atsilošė į sieną.

Sūnus ir motina sėdėjo lyg prirakinti ir laukė.

— Ot kodėl sakiau, kad arklys turi atsilsėti, — pradėjo pagaliau Kukis. — Ryt anksti rytą važiuosime pas Kiesilių. Žiemą per balas visai netoli.

— Ko mes pas jį turim važiuoti? — paklausė sūnus, žinodamas, kad Kiesilius suaugusių dukterų neturi, ir todėl iš čia jo Verutei pavojus negresia. — Negi giminės esame, kad važiuotume svečiuotis?

— Ko turim važiuoti — tai jau mano reikalas, ne tavo, — šiurkščiai atrėžė tėvas. — Vaikas dar esi ir turi tėvo klausyti nesiklausdamas. Ir Viešpats Dievas liepia klausyti, o nesiteirauti pas tėvą, ką jis sumanęs.

Sūnus atsikėlė iš užustalės.

— Aš nevažiuosiu, — atkirto, kaip peiliu atrėžė.

— Kaip tai nevažiuosi? — pasipiktino tėvas. — Kad pasakiau, ir važiuosi.

— Negalima, vaikeli, tėvui priešintis. Tėvo valia — Dievo valia, negi iš jos išsilauši? — parėmė Kukį žmona.

Sūnus nusigręžė į langą ir tylėjo.

— Ryt anksti važiuosim, vos tik aušti pradės, — visai ramiai, lyg jokio prieštaravimo iš sūnaus pusės nebūtų buvę, tęsė Kukis. — O iš ten su Kiesilium važiuosi pas Grigaičius piršliuosna, ot kas yra!.. Merga — nieko sau, turtinga, geros giminės ir mums visai tinka kaip marti...

— Nevažiuosiu ir nevesiu! — užsispyrė sūnus, atsigręžęs nuo lango. Jo akys buvo pilnos ašarų. — Nors mane užmuškite, nevažiuosiu...

— Kam turiu savo vaiką užmušti, — nusišypsojo senis. — Ne tam auginau tave. Kad liepiu, tai važiuosi — su manim važiuosi...

— Nevažiuosiu, nevažiuosiu, tėveli, — kartoja atkakliai Jonas, nors ima justi, kad jo pasipriešinimo, užsispyrimo jėgos jau tirpsta. — Neleidi man vesti Verutės, aš nieko vesti nenoriu...

— Ei, nesipriešink man, niekus kalbėdamas — suurzgė Kukis. — Ar mano diržo panorai paragauti? Nepažiūrėsiu, kad tu — jau suaugęs bernas.

— Versi, Amerikon pabėgsiu, — graso sūnus. — Kaip Dievą matai, pabėgsiu!..

— Su tėvu kalbi, snargliau! — supyko Kukis. — Ar užmiršai, ką Dievas vaikams paliepė? Tu taip Dievo valią tėvams nesipriešinti pildai?.. Kad aš daugiau iš tavo lūpų tokių kalbų nebegirdėtau!

Jonas, jusdamas, kad nebegali sulaikyti ašarų, išsiskubino vienmarškinis iš pirkios.

— Dar padarys sau ką vaikelis, — susirūpino motina.

— Nepasidarys, — *nuramino* ją vyras, atsikeldamas. — Paverks ir nurims. Negi jam pirmam ir paskutiniam tai atsitinka.

Ir priėjęs lovą atsigulė.

— Aš truputį primigsiu, žmona, o tu užrakink svirną ir raktus atnešk man.

Žmona į jį pasižiūrėjo, žvilgsniu klausdama, ką tai reiškia?

— Be šventadienių išeiginių rūbų ir be batų niekur nepabėgs, — paaiškino jai vyras.

Kukienė išsiskubino iš pirkios ne tiek svirno rakinti, kiek sūnaus surasti, padėti jam nusiraminti.

Pasižiūrėjo į kitą pirkios galą — sūnus sėdėjo pas stalą, ant rankų apkniubęs, ir verkė.

Motina įėjo ir prisėdo šalia.

— Neverk, sūneli, neverk, vaikeli, — glosto jį motina. — Ne tau vienam tai atsitinka, visiems... Ir aš, jauna būdama, vieną mylėjau, o teko tekėti visai už kito... Paverkiau tekėdama ir nurimau... Jau visuomet taip būna, ir su tėvuliu tas pat buvo... Pamilsti savo sodžiaus bernelį, rodos — gyventi be jo nebegalėsi, o tenka tekėti už svetimo, nepažįstamo... Nuo amžių pradžios, vaikeli, taip buvo ir, matyti, visados taip bus. Dievulis panorėjo tokią tvarką nustatyti, ir mes turim Jo šventai valiai pasiduoti...

Sūnus nepakėlė galvos, neatsiliepė į motinos raminimą.

— Apsiprasi, vaikeli, kaip ir kiti apsipranta, nurimsi, — nesiliovė įkalbinėjus motina. — Merga juk nieko sau, graži, jauna, turtinga, kad tik norėtų už tavęs tekėti!.. Iš gero namo — bus gera šeimininkė.

— Nereikia man jos gražumų, tuščia jos su visais jos turtais, — piktai nusikeikė sūnus. — Nevažiuosiu aš niekur, motule! Amerikon pabėgsiu...

— Ką dabar tu, vaikeli, kalbi? — nusigando motina ar bent dėjosi nusigandus. — Dievulio pabijotai tokias kalbas kalbėti! Kaip mus vienus senus paliksi? Negi tokie kaip tu, ir dargi iš tokio ūkio, Amerikon eina?

— Kodėl neleidžiate man Verutės vesti?

— Negi aš priešinsiuosi, sūneli? Nors ji tau visai ne pora, bet kad būtų mano valia, negi kliudytau? Bet matai, tėvulis... O kaip tėvuliui priešinsies, jei pats Dievulis liepia vaikams tėvų klausyti?..

Ir vis glostė švelniai sūnų, pečius, plaukus, nesiliaudama įkalbinėjus. Sūnus juto, kad jo valia silpnėja, užsispyrimas nyksta...

— Nesipriešink, sūneli, nesipriešink, vaikeli. — Tėvulis tau vien tik gero nori. Tu jaunas, nieko dar nenusimanai...

— Jonai, tu dar nepasirengęs? — įkišo per duris galvą Kuogio Kazys.— Aš jau arklį pasikinkiau.

— Aš nūnai nevažiuosiu miškan, — pakėlė Jonas galvą, nušluostydamas rankove dar nenudžiūvusias ašaras. — Tėvas neleidžia su arkliu.

— Nevažiuosi? — nustebo Kazys. — Vakargi susitarėm. Tai ką aš vienas darysiu dabar? Nors su manim važiuok, be savo arklio...

— Važiuok, važiuok, sūneli, — paragino motina. — Prie darbo greičiau užsimirši, nusiraminsi...

VIII

Grįžęs iš miško, Jonas nesurado tėvo namie — miestelin buvo išvažiavęs ir dar nesugrįžo.

Ko tėvas nuvažiavo miestelin, Jonas gerai nuvokė.

Neramu buvo Jonui, verkti norėjosi, nors vakarykščias pasiryžimas visai užgeso jo sieloje. Jautė, kad daugiau priešintis tėvams jau nebegalės.

Nenurimdamas namie, nuėjo pas Gugį pasipasakoti, pasiskųsti, pasitarti, ką turi daryti, pagalbos paprašyti...

Su ašaromis papasakojo Gugiui savo nelaimę. Gugis klausė, pypkutę rūkydamas...

— Patark, dėde, kas man daryti, kaip pasielgti turiu?..

— Kas daryti? — atsiliepė Gugis. — Negi tėvo valiai pasipriešinsi? Kitas pasipriešintų, bet tu — netokis esi bernas, kad galėtai ilgai priešintis, o tavo tėvas, vai, atkaklus, nesukalbamas!..

Išėmė pypkę iš dantų, nusipjovė, naujai prisikimšo ir ėmė skilti pintį.

— Bet neverk, — kalbėjo toliau, įdegdamas pypkę. — Tokiam suaugusiam bernui ir nedera ir negražu...

— Nejaugi man, dėde, nieku nepadėsi?

— Padėsiu, jei sugalvosiu ką, — pažadėjo Gugis, leisdamas dūmus. — Dar ryt užeisiu pasibarti su tėvu... Tik nemanau, kad pasieksiu ką, — atkaklus tavo tėvas!.. Bet nenusimink perdaug, berneli, gal kažką sugalvosiu...

Gugis čia vėl nusispjovė.

— Vėlgi juntu, kad viskas turi pasibaigti tavo laimei... Nežinau kaip, bet juntu, lyg man dabar kažkas kušta ausin... O jau aš, berneli, žinau, daug kartų esu patyręs, kad jau visuomet taip atsitinka, kaip aš nujaučiu. Jau mane Dievulis taip apdovanojo, kad aš daugel nujaučiu, ko net nesuprantu, kaip gali tai atsitikti...

Ir tikėjo ir netikėjo Jonas skerdžiaus žodžiais. Bet visdėlto grįžo namo ramesnis...

Rytojaus dieną tėvas prikėlė visus anksčiau negu visuomet.

Pašėrė gyvulius, pagirdė, papusryčiavo...

— Na, metas rengtis, — atsikeldamas nuo stalo paliepė sūnui Kukis. — Aš eisiu važį parengsiu, pakinkysiu, o tu vaikeli, apsitaisyk gerai — pas mergą važiuosite...

Jonas vis laukė Gugio. Neatėjo senis su tėvu bartis, kaip kad žadėjo!

Su ašaromis pabrinkusiom akimis, su širdies skaudesiu rengėsi dabar Jonas šventadieniškai, nei nemėgindamas tėvui prieštarauti. Užsidėjo baltą guminę apikaklę, pasirišo raudonu, seniau už du auksinu nupirktu kaklaryšiu, kurio jam pavydėdavo viso kaimo bernai, apsiavė batais su gražiai garankštuotais aulais...

Pirkion, vežimą parengęs, atėjo tėvas.

— Tai ir verksi čia man kaip mažas vaikas! — sugėdino tėvas, pažvelgęs į užsiašarojusį sūnų. — Gražu, nieko sau...

— Ko kimbi, vaikelį? — užtarė Joną motina. — Pats žinai, su kokiu džiaugsmu važiuoja.

Tėvas su priekaištu pasižiūrėjo į sūnų, palingavo galva ir atsisėdo rengtis...

Kol tėvas rengėsi, sėdėjo bernas, lyg žemę pardavęs, šluostė ašaras ir vis dairėsi, ar neateina Gugis.

— Na, tai važiuosime dabar, — atsistojo tėvas, baigęs auti batus.— Motin, palaimink sūnų Dievo vardu.

Motina priėjo, apkabino sūnų ir ėmė karštai bučiuoti, priglausdama jo galvą prie krūtinės.

— Ka čia glamonėsies kaip su mažu vaiku, — nepatenkintas subarė Kukis žmona. — Šventu kryžiumi. Dievo vardu palaimink sūnų!

Kukienė peržegnojo sūnų vieną, kitą kartą ir pati pravirko.

— Ko pražliumbai? — pasipiktino vyras. — Negi mirti važiuoja? Geriau atnešk bonkas, kurias vakar parvežiau. Alų jau pastačiau vežiman ...

Kukis įsikimšo vieną bonką vienon kelnių kišenėn, kitą — kiton.

— Na, rodosi, kad jau viskas. — apsidairė dar ... — Nieko nepamiršau. Eisime dabar ir važiuosim.

Juos prieangin išlydėjo Kukienė. Pas duris stovėjo pakinkytas važis. Smarkiai snigo. Didelės tirštos snaigės krito kaip baltos peteliškės ir lipdė akis. Kukis pamirkčiojo, paėmė rankon vadeles ir pirmas atsisėdo važin: sūnus užėjo iš kitos pusės ir atsisėdo iš kairės — pavėžėti turėjo tėvas.

— Tik nepaklyskite, nepatekite, kur šaltiniai. — įspėjo Kukienė. — Kelias, matyti, visai užsnigtas, ir tamsu.

— E, nesirūpink, sene, nepaklysim — vietos žinomos. Na, bėrasis! — paragino Kukis arklį.

Važiavo kurį laiką tylėdami.

— Visai gi kelias užpustytas, — lyg pats į save prabilo senis.

Sūnus neatsiliepė — sėdėjo susikūprinęs ir rijo patylomis ašaras, stengdamasis, kad tėvas nepastebėtų.

— Tai ką, vėl spėjai pasiskųsti Gugiui? — užkalbino sūnų.

— Nei aš jo mačiau, nei su juo kalbėjau. — sumelavo sūnus.

— Tai iš kur jis galėjo sužinoti? Ot, ir netikėk tu manim, kad raganius. Sutikau vakar namo grįždamas. — Tai piršliotinius gėrimus veži? — paklausė. — Veltui. Nevažiuok, kur rengies važiuoti — be nemalonumų, nieko, sako, nelaimėsi ... Na, pamatysim, pažiūrėsim ...

Už sodžiaus tuoj pasukė į balas. Nors jau gerokai turėjo brėkšti, bet buvo tamsu, nors akin durk — snigo taip tirštai, jog vos už kelių žingsnių buvo matyti.

Kukis sulaikė arklį.

— Ak, kad jus kur dievai! — piktai nusikeikė Kukis. — Visai užpustė kelią. Kad nepaklystume ...

— Gal geriau būtų namo grįžus; palauktume, kol išauš, — pasiūlė sūnus.

Tokia pati mintis buvo ir jam atėjusi galvon, bet, kai sūnus išsitarė, senis pasiryžo važiuoti toliau.

— Arklys pats suras kelią, — nusiramino Kukis. — Viū, viū, bėreli, — paragino arklį.

Kurį laiką važiavo vėl tylėdami. Staiga arklys įlūžo iki pilvo; šoko

pirmagalinėm kojom ant ledo ir vėl įlūžo. Važis paslydo, pakrypo ir apsivertė ant šono. Jonas atsidūrė vandeny, o tėvas viršuj ant jo...

Veidą ir rankas kaip ugnim susvilino šaltas vanduo.

Kaip įgelti pašoko abu ir greitai išsirioglino į krantą.

— Tpru, tpru! — rėkė tėvas, įtempęs vadeles ir šerdamas arklį rimbu. — Ak, kad tave vilkai būtų sudraskę!..

Arklys stojo piestu, apsisukė su vežimu, pašoko ir ištraukė važį ant kranto.

— Kaip tik šaltiniuosna pataikėm, — aiškinosi sumišęs tėvas. —Ką gi dabar darysime?

— Namo grįžkime, — patarė sūnus. — Negi šlapias ir purvinas važiuosiu?

— Gerai, kad nors netoli namų, o tai sušaltai, — sutiko ir tėvas. — Sėsk, vaikeli, — bijau, kad peršalus netektų susirgti, — susirūpino dabar senis.

Atsisėdo ir varė arklį, kiek jis pabėgti galėjo.

— Tai Gugis čia padarė, — pagalvojo sūnus. — Tikras raganius, duok jam, Dieve, sveikatą...

— Matai, raganius čia mums pribūrė, — lyg sūnaus mintį atspėdamas prasitarė tėvas. — Ar dar nesustingai?

— Nieko, gyvas namus privažiuosiu.

— Gerai, kad nors šalčio nėra, — ir Kukis paragino arklį rimbu...

Namie pirkioje surado Gugį.

— Garbė Jėzui Kristui, — pasveikino jis pirmas įėjusius pirkion Kukį su sūnum. — Ką, ar aš nesakiau, kad nūnai nevažiuotai, kur rengiesi, — užkalbino Kukį.

Senis piktai į jį pasižiūrėjo.

— O tu čia ko atėjai, velnio pamazga? — užsipuolė Gugį. — Šaipytis iš manęs, sūnų prieš tėvą gundyti. Nešdinkis, velnio sėbre, iš mano namų, ir kad tavo čia kojos daugiau nebūtų, kad į mano kiemą nebeįžengtai, bedievi tu vienas!..

Gugis atidžiai į Kukį pasižiūrėjo, nusijuokė, nusišypsojo ir tuojau surimtėjo. Veidas jo pasikeitė, lyg kitas žmogus pasidarė.

— Žmonės sako, kad esi dievotas vyras, ir patsai manai, kad dievobaimingas esi, o tavo dievobaimingumas štai kokis: į pasveikinimą Dievo vardu atsakai velnią minėdamas, — iš lėto, rimtu, lyg susirūpinusiu balsu barė dabar Gugis Kukį. — Ar tai gražu, ar tai dera geram žmogui?..

— Tokį raganių negi Dievo vardu sveikinsiu? — kiek sumišęs, bet vis dar piktas atsikirto Kukis. — Tavo tai darbas, kad vos neprigėrėm...

— Ne mano, bet tavo, kad Dievo valiai nori priešintis, — su tokiu pat rimtu veidu subarė vėl Kukį.

— Atsirado čia man šventosios dvasios įkvėptas pranašas! — piktai nusišypsojo įtūžęs Kukis. — Negi tavo lūpom Dievas skelbs savo valią? Ne Dievo valią man reiški, bet velnio išmislu grasini, tik nieko iš tavo kalbų nebus. Nebijau aš tavo grasinimų, velnio sėkla.

— Nagi ko dabar taip keikiesi? — subarė Kukį jau ir žmona. — Plūsti žmogų ir pats nežinai už ką. — Ji dar nebuvo mačiusi tiek įtūžusio savo vyro.

— Tesiplūsta, aš pripratęs, — užsimovė Gugis kepure. — O tu, — kreipėsi jis į Kukį: — nori — tikėk, nori — netikėk. Maža tau yra Dievo pirštą pamatyti, nori Jo rykštės dar susilaukti — ir susilauksi. Ei, Kuki, negundyk Dievo — Jis tau nelygus. Juk ne dešimtį sūnų turi, o tik vieną...

Ir išeidamas trinktelėjo durimis, su nieku neatsisveikinęs.

* * *

P R A M U Š T G A L V I S

I

Nuobodus buvo skerdžiui vėlyvas miglotas ruduo. Dienos trumpos, tamsios, vakarai ilgi, darbo jokio nėra, valgyti nėra ko ir dėtis nėra kur — nors imk ir pasikark.

Pirkaitė šalta, kuri jau diena nekūrenta. Nemėgsta skerdžius kūrenti — ne vyriškas tai darbas. Jei bent būtų kas iškepti, pagaminti valgio, dar šiaip taip būtų galima ir pečius pakurti. Bet dabar — tai tuščias darbas.

Pinigus, kuriuos gavo iš kaimo už gyvulių ganymą — skerdžiavimą vasaros metu, seniai jau pragėrė, nei skatiko nebeliko.

Visa kita — dešras, kumpius — jų buvo neperdaugiausia — jau spėjo suvalgyti, o ko nesuvalgė, kitiems išdalino — senis nebuvo pratęs rytdiena rūpintis.

Javus, kokius tik buvo iš sodžiaus gavęs, žydui pardavė, pinigai teko atgal žydui už degtinę.

Ateis žiema — ne bėda, kad nieko nėra. Atsiras darbo, bus kas pavalgydins ir pagirdys.

Bet dabar sunkios skerdžiui dienos! Gyvuliai dar želmenyse, nei jų reikia šerti, nei girdyti, nei ganyti — vaikai vieni prižiūri.

Javų kulti dar niekas nepradėjo. Kuris gi kūlimas dabartiniu metu, kai drėgnoje javai atsileidę — pupsėk nepupsėk spragilu, vistiek pusė grūdų palik varpose.

Kulti, gyvuliai šerti, girdyti — kitokio darbo žiemą nebūna sodžiuje; jokio kito jis ir nemoka.

Dabar ir patys ūkininkai be darbo slankioja patvoriais, vietos sau nesurasdami. Visi lauko darbai jau seniai baigti, miškan nenuvažiuosi, nes žemė tiek atlyta, jog arklys tuščio vežimo nepaveža, o kas jau kalbėti apie sunkiai medžio prikrautą!

Eitų su vyrais kortoti, bet tie patys neturi kur prisiglausti, visur moterys iš namų juos varo. Ūkininkų pirkiose visur dabar linus šukuoja, pakulas krečia, kuodelius ruošia...

Visur dulkės, visur pakulos limpa — nei pirkion įeisi, nei įėjęs kur prisiglausi, atsisėsi...

Ir moterys dargi piktos, kaip įerzintos širšos: mat, joms vis kliudai. Savus vyrus iš pirkios varo, kur jau čia jos tau svetimą pakęs!..

Štai tau malonumai, štai tau ir gyvenimas! Kam viešpats Dievulis šitą prakeiktą rudenį sutvėrė!..

Taip galvojo senas Gugis, ant šalto pečiaus gulėdamas, kailiniais apsiklostęs.

Jau visai sutemo, pirkaitėj tamsu kaip nakčia. Miegoti nesinori ir gulėti nesinori — šonus skauda nuo ištisomis dienomis drunėjimo, ir visas kaip sumuštas. Bet keltis ir įžibinti ugnis irgi nesinori.

Ir kokis malonumas — įžibinsi ugnį ar ne, vistiek nėra kas daryti.

O skalų ant pečiaus nedaug, vos keletas.

Bent kad kas nors užeitų pakortoti ar taip sau papletkauti!.. Tik kas čia užeis? Kas panorės patamsėje purvyną klampoti, kad net prie dienos šviesos sunku buvo gatve išbristi.

Ak, kad nors greičiau šis prakeiktas nuobodus metas pasibaigtų!..

Seniui pasivaideno, kad kiemo varteliai kabalkstelėjo. Iškišo galvą iš po kailinių ir klausosi — nejaugi kažkas ateina?

Pasiklausė — tikrai kažkas klampoja per kiemą.

Nudžiugo senis, nušoko nuo pečiaus, lyg jaunas.

Langan kažkas pabarškino pirštu.

— Dėde, ar namie esi? — išgirdo Gugis.

— Namie, namie, vaikel, — pasiskubino senis atsiliepti. — Užeik, aš tuo ugnelę įžibinsiu.

Ėmė patamsėje grabalioti degtukų.

— Kur juos velnias nukimšo, kad surasti negaliu, — nusikeikė senis.

Pagaliau įėjo Lukošiūnas Petras, dvidešimt penkerių šešerių metų bernas, augalotas, stiprus kaip ąžuolas plačiašakis. Visi jo bijojo kaip ugnies — ir jauni ir seni, nes buvo priekabingas ir nepraustaburnis — nepagerbs tau nei žilo plauko, užvažiuos taip, jog nežinosi, nei kas atsakyti, nei kur akys dėti.

Jis buvo vienatūris sūnus senos Lukošiūnienės, našlės, gyvenančios kitam sodžiaus gale.

— Ko, ko, bet tavęs, berneli, tai jau visai nelaukiau, — kalbėjo senis, žibindamas skalą. — Nedega, keltava.

Bernas, vidury pirkios atsistojęs, apsidairė aplinkui ir nusiėmė kepurę.

— Garbė Jėzui Kristui! — pasisveikino.

— Per amžių amžius!.. Prisėsk, berneli, svečias būsi.

Įžibinęs ugnį, skalą įkišo žibintin. Kieme ėmė šniokšti užėjusi smarkaus lietaus juosta.

— Kokia tavo laimė, berneli! Kai tik atėjai, ir lietus ėmė pilti kaip iš kibiro. Girdi, kaip šniokščia.

Bernas atsisėdo ant suolelio priešais stalo.

— Šalta pas tave, dėde, ir drėgna. Matyti, pečiaus šiandien nekūrenai.

— Nekūrenau, vaikeli, nekūrenau. Kas iš to kūrenimo, kad nėra kas virti.

— E, dėde! Matau, gyventi tau nelengva senatvėje. Skursti vienas.

— E, vaikeli! Tai tik rudenį. Visi skursta, kai saulės nėra, net medeliai girioje. Skurstu ir aš; bet tai niekis — ne pirmas ruduo ir, duos Dievulis, dar nepaskutinis.

— Laimingas tu, dėde, — tau visados linksma. O man nuobodu ir sunku — lyg katės širdį graužia. Vietos sau nerandu, dėde! Patark, kas daryti, kad iš proto neišsikraustytau ...

— Va, va, vaikel! Kalbi, kaip tavo tėvas kalbėjo jaunas bebūdamas. Jėgų daug turi ir nežinai, kur jos dėti, kai darbo nėra. Seniau tokie eidavo po tiltais gulėti, o dar seniau, sako, vykdavo kažkur svetur plėšikauti ...

— Et, niekus, dėde, railini! Aš atėjau rimtai su tavim pakalbėti, pasitarti, o tu tik juokauji iš manęs.

— Aš ir nemanau, vaikel, juokauti. Pats jaunas buvau ir žinau, kaip sunku, kad širdis nepatenkinta. Tu ją labai myli? — mirktelėjo viena akimi skerdžius: — prisipažink.

— Iš kur tu žinai, kad aš myliu? — nusistebėjo bernas. — Gal tiesą žmonės kalba, kad tu, dėde, esi raganius?..

Senis patenkintas nusišypsojo.

— Raganius ne raganius, bet kad tau Žlabio Verutė patinka — tai nesunku atspėti.

— Tfu! — nusispjovė bernas. — Nenorėjau tikėti, kad esi raganius, bet dabar matau, kad tiesa. Kokiu būdu būtai kitaip sužinojęs, jei aš jokiai gyvai dvasiai nesu apie tai nei vienu žodžiu prasitaręs!

— Tavo širdis, berneli, man pasakė. Kai tik įėjai — ėmė ir pasakė, o širdies balsą aš visuomet suprantu. Štai ir dabar ji, nabagėlė, skundžiasi, kad Verutė ne tave myli, tik Kukio Joną.

— Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Dvasios šventosios! — persižegnojo bernas. — Jei jau tu, dėde, visa žinai, padėk man, patark, kas daryti.

— Sunku tau, vaikeli, kas patarti, taip iš greitųjų ...

Ir senis pasikasė pakaušį.

— Aš, dėde, nežinau pats, ar man pasikarti, ar man pasigerti. Tik taip ilgiau gyventi nebegaliu.

— Kam, vaikel, kartis, jei galima pasigerti. Tik štai bėda, kad nėra iš ko pasigerti — pinigų neturiu, o be pinigų man žydai neduoda.

— O aš, dėde, štai gavau.

Ištraukė iš kelnių kišenės degtinės butelį ir pastatė ant stalo.

— Ir užkąsti atsinešiau, — kalbėjo toliau bernas, iškraustydamas kitas kišenes: — pavogiau iš motutės sūrio ir dešrų. Tik duonos nepasiėmiau — užmiršau. Gal turi, dėde...

— Duonos tai dar rasis vienas kitas graužlys. — nuramino skerdžius, imdamas skalą iš žibinčio. — Tu pasėdėk truputį patamsėje, berneli, aš tuo surasiu.

Po trumpos valandėlės grįžo, nešinas duonos lustu ir mažu stikleliu.

Įkišo skalą žibintin, duoną ir stiklelį padėjo ant stalo, meiliai paglostė butelį degtinės. Atkišęs kamštį pauostė.

— Geras tu, vaikeli! Gaila, tik, kad tavęs žmonės nemėgsta, ir likimas tau nepalankus.

— Ima žmones velniai, mažai jie man rūpi, — pamojo bernas ranka. — Tik kad man niekur ir niekas nesiseka, tai tu tiesą pasakei, dėde. Ir kodėl nesiseka, pats nežinau. Rodos, ir stiprus, ir sveikas, ir dirbu gerai, netinginiaudamas, ir ūkį tėvas gerą paliko, o nesiseka — ir gana!..

— Netiesą, berneli, kalbi, viskas tau sekasi, kiekvienas darbas tavo rankose verda. Tik mergos tavęs bijo — štai kas yra. O tavo širdis, berneli, merginų meilės reikalinga.

Senis prisipylė stiklelį.

— Sveikas būk, — besikreipė į berną.

— Į sveikatą.

Senis išvožė iki dugno ir, pildamas kitą, kalbėjo:

— Tu kaip ugnis, kaip viesulas, o mergos kvailos, tai ir būgštauja tavęs.

Pripylęs stikliuką pastūmėjo bernui.

— Gerk, berneli, už jaunas savo dieneles.

Patsai atsilaužė dešros, duonos gabalą ir neatsisėsdamas ėmė užkąsdinėti...

Išgėrė dar po kelis stikliukus, užkando abu gerai ir įsikalbėjo...

— Kaip tavęs mergos nebijos, jei tu visiems šiurkštus, prie visų kimbi kaip dagis. Tai ir mano: susidėsi su tavim, paskui visą amžių raudosi...

— Spjauti man į tokias, kurios taip manydamos nosį prieš mane riečia...

— Jos, berneli, kvailos kaip vištos. Moterys visados tiki, ką vyrai kalba. O vyrai negerai apie tave mano. Jie nesupranta, kad tau, kaip jaunam briedžiui, ragai auga, ir todėl badyti norisi... Kad todėl tu ir išsigerti geras, ir susibarti, ir susikauti greitas.

— Aš tik todėl, dėde, tokis, kad man štai čia, krūtinėje, ima kažkas

graužti, lyg katės draskosi. Taip nuobodu tada atrodo gyventi, jog aš nei pats nežinau, kur pasidėti...

— Taigi, taigi, vaikeli. Aš suprantu — kaip tavo tėvas. Jis irgi, jaunas būdamas, skųsdavosi, kad jam nuobodu. Betgi ir juokdarys būdavo, ypač kai pasigerdavo. Tai buvo, vaikel, vyras! Dabar tokių visai nėra. Išnyko. Visas kaimas jo bijojo kaip ugnies. Būdavo, eina per sodžių, užgieda — tuoj visi ugnis gesina. Kur neužgesina, užeina ten ir tuojau visus poterių kalbėti suklupdo. O stiprus buvo, jog niekas pasipriešinti nedrįsdavo, net rimti vyrai, ir tie klaupdavo poteriauti... Būdavo, žydus pasigėręs užkuria, kad jį rogėmis po sodžių vežiotų, ir — vežioja... O žmonos savo visdėlto bijojo, ir girtas, ir blaivas. Niekas nepastebėjo, tik aš vienas, kad žmonos, tavo motinos, jis bijo. Būdavo, kai prikimba prie manęs, tuoj sakau: eisiu, tavo žmonai pasiskųsiu — ir pabėga. Žmonės, matydami, kad tokis vyras, kuris ir velnio nebijo, manęs pabunga, sakydavo: — raganius, jis kažką žino. O aš tik žinojau, kad jis savo žmonos bijo...

— Kam visa tai man pasakoji, dėde?

— Pasakoju tam, kad tave kiekviena merga aplink pirštą panorėjus apvyniotų kaip siūlą. O jos, kvailos, to visai nežino, nesupranta...

— Verutė taip... Aš dėl jos sutiktau, kad mane net virve suktų.

— Liaukis apie ją galvojęs. Ji ne tau skirta, jei kitą pamilo.

— Aš todėl ir atėjau pas tave, kad tu man patartai. Tu juk žinai, kas reikia daryti, kad ji mane pamiltų. Sako, esą tokių burtų...

— Kad merga berną pamiltų? Yra ir šaknelių ir žolelių... Ir šikšnosparnio kaulai čia gali padėti. Bet kai ji dar nieko nėra pamilusi... O kai jau pamilo — imsi burti, dar jį, nevidoną, labiau pamils...

— Ir tu, dėde, nemeluoji? Tiesą sakai?..

— Kam aš tau turiu meluoti, jei galima ir taip sau tiesos nepasakyti, — nusišypsojo senis. — Iš visos širdies patariu tau — liaukis apie ją galvojęs...

— Kad negaliu. Širdį labai skauda.

— Surask sau kitą, tai širdis irgi nurims.

Bernas atsirėmė alkūnėm stalo, parėmė delnais smakrą, ilgai tylėjo, lyg sunkiai gromuliuodamas senio patarimą.

Staiga atsikėlė ir, suraukęs piktai kaktą, sugniaužęs kumščius, ėmė iš lėto artintis prie Gugio. Senis nusigando, atsikėlė nuo pristatomojo suolelio ir pasitraukė užustalėn.

— Ne, jau čia tavęs nepaklausysiu. — Ir drožė kumščiu į stalą. — Atėjau, kad man patartai, o tu štai ką kalbi. Mano degtinę geri ir man pikta kalbi.

— Ne, vaikel, ne pikta kalbu, bet gera patariu, — įtikinėjo greitai nu-

siraminęs Gugis. — Jei nepaklausysi, verksi paskui. Ji tau neskirta, ir tu jos negausi. Tik savo širdį veltui gadinsi...

— Kodėl manai, kad ji man neskirta? — paklausė, prisėsdamas prie stalo.

— Kad neskirta, tai neskirta. Ką sakau, tu klausyk. Niekam dar į bloga neišėjo, kas manęs paklausė.

— Štai ką aš tau pasakysiu, dėde: jei tu man nepadėsi, aš ar pasikarsiu, ar užmušiu tą nevidoną, Kukio Joną. Dievaž, užmušiu, kaip mane gyvą matai.

— Na jau, nekalbėk niekų, kad pasigėręs...

— Ne, dėde: ne niekus, bet tiesą sakau. Ilgu man, sunku be Verutės. Pasigailėk nors tu manęs...

Ir apkniubęs ant stalo ėmė gailiai verkti, striūbaudamas, moteriškai. Senis tupinėjo aplinkui, glostė jam galvą, tildė, ramino, degtine vaišino... Bet bernas nesiliovė beverkiąs, besiskundžiąs...

— Ilgu man, sunku, dėdule, — verkdamas vis kartojo: — ir širdį skauda. Negaliu taip gyventi. Siųsiu piršlius. Nepanorės tekėti — užmušiu Joną ir eisiu kur miškuosna, po tiltais plėšikauti... Vai, kurgi man dabar pasidėti? — aimanavo Petras, ir girtos ašaros riedėjo per jo skruostus.

— Matai, kokis tu. Tavo neišeikvotos jėgos veržte veržiasi. Kur tau tokiam Verutė...

— Ilgu man, sunku, dėdule, — verkdamas vis kartojo: — širdį skauda. sukniubęs, taip ir užmigo. Skerdžius čia pat užstalėje išsitiesė, kailiniais užsiklojęs.

Skala žibinty baigėsi ir užgeso. Pirkaitėje buvo girdėti tik miegančiųjų gargaliavimas...

II

Ramūnų vyrai buvo lėti ir ramūs žmonės. Jie nemėgo skubėti, nemėgo karščiuotis, mėgo gerai pagalvoti, imdamiesi kurio darbo, nesurišto su kasdieniniais ūkio reikalais.

Jei tekdavo skubėti, tai tik vasaros darbymetėje, kai reikėjo gelbėti nuo lietaus išdžiūvęs šienas ar paskubomis vežti iš lauko javai, kai oras būdavo nepastovus...

Imdamiesi kurio kito darbo ar verčiami atlikti kurį iš kasdieninio gyvenimo ribų išeinantį reikalą, kiekvienas jų ilgai rengdavosi, ilgai svarsty-

davo, net su žmonomis pasitardavo, ar jau būtinai jį turi atlikti šiuo metu, ar gal dar kitam laikui būtų galima atidėti...

Ir dažniausiai atidėdavo...

Pinigo nebrangindavo, turėti jo daug nesirūpindavo, išskyrus vieną kitą ūkininką... Bet tik mokesčiai būtų iš ko apmokėti ir „šiai dienai druskos už ką nusipirkti".

Girtuoklių jų tarpe nebuvo. Ne be to, kad šventadieniais, suėję su pažįstamais, nebeišgertų vieno kito butelio alaus arba neišmestų vieną kitą „šnapso" stikliuką, bet juk tai ne girtuokliavimas!..

Po tokių pasivaišinimų grįždavo namo linksmi, bet ne pasigėrę. Namie triukšmo nekeldavo, su žmonomis nesibardavo, o jei tokiais atvejais ir atsitikdavo kivirčų, tai jau čia vyrai buvo kalti — reikia čia tiesa pasakyti: dažniau tekdavo vyrams nuo žmonų, negu žmonoms nuo vyrų nukentėti...

Ramūs buvo žmonės Ramūnų vyrai, rimti ir lėti, nemėgo nei barnių, nei triukšmo. Net gyventi nemėgo skubėti...

Pašalinių uždarbių neješkodavo, nesirūpindavo jais. Neskubėdavo pasinaudoti proga net tada, kai tie uždarbiai patys atsirasdavo žiemos metu, kada buvo kertami ir vežami į Nemuną valdžios miškai.

— Apsieidavo be šių uždarbių mūsų tėvai, apsieisime ir mes, — atsisakinėjo vienas, rangovo raginamas važiuoti miškan.

— Tik arklį nukamuosi ir patsai nusivarysi — tai ir visa tau bus nauda iš uždarbių, — raminosi antras.

— E, pinigas, brol, slidus daiktas, kai jis ne iš žemės paimtas, — galvojo dar kitas ir ramiai kol kas sėdėjo namie, pasižvalgydamas į kaimyno kiemą, ar tasai tik nerengia jau rogių...

Bet atsiranda vienas kitas, kuris reikalo prispirtas neiškenčia ir, pasiėmęs kirvį, užudaržėmis, kad kaimynai nematytų, nudūlina miškan rankų pamiklinti, kad vėliau vieną kitą rublį pajustų kišenėj.

Tik kaimyno neapgausi! Pamato jisai, pakaso pakaušį ir, žiūrėk, nuėjo rogių ruošti...

— Tai ką kūmai? Miškan rengiesi uždarbiauti? — klausia gretimas kaimynas, matydamas jį tūpčiojantį aplink roges.

— Tai jau gal reikės bobai skarelė uždirbti. Juozas, mat, jau vakar važinėjo, tai mano boba ir zurza, — aiškinasi kūmui.

Kūmas savo ruožtu pakaso pakaušį, pastovi vidury kiemo, pasidairo, pagalvoja, dar kartą pakaso pakaušį ir — traukia jau roges iš šalinės.

— Tai ką Kazy? Miškan jau rengiesi? — susidomi kūmo kaimynas.

— Rengiuosi, brol. Štai kūmas Macius jau nuvažiavo. Negi man rubliai mažiau reikalingi?..

Taip vienas į kitą nusižiūrėdami, vienas antram uždarbio pavydėdami, nugūža visu sodžiumi miškan žydui medžių kirsti, vežti...

Tinginiais Ramūnų vyrų pavadinti negalima, ir iš tikrųjų jie nebuvo tinginiai. Visi jie uoliai žiūrėjo, kad laukas būtų savo metu, kaip reikia, išartas, apakėtas, užsėtas, kad šienas ir javas tinkamu laiku būtų nuimtas, savo metu iš lauko kluonan suvežtas.

Visa kita tai juk vieni niekai. Ir ko čia žmogus tuo pinigu perdaug besirūpinsi, jei žinai, kad be duonos nebūsi alkanas, nesėdėsi, pirkioje nešalsi — valdžios miškas juk pašonėj — sunku čia rudenį prisivežti ir kurui, ir skaloms, ir net atsargiai pagaminti, kad žiemą galima būtų vienas kitas vežimėlis ir miestelin nuvežti, kai prireikia namie druskos, žibalo ar kito kurio daikto.

Į valdžios mišką žiūrėdavo Ramūnai kaip į nuosavą. Vogti iš jo nelaikė nusikaltimu. Ir, tiesą pasakius, nevogė — kuris gi čia vogimas, jei rudenimis kirto ir namo vežė atvirai, dieną, nuo nieko nesislėpdami. Žinojo, kad draudžiama, na, todėl kiekvienas ir laikė savo priederme pakišti „liesnykui" vieną kitą auksiną, kad nekibtų be reikalo. „Liesnykas" nekibdavo, tik žiūrėdavo, kad medžiai būtų kertami „iš šaknų" ir kad nukirtimo pėdsakai būtų panaikinti, paslėpti...

Bet ir šiuo reikalu nereikėjo jam perdaug rūpintis — įgudę buvo tuo atveju Ramūnų žmonės: paslepia taip, jog jokis šuo nesuras, kurioj vietoj medis, ir miške atsirasdavo aikštelė, tuštuma, ne tik kad užtaisydavo vietą samanų kupetomis, bet dar pasodindavo ten, nukirsto medžio vietoje, mažą eglaitę, kuri, žiūrėk, kitais metais prigyja ir auga, lyg ten būtų pati išdygusi...

Naujai paskirti kunigėliai nekartą iš pradžių mėgindavo juos barti ir per išpažintį, ir kalėdodami aiškinti, kad vagystė yra vistiek vagystė, neatsižvelgiant į tai, iš kur, kas ir kokiais sumetimais yra vagiama.

— Šiandien iš valdžios miško vagiat, o ryt vogsite ir iš privataus. Sunki juk tik pradžia...

Bet Ramūnų vyrai šiuo atveju ir kunigėlio žodžiais nenorėdavo tikėti, kad čia esama nusikaltimo, „grieko".

— Miškas valdžios, ir mes valdžios, kunigėli! Negi žalias bulbes graušime, negi pirkias šiaudais kūrensime? — atsikirsdavo kunigėliui.

Ramūnai savo miško neturėjo...

— Štai, Mižūnų dvaro miškas su mūsų laukais sueina, o pasiklausk, kunigėli, poną, ar esame kada kad ir vieną šakutę iš jo miško paėmę...

Gal todėl taip atsikirsdavo jauniesiems kunigėliams, kaip ir paneigdami

šiuo klausimu jo autoritetą, kad Žemaitukas žmonių už tai nebardavo, vagysčių neprikaišiodavo ir net ramindavo savo uolius padėjėjus.

— *To stary zwyczaj, od niepamiętnych czasow, což z nimi zrobisz! Lasu swego nie mają. Może to dawny ich przywilej, przez rząd moskiewski obecnie nie uznawany...* (Tai senas paprotys, nuo neatmenamų laikų, ką gi su jais padarysi! Savo miško neturi. Gal tai jų senovinė privilegija, dabar maskolių valdžios nepripažįstama... *Red.).*

Kai miesteliui degant sudegė kunigo kluonas ir tvartai, Ramūnų vyrai pasiskubino nuraminti Žemaituką.

— Nesirūpink, dvasiškasis tėveli! Atstatysim dar geresnius.

Ir tikrai atstatė. Žemaitukui nekainojo nei vieno skatikėlio. Privežė Ramūnai sienojų, kad nors kleboniją naują statyk, ne tvartus su kluonu, — lotų lentoms pjauti storulių drevių ir — savaime suprantama, kad nepirko už pinigus, bet iš valdžios miško prisikirto. Žemaitukas tą gerai žinojo, bet jų nebarė, priėmė su padėka, ką tik vežė...

Tvartai ir kluonas bematant buvo pastatyti nauji...

Kai buvo rimtas reikalas, Ramūnų vyrai mokėjo nesnausti.

III

Visai kito plauko žmogus buvo Juozas Misiulis. Jis atsirado Ramūnuose iš Užgirių sodžiaus, iš pačios „Grumtų" gilumos.

Kai mirė Jono Kindžio, rimto ūkininko, pusvalakininkio, vienatūris sūnus Vincas, teko jam susirūpinti dabar surasti savo irgi vienatūrei dukteriai, Rožei, vos šešiolikos metų pasiekusiai, tinkamas vyras užkuris. Kindys buvo jau senyvas žmogus, nebejaunas, o ūkis nemažas, pačiam vienam apsidirbti su visais darbais buvo sunku, o svetimų rankų ūkin įsileisti nenorėjo, nepratęs buvo...

Pasipiršo Juozas Misiulis, patiko tėvams ir tapo Jono Kindžio užkuriu, Ramūnų sodžiaus pilnateisiu gyventoju — senis Kindys aprašė užkuriui visą savo ūkį ir pats nutarė „ilsėtis".

— Aš jau atidirbau, kas man buvo skirta, dabar ilsėsiuos. Tevalgydina dabar mus senus žentas su dukterim, — kalbėdavo savo senei.

Be darbo, suprantama, negyveno — nuolat triūsė aplink namus, čia tvoras sutaisydamas, čia vežimus, arklus, akėčias sutvarkydamas... Bet lauko darban neidavo. Kai namie darbo nesusirasdavo, mėgdavo net darbymetėj sodely, medžių unksnėje, pasnausti.

Kai užkuris įsiveisė bičių, senis Kindys jas prižiūrėdavo vasaros metu, kad spiečiai nepabėgtų. Bet suimti spiečių, suleisti avilin, kopti bičių niekuomet nesiimdavo: ir nemokėjo, ir bijojo, kad nesukandžiotų.

Juozas Misiulis buvo tikras nepasėda, nenuorama. Be darbo nei vienos minutėlės išbūti negalėjo. Vos tik atėjęs, nepasitenkino savo uošvio pusvalakiu, bet imdavo, kur tik pasitaikydavo, lauką „iš pusės", net gretimuose sodžiuose.

Prisigrobstydamas daug žemės, negalėjo apsieiti be samdininkų — imdavo berną, pusbernį, mergą ...

Nelengva buvo samdininkui, ypač vyriškiui, pas Misiulį gyventi. Patsai šeimininkas valandėlės be darbo nepasėdės ir darbininkui neduoda atsilsėti ...

Ypač nusikamuoja žmonės pas jį vasaros metu, darbymetėje. Misiulis vienų samdininkų niekur nesiųsdavo, visur eidavo ir pats su jais, ar tai pievos šienauti, ar tai rugių pjauti, — nekirsdavo dar tada rugių dalgėmis niekas, bet pjautuvais pjaudavo.

— Vieni samdininkai išleisti laukan — tai jau jokis darbas! Daugiau žiovaus stoviniuodami, negu dirbs ...

Su juo nei žiovauti, nei stovinuioti niekam netekdavo. Atsikvėpti, kvapas atgauti, prakaitas nusišluostyti — ir tai nebuvo kada.

Negi atsiliksi su pradalgiu pievoje ar su baru pabarėje. Tempėsi vyrai, tempėsi ir moterys iš paskutiniųjų, bet argi su tokiu velniu susidėsi — lyg jam ir nuovargio nebuvo, lyg jam ir rankų nemielindavo ...

Be kita ko, darbo metu būdavo labai piktas. Dėl mažiausios priežasties suliepsnodavo kaip ugnis ir imdavo plūsti paskutiniais žodžiais, ypač kai jam samdininko darbas nepatikdavo ar atrodydavo, kad jis perlėtai dirbdavo. Neduok Dieve, atsikirsti jam, ypač vyriškiui: kaip bematai, gausi dalgiakočiu ar grėbliakočiu per nugarą! ..

— Ar tave, žmogeli, motina karštam vandeny buvo pagimdžiusi, ar kas? — stebėdavosi žmonės jo darbštumu. — Be laiko patsai nusivarysi ir kitus patrukdysi ...

Nekreipė į tokias kalbas Misiulis dėmesio ir stengėsi visus darbus atlikti anksčiau už kitus. Pirmas išardavo ir sėjai atkartodavo pūdymus, pirmas nušienaudavo pievas, nupjaudavo rugius, pirmas ir kluonan viską suimdavo. Pirmas ir užsėdavo ar tai žiemkenčius, ar tai vasarojų .. .

Daug svetimo lauko apžiodamas, turėdavo daug pašaro, todėl laikydavo daug ir gyvulio — ketvertą arklių, dešimtį karvių, kiaulių ir avių ... Būdavo daug mėšlo, ir laukai jo būdavo geriau įmėžti negu kaimynų, ir javai jam geriau derėjo. Jo „šniūrai" ir „šniūreliai" visur, tiek rugių, tiek vasarojaus, lyg užrėžti būdavo ...

Kai pasiūgėjo vaikai, augino dar žąsis — tenesėdi ir vaikai be darbo, teuždirba sau duonos, žąsis beganydami.

Net šventadieniais nevisados galėdavo darbininkas pas jį atsilsėti.

Gražus, giedras šeštadienio vakaras. Dienos darbai visi jau baigti. Rodos, lieka tik džiaugtis, ilsėtis po visos savaitės sunkaus vasaros darbo. Norisi po vakarienės greičiau nudribti kur po medžiu ar ant sauso šieno glėbio, užmigti be sapnų...

— Šiandien vakarą pavėžiauti būtų gerai, — balsiai galvoja Misiulis, atsikeldamas nuo stalo ir žegnodamasis. — O ką, gal būtų gerai, žmonele, — kreipiasi į žmoną: — kad rytdienai vėžių prigaudytum? Kaip manai?..

— Ima juos dievai, tuos vėžius! — mėgina žmona užtarti šeimą. — Matai, visi pavargę, rankų nepakelia, kaip girti nuo darbo.

— O visgi vertėtų... Ryt šventa diena — atsilsėsime... Na, — kreipiasi jau į visą šeimą: — tai gal rengsimės...

Ir, žiūrėk, keliauja Misiulis su visa šeima į ežerą su skalomis, net vaikų nepaliko namie. Gaudo vėžius visi iki pusiaunakčio.

Didesnius atrenka Misiulis ir anksti anksti sekmadienio rytą, vos papusryčiavęs paskubomis, tempia jau per laukus juos miestelin...

Darbymetės metu pats niekuomet nevažiuodavo, ir žmonai su vaikais bažnyčion nuvažiuoti arklių neduodavo.

— Žiemą pasivažinėsime, o dabar tepailsi arkliai...

Niekas dar nesugrįžo iš miestelio, o Misiulis jau namie, jau apėjo visus laukus, apžiūrėjo, kur pirmiau reikia išarti, kur pirmiau šienauti, pjauti, ir jau apgalvojo, kuriam darbui ir kiek darbininkų teks rytoj pasiųsti...

Pavakarėj, sugrįžęs namo, susiranda berną samdininką, giliai šiauduosna įsiknisusį, įmigusį po visos savaitės nuovargio.

— Kelkis, tinginy, nemiegojęs. Aš senesnis už tave, o štai, matai, seniai jau ant kojų...

Bernas atsikelia, trina mieguistas akis abiem kumščiais.

— Vakaras šiandien gražus, tylus. Mačiau žuvys taip ir šokinėja iš vandens. Nuimk nuo tvoros bradinėlį, pažuvauti eisime...

Keliasi bernas, miegu dar apkvaišęs, skuba bradinį vynioti. Neatsisakysi gi, kad šeimininkas kviečia! Nespėsi išsižioti, kad nuvargęs neatsilsėjęs dar, kai Misiulis suspirgės kaip lašiniai keptuve ir ims tokiais žodžiais keiktis, jog nežinosi, nei kur dėtis paskui.

Ir braido iki gilaus vakaro po vandenį. Pareina tik vėlai abu šlapi, nuvargę, purvini... O rytoj juk anksti anksti reikės keltis, vėl darban eiti...

Į rudenį, kai pradeda šiluose dygti grybai, dažnai dar vos išaušus sukelia sekmadienį Misiulis visą šeimą ir vedasi miškan „baravykauti"...

Kiek jau ten suranda snūduriuojantieji samdininkai „baravykų“, tai jau kitas klausimas, bet pats Misiulis trankosi po mišką nevalgęs, visą dieną — grįžta namo tik po gero pietų meto.

— Ar daug parnešėt baravykų? — pirmas jo klausimas, ir, sužinojęs, kiek tiems pasisekė surasti, užsipuola: — Ak, jūs, tinginio pančiai! Snaudėte miške, bet ne baravykų jieškojot! .. Eik, kinkyk man arklį, — liepia bernui: — važiuosim parvežti, ką aš esu surinkęs.

Pakinko, nuvažiuoja dviese ir, tikrai, suranda saugioje vietoje, eglaičių tankumyne, prikrautas baravykų ir kitokių grybų krūvas, dienos Misiulio lobį.

— Tai velnias! — stebėjosi kaimynai. — Vežimais iš miško grybus veža.

— Su tavo laime, žmoguli, tau ir grybauti gerai, — ne tiek juokdamiesi, kiek pavydėdami, kalbėjo kaimynai.

Gražesnius mažesnius baravykus džiovino namie ant pečiaus suvarstytus ant jiešmų, ir parduodavo. Sau pasilikdavo tik prastesnį grybą ...

Praslenka grybų metas, tempia Misiulis savo „draugę“ miškan, laukuosna šventadieniais čia laukiniukų obuolių, čia kriaušių krėsti, čia riešutauti ...

Neduoda atsilsėti, ir gana.

Ateina gilus ruduo, su lietumis, su darganomis, su tirštomis miglomis, vėliau — žiemos pirmos savaitės užpusto kelius, užneša takus — atsidūsta tada nuo darbų sodietis. Bet tik ne Misiulis, ne Misiulio samdininkas bernas. Dar vasaros pabaigoje susitarė Misiulis, pasisamdė žydams pristatyti tiek ir tiek sienojų, suvežti tiek ir tiek lotų „kapų“, skersinių.

Ar drėgna, ar šaltis — vistiek Misiulis visą dieną miške su bernu. Kerta, skuta, tašo ... Naktimis šunkeliais veža kur susitaręs. Nusivaro pats, nuvargina berną, nukamuoja arklį, prikraudamas vežimus virš jo jėgų. Nepaveža arklys, patys stumia, o čia dar Misiulis keikiasi paskutiniais žodžiais, ir niekaip jam neįtiksi ...

Jis vienas daugiau išnaikina valdžios miško negu visi Ramūnų vyrai, kartu paimti ... Ir kokio dar miško: ne sausmedžių, ne padžiūvusių, bet žaliokų ištekinių pušų ...

Nerimauja eiguliai — „liesnykai“, mėgina jį gaudyti „obješčikai“ — žvalgai, nekartą užklumpa pakelėje vežant nakčia, bet visuomet išsisukdavo Misiulis iš bėdos: čia pinigais atsiperka, čia kuolu pagrasina pastojusiam kelią ...

Ir eiguliai ir žvalgai gerai žinojo, kad maži juokai su Misiuliu, kai jis griebiasi kuolo. Geriau nusileisti ir vienas kitas auksinas kišenėn įsidėti, negu gauti kuolu per galvą...

Nors ir sunku, labai sunku buvo pas Misiulį tarnauti ir dėl nesiliau-

jamų darbų ir dėl jo būdo, nepabėgdavo nuo jo nei vienas samdininkas, mielai pasilikdavo ir kitiems metams, jei tik bernas patikdavo ir buvo šeimininko „kalbinamas“ pasilikti.

Kur čia nepasiliksi, jei nakties darbais užvarai grynų pinigų keturias penkias algas per metus.

— Tai gryna Amerika pas jį tarnauti! Sunku, tiesa, bet sako, kad ir tikroj Amerikoj nelengva skatikas uždirbti, — aiškinosi samdininkas, kai žmonės stebėdavosi, kaip jis gali pas Misiulį pakęsti.

Miško naktiniais uždarbiais Misiulis sąžiningai dalindavosi su samdininku.

— Čia mano dalis, čia arklio, o čia — trečioji — tai jau tavo uždarbis, — kartodavo Misiulis po kiekvieno žygio dalindamasis pinigais.

Kaimynai nemėgo Misiulio, „seilium“ už akių pravardžiavo jį, o kiti tiesiog nekentė, bet susiremti su juo vengė visi.

— Susirišk tik su tokiu velniu, bėdų paskui nenusikratysi ...

Kad ir kokio būdo būdamas, Misiulis su uošviu sugyvendavo geriausiai, jokių kivirčų tarp jų neatsitikdavo niekados. Net griežtesnio žodžio kitiems jo akivaizdoje vengė pasakyti.

Senis Kindys buvo patenkintas, kad ūkis žento ne tik neapleidžiamas, bet nuolat gerinamas, kad svirnas, kluonas, daržinės visuomet grūste užgrūstos, tvartuose tiek gyvulių, kiek jam niekados nei sapnuoti nesisapnavo, kad galima jų tiek turėti.

Didžiavosi senis užkurio darbštumu, apsukrumu.

— Tai darbininkas! Ugnis, ne žmogus, — gyrėsi kaimynams. — Už tokio vyro pečių neteks mano dukteriai badauti.

Žentas iš senio nieko nereikalavo, ar dirba, ar guli — visai nesidomėjo. Bet tik po rankų nesipainiotų ir savo nosies į ūkio reikalus nekištų. Triūsia aplink kiemą — gerai, snaudžia paunksnėj — dar geriau ...

Senis niekur nesikišo su savo patarimais. Jei kada kuo ir buvo nepatenkintas, tai vien tik prieš dukterį pazurza, bet ir tai retai atsitikdavo ...

Tikra duktė — ne marti, neapvalgys tėvų. Atbulai: tai čia, tai kitur pakiša senam tėvui gardesnį kąsnelį. Ir žentas, parvažiuodamas iš miestelio ir parveždamas vaikams lauktuvių — riestainių, niekados neužmiršdavo ir uošvio: parveždavo jam vieną kitą svarą baltos duonos — „pyrago“. Kai senis ėmė skųstis, kad viduriai blogai virškina, dažnai parveždavo jam vaistų — tai trejų devynerių buteliuką, tai geltonosios, saldžiai atmieštos, tai nors paprastos baltosios pusbutelį. Padovanojo seniui net savo bernautinę „skrynią“, kad galėtų savo „vaistus“ ir kitokius gardumynus visados laikyti po raktu.

Į uošvę, tylią, ramią senutę, nekreipė jokio dėmesio Misiulis, lyg jos ir nematė. Rūpintis ja — tesirūpina duktė...

Kai seniai numirė, vieną ir kitą palaidojo iškilmingai, su kunigais, su egzekvijomis...

— Kitas tikras sūnus nepasirūpins, Dievuliau, taip gražiai palaidoti savo tėvų, kaip, va, svetimas užkuris, — dūsavo senutės, gėrėdamos Kindžių laidotuvėmis.

Misiulis nerūkė ir negėrė. Jei bent kaimynų kviečiamas išgeria vieną kitą stiklinę alaus. Degtinės išgerti niekas jo prikalbinti neįstengė.

— Kvapo nepakenčiu! Gersiu aš čia šitą bjaurybę!..— gynėsi įkalbinėjamas.

Praturtėjo, pralobo Misiulis, bet iš paviršiaus niekuo nepasikeitė. Nei kaustytų bričkų, nei dažytų vežių neįsigijo, namų nei langinėmis, nei raižytais prieangiais nepadabino. Gyveno senose pirkiose, nors erdviose, bet su mažais keturių stiklų langeliais, kurias surado, atsikraustęs užkuriosna.

Puoštis nemėgo. Vos ne tuos pačius drabužius vilkėjo ir namie ir bažnyčioje šventadieniais bei miestely. Jei bent žmona priverčia vasarą švarius marškinius apsivilkti.

— Užnešioji marškinius, jog paskui net atvelėti nieku būdu negalima, — kibo neatstodama su švariais drabužiais žmona.

Misiulis pykdavo, keikdavosi, bet visdėlto apsivilkdavo.

Vasarą, kaitriomis dienomis, dėvėdavo paprastas pakulines baltas kelnes, drobinius su „atkočinėm" rankovėm marškinius, išleistus viršum kelnių ir pajuostus siaura, dukterų rankomis išausta juosta.

Kai būdavo šalčiau, apsivilkdavo dar savo moterų rankomis dažytu ir suaustu „šaračkinuku" ir tokiomis pat kelnėmis, plačiuosna batų auluosna įleistomis.

Žiemą nešiodavo storo milo kelnes ir juodus nudėvėtus, nutrintus kailinius.

— Ne ūkininkas, bet kampininkas atrodai, — pašiepdavo kaikada kaimynas.

— E, — numodavo ranka Misiulis: — kam aš reikalingas, tam būsiu geras ir tokis, kokis esu.

Kad pinigų turėjo, nesislėpė, bet savo turtais ir nesigyrė. Mielai skolino kiekvienam, kas į jį kreipėsi. Vieną kitą rublį skolino, net vieną kitą dešimtį, pasitikėdamas vien pažadu, kad skolintojas „greitu laiku atiduosiąs".

Kai skolininkas užsimindavo palūkanas, Misiulis tik ranka numodavo.

— E, ką jau čia apie tokius niekus kalbi. Kai apsidirbsi, pasiųsi savo

mergaitę vieną kitą dieną padėti rugių nupjauti — ot, tau ir palūkanos tavo!..

Bet jei žmogus prašė paskolinti didesnę sumą, būtinai reikalavo neterminių vekselių, pareikalavimui.

— Atiduosi, kada turėsi, bet palūkanų tai jau duosi man vieną šniūrelį lauko sėti, — būtinai tokiais atvejais reikalavo Misiulis.

Gavęs šniūrelį, nereikalaudavo daugiau nieko. Apie skolą dažniausiai net neužsimindavo — tenkinosi, kad turi lauko naują šniūrelį, iki skola bus grąžinta.

— O jei negrąžins, bus dar geriau: šniūrelis pasiliks jam, vistiek kaip nuosavas.

Tokių „šniūrelių" turėjo dabar prisigrobstęs daug. Nereikėjo jau ieškoti lauko „iš pusės", užtekdavo „šniūrelių" ir savo sodžiuje ir gretimuose kaimuose.

Su laiku paseno. bet nedaug pasikeitė Misiulis, tik jo energija gal šiek tiek kita nukrypo linkme.

Turėjo du suaugusiu sūnu ir trečią dar vaikezą, žąsims ganyti piemenuką. Turėjo dvi dukteris, suaugusias jau mergiotes, kurios ne nūnai, tai ryt galėjo ištekėti, kad tik noro būtų...

Samdininkas dabar nebuvo reikalingas, apsieidavo su savo šeimyna be svetimų rankų; prižiūrėti sūnų ir dukterų, kad netinginiautų nestoviniuotų, nebuvo reikalo. Todėl dažniausiai jau ir nėjo lauko darban.

Tik naktinių valdžios miškuose uždarbių vis dar neužmiršdavo. Nukamuodavo, nuvargindavo sūnus su tais uždarbiais, jog net motina susiskųsdavo savo kaimynėms

— Patsai patruks ir vaikus patrūkins! Kad nors tas pinigas jau tiek būtų mums reikalingas!..

Sūnumis Misiulis perdaug nesirūpino. Patys turėjo sau įsitaisyti drabužius, jei norėjo gražiau apsirengti. Kaip anksčiau samdininkui, taip dabar sūnums atiduodavo jų uždarbių dalį, dargi iš ūkio pardavęs javus, pakišdavo jiems algą. Kai sūnūs savo uždarbius sunaudodavo, visai nesirūpino, nesidomėjo, kur pinigus išleidžia. Bet tik negirtuokliautų, namo girti nepareitų ir nerūkytų!

Sūnūs mėgo puošniai apsirengti, „nešėsi" prieš kitus, nosį rietė — temato žmonės, kad jie ne taip sau, prasti bernai, bet Misuliai, Juozo Misiulio sūnūs. Kai pritrūkdavo skatiko, nesidrovėjo, tėvui dažnai nesant namie, parduoti slaptai vieną kitą javo pūrelį.

Mergaitėms gražiau papuošti Misiulis pinigų nesigailėjo, duodavo žmonai, kiek reikalavo.

— Ūkis sūnums teks. Jei mokės gyventi — gerai gyvens. O mergaitėms ką? Jos mano namuose tik viešnios, — kartodavo žmonai.

Metų jau dvylika, kai Misiulis nuolat buvo renkamas „storasta" — seniūnu. Ne todėl, kad žmonės jį mėgo, bet kad buvo patogus, reikalingas ir, svarbiausia, kad jis pats to norėjo.

Patogus, kad negėrė, taigi reikalą pas jį turint netekdavo „kaštuotis", „fundyti".

Reikalingas buvo žmonėms ir savo ryšiais, mokėjimu sugyventi su valsčiaus ponais, su policija, o taipogi savo patarimais ir patyrimu. Anot žmonių žodžių, jis „turėjo galvą", kuri „gerai veikė", ir todėl jo patarimai niekam į bloga neišeidavo. Bylose žmonės jo nuomone ir nurodymais labiau pasitikėdavo, negu profesionalų advokatų.

Pats Misiulis su niekuo nesibylinėjo, bet labai mėgo, kai kiti bylinėjosi, mielai kitų bylose dalyvavo, čia kaipo liudininkas, čia kaipo patarėjas. Be galo patikdavo jam, kai žmogus kreipdavosi į jį su prašymu patarti. Jei jau kuris pasielgė, kaip Masiulis patarė, tai jau rūpinosi jo reikalu labiau, negu rūpintųsi savu. Nesigailėjo tada nei laiko, nei išlaidų net... Jo savimyla reikalavo, kad byla būtų laimėta.

Kai patapo seniūnu, juo toliau, juo labiau vaikai suaugdavo, juo vis mažiau Misiulis namie sėdėdavo — vis kažkur eidavo, vis kažkur važiuodavo su žmonėmis, dažniausiai ne savais reikalais. Čia pirkdavo, su žydais susiderėjęs, savo vardu miškus — „dieliankas" — iškirsti, čia ežerus iš valdžios išnuomodavo, čia paštą vežioti iš varžytynių paimdavo...

— Kaip tu nebijai su žydais dėtis? — perspėdavo jį nerimastaudama žmona. — Apgaus tave, į bėdą įvels, kad neišsikapstysime...

— Manęs neapgaus, — ramindavo jis žmoną. — Aš ne iš tų, kuriuos gali apgauti.

Kalbėjo žmonės, kad vienas iš Alytaus miško pirklys tikrai jį mėginęs apgauti. Misiulis priskaldė jam antausių, kiek tik jo karšta širdis reikalavo.

Pirklys pagrasė pasiskųsiąs.

— Tik pamėgink! — perspėjo jį Misiulis. — Nuo manęs nepasislėpsi tada net po Sorės suknele. Vistiek surasiu ir galvą kuolu suskaldysiu.

— Kalėjime tada pražūsi, — grasino tada pirklys.

— Aš gal kalėjime ir nesėdėsiu, o tu žemėj tikrai dūlėsi, — atsikirtęs neva Misiulis. — Kuriam bus blogiau, aš nežinau — patsai spręsk...

Įsikišo kiti žydeliai ir privertė pirklį sutvarkyti savo reikalus su Misiuliu geruoju...

Ir jiems Misiulis buvo reikalingas žmogus. Jis nieko neapgaudavo, davęs žodį jo laikydavosi, bet ir apgaunamas niekam nesidavė...

Sūnūs būdavo patenkinti, kad tėvas dažnai išvažiuodavo iš namų — laisviau jautėsi, ramiau. Žmona ne vieną kartą nusiskųsdavo kaimynėms, kad ne viskas be vyro namie gerai dedasi, bet vyrui apie tai pasakyti nedrįsdavo — bijojo kaip ugnies jo, nors per visą savo bendrą su vyru gyvenimą nei vienu pirštu nebuvo jos palietęs. Plūsti tai plūsdavo ne mažiau negu samdininkus, negu vėliau sūnus.

Pargrįžta dabar namo — tikras pragaras pasidaro: ir čia negerai padaryta, ir čia ne savo metu darbas atliktas... Keikiasi, plūsta, nors dievus iš pirkios nešk!.. Jei katras sūnus nepasisaugo, tai ir antausį gerą gauna...

Pasiplūdo, pasikeikė ir, žiūrėk, vėl kažkur išdūmė su reikalais. Šeima vėl lengviau atsidūsta...

Kaipo seniūnas priprato dažnai lankytis valsčiaus raštinėje. Ar yra reikalo, ar nėra, būdamas miestely neapsieis neužėjęs.

Nuolat draugavosi su valsčiaus ponais — su raštininku, su uredninku, net su žandaru; skolindavo jiems po truputį, pasikviesdavo net pas save pasisvečiuoti. Taip juos vėliau pripratino, jog kur buvę, kur nebuvę, ir užsuka pas Misiulį. Dažnai net patsai pristavas išmeta pas jį stikliuką, užkąsdamas kaimišku skilandžiu.

— Ir reikia tau turėti reikalų su šitais kacapais, — neiškęsdavo nepasipiktinusi žmona. — Net gėda prieš žmones...

— E, ką tu supranti, — teisinosi. — Tai reikalingi žmonės. Ranka ranką plauja...

Ne tik kad nesigėdino, bet dargi didžiavosi savo šiomis pažintimis Misiulis.

Ramūnų vyrai nemėgo raštinės, nekentė valsčiaus ponų, iš kurių vien tik nemalonumų galima buvo susilaukti. Labiau glaudėsi jie prie bažnyčios, prie klebonijos. Kur buvę, kur nebuvę, o klebonijos virtuvėn tai jau būtinai užeis, pažiopsos, pastoviniuos, kol virėja ims bartis, kad jai trukdą — ir patenkinti, lyg būtų svarbų darbą atlikę...

Kitas net išgalvodavo nebūtą reikalą, kad tik su Žemaituku pasimatytų. Žinojo, kad, patekęs kunigo kambarin, negreit ištrūks — Žemaitukas mėgo su žmogum pasikalbėti.

Tai bent turi vėliau ką pasakoti žmogus! Pusei metų užtenka girtis!..

Misiulis neidavo klebonijon, su kunigu pasikalbėti progų nejieškodavo.

Bet tai visa nereiškė, kad, gink Dieve, Misiulis būtų kunigų nekentęs ar nedievotas būtų buvęs žmogus.

Niekas nemokėdavo taip gražiai kunigo, kai jis kalėdodavo, priimti, taip skaniai pavaišinti, kaip Misiulis. Žemaitukas, būdavo, atvažiavęs Ramūnuosna kalėdoti, siųsdavo savo arklius ir kailinius tiesiog į Misiulio

kiemą, pas jį paskutinį užeidavo, kad galėtų visai ramiai pasisvečiuoti, su žmonėmis pasišnekučiuoti ...

Užsigautų, amžinu priešu taptų, jei kas išdrįstų, už akių užbėgęs, iš jo šitą garbę paveržti! ..

Šiaipjau dievotumu neišsiskirdavo nieku iš daugelio kitų žmonių — išpažintį atlikdavo, bažnyčion vaikščiodavo, važinėdavo net į tolimas parapijas atlaiduosna. Žiemą dažnai prisikeldavo visą šeimą ir giedodavo su ja ražančių arba „gadzinkas" lenkiškai, iš lenkiškų knygų.

Meldėsi bažnyčioje pats iš lenkiškų knygų, bet vaikams pripirko visokių „Aukso Altorių", „Šaltinių" ...

Pats mokėjo vos pasirašyti rusiškai, bet vaikus išmokslino lietuviškai ir skaityti ir rašyti, samdė „daraktorių", kuriuo už jo pečių naudojosi visas sodžius, nebijodamas, kad policija sužinojus gali prikibti ...

Ramūnų vyrai mėgo vakarais susirinkti pakortoti „kiksą" ar „važį". Misiulis nemėgo kortoti. Jei ir ateidavo, dažniau žiūrėdavo, kaip kiti kortoja, negu patsai kortodavo.

Savo kaimynų tarpe draugų neturėdavo, nors su nieku bloguoju negyvendavo. Vienas vienintelis Ramūnuose buvo žmogus, kuriam Misiulis rodė draugiškumą — tai žydas Jankelis ...

IV

Kada ir kuriais laikais atsikraustė Ramūnuosna žydai, niekas nepamena. Matyti, labai seniai, nes ir pavardė jų buvo Ramūniškiai.

Jankelis buvo jau nebejaunas žydas, vaikų turėjo kaip pupų — Dievas jam nepašykštėjo. Vos ne kas vieni metai apdovanodavo Jankelienė savo vyrą nauju „bachūru".

— Ot, tai veislingas žydas! — stebėjosi kaime.

— Ko tiek skubi su vaikais? — juokavo vyrai. — Kur juos dėsi tiek prisigaminęs?

— Kad žmogus jau gimė, tai ir vieta susiras jam pasauly, Dievas jau tuo pasirūpins.

— Taip, bet kol susiras sava vieta, kuo dabar maitinsi tokią šeimą? Ar tik neteks visiems badu dvėsti?..

— Na, Dievas duoda vaikų, duos ir vaikams, ko aš turiu perdaug rūpintis. Manau, tarp gerų žmonių gyvendami badu nenumirsim ...

Bet gyveno Jankelis skurdžiai, vertėsi sunkiai. Žmonės dažnai juokau-

davo, kad didelė Jankelio šeima paprastai viena silkės uodega visą dieną minta.

Kai tik vėliau kuris vaikas pasiūgėja, išauga — žiūrėk, jau išnyko iš sodžiaus, iš Jankelio namų, nuėjo savarankiškos duonos jieškoti.

— Lyg ne žmonės būtų, o laukiniai paukščiukai, — stebėdavosi kaimo moterys. — Tol laikosi lizdo, kol sparnai suauga, o ten, žiūrėk, kiekvienas savo keliu nukriko...

Ar dėl to lengvėjo Jankeliui gyventi, ar sunkėjo, niekas nežinojo, nes jis niekados nesiskundė savo vargais. Gal gerai, kad mažiau buvo į „silkės uodegą" pretendentų, bet patsai Jankelis ėjo senyn, todėl uždirbti skatikas buvo vis sunkiau, o iš svetur nuskridusių vaikų vargu ar galėjo laukti pašalpos.

Savo metu caro valdžios atstovai, pasiremdami kažkokiais „ukazais", buvo mėginę iškraustyti Jankelį iš kaimo.

Nusigando, nusiminė Jankelis, gavęs įsakymą nešdintis į artimiausią miestelį ar kur kitur. Suvirko, sudejavo visa šeima, sukėlė tokį triukšmą, jog nieko dar nežinoję žmonės pamanė, ar tik ne gaisras kilo pas Jankelį, ir subėgo visi teirautis...

Kelias dienas bėgiojo žydas po kaimą, prašydamas užstoti jį.

— Gelbėkite, vyručiai, užtarkite mane! — Kur dabar aš kraustysiuos su mažais vaikais?..

Vyrai iš pradžių krapštė pakaušius, nežinodami, nei kas jam atsakyti, nei kokiu būdu galėtų jį užtarti.

Gaila žydo, ką ir sakysi, bet negi jų, ūkininkų, valia. Jei jau pats „pristavas" pareikalavo, kad išsikeltų, matyti, taip ir reikia.

Buvo ir tokių, kurie jau smalsiai žiūrinėjo Jankelio pastatus, galvodami, proga pasinaudojus, pigiau juos nupirkti. Kelios senmergės davatkos išsijuosusios bėgiojo ir džiaugėsi, kad pagaliau „nekrikštas" išsinešdins iš kaimo.

Bet įsikišo seniūnas Juozas Misiulis. Ypatingo draugiškumo iki šiol Jankeliui jis nebuvo jautęs, tik užsigavo dabar policijos atstovų veiksmais. Kaip čia neužsigausi, jei pristavas ne per jį pasiuntė įsakymą žydui iškraustyti, ne jam pavedė, bet uredninkui, jo, seniūno, net neįspėjęs...

Misiulis tuoj pasirengė, ne tiek Jankelio įprašytas, kiek užgautos savimylos spiriamas ir noro parodyti kaimiečiams, kad jis kažką gali, net su pristavu pasivaržyti — pasirengė ir nuvažiavo Vilniun. Sako, ten pabuvojo net pas patį gubernatorių, atsilankė ir Trakuose pas „isprauninką" ir, namo sugrįžęs, sukvietė valsčiun bendruomenės — „obščestvos" — sueigą, arba, kaip tuomet žmonės sakydavo, — „schodą" — ir ten visi vienu balsu nutarė, kad žydas Jankelis kaipo kalvis kaimui reikalingas ir pato-

gus, todėl prašo jį būtinai palikti Ramūnuose, kaip kad iki šiol jis ir jo tėvas ten gyveno.

Jankelis pasiliko. Gal iš čia ir atsirado jo susidraugavimas su Misiuliu. Jankelis buvo dėkingas už išgelbėjimą, o Misiulis pasijuto esąs jo globėjas visiems laikams...

Jankelis iš tikrųjų buvo kaimui reikalingas. Gal ne tiek reikalingas, kiek patogus.

Vidury kaimo dar Jankelio tėvai buvo išnuomoję daržą, pasistatę namą, tvartą ir kluonelį. Už kaimo, kiek atokiau nuo trobesių, Jankelis turėjo kalvę.

Ūkis jo buvo nedidelis — laikė arklį ir vieną karvę. Nors pats nei sėjo, nei arė, nei pjovė, nei šienavo, bet arklys ir karvė alkani tvarte nestovėdavo, jų ėdžios tuščios nebūdavo. Ir kluonelis vėlyvo rudens ir žiemos metu tuščiomis šalinėmis nesišaipė — reikalingo gyvuliams pašaro gaudavo iš ūkininkų už vasaros metu atliekamus darbus.

Tuo ir patogu buvo turėti savo kaime kalvis, kad vasaros darbams ar pjautuvus įdantinti, ar atsitiktinai šienapjūtės metu nutrauktą dalgę suvirinti, ar perdžiūvusius vasaros kaitroje ratus naujai aptraukti, suveržti, ar noragus sulopyti, pasmailinti, nereikėjo gaišti dienos — darbas buvo atliekamas čia pat, skubiai, kai reikalas yra, ir sąžiningai, o svarbiausia, kad nereikėjo rūpintis skatiku: Jankelis palauks, kol suims javus kluonuosna, apsikuls — sumokės tada jam už visus darbus javais, šienu, šiaudais ir kitu pašaru, o ne grynu pinigu.

Kurį mažesnį, smulkų darbą Jankelis dažnai atlikdavo be jokio atlyginimo, nemokamai — ką ten už kiekvieną menkniekį skaitysies su kaimynu!..

Vasaros metu Jankelis be darbo nebuvo. Nuo ankstaus ryto iki vakaro skambėjo priekalas, ūžė dumtuvai, taškėjo į visas šalis įkaitintos geležies kibirkštys. Prie kalvės visą laiką stovėjo arkliai, pakinkyti vežimai, sukinėjosi vyrai — ne tik savo sodiečiams dirbo Jankelis, ir iš gretimų kaimų atvažiuodavo ir ateidavo pas jį žmonės su skubiais darbais...

Rudenį ir žiemą, kai kalvėje darbo buvo maža arba ir visai jo nebuvo, Jankelis vertėsi prekyba: supirkinėdavo iš ūkininkų javus, žąsis, teliukus, iš moterų — šerius, vištas, antis, kiaušinius, sviestą, sūrius...

Nereikėjo su Jankeliu tiek derėtis, kiek su kitais supirkinėtojais. Ramūnų vyrai iš patyrimo jau žinojo, kad ir turgun nuvežus brangiau neparduosi, negu kad Jankelis namie siūlo. Nei trankytis, nei vargti pačiam, nei arklio varginti nereikia, nei laiko gaišti — ateina Jankelis svirnan, čia pat atsveria, pinigus sumoka ir savo arkliu išsiveža...

Viena bėda buvo Jankeliui, kad ūkininkai nieko skolon neparduodavo, už viską reikėjo mokėti tuojau ir grynais pinigais. Ne todėl, kad žmonės Jankeliu nepasitikėdavo, bet kad ūkininkui pinigai buvo visados tuojau reikalingi, o jų kaip tik Jankelis turėdavo visuomet mažai, ir dažnai jam pritrūkdavo. Bėgdavo tada pas Misiulį.

— Juozuli, man pinigų reikia, — be ilgų kalbų vos per slenkstį žengęs, kreipiasi į Misiulį. — Paskolink man porą šimtų.

Juozulis, vieno žodžio netardamas, tuojau iškrapšto iš jam vienam tik žinomo užkampio porą šimtų ir nesvyruodamas įduoda Jankeliui.

— Nors raščiuką iš jo paimtai, — bara jį žmona, Jankeliui išėjus. — Kaip gali jam taip be niekur nieko skolinti pinigus? Vistiek, kaip balon meti.

— Nesirūpink, — ramino žmoną Misiulis: — Jankelis ir be raščiukų atiduos — neapgaus.

— Apgaus tave žydas kada nors, — perspėdavo jį vienas antras kaimynų. — Vai, verksi tu savo pinigų, kad žydu pasitiki! . .

— Nesirūpink, neverksiu, o jei tektų verkti, tu man ašarų nešluostysi, — atsikirsdavo Misiulis. — Tau be vekselio neskolintau, bet žydui galima ir be vekselio . . .

Suprasti žmonės negalėjo tokio nusistatymo, ir todėl visaip ėmė spėlioti. Pikti liežuviai net gandus paskleidė, kad ne Jankelis, bet per Jankelį patsai Misiulis „turgų varo". Kiek buvo tiesos tose kalbose, negi kas gali atspėti.

Gal taip, o gal ir — ne . . .

Patogiau buvo Jankeliui prekiauti su moterimis. Čia retai jam tekdavo už pirktas prekes pinigais mokėti. Dažniausiai atsilygindavo irgi prekėmis: muilu, adatomis, siūlais, šukomis . . .

Ir daugeliu kitų atvejų buvo Jankelis kaimui patogus. Nors jis jokios krautuvės nelaikė, jokių patentų neėmė, bet visko, kas sodžiuje yra reikalinga, pas jį buvo galima gauti. Pritrūko kam druskos, nėra reikalo, pasakysim, žiemą arklio miestelin varyti — gausi pas Jankelį; prireikė žibalo, ir jo susiras pas Jankelį; prireikė degtukų, siūlų, adatų — ir šio gero Jankelis turi užtektinai . . .

Ir viskas ne brangiau kaip miestely krautuvėse, ir ne už grynus pinigus — galima su Jankeliu atsilyginti kiaušiniais, kruopomis, miltais . . .

Žiemos ilgais vakarais susirenka jaunimas vakaruškosna, panori pasilinksminti, išgerti, mergas pavaišinti — nereikia toli važiuoti, pas Jankelį susiranda ir degtinės vienas kitas butelis, prastos ir saldžiai atmieštos, ir gardžios „chalos", kurią pati Jankelienė kepa, ir saldainių viena kita sauja . . .

Jei bernams šiuo metu nesusiranda pinigų, nedidelė bėda: Jankelis palauks be palūkanų...

Vienas tik buvo jaunimui nepatogumas: mėgo ir bernai ir mergos, tėvams nematant, nudžiauti ar tai javo, ar tai kito daikto. Bet Jankelis atsisakydavo imti.

— Ar tėvas žino, kad iš jo aruodo pasisėmei? — klausdavo tokiais atvejais Jankelis.

— Kas tau darbo, žino ar ne! Atnešiau, tai imk.

— Kad tavo tėvas sužinojęs pyktų ir mane, vargšą žydelį, plūstų?.. Ne, aš neimsiu. Vežk sau Merkinėn, ten susiras, kas nupirks...

Kai ėmė žmonės plaukti Amerikon uždarbiauti vieni, kiti, karinės prievolės norėdami išvengti, Jankelis ir čia surado sau uždarbio.

Buvo laimingi prieškariniai laikai, kada Amerikon važiuoti nereikėjo nei pasų, nei vizų, tik reikėjo sveikam būti, nesirgti trachoma ar kita kuria užkrečiamąja liga ir turėti šimtą rublių kišenėje — susiras tada, kas tave paglobos, slaptai nakčia per sieną perves, į jūras nuveš, laivan pasodins, biletu aprūpins ir dar, Amerikon nuvažiavus, ant kranto tave sutiks.

Greitu laiku Jankelis pragarsėjo kaipo vienas patikimiausių tos srities veikėjų. Ne vienas žmogus praėjo per jo rankas, ne vienas su jo pagalba laimingai pateko Amerikon...

Apsukrus buvo žydas Jankelis, ir Ramūnai visai pamatuotai gyrėsi savo žydu Jankeliu...

— Nėra tokio reikalo, brol, kurio Jankelis nesugebėtų atlikti! Apsukrus mūsų žydelis...

V

Lukošiūnas Petras pabudo nūnai gana vėlai. Širdy buvo neramu, lyg nujautė, kad jį turėjusi ištikti kažkokia nelaimė ar jau ištikusi, bet kokia, prisiminti negalėjo. Gal kažkas negera prisisapnavo, bet visi sapnai irgi išgaravo iš galvos...

Staiga, kaip ylos įdurtas, pašoko ir atsisėdo: prisiminė, kas jį vakar kankino, kodėl užmigti ilgai negalėjo, kokie sapnai jį kamavo — Verutė už vyro teka, šiandien pas Žlabį vakaronės!..

Petras pajuto tokį skausmą, jog nenoromis sudejavo.

Atsisėdo ant lovos, surietė kojas po savim ir, susiėmęs abiem rankom už galvos, ėmė linguoti čia į vieną, čia į kitą pusę, lyg žydas poteriaudamas.

Motina, stovėdama pas pečių, neramiai į jį pažvelgė.

— Kas tau, sūneli? Ar skauda ką?

Sūnus nieko neatsakė, galvos nepakėlė, tik dabar ėmė linguoti į priešakį ir į užpakalį.

Motina priėjo arčiau ir atsistojo susirūpinusi priešais.

— Gal dantis skauda, vaikel? Ko tyli ir nieko nesakai?..

Petras nuleido kojas žemyn, atsistojo ir priėjo į stalą. Nieko motinai nesakydamas, atsisėdo gale, parėmė galvą rankomis ir vėl sudejavo.

— Kas gi tau, vaikeli? — sugniaužusi rankas graudinosi motina. Ji prisiminė, kad prieš daugel metų tokiu pat būdu kažko sielojosi vyras. Paskui susirgo ir mirė.

— Sūneli, gal tau trūkžolių išvirti? Kas gi dabar tau čia atsitiko? Vakar, rodos, sveikutėlis buvai... — nusigando, visa tai prisiminusi, moteriškė, priėjo ir apkabino sūnaus galvą, priglaudė ją prie senos savo krūtinės...

— Negąsdink manęs sūneli!.. Neslėpk, jei ką skauda...

Sūnus švelniai išsivadavo iš motinos glamonių ir pažvelgė į senutės veidą. Pagailo jam senutės — tokis susirūpinęs buvo jos veidas!..

— Nieko, motinėl, nieko, — stengiasi dabar nuraminti. — Širdį man skauda, bet tai nieko, greitai praeis, tu nesirūpink...

Ir pabučiavo jai ranką delnan.

Atsikėlęs pasisėmė iš kibiro vandens, atsigėrė, nuvarydamas smogas, ir ėmė praustis. Motina stovėjo pas stalą, rankas susidėjus ant prijuostės, ir vis dar neramiomis akimis žiūrėjo į sūnų.

Vakar, rodos, buvo visai sveikas, — galvojo senutė. — Kas jam taip staiga galėjo atsitikti? Ar vėjas jį perpūtė, ar pikta akis užkerėjo?..

Čia prisiminė, į ką anksčiau visai nebuvo kreipusi dėmesio: kad jau ar tik ne gerų porą savaičių praslinko, kai Petriukas bus kažkaip pasikeitęs — vis surūgęs, vis piktas, žodžio iš jo nebuvo galima išgauti...

Anksčiau jis buvo visai kitas — visados linksmas, visados triukšmingas, visur ėjo su juokais, su pokštais, ir į darbą ir iš darbo.

Ar nebus tik susirgęs ta pačia liga, nuo kurios ir tėvas mirė, — nusigando senutė ir pusgarsiai poteriaudama ėmė melstis Pivošiūnų Švenčiausiai Panelei, kad Ji atitolintų nuo sūnelio visas ligas ir nelaimes.

Poteriaudama triūsė apie pečių ir neramiu žvilgsniu sekė sūnų, kuris, nusiprausęs, nusišluostęs, ties langu stabtelėjęs, nusigręžė į duris.

— Sukalbėtai, vaikeli, poterius, — iš kasdieninio papratimo priminė sūnui, jam išeinant per duris.

Sūnus tik nekantriai numojo ranka ir išėjo į kiemą.

Jis nepastebėjo, išėjęs kiemaп, gražaus pavasario ryto, nepasidžiaugė,

kaip paprastai būdavo, giedru dangumi, nepasiraivė, nepajuto jaunoj sieloj džiaugsmo, tik dar didesnis skausmas akmeniu užgulė jam krūtinę.

Lyg kažkokis kamuolys ėmė slinkti iš gilumos krūtinės augštyn, į gerklę. Petras nusiskubino į skiedryną, pasislėpė už svirno sąsparos ir pravirko gailiomis ašaromis...

Tuo metu motina, atnešus iš kamaros sviesto, kiaušinių, iškepė jam riebią pautienę su trūkžolių šaknelėmis ir išėjo kieman sūnaus pašaukti. Rado jį skiedryne ant kulbelės besėdintį, jau nurimusį. Tik akys dar buvo pilnos ašarų, paraudusios.

Motina pažino iš akių, kad sūnus buvo verkęs, bet apsimetė nieko nepastebėjusi.

— Ar vis dar skauda, vaikeli? — ėmė klausinėti užuojautos kupinu balsu. — Gal šonelį diegia? Ar tik nebūsi patrūkęs, kurį sunkų daiktą kilnodamas?..

— Nieko, motinėl, jau praėjo, — ramino sūnus ir atsikėlė.

— Tikras tėvulis, nieko iš jo nesužinosi, nepasiskųs, nepasisakys, kad ir kažinkaip skaudėtų, — pagalvojo senė, vyrą prisiminus. — Eik pirkion, sūneli! Aš tau iškepiau pautienės su trūkžolėmis. Pavalgysi, gal palengvės...

Atsivedus sūnų pirkion, motina pasodino jį už stalo, priraikė duonos, pastatė pautienę, pati atsisėdo priešais ir žiūrėjo, kaip sūnus be mažiausio noro ne tiek valgė, kiek knaisiojosi šaukštu dubeny...

— Kam, motule, tiek trūkžolių prikimšai? Tik pautienę sugadinai, — nepatenkintas Petras. — Kartu, nors vemk...

Motina nesusigriebė, kas atsakyti. Petras nustūmė šalin dubenį su vos paragauta pautiene, atsikėlė iš užustalės, apsivilko šaračkinuku ir užsidėjo ant galvos kepurę...

— Palauk, sūneli! Dargi kruopų nevalgei, — stengiasi sulaikyti sūnų.

— Nesinori dabar. Gal vėliau, kai susiras noras...

Ir išėjo iš pirkios...

Stovėjo dabar Lukošiūnas Petras vidury kiemo su prislėgta širdimi, lyg apkvaišęs, be jokios minties galvoje, be jokio noro krūtinėje ir dairėsi aplinkui, lyg pirmą kartą čia atsiradęs.

Sodely čirškė žvirbliai, toli laukuose, virš žaliuojančių rugių, augštai danguje traliuliavo vieversiai; už kelio darže stovėjo arklys toje pačioje vietoje, kur jį vakar vakarą, eidamas gulti, buvo Petras pririšęs.

Pamatęs šeimininką, arklys tyliai sužvengė...

— Gerti nori, reikia pagirdyti, — išgirdęs pagalvojo Petras.

Pataisė ant galvos kepurę, pakasė pakaušį ir nužingsniavo į arklį.

Vos tik išėjus per vartus, kai jam toptelėjo, lyg yla įdūrė, skaudi mintis.

— Dabar Verutė rengiasi vakaronėms. Džiaugiasi, kad savo Jonuką gauna! Tesidžiaugia...

Išėjęs iš kiemo užmiršo arklį ir, nieko negalvodamas, nežiūrėdamas, kur eina, nužingsniavo gatve. Nei neapsižiūrėjo, kai atsidūrė ties Kukio ir Žlabio pirkiomis.

Ten moterys, mergos, vaikai šlavė kiemus, gatvę, kaišė žolynais, beržų šakomis langus, vartus...

Triukšminga ruoša ėjo visu smarkumu.

Petras sustojo, pasižiūrėjo. Viena kita mergina juokaudama buvo užkalbinusi jį, bet Petras jom nieko neatsakė.

— Kad dabar taip ėmus ir padegus Žlabį ir Kukį. Tai būtų juoko! — pagalvojo bernas. — Tai tau būtų vestuvės!..

Pats nusigando savo minčių, nusispjovė piktai, giliau ant akių užmovė kepurę ir, nieko galvoti nenorėdamas, ėjo priekin, kol atsidūrė už kaimo, už kapinyno, pagaliau miške pas ežerą.

Paežerėj pusiau į krantą ištrauktas stovėjo luotas.

Petras priėjo, atsisėdo ant luoto galo, uždengė veidą rankomis ir, kaip anksčiau namie, lovoje sėdėdamas, taip dabar čia ėmė visu liemeniu linguoti čia į priekį, čia atgal...

Ar ilgai čia taip linguodamas sėdėjo, be minčių, be jausmo, nenusivokė. Rodos, girdėjo kažkur gyvulius mykiant, kažkur piemenis rėkaujant...

Nepakėlė galvos, neatidengė veido, neapsidairė, kol pajuto, kad kažkas suėmė jį abiem rankom už pečių ir ėmė smarkiai kaip tuščią maišą krėsti...

Pašoko Petras. Priešais stovėjo skerdžius Gugis, atginęs į ežerą gyvulių girdyti.

Petras vėl atsisėdo, su skerdžium nesisveikindamas.

— Dėl Žlabytės širdį skauda? — ne tai su užuojauta, ne tai su pašaipa pasiklausė skerdžius. — Spjauk, vaikel! Negi viena graži merga yra pasauly?..

Petras žiūrėjo į skerdžių, akis išvertęs, lyg jo žodžių nesuprasdamas. Suprato pagaliau ir smarkiai supyko, patsai nežinodamas kodėl.

— Senas esi ir kvailas, — išsikeikė.

Skerdžius neužsigavo, tik nusijuokė.

— O kas tau sakė, kad esu protingas? Aš pats žinau, kad esu kvailas ir jokiam geram darbui netinku, todėl ir skerdžiauju.

— Spjauti noriu į tavo Žlabytę! — garsiai šūktelėjo bernas ir tuojau apsidairė, ar kuris piemuo tik nebus išgirdęs jo žodžių.

Arti piemenų nesimatė.

— Ot ir gerai, berneli, ot ir gerai, kad taip kalbi, — lyg nusidžiaugęs

pritarė jam skerdžius. — Praslinks laikas, ir visai nurimsi, tikėk manimi. Sakiau tau: važiuok Amerikon. Ten dar netokių gražuolių surasi...

— Niekus kalbi, — piktai nusišaipė Petras. — Labai norėtau Amerikon, dar šiandien nusispjautau, mestau visa ir eitau, kur akys mato. Bet ot, nėra pinigų, ir sėdėk dabar čia kaip apkvaišęs.

Skerdžius atsisėdo ant žemės priešais, ištiesė basas savo kojas ir, krapštydamas iš tarpupirščių purvo grumzlus, kalbėjo visai rimtai, kiek rimtas galėjo būti.

— Žinai, ką aš tau Petrai patarsiu. Ryt vakarą, girdėjau, Žemaitis eina sielių Nemunu plukdyti. Pasisiūlyk jam eiti drauge. Dabar pavasaris, iki darbymetės dar spėsi sugrįžti ir gerą pinigą, sako, parsineši.

— Hmm, — sumykė Peras. — Gal ir gerai būtų...

— Žinoma, gerai. Labai būtų gerai! Porą savaičių ant vandens pagyvensi, kasdien vis naujas vietas matysi! Sako, tokis gražumėlis Nemunu plaukti, jog pamačius nors imk ir mirk iš malonumo!

— Taip tai taip, bet vistiek neuždirbsi, kiek Amerikon nuvažiuoti reikia.

— Šimto neuždirbsi, tai tiesa. Bet gerą puskapį rublių, sako, uždirbsi. O ten jau kaip nors su mūsų Jankeliu susitarsi. Gal palauks, kol Amerikoj užsidirbsi. Juk ne plikbernis esi, namie ūkį paliksi...

— Gal ir tavo tiesa, — pakrapštė bernas pakaušį. — Reikia pagalvoti...

— Ką ten, berneli, išgalvosi begalvodamas! — linksmai nusijuokė skerdžius. — Paklausyk šį kartą manęs, seno, eik dabar ir greičiau eik, susitark su Žemaičiu, o tai kitas gali pasišauti. Jei nori, brol, Amerikon patekti, neturi snausti...

— Na, ką gi, įkalbėjai, — atsikėlė Petras. — Eisiu...

— Eik, eik, berneli! Išvengsi didelių nemalonumų, ir širdis nurims. Namie sėdėsi, tai to tik ir lauk, kad kaimą padegsi, — kalbėjo skerdžius, irgi atsikeldamas.

Petras, išgirdęs paskutinius žodžius, nustebo.

— Iš kur tu žinai, kad man tokia mintis buvo į galvą atėjusi?

— Negi aš tavęs nepažįstu? Su tavo būdu amžinai čia gali pražūti ir su kūnu ir su siela...

— Ot, tai raganius! — pagalvojo Peras. — Nuo jo nieko nepaslėpsi!..

Atsisveikinęs su skerdžium, Petras, visai jau nurimęs, nuėjo atgalio į sodžių. Eidamas gatve stabtelėjo ties Jankelio kiemu.

— Užeisiu, pasikalbėsiu su žydu, ką jis mano, ar gali būti grūdų iš šitų šiaudų, — pamanė bernas ir užsuko Jankelio pirkion.

Žydo namie nesurado, pirkioje buvo tik viena Jankelienė, sėdėjo pas langą ir kažką siuvo.

— Kur Jankelis? — pasiteiravo, nusiimdamas kepurę.

— Merkinėn išvažiavo, — nesikeldama iš vietos atsakė Jankelienė. — Dar iš ryto išvažiavo su Kukiu. Gal tamista reikalą pas jį turi?

— Norėjau su juo pasikalbėti. Bet kad nėra, tai nėra, nieko nepadarysi. Užeisiu kitą kartą.

Čia kiek pastovėjo, palūkėjo, lyg stengdamasis kažką prisiminti.

— Gal turi, Jankelien, degtinės buteliuką? — nedrąsiai pasiklausė bernas.

— Kaip neturėsi geram žmogui? — atidėdama į šalį darbą, atsiliepė Jankelienė. — Kitam gal nesusirastų, bet tamistai visados . ..

Atsikėlusi išėjo ir, vos porai minučių praslinkus, grįžo, degtinės buteliu nešina.

— Turėsi man palaukti, pinigų su savim nepasiėmiau, — net paraudęs aiškinasi Petras. — Atsiskaitysim, kai Jankelis parvažiuos.

— Ką jau čia bekalbėsi. Negi aš tamista nepasitikiu? Tokis ūkininkas, ir kad nepalauktume! . .

Petras nuėjo namo aplinkui, užudaržėmis. Nenorėjo eiti pro Kukio ir Žlabio kiemus, nenorėjo, kad jį kas pamatytų su degtinės buteliu rankose.

Parėjęs namo paslėpė degtinę kluone, šiauduosna . . . Čia prisiminė, kad arklys vis dar negirdytas darže, nuėjo, parsivedė jį, pagirdė pas šulinį ir įleido sodelin.

Motina ravėjo darže pasodninkus.

— Motule, aš einu kluonan prigulti, stabtelėjo jis ties daržu. — Tu manęs nekelk. Kai labiau įkais diena, įleisi arklį tvartan.

Motina liovėsi ravėjus.

— Ar jau neskauda? — pasiklausė senutė, jo sveikata visą rytą susirūpinus. Ji nežinojo nei sūnaus ligos, nei jos priežasties. Petras nuo visų slėpė savo jausmus, net Verutei nebuvo nei vienu žodžiu apie juos prasitaręs. Vienas tik skerdžius žinojo, ir tai todėl, kad jis raganius, ir nuo jo nieko nepaslėpsi, mažiausią žmogaus jausmą, kiekvieną mintį atspėja, kaip iš knygos paskaito . . .

— Jau praėjo, motule, — nusigręžė eiti Petras. — Tik neužmiršk vėliau arklio tvartan įleisti, o tai varmai sukapos . . .

Ir nuėjo kluonan.

Išsitraukė iš šiaudų degtinę, išmušė į delną iš butelio kamštį, užsivertė ir ėmė tiesiog iš butelio gargaliuoti.

Degtinė susvilino gerklę, paspringo bernas, užsikosėjo. Nebuvo papratęs gerti tiesiog iš butelio.

Atsikosėjęs nusišluostė rankove lūpas ir pasižiūrėjo į šviesą, ar daug buvo atgėręs — vos žymu, kad gerta.

Atsisėdo šiauduosna, pastatė butelį tarp kojų ir, žiūrėdamas į jį, ilgai spjaudėsi.

— Ne tu mane, bet aš tave nugalėsiu, — pasiryžo pagaliau, pasiėmė buteliuką abiem rankom ir ėmė gerti. Užvertęs galvą ilgai ilgai gargaliavo. Visą pusę butelio ištuštino.

Atitraukęs nuo burnos butelį, pasižiūrėjo vėl į šviesą, užkimšo likusią kamščiu ir paslėpė šiauduosna.

Norėjo pasikelti. Prisiminė, kad turi kažkur eiti, su kažkuo kalbėtis, bet su kuo, ilgai negalėjo prisiminti.

— Aha, su Žemaičiu turiu pasikalbėti, — prisiminė pagaliau. — Imk jį velniai su jo sieliais! — nusikeikė ir išsitiesė ant šiaudų.

Greitai pajuto, kad kažkaip keistai pamielino jam kojas, rankas, lyg jos būtų jam svetimos pasidariusios. Visi daiktai aplinkui ėmė miglomis dengtis, lyg nerealus būtų dabar pasaulis, bet per sapną matomas.

Gulėjo augštininkas ir gėrėjosi, kad taip ramu, taip malonu pasauly gyventi.

Miglos aplinkui vis tirštėjo, kažkokios šiltos, švelnios. Kažkur pasigirdo tolimi, neaiškūs kažkokie garsai — gal kažkas dainavo, gal paukščiai čiulbeno — vis toliau, vis neaiškiau, vis švelniau...

Ramu, malonu, gera... Pagaliau užmigo Petras, kaip nudėtas...

VI

Nepatogu, kai vienam kaime dvejos vestuvės vienu metu, ir dargi gretimuose kiemuose. Nei šis, nei tas, nežinai, žmogus, į kurias eiti.

Šiandien pas Kukį prasideda vestuvės ir pas Žlabį vakaronės — Kukio Jonukas veda pagaliau Žlabio Verutę, dėl kurios sūnus tiek ilgai nesantaikavo su tėvu, kol savo pasiekė, ir tėvas nusileido.

Nei bernai, nei mergos neliūsta, kad dvejos susipynė vestuvės — tai jau bus šokimėlio, tai jau pasilinksmins!.. Ir dar smagiau linksmintis, kad jokis skubus nei lauko, nei namų darbas nelaukia. O čia dar tokios vestuvės — geriausi muzikantai pasamdyti. Kukis vienas net tris parsikvietė, jų tarpe vieną su cimbolais...

Patenkinti visi, bet nepatenkintas patsai Kukis. Susigraužęs, piktas, lyg ne jo tikro sūnaus būtų vestuvės, stovėjo vidury kiemo ir gailėjosi, kad nusileido sūnui, sutiko, kad vestų Žlabio Verutę...

Ne tokią svajojo gauti sau marčią, ne su tokiais susigiminiuoti žmonėmis — iš garsios giminės, tikėjosi gausiąs marčią turtingą, su šimtais, su didelėmis kraičio skryniomis; susigiminiuosiąs, manė, su garsiais turtuo-

liais. o dabar, štai tau, Žlabytę gauna! Nei ji šimtų atsineš, nei karvių, nei ilgakarčių arklių neatsivarys, nei jos kraičio skrynių, jei ir turi porą, niekas nepamatys. Negi krausi į ratus ir veši arkliais iš kiemo į gretimą kiemą!..

Ir vestuvės kažkokios nežmoniškos — atėjo bernai ir nusivedė jo muzikantus pas Žlabį! Sako, ten linksmiau, ten mergų daugiau, o čia vistiek nėra su kuo šokti...

Ir kurios gali būti žmoniškos vestuvės, kai abu jaunikiai iš vieno sodžiaus, dargi iš gretimų kiemų!..

Vai, gailėjosi dabar Kukis, kad sutiko, sūnui nusileido. Dievo rankos pirštą pamatęs. Ir kuo čia tasai Dievo rankos pirštas pasireiškė, kur jį pamatė? Prastas atsitikimas, kad važis įlūžo upelin, kuriam ir višta neprigertų — negi čia buvo galima išvysti Dievo rankos pirštas?..

Tai vis tas Gugis begėdis įkalbėjo, įbaidė!..

Kad sūnus sušlapo, sušalo, kol namus pasiekė, kad sušalęs paskui susirgo — tai juk prastas dalykas, o jokis Dievo rankos pirštas!

Na, susirgo ir pagijo, pasitaisė...

Tai Gugio darbas šios nelemtos vestuvės, kad jį kur galas! Apkvaišino savo kalbomis žmogų, iš proto išvedė. Girtuoklio paklausė, blevyzgio, kuris kasdien daugiau Dievui nusideda, negu ant jo galvos plaukų auga.

— Nevertas jis, kad šiandien apgraužtu kaulu jį pavaišintau, surūgusios giros stiklu užgertau. — pyko Kukis. — Teateina tik, jau aš jam parodysiu Dievo rankos pirštą!..

Kai jis taip nirto, vidury kiemo stovėdamas, kaip tik tuo metu per vartus įėjo Gugis.

Susiraukė Kukis, pamatęs skerdžių.

— Tu čia ko atėjai? Ar kviečiau gal aš tave? — nemandagiai sutiko jį Kukis. — Matai, svečias atsirado!..

Skerdžius stabtelėjo.

— Man, žmogau, vistiek, kvietei mane ar ne. Einu, kur, mano manymu, esu reikalingas. — atsikirto Kukiui.

— Kuriam galui tu čia reikalingas! Ar kad blevyzgotai, savo blevyzgais Dievą rūstintai? Geriau gulti eitai, o tai ryt pamigsi, pavėluosi gyvulius išginti...

— Kad atėjau, matyti, kažkam būsiu reikalingas, — nenusileidžia jam skerdžius. — O gyvuliais, žmoguli, nesirūpink: už mane neginsi...

Nusigręžė ir nuėjo pirkion. Paskui jį nukulnavo ir Kukis...

Negeriau nusiteikęs nubudo ir Lukošiūnų Petras.

Saulė jau buvo nusileidusi, bet, matyti, neseniai, nes buvo visai dar šviesu. Raudona liepsna pasruvusi vakarų pašvaistė buvo padegusi pusę

dangaus. Balti debesėliai, lyg tolimo gaisro nušviesti, sruveno kruvina šviesa.

Petras atsisėdo. Galva sukosi kaip apkvaitusi; viršugalvis ir pakaušis skaudėjo, lyg replėmis kas būtų juo veržęs; ausyse ūžė, lūpos nusmogojusios, troškino vidurius tiek, jog rodėsi — pusę šulinio išgertų, ir vis dar troškulio nenumarintų.

— Gerai būtų dabar išsipagirioti. — pagalvojo sėdėdamas ir prisiminė, kad prieš užmigdamas buvo dar visą pusbutelį kažkur nukišęs šiauduosna. Neatsikeldamas išsitiesė ant pilvo ir ėmė aplinkui šiauduose rankom grabaliuoti.

Suradęs atkišo ir, užrietęs galvą augštyn, gėrė uždusdamas, kelis kartus nutraukdamas, spjaudydamas, kol pagaliau išsiurbė iki dugno ir trenkė butelį per atdaras kluono duris.

Numetęs pagalvojo, kad kluonienon gali ateiti motina ir pamatyti butelį. Atsikėlė ir netvirtu žingsniu nukeverzojo, pakėlė netoli durų begulintį butelį ir įmetė per tvorą į kaimyno daržą.

Grįžęs atgal vėl atsigulė šiauduose augštininkas, pasidėjęs rankas po galva. Ilgai taip gulėjo nejudėdamas. Galva vis mažiau skaudėjo, ausyse mažiau ūžė, troškulys nyko, ir nuotaika gerėjo. Tik vis negalėjo prisiminti, kodėl šiandien jis pasigėrė, ir vis rodėsi, kad būtinai turėjo kažkur eiti . . .

— E, neprisimenu, ir nereikia — pagalvojo. — Ką čia kvaršinsiu sau galvą . . .

Gulėjo, įsmeigęs akis kluono kraigan, ir jutо, kad galva vėl ėmė svaigti, miglos vėl ėmė visą jį gaubti, ir kūnas pasidarė lyg svetimas ir tuo pačiu metu tokis lengvutis, jog štai, rodos, pakils ir išlėks kažkur augštai, augštai, į tuos debesėlius, kurie ten toli, pačiam dangaus krašte, vis labiau temo, akyse geso ir jau nebuvo nei tokie kruvini, nei spindulingi! . .

— Vai, ir miegi, miegi tu, vaikeli! — užkalbino jį motina, atsistojusi tarp kluono durų. — Visą dieną išmiegojai, kaip užmuštas. Kelkis, vaikeli, jau vakaras. Tuoj nuotaka ateis atsisveikinti ir suras tave šiauduose bemiegantį. Tai bus gražu!

Petras staiga prisiminė, kodėl nuo pat ryto girtas, ir širdį jam taip skaudžiai sudaigė, jog vos susilaikė balsu nesurikęs.

Motina stovėjo duryse ir laukė. Sūnus, iš skausmo stenėdamas, atsikėlė, nusikratė šiaudų šiukšles nuo švarko ir nuėjo su motina pirkion tylėdamas.

Senutė pastebėjo, kad su sūnumi kažkas nepaprasto dedasi.

— Gal galvelę tau skaudėjo, kad akutės tavo lyg miglomis aptrauktos? — susirūpino senutė.

— Skaudėjo, bet praėjo jau, — nuramino ją Petras.

Pirkioje pasisėmė iš kibiro vandens ir gėrė, gėrė, o troškulys vis nemažėjo.

Pasisėmęs dar vandens ėmė praustis, garsiai prunkšdamas, suvilgė visą galvą.

Motina triūsė aplink pečių, aplink stalą, vakarienę gamino.

— Štai Žlabytė su draugelėmis jau pas Misiulį nuėjo. Tuoj bus ir pas mus, — kalbina sūnų, pasižiūrėdama per langą. — Tai laimė mergai! Tokį berną turtuolį gavo! Kas galėjo tikėti? Tik su šešuru tai bus nelengva jai sugyventi.

Petras kažką neaiškaus sumykė, nusišluostė skubiai rankšluosčiu ir griebėsi kepurės.

Kažkodėl jam pasivaideno, kad pirkioj tvanku kaip pirty.

— Kur tu, vaikeli, rengiesi? Pavakarieniautai, o tai visą dienelę nevalgęs. — stengiasi sulaikyti jį motina. — Ir nuotaka tuo užeis. Negražu bėgti iš namų, dargi Dievulis supyks. Reikia gi mergai gero gyvenimo palinkėti.

— Apsieis be mano linkėjimų, — jau duryse burbtelėjo Petras.

Nenorėjo susitikti, nenorėjo pamatyti Verutės, taip nusiteikęs. Galva svaigo, kojos linko, lyg po didelio nuovargio, ir vemti norėjosi, vidurius traukė...

Išėjęs iš pirkios, patsai nežinojo, kur dabar turi eiti — į laukus bėgti ar miškan pasikarti, ar į ežerą pasiskandinti? Bet neapsižiūrėjo, kai atsirado Kukio kieme...

Abu Kukio pirkių galai buvo apšviesti. Vidury buvo girdėti triukšmingi vyrų balsai.

Petras staiga įnirto.

— Šis kusdubelis, žiūrėk, man iš panosės mergą pagriebė! Tuščia mergos, bet jam kaulus sulaužysiu, kad žinotų... — vis labiau siuto bernas.

Nuo išgertos anksčiau degtinės ir nuo savo pykčio, taip staiga jį pagavusio, ėmė dar labiau svaigti jo galva, ir nieko negalvodamas drąsiai žengė Kukio pirkion.

Abiejuose galuose pečiai liepsnojo. Kukienė su samdininkėmis ir atėjusiomis padėti kaimynėmis, su atvažiavusiomis į brolio vestuves ištekėjusiomis dukterimis čirškino, kepė, virė, gamino rytdienos ištaigai. Pirkiose buvo karšta, tvanku, nors langai buvo atdari.

Pirmutiniam gale, aplinkui apkrautų sūriu, sviestu, skilandžiu, dešromis stalų sėdėjo vyrai, vienmarškiniai, gurkšnojo alų ir garsiai kalbėjosi, juokavo. Čia pat buvo ir skerdžius Gugis. Jis sėdėjo stalo gale, kažką triukšmingai pasakojo savo kaimynams ir garsiai su jais juokėsi.

Jaunimo nematyti — visas buvo susirinkęs pas Žlabį. Tik vaikų čia prisigrūdo pilna. Aplipo jie lovas, visus kampus, užpečkius ir kampelius.

Kai Lukošiūnas įėjo, niekas į jį neatkreipė dėmesio. Su nieku nesisveikindamas, net kepurės nenusiėmęs nuo galvos, priėjo į stalą, atstūmė alkūnėmis į šalį ten sėdėjusius senesnius vyrus ir įsirioglino į jų vidurį.

— Matai, Kuki, naujas svečias pas tave atėjo, — sušuko garsiai paraudusiomis akimis. — Vaišink mane dabar!..

Kalbos akimirksniu nutilo prie stalo. Kukis piktai sušnairavo.

— Tu jau pats, kaip matau, kitur pasivaišinai. Dievo nebijodamas jau nusilakei...

— Ne už tavo nusilakiau, — šūkaloja bernas. — Vaišink dabar, kad liepiu!

Kukis supyko ne juokais.

— Nešdinkis sveikas, iš kur atėjęs. Čia ne tvartas, man paršų prie stalo nereikia.

— Ak, tu taip? — lyg nustebo bernas. — Tai aš patsai pasivaišinsiu.

Ir pasigriebęs jam iš panosės stiklinę, prisipylė pilną alaus ir išgėrė ją vienu matu. Prisipylė antrą — ir antrą išgėrė tokiu pat būdu.

Vyrai, kai nutilo, taip ir tylėjo lyg laukdami, kas čia dėsis toliau.

Lukošiūnas, išgėręs antrą kartą, trenkė stiklinę iš visų jėgų į aslą, jog ji mažomis skeveldromis pabiro į visas šalis.

Vaikai kaip žvirblių būrys metėsi išgąsdinti į šalį, kaikurie net spruko per duris.

— Eik, eik namo, išsimiegok, kad jau pasigėrei, — įsikišo Misiulis. — Neišdykauk čia man, o ne — kaip bematai, ožio ragan suriesiu.

— A, žydbernis! — pasižiūrėjo į jį girtomis akimis Petras, nes išgertas alus, susimaišęs su kluone išgerta degtine, ėmė smarkiai mušti jam į galvą. — Ir tu čia atsiradai?..

Nors už akių Misiulį žmonės dažnai taip pravardžiavo, bet akysna jo iki šiol niekas dar nebuvo drįsęs taip pavadinti.

— Ak tu, paršo koja! — riktelėjo jis įsižeidęs. — Tuojau man nešdinkis iš čia!

— Ak, nusigandau! — sušuko bernas ir garsiai nusikvatojo. — Manai, kad tu seniūnas, tai aš imsiu ir nusigąsiu tavęs. Kaip aš tavęs bijau, tai ot, pirmai pradžiai!..

Ir, pagriebęs artimiausią po ranka pasipainiojusią puspilnę alaus stiklinę, kliustelėjo jam į veidą.

Misiulis net žado neteko iš pykčio.

— Ak, tai tu taip! — sušuko jisai ir, kaip jiešmu durtas, pašoko iš vietos ir visa plaštake drožė Lukošiūnui į veidą. Paskui stūmė abiem rankom į

krūtinę, kad bernas vos neapsivertė augštyn kojomis su suoleliu, nors jame sėdėjo dar trejetas vyriškių.

— Tu kautis nori! — pašoko dabar ir Lukošiūnas.

— Aš tave išmokysiu, kaip reikia svečiuose elgtis! — keikėsi Misiulis, šluostydamas rankove alum aptaškytą veidą.

Lukošiūnas atstūmė šalia sėdinčius vyrus, koja išvertė suolelį ir griebė Misiulį abiem rankom už krūtų, pakratė jį kaip maišą ir visa jėga stūmė į sieną.

Marškiniai plyšo Misiuliui visais siūlais, ir pats jis nušlijo net į pirkios galą ir parvirto po lentyna, ant sukrautų ten su viralais ir kepsniais puodų.

Vaikai suriko, suklykė. Vieni, rėkdami spruko per duris, kiti atsidūrė po lovomis, ant lovų...

Nespėjo Misiulis pasikelti, kai jį vėl puolė su kumščiais Lukošiūnas.

— Tu kautis panorai? Aš tave pamokysiu, kaip reikia kautis...

Bet Misiulio irgi būta drąsaus ir stipraus vyro. Jis nenusigando muštynių. Jis dabar griebė viena ranka Lukošiūną už krūtų, kitos rankos kumščiu tokį smūgį iškirto bernui panosėn, jog tam iš burnos ir nosies papliupo kraujas.

— Vyrai, padėkite man! — šaukė Misiulis. — Mes jį tuoj surišim ir nuvarysim pas uredninką...

Bet vyrai, lyg stabo ištikti, sėdėjo ir nei vienas nepasijudino.

Vadžiojosi dabar, už krūtų susiėmę, po pirkią kaip du žąsinai, vienas antrą pešiodami. Pagaliau Lukošiūnas, atstūmęs smarkiai seniūną į sieną, pagriebė alaus butelį ir užsimojo tvokti jam į galvą.

Vaikai suriko nesavais balsais, ir vyrai šoko gelbėti. Pirmas pašoko Gugis ir sulaikė Petrą už rankos.

— A, tai tu, raganiau... — pažvelgė į jį Petras ir vienu matu nurimo.

— Užteks, Petrai! — subarė jį skerdžius. — Padūkai, ir — užteks...

Lukošiūnas numetė butelį į pasuolę, pataisė ant galvos kepurę ir nusigręžė į duris.

Praeidamas nuvertė tyčia nuo suolelio prie durų puodą su garuojančiu dar viralu. Puodas sudužo, kruopos pasiliejo ant grindų, mėsos gabalai išsimėtė į visas šalis.

Kukių giminaitė, senmergė Morta Naujelytė, įnirtusi dėl negailestingai sunaikinto jos darbo, pagriebė šluotą ir kukterėjo bernui per nugarą.

Tasai atsigręžė, pagrasino jai kumščiu ir išsinešdino kieman. Praeidamas pro langą išdaužė dar stiklus.

Sujudo dabar ir kiti vyrai, išsiskubino į kiemą „pamokyti Lukošiūno". Ir bernų ten jau atsirado, atskubėjusių iš Žlabio pirkios, kai tik sužinojo iš atbėgusių vaikų, kad Kukio pirkioj muštynės...

Jie visi nedviprasmiškai buvo nusiteikę Petro atžvilgiu, ypač Misiulio vyresnieji sūnūs, bet Lukošiūnas išsilaužė iš tvoros kuolo storumo straigą.

— Eik čion kuris, arčiau ... — susilaikė Petras vidurgatvėj ir atsigręžęs pagrasino straigu.

Vyrai nelinkę buvo kautis, bernai nebuvo dar įkaušę ir todėl į muštynes neskubėjo. Lukošiūnas pastovėjo, palūkėjo, dar kartą pagrasino Kukio kieme susirinkusiems, nusigręžė ir, iš tolo priešaky ir užpakaly vaikų būrio lydimas, nužingsniavo gatve.

Ėjo negalvodamas, kur eina, kol atsidūrė ties Jankelio kiemu. Žydas stovėjo pas vartelius ir klausinėjo vaikus, kas tokio atsitiko.

Petras priėjo prie vartelių, nugąsdindamas Jankelį savo išvaizda: saračkinė pusiau perplėšta, viena rankovė vos laikėsi, kitos visai nebuvo, veidas apkruvintas, krauju apšlakstyta ir visa atlapa krūtinė.

— Jankeli, turi degtinės? Duok, kiek turi ...

— Ui, iš kur pas mane susiras šiandien degtinė? — nusigando žydas. — Kiek turėjau, vestuvininkai paėmė jau, — traukiasi Jankelis nuo vartelių.

— Tu man nekalbėk, žinau, kad turi. Visus peisus nurausiu, — grasina Lukošiūnas ir stengiasi atkelti vartelius.

Jankelis gero nelaukdamas, spruko į pirkią ir duris iš vidaus užsišovė. Petras pamėgino jas išlaužti, bet nepajėgė.

— Tu nuo manęs vistiek nepasislėpsi! — šaukė dabar girtu balsu. — Geriau atidaryk duris, jei gyvas išlikti nori.

Iš pirkios niekas neatsiliepė. Lukošiūnas drožė kumščiu kartą, kitą, trečią į rėmus. Iš rėmų pabiro stiklai, pirkioje suklyko žydo vaikai.

Gatvėje rinkosi vis didesnė žmonių minia, bet užstoti žydo niekas nedrįso.

— Tai pasilakė, — pasigirdo moteriškas minioje balsas. — Tikras tėvulis! ..

Tėvą dar gerai, ypač senesnieji, prisiminė. Neužmiršo dar ir jo girtų darbelių.

Nežinia, kuo viskas būtų pasibaigę, jei nebūtų atsiskubinusi sena Lukošiūnienė, Petro motina.

— Ką dabar čia, vaikeli, išdarinėji? Kam skriaudi nekaltus žmones?..

Pamačiusi jį sukruvintą, apdraskytą, suplojo senė rankomis ir pravirko.

— Kas dabar tave taip sukruvino, sūneli?..

Petras, motinai čia atsiradus, išsyk atsileido, nurimo ir davėsi kaip mažas vaikas vesti jai namo.

Tik praeidamas šalia Kukio kiemo sustojo ir pagrasino kumščiu.

— Einam, einam, vaikeli, — ragino jį motina. — Užteks jau. Ryt negalėsim į žmones akių pakelti ...

Kai, porai valandų praslinkus, Gugis apsilankė pas Lukošiūnus, Petras, jau nupraustas, švariais marškiniais apvilktas, kriokė lovoje. Senė Lukošiūnienė sėdėjo šalia sūnaus, poteriavo ir darė švenčiausiai Pivošiūnų Mergelei dėl jo apžadus.

— Na, nuraminai jau sūnų? — paklausė skerdžius. — Tikras tėvulis! Ir tavęs bijo, kaip tėvas bijodavo.

Senutė nieko neatsakė, tik sunkiai atsiduso.

— Neleisk jo rytoj niekur iš pirkios, — patarė skerdžius. — Neprižiūrėsi — ištiks tave didelė, didelė nelaimė.

— Ir kas jam atsitiko? — suaimanavo Lukošiūnienė. — Rodos, visados tokis ramus buvo vaikas.

— Dėl mergos, moterėle, šėlsta. — paaiškino jai Gugis. — Pamilęs buvo Žlabio Verutę, tai ir siunta dabar, kad ji neteko jam ...

Moterėlė tik rankom sumojo.

— O aš, kvaila, taip nieko ir nebuvau pastebėjusi! ..

— Taigi gerai prižiūrėk jį, moterėle, sakau tau, — vis ragina ją skerdžius ... — Rytoj gali tau dar tokį pokštą iškirsti, jog bėdos nenusikratysi ...

VII

Nepaklausė sena Lukošiūnienė Gugio patarimų prižiūrėti sūnų, kad niekur neišeitų — leido jį Merkinėn ir pati su juo nuėjo bažnyčion — štai, susilaukė didelių nemalonumų, kuriuos vakar skerdžius jai pranašavo.

Anksti rytą nuvažiavo Jankelis miestelin stiklų langams parvežti. Grįžo dabar ir, stiklų iš vežimo neiškrovęs, arklio neiškinkęs, nusiskubino pas Kukį, kur tuo metu buvo susirinkę vos ne pusė sodžiaus — laukė jaunųjų pulko iš bažnyčios.

Vos įbėgo pirkion, prasistūmė į priešakį, kur buvo susėdę senesni ūkininkai, — susiėmė Jankelis rankomis už galvos ir sudejavo:

— Oi, oi, vyručiai! Kad jūs žinotute, kas Merkinėj atsitiko! Oi, oi, kad jūs žinotute! ..

— Ar vestuvininkams? — pasiklausė kažkas iš vyrų.

— Uu, ui, ir vestuvininkams irgi, — aimanavo toliau Jankelis.

— Na, pasakyk pagaliau, kas tokio baisaus atsitiko? — riktelėjo piktai Kukis. — Ką čia mus gąsdini dejuodamas?

— Ką aš čia jums porinsiu, — iškėlė žydas rankas. — Atvažiuos žandarai, iš jų viską sužinosite.

Pagaliau visa papasakojo, kad Petras Lukošiūnas miestely vėl pasigėrė, susimušė pas Šliomą su vestuvininkais, sukruvino kelis, išdaužė visus langus. Kai atėjo iššaukta policija, Lukošiūnas sudaužė į uredninko galvą degtinės butelį, sumušė sotninką, sako, jam ranką visai išsukęs ir nesidavė suimamas net pačiam žandarui...

— Pabėgo Petras Lukošiūnas, bet kur jis dėsis? — gąsdino save ir kitus žydas. — Vistiek turės grįžti namo. Atvažiuos žandarai, suims Petrą, kalėjiman uždarys Petrą, katorgon nuvarys Petrą, ir nebus jau Petro...

— Na, jau? — paabejojo kažkas iš moterų. — Kad girti bernai susimušė kiek, tai varys dabar žmogų visam gyvenimui katorgon?..

— Ui, kad susikovęs tik būtų, nu su bernais ar žyduką kurį primušęs, tai nieko, — aiškina Jankelis. — Kada žmonės nesimuša? O kai mušasi, tai jau kuriam nors žydui visados tenka. Bet kad policiją primušė — tai jau bloga, labai bloga. Mūsų žydeliai, kurie visus į satymus žino, sako, kad Petrui bus katorga.

Dūsavo žmonės dėl tokių netikėtų įvykių, kiti, kurių vaikai buvo vestuvininkų tarpe, rimtai nerimavo — ką čia su tokiu pramuštgalviu! Galėjo kurį ir sunkiai sužaloti...

Petro niekas nesigailėjo, smerkė jį visi, gailėjosi tik senos jo motinos, našlės.

— Ir kas jam atsitiko? — stebėjosi Slamis. — Buvo bernas kaip bernas, o dabar lyg visai iš proto išsikraustė.

— Tėvulio raugas atsirūgo. Argi jau užmiršote? — pastebėjo Žlabys.

— Dabar ne tie laikai, kad sūnus galėtų išdykauti, kaip kad išdykavo tėvas, — piktai nusišaipė Misiulis. — Dabar nebepaišdykausi...

— Visgi gaila berno, —pastebėjo kažkas.

— Ko gailėtis? Taip jam ir reikia! — paneigė kerštingas Misiulis. Gatvėj pasigirdo vežimas su skambalais. Kažkas susiprato:

— Matyti, žandarai...

Jankelis prisiminė, kad jo arklys dar neiškinkytas, negirdytas, ir paskubėjo išsinešdinti. Taip staiga prisiminė todėl, kad iš tikrųjų nemėgo su tais reikalais turėti ką nors bendro, į kuriuos jau yra policija įsikišusi.

Jankelis sunešė stiklus pirkion, iškinkė arklį, pagirdė ir įleido tvartan.

Arklys buvo alkanas, ir Jankelis nutarė duoti jam šiandien avižų. Vos įėjo savo kluonelin, kurio peludėj buvo avižos supiltos, kai išgirdo, kad jį kažkas pašaukė vardu.

— Jankel, Jankel, eik čion arčiau...

Žydas atsigręžė ir nusigando — suverstuose kampe šiauduose kyšojo Petro Lukošiūno galva.

— Oi, suras jį čia, įvels mane į bėdą, — pagalvojo Jankelis. — Pasakys, kad aš jį čia tyčia paslėpiau.

Jankelis priėjo atsargiai, pasiryžęs kiekvienu akimirksniu bėgti, jei tik pastebės, kad bernas vis dar karingai nusiteikęs.

— Vai, Jankeli, — sudejavo Petras, lįsdamas iš šiaudų: — tu gal ir nežinai, ką aš šiandien pridirbau?

— Kaip nežinosi, jei žandarai jau atvažiavo ir jieško dabar tavęs. Niekas nematė, kai tu čia užėjai? — Pasiteiravo baigštusis Jankelis.

— Rodos, niekas. O gal ir matė kas, ar aš žinau...

— Ui, negerai, negerai pasielgei. Suims dabar tave žandarai, kalėjiman pasodins, katorgon pasmerks... Oi, didelio vargo turėsi, Petrai. O vis todėl, kad pasigėrei...

— Kas man dabar lieka daryti? — nusiminė Lukošiūnas. — Patark, Jankeli. Aš pats nieko neišmanau.

— Vakar mano langus daužei, mušti mane norėjai, o šiandien patarimo prašai. Kai gera — tai Jankelis nekrikštas, Jankelis parkas, mušti reikia Jankelis. O kai tik kam bloga, tada: — Jankeli, patark!.. Ok, jūs gojai...

— Dovanok, Jankeli, — girtas buvau vakar, — teisinasi Lukošiūnas. — Už langus tau užmokėsiu.

— O už išgąstį? — paslaptingai pasiklausė žydas.

Nors Petras buvo labai prislėgtas savo bėdos, susirūpinęs, bet žydo klausimas jam atrodė tiek juokingas, jog nesusilaikė ir nusikvatojo.

— Tss!.. — sumostikavo Jankelis. — Dar gali kas išgirsti tavo juoką ir praneš žandarui...

— Išgąstis tavo jau praėjo ir nieko tau nekaštavo, — vis dar šypsojosi Petras. — Ot, man dabar bėda — tai jau bėda!..

— Ui, didelė bėda, — pritarė jam žydas. — Jei uredninkas numirs, tave, Petrai, pakarti gali.

— Ai ai ai, — sudejavo Lukošiūnas, susiėmęs rankom už galvos. — Ką aš padariau... Motina dabar... Dieve tu mano!.. Nors eik ir nusiskandink ežere. Kitos išeities man nebėra!

— Nu, nėra tokios blogos padėties, kad protingas žmogus nesurastų išėjimo, — ramina jį Jankelis. — Bėk Amerikon, kol dar nesuėmė tavęs žandarai.

— Gerai būtų bėgti, kad tik pinigų turėtau. Bet neturiu, Jankeli, ir iš greitųjų niekur jų dabar negausi.

— Be pinigų nepabėgsi. Bloga, kad neturi pinigų...

— Paskolink man, Jankeli. Atiduosiu, atsiųsiu, visais šventaisiais siekiu, kad atsiųsiu. Ir nuošimčius, kokių tik panorėsi... Motina tau žemę užstatys...

— Ui, kad aš turėtau pinigų, kaip dabar jų neturiu, kodėl aš tau nepaskolintau. Tik ot bėda — pinigų neturiu. Kukis turi, Misiulis turi, bet Jankelis neturi. Jis skurdžius žydelis. Misiulis galėtų paskolinti, Kukis galėtų paskolinti, bet jie nepaskolins, jie ant tavęs pikti. Misiulį tu vakar primušei...

— Ak, kokis aš kvailas, kokis aš kvailas! — sielvartavo bernas. — Kodėl aš nepaklausiau skerdžiaus? O dabar pražuvęs žmogus esu.

— Nu, dar nepražuvęs, — neigia Jankelis. — Tu čia pasėdėk, o aš eisiu pažiūrėsiu, ką ten žandarai daro... Nu, paskui pagalvosim. Gal Jankelio galva kažką gero ir sumanys.

Jankelis nusigręžė išeiti.

— O tu manęs neišduosi žandarams? — paabejojo bernas.

Žydas susilaikė ėjęs į duris ir atsigręžė.

— Oi, Petrai, Petrai! — lingavo Jankelis galva. — Kaip gali tokius niekus kalbėti? Nors aš žydelis ir, pasakysiu tau, vargšas žydelis, bet aš doras žmogus. Tu jau manim pasitikėk: kad pažadėjau padėti — padėsiu... Tik jau tu ramiai čia pasėdėk. Kad neužeitų čion kas, aš jau ir duris užrakinsiu.

Jankelis išėjo. Petras vėl sulindo šiauduosna ir pasislėpė.

Uždavęs arkliui avižų, Jankelis nuėjo pas Misiulį. Ten sėdėjo žandaras, jau kratą pas Lukošiūnienę padaręs ir Petro nesuradęs. Jis kalbėjosi su vyrais.

— Katorga jam gali būti, — gąsdino žandaras. — Galvą uredninkui perskėlė, sotniką sužalojo, man mundurą suplėšė, akselbantus nudraskė — nepasidavė suimamas, valdžios pareigūnams pasipriešino. Kai sugausim, katorga jam bus...

— Negaliu suprasti, kas jam pasidarė. Vakar čia, pas Kukį, mane apdraskė, Jankelį primušti norėjo, langus jam iškūlė...

— Aš nesiskundžiu, — įsikiša dabar ir Jankelis. — Ką ten paisysi girto žmogaus. Išsimiegos, ir patsai gailėsis. Gal ir už sudaužytus langus sumokės...

— Aš jo, tiesą pasakius, irgi gailiuosi, todėl ir nejieškojau perstropiai. Ką čia jieškosi? Ne maištininkas, ne plėšikas, tik ot, smarkus vyras, pasigėrė ir negražios privirė sau ir mums košės, — kalbėjo rengdamasis išeiti žandaras. — Bet aš ką galiu? Mano tokia pareiga — įsakyta jieškoti — jieškau, įsakyta suimti — kai surasiu, suimsiu. Ne aš, tai kitas suims, jei nepabėgs Amerikon...

Kai žandaras išvažiavo, Misiulis jau buvo pasirengęs eiti su kitais pas Kukį, bet Jankelis jį sulaikė.

— Juozuli, turiu pas tave skubų ir labai svarbų reikalą.

Misiulis smalsiai į jį pažvelgė ir pasiliko.

— Juozuli, man reikia pusantro šimto rublių, — paprašė Jankelis, kai visi jau išėjo ir pirkioj pasiliko tik Misiulis su žmona.

— Kuriam galui tau jų dabar prireikė? — nusistebėjo Misiulis. — Jokio handelio dabar juk nėra?

— Ką reiškia — nėra. Žydas, kai nori, visados suranda sau gešeftą.

Juozulis išėjo ir po minutėlės grįžo su pinigais.

— Tik aš jų tau greitai neatiduosiu, Juozuli, — perspėjo Jankelis, slėpdamas pinigus kišenėn.

— Sakyk pagaliau, kuriam galui tau prireikė staiga šitų pinigų? — pasismalsavo Misiulis.

Jankelis apsidairė, viršum pirštų žengdamas priėjo arčiau ir ėmė paslaptingai kuštėti Misiuliui į ausį:

— Juozuli, girdėjai, ką žandaras sakė? Sugaus Petrą Lukošiūną, katorga bus Petrui Lukošiūnui. Reikia Amerikon sprukti Petrui Lukošiūnui, bet pinigų Petras Lukošiūnas neturi, nu, ir Jankelis jų irgi neturi.

Nors jis patylomis kuštėjo, bet Misiulienė kaiką nugirdo, kaiką pati suprato.

— Nejau savo prakaitu uždirbtą skatiką skolinsi tam pramušgalviui? — mėgina ji atkalbėti vyrą. — Juk jis vakar tavęs tik per plauką neužmušė!..

Misiulis patylėjo, pagalvojo...

— Reikia žmogus gelbėti, — sumurmėjo po nosimi.

— Aš taip ir maniau, kad tu panorėsi jį gelbėti, — nudžiugo Jankelis. — Aš žinau, tu fain žmogus.

— Vienu pirštu nepajudintau dėl tokio, — piktinosi Misiulienė.

— Nieko nenusimanai, Rožiuk. Lukošiūnų žemė nebloga... Vėlgi, matydamas, kad žmogus skęsta, negi galvosi tada apie kerštavimą jam...

* * *

SU DIEVULIU SUSITAIKIUS

I

Jau kelinta diena, kai Gugis nesuranda sau vietos. Baigiasi gavėnia, reikia eiti priešvelykinės išpažinties, ir todėl jis jaučiasi nelaimingiausias žmogus pasauly.

Ne išpažinties baisu, kiek baisu eiti pas vargonininką, iš kurio reikia gauti kortelę. Be jos kunigas nepriima išpažintin, o gauti ją Gugiui tiesiog neįmanoma.

Vargonininkas kiekvieni metai vis klausia katekizmų, reikalauja kaip iš mažo vaiko, kad mokėtų visokias ten maldeles. O kur dabar jam senatvėje mokytis, jei būdamas jaunas nepramoko?

Gal kažkada jų ir mokėjo, bet seniai jau yra visa pamiršęs. O gal ir niekados nemokėjo—negi dabar jo amžiuje visą atsiminsi. Anksčiau, rodos, užtekdavo ir to, kad žmogus mokėjo persižegnoti, poterius sukalbėti...

Poterius jis moka ir dabar, kasdien, rytą ir vakarą, nepamiršta, kaip save atmena, juos sukalbėti. Tiesa, jis poteriauja lenkiškai, kaip jį mažą motina buvo išmokiusi, nors lenkų kalbos nemoka ir nesupranta, ką tie poterių žodžiai reiškia.

Juk ir bažnyčioje ir gieda ir meldžiasi kunigas tik lenkiškai. Argi jis kaltas, kad Dievulis tik lenkiškus poterius mėgsta...

Blogiausia, kad vargonininkas ir tų poterių nepripažįsta. Kai Gugis vieną kartą, prieš kelis dar metus, mėgino klausiamas juos kalbėti, vargonininkas vos iš juoko nesprogo.

Kodėl jis tiek juokėsi, vienas Dievas jį žino.

Neitų Gugis išpažinties prieš Velykas. Bet kaip čia neisi, kad visi žmonės eina. Jau taip ir apšaukė jį, Gugį, raganium, — tiesa, pats kaltas, kam gyrėsi, — o kai sužinos, kad velykinės išpažinties nesi atlikęs, dar bedieviu apšauks! Gyvenimo tada nebus, ganyti gyvulių nesamdys...

Ir be to, kaipgi apsieisi žmogus be išpažinties? Juk ne gyvulys esi, ne žydas nekrikštas, kad panorėtai atsigavėti, su Dievuliu nesusitaikęs!..

Taip galvojo Gugis, gulėdamas lovoje, ir vartėsi nuo vieno šono ant kito, užmigti negalėdamas.

Tik po pusiaunakčio kiek užsnūdo, bet geriau būtų visai neužmigęs —

visą naktį sapnavosi, kad jį vargonininkas katekizmais kamantinėja. Žmonės juokiasi, šaiposi iš jo, o jis kad nors vieną žodį prisiminti galėtų!..

Net lenkiškus savo poterius pamiršo...

Nubudo visas prakaitu apipiltas. Atsisėdo ant lovos.

— Ar ilgai aš čia dar kamuosiuos? — nusispjovė piktai Gugis, atsikėlė ir ėmė rengtis bažnyčion.

Vistiek šios bėdos nenusikratysi, nemalonaus susitikimo su vargonininku neišvengsi.

Juo greičiau, juo geriau...

II

Buvo dar visai tamsu. Kelias purvinas, palaidas. Sniegas nors netirpo nakčia, ir buvo net pašalę, bet visur stovėjo vandens klanai, plonu leduliu aptraukti.

Eiti buvo sunku, sunku buvo nepataikinti į purvą ar į vandens klaną ir nesušlapinti vyžomis apautų kojų.

Kiek nesistengė sausesnius takus surasti, vis tik porą kartų dribtelėjo į pilną vandens duobę ir garsiai išsikeikė.

— Einu išpažinties ir keikiuosi kaip girtas burliokas, — dingtelėjo širdin. — Bet ir purvas gi!.. Kad jį kur bala...

Jo laimei čia jį pavijo važiuotas Kukis.

— Tai kur brendi, seni? — pasiklausė stabdydamas arklį. — Ar ne bažnyčion tik?

— Einu išpažinties, — atsiliepė Gugis. — Tik tamsu ir purvas. Nežinau, kaip aš prisikasiu...

— Sėsk, pavėžėsiu, — pasiūlė Kukis. — Nors tu esi niekam vertas žmogus dėl savo girtuokliavimo ir blevyzgojimų, bet kad eini išpažinties, padarysiu šitą gerą darbą. Manau, Dievas ant manęs nepyks...

Gugis jau norėjo užsigauti ir piktai išjuokti Kukį, kaip visuomet užgautas darydavo, bet susilaikė, prisiminęs, kad išpažinties eidamas neturi pykti.

Tik atsiduso senis ir įsirioglino Kukio vežiman.

— Nors ir raganauji, ir girtuokliauji, ir blevyzgoti greitas, bet visgi, kaip matau, Dievo neužmiršti, — kalbėjo Kukis. — Gerai darai, kad neužmiršti! Žmogus nežino nei dienos, nei valandos, kada jį Dievas pašauks iš viso gyvenimo nuodėmių atsiskaityti...

— Kokios jau čia mano nuodėmės, — buvo bepradedąs Gugis atsikirsti, bet prisiminė, kad einant išpažinties negalima bartis, ir nutilo.

Dar kažką Kukis jam kalbėjo, dar už kažką barė ir mokino, bet Gugis jau nebeklausė jo. Įtraukė galvą į kailinaičių apikaklę, susikūprino, sumovė rankas rankovėsna ir pajuto, kad jį miegas ima marinti.

— Tai nuodėmės mane marina, — pagalvojo skerdžius. — Negerai, sako, snausti, einant išpažinties — velnias džiaugiasi. Geriau savo negerus darbus prisiminsiu...

Nori Gugis prisiminti, ką negero yra padaręs per ištisus metus, bet nieko prisiminti negali, išskyrus, kad girtas buvo. Bet kiek kartų, negi suskaitysi...

— E, vėliau visa prisiminsiu, — pagalvojo: — kai bažnyčion nueisiu. O dabar šitas plepys man kliudo...

Čia Gugis vėl nusigando prisiminęs, kad žmogui, išpažintin pasirengusiam, negalima kito žmogaus plūsti ir pravardžiuoti.

— Ot, ir nusidėjau Dievuliui, — susirūpino. — Matyti, velnias mane gundo...

Arklys iš lėto brido per purvą, vežimas supė, Kukis vis kažką kalbėjo, mokino ar barė — Gugis neklausė. Lingavo, lingavo galva, kol pagaliau visai užsnūdo...

— Užmigai, seni, — kelia jį Kukis. — Nuodėmės tave numarino. Pasidavei, velnią nudžiuginai...

— Ne, nemiegojau, nuodėmes savo skaičiau, — pasiteisino Gugis ir vėl nusiminė, kad sumelavo.

— Vėl Dievuliui nusidėjau, — pagalvojo. — Išpažinties einu ir meluoju...

— Skaičiuok, skaičiuok, — paragino jį Kukis. — Nemaža per metus priblevyzgojai, Dievui nusidėdamas.

Jie buvo jau miestely. Bažnyčioje skambino rytiniam „Angelas Dievo"...

III

Bažnyčioje buvo dar tamsu, drėgna, šalta ir nejauku. Pas groteles ties didžiuoju altorium klūpavo kelios davatkos ar gal taip sau moterėlės, atėjusios išpažinties atlikti, kaip ir Gugis.

Atsiklaupė šalia jų, persižegnojo, poterius sukalbėjo; kas toliau daryti, nežinojo, — jokių kitų maldų nemokėjo.

Paklūpavo kiek, nusilenkė, žemelę pabučiavo — Gugis matydavo, kad ir kiti dažnai bažnyčioje žemę bučiuoja: matyti, taip reikia, Dievuliui tas patinka. Bet kas toliau daryti tuščioje bažnyčioje, Gugis vėl nežinojo.

Pagaliau prisiminė, kad jam reikia gauti iš vargonininko kortelė. Nesinorėjo eiti, bet ką bedarysi?

Dar kartą persižegnojo, atsiduso ir atsikėlęs nuėjo pas vargonininką, kuris gyveno šalia elgetyno.

Ten jau buvo daug prisirinkusių žmonių, moterų ir vyrų; jų tarpe pamatė ir Kukį.

— Tai ir tu atvažiavai išpažinties? — truktelėjo jis Kukį už alkūnės.

— Ar manai, kad aš Dievui nenusidedu, ir man išpažintis nereikalinga? — atsigręžė Kukis. — Nusidedu, ir dažnai nusidedu. Patys didžiausieji šventieji — ir jie septynis kartus į dieną nusidėdavo, — aiškina jam Kukis. — Kortelę ar jau gavai?

— Ne dar...

— Tai ko žiopliauji? Išeis vargonininkas bažnyčion, nebegausi paskui.

Gugis nesiskubino — laukė, kol visi kiti gavę išeis iš vargonininko buto. Bet pagaliau priėjo ir jo eilė, o žmonės vis dar nesiskubino bažnyčion.

Vargonininkas, matyti, prisiminė Gugį, nes jį tik vieną iš visų, kurie korteles gavo, ėmė klausinėti katekizmų.

Gugis klausiamas tylėjo ir nieko nesakė.

— Poterius pagaliau ar moki? — supyko vargonininkas.

— Moku, — piktai atsikirto Gugis. — Ko mane vieną prikibai? Juk kitiems davei korteles, katekizmų nesiklausęs.

— Aš klausiu, kurių reikia klausti, ne tavo dalykas man nurodinėti, — pasivarė vargonininkas. — Kalbėk „Tėve mūsų“...

Skerdžius susvyravo, kalbėti ar ne. Žinojo, kad ims iš jo tyčiotis kaip anais metais. O čia dar Kukis yra. Papasakos visiems pargrįžęs, juoksis visi iš seno žmogaus.

Gugis nemėgo, kad iš jo juoktųsi.

— Nekalbėsiu, — atkakliai atsakė vargonininkui.

— Nekalbėsi — kortelės negausi, — pagrasino vargonininkas. — Sutiksi Velykas kaip žydas, be išpažinties.

— Ką jau čia spiriesi, kad ponas vargonininkas reikalauja, — paragino jį Kukis. — Atėjai išpažinties atlikti ir puikybės nenusikratai...

— Nekalbėsiu, — nenusileidžia Gugis. — Ką jis čia iš manęs seno juokus sau nori krėsti!..

— Neturiu laiko su tavim ilgai delsti, — supyko vargonininkas. — Elena, — kreipiasi jis į čia pat kažko lūkuriuojančią mergiotę: — pamokyk tu jį nors poterių...

Gugis pasižiūrėjo į ją ir jau visai supyko, nors žinojo, kad išpažintin pasirengęs negali pykti.

— Kad mane boba mokytų, ir tai tokia, kuri mano anūke būti dar per-

jauna? Niekados! — piktai nusišaipė jis ir užmaulino kepurę ant galvos.

— Žmogau, — subarti pamėgino Kukis. — Išpažintin rengiesi...

Bet ką jis toliau kalbėjo, nebegirdėjo jau Gugis. Piktai nusispjovęs išėjo iš vargonininko buto...

IV

Nuėjęs bažnyčion apsidairė Gugis. Kunigai jau sėdėjo klausyklose. Prie tos, kurioje sėdėjo jaunasis kunigėlis, buvo dvi didžiausios eilės laukiančiųjų, daugiausia moterų. Prie Žemaituko klausyklos laukė žymiai mažiau žmonių, vos keli vyrai stovėjo iš vienos ir kitos klausyklos pusės.

— Eisiu pas seną. Gal priims mane išpažintin ir be kortelės, — pagalvojo Gugis ir atsistojo eilėn.

Žinojo, kad dabar reikia savo nuodėmės prisiminti, atgaila daryti, bet kažkaip galvon vis lindo vargonininkas, su kuriuo mintyse jis vis dar nesiliovė besibaręs. Vis lindo Gugiui į galvą kartūs žodžiai, kuriuos turėjo jam pasakyti atsikirsdamas, bet nepasakė.

Ir gailėjosi, kad nepasakė. Tegul, nieko sau. Nepasakė dabar, nes į galvą neatėjo, pasakys kitais metais...

— Parodysiu jam, kaip tyčiotis iš seno žmogaus! — užsimiršo Gugis įsikarščiavęs ir garsiai prasitarė.

Priešaky stovėjusieji atsigręžė ir nustebinti pasižiūrėjo į jį.

Gugis nei nepastebėjo, kai atsirado prie klausyklos. Atsigręžęs pamatė, kad už jo pečių yra dar žmonių, kurie stovi ir laukia. Gugis norėjo būti paskutinis — nuėjo ir vėl atsistojo eilės gale.

Norėjo būti paskutinis todėl, kad kiti nepastebėtų, jei kunigas nepanorės be kortelės klausyti išpažinties ir pavarys jį...

Pagaliau Gugis liko tik vienas ir atsiklaupė pas klausyklą.

— Kortelę, — sukuštėjo kunigas ir iškišo iš klausyklos ranką.

— Kad neturiu, tėveli, — nusigando Gugis. — Vargonininkas nedavė...

— Katekizmų nemokėjai? — šiurkščiai paklausė Žemaitukas. — Eik, išmok.

— Kad jau senas esu, tėveli, mokytis...

Žemaitukas nieko jam neatsakė. Atsikėlęs atidarė klausyklos dureles, pasirengęs išeiti. Gugis griebėsi bučiuoti jam ranką.

— A, tai tu, Gugi, — pažino jį Žemaitukas. — Tiki Dievu Tėvu ir visu tuo, kuo šventa bažnyčia liepia tikėti?

— Tikiu, tikiu, tėveli!.. Kaip netikėsiu... — nusidžiaugė senas skerdžius.

— Na, tai klaupkis ir gailėkis savo nuodėmių, — ir atsisėdo vėl klausyklon Žemaitukas.

V

Gugis atsiklaupė pas groteles, kur klūpavo ir visi kiti išpažintį atlikusieji. Kaip tik pataikė atsiklaupt šalia Kukio, kuris atidžiai į Gugį pažiūrėjo.

— Ot, ir išpažintį atlikau, — įsiveržė Gugiui į galvą mintis: — ir keturiasdešimt liko kišenėje...

Net nusigando Gugis, kad pas pono Dievo stalą tokios nuodėmingos mintys veržiasi jam į galvą. Nusigandęs ėmė dievobaimingai žegnotis ir muštis į krūtinę.

Prasidėjo mišios, kurias laikė Žemaitukas. Jaunas kunigėlis vis dar sėdėjo moterų apsuptoje klausykloje.

Kiek besistengė Gugis galvoti tik apie Dievulį, vis jam nesisekė — galvon lindo vis kažkokios nereikalingos mintys — kad jau netrukus sužaliuos laukai, ir žmonės išvarys gyvulius ganyti, kad jau kovai ar tik nebus atlėkę iš dausų, kad teks jam ir šiais metais, matyti, savo kaime skerdžiauti...

Ir maža kokios dar mintys lindo jam į galvą! Nusikrato vienos, jau kita panaši lenda. Veltui kalba poterius, veltui kušta maldos žodžius, mintys jo vistiek kažkur toli klaidžioja, giriose, pievose, apie gyvulėlius, apie paukščius galvojo Gugis, o ne apie geriausiąjį Dievulį...

Pagaliau Žemaitukas atidarė cimboriją. Suskambėjo varpeliai, ir visi žemai nulinko, mušdamiesi krūtinėn. Juos pasekė ir Gugis, stengdamasis iš visų jėgų susikaupti nors dabar, Dievulį priimdamas...

VI

— Tai ką? Išpažintį atlikai, su Dievu susitaikei? — paklausė Kukis, išeidamas su Gugiu iš bažnyčios. — Dabar ir mirti gali...

— Kam turiu mirti, kad gražus pavasaris ateina, — atšovė jam Gugis. — Dar paganysiu gyvulėlius ir šią vasarėlę...

— Ot senis! — nusistebėjo Kukis. — Jam seniai metas mirti, o jis gyventi dar nori ir nesirengia pas Dievulį.

— Nesirengiu, žmogau, — *patvirtino* Gugis: — tikrai nesirengiu. Ko skubėti, spėsiu dar Dievui ir jo šventiesiems įkyrėti.

— Namo eisi dabar? — klausia Kukis.

— Namo, žmogau, tiesiog namo, kurgi kitur...

— Tai parvešiu, jei jau susitaikei su Dievu. Tik keletą mažų reikaliukų

atliksiu krautuvėje, ir važiuosime namo, — žada Kukis. — Žmona kaiko nupirkti prašė. Tu manęs palauk.

— Gerai, palauksiu, jei tik žadi vežti, — nusidžiaugė Gugis. — Kur savo arklį palikai? Rodos, pas Calkę?

— Pas Calkę arklidėje. O ką?

— Pas Calkę ir palauksiu tavęs. Sustingau bažnyčioje — matai, kokie mano apdarai. Vėju pamušti, — rodo Gugis savo senus kailinaičius. — Nors pasišildysiu, kol tu po krautuves vaikščiosi.

— Nederėtų po šventos komunijos pas žydą pirkion lankytis, — aiškina jam Kukis. — Bet kad sušalęs esi, manau, šį kartą Dievas dovanos, jei užeisi...

VII

Užėjęs pas Calkę į kambarį, Gugis tuojau pamatė spintoje, už stiklo, ant lentynos, didelį „chalos" gabalą ir supjaustytą gražiai ant lėkštės sudėtą silkę.

Pasijuto labai alkanas esąs. Išsiėmė iš kišenės pinigus ir suskaitė ant delno. Liko keturiasdešimt, kur buvo pagaminęs vargonininkui už kortelę, ir auksinukas, nežina kuriuo būdu atsiradęs kišenėje.

Už tokį pinigą gali pavalgyti sočiai, kaip ponas.

— Ne, nevalgysiu žydo rankomis gaminto! — susigriebė Gugis. — Juk neseniai Dievulį priėmiau.

Ir įsidėjo pinigus atgalio kišenėn. Bet pagunda buvo didelė, ir sėdėdamas pas pečių Gugis nenoromis vis žvalgėsi į spintą.

Kambary buvo šilta, jauku, ypač pas pečių, kur Gugis buvo atsisėdęs. Tik miegas ėmė marinti, ir vis labiau valgyti norėjosi.

— Nieko, pakentėsiu, — raminosi Gugis. — Ateis Kukis, ir važiuosime. Namie pavalgysiu.

Tik čia jam dingtelėjo, kad namie neras ko valgyti, teks ar pasigaminti ar pasitenkinti duonos plutele su šiltu vandeniu. O čia gera, tingu, ir balta duona su silke tik vilioja, tik vilioja, net seilės ima varvėti.

— Nenori valgyti, nors išgerk, — pakuštėjo kažkas jam ausin. — Degtinė juk ne žydo rankomis gaminta.

— Argi gera bus gerti, Dievulį tik priėmus? — stengiasi Gugis atsilaikyti pagundos.

— Kas čia *negero*? — kužta vėl kažkas jam ausin. — Juk ir kunigas per mišias vyną geria.

— Tiesa, — sutiko pagaliau Gugis. — Noriu už kunigą būti geresnis...

Atsikėlęs priėjo prie durelių į krautuvėlę, kurioje dabar stovėjo Calkės žmona.

— Calkiene, — pasiteiravo praverdamas duris: — ar neturi degtinės, nors mažo krūkelio?

— Yra, kaip nebus. Tuojau duosiu.

Gugis vėl atsisėdo pas pečių. Į kambarį įėjo Calkienė, mažu degtinės buteliuku — „krūkeliu" — nešina.

— Tik čia negalima, eik kamaron, — patarė Calkienė. — Žinai, dabar mums draudžiama žmonėms degtinė pardavinėti.

Gugis nuėjo su žyde kamaron.

— Gal silkės? „Chalos" yra šviežios užkąsti, — pasiūlė Calkienė.

— Ne, aš negaliu dabar jūsų žydiškomis rankomis gaminto valgyti, — atsakė Gugis. — Aš neseniai esu Dievulį priėmęs.

Calkienė nesuprato jo kalbos ir tik truktelėjo pečiais.

— Kaip sau norite, — ir, davusi jam šešis skatikus grąžos, išsinešdino.

Gugis persižegnojo, Dievulį pagarbino ir išvertė ant tuščio stikliuką. Pajuto, kad šilima nuėjo per visą kūną.

— Kad tik nepasigertau — supyks Kukis ir namo neparveš manęs, — pagalvojo. — A, — numojo ranka: negi nuo tokio buteliuko pasigersiu!..

Išgėrė kitą stikliuką ir trečią, kol bonkutėj nieko nebeliko. Galva apsvaigo, šilta pasidarė, ramu ir gera.

Gugis apkniubo ant stalo ir saldžiai užmigo.

Kai, pusvalandžiui praslinkus, atėjo Kukis šaukti namo važiuoti, Gugis garsiai knarkė, rymodamas ant sudėtų po veidu rankų, per kurias čiaužė iš burnos seilės.

Ant stalo stovėjo dar Calkienės nenuneštas tuščias „krūkelis".

— Gyvulys! — pasipiktino baisiai Kukis. — Dievą vos tik priėmė ir jau pasilakė kaip kiaulė...

Nusispjovė ir piktas išėjo.

Tek dabar Gugiui pėsčiam purvynas klampoti...

* * *

PAS DANGAUS VARTUS

I

Kitais metais vidurţiemy mirė Jonas Kukis. Mirė, kaip doram katalikui dera mirti — atlikęs visas paskutines pareigas, susitaikęs su Dievu, ramiai, be baimės, su amžino gyvenimo viltimi.

Iškilmingos buvo jo laidotuvės. Patsai kunigas jo kūną lydėjo į kapus, o rytojaus dieną dar iškilmingesnės bažnyčioje atlaikytos „egzekvijos", kuriosna buvo pakviesti visi kaimynai, jų tarpe ir Kazys Gugis.

Pasimeldė jisai, kaip mokėjo, už Joną ir, kai pasibaigė pamaldos, išėjęs iš bažnyčios, vos tik kelis stiklelius išmovė — kiek jų buvo, jis nepratęs skaityti. Neilgai, rodos, užtruko, o kai išėjo iš smuklės, jau visai buvo tamsu.

Dairosi ten, dairosi šen, niekur nei vieno kaimyno nematyti. Visi jau buvo namo nuvažiavę.

— Nuvažiavo, šungalviai. Nei pavėžėti nėra kam! — išsikoliojo senis ir pasileido pėsčias namo.

Ėjo keliu vienui vienas, smarkiai „žąsis varinėdamas". Kelias buvo netolimas, be to, gerai nuo mažų dienų įprastas, platus, o dabar dar išvažinėtas, rogių nutrintas, kaip stiklas, bet jau tokia buvo Gugiui nelaiminga diena, ir viskas šiandien nesisekė: po kojų painiojosi duobės, medžiai, grioviai, kažkaip nepaprastai buvo slidu, ir kojos lyg svetimos: viena traukė ten, kita kitur...

Nuvargo, nuilso senis, lyg rugius kuldamas, ir miegas baisiai marino. Norėjosi atsilsėti, prigulti.

— Ne, eisiu namo. Juk netoli, o dabar žiema — atsigulsiu, užmigsiu ir sušalsiu, — lyg švystelėjo senio galvoje, ir murmėdamas ėjo pirmyn. Tik eidamas užkliuvo už kažko, ir tiesiog prieš nosį išaugo kažkaip netikėtai stulpas.

Nustebo senas Gugis, sustojo ir net atsidėjęs pasižiūrėjo...

Stulpas!..

— Iš kur čia atsiradai vidury kelio? — klausia senis — Juk tau čia ne vieta stovėti.

— Kodėl ne vieta? — nusišypsojo stulpas. — Jei stoviu, tai vieta.

— Kaip vieta? — pyksta Gugis. — Juk čia vidukelė.

— Tai kas, kad vidukelė. Kur noriu, ten stoviu! Kas man užgins...

Dar labiau nustebo Gugis, kad stulpas ne tik vidukelėje atsirado, bet dar ir barasi su juo. Nustebęs pasitraukė kelis žingsnius atgal ir žiūri, net akis išvertęs: mato, visai ne stulpas čia stovi, tik senis Kukis, kurį vos tik vakar palaidojo ir šiandien už jo dūšią egzekvijas atlaikė.

Pakasė Gugis pakaušį, truputį nusigando, o paskui nusispjovė.

— Tfu, kad tave galas. Ko dabar čia trankaisi, jei užvakar dar numirei, ir mes jau tave palaidojom?

— Tai kas, kad numiriau? Manai, kad aš, jei numiriau, negaliu eiti, kur noriu.

— Tau gi reikia kur kitur keliauti — dausosna ar pragaran.

— Ne, brol, ne toks aš kvailas esu, kad niekieno nevaromas pragaran eitau. O dangun eiti vienas bijau.

— Na, tai kur dabar danginies? Gal namo eisi?

— Ne, namo negaliu. Žinai, visus nugąsdinsiu. Geriau eisiu su tavim.

Susirūpino skerdžius. Nors kaimynas ir geras buvo žmogus, bet visgi numirėlis! Baisu. Bet kaip žmogų atstumsi, kad naktigultan prašosi. Kur dėsis, jei bijo dangun. Negi visą naktį trankysis po laukus, kada dar taip šalta.

Pagyvensiu pas tave, kol mirsi, o tada abu keliausime dangun. Dviese bus drąsiau — ir tau ir man.

— O tu nesibarsi, kad jau pasigėriau? — klausia numirėlį skerdžius.

— Na, ką tave barsi, kad jau pasigėrei. Vėl man dabar jau kas kita rūpi.

— Na, kad nesibarsi, tai einam! — sako jam skerdžius. — Bet žinai, brolau, tau ilgai teks laukti, nes aš greit nesirengiu dar mirti.

— Laiko turiu, skubintis man nėra reikalo, — sumojo Kukis: — bet tik šiltas kampelis užpečky, ir man daugiau nieko nebereikia .

— Kad būtų pas mane šilta, abejoju. Bet kad jau taip nori, tai einam. Tik nesibark. Matai, aš visai girtas, ir kojos manęs nebeklauso.

— Nesibarsiu, nesibarsiu. Geriau duok ranką, palaikysiu, kad negriūtai.

Ir susiėmę už parankių nuėjo...

— Bet man, brol, nuostabu, — kalbėjo skerdžius žingsniuodamas: — kodėl tavęs velniai nekimba, jei neini dangun.

— Kokiu būdu gali kibti, kad aš kryžių ant kaklo nešioju. Vėl kam gi varpai skambino, mišias kunigas giedojo ir šventintu vandeniu mano karstą šlakstė, kad velniai galėtų mane kibti.

— Taip, taip, suprantu, — lingavo Gugis galva. — Bet visgi, brol, bloga mirti: tavo pirkia ir — ne tavo, tavo turtas — ir ne tavo. Štai, kokis turtingas buvai, o dabar pas mane ant kampo gyvensi. Nemanyk, brol, kad

aš tave gerai penėsiu; pats nieko neturiu — ką buvau gavęs iš sodžiaus, jau pragėriau ...

Kukis nieko neatsakė, ir kurį laikė ėjo tylėdami.

— Štai ir priėjome, — prabilo Kukis. Skerdžius net nustebo, kad taip greitai priėjo savo namus. Apsidairė, patsai savim netikėdamas, aplinkui. Vieta lyg svetima, bet pirkaitė tikrai jo.

Daug negalvodamas įėjo vidurin. Viskas, kaip buvo. Štai, ir pečius, ant kurio jis mėgo, namie būdamas, gulėti ...

Nusirengė Gugis, nusiavė, autus pakabino ant priepečkio, kad padžiūtų, o patsai užkopo ant pečiaus.

— Šaltas pečius! Mat, nuo vakar vakaro nekūrentas, — nusigręžė jis į Kukį, bet jo niekur nebuvo matyti. — Kur tu, brol, dingai?

— Aš čia, — atsiliepė numirėlis: — užpečky suradau sau vietą.

— Geriau pas mane ... — norėjo pakviesti Gugis, bet pamanė, kad geriau nekviesti... Numirėlis visdėlto numirėlis, juo toliau nuo jo, juo geriau ...

— Gal valgyti nori? — paklausė skerdžius. — Aš nūnai tavo egzekvijose trims dienoms pavalgiau ...

— Apsieisiu, — atsiliepė Kukis.

Dar norėjo kažką pasakyti Gugis, bet patingėjo: juto, kad tingulys ėmė gaubti, vystyti jo kūną. Tingu buvo kalbėti, tingu pasijudinti, nes šaltis laižė jam pečius, kojas ir visą kūną ...

Rytojaus dieną eidami žmonės surado Gugį sušalusį. Jis gulėjo kūdros liūne vienmarškinis ir basas. Viršutiniai rūbai ir autai kabojo ant alksnio krūmo, o šalia gulėjo jo naginės ...

II

Gugiui rodėsi, kad jis vos spėjo akis sumerkti, kai jį kažkas ėmė žadinti, paliesdamas ranka jo petį.

— Kelkis, jau metas eiti! ..

Pravėrė skerdžius akis ir mato, kad šalia jo stovi nepažįstamas bernas, baltu miliniu švarku apsitaisęs. Kelnės irgi tokio pat balto milelio, o kojos apautos naujomis raudonomis naginėmis.

— Kur metas eiti? — Juk šiandien aš niekur nesirengiau eiti? — klausia Gugis.

— Argi nežinai kur? — sako nepažįstamas bernas. — Reikia keliauti pas Dievą ...

— O kur aš tą Dievą surasiu? — vis dar nesikeldamas klausia skerdžius. — Sako, jis kažkur danguje gyvena, o aš, berneli, nei žinoti nežinau, kur tasai į dangų kelias. Vėl ko gi aš ten pas Dievą eisiu, jei man iš jo nieko nereikia?

— Jau kad numirei, turi eiti, o kelią surasi. Štai, tau jį parodys tavo kaimynas Kukis.

— Aš jau numiriau, sakai? — nusistebėjo skerdžius ir net atsisėdo. — Bet kaip aš galėjau numirti, kad nesirgau ir esu visai sveikas?

— Taigi, kad nesirgęs numirei, ir dabar, štai, abu keliausite pas Dievą.

— Nieko, brolau, nepadarysi. Teks mums keliauti. — ramina jį Kukis. — Dviem vis ramiau ir drąsiau ...

Skerdžius pakrapštė pakaušį ...

— Na, numiriau, sakote, tai numiriau. Tebūna taip. Bet ko aš turiu pas Dievą keliauti, kad man ir čia gera.

— Kelkis, kelkis, greičiau, — sako jam nepažįstamasis bernas. — Matai, numirei be išpažinties, be kunigo, ir kryžių esi pametęs ...

— Taip, kažkur jį ganydamas pamečiau. Matyti, per krūmus lįsdamas užkabinau ir nutraukiau ...

— Taigi, taigi! Kai tik aš atsitolinsiu, tave gali apspisti velniai ...

— Mm! Negerai ... Velnių aš nemėgstu ... Bet kas tu esi per vienas?

— Aš Dievo angelas ... Kelkis greičiau, nes aš skubu.

— Matau, kad reikia keltis ... Bet kad ne velniai, nieku būdu iš čia nesijudintau ...

Vos tik atsistojo skerdžius, kai pajuto, kad ėmė skristi augštyn augštyn ir lėkė kaip paukštis, žemės kojomis neliesdamas ...

Apsidairė ir pastebėjo, kad žemės jau niekur nei nematyti. Tik iš vienos pusės, net stenėdamas, skubinasi, kad neatsiliktų Jonas Kukis, o iš kitos angelas.

— Tai gerai žengiame, — giriasi skerdžius. — Ir jaunas būdamas aš taip greitai nebėginėjau.

— Aš čia jus paliksiu, — sako angelas. — Turiu pas kitus žmones dar skubėti Dievo valios pranešti. Štai, čia matote, trys keliai: vienas dangun, kitas skaistyklon, trečias pragaran. Pasirinkite, kuris jums tinkamas.

Pasakęs tai, angelas sumosavo sparnais ir pranyko.

Gugis tik dabar pastebėjo, kad angelas turi sparnus.

Apsidairę abu vienu pasilikę ir mato, kad keliais, kurie veda skaistyklon ir pragaran, eina didžiausios minios — ir vyskupų, ir kunigų, ir ponų, ir šiaipjau visokių žmonelių, ir moterų ...

Keliu į dangų, kaip akimi užmesti, nebuvo matyti nei vieno keliaujančiojo. Skerdžius tiesiog pasuko į tą kelią ir pasileido eiti.

— Žinai ką, brolau, ar negeriau būtų mums pasukti skaistyklon? — stabdo jį Kukis.

— Kodėl? — paklausė skerdžius net nesustodamas. — Ar aš kvailas, kad niekieno neverčiamas eitau ten, kur man, kaip žmonės sako, bus nevisai gerai?

— Žmonės, brolau, net vyskupai ir kunigai juo žengia, — skubėdamas paskui Gugį aiškinasi Kukis. — Jie, mat, daugiau nusimano... Ir mudu su jais eitume. Krūva vis geriau negu dviem.

— Aš, žemėj gyvendamas, visuomet elgiausi, kaip man atrodė geriau, neatsižvelgdamas į žmones. Kodėl dabar aš jų turiu paisyti?

— Visgi ne tiek būtų baisu kaip dabar. Tepakentėtume truputį.

— Kvailas tu, brol, nors gyvas būdamas dėjaisi gudruoliu. Ko aš turiu bijoti, kad ir paties Dievulio, jei aš niekam pikto nesu daręs?

— Gal ir nesi daręs, to aš tau primesti negaliu. Betgi visi gerai žinojom, kad bažnyčion retai vaikščiodavai.

— Žinoma, retai, bet kaip aš galėjau dažniau vaikščioti, jei kas vasarą gyvulius ganydavau?

— Ir pasigerti mėgdavai. Mat, net mirei girtas būdamas, be kunigo, be išpažinties.

— Žinoma, gėriau, kai turėjau už ką arba kiti girdydavo. Bet aš ir gerdamas Dievulio neužmiršdavau... Taip Jam akysna ir pasakysiu.

— Taip, taip, taip... Bet nejaugi tu niekados kitiems, kurie geriau už tave gyvendavo, nepavydėdavai?

— Kodėl aš turėjau pavydėti, jei man buvo gera gyventi taip, kaip aš gyvenau.

— O valdžios miško tai jau nevogei, pasakysi?

— Ar aš žinau? Kai reikėdavo pirkią pakūrenti, žinoma, ėmiau, bet ar tai buvo vogimas, aš nežinau. Kodėl miškas kažkokios valdžios, o ne mano? Ar valdžia, o ne Dievas jį augino visų žmonių ir mano naudai?

— Nekalbėtai niekų! Kas svetima, tai vis svetima.

— Kas svetima? Aš tame miške užaugau ir visą amžių išgyvenau, o tosios valdžios niekados nesu nei matęs ir dabar nežinau, kas ji per viena. Gal žmonės tik melavo, kad yra kažkokia valdžia.

— Nemelavo, brolau, yra tokia valdžia, nors ir aš jos, kiek gyvas buvau, nesu matęs, kas ji per viena.

— Taigi, taigi. O ji mūsų mišką yra mačiusi? Kaipgi jai, o ne mums, galėjo priklausyti miškas, jei ji nėra jo net mačiusi?

— Galgi tavo tiesa. Mišką ir aš vogdavau. Tai manai, kad dėl to mums nereikia bijoti?

— Nežinau, bet aš nebijau.

Kiek pasiėjo tylėdami. Jau ir žvaigždės buvo visai arti.

— Matai, aš netikėjau, kad žvaigždės tai dangaus langeliai. Dabar, matai, — parodė pirštu Kukis į žvaigždes.

— Šviesu ir, matyti, šilta tenai...

Ir vėl nutilo...

— Pasakyk tu man, brolau, nejaugi nesi niekam pikto padaręs? — lyg į savo mintis atsiliepdamas vėl užklausė Kukis.

— Kaip nesu, gal ir daugel kam padariau, bet aš apie tai nei negalvojau, nei dabar galvoju. Dariau, ką dariau, o ar tai buvo bloga, ar gera, aš apie tai negalvojau ir dabar negalvoju.

— Na, o tu visados meldeisi Dievui, savo laiku poteriavai? Man tai dažnai teko apsileisti, ypač darbymetės metu.

— Aš visai nesimeldžiau. Ir kaip galėjau melstis, kad jokių maldų nemokėjau ir niekas manęs neišmokė? Vėl gal ir mokė, kai buvau mažas, bet užmiršau. Poterius tai visuomet kalbėjau — ir rytą, ir vakarą, kai girtas nebuvau...

— Taigi, matai, abu turime ko bijoti. Ar negeriau būtų grįžti mums atgal ir pasukti kitu keliu?

— Ne, aš, brol, eisiu tiesiog. Tuo keliu dar suspėsime pasukti, kai dangun neįsileis. Ko skubėti, kur nereikia? Matai, ir dangaus vartai arti...

Taip bešnekučiuodami priėjo dangaus vartus...

III

Kai bešnekučiuodami priėjo dangaus vartus, papūtė staiga šiauras vėjas, ir ėmė kristi didelėmis plaštakėmis sniegas. Tik keistas buvo šis sniegas, žemėj žmonių gyvenančių neregėtas: kur tik snaigė nukrisdavo, ten sulieps-nodavo, ir todėl dangaus vartai atrodė liepsnojantieji, ugnies apgaubti.

Visa tai pamatęs, Kukis tuojau griebė skerdžių už skverno.

— Matai, matai, kas dedasi! Sakiau tau, kad nereikėjo šiuo keliu eiti. Dabar turėsime atgal grįžti.

— Kur atgal?

— Ten, kur keliai skiriasi. Turėsime paskui kitan kelian.

— Vadinasi, nori, kad skaistyklon keliautume ar pragaran?

— Kur visi, ten ir mes. Neveltui šiuo keliu, be mūsų, nei viena vėlė nesileido. O juk ten, patsai matei, kiek buvo vyskupų, kunigų ir kitų mokytų ponų.

— Manai, kad ten bus geriau? Ne, brol. Juk ten, sako, reikės ugny

degti! Geriau čia truputį pakentėsime, negu kad ten turėtume ilgą laiką liepsnose degti. Jau kad dangaus vartus priėjome, reikia belstis.

Kukis pakrapštė pakaušį...

— Kad baisu, brolau...

— O tu nesibaidyk. Antrą kartą vistiek nemirsim.

— Kaip čia žmogus nebijosi, kad šventas Petras, sako žmonės, už vyskupus net didesnis.

— Tesie sau ir už vyskupus augštesnis, ar tai aš jo duoną valgiau, kad turiu jo bijoti? Ne, brolau, aš žemėj gyvendamas nieko nebijojau, tai kodėl dabar turiu bijoti, kai jau esu miręs?

Ir ėmė smarkiai belstis į dangaus vartus. Už vartų niekas neatsiliepė, tik atbalsis skambėjo, nelyginant vasaros metu girioje.

Jonas Kukis susirietė iš baimės, susikūprino ir pasitraukė tolėliau.

Po kurio laiko pasigirdo anoje vartų pusėje žingsniai. Lyg ėjo kažkas labai senas, vos kojas panešdamas.

— Kas ten tiek smarkiai beldžiasi, jog man net atoilsį sutrukdė? — užklausė tasai, kuris iš lėto priėjo aną vartų pusę.

— Ar tik ne šventas Petras tamista būsi? — paklausė Kazys Gugis.

— Taip, aš esu šventas Petras. Bet ko gi tau reikia? Ko čia bastaisi kaip dvasia be vilties?..

— Kas gi man liko daryti, jei aš vakar numiriau ir neturiu kur dėtis?

— O kas esi per vienas, iš kur atkeliavai, ir kodėl manai, kad aš turiu tave dangun įleisti?

— Esu Kazys Gugis, skerdžius iš Ramūnų kaimo. Vakar miriau, ir kurgi aš turiu eiti, jei ne dangun?

— Taigi, kad ne dangun. Ką turiu dangun įsileisti, man apie tą iš anksto praneša, bet apie tave aš nieko nesu girdėjęs.

O kiek patylėjęs, dar prabilo:

— Girdėjau, skambino varpai už kažkokį Joną Kukį, apie jį, vadinasi, esu girdėjęs, bet apie Kazį Gugį nieko negirdėjau.

— Tai už mane skambino, — nudžiugęs prabilo Jonas Kukis ir drąsiau prisiartino prie dangaus vartų.

— Tai jūsų ten du laukia, kaip aš girdžiu? — nusistebėjo šventas Petras.

— Taigi, kad du, o ne vienas — atsakė jam Gugis. — Atkelk greičiau vartus, šventasis Petrai, ir įleisk mudu dangun. Labai nemalonu čia už vartų stovėti.

— Kaip aš galiu tave čion leisti, jei aš nežinau, kur tau reikia keliauti. Gal skaistyklon ar net pragaran?

— Jau aš pats žinau, šventasis Petrai, kur man reikia, ir kad prašausi

dangun, vadinasi, čia ir reikia; o kodėl tau niekas nepranešė apie mane, tai jau čia ne aš kaltas, bet tavo angelai, kurie turėjo pranešti.

— Bet kodėlgi už tave net bažnyčios varpai nepaskambino? Gal tu nekatalikas, ar gal numirei kaip nekatalikas?

— Katalikas tai tikrai katalikas, — paliudijo draugiškai užtardamas Jonas Kukis: — bet truputį raganius, todėl Dievas jam neleido mirti, kaip miršta geras katalikas.

— Girdi, girdi, ką tavo draugas sako, — nusistebėjo šventas Petras. — Ir raganius buvai, žemėj gyvendamas, ir mirei be kunigo! Kaipgi aš tave tokį galiu dangun įsileisti?

— Ar aš kuo kaltas, kad eidamas namo iš pakasynų štai šito kaimyno, kuris čia su manim stovi ir niekus trailina, paklydau ir sušalau. Kad patektau savo pirkaitėn, aš patekau liūnan.

— Nemeluok! Kaip galima pirkios vietoje liūnan patekti?

— Atsitiko jau man tokia nelaimė, o kaip ji atsitiko, aš patsai nežinau. Būtų gal visai neatsitikusi, jei aš jo pakasynose nebūtau truputį išgėręs.

— Kaip matau, tu ir raganiavai, ir girtuokliavai, ir dar girtas be išpažinties mirei!

— Būdavo, kad tikrai pasigerdavau, bet niekuomet perdaug.

— Gerdavo, šventasis Petrai, ir kaip dar gerdavo, — vėl įsikišo Kukis. — Nekartą mėginau jį barti, bet kur tau, paklausys tokis. Tik išjuokdavo mane. Nevertėtų jo dangun įsileisti, tepakentėtų dėl to truputį skaistykloje.

— Girdi, ką tavo draugas kalba? Ir dar drįsti dangun veržtis. Eik, eik, iš kur esi atėjęs!..

Ir šventasis Petras, kaip buvo galima spėti iš žingsnių, nusigręžė ir buvo jau beeinąs atgal, raktais barškindamas. Bet skerdžius ėmė taip smarkiai kumščiais vartus daužyti, jog dangaus vartų šeimininkas buvo priverstas atgal sugrįžti.

— Ko dar beldiesi ir triukšmauji veltui? Ar negirdėjai, ką esu pasakęs! — rūsčiai subarė šventasis Petras.

— Turiu belstis ir triukšmauti, jei niekus kalbi, šventasis Petrai. Ar kad žmogus, gyvas būdamas, truputį išgėrė, tai jau tiek nusidėjęs, jog net dangun jo įsileisti negalima! Juk ir tu patsai gėrei ten kažkokiose vestuvėse, žemėj gyvendamas. Ar gal užmiršai?

— Gerti tai gėriau, bet tuo aš niekam pikto nepadariau, tik suteikiau šeimininkams ir jauniesiems malonumą.

— O aš gerdamas ar esu kam pikta padaręs, pasakyk, šventasis Petrai?

Šventasis Petras kiek patylėjęs prabilo:

— Tiesa, nieko apie tai nesu girdėjęs. Danguje skundų nebuvo.

— Bet, šventasis Petrai, — neiškentė vėl Kukis: — jis dažniau lankė

smuklę nekaip bažnyčią. Papiktino tuo ne vieną žmogų, ir aš jį nekartą už tai bariau.

— Girdi, girdi, — nusidžiaugė šventas Petras: — ką apie tave kalba tasai geras žmogus. Aš neveltui tavęs nenoriu dangun įsileisti.

— Šitas geras žmogus niekus zaunija. Žemėj gyvendamas mėgo be reikalo žmones barti ir, matyt, miręs dar neatprato.

— Bet visgi tiesa, kad tu bažnyčią rečiau lankei negu smuklę! Gal netiesa? a?..

— Gal ir tiesa, aš neneigsiu. Bet tu, šventasis Petrai, argi žemėj gyvendamas dažniau negu aš lankei bažnyčią?

— Aš dėl darbo neturėjau laiko.

— Na, o aš gyvulėlius ganiau, kurių vienų vaikų priežiūroje negalėjau palikti. Argi nereikėjo man gyvulėlių pasigailėti, kad jie nebūtų alkani?

— Galgi iš tiesų čia nekokis nusikaltimas. Bet visgi tu be kunigo ir dar girtas mirei!..

— Tai čia nusidėjimas? Argi aš to norėjau? Tiesą pasakius, aš visai mirti nesirengiau, o kad taip staiga ir netikėtai miriau, aš visai nesu kaltas.

— Matai, matai, kokis esi užsispyrėlis! Nusidėjai ir neprisipažįsti, kad esi kaltas.

— Tebūsiu nusidėjęs. O tu, šventasis Petrai, argi nebuvai Dievui nusidėjęs? Juk net tris kartus buvai Jo atsižadėjęs, o aš niekuomet Jo švento vardo neužmiršdavau, net ir girtas būdamas Jį garbindavau.

— Taip, aš nusidėjęs buvau, ir sunkiai nusidėjęs, bet atgailą dariau ir iki šios dienos darau, — verkšlenančiu balsu kalba jam šventasis Petras.

— Kaip aš galėjau atgailą daryti, jei aš staiga miriau ir tuo niekam pikto nepadariau. Matai, tu didesnis už mane nusidėjėlis buvai, o dabar esi dangaus vartų šeimininkas ir dar nenori manęs įsileisti dangun! Ar tai gera, ar tai teisinga, šventasis Petrai?..

— Matyt, žemėj gyvendamas, tu gerai išmiklinai savo liežuvį, ir aš nesugebu tau įrodyti, jog klysti, reikalaudamas, kad tave dangun įsileistau. Palauk, pasišauksiu iškalbingesnį.

— Tik neužtruk ilgai, šventasis Petrai. Neužmiršk, kad čia už dangaus vartų labai nemalonu stovėti.

— Tuojau, tuojau! — susirūpino šventasis Petras ir bėgte nubėgo dangaus gilumon.

— Visai nesitikėjau, kad tu moki taip kalbėti, — pagyrė skerdžių Kukis. — Tik nekalbėtai tiek drąsiai: gali supykdyti.

— Jei danguje nekalbėsiu tiesos, tai kur aš ją turėsiu kalbėti? — paklausė jį skerdžius.

— Tiesą kalbėsi? Na, brolau, jei tu dangun pateksi, manau, čia maža bus tiesos. Klausiau ir stebėjausi tavo drąsa...

IV

Neilgai užtruko šventasis Petras. Matyti, pakely sutiko tą, kurio šaukti pagalbon buvo nuėjęs.

— Štai, atvedžiau mokytesnį, kuris tau įrodys, kad tu visai neturi tiesos dangun belstis, — nudžiugusiu balsu, sunkiai alsuodamas prabilo dabar šventasis Petras.

— O kas gi per vienas tasai mokytas šventasis, kuris nusistatęs mudu su mano kaimynu nuskriausti? — paklausė skerdžius. — Nors aš prastas žmogelis, visą amžių vien tik gyvulėlius ganęs, bet skriaudžiamas vistiek nepasiduosiu.

— Štai, šventasis Mikalojus, vyskupas. Jis tau visa išiaiškins, jog patsai suprasi, kaip tau tinka elgtis ir kur kreiptis.

— Girdėjau, tokis šventasis yra Nemunaičio bažnyčioje, — pakuštėjo ausin Jonas Kukis. — Jis muša kažkokį Ariją per veidą.

— Taigi išaiškink, šventasis Mikalojau, geram šventajam Petrui, kad jis greičiau, laiko negaišdamas, atkeltų mums dangaus vartus, nes čia už vartų stovėti labai nemalonu!

— Pasitrauk nuo dangaus vartų, ir pasibaigs nemalonumai, kurie tau tenka patirti, ten bestovint.

— Pasitraukti patari. Bet juk tad šventasis Petras jų man visai neatkels?

— Neatkels ir neturi atkelti!

— Kodėl, šventasis Mikalojau?

— Todėl, kad be išpažinties esi miręs.

— Ar tai esu aš, o ne Ponas Dievulis kaltas, kad be išpažinties miriau? — Kam gi jis leido mirti be išpažinties? O vėl — ką man išpažintis būtų davusi, jei aš kunigui neturėjau nieko pasakyti, nes pikto nesu niekam padaręs?

— Žiūrėk, kokis išdidus? Mes, šventieji, ir tai septynis kartus per dieną Dievui nusidėdavome. O tu ką? Už mus buvai šventesnis?

— Jūs, šventieji, buvote mokyti, žinojote, kas galima, ko negalima daryti, todėl dažnai nusidėdavote. Aš gi nieko nežinojau, net poterius buvau primiršęs. Tai ką aš galėjau žinoti? Viena — nedaryti kitam pikto — ir nedariau.

— Gal ir tiesa tavo, dangaus knygosna, kur visų žmonių nuodėmės surašytos, aš nepasižiūrėjau. Bet, štai, poterių nemokėjai, girtas numirei ir tuo Dievui nusidėjai.

— Kur čia nusidėjau? Juk sau, ne kitam pikta padariau! Aš nukentėjau, ne kuris kitas. O vėl tu, šventasis Mikalojau, argi nebuvai žemėj gyvendamas, nusidėjęs?

Šventasis Mykolas nieko neatsakė, todėl skerdžius kiek palaukęs kalbėjo toliau:

— Štai man dabar kažkas kušta ausin, kad tu apipyškinai savo metu kažkokį Ariją, viešai, prie visų, užvažiavai jam į veidą tik dėl to, kad jis kalbėjo žodžius, kurie jums, vyskupams, labai nepatiko. O aš nieko nesu mušęs, gal kada tik jaunas ir kvailas bebūdamas pešiausi su bernais. Ir tai man tada daugiau tekdavo negu jiems. O dabar net gyvulėlių, ir tų gailėjausi rimbu užgauti.

— Tu priminei mano negražų darbą. Bet aš žmonėms juk ir daugel gero darydavau, nekaltai nuskriaustus užtarinėdavau, nuo mirties gelbėdavau.

— Taip, bet tu buvai vyskupas, tavęs žmonės klausė, gerbė, dėl to ir net šventu palaikė. Aš nei vieno žmogaus neišgelbėjau nuo mirties, nes kas į mano, kvailo skerdžiaus, žodžius būtų dėmesį kreipęs? Bet aš irgi, kiek išgalėdamas, dariau žmonėms gera, o dėl to manęs niekas ne tik kad negerbė, bet dar raganiumi vadino. Pasakyk, šventasis Mikalojau, kur teisybė yra? Nejau ir čia norite mane nuskriausti, paniekinti, kaip kad žemėj niekino žmonės? Na, jie buvo paprasti žmonės, railos dargi, o jūs šventieji!

— Na, kaip matau, mudu nesusikalbėsime. Įgudęs tu labai ginčytis.

— Aš, gyvas būdamas, niekados nesiginčijau, net tuomet, kai mane neteisingai įtardavo ar net skriausdavo. Bet tai darė žmonės, tokie pat silpni ir kvaili kaip aš. Bet kada šventieji nori skriausti — širdį skauda, ir negaliu pakęsti, tiesos nepasakęs. Kurgi ją sakysiu, jei ne danguje?

— Na, šventasis Petrai, — kreipėsi šventasis Mikalojus į dangaus vartų šeimininką: — aš šito žmogaus nenuginčysiu. Teks tau švento Jono Iškalbininko šauktis.

Buvo girdėti, kad tai pasakęs nusigręžė ir nužingsniavo nuo vartų.

Kazys Gugis vėl ėmė belstis vartuosna ir dar smarkiau, negu kad anksčiau beldėsi.

— Palauk, palauk, nesibelsk tiek smarkiai, susimildamas! — ėmė prašyti šventasis Petras. — Pažadinsi Poną Dievulį, teks tuomet tau, bus ir man nemalonumų.

— Atkelk vartus, — nebesibelsiu tada.

— Palauk, aš pašauksiu šventąjį Joną. Jei ir jam įrodysi, ką bedarysiu, atkelsiu tada vartus.

— Gerai, palauksim, bet tai jau paskutinis tebūna sykis, — sutiko skerdžius ir liovėsi triukšmą kėlęs.

V

Dabar teko ilgiau laukti. Matyti, šventasis Petras negalėjo greitai surasti šventojo Jono.

— Iš kur tu, brolau, pramokai taip kalbėti ir drąsos tiek įgijai? Kai gyvas buvai, rodos, trijų skatikų nebuvai vertas, o dabar kalbi, lyg ropę kremti. Žiūrėk tu jį! Šventasis, ir dar vyskupas, o tu ėmei jį ir nuginčijai.

— Kai gyvas buvau, aš nieko neliečiau, ir manęs niekas nelietė. Ko aš turėjau sielotis? O čia juk visai kas kita.

— Visgi drąsus esi, brolau! Aš, tik klausydamas, drebėjau, lyg mane būtų drugys krėtęs, o tu sau kalbi kaip su lygiais.

— Čia juk, sako, ponų nėra, visi esame lygūs, tad kodėl neturiu kalbėti kaip su lygiais sau. Užteks, kad žemėj buvo man visi ponai!

— Na, kas šventasis Petras — tai šventasis Petras, o kas vyskupas — tai vis vyskupas. Geriau grįžtume atgal ir eitume, kur mudu siunčia. Vistiek nieko čia nepeši.

— Kaip nepešiu, jei nežinau, kokiems galams turiu eiti skaistyklon! Reikės — visą dangų prikelsiu, patį Dievulį pažadinsiu, bet nenusileisiu.

Kai jie taip šnekučiavosi, sugrįžo šventasis Petras.

— Štai, aš atsivedžiau mylimiausią Pono Jėzaus apaštalą, šventąjį Joną. Jis tau, kaip bematai, išaiškins, kad tu negali patekti dangun.

— Pasakyk man, broli, ką žemėj gyvendamas, esi Ponui Jėzui gero padaręs, kad dabar nori dangun patekti?

— Ką aš gero esu daręs, klausi, šventasis apaštale? Gyvulėlius gerai ganiau, visus žmones, paukščiukus, gireles, saulutę, žalias pieveles mylėjau ir bemylėdamas Dievulį garbinau, kad taip gražu ir gera pasauly gyventi.

— Tai maža, broli, kad dangun patektai. Reikėjo, kaip aš, nukentėti dėl Jo švento vardo.

— Kaip aš galėjau nukentėti, šventasis apaštale, dėl Jo švento vardo, kad manęs niekas nekankino? Aš visus mylėjau, pikto niekam nedariau, ir man niekas pikto nedarė. Pasijuokdavo, net parailindavo vienas kitas, kai žmones linksminau, bet aš neužsigaudavau.

— Taigi, mes žinom, kad tu nepadorias giesmes dainavai, juokus krėtei, gėrei pagaliau. Visa tai negerai — ir todėl už tai turi atkentėti skaistykloje.

— Kodėl negerai, šventasis apaštale, jei aš visa tai dariau iš meilės. Man buvo gera ir linksma, aš norėjau, kad ir kitiems būtų gera ir linksma, todėl džiuginau žmones, kaip išmaniau. Juk tu patsai, šventasis apaštale, paliepei visus mylėti, o dabar dėl to, kad tavęs paklausiau, bari mane, dangun neįsileidi ir dar liepi skaistykloje kentėti. Argi tai teisinga?

Pagalvojo šventasis Jonas šiuos žodžius išgirdęs, ir sako šventam Petrui:

— Teks vartai atkelti. Teeina dangun!

— Jei jau tu, šventasis Jone, taip manai, tai gal reikia įleisti. Vistiek neatsikratysime jo.

Atkėlė šventasis Petras dangaus vartus, įleido Kazį Gugį ir jau buvo vėl juos beužkeliąs.

— Palauk, šventasis Petrai, — sulaikė jį Kazys Gugis: — ten už vartų stovi mano kaimynas, reikia ir jis įleisti. Kur jis vargšas, tokis bailus bebūdamas, vienas pasidės?

— Ne, jo tai aš jau negaliu dangun įleisti. Man įsakyta jam neatkelti vartų.

— Kodėl, šventasis Petrai! Juk jis doras žmogus, visų gerbiamas buvo —ir tu nenori jo dangun įsileisti?

— Matai, jis, žemėj gyvendamas, didžiavosi savo dorumu, dievobaimingumu, visus peikė ir barė, puikybės pagautas. Pagaliau, čia ar jis tavęs neniekino, neskundė man?

— Aš dėl to ant jo nepykstu, tai kodėl tu pykti turi? Aš jam atleidžiau, nes jis nekaltas, kad jam Dievas davė tokį būdą.

— Teeina skaistyklon ir nusivalo puikybės. Tada aš jį leisiu dangun.

— Ak, šventasis Petrai! Jo puikybė pasiliko žemėj. Kad tu būtai matęs, kaip jis su manim eidamas drebėjo iš baimės, nesakytai, kad jis turi nusivalyti puikybės.

— Tenusivalo, teatkenčia savo išdidumą, kurį, žemėj būdamas, rodė.

— Niekus kalbi, šventasis Petrai! Kur yra to žmogaus išdidumas, jei jis visų bijo? Leisk jį dangun, ir gana! Vistiek neleisiu tau užkelti vartų, kol jo neįleisi. Pamanyk taip patsai, ar aš galiu apleisti kelionės draugą, palikti žmogų vieną ir dar tokį, kuris visko bijosi. Juk dėl to vieno būtau vertas, kad mane vėl iš dangaus išvarytų. Vėl, kaip aš galėsiu džiaugtis dangaus laime, žinodamas, kad už mane geresnis žmogus skaistykloje kankinasi.

— Ką aš galiu, kad man įsakyta jo neleisti.

— Tai tau, bet ne man įsakyta, šventasis Petrai! Todėl aš galiu. Kai aš buvau žemėj, visi man buvo šeimininkai. Tepabūsiu ir aš nors valandėlę šeimininku danguje!

Tai pasakęs, pribėgo prie Kukio, griebė jį už rankos ir įtempė per vartus dangun ir dangaus vartus užtrenkė.

Šventasis Petras pakraipė galvą, pakrapštė pakaušį, pažvelgė į šventąjį Joną ir, matydamas, kad tasai tyli, užrakino vartus, *po nosimi* sau šnibždėdamas:

— Pirmą kartą matau tokį atkaklų žmogų, kuris net su Dievo sprendimais nesiskaito...

* * *

*
* *

Dvylikos apsakymų rinkinys „Šiaudinėj pastogėj" pirmą kartą buvo išleistas Kaune Švyturio bendrovės 1921–1922 Krėvės raštų rinkinio 2. ir 3. tome. Antroji (pataisyta) laida išspausdinta Sakalo bendrovės Kaune 1940, o trečioji išleista Sūdavijos (Sūduvos) Augsburge (Vokietijoje) su 1948 m. data, bet ištikrųjų knygų rinkoje tepasirodė 1949.

Paskiri rinkinio apsakymai buvo nekartą spausdinami įvairiose antologijose ir vadovėliuose. Pirmą kartą jie buvo spausdinti šiuose žurnaluose ar laikraščiuose: 1) „Bedievis" — Skaitymuose, I 1920; 2) „Dvainiai" — Skaitymuose, III 1921, antrašte (taip pat ir rinkinio pirmojoje laidoje): „Vargingas gyvenimas"; Spaudos Fondo leistoje serijoje „Pigusis knygynėlis" (Nr. 3 1933) tas apsakymas pavadintas: „Dvainio nusikaltimas"; 3) „Išsibarė" — Skaitymuose, I 1920; 4) „Žmoną pamokė" — Skaitymuose, II 1921; 5) „Silkės" — Vaire, 1915 Nr. 11, antrašte: „Gudruolė"; 6) „Bobulės vargai" — Viltyje, 1909 Nr 113, 115, 117 ir 118; tais pačiais metais išsp. ir atskira knygute drauge su Krėvės „Gilše"; 7) „Kūčios vakaras" — Aušrinėje, 1917 Nr. 1 (32); pirmojoje rinkinio laidoje antraštė „Kūčios vakarą"; 8) „Antanuko rytas" — Skaitymuose, XIV 1922; 9) „Galvažudys" — Vaivorykštėje, 1914 Nr. 1; 10) „Vis toji Amerika, kad ji prasmegtų..." — Skaitymuose, VII 1921, antrašte (taip pat ir rinkinio pirmojoje laidoje): „Vis toji Amerika, kad ji pražūtų..."; 11) „Perkūnas, Vaiva ir Straublys" — Skaitymuose, I 1920; 12) „Skerdžius" — Pirmajame Bare, 1915.

„Žentas" pirmą kartą buvo spausdintas Skaitymuose, IV ir V 1921; paskiau Krėvės raštų 3. tome 1922. Antroji laida išspausdista 1941 m. Kaune. 1956 m. ji buvo perspausdinta Vilniuje. Naująjį Krėvės raštų rinkinį rengiant, nepavyko, deja, gauti antrosios „Žento" laidos, todėl šiame tome spausdinama pirmoji to veikalo laida.

„Žentas" buvo vaidinamas Valstybės Teatre Kaune. Premjera buvo 1931 spalio 31 d. Statė Borisas Dauguvietis (1886–1949), smarkiai aptrumpindamas veikalą, net ligi 50 procentų, kaip pats režisorius pasisakė laikraščio korespondentui (Lietuva 1931 Nr. 245). Po ilgesnės pertraukos 1939 balandžio 18 d. „Žento" pastatymas buvo B. Dauguviečio atnaujintas.

„Raganius" (dar nepilnas) pirmą kartą buvo išspausdintas Gaisuose, 1930 Nr 5 ir 7. Naujas apysakos fragmentas — „Žemaitukas ir Kukis" — išspausdintas Naujojoje Romuvoje, 1938 Nr. 40. Jau pilna (ir pataisyta) apysaka buvo Spaudos Fondo išleista atskira knyga Kaune 1939. Antroji laida išėjo 1940. Tais pat metais Spaudos Fondas perspausdino „Raganių" savo serijoje „Knygos visiems" (Nr. 1–2). Trečiąją (ištikrųjų jau ketvirtąją) laidą Sūdavijos (Sūduvos) leidykla išspausdino Nördlingene (Vokietijoje) 1948 m.

K. Glinskis (1886 Jurbarke — 1938 Kaune), kurio atminimui Krėvė skyrė 1939 m. išspausdintąjį „Raganių", buvo vienas iš žymiųjų Kauno Valstybės Teatro aktorių.

Turinys

ŠIAUDINĖJ PASTOGĖJ

Psl.

Bedievis 7
Dvainiai 23
Išsibarė 37
Žmoną pamokė 43
Silkės 57
Bobulės vargai 67
Kūčių vakaras 77
Antanuko rytas 83
Galvažudys 97
Vis toji Amerika, kad ji prasmegtų... 109
Perkūnas, Vaiva ir Straublys 131
Skerdžius 143

ŽENTAS

Tarpušvenčių vakaras 171
Piršlybos 186
Kurstymai 211
Kalvaičio pirkioje 230
Valsčiaus raštinėje 237
Klebonijoj 247
Nutrūko 257
Šventoriuj 267

RAGANIUS

Žemaitukas 275
Simajudas 299
Kukis ir Gugis 307
Pramuštgalvis 337
Su Dievuliu susitaikius 377
Pas dangaus vartus 385